5

Biyografi

GECE YARISINDA AYDINLIK • Erica Wallach

726

Erica Wallach

Gece Yarısında Aydınlık

İngilizce'den Çeviren: Gün Zileli

AYRINTI

Ayrıntı: *726*
Biyografi-Otobiyografi Dizisi: *5*

Gece Yarısında Aydınlık
Erica Wallach

Orijinal Adı
Light at Midnight

İngilizce'den Çeviren
Gün Zileli

Yayıma Hazırlayan
Melih Dalbudak

Düzelti
Mücella Üvel

©1967 by Erica Glaser Wallach
Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Resmi
Lacaosa / Flickr / Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No: 244
Topkapı/İst. Tel.: (0212) 612 31 85
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *İstanbul, 2013*
Baskı Adedi *1000*

ISBN 978-975-539-757-3
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım Tic. San. ve Ltd. Şti.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

Gece Yarısında Aydınlık

Erica Wallach

İçindekiler

Önsöz Yerine 7

Birinci Bölüm
Hapishane

Korku Evi 13
Yeni Rejim 30
En Kötü Suçum 51
Muharebe Başlıyor 64
Ortam Değişiyor 79
Perde Arası 96
Striptiz 116
Bir Deneme Daha 135
Trajedi 139
Eve Dönüş 148
Kont ve Ben 162
Son Perde 186

Çaydanlıkta Yıkanmak....188
Tutuklanmam....195
Neşe Dolu Noeller ve Mutlu Yıllar....199
Yabanmersinleri Olgunlaştığında....209

İkinci Bölüm
Vorkuta

Peresilka....231
Baraka No: 7....248
Yüksek Sezon....269
Şereflendirmeniz Ricasıyla....297
Umut Yılı....313
Erkekler....337
Çözülme....361
İki Rusya....383
Umuttan Dönüş....410
Moskova....422
Ek....446

Önsöz Yerine

Erica Wallach Hakkında Önbilgi*

Noel Field, Amerikan kökenli bir komünist. Amerika Birleşik Devletleri'nde üst düzey devlet görevlerinde bulunmuş, İspanya İç Savaşı'nda Cumhuriyetçi savaş mağdurlarına yardımcı olmuş, oradayken karısıyla birlikte Erica adında on yedi yaşında bir kızı evlat edinmişler. II. Dünya Savaşı'nda Nazi rejiminin kurbanlarına yardımcı olmuş, Komintern'in açığa çıkmamış görevlilerinden biri, aynı zamanda GPU ile bağları var.

Savaştan sonra Noel Field, Doğu Avrupa'da kurulan "Halk Demokrasisi" rejimleriyle yakın ilişki içinde. Macar Komünist

* Büyük ölçüde, 4 Aralık 2009 tarihli, "Düşünmeyi Unutmak" başlıklı makalemden yararlanılarak kaleme alınmıştır. (ç.n.)

Partisi'nin üyesi. Çekoslovakya'da bir üniversitede görev almak üzere gittiği Prag'da, 1949 yılında ortadan kayboluyor. Herta Field, kocasının CIA tarafından kaçırıldığı kanısında. Çekoslovak Komünist Partisi'nin yöneticileriyle bu durumu görüşmek üzere Prag'a giden Herta Field de ortadan kayboluyor. Noel'in erkek kardeşi Hermann Field, kardeşini aramaya başlıyor; Polonya'daki arkadaşlarıyla bağlantıya geçiyor. Onlar aracılığıyla kardeşinin akıbetini araştırmak için gittiği Varşova'da tutuklanıyor ve bir şatonun mahzeninde hapis tutuluyor. Noel Field'ın daha sonra Amerikalı kocasının soyadını alan Erica Wallach adlı üvey kızı, komünist geçmişi dolayısıyla Amerika'ya kabul edilmiyor. Erica, üyesi olduğu Alman Komünist Partisi'nden Amerikalı kocasıyla evlenebilmek için ayrılmış; ama Doğu Almanya ile bağlarını koruyor. Üvey babasının ve annesinin kaderini öğrenmek için gittiği Doğu Berlin'de tutuklanıyor ve Sibirya'nın ötesindeki toplama kamplarına gönderiliyor.

Peki ne olmuştur Noel Field ve karısı Herta Field'a? İkisi de GPU tarafından tutuklanarak Macaristan'ın başkenti Budapeşte'ye gönderilmiş ve özel bir yerde hapsedilmişlerdir. Tutuklanmalarının nedeni, o sıralarda Stalinist Matyas Rakosi iktidarının Macar Komünist Partisi içinde düzenlediği, aynı 1930'lardaki Moskova duruşmalarına benzer bir göstermelik davadır (show trial). Bu seferki kurbanlar, Parti içinde Rakosi'den çok daha popüler olan ve o sırada Dışişleri Bakanlığı görevinde bulunan Laszlo Rajk ve diğer parti ileri gelenleridir. Bunun benzeri bir dava, üç yıl sonra Çekoslovakya'da da sahneye konacak ve Çek Partisi'nin Genel Sekreteri Rudolf Slansky ile on iki arkadaşı, düzenlenen gösteri mahkemesi sonucu idam edileceklerdir. Bu olay, Arthur London'un *İtiraf* adlı kitabında ve bu kitaptan hareketle Costa-Gavras tarafından aynı adla çevrilmiş, senaryosunu Jorge Semprun'un yazdığı, başrollerini Yves Montand ve Simone Signore'nin oynadığı aynı adlı filmde ayrıntılarıyla işlenmiştir.

Laszlo Rajk davası, tamamen ve daha sonraki Rudolf Slansky davası kısmen Noel Field'ın verdiği ifadelere dayandırılmıştır. Savaş sırasında Nazilere karşı Sovyetler Birliği adına Batılı ülkelerin çeşitli kurumlarıyla işbirliği içinde çalışan Noel Field, Soğuk Savaş'ın başlangıç dönemlerinde, böyle davalar imal etmek için iyi bir itirafçı adayıdır. GPU ve onun bir kopyası olan Macar gizli po-

lis örgütü IVO'nun (Şu ironiye bakın ki yeni rejim kurulduğunda bu gizli polis örgütünün ilk örgütleyicisi, o sırada İçişleri Bakanı olan Laszlo Rajk'tır. Herhalde bu meşum polis örgütünün kendi sonunu getireceğini o sırada aklından bile geçirmemiştir). Rajk ve arkadaşlarını suçlayacak bir "Amerikan ajanı"na ihtiyaçları vardır. İşte Noel Field böyle bir "ajan"lık rolü için biçilmiş kaftandır. Noel Field, sorgucularının karşısında önce dik durur, Amerikan ajanlığını kesinlikle reddeder. Ne var ki o, aynı zamanda bir parti fanatiğidir. Parti'nin onun ifadelerine ihtiyaç duyduğu söylenince bu "görevi" kabul eder ve sorgucularının önüne sürdüğü, beş yüzün üzerinde kişiyi "ajan" olmakla suçlayan ifadeleri imzalar.

Rajk ve arkadaşları tutuklanır ve işkence altında "ajan" olduklarını kabul ederler. Üstelik hem Amerikan hem de Tito ajanı! Mahkemede, Moskova davalarının ünlü ve meşum savcısı Vişinski'nin kopyası olan savcının, "nasıl ve neden ajan" olduğu sorusunu sanık kürsüsünde sıkıntıyla dinleyen Rajk, kendine aylar boyunca ezberletilmiş rolünü oynayarak, "Bunun için çok gerilere gitmek gerek" diye başlar sözlerine. Ne kadar gerilere mesela? Ne kadar gidilebilirse o kadar geriye. Beş yaşındayken de "ajanlığın" bazı ilkel sendromlarını göstermiş olabilir; ama esas zaaf, delikanlılığı sırasında ortaya çıkmıştır. Partiye bir "ajan" olarak girmiştir. İspanya İç Savaşı'na katılmasının nedeni de "ajan"lıktan başka bir şey değildir... Rajk, kendine işkence yoluyla kabul ettirilen ve aylardır bir tiyatro oyuncusu gibi provalarını yaptığı oyunu iyi oynamaktadır; ama GPU-IVO senaristlerinde iş yoktur. Ne var ki böyle kötü bir senaryo bile insanları idam sehpasına yollamaya yetmektedir o yıllarda. Rollerini iyi oynarlarsa hayatlarının bağışlanacağı sözü verilen kurbanlar, Macaristan'da da Çekoslovakya'da da acımasızca ölüme gönderilmişlerdir. Ne ilginçtir, aynı yıllarda Sovyet ajanı oldukları ileri sürülen Rosenbergler düzmece yargılamalarla ABD'de elektrikli sandalyede can vermişlerdi.

Bitirmeden, Noel Field'ın kaderini de yazayım. 1954 yılında tahliye edilen Noel Field'ın karısıyla karşılaştığı an sorduğu ilk soru şudur: "Partiye bağlı kaldın mı?"

Kaldı, merak etme Noel Field! Öyle bağlı kaldı ki ikinizin sayesinde şu anda bir sürü partili komünist toprağın altında yatıyor. Noel Field'a o zamanın parasıyla yüz bin ziloti ikramiye verilir, on bin ziloti aylık bağlanır (Bir bakanın aylık maaşı 3 bin zilotidir) ve konforlu bir ev tahsis edilir.

Stalin'in ölümünden sonra değişen atmosfer içinde ve 1956 Ekim'indeki Macar Devrimi'ne giden günlerde yüz binlerce insan Rajk ve arkadaşları için yapılan sembolik cenaze törenine katıldı. Budapeşte, gözyaşlarına inandı ve bu cenaze töreni 1956 Macar Devrimi'nin başlangıcı oldu.

Elinizdeki kitap, Noel Field'ın üvey kızı, Alman kökenli Erica Wallach'ın (1922-1993), üvey babası Noel Field'ı bulmak umuduyla geldiği Doğu Berlin'de 1950 yılında tutuklanışının, yıllarca sorgulanışının, ölüm hücrelerinde yaşadıklarının, idama mahkûm edilişinin, Stalin'in ölümüyle ölümden kurtuluşunun, Rusya topraklarında bulunan, Kuzey Kutbu'ndaki Vorkuta'da zorla çalışmaya tabi tutuluşunun, daha sonra Kruşçev döneminde aklanışının, kendi kaleminden 5 yıllık (1950-1955) otobiyografik anlatımıdır.

Gün Zileli
17 Aralık 2012

BİRİNCİ BÖLÜM

Hapishane

Korku Evi

Pazar gecesiydi, yatma vaktiydi, saatin muhtemelen 11 olduğu anlamına geliyordu bu. Açılır kapanır yatağımda uyuyamadan yatıyor, fazlasıyla tahrip ettikleri sinirlerimi toparlamaya, kendime gelmeye çalışıyordum. Yalnızca sekiz gündür hapiste olsam da biraz olsun toparlanabildiğimi gururla söyleyebiliyordum kendime. Sinirlerim yıpranmış ve korku içinde olsam da şimdi sadece bir memnuniyet duygusu içindeydim. Hiçbir şey yapmamak, hiç kimseyle konuşmamak sinirlerim için harika bir gün demekti. Bu, hayallere dalmak için bol zaman anlamına da geliyordu.

Bildiğim bütün hapishaneler korkunç sessizlikleriyle ünlüydüler; fakat pazar günleri daha da sessizdi, zalim bir sessizlik. Hapishanede bir pazar günü; durgun, hareketsiz, pis kokan, kirli bir su gibiydi, derin ve korkutucu.

Genellikle hiçbir şey olmazdı. Sorgu da yapılmazdı; ne açılan ne de kapanan bir kapı. Yemekten yemeğe geçen saatler bitmek bilmezdi. Hapishanede saniyeler ilerlemez, zaman yok olmuş gibidir; dış dünyada sürüp giden hayattan habersiz, diri diri gömülmüş gibidir insan.

Zamanımı üzücü şeyler üzerine derin düşüncelere dalarak geçiriyordum. Neden buradaydım, bir gün önce bana söylendiği gibi eğer yirmi beş yıl hüküm giyersem bu ceza bittiğinde kaç yaşında olacaktım. Çocuklarımın o zaman nasıl görüneceğini merak ediyordum, ardından hoş düşüncelere geçiyordum. Sonra etrafıma bakınıyor ve o anda bulunduğum çirkin mekâna geri dönüyordum, işte hücredeki o sönük ışık, yüksek ve gri tavan, beton zemin, küçük masa, duvara bağlı ve ağır demir tabure; mahkûmun onu silah yerine kullanmasını önlemek için böyle yapmışlar. Keza duvara bağlı demir karyola, köşede ağır pislik kovası... Ve şu hücre yaratığı, biraz fare, biraz tavşan, gri, çirkin, sevimsiz... Burası onun evi ya da bana bıraktığı evi.

Kapının kilidini işittiğimde kocamın bebeğimiz için süt ısıttığını hayal ediyordum. Bu ses, yıllar boyunca genelde korku sözcüğünü özetleyen sendromların, kalp çarpıntısının, titremenin ve mide bulantısının nedeni olmuştur.

Olabilir mi gerçekten? Pazar geceleri sorgu yapılmayacağına inanmayacak kadar naif olabilir miyim? Kilit iki kere çevrilip demir halka geri çekilinceye ve ağır kapı gürültüyle açılıncaya kadar sanki yıllar geçti.

"Hanımefendi, banyo yapmak ister misiniz?" "Hamamcı"* denen, uzun boylu, ciddi yüzlü, Silezyalı gardiyan kapıda durmaktaydı; arkasında gözlerini kırpıştırıp duran, tipik Berlinli genç "Zille".

Neredeyse kendimi tutamayıp gülecektim; sanki bir otel hizmetçisi "Madam, banyonuz hazır" dermiş gibi. Ama kendimi tuttum. İçinde bulunduğum mekâna verdiğim adıyla bu "korku evi"nde nasıl gülebilirdim? Zekice buluşumdan dolayı kendimle gururlanıyordum; bu, benim bitmek tükenmek bilmez bir acıma ve intihar güdüsü içinde olan kendime karşı kullandığım en güçlü silahımdı. Yine işe yaradı. Böylesi bir şeytani işkence ortamında ne demek istiyor olabilirdi? Gözlerimden yaşlar geldi. "Banyo mu,

* Erica, hapishanedeki çeşitli kişilere kendince İngilizce takma adlar vermektedir: Bathing Master. (ç.n.)

şu saatte mi? Gecenin bu yarısında." Sesim zor duyuluyordu. "Geç olduğunu biliyorum" dedi Hamamcı, "fakat sıcak suyu ancak alabildik." "Ama ne sıcak suymuş" dedim kendi kendime ve büyük bir fedakârlık gösterip ayaklarımı taş betona koydum, insanı dalayan kirli gri battaniyeyi belime sardım, yalnızca külot ve pantolon vardı üstümde. "Hazır olduğunuzda kapıya vurun!" dedikten sonra, Hamamcı ve Zille sessizce çekip gittiler.

Titreyen ellerle fanilamı ve bluzumu giydim, sandaletleri ayağıma geçirdim, yavaşça kapıyı tıklattım ve mezbahaya gider gibi iki kasabımın arkasından ilerledim. Soğuktan ve yattığım karyola yüzünden kemiklerim sızlıyordu. Adamların ayak seslerinden ve sandaletin hafif hışırtısından başka hiçbir ses yoktu. Kaç tane gri kapının önünden geçtik? Saymaya çalıştım ama bir noktadan sonra kaçırdım. Merdivenlerden inip kocaman bir mahzene geldik. *Darkness at Noon*'daki* o işkence sahneleri geldi gözümün önüne. Bu kitabı tutuklanmamdan hemen önce okumayı ne kadar isterdim. Korkuya karşı kendinizden daha iyi bir silah yoktur.

"Buyurun. Bu odada soyunabilirsiniz, elbiselerinizi şuraya asın, sonra da duşa girin" dedi Hamamcı, sanki önemsiz bir şeyden söz edermiş gibi.

Gerçek bir duş! Şaşkınlıktan donup kalmış, kapısız soyunma odasından ona öylece bakıyordum.

"Duş alacaksanız, soyunmak zorundasınız sanırım" dedi, "giyinik bir şekilde pek iyi yıkanamazsınız, öyle değil mi?"

"Sizin çıkmanızı bekliyorum" dedim, kaşlarımı çatarak.

"Biz burada beklemek zorundayız; kural böyle, biliyorsunuz."

"Aa evet, tabii ki." Artık beni hiçbir şey şaşırtmıyordu. Üstümdekileri çıkarıp duşun altına koştum. Duşa girmeden kendimi çıplak hissediyordum; ama suya girince bu çıplaklık duygusundan kurtuldum.

Hamamcı arkasını dönüp bir şeylerle oyalanmaya başladı. Zille, eşikte dikilmiş bana bakıp duruyordu.

"Su iyi mi?" diye sordu Hamamcı.

"Evet, teşekkürler, gayet iyi."

"Çok sıcak değildir umarım."

"Hayır, sağ olun, böyle iyi."

"Biraz daha sıcak su ister misiniz?"

"Hayır, teşekkür ederim, yeterli."

---

* Arthur Koestler, *Gün Ortasında Karanlık*, Çev. Pınar Kür, İletişim Yay., 2011. (ç.n.)

Zavallı Hamamcı, başını sağa sola oynatıyor; ama doğrudan bakmaya cesaret edemiyordu. Tabii ki Zille, çareyi çabucak buldu; ellerini ceplerine soktu, bacaklarını açtı, gözlerini yukarılara kaldırdı ve ağzı kulaklarında söylendi:

"Epey esmermişsiniz. Giyinikken daha açık tenli görünüyordunuz."

"Daha yeni döndüm Riviera'dan" dedim ağlamaklı.

Hamamcı daha fazla dayanamadı. Dönüp bir sigara yaktı ve açıktan açığa gözlerini bana dikti. "Sıcak su iyi geldi mi? Zamanınızı iyi kullanın ve iyi sabunlanın. Bir daha ne zaman bu fırsatı bulursunuz Tanrı bilir."

Öyle yaptım. Zamanım sona erince kalın bir bezle silindim ve gardiyanlarımı takip ederek 7 Numaralı Hücre'ye geri döndüm.

Bu, herkesin önünde çıplak kalma dönemimin başlangıcıydı. Zamanla alışacaktım, dönüp bu zararsız olaya baktığımda elbiselerimi çıkartmakta bir saniye bile duraklamadığıma hayret ederim. Şurası gerçektir ki bu tür şeyler, yaşadığım daha önemli olayların yanında bir hiç kalır. Bırakın kadın olmayı, zaten insan olma duygumu kaybetmiştim. Ve gardiyanlarımı da artık erkek olarak görmüyordum. Dünyanın var olmaya devam ettiğini unutmuştum bile, hayatın devam ettiğini de... dolayısıyla başkalarının düşünceleri konusundaki duyarlığımı da yitirmiştim. Sorgucum "Caraway"* bana bunu hatırlatmıştı. Kısa süre sonra her şey değişti, ardından insan sıcaklığının ve rahatlığının o kısa dönemine geri dönüp nostaljik düşüncelere dalmak için bol zamana sahip olabildim.

Bu noktada korkunun, ruhsal işkencenin fiziki bir gerçek değil, insanın kendi ruhunun yarattığı bir şey olduğunu henüz bilmiyordum. Bunlar, dışarıdan bana eylemle ya da koşullarla dayatılmış şeyler değildi; benim içimde yaşıyor, yüreğimin zayıflığından kaynaklanıyorlardı. Eğer dövülürsem bu beni yaralardı. İşte bu fiziki bir gerçekti. Ve işkencenin dışında birçok fiziki gerçek daha vardı. Fakat diğer her şey benim kendi tavrıma, irade gücüme, düşlerime bağlıydı. Sinirlerimin gösterdiği tepkide, dış faktörlerin yarattığı izlenimlerin ruhumu belirlemesinde, bu izlenimlerin varlığının her parçasında ve hareketlerimde yankılanmasında tek başımaydım. Bilinmeyenle sarsılmama gerek yoktu. Korkunun fiziki bir eyleme dönüşmediği yerde korkuyu

* İng.: Kimyon. (ç.n.)

görmek zorunda değildim; eğer istemiyorsam kırılmayabilirdim. Kahraman olmanın zayıf biri olmaktan daha zor olduğuna hâlâ inanmak istiyordum; çünkü bir korkak olursam zavallı hayatımı kurtarabileceğime hâlâ inanıyordum.

Hayatım. Ne değeri vardı ki onun? Kaybettiklerime gitti aklım. Cenevre'den Almanya'ya giden arabadaki iki yorgun bebeciği hatırladım, kocam beni trene götürürken Augsburg'da onlara son kez bakışımı... Ağlıyorlardı.

"Kendine dikkat et" dedi Bob, istasyonda. "Herhangi bir risk almıyorsun, değil mi? Bir tehlike olduğunu düşünmüyorsun umarım."

"Merak etme" dedim, korkudan titreyerek, "hiçbir şey olmayacak." Gergin bir ortam vardı, birbirimizi yatıştırmamız gerekiyordu.

Sonra Tempelhof Havaalanı, Berlin, Brandenburg Kapısı... Tarih 26 Ağustos 1950; sıcak, boğucu bir gün. Bir yıl önce üç Amerikalı birbiri ardına ortadan yok olmuştu. Onların benim için anlamı büyüktü: Ebeveynlerim evsiz ve beş parasızken ve bana bakacak durumda değilken, Noel ve Herta Field, beni on yedi yaşımda bir mülteci olarak almışlardı. Field'lar bana İsviçre'de yaşama ve okuma olanağı vermişlerdi ve tabii koşulsuz bir dostluk da. Ve 1949 yılında, hem onlar hem de Noel'in erkek kardeşi Hermann, Prag'da ve Varşova'da esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolmuşlardı. Araştırmalar onlara ne olduğu konusunda en ufak bir sonuç vermemişti.

Bütün çabalar sonuçsuz kaldıktan sonra son bir kez harekete geçmeye karar verdim. Haziran 1950'de, Field'ları çok iyi tanıyan ve Doğu Berlin'de üst seviyede komünist bir görevli olan Leo Bauer'le temasa geçtim; konumu ve onları tanıyor olması Field'ları bulmama yardımcı olabilirdi. Telefonda, Batı Almanya'da bir buluşma ayarlamaya çalıştım onunla. Bana cevaben yazdığı bir mektupta ne yazık ki Ağustos'a kadar buluşmamızın mümkün olmadığını bildirdi. Mektubunda beni Batı Almanya'da görmesinin mümkün olmadığını belirtiyor ve benim Berlin'e gelmemde ısrar ediyordu. Mektup kafamı kurcalamıştı, hatta bunun bir tuzak olabileceğini bile düşündüm; fakat sonra kafamdan kovdum bu korkakça düşünceyi. Batı Almanya'ya giriş izni istediğimde –Berlin bağlantımdan ve niyetimden söz etmemiştim– Cenevre'deki Birleşik Devletler Konsolosu buna şiddetle karşı çıktı ve güvenliğim

nedeniyle bana giriş izni vermeyi reddetti. Her zamanki ukalalığımla ileri sürülen gerekçeleri hor gören bir tutum takındım ve talebimde ısrar ettim. Konsolos yardımcısı, Almanya'ya Amerikan devletinin koruması altında özel bir görevle gönderildiğime dair Dışişleri'nden yetki almamı salık verdi. Ne de olsa Washington, ortadan kaybolan Amerikan vatandaşlarıyla ilgili bilgi almak isterdi. Fakat ben aynı fikirde değildim. Bu öneri hakkında düşünecekmişim gibi yaptım, eve koşturdum ve eşyalarımı topladım. "Bir Amerikan ajanı gibi gidemem" dedim Bob'a. "Onlar engellemeden bana yardımcı ol."

Böylece Berlin'e geldim; yalnız başıma, korku içinde, bu zahmetli yolculuğa değecek her türlü umutsuzca eylemi yapmaya hazır. Bob ve ben, Berlin'e gidebilmem için elde avuçta ne varsa son kuruşuna kadar ortaya koymuştuk. Eğer bu para boşa gidersе ne onun ne de kendimin yüzüne bakabilirdim. Batı bölgesinde, Leo'ya ofisinde ulaşamayınca deliye döndüm. Aklıma gelen bütün telefon numaralarını çevirdim; fakat cumartesi akşamıydı, bütün ofisler kapalıydı. Umutsuzlukla Doğu Berlin'deki bir diğer üst düzey görevliyi aradım. "Birkaç gündür burada değil" diye yanıtladı karısı. "Arkadaşınızı nasıl bulabileceğinizi size söyleyemem. Parti merkezini arayın." Tabii ki bana kocasının, Leo Bauer'in ve diğer birçok eski arkadaşın o sırada hapiste olduğunu söyleyemezdi. Büyük bir cesaretle –ve tabii ki büyük bir aptallıkla– Doğu'ya geçmeye karar verdim. Otel odasındaki yatak da o kadar cazipti ki korku beni zayıf düşürmüştü, trende geçirdiğim uykusuz geceden dolayı gözlerimden uyku akıyordu. Başımı omuzlarıma gömüp görevimi unutmamak için zorluyordum kendimi. Yüzümü yıkadım, evrağımı ve yanıma aldığım küçük bir kısmı hariç paramı dolaba kilitledim ve doğudaki Brandenburg Kapısı'na yollandım.

Parti merkezinde adımı verdikten sonra bana söylenen çeşitli güvenlik noktalarından geçtim ve büyük parti binasının içine girdim. Arkamdan yaklaşan ayak seslerini duyduğumda dönüp bakmadım bile. Omzuma uzanan bir el beni durdurdu. "Polis. Lütfen köşeyi dönüp beni izleyin!"

Evet, söz konusu olan bendim; aslanın inine doğru yürüdüm. Ellerini ovuşturarak beni beklemekteydiler. Ve Schumannstrasse Hapishanesi'nin 7 Numaralı ağır demir kapısı arkamdan kapanıp kilitlendiğinde her şeyi kaybettiğimi biliyordum artık.

"Senin öldüğünü sanıyordum" dedi kısa boylu, yumuşak köpek bakışlı gardiyan Alman Köpeği, girilmesi kesinlikle yasak olan hücreme gelerek bana şefkatle bakıyordu. Beni on dakikadır gözetleme deliğinden seyrettiğini söyledi, hiç kıpırdamıyormuşum. Birisinin beni merak ediyor olması iyi gelmişti. Ona, uyumamın mümkün olmadığını, birkaç dakika içinde gelip beni sorgu için alacaklarını söyledim.

"Evet, başlangıçta epeyce zordur" dedi. "Biliyorum. Naziler beni alıp Alexanderplatz Hapishanesi'ne götürdüklerinde on sekiz yaşımdaydım. Dayaktan her tarafım mosmor olduğunda zor ayakta duruyordum. Gözlerimi açamıyordum. Ne olup bittiğini bile bilmiyordum. Hiçbir şey yapmış değildim. Yalnızca ben üç yıl kaldım. Arkadaşım toplama kamplarında sekiz yıl kaldı ve geride karısıyla üç küçük çocuğunu bırakmıştı. Çocuğun var mı?"

"Evet, iki çocuğum var." Gözyaşlarımı tutamadım.

"Bu kötü işte, anlayabiliyorum. Benim de bir çocuğum var şimdi. Ama çok fazla endişe etme, cesaretini de kaybetme. Görürsün, her şey yoluna girecek."

"Fakat sorgulamalar gün geçtikçe kötüye gidiyor. Sen ve diğer arkadaşların iyi insanlarsınız ama sorgucu..."

"Sana dokunmayacaklardır, inan bana. Seni dövmeye hakları yok, bunu unutma. Eğer bu tür yöntemlere başvururlarsa ifade vermeyi reddet. Zaman değişti, anlıyor musun? Her şeyden önce yasalar var. Ağzını sıkı tut."

Çok cesaret vericiydi bütün bu söylenenler ve kendimi biraz daha iyi hissetmeme yol açmıştı. Biraz çene çaldık, ondan biraz bilgi alabildim. Bana herhangi bir isim vermedi; ama bu hapishanenin özel politik davalara ayrıldığını öğrendim. Oldukça da boştu, pek kimse yoktu. Burada tek bir Amerikalı bile olmadığına şerefi üzerine yemin etti. Kocamın da peşimden gelip ellerine düşmüş olabileceğinden endişe ediyordum. Geldiğimde boş olan yukarı hücrede bir mahkûmun yürüdüğünü duyduğumda Bob'un ayak sesleri sanmıştım. Ona soracak başkaca önemli bir sorum kalmamıştı; ama bir soru daha sorup onu şaşırtmaya karar verdim.

"Söyle bana, tutukluların sorgusunda her zaman bir Rus da hazır bulunuyor mu?"

Çok şaşırmıştı. Burası bir Alman hapishanesiydi, yeni Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin Devlet Güvenlik Servisi'ne bağlı ilk

hapishanelerden biriydi. Şurası açıktı ki herhangi bir Rus'un işe karışması büyük bir gizlilik içinde oluyordu.

"Hayır, Ruslar yalnızca kendilerini özel olarak ilgilendiren çok önemli davalarda hazır bulunuyorlar" dedi.

Yeniden büyük bir gerilim içine girmiştim. "Çok önemli dava, Rusları özel olarak ilgilendiren." Bundan daha kötüsü olabilir miydi? Daha ilk sorguda masadaki iki Alman görevlinin yanı sıra bir Rus da hazır bulunmuştu. İyi giyimli, bakımlı, besili, entelektüel tipte, altın çerçeveli gözlük takmış sivil biriydi. Tek bir kelime söylemeksizin Almanlarla yazılı olarak konuşuyordu. Küçük bir kâğıt parçası masanın üstünde gidip geliyordu. Beni dikkatle inceliyordu, söylenen her kelimeyi anladığı kesindi. İki Almanın yanındaki bu kişinin bir Rus olduğunu hemen anlamıştım.

Alman Köpeği, koridorun sonundaki kapının açılıp kapandığını işitince fısıltıyla iyi geceler dileyip kapıyı gürültüyle kilitledi ve çıkıp gitti. İki dakika sonra sorguya çağrıldım. Sabaha doğru saat beş sıralarında geri getirildiğimde, Alman Köpeği'nin bende yarattığı umutlardan eser kalmamıştı.

Donuyordum soğuktan. Her sabah saat 6'da hücreme getirilen soğuk suyla yüzümü yıkıyor, bir yandan da Üçüncü Reich sırasında uzun bir mahpusluk deneyimi olmuş, yaşlı, babacan, iyi huylu "Gözlük"ün bana yaptığı tavsiyeleri düşünüyordum: "Hapishanede moralini sağlam tutmak için en önemli şey sağlığına ve temizliğine dikkat etmektir." Yüzümü yıkadıktan sonra acıyan vücudumu biraz olsun esnetmek için ister istemez biraz beden eğitimi yapıyordum. Ardından sıcak *mugge-fugge* (kahve yerine geçen)... Isınıyordum, biraz toparlanıp günlük işkence programına hazır hale geliyordum. Sabah 6'dan gece 10'a kadar yatmak ya da uyumak yasaktı. Bu on altı saat, sadece yemediğim öğle yemeğiyle kesintiye uğruyordu ve bir de akşam yemeği. Sadece teneke kutumdaki sıcak kahverengi suyu içiyordum, küçük tahta taburemde oturup için için ağlayarak kendimi her şeyi düşünmeye zorluyordum. Aman ne kolay! Kocaman pamuk terlikler içindeki ayaklarımı ve çıplak bacaklarımı o buz yığınının içinde hareket ettirecek zamanım olmuyor; belim ağrıyor, başım zonkluyor, titriyordum.

"Gerçekten çok mu üşüyorsun?" diye sordu Hamamcı. Beni gözetleme deliğinden izlemiş olmalıydı, açıp kapıyı girmişti içeri. "Neden hücrede biraz dolaşmıyorsun? Isınırdın."

"Yapamam."

"Neden?"

"Çok fena belim ağrıyor." Öylesine kısık bir sesle konuşuyordum ki gardiyanlar ne dediğimi anlayamıyordu, her şeyi iki kere tekrarlamak zorunda kalıyordum.

Hamamcı, hiçbir şey anlamadan bana baktı ve başını salladı. "Geçen gün sana terlikle birlikte kışlık iç çamaşırı da getirmedim mi? Üşüyorsan neden onları giymiyorsun?"

"Onları gece giydim."

Bana bir çift uzun, gri, yünlü erkek külodu ve uzun kollu fanila getirdiğinde ne kadar sevinmiştim. Gerçi benim iki mislim büyüklüğündeydiler ve içinde kaybolacağım ölçüde geniştiler; ama onlar sayesinde şiltenin ve battaniyenin vücuduma batmasını önlemiş ve külodun uzun paçalarını her iki ayağıma sarmıştım. Sabah olunca yeniden ince, yazlık elbiselerimi giymiştim. Gece giydiklerimi gündüz de giyebileceğim hiç aklıma gelmemişti.

"Ne harika fikir!" dedim heyecanla. "Fakat bu mümkün değil. Külot çok büyük ve yerlere sürünüyor." Yine de bir umut ışığı vardı.

Hamamcı bana acıyarak baktı. "Tanrı aşkına, elbet bir çaresi bulunur bunun da. Dur bir bakayım. Çok basit..." Külodun bacaklarını arka tarafından çekiştirip önden tutuşturarak daralttı. "Tanrım, bir insan nasıl bu kadar çaresiz olabilir." Başını sallayarak çekip gitti.

Yeni üniformamı hemen giydim. Gerçi paçalarım yere sürünmekteydi; ama ayaklarımı sıcak tutsunlar diye yukarı kıvırmıyordum. Ayrıca bedenimi fena halde sıktığı için yanlarından yırttığım düz, gri gömleği de giymiştim. Gri iç fanilasını ipek bluzumun üstüne giymek zorundaydım. Şu malum çuval modasına uygun olarak dizlerime kadar sarkıyordu. Dahası kısa, vücuda oturan ceketimi de giydim; böylece dört kat giyinmiş oluyordum. Uzun saçlarım, koyu kahverengi çamaşır sabunuyla yıkanmaktan birbirine yapışmıştı ve omuzlarımdan aşağı at kuyruğu gibi sarkıyordu. Bu bana kolaylık sağlıyordu; çünkü saçlarımı yalnızca sabahları tarıyordum. Saksonyalı dost gardiyan Fatso, bir gün bana ilk ve son kez küçük bir cep aynasına bakmam için izin vermişti. Şok olmuştum, kendime öylesine acımıştım ki gözümden yaşlar gelmişti. Ağzın ve gözlerin kenarlarında derin çizgiler oluşmuş, ince, zayıf, soluk bir yüz... Güzellik kremi yerine geçen o berbat

çamaşır sabunuyla iyice sertleşmiş bir ten, kan oturmuş gözler, kızarmış bir burun.

İyice üşüdüğümde, gündüz vakti gri battaniyeyi omuzlarıma almama izin veriliyordu. Ve böylece, battaniyeye sarınmış bir vaziyette, o kederli halimle on altı saat boyunca oturup duruyordum.

Bir gün koridorda bir gürültü duydum; koşuşturan ayak sesleri gelip hücremin önünde durdu. Ardından fısıltılar... Anahtar kilitte döndü. Titremeye başladım, neredeyse kusacaktım. Sorgucum içeri daldı. Kapı, arkasından kilitlendi yeniden. Bir süredir çağırmıyordu beni ve onu çok iyi tanımıyordum. Bildiğim yalnızca sert, sınırsız bir enerji ve güçle dolu bir adam olduğuydu; gücünü ve kendini kontrol etmeyi de o ölçüde biliyordu. Uzun boylu, güçlü kuvvetli biriydi; geniş, esmer bir yüzü, zeki kahverengi gözleri, küçük, harika elleri vardı. Haftalar boyunca her gece sorguya çekmişti beni. Güldüğünü hiç görmemiştim, yüzünde hiçbir şaşkınlık belirtisi olmazdı: gülümseme, kuşku, kızgınlık veya buna benzer bir ifade. Bana bağırırken, küfrederken, beni aşağılarken bile gözlerindeki ifade değişmezdi: her zaman uyanık, dinamik, sert ve kontrollü. Hiçbir zaman ayağa kalkıp yürümezdi. Sanki görünmeyen bir makine tarafından idare ediliyormuş gibi sarsılarak hareket eder ya da elektriği kesilmiş veya kanı aniden çekilmiş gibi bir anda hareketsizliğe bürünürdü. Görmezden gelinmesi mümkün olmayan büyüleyici bir adamdı. Daha sonradan iki tane yüzü daha olduğunu keşfedecektim.

Çorbadaki çekirdek gibi midemi bulandırdığından Caraway adını verdiğim bu adam şimdi hücremdeydi, bir adım ötemde. Kudretli kişiliği tüm hücreye yayılmıştı. Hareketsiz olmasına ve en küçük bir gerginlik belirtisi göstermemesine rağmen vücudunun tüm kasları son sınırına kadar gerilmiş gibiydi ve ben onun varlığıyla adeta büyülenmiştim. Tüm irade gücümü toplayıp her zamanki uyuşukluğumu korumam ve oturduğum yerde kalmam gerekiyordu.

Bir saniye içinde hücredeki bütün detayları gözden geçirdi. "Günaydın. Elinizde ne var?"

"Mendilim" diyerek elimdeki küçük, ıslak paçavrayı gösterdim.

"Neden ağlıyorsunuz?" Hızlı hızlı konuşuyordu, ilgili ama ruhsuz.

Omuz silktim.

"Gardiyanlar mı gündüz battaniyeyi kullanmanıza izin verdi?"

"Evet."

"Üşüyor musunuz? Hücre çok mu soğuk? Kaloriferler çalışmıyor mu?"

Ekim ayıydı ve Caraway'a gerçekten çok soğuk olduğunu söyledim. "Kalorifer çalışmıyor." Sesim iyice kısık çıkıyordu. Bu, çok acı çeken herkes için böyle miydi?

Caraway bana şöyle bir göz attı, sonra doğru söylediğimden emin olmak için bir adım atıp elini radyotöre dokundurdu. Farkında olmadan ben de peşinden seğirttim.

"Kalkmayın yerinizden." Yeniden gelip yanıbaşımda durdu. "Artık üşümeyeceksiniz. Kaloriferlerin yanması için talimat vereceğim."

"Teşekkür ederim."

"Herhangi bir şey için teşekkür etmenize gerek yok. Size birkaç soru sormak için geldim buraya. 1944 yılında Fransa-İsviçre sınırında size bu belgeyi veren adam nasıl biriydi? Fransız yeraltı teşkilatından sizinle bağlantı kuran adamı kastediyorum. Bana tarif edin."

"Kısa boylu, buldog suratlı biriydi."

" 'Buldog suratlı' derken ne demek istiyorsunuz?"

"Şey, sanki biri suratının üzerine oturmuş gibi" diye yanıtladım hiç gülmeden, köyün delisi gibi davranmanın hâlâ bana çok uzak bir şey olduğuna inanıyordum.

"Ne demek bu? Burnu buldog köpeği gibi basık mıydı?"

"Şey, evet, sanırım öyle."

"İri miydi?

"Burnu mu?"

"Hayır, adamı soruyorum."

"Bilmiyorum. Benim boyumda vardı."

"Ne kadar boyunuz?"

"Bilmiyorum."

"Doğru cevap verin. Boyunuzun ne kadar olduğunu bilmeniz gerekir."

"Hayır, kesinlikle hatırlayamıyorum."

Sanki beni alıp götürecekmiş gibi baktı: "Ayağa kalk!"

Ağır ağır ve acılar içinde kalktım ayağa, omzumdaki battaniye kayıp yere düştü. Şimdi o muhteşem güzelliğimle onun önünde durmaktaydım.

Kim olsa bu gülünç manzara karşısında ya korkuyla irkilir ya da şöyle bir haykırırdı. Fakat Caraway'ın iyice açılmış gözleri, morarmış bedenimi süzerek aşağı doğru kaydı, kırk beş numara terliklerimin ucunda durdu. Sonra Caraway'ın normal temposuyla ağır ağır yeniden yukarı çıktı ve günahkâr Magdalena'nın başının hizasında sabitlendi. Keskin gözlerini gözlerime dikip şöyle dedi: "Ne bu hal!"

Omzumu silktim. Gözünü benden ayırmadı ve sesi hafifçe titreyerek sordu: "Hiç mi utanmanız kalmadı?"

"Hayır" dedim yavaşça. "Burada kaybettim onu."

"Bırakın canım" dedi aceleyle ve sanki bende bulaşıcı bir hastalık varmış gibi iki adım geri çekildi. Birkaç saniye daha göz göze kaldık.

"Daha ne kadar böyle devam edeceksiniz, Bayan Wallach? Ne zaman mantıklı davranacaksınız?" Daha önce bana hiç böyle seslenmemişti; hiçbir zaman böyle insanca konuşmamıştı.

"Beni buradan ne zaman çıkaracaksınız?" diye cevapladım.

"Bu size bağlı. Bize gerçeği söyleyin. Bildiğiniz ajanların ismini verin, Amerikalı suçluların maskesini düşürün. Yalnızca gerçekleri söylemeniz çıkarabilir sizi buradan."

"Fakat size gerçeği söyledim. Başka söyleyebileceğim bir şey yok."

"Eski oyuna yeniden başladınız. Böyle yaparsanız asla çıkamazsınız buradan. Bunun üzerinde düşünün. Bol zamanınız var, daha da fazla zaman verebiliriz. Bizim acelemiz yok. Size küçük bir tavsiyede bulunayım yalnızca, mantıklı olun."

İçe işleyen bir bakış fırlattı; birkaç saniye sanki bütün vücudumdan bir elektrik akımı geçmiş gibi oldu. Sonra kapıya doğru yürüdü, kapıyı tıklattı, kilit açıldı ve çekip gitti. Bitkin bir şekilde tabureye çöküp ağlamaya başladım. Yemek aralarını saymazsak tecrit hücresinde bütün gün boyunca hiçbir şey olmazdı ve derinden derine yankılanan sesler dışında en ufak bir değişiklik yaşanmazdı. Caraway, benim iyiden iyiye yıpranmış sinirlerimi çökertme sanatının ustasıydı, bunu çok iyi biliyordu.

Hayat birkaç hafta böylece geçip gitti. Gece sorgulamaları iyice yıpratıcıydı ve sinirlerim hızla kötüye gidiyordu. Sabah 4 ya da 5'ten 6'ya kadar uyumama izin veriyorlardı, gündüzleri ise sakin ve görece iyi geçiyordu.

Başlangıçta beni öylesine korkutan gözcülerin ve kasvetli yaratıkların her birinin bir süre sonra bana düzgün, hatta dostça davrandıklarını biliyordum. Hatta onların en korkunç görünüşlüsü olan, kızıl saçlı, kırmızı elli ve hiç durmadan homurdanıp bağıran, o anlaşılması güç Saksonyalı Dresden Zırhlısı bile bana kibar davranıyordu. En nazikleri olan Gözlük, günde iki kez karısının yaptığı sandviçlerden getiriyordu. Dediğine göre beni ayakta tutacaktı bunlar ve Alman Köpeği, yarısı içilmiş sigaralar sokuyordu hücreye, sonra da büyük bir dikkatle külleri ve izmaritleri ortadan kaldırıyordu. Zaman zaman hücrenin kapısı açılıyordu –sigara dumanını dışarı üflemem, temiz hava almam ve neredeyse kendimi özgür hissetmem için– ve bu yeni evime yavaş yavaş alışmıştım.

Nişan yüzüğüm hâlâ bendeydi. Tutuklandığımda, elmas kısmını içe çevirmiş ve sıradan bir alyans gibi görünmesini sağlamıştım. Arama sırasında bunu kimse fark etmedi ve yüzük dışında üstümde ne varsa alındı. Bu benim uğurum oldu. Ne olursa olsun yüzük bendeydi, her şeyi kaybetsem de. O lanet yolculuğa çıkmadan önce, diğer mücevherlerimle birlikte onu da Bob'a vermeyi düşünmüştüm; fakat son anda ondan ayrılamadım. Bir gün gizlice sigara içerken Gözlük ve Alman Köpeği onu gördüklerinde yüreğim ağzıma geldi. "Çok dikkatli olmalısınız" dedi Gözlük. "Eğer görevli bunu görürse kendinizin de bizim de başımızı belaya sokarsınız. Ama gerçekten harika bir yüzükmüş!" O anda onu öpebilirdim. Her gece küçük bir ıslak mendille oturuyor ve burnunu sol eliyle silen bir solak olmak için talim yapıyordum. Ve Caraway'ın bir röntgen cihazından güçlü gözlerinin yüzüğü fark etmemesi bende bu yanılmaz tanrıya karşı hafifçe bir üstünlük duygusunun gelişmesine yol açmıştı.

Her zamanki gibi yatağımda oturmuş sorguya çağrılmamı bekliyor ve hücremin dışındaki her türlü tıkırtıyı dikkatle dinliyordum. Biraz farklı bir sesi anında algılayabiliyordum. Peki nerede kalmıştı Alman Köpeği? Gece nöbeti 10'daydı ve gözetleme deliğinden hâlâ bakmamıştı. Başkaları bakmıştı; ama o yoktu. Gözetleme deliğinin üstündeki kapağın her açılıp kapanışından hangi gardiyanın geldiğini anlayabiliyor ve her görev değişimini fark ediyordum.

Koridorun sonunda bir kapı açıldı. Caraway'ın hızla ilerleyen adımlarını tanıdım. Hücremin kapısı önünde durdu. Birtakım fı-

sıltılar duydum, arada Caraway'ın sesi fark ediliyordu. İyice kulak kabartmıştım; ama söylenenleri anlayamıyordum. Net bir şekilde işittiğim tek şey kalbimin atışıydı. Birden kilit tıkırdadı, sürgü çekildi, kapı ardına kadar açıldı ve üç kişi daldı hücreme; başlarında Caraway vardı. Daha yatağımdan doğrulamadan yanımda bitiverdi ve kıpırdamamamı emretti. Oturduğum yerde kaldım, bir ayağım yataktan aşağı sarkmış.

"Elini göster bana."

Sağ elimi gösterdim.

"Öbürünü de."

Sol elimi, avcum yere bakacak şekilde uzattım. Yüzüğü baş parmağıyla işaret parmağı arasında tutup elimi çevirdi. "Vay, elmas, hem de büyük elmas" diye bağırdı. Birkaç saniye öylece kaldı. Sonra şöyle dedi: "Çıkar onu."

Caraway'ın sesini bile bastıran "hayır" çığlığım beni bile şaşırttı.

Şiddetle karşı koydum. Sessizce ama inatçı bir şekilde boğuştu benimle ve sonunda yüzüğü parmağımdan çekip aldı. Kızgınlık ve aşağılamayla bakarak birkaç adım geri çekildi.

"Ağlamayı bırak. Sen bir tutuklusun ve mücevher taşıma hakkın yok. Onu bu kadar uzun süre sakladığın için cezalandırılmazsan buna şükret. Bu değerli yüzük için endişe etme. Onu senden çalacak değilim. Kurallara göre muhafaza altında tutulacak ve eğer buradan sağ çıkabilirsen sana iade edilecek." Biraz daha yumuşak bir şekilde, "Söyleyeceğin bir şey yok mu?" diye ekledi.

Evet, söyleyeceğim bir şey vardı ve şimdi tam sırasıydı; son iki haftadır çektiğim rahatsızlıktan endişe duyuyordum. Onlara söyleyecektim ve ne olacaksa olacaktı. Belki o zaman beni bırakırlardı. Kesinlikle bunu yapmak zorunda kalacaklardı.

"Evet" dedim.

"Evet mi?" diye tekrarladı, iyice meraklanmış. Bir itiraf beklediği açıktı. Ama öylesine bir hayal kırıklığına uğrayacaktı ki.

"Ben..." Tam olarak kapanmamış kapıya doğru baktım. Bir başkasının duyma ihtimali varsa bunu söylemem mümkün değildi. Caraway dikkatle bakıyordu bana. Yataktan atlayıp kapıya yöneldim; fakat Caraway önüme dikildi. "Olduğun yerde kal."

Hücrenin ortasında nefes nefese durdum.

"Konuş!" diye emretti.

Kendime gelmeye çalışarak kelimeleri aradım. "Sanırım... Korkarım ki hamileyim."

Şaşıracağını sanmıştım; ama yüzünde hiçbir ifade değişikliği olmadan bağırdı: "Kimden?"

Sorusundaki aşağılamayı fark etmekte gecikmedim. Soğukkanlı bir şekilde düşünemeyecek kadar altüst olmuştum. Aptalca, "Bilmiyorum" diye yanıtladım.

Kaşlarını kaldırdı. "Ne kadar oldu?"

"Bilmiyorum. Sanırım iki aylık."

"Hamile olduğunu nereden çıkartıyorsun?"

"Şey, bütün belirtiler bunu gösteriyor, mide bulantısı da dahil."

"Hımm, dur bakayım biraz. Havasızlıktan ve sinir bozukluğundan olabilir bu. Bakacağız durumuna, eğer gerekirse bir doktor çağırıp kontrolünü yaptırırız..."

"Sizin herhangi bir doktorunuza gitmem; kendimi kontrol ettirmem. Eğer gerçekten hamileysem buradan çıkartılmam gerekir" diye haykırdım.

Caraway, aşağılayıcı bir şekilde gülümsedi. "Bu nedenle buradan çıkman mümkün değil. Hiç şansın yok. Bununla kişisel olarak ilgileneceğim."

Kelimeleri yüreğime bir bıçak gibi saplandı. Birkaç saniye için acıya dayanamayacağımı sandım. Sonra da büyük bir umutsuzluk kapladı her yanımı. Olup bitecekleri bütün netliği ile gördüm: hasta, bakımsız bir çocuk büyüyecekti. İyice hasta bir anneyle zehirlenmiş, güneş ışığı ve aydınlık görmeden, ısınma ve beslenmeden, dış dünyanın korumasından ve sevgiden yoksun; morarmış, solgun, sefil bir yaratık... bir mezarda doğmuş, bir hapishane çocuğu. Oh hayır, bunun olmaması gerekiyor! Asla. Büyük bir öfkenin sonucu olarak gücümün geri geldiğini hissettim. Buraya geldiğimden beri ilk kez, bir solucan değil, bir insan olduğumu hissederek başımı kaldırdım.

"Çok büyük bir hata yapıyorsunuz" dedim kısık, buz gibi bir sesle. "Eğer hamileysem burada olmayacağım, bu fikre kendinizi alıştırsanız iyi edersiniz."

Caraway, şaşırarak bana baktı. "Beni tehdit mi ediyorsun?"

"Hayır, sadece durumu bildiriyorum."

Soğukkanlı ve kararlı bir şekilde hücrenin ortasında durdum, üzerimde gri iç çamaşırlarım. Caraway, bana doğru bir adım attı yumruğunu sıkarak; fakat anında kendine hakim oldu, başını

salladı ve kapıyı arkasından çarparak çıkıp gitti. Bir yaprak gibi titriyordum. Evet, Caraway haklıydı. Benim "hamileliğim" sinirlerimin ürünüydü.

O gece sorgucum her zamanki gibi oydu. Soğukkanlı bir şekilde beni İsviçre'de tanıdığım komünistler hakkında sorguladı ve benim onların hepsinin Amerikan ajanı olmasını sağladığımı ve Almanya'da üst düzey görevlere gelince casusluk faaliyeti yürütmeleri için talimatlar verdiğimi söyledi. İnsanları baştan çıkartmakta bu kadar başarılı olduğumdan haberim yoktu doğrusu.

"Yakın zamanda büyük ve karmaşık bir ağ oluşturacaktım" dedim Caraway'a. "Biraz düşünün bunun üzerinde. Yıllarca eğitim görmüş ve deneyimler yaşamış, zulme ve cehennemi güçlere karşı mücadele etmiş, hayal kırıklıklarına ve zorluklara karşı direnmiş, asla inançlarını bırakmamış, fikirleri için savaşmaktan hiçbir zaman vazgeçmemiş eski savaş atlarıdır söz konusu olan. Ve günün birinde bu insanlar on dokuz yaşında bir kıza rastlıyorlar, hiçbir şey ama hiçbir şey bilmeyen bir kıza. Bu kız şöyle bir elini sallıyor ve daha iyi bir gelecek için mücadele etmiş bu savaşçılar dünün karanlık yollarında gerisin geri körlemesine bu kızı takip ediyorlar. Son derece yüksek Marksist değerlerin ve bu değerlerin savunucularının düşüncelerini bir kenara atıyor ve benim cazip yüksek fikirlerime kapılıveriyorsunuz. Ne acıdır ki bu gücümün farkında değilmişim; yoksa keyfini çıkarırdım."

"Sen gül bakalım" dedi Caraway. "İnan bana, biz senin yeteneğinin tamamen farkındaydık; fakat artık daha fazla ileri gitmen mümkün değildi."

Son kelimeleri bir bomba gibi patladı. Kazandığı zaferi gizleyemeden, beni hapishane gardiyanlarıyla ilişkilerim konusunda sorgulamaya başladı. Kimlerle konuşuyordum, ne hakkında konuşuyordum ve bana neler söylüyorlardı? Kısa sürede her şeyi bildiğini fark ettim. Herhangi birinin suçlanmasını istemediğimden cevap vermeyi reddettim. O âna kadar her şeye boyun eğen sanığının sorulara cevap vermeyi reddetmesine o kadar şaşırdı ki bir dakika kadar öfkesine engel olamadı; ama hemen kendini toparladı. Son derece soğukkanlı bir şekilde, hatta rahatlamış bir havada, bana bilmek istediğim her şeyi anlattı. İkisi hariç, gardiyanların hepsi atılmıştı. Onları baştan çıkartmaya çalışmıştım. Önlerinde soyunmuştum. Alman Köpeği tutuklanıp hapse atılmıştı; çeşitli zamanlarda onunla yaptığım konuşmalar Caraway'a

büyük taktik avantaj sağlamıştı. Benim en büyük korku ve endişelerimin ne olduğunu eskisinden çok daha iyi biliyordu şimdi. Daha kötüsü, bu hapishanede, hapishanesinde Rusların varlığını bildiğimden haberdardı. Hapisliğimin ilk günlerinde, yeni kurulmuş Alman Demokratik Cumhuriyeti'yle Rus MVD'si arasında her türlü ilişkinin benden büyük bir dikkatle gizlenmeye çalışılmasından, tutuklanmamın bir yanlışlık eseri olma ihtimali üzerinde düşünmüştüm. Rejime herhangi bir zarar verdiğime ilişkin bir bilgi olmadığına göre ellerinde –ki işkence veya kötü muameleye maruz da kalmamıştım– tahliye edilmemem için hiçbir sebep olmaması gerekirdi. Fakat şimdi her şeyi kaybetmiştim. Bir gardiyanın dikkatsizliği ya da konuşmalarımıza kulak misafiri olan birinin suçlamaları –ki gardiyanlarla benim aramda kurulan ilişkinin nasıl tespit edildiğini hiçbir zaman öğrenemeyecektim– kaderimi belirlemişti. Beni bir an için yıldırım çarpmış gibi sarsan açıklamalarının anlamı buydu. Bu ilk darbenin ardından hücreme kapatıldıktan ancak bir süre sonra kendime gelebildim.

Caraway beni hücreme geri götürdüğünde iyice rahatlamıştı ve hiç görmediğim ölçüde neşeliydi. Artık numara yapmak zorunda kalmayacağına çok memnun olduğu açıktı ve çok sayıda yabancı yüz, büyük bir merakla beni her yandan süzdüklerinde, şimdiye kadar olup bitenlerin bir maskaralıktan başka bir şey olmadığını biliyordum. Artık oyun sona ermişti ve en sonunda gerçeklikle yüzleşmek zorundaydım. Benim için yeni bir aşama başlamıştı.

Yeni Rejim

Ertesi sabah, küçük yuvamın bir gece içinde ordu karargâhı gibi bir yere döndüğünü fark ettim. Hücremin dışında ağır postallar gürültüyle bir aşağı bir yukarı gidip geliyor, kapıları tekmeliyordu. Mahkûmlar tuvaletlerdeki ağır pislik kovalarını boşaltmak için telaşla koştururken "kalk" ve "daha çabuk" bağırışları havada uçuşuyordu. Sonunda benim de kapım açıldığında, Demokratik Alman Halk Cumhuriyeti Polisi'nin mavi üniformaları içindeki yeni personeliyle göz göze geldim; çoğunluğu asker, bazıları ise subaydı. Gerçekten de son derece özel bir muameleyle karşı karşıya kaldım. Subaylar sanki tamamen benim hizmetimdeydiler. Bir subay kapımı açıyor, bana su ve yiyecek veriyor, sorguya götürüp getiriyordu. Caraway'ın ofisine yaptığım gece ziyaretlerinin

dışında hücremden çıkmama asla izin verilmiyordu. Pislik kovam bile boşaltılıp temizleniyordu. Subaylar, beni ve hücreyi her gün genellikle üç kereden fazla arıyorlardı. Ne zaman kapı açılsa ayağa kalkmak zorundaydım, hızla hücrenin sonuna gidip hazırola geçiyordum. Duvarlar enine boyuna kontrolden geçiriliyor ve duvarda herhangi bir pürüz göze çarptığında orası derhal sökülüyordu. Sert askeri emirlerin dışında kimse benimle tek kelime konuşmuyordu.

Koşullar gün be gün kötüye gidiyordu. Öğle yemeğinde verilen unla yoğunlaştırılmış çorba insanı doyuruyor ve şişmanlatıyordu; ayrıca tutuklunun cinsel isteğini azaltmak üzere şap veriliyordu. Şap çok miktarda kimyon tohumu içeriyordu, bu da banyoya giderken hissettiğimiz enerji eksikliğini gidermeye yarıyordu. Gündüzleri ve sorgu sırasında düşünebildiğim tek şey karnımın ağrısı ve tuvalete gitme ihtiyacıydı. İşte en aşağılayıcı uygulama buydu. Artık kapının yanında, köşede duran ve gözetleme deliğinden bakan gardiyanların göremediği pislik kovasına gitmeme izin verilmiyordu. Pislik kovasını tam hücrenin ortasına koymuşlardı. Bu yenilik oldukça zeki bir beynin ürünü olmalıydı; çünkü beni insan onurunun en ufak kırıntısından bile yoksun bırakarak demoralize etmeyi amaçlıyordu.

"Büyük değişikliğin" ilk gecesi Korkunç İvan'la müşerref oldum. Caraway'la geçirdiğim iki berbat saatten sonra yalnız başıma kalmıştım. Bir gün öncesine göre ne kadar değişmişti Caraway. Sanki demirden maskesini çıkarıp atmış ve herhangi birini ayağının altına alıp çiğnemekten büyük zevk alan kötü bir sokak çocuğunun müstehzi yüz ifadesini takınmıştı. Aramızda her zamanki konuşmalar geçmişti:

"Kim gönderdi seni Berlin'e?"

"Hiç kimse."

"Amerikalı patronlarının isimlerini ver bana."

"Amerikalı patronum yok."

"Ne emir aldın?"

"Emir almış değilim."

"Seni pis yalancı! Bu yaptığın yanına kâr kalmayacak, söyleyeyim sana! Şimdiye kadar sabrettik; ama durum değişti. Yakında diz çöküp konuşmak için yalvaracaksın. Ama o zaman çok geç olacak. Gerçeklere ulaşmak için sana ihtiyacımız olduğunu sanma. Senin hakkında bütün bilgileri toplamış bulunuyoruz ve kol-

larımız tahmin edemeyeceğin kadar uzak yerlere ulaşmaktadır. Küçük taşları tek tek bir araya getirdik ve sonunda resmin bütününü ortaya çıkardık..."

"Eminim ki müthiş bir şeydir bu. Tek sıkıntı, taşların uygun bir şekilde birbirini tutmaması."

"Çok güzel tuttururuz."

"Bundan kuşkum yok. Önce planı yapar, sonra da gerçekleri ona uygun hale getirirsiniz. Her şeyin planlandığı açık. Kesinlikle bana ihtiyacınız yok. Neden bana sorup duruyorsunuz ki? Niyetiniz gerçeği duymak değil ki."

"Pisliğin tekisin! Gerçeğin ne olduğunu sen ne bilirsin!"

"Hayır, sanırım sizin gerçek dediğiniz şeyi bilmiyorum. Neden bana ne tür bir gerçeği duymak istemediğinizi söylemiyorsunuz?"

"Yalnızca tek bir gerçek vardır..."

"Şimdiye kadar ben de öyle sanıyordum fakat..."

"Biz sana neyin ne olduğunu öğreteceğiz, utanmaz orospu. Ve biz başaramazsak başkaları gelecek, sana söyleyeyim. *Sen* gerçeği söyleyeceksin *bize*. Şimdiye kadar sana çok iyi davrandık ve sen, bunu bizim zayıflığımıza yordun. Seni budala! Başına gelecekleri haberin yok. Biraz aklın olsa artık oyunun bittiğini anlardın ve çok geç olmadan, seni daha güçlü ve deneyimli ellere teslim etmeden akla uygun olanı yapmanın yararına olduğunu anlardın. Ah Erica, senin için gerçekten endişeleniyorum." Caraway'ın ses tonu yeniden değişmişti, bu sefer samimi görünüyordu.

Bir dakika kadar ikimiz de konuşmadık. Her zamanki iskemlemde oturuyordum, sırtım yarı yarıya kapıya dönüktü. Kapı açıldığında oraya doğru bakınca şaşırıp kaldım. Gri pantolonlu biri yürüyüp yanımdan geçti yavaşça. Masanın arkasındaki iskemleden hızla ayağa kalkan Caraway, büyük bir saygıyla hatta hafifçe eğilip bükülerek konuğunu selamladı. Grilere bürünmüş yabancı, bana dönüp bakmadan, ağır oturaklı bir havada Caraway'la el sıkıştı. Caraway, bir ölçüde zorlanarak, bana önceki sorularını sormaya girişip ben de ona otomatik bir şekilde önceki cevaplarımı verdiğim sırada, bu davetsiz misafiri incelemek için bol zamanım oldu. Bu uzun boylu, zayıf, yakışıklı adam kırk yaşlarının başında görünüyordu. Çok şık giyinmişti ve oldukça bakımlıydı. Bir İngiliz olduğu sanılabilirdi; ama Rus olduğuna kuşku yoktu. Şakaklarındaki hafifçe ağarmış saçları koyu kumraldı ve son derece küçük, açık mavi gözleri vardı. Güzel bir şeftali kokusu yayıyordu.

Rus erkeklerinin parfüm, özellikle de meyve kokulu parfüm sevdiklerini daha sonraları keşfedecektim.

Sözlü savaşımızı birkaç dakika sessizce ve dikkatle dinledi ve ardından kaşlarını kaldırarak beni tepeden tırnağa inceledi. Onun beni korkuttuğu ya da sinirlerimi bozduğu izlenimi vermemek için ben de ona ısrarla baktım. Alaycı bir gülümsemeyle Caraway'a doğru şöyle bir dönüp Rusça bir şeyler söyledi, bu arada da tepkimi kaçırmamak için gözlerini benden ayırmıyordu. Belki de oturduğum iskemleden kayıp dizlerimin üzerine çökeceğimi, başımı yerlere vurarak "Tanrım, Tanrım, Tanrım!" diye bağırıp ağlayacağımı umut ediyordu. Daha önceki deneyimlerimden, Doğu Almanya'daki Rusların hâkim ulus olarak, bu ülkenin yöneticilerini itaatkâr bir tavır içinde görmeye ne kadar alışkın olduklarını biliyordum ve onun bu beklentisini boşa çıkarmaya kararlıydım. Ona bu zevki tattırmayacaktım. Durumumu ve yüzümdeki ifadeyi değiştirmemek için kendimi zorladım. Yabancı, iskemlesinden kalktı ve yanıma gelip dikildi.

"Ayağa kalk!" diye bağırdı Caraway masanın arkasından.

Yavaşça kalktım yerimden; neredeyse bedenlerimiz birbirine değecekti. Adamın kravatıyla burun burunaydım ve Rusların her zaman kravatlarının düğümünü fazlasıyla büyük ve kalın attıklarını düşünüyordum.

"Hayırrrrr, Errrica..." dedi ve ben başımı kaldırıp onun yüzüne baktım. Yüzünde hâlâ müstehzi bir ifade vardı. İnce dudakları gülümsemekteydi; fakat gözleri sert, soğuk ve deliciydi. Kendini tanıtmadı; ama sorun değildi, onun Korkunç İvan olduğunu biliyordum.

Hafifçe ukala bir sesle bana Rusça bir şeyler sordu. Dönüp Caraway'a baktım ve ona, söylenenleri anlamadığımı belirttim. Caraway tercüme etti. Korkunç İvan güldü ve yalan söylüyorsun dedi. Belki de Caraway bunu abartarak böyle çevirdi, tercümanlık işini o üstlenmişti.

"Biz senin Rusça eğitimi aldığını biliyoruz ve söylenenleri mükemmel bir şekilde anlıyorsun. Bizi aptal yerine koymaya kalkma."

Bu bilginin onlara nereden geldiğini merak ediyordum; fakat bir tutukluydum, hiçbir şekilde soru sormam mümkün değildi. "Gerçek olmasını dilerdim" dedim, "fakat ne yazık ki tek kelime anlamıyorum."

"Anladığını söyleyebilirim" dedi İvan, otoriter bir havada. Ve Rus şef, bunu söylediği andan itibaren bir ölçüde gerçeğe de dönüştü. Hapishanedeki konukluğumun sonuna kadar her yeni gelen, yanımda Rusça önemli bir şey söylememesi konusunda uyarıldı ve sorgular sırasında bu dilde konuşulanları dinleye dinleye sonunda birkaç kelimeyi kapabildim ve bana karşı ileri sürülen delillerden çok, sık sık sorulan sorulara kulak verdiğimden bazı basit cümleleri anlamaya başladım. Bununla birlikte, bütünüyle Caraway'ın tercümanlığının insafına bağlıydım. O, daha sonra tanıdığım bütün Rusça tercümanlardan çok daha iyi, mükemmel bir tercümandı.

Korkunç İvan, önümde durmuş konuşmaya devam ediyordu. "Erica" dedi, "ne kadar zamandır burada bizimle birliktesin?"

"Beş aydır" diye yanıtladım, içimi çekerek.

"Oldukça uzun bir zaman."

"Çok uzun" dedim, cesaretimi toplayıp.

"O zaman konuşman neden bu kadar uzun zaman aldı? Nedir sorun? Sana yanlış muamele mi yapıldı? Sorgucun iyi değil mi yoksa? Ona güvenmiyor musun? Değiştirilmesini ister misin? Çekinmeden söyle. Henüz konuşmamana ve bu sefil hapishanede hâlâ kalıyor olmana yol açan onun hatalarıysa değiştiririz. Ne diyorsun? Çok can sıkıcı bir durum."

Caraway'ın kendi hakkındaki bu sinikçe sözleri tercüme etmesi çok şaşırtıcıydı. Kıpkırmızı kesilmişti. Bu benim için korkutucu bir şeydi. Tehdidin tamamen farkındaydım, Caraway'ın alternatifleri hiç de olumlu değildi. Bir kızlar okulunda eski bir öğretmen olan biri tarafından birkaç kez sorgulanmıştım. Adam bir solukta hayatının bütün ince ayrıntılarını anlatmıştı bana. Kibirli budalanın biriydi. Kadınlar karşısında ne kadar başarılı olduğunu, ne kadar zeki ve ne kadar güçlü bir karakter olduğunu anlatırken ve benden bir randevu koparmaya çalışırken bana ilişkin herhangi bir soru sormayı unutmuştu.

Bunun ardından bir gece Caraway'ın ofisine götürülmüştüm, hemen hemen kişisel bir tavır içindeydi. Bana, ondan yine nefret edip etmediğimi sorduğunda "Hayır" dedim. Onu müthiş öfkelendirdiğimden, kendini kontrol edemeyeceğinden korktuğu için benden kurtulmak istediğini söyledi; fakat beni özlemiş ve geri geldiğime sevinmişti. Diğer görevlileri görmüştüm. Ufacık dazlak kafa Kral Müsveddesi, üzerimde ölümcül silahlar aramak için

parmak uçlarında yükselen, önemsiz görünüşünü gidermek için ikide bir yarbay rütbesini çekiştiren Balık Dolması. Bazlama da daha iyi değildi; Caraway odadan çıkıp gittiğinde defalarca yanımda kalmıştı. Ona bakmak bile bir işkenceydi: o uzun, kirli tırnaklarıyla, yapay bir şekilde dalgalandırılmış yağlı saçlarıyla, ince, solgun yüzüyle... Ruslara gelince, onları tanımak için bir istek yoktu içimde. Tek bildiğim şey, Rus sorgu yöntemleri hakkında işittiklerim ve okuduklarımdı ki bu da beni titretmeye yetiyordu.

İvan'ın sorusu üzerine bunlar geçmişti kafamdan. Ne yapardım da Caraway'ın kalmasını sağlayabilirdim ve henüz onun hakkında iyi bir şeyler söylememiştim.

"Sorgu konusunda bir şikayetim yok. Beni sorgulayanla bir sorunum yok, söyleyeceğim bir şey de yok."

Korkunç İvan, sert bakışlarını üzerime dikti ve sanki sonsuza kadar sürecekmiş gibi ısrarlı bakışını sürdürdü. Bir ölçüde acı vericiydi bu; ama gözlerimi kaçırmamanın benim açımdan çok büyük bir önemi vardı. Caraway'ın daha önceki tehditlerini tekrarlarken dudaklarının kenarında müstehzi bir ifade belirmişti.

"*Nyet*", Erica, öyle değil. Yanlış yapıyorsun. Hiçbir şey söylemiş değilsin. Söyleyeceğin çok şey var, hem de çok. Ve konuşacaksın. Söz veriyorum, eğer şimdi gönüllü olarak konuşursan bu senin için çok daha iyi olacak. Şurası bir gerçek ki çok iyi olacak senin için. Eğer senin dürüstçe işbirliği yaptığına ikna olursak yapmayacağımız, yapamayacağımız hiçbir şey yoktur. Bunu aklından çıkarma. Ama eğer bu inatçı düşman tutumunu sürdürürsen durumun çok daha kötüye gidecektir."

Ne cevap verebilirdim ki? İvan bir iki adım attı; pahalı, harika Rus sigarası bulunan paketten Caraway'a ikram etti, kendine de bir tane aldı. Duraksayıp bana baktı ve sigara isteyip istemediğimi sordu. Başımla istemediğimi belirtince "Hiç Rus papyrossy" sigarası içtin mi? İçmedin mi? Buyur, dene bir tane. Otur."

Uzun ve derin bir nefes çektim. Harika bir tadı vardı. Şöyle oturup sigara içmek ne güzel bir şeydi. Öyle yorgundum ki.

"Yaaaa, çok güzel değil mi? Alman sigaralarından çok daha iyi olduğu kesin."

"Evet, daha iyi."

"Güzel. Ne zaman istersen papyrossy alabilirsin, diğer başka

---

* Rus.: Hayır. (ç.n.)

** Pahalı bir Rus sigarası. (ç.n.)

şeyleri de tabii. Yemeklerden ne haber? Çok mu kötü? Hapishane yemekleri böyledir hep. Sana daha iyi yemek verilmesini sağlayabilirim."

"Teşekkür ederim. Buna ihtiyacım yok" diye yanıtladım mağrur bir havada oysa midem haftalardır fena halde rahatsızdı ve tutuklanmamdan bir ay önce Cenevre'deki doktorumun bana yazdığı diyeti kara kara düşünüp duruyordum. Ah, şimdi ne yediğimi bir bilseydi... Tam da böyle bir anda Dr. Montand'ın beni düşünüp endişelendiğini hayal etmek yine de hoş bir şeydi.

"Peki kitaplara ne dersin?" dedi Korkunç İvan, yılmadan. "Kitap okumak istemez misin? Hiçbir şey yapmadan hücrende böyle oturup durmak oldukça sıkıcı bir şey olmalı."

"Tek istediğim özgür kalmak" dedim ateşli bir şekilde. "Burada kaldığım sürece yararıma herhangi bir şey yapılmasını istemiyorum. Diğer bütün tutuklulara nasıl davranılıyorsa bana da öyle davranılmasını isterim. Hiçbir şeye ihtiyacım yok."

Aşağılayıcı bir şekilde gülümsedi. "Çok gururlu bir hanımefendisin, öyle değil mi? Çok güçlü olduğunu sanıyorsun. Ama aslında ne olduğunun farkında mısın acaba? Budalanın birinden başka bir şey değilsin. Buradaki diğerleri senin kadar budala değiller. Sana şunu söyleyeyim ki onların hayatı seninkinden çok daha kolay, üstelik sadece okuyacak malzeme açısından da değil. Aklını başına toplayacaksın, bundan hiç kuşkum yok. Ama bu süre gereksiz yere neden uzasın ki? Neden kendinin, yıllarca sert bir eğitimden geçmiş, yıllarca zorluklar yaşamış ve işkence görmüş, en kötü Nazi yöntemlerine teslim olmaksızın direnmiş insanlardan daha güçlü olduğunu sanıyorsun? Emin ol, onlara korkak diyemezsin ya da zayıf olduklarını söyleyemezsin. Peki onların bize her şeyi anlatmalarını sağlayan şey neydi? Bana cevap ver."

"Eğer konuşmuşlarsa kesinlikle söyleyecekleri bir şeyler vardır. Ben de bunu yapmak isterdim doğrusu."

İvan, sabırsızca elini şöyle bir salladı. "Ben sana söyleyeyim. Konuştular; çünkü Parti talep etti onlardan bunu. Ve davadan sapmalarına, kendi davalarına karşı suça ve ihanete bulaşmalarına rağmen Parti onlar için kutsaldı. Parti onlar için bir ev, bir anneydi sığınılacak; ama herhangi bir saçmalığa da hoşgörü göstermeyecek bir anne. Gittikleri yoldan geri dönüp doğru tarafa geldiler yeniden. Bizim doğru tarafta olduğumuzu, güçlü olduğumuzu, her yerde zafere ilerlediğimizi anladılar. Davaya yardımcı

olarak partiye karşı görevlerini yerine getirmiş oldular. Bir kere daha gelecekteki toplumun uyumlu bir üyesi olma yolunda taşları döşediler. Pişman oldular. Ya sen? Eskinin yanındasın. Kimi savunuyorsun? Amerikan emperyalistlerini mi, para babalarını mı, zalimleri mi, Ku Klux Klan'ları mı? Onlar sana bunun için teşekkür etmeyeceklerdir ve ellerinden gelecek olsa bile asla yardım etmeyeceklerdir. Onların geleceği yoktur, davalarını kaybetmişlerdir. Hâlâ anlayamadın mı bunu? Bunu kendileri de biliyorlar; işte bunun için umutsuzca çırpınıyorlar. Durumu kavramaya yetecek zekâya sahipsin gibi geliyor bana. Hayatın, geleceğin bizim ellerimizde. Seni değersiz bir parazit olarak mahvedebiliriz ya da yeniden ayaklarının üzerinde durman için sana yardımcı olabiliriz. Biz canavar değiliz; insani zaafları anlayabiliriz. Birçoklarına doğru yola geri dönmeleri için yardımcı olduk. Senden daha kötü düşmanlara bile kucak açtık. Parti insandır; o bir insan için mücadele etmekten asla yılmaz. Ayağa kalk Erica. Al bir sigara daha. Şimdi seni hücrene geri göndereceğiz. Durumunu ve söylediklerimi düşünmen için bol zamanın olacak. Bunların üzerinde dikkatle düşün. Doğru sonuçlara varacak akıllı bir kız olduğundan hiç kuşkum yok."

Hücreme döndüm, içimde bir boşluk hissediyordum, biraz da başım dönüyordu. Bu gecenin benim için belirleyici bir dönemeç olduğunun farkındaydım. İvan çıkıp gittikten sonra Caraway'a, artık Rusların elinde olup olmadığımı sormuştum.

"Sen Alman bir mahkûmsun, Alman adaletinin sorumluluğu altındasın" diye cevap vermişti. "Fakat Sovyet dostlarımız senin davanla ilgileniyorlar. Kendilerinin çok büyük deneyimleri var ve bize yardımcı olacaklar. Dostlarımız çok güçlüdür, çok adildir; ama korkarım sen onları düşmanın olarak görüyorsun."

Gece sorgulamalarım Korkunç İvan'ın düzenli katılımıyla sürdü. İvan, sorgularda gittikçe daha aktif bir şekilde rol aldı; alaycı sorular sorarak, hınzırca saptamalarda bulunarak, söylediğim bazı şeyler üzerine Rusça şakalar yapıp Caraway'la birlikte gülerek. Caraway her gece, arkasına ağabeyini almış bir çocuk gibi gittikçe daha berbat bir tutuma girdi. İkisi bana sözcüklerle işkence ederek, benimle eğlenip oynayarak zaman geçirdiler. Fakat gerçek hedeflerini asla unutmadılar: benim yalanlarımı ya da çelişkilerimi yakalamak. Bu, şeytani bir oyundu. Kendimi oradan oraya fırlatılan bir top gibi hissediyordum.

Vida gittikçe sıkıştırılıyor, tempo hızlanıyordu; efendilerimin sabrının tükendiği kesindi. Yaklaşık altı aydır ellerindeydim ve benden yazılı ve imzalı olarak aldıkları tek bir kelime yoktu. Caraway, sorgu sırasında aldığı notlara dayanarak düzenlediği bazı ifadeleri bana imzalatmaya çalışıyordu zaman zaman. Okumam için altında ismim bulunan bir kâğıdı elime tutuşturuyor; fakat her seferinde bu ifadenin gerçekleri çarpıttığını söylüyordum. Her noktada birbirimizle ağız dalaşına giriyorduk. Bazen benim gerekli gördüğüm değişiklikleri gerçekten de yaptığı oluyordu, sonra itiraz ettiğim bir başka paragrafa geçiyorduk. Sonunda, bütün sayfa onun ve benim düzeltmelerimizle doluyordu ve elimden kâğıdı kaptığı gibi yırtıyor, ifadeyi benim imzalayabileceğim şekilde yeniden daktilo edeceğini söylüyordu. Bazen ifade iki kere daktiloya çekiliyor; fakat özgeçmişimin ve birkaç önemsiz ifadenin dışında hiçbir şeyi imzalamıyordum.

Fakat kelimeler üzerine didişmenin zamanı değildi. Ruslar bütün yaklaşımların yanlış olduğuna karar vermişlerdi. Onlar benden şurada burada alınmış küçük ifade parçalarını istemiyorlardı; beni istiyorlardı bir bütün olarak. Beni bir kere ele geçirdiler mi, formülasyonlar üzerine tartışmakla zaman harcamayacaklardı. Ben bunun farkında değildim; ama onlar farkındaydı. Ve beni buna hazırlıyorlardı, beni yumuşatmaya yönelik sistematik bir çalışma içindeydiler.

Her gece 10.30 ya da 11'de çağrılmaya alışmıştım. Gece yarısına kadar Caraway'la ikimizdik. Bu duygusal ve psikolojik saatler belki de sorgunun en zor dönemiydi. Tek başıma kaldığım dünyada Caraway tek arkadaşım oluyordu. Sandalyesini yanıbaşıma çekiyor, elini dizime koyuyor, kahverengi gözlerini yumuşakça ve büyük bir sempatiyle bana dikiyor; şefkat, anlayış ve insani sıcaklıkla konuşuyordu benimle. O zaman onu nasıl seviyor, gözlerime yakın olmasını nasıl özlüyordum! Düşünmekten, karar vermekten, endişeden uzaklaşmış; kaderimi, hayatımı, tüm varlığımı onun güçlü ellerine bırakmış olarak... Tehlikeli ölçüde cezbediciydi ve kendimi onun kollarına atmamak, başımı omuzlarına gömmemek için bütün irademi kullanmam gerekiyordu. Böyle bir şeyin mümkün olmadığını korkuyla fark ettim. Fiziki olarak beni cezbeden bu adam benim en kötü düşmanımdı.

Caraway kendi hakkında çok seyrek konuşsa da bir işçi çocuğu olarak zor bir gençlik geçirdiğini, kendi kendini eğittiğini

öğrenmiştim. Onun edebiyat, sanat, müzik, ekonomi ve uluslararası hukuk konusundaki bilgisine hayrandım; son derece ilginç birçok tartışma yapmıştık. Onunla konuştuğumda rahatlamış görünüyordu ve onun alaycı bir pleb, bir demir adam olduğunu unutuyordum. Ve Caraway bir insana dönüşüyordu. Gece oturumlarımı sabırsızlıkla bekler olmuştum. Fiziki işkenceyle sertleşmiş bedenim özleme, dizimdeki yatıştırıcı ele, titreyen ellerim sıcak dokunuşlara cevap vermemezlik edemiyordu.

Bu geceyarısı büyüsü, Korkunç İvan'ın içeri girişiyle bozuluyordu. Artık bundan sonraki saatler, bu iki şeytanın avukatı tarafından kurulan tuzaklara yakalanmamak için beynimin tüm hücreleriyle savaşmak ve direnmekle geçiyordu. İvan'ın başlangıçta saat tam 1'de çekip gitmesi en büyük rahatlama sebebimdi; fakat daha sonraları gittikçe daha geçe, daha geçe kalmaya başladı. O gittikten sonra Caraway, sabah 4'e, 5'e kadar sorguya devam ediyordu. Tekrar tekrar benim "suç" dolu geçmişime giderek, mantıklı olmam ve işbirliği yapmamda ısrar ederek. Son sigarasını bölüp yarısını bana veriyor, "birer kız ve erkek kardeş" gibi diyordu. Bu bana o kadar dokunuyordu ki ağlamaklı oluyordum. Geceler boyu, adım adım benim anti-komünist faaliyetlerimin delillerini önüme yığıyor, dünyanın dört bucağından gelen ifadelerle boynumdaki ilmeği sıktıkça sıkıyordu. Hapishane lordlarım tarafından mükemmel bir şekilde bir araya getirilmiş, eski silah arkadaşlarımız tarafından imzalanmış ifadelerdeki en saçma yalanları bana okuyup duruyordu.

Kendi akıl sağlığımdan kuşkulanmaya başlamıştım. Acaba ben yanlış olabilir miydim? Olayları ben hatırlamıyor olabilir miydim? *Doğru olan neydi, yanlış olan neydi?* Anlattığım hayat hikâyem bana da çok mantıklı gelmemeye başlamıştı.

"Sen bir Amerikan ajanısın!" Bu, sorgucularımın kafasında yerleşmiş bir gerçeklikti; diğer her şey buna dayandırılıyordu. Fakat ne zaman, nerede, nasıl?

Elbette benim davam Noel Field'a dayandırılıyordu. Laszlo Rajk ve Macaristan'daki diğer üst düzey komünistlerin gösteri mahkemelerine göre Noel Field, Avrupa'daki Amerikan istihbaratının başıydı. Bu noktayı tartışmama izin verilmiyordu; bu konuda her türlü teşebbüsüm provakasyon olarak niteleniyor ve yirmi beş yıl kürek cezasıyla tehdit ediliyordum. "Biz masum insanları asmayız ve Rajk asıldı!" Bu, yalanlanması zor bir argümandı.

"Casus Field" onun resmi sıfatıydı ve ben de yavaş yavaş onların karmaşık düşünce silsilesini izlemeye başlamıştım.

"Casus Field" İspanya'da casusluk faaliyetinde bulunurken beni ebeveynlerimden almıştı. Acaba İspanya'daki Uluslararası Tugaylara daha o zamandan, yani on dört yaşında bir çocukken mi "sızmıştım" yoksa Field, 1939'da İsviçre'de özel istihbarat servisi için beni eğitip sonradan üst düzeyde bir ajanı olarak mı yetiştirmişti? Burası çok açık değildi. Her iki versiyon da mantıklıydı ve bu muhtemelen benim tercihime bırakılmıştı. Field ve kendim hakkında düşünmeye başladım.

Noel Field, görevi Uluslararası Tugayların silahsızlandırılmasıyla birlikte başlayıp sona eren, İspanya'daki Ulusal Silahsızlandırma Komisyonu'nun üyesiydi. Komisyonun üyeleri olarak İspanya'daki tüm yabancı askerlerin listelerini yapmışlardı, keza bir görevleri de onları hastanelere göndermekti. Noel, o sırada Katalonya'da bir hastanenin başında bulunan babamla tanışmıştı. Field ve karısının -Field'in karısı Herta da onunla birlikte Barcelona'ya gitmişti- hastaneye yaptıkları ziyaretler sırasında babam, onlara yenilginin eşiğinde olan İspanya Cumhuriyeti'ndeki "zavallı, hasta, küçük kızından" söz etmiş ve onun geleceğinden endişe ettiğini söylemişti. Zaten Almanya'dan kaçıp gelmiştik bu ülkeye ve şimdi de bu ikinci yurdumuzu kaybetmek üzereydik. Bu sırada tamamen meteliksizdik. Bombardımanlarla harabeye dönmüş Madrid'de kurtarabildiğimiz birkaç eşyamızla kalakalmıştık. Çantamızdaki "iyi giyecekler" de hastaneden hastaneye kaçışırken çalınıp gitmişti; gidebileceğimiz hiçbir yer yoktu. Babam, İngiltere'de bir kolejde bulunan oğluna nasıl destek olabilirdi, ciddi bir şekilde hasta olan kızı için ne yapabilirdi?

Field'lar büyük bir sempati göstermişlerdi. Onlar ayrıldıktan kısa süre sonra hastanemiz ikinci kez bombalanmıştı. Tehlike içindeydik ve mahsur kalmıştık, tüm yabancılar Fransız sınırına doğru gemiyle tahliye ediliyordu.

Kaçış tam bir kâbustu. Bir ambulansta bulmuştum kendimi, çok sayıda yaralı askerin arasında sıkışmış bir vaziyette. Yanımdaki iki adam acıyla inleyip duruyordu; karşımdaki bir diğeri, başının çeşitli yerlerinden yaralanmıştı ve akli durumu pek iyi değildi. Devirip durduğu gözlerini üzerimde baştan aşağı gezdiriyordu. Gece yarısı arabanın benzini bitti, orada oturup yakalanmayı bekledik. Gün doğarken aramızda tek sağlam kişi olan

şoförümüz kuzeye doğru yürüyerek yola çıktı. Bütün gün orada oturup bekledik. Sargıların değiştirilmesi gerekiyordu; fakat onları değiştirecek kimse yoktu, sargı bezi de yoktu. Dört aylık tifo hastalığından sonra henüz yürüyemiyor; ancak emekleyebiliyordum. Ertesi günün akşamı bir kamyon gelip bizi aldı ve İspanya'daki yabancıların son toplanma yerine götürdü. Asla unutamayacağım bir manzaraydı.

Fransa sınırına yakın, küçük, çamurdan bu köyün "Wallenstein Kamp"ından* farkı yoktu. Her yerde hasta ve yaralı insanlar yatıyordu. Her kulübede yerlere sedyeler ve döşekler konmuştu, sokaklar da sedyelerle doluydu. Askerler, kadınlar, çocuklar, sıhhiyeciler, aşçılar koşturup duruyordu; çocukların bazıları kaybolmuştu, insanlar acı içindeydi. Kimileri bu kitlesel insani felaketi biraz olsun hafifletmek için umutsuzca bir şeyler yapmaya çalışıyordu. Kadınlar kocalarını, askerler arkadaşlarını, hastalar doktorları ve herkes yiyecek arıyordu.

Bu kaosun içine düşer düşmez annemle babamı aramaya başladım. Sokaklarda sürünerek, duvarlara tutunarak, yerlerde yatanların üzerinden atlayarak, eski arkadaşlara toslayarak... Annemi babamı gören biri var mıydı? "Evet" dedi, Barcelona'daki merkezden tanıdığım bir görevli. "Anneni tiyatroda gördüm." "Nerede?" diye sordum kuşkuyla. "İster inan ister inanma, bu mezbelelikte tiyatro gibi bir yer de var ve orası da hasta ve yaralılarla tıklım tıklım dolu. Annen onu en son gördüğümde sahnede yatmaktaydı. Aklıma gelmişken, senin için bir mektup var. Barcelona'dan ayrıldığımızdan beri onu yanımda taşıyıp duruyorum. Bir dakika bekle. Alıp geleyim."

Çevremdeki sefaleti seyrederek oracıkta oturup bekledim. Arkadaşım bir daha geri gelmedi. Ağır ağır ilerleyerek tiyatro denen yere bir saatte vardım. Büyük bir tesadüf eseri onu yoldan aşağı doğru koşarken gördüm. "Hey!" diye seslendim. "Ne oldu benim mektup?"

"Aaa evet, senin mektup..." diyerek durup başını kaşıdı. "Tuhaf şey işte, mektubu bulamadım. Ama sorun değil, içinde ne yazıldığını biliyorum, açmıştım. Field denen birindendi, sanırım

* Alman Yazarı Friedrich Schiller'in yazdığı bir triolojinin adına atıfta bulunuluyor. Otuz Yıl Savaşları sırasında II. Ferdinand'a karşı isyan eden General Albert von Wallenstein, yenik düştükten sonra geri çekilerek Pilsen kentinde birlikleriyle mola verir ve kamp kurar. Schiller, eserinde bu kamptaki sefaleti konu almıştır. (ç.n.)

bir Amerikalı. Kendisiyle Perpignan'daki Grand Hotel'de bağlantı kurmanı söylüyordu. Karısıyla birlikte seni evlat edinmek ve İsviçre'ye götürmek istiyorlar. Senin ve annenin bu gece Fransa'ya yola çıkacaklar listesinde olduğunu biliyor muydun? İyi şanslar!"

Annemi sahnede yatarken buldum, durumu dizanteriden dolayı çok kötüydü. Ona beni evlat edindiklerini ve yola çıkacağımızı söyledim, birden canlanıverdi. "Ne yapmayı düşünüyorsun?" dedi ayağa kalkarken.

"Evlat edinilmiş olman iyi bir şey elbette. Benim gibi hasta biriyle ne yapacaksın ki? Kendi hayatımı bile zor idame ettiriyorum. Ben de bu insanlarla birlikte çeker giderim."

"Bu insanlar" lafından nasıl da nefret ediyordum! Bu kararı vermekten nasıl da nefret ediyordum. "Bu çocuk kalpsiz!" dedi babam, hoşça kal demek için saatler sonra onu bulup en son gelişmeleri anlattığımda. "En ufak bir tereddüt göstermeden anne ve babasını terk etmeye böylesine gönüllü olabiliyor. Peki Therese, sana bırakabileceğim tek şey bu evlilik yüzüğüm. Sınırı geçip giderken bunu yanına al. Seni bir daha asla göremeyeceğimi çok iyi biliyorum. Sona geldik."

Annem yalnızca babamın evlilik yüzüğünü muhafaza etmekle kalmamış –gerektiğinde yiyecekle değiş tokuş etmek için– aynı zamanda ona biraz ekmek de bulmuştu. Sonra gecenin karanlığında, Fransa'ya geçmek üzere üç kamyon dolusu kadınla birlikte sınıra doğru yola çıktık.

Fransız polisi bizi hiç de dostça karşılamadı. Bir domuz ahırına sokup etrafımızı dikenli tellerle çevirdiler. Üstünde yattığımız parke taşlarına serecek yeterince saman yoktu ve tuvaletimiz domuz ağılı olmuştu. "En dip taraftan başlayalım" diye tavsiyede bulundu, doğuştan örgütçü olan annem. "Yavaş yavaş önlere doğru ilerleriz. İnsan sağlıklı kalmalıdır." Ne yazık ki köy sokağının diğer tarafında bir kuyu olduğunu da keşfetmişti. Dikenli telin altından geçip Şubat'ın ortasında, açık havada, buz gibi suyla yıkanmak zorunda kaldım. Zatürree olup anneme sonucu göstermek isterdim; ama olmadım. Dördüncü gün, her zamanki şıklığı ile koruduğu tek mülkü olan kürk mantosuyla beni sardı ve illegal yoldan dikenli telleri aşarak Le Boulou kasabasının yolunu tuttuk. Bana söylemediği, yanında bulundurduğu birkaç kuruş Fransız parasıyla küçük bir barda kahve içtik ve annem buradan Perpignan'a telefon etti. O akşam Herta Field bir arabayla domuz

ağılının önüne geldi, beni ve annemi arabanın arkasına bindirip üstümüzü battaniyle örterek gizledi. Böylece Fransızlar iki değerli tutuklularından olmuşlardı.

Akşam yemeği vakti Grand Hotel'e vardık. Büyük salon parlak ışıklarla aydınlatılmıştı. İçerisi akşam giysileriyle son derece şık, iyi beslenmiş insanlarla doluydu. Bütün gözler, öyle sanıyorum ki benim üzerimdeydi ve o zaman ilk kez görünüşümün farkına vardım: uzun, ince, solgun bir yüz; samanlar yapışmış kirli saçlar, bir erkek deri ceketi, yerlere sarkan yırtık pırtık bir etek, eski püskü bez ayakkabılar ve kirli beyaz çoraplar. Yıl 1939'du ve kısa giyim modası vardı.

Field'lar bizim için bir oda ayırtmışlardı. Annem banyoya girip bir şampuan istedi, çoraplarımı ve bluzumu yıkadı. Otel hizmetçisinden tırnak makası, saç kurutucusu ve ütü istedi. Eteğimi kıvırarak kesip kısalttı ve bir saat sonra o harika yemek salonunda oturmaktaydık. Mönüde ne varsa söylediğim yemek salonunda.

Altı gün sonra babam da geldi; avurtları çökmüş, açlıktan bitkin bir halde. Bir zamanlar güçlü kuvvetli olan bu insanın yerinde şimdi tamamen çökmüş biri vardı. Hiçbir zaman ağlamayan annem, onu gördüğü an gözyaşlarını tutamadı. Fakat babam, Grand Hotel'de yenen her yemeğin ardından biraz daha kendine geldi ve kısa sürede eski haline kavuştu.

Babam bizden daha az şanslıydı. Bizden sonra sınırı geçen yüzlerce adam Argelés sahilinde enterne edilmişlerdi. Burada kum ve dikenli tellerden başka hiçbir şey yoktu. Şubat rüzgârı, kumları insanların gözlerine ve burunlarına savuruyordu; soğuktan korunacak hiçbir yer yoktu. Daha genç ve güçlü olanlar çukur kazıp içlerine doluşmuşlardı. Ama babam yapmamıştı. Artık sona geldiğine karar vermiş, çantasını ve Erika adını verdiği daktilosunu başının altına koyup ölüme yatmış. Dördüncü gün kampa büyük bir çorba kazanı gelmiş. Herkes tuhaf kaplarla sıraya girmiş: şapkalar, ayakkabılar... Ama babam yokmuş aralarında. Ne tabağı ne de kaşığı varmış... Yiyememiş. Beşinci gün bir rüya görmüş. Ölümün kıyısında. "Birdenbire sesler duydum" diye anlatmıştı bize. "Yumuşak kadın sesleri... Beni çağırıyorlardı. Gözlerimi açtım ve iki meleğin yanı başımda durduğunu gördüm. 'Beni almaya geldiler' diye düşündüm. 'İşte o tatlı ölüm yanı başımda.' 'Bizimle gel' dedi iki melek. Kalktım, daktilomu aldım ve cennete gitmek üzere arkalarından seğirttim. Perpignan'daki Grand Hotel'de bunun

ölüm değil, hayat olduğunu anladım. Kurtarıcı meleklerim Bayan Field ve Kızılhaç'tan Bayan Dawson'du, iki harika sarışın."

Otelde benim on yedinci yaş günümü kutladık. Hiç giysim yoktu, fazladan bir çift çorabım bile. Herta Field bana harika, açık mavi renkte ipekten bir koket ceketi verdi. Onu henüz affetmiş değilim.

Perpignan'dan Paris'e gittik. Annemle babam bir kamyonu sürüyorlardı, Herta ile ben bir arabadaydık. Ben İsviçre'de meyve suyu içerken annemle babam yeniden tutuklanıp enterne edildiler. Sonunda İngiltere'deki erkek kardeşimin yanına ulaşabildiler. Yeni ve zor bir hayata sil baştan başladılar, en kısa sürede beni de yanlarına almayı düşünüyorlardı. II. Dünya Savaşı her şey gibi bu planı da değiştirdi, yaklaşık yedi yıl boyunca annemle babamı bir daha görmem mümkün olmadı. Görünmeyeni görme huylarından nefret ettiğim Field'lar, başlangıçta tanıdıklarımıza gösterdiğim korkunç tavra karşı olağanüstü sabırlı ve anlayışlı bir yaklaşım içinde oldular. Onların "hoş" insanlar olduğunu kabul etmem için uzun bir zaman geçmesi gerekti. Şurası bir gerçek ki harika insanlardı.

"İkili bir hayat yaşadın" diye suçluyordu beni Caraway. Gerçekten de tuhaf bir hayatın içine girmiştim, neredeyse ikili bir hayata. İspanya Cumhuriyeti'nin yenilgisi, Münih Paktı, Almanya'da yaşanan korkunç olaylara ilişkin hikâyeler beni son derece etkilemişti. Mücadeleye devam etme kararlılığımızı kaybetmiştik. Hitler'in tek kişi diktatörlüğünü devirme isteğim, tanıdığım her anti-faşiste rastladığımda yılgınlığa dönüşüyordu. On yedi yaşımdaydım ve beni hiç kimse istemiyordu. "Neden okula gidip faydalı bir şeyler öğrenmiyorsun?" diye lütfedip tavsiyede bulunmuştu Sovyet yazarı İlya Ehrenburg Perpignan'da. "Eğitimini tamamladıktan sonra geri gelirsin. Bizim budala kahramanlara ihtiyacımız yok!" Aynı türde hoş olmayan tepkiler gösteren ve beni "ciddi Madonna" diye çağıran ondan ve diğerlerinden nefret ediyordum. Felaket ciddiydim; gülmeyi unutmuştum. Fakat bu tavsiyeleri izleyecek kadar da mantığım vardı, okula geri döndüm ve eğitimimdeki boşlukları doldurmaya gayret ettim. Bununla birlikte gerçek hedefimi unutmuş değildim: Hitler'e ve müttefiklerine karşı mücadele. Komünistlerin bu mücadelede etkili ve ciddi güç olduklarını düşünüyordum, Marksist literatürü okumaya

başladım ve davaya katkıda bulunmama izin verilmesi için umutsuz bir çabaya girdim. Böylece diğerleri arasında Leo Bauer'le tanıştım. İsviçre'de komünist bir sığınmacıydı; son derece zeki, bilgili ve deneyimli biriydi. Teorik eğitimimde bana yardımcı oldu. İllegal politik hayatın belli temel noktaları konusunda beni eğitti.

Her ikisi de gerçek olan iki dünyam vardı. İsviçre'de yaşayan kaygısız bir genç kız: yelkenle dolaşan, kayak yapan, öğrenim gören, eğlenen; öte yandan yeraltında gizli çalışma sürdüren, geceleri gizli toplantılara katılan, Fransa sınırına bisikletle yolculuk yapan, Cenevre'de tutukluları ziyaret eden. Gündüz arkadaşlarımın geceleri yürüttüğüm faaliyetlerimden haberi yoktu ve neşeli bir akşamın ardından ciddi, tehlikeli bir geceye geçmek benim için hayli zor oluyordu, aynı zamanda eğitimimi sürdürmek de.

Politik akıl hocam ve arkadaşım Leo, cebinde bulunan bir istihbarat anketi yüzünden, 1943'de İsviçre makamları tarafından tutuklanıp "bilinmeyen bir devlet hesabına casusluk yapmakla" (muhtemelen Rusya hesabına) suçlandı. Bu anket ona, tutuklanmadan birkaç gün önce benim yanımda, Allen Dulles'ın adamlarından biri tarafından verilmişti. Bildiğim kadarıyla Dulles, Almanya'yla ilgili her türlü bilgiyle ilgilenen, Bern'deki Birleşik Devletler Elçiliği'nin üst düzey bir görevlisiydi. Onun, Avrupa'daki Stratejik Servis Ofisi'nin başı olabileceği aklımın köşesinden geçmemişti. Leo'ya verilen daktilo ile yazılmış form, Almanya'yla ilgili askeri, ekonomik ve politik istihbarat bilgileriyle ilgiliydi. Leo, Dulles'ın temsilcisine Komünist Parti'nin politikasının casusluk faaliyetlerine karşı olduğunu ancak politik işbirliği ihtimallerini memnuniyetle araştırabileceğini söylemişti.

Leo işlemediği bir fiille suçlanınca her iki taraftan da zor duruma düşmüştü ve ben de bunun üzerine ona destek olmak için haberleşmesini sağlamıştım. Yakın bağlantıya ihtiyacımız vardı. Ona yiyecek, sigara ve kitap götürmek için gözaltında bulunduğu yere gittiğimde aramızda gizlice not alışverişini de örgütlemiştim. İlk teşebbüsüm tam bir felaketle sonuçlanmıştı. Mesajımı büyük bir dikkatle bir kürdana sarmış ve etrafını yaldızla kapladıktan sonra bir sandviçin içine saklamıştım. Leo sandviçi olduğu gibi mideye indirmişti. Gerçi kısa süre içinde mükemmel bir iletişim sistemi kurmanın üstesinden geldik. Öyle ki Leo, benim üniversite için ödevlerimi bile kontrol edebiliyordu. Bir keresinde beni hücresine çağırdı; bana vermek istediği, kâğıda geçirmeyi doğru

bulmadığı önemli bir mesajı vardı. Haftalar boyunca imkânsız ölçüde zor bir göreve hazırlandım: bir hapishaneye aranmadan girmek. Yalnızca bir gardiyanın yardımını sağlamakla kalmadım, aynı zamanda gece görevde olan bir polis köpeğiyle de arkadaşlık kurdum. Gardiyan işi harika becerdi ve bu vahşi köpekle toplantılar örgütledi; elbette geceleri. O günler en çekici zamanımdı ve birkaç hafta içinde polis köpeğiyle aşk ilişkimiz öylesine ilerlemişti ki gardiyan odasına ne zaman girsem kazara o da orada olur ve içeri girmeme izin verirdi. Bununla da kalmaz, neşeyle kuyruğunu sallayarak beni selamlardı. Aslında ortadan kaldırılması gereken birçok engel daha vardı. Örneğin kapıcının ve karısının hemen yanı başındaki gıcırdayan giriş kapısının yağlanması gerekiyordu, alt kattaki gardiyana bir uyku hapı verilmeliydi, diğer katlardaki gardiyanlara da öyle; binanın hapishane yöneticisine de aynı şekilde ki ben yanlarından rahatlıkla geçip gidebileyim. Polis karakolu hapishanenin bitişiğiydi ve bunlar kadar önemli olanı da diğer mahkûmların bütün bu olup bitenler karşısında başlarını başka yöne çevirmeleriydi. Ayağımda lastik ayakkabılarla gece yarısı 2'de ağır demir kapının önüne geldiğimde, kelimenin gerçek anlamıyla korkudan tir tir titriyordum. Fakat her şey plana uygun bir şekilde yürüdü.

"Sen Fransız yeraltı hareketinde bir Amerikan ajanıydın" diye suçluyordu beni Caraway. Sonunda gerçekten ilginç bir göreve verildiğim 1944 yılından sonrası için yapılan bir suçlamaydı bu. Görev, Cenevre sınırındaki çalışmaydı. Fransa ve İsviçre'deki çeşitli yeraltı gruplarıyla bağlantı kurmayı başarmış ve Fransa sınırından Fransa'ya silah, ilaç, elbise kaçırmaya, rapor alıp vermeye girişmiştik. Ayrıca Fransa'dan İsviçre'ye ve oradan da Almanya'ya insan kaçırma işini de örgütlemiştik.

Daha sonra, bu işlerden bazılarının Allen Dulles'ın Stratejik Servis Ofisi'nin işbirliğiyle yapıldığını öğrenecektim. Bu yüzden Doğu'nun güvenlik organlarının, bu organizasyonla bağlantı kuran herhangi birisinden kuşkulanmasında şaşırtıcı bir şey yoktu.

"Sen Almanya'ya, Amerikan casusluk servisinin bir görevlisi olarak gittin."

1945'te Almanya'ya OSS* ile birlikte gitmiştim. Bu, yeni ve daha iyi bir ülke kurmanın en çabuk ve en etkili yolu olarak görünüyordu ve oraya OSS ile birlikte gittiğimden komünist arkadaşlarımın bilgisi vardı. Onların onayıyla gitmiştim. Onlar kesinlikle neye bulaştığımı biliyorlardı, ben bilmesem de. "Biz işçi sorunlarıyla ilgileniyoruz" demişti yeni patronum beni işe alırken. "Biliyorsun sendikalar, çalışma yasaları, bunun gibi şeyler." Kulağa hoş geliyordu. Almanya'ya onun büyük, siyah Buick marka arabasıyla gitmiştik. Karısı da onunla birlikteydi ve "OSS" deyimini işitip duruyordum. "Nedir OSS?" diye sormaya cesaret edebildim sonunda. Patronum bana şaşkınlıkla baktı. "Ne için çalıştığını bilmiyor musun?" Ve bunun bir istihbarat örgütü olduğunu açıkladı. Gelecek hayatımda uzak durmak istediğim bir şeydi bu. Doğal olarak ne o ne de bir başkası böyle bir naifliğe inanabilirdi. Allen Dulles'ın ilgilendiği konuların farkındaydım, onun anketini de biliyordum. Komünist arkadaşlarımın Amerikalılarla bağlantı halinde olduğundan da haberdardım, yine de yapılan üstü örtülü konuşmalardan hiçbir şey anladığım yoktu. İllegal çalışmanın en temel kuralı şudur: Seninle ilgili olmayan her şeye gözlerini ve kulaklarını kapat; ne kadar az şey bilirsen başkalarını o kadar az tehlikeye atarsın.

Öğrendiklerim beni altüst etmişti, mümkün olan en kısa zamanda Almanya'daki komünistlerle bağlantı kurup içinde bulunduğum durumdan şikayetçi oldum. Bağlantı kurduklarım pek üst düzey kişiler değildi ve herhangi bir sorumluluk almaktan korktular. Kimse benim ne yapmam konusunda açık bir fikre sahip değildi. Bununla birlikte kısa sürede, içinde bulunduğum durumu tamamen kavradım ve yapılması gereken en iyi şeyi yapmaya karar verdim: OSS içinde Parti için çalışmak. Ayrıca, Alman devletinin geleceğinin belirlendiği bir zamanda yaşıyorduk. Sosyal Demokrat Parti, OSS ile işbirliği halindeydi. Neden Alman Komünist Partisi KDP'nin söyleyeceği birkaç söz olmasındı? Sonunda partinin tepesinden bana bir talimat geldi ve Berlin'deki KDP Merkez Komitesi'nin dört üyesinden birini görmeye gittim.

Franz Dahlem, beni gördüğüne o kadar memnun olmamıştı. Ruslar tarafından sıkı bir şekilde korunan Karlshorts'taki kampın orta yerinde bulunan gizli karargâhında Amerikan üniformasıyla

* Office of Strategic Services adlı, ABD'nin o sırada Avrupa'da istihbarat faaliyetlerini yürüten gizli servis. (ç.n.)

ortaya çıktığımda korkuya kapılmıştı. "Nasıl girdin buraya? Seni gören oldu mu?" diye sormuş, sinirli bir havada sıçrayıp pencereye gitmiş ve kapının eşiğinde NKVD'nin olup olmadığına bakınmıştı. "Aman Tanrı'm, jip! Evin tam önünde duruyor hem de. Nasıl yaparsın böyle bir şeyi!"

Onun korkusuyla alay ettim. "Neden canını sıkıyorsun ki? Ruslara olup biteni izah edemeyeceğin için mi? Elbette, birçok asker gördü beni, yolu sormak zorundaydım ve onlar burada bir Alman'ın yaşamadığında ısrar ettiler."

Bariyerleri kendi başıma nasıl aşıp geçtiğimi söylemedim ona; söylesem herhalde düşüp bayılırdı. Anlaşılan benim politik önemimi anlamakta zorluk çekiyordu ve beni mümkün olan en kısa zamanda başından defetmeye çalışıyordu. Onu tartışarak ne kadar değerli olduğuma ikna etmeye çalıştım; fakat anlamamakta ayak direyip durdu. "Böyle bir çalışma parti emirlerine aykırı. Eğer bir komünist olmak istiyorsan OSS'den ayrılmalısın, partiye katılıp açık çalışma yapmalısın." Almanya'nın geleceğine dair içimde küçük bir umutla oradan ayrıldım ve bana söylendiği gibi yaptım. Hesse Parlamentosu'ndaki komünist fraksiyonun sekreteri oldum ve insan sayısındaki vahim yetersizlik nedeniyle iki aylık derginin genel yayın yönetmeni oldum. Bu konuda hiçbir eğitimim yoktu; fakat pek eğlenceliydi ve yetişmemde çok faydasını gördüm. Aynı zamanda Parti merkeziyle Birleşik Devletler askeri yönetimi arasındaki resmi bağı kuruyor, Frankfurt Üniversitesi'nde hukuk okuyor ve Batı Almanya'daki Komünist Öğrenci Örgütü'nün başkanlığını yapıyordum.

"Partiyi terk ettin ve bir Amerikan casusuyla evlendin." İki yıl sonra Almanya'da Parti içi mücadele yeni bir aşamaya ulaştı, dergiyi yönetme ve diğer işlerimi yürütmemin önüne gittikçe daha büyük engeller çıkmaya başladı; politik tartışmalar gittikçe şiddetlendi ve benim konumum oldukça zorlaştı. Yeni parti çizgisini izlemeyi reddettim. Almanya'da olmaktan nefret eder hale geldim, içinde bulunduğum atmosferden son derece mutsuzdum. Bu koşullarda evlenmem mümkün olmayan bir Amerikalı'ya âşık olmuştum. Böylece, 1948 başında Almanya'dan ve işimden ayrılıp İngiltere'ye, dokuz yıldır görmediğim annemle babamın yanına gittim. Orada evlendim ve Birleşik Devletler'e geçmek üzere kocamla birlikte Fransa'ya gittim. Bütün sıkıntılar bitmiş gibi görünüyordu; ama aslında sıkıntılar yeni başlıyordu. Amerikan yetki-

lileri bana vize vermeyi reddettiler. Bob iş bulamıyordu; çünkü karısı kara listedeydi. Fransa'da beş parasız kalakalmıştık. İlk çocuğumuz Paris'te doğdu, ikincisi ise Cenevre'de ve biz hâlâ yaşamı sürdürebilmekten aciz durumdaydık.

"Paraya ihtiyacın vardı" diye konuyu bağladı Caraway, bir zafer havasında. "Bunun üzerine Amerikalı lordların seni en son görevin için Berlin'e gönderdiler." Bu, Field'lar ortadan kaybolduktan sonra olmuştu ve beni buraya getiren tuzağın içine düşüvermiştim.

Kendimi, geçmişi düşünmeye zorladım. Mahpusluğumun ilk döneminde yüzleşmeye hâlâ çok kapalıydım. Kendi içime fazlasıyla kapanmıştım ve kederim, kaderimin yol açtığı kederim, geçmişe uzaklıkla ve nesnellikle yatışabiliyordu. Bugünün acılarının her damlasını tatmak istiyordum. Ve bugün, tabii ki yalnızca gerçek bir trajediden ibaretti. Dünyaya getirmiş olduğum çocuklarımı kaybetmiştim. Hayatım daha iki yıl önce başlamıştı ve o, ağır ağır yıkılıp gitmekteydi; günde on altı saat kendi kendime çektiğim işkenceyle, beş-altı saat Caraway'ın ve Korkunç İvan'ın katkılarıyla. Umutsuzca acı çekmenin zevkinden kendimi çekip almak bana ihanet gibi geliyordu. Daha sonraları cesaretimi toplayıp hayatın gerçekleriyle yüzleşinceye kadar bu böyle sürdü.

Sorgucularımın acımasızca önüme açtıkları geçmişe bakabildim ve geçmişin karmaşıklığıyla adeta çarpıldım. Pratikte yalnızca Field ailesinin bir üyesi olmakla kalmıyordum, aynı zamanda eski bir komünist görevli ve bir OSS üyesiydim. Tehlikeli ve önemli bir düşman olduğum apaçık ortadaydı. Tüm olup bitenler gösteriyordu ki bilmeceyi çözecek anahtar benim elimdeydi. Rusların benim masumiyetime ilişkin şu iddialarıma inanacaklarını sanmak çocukluk olurdu: Partiye kendi özgür irademle ve inanarak girmiştim, oradan kendi irademle ayrılmıştım ve anti-komünizm yapmak gibi bir niyetim yoktu. OSS'ye, ortak düşmana, Hitler Almanya'sına karşı savaşmak amacıyla katılmıştım; amacının değiştiğini gördüğüm an bu örgütten ayrılmıştım.

Ne on dört yaşımdayken ne de daha sonraki herhangi bir zamanda Amerikan casusu olmuştum. Komünist Parti'ye onu çökertmek için Amerikalı patronların emirleriyle girmiş değildim. Amerikan ajanlarıyla bağlantı kurup onlara tüm komünist görevlilerin listesini teslim etmiş değildim, Berlin'e de Birleşik Devletler istihbaratı tarafından gönderilmemiştim.

Gerçekler bunlardı; ama gerçekten de inanılacak gibi görünmüyorlardı. Benim trajedim ince entrikalardan anlamamamdı. Partisine ve ülkesine ihanet eden herhangi bir komünist tanımıyordum, olmayan bir bilmecenin anahtarını da elimde tutuyor değildim. Sadece çılgın bir adamın kafasında olan bir bilmeceydi bu.

Fakat onlar deliyse ben haydi haydi deliydim. Ortada o kadar çok tesadüf, mantıklı bir insanın kabul edemeyeceği o kadar çok bilgisizce yapılmış iş vardı ki... Caraway'ın mozayiği çok daha mantıklıydı. Belki de bunların hiçbiri tesadüf değildi. Belki de olay, benim eski yoldaşlarım ve arkadaşlarım olan Caraway ve Korkunç İvan'ın ileri sürdüğü gibi olmuştu. Eğer ben Amerikan ajanıysam her şey yerli yerine oturuyordu. Tüm eylemler ve hareketler mantıki bir çizgiye giriyor, her şey akla uygun hale geliyordu. Bazı eylemlerimi izah etmek için yaptığım zayıf girişimler, onları saçma görmeme yol açtı ve giderek cevaplarım daha tereddütlü bir hal aldı, masum ve bilgisiz olduğum yolundaki vurgularım iyice zayıfladı. Duruşunuzu ve onurunuzu korumanız, saçmaladığınızı gördüğünüzde değil de savaştığınız zaman daha kolaydı.

Bir gece, "Sanırım aklımı kaçırıyorum" dedim Caraway'a, bir umut. Akıl sağlığı yerinde olmayan bir kişiyi sorgulamayı ve mahkûm etmeyi yasaklayan bir yasa yok muydu? Benim buradan çıkmam için besbelli ki bu son şansımdı, çok da parlak bir fikirdi. Caraway bunu alaycı bir kahkahayla karşıladı ve onların beni, kaldığımız yerden devam etmek üzere buraya geri getirecek, aklını kaçırmış insanlar için özel tedavi yöntemleri olduğunu söyledi. "Unut bunu Erica. Kendi tavrın dışında hiçbir şey kurtaramaz seni. Ve şu anda bana gayet normal görünüyorsun. Yalnızca sinirlerin fazlaca bozulmuş ve bu da senin hatan."

Böylece delirmedim. Peki şimdi ne olacaktı? Yaptığım her şey, kurduğum bütün arkadaşlıklar, beni şu anda suçlu duruma düşürmekteydi. Bunu dikkate almadan yapabileceğim bir şey var mıydı? Kafam öylesine yorgun, öylesine karışıktı ki artık neyin doğru neyin yanlış olduğunu ayırt edemiyordum. Fiziki olarak, daha önemlisi ruhen öyle güçsüz düşmüştüm ki... Bunun yıkıcı etkilerini gidermek için yumuşak bir dönem gerekiyordu. Caraway'a üç alkış: Beni, bedenimi ve ruhumu ele geçirmişti.

En Kötü Suçum

Dibe vurduğum o gece, her zamanki sorgu odasında normal bir şekilde başlamıştı. Ayakta zor duruyor, sendeliyordum. Caraway bana dikkatle baktı.

"Tanrı'm, Erica, nedir bu hal? Yüzün bembeyaz! Hasta mısın?" Yerinden sıçradı ve inanmaz gözlerle baktı bana.

"Havadan olmalı" dedim, istediğim gibi göründüğümü anlamaktan memnun.

Gerçekten de gün boyunca yaşamıyor gibiydim. Bir önceki gece benim için özellikle yorucu geçmişti. Korkunç İvan sabah 5'e kadar kalmış, ara vermeksizin beni soru yağmuruna tutmuştu. Bana birbiri ardına ağır Bulgar sigaraları ikram etmişti ve neredeyse bir paketi bitirmiştim ki altı ay hiçbir şey içmedikten sonra

bu kadarı, benim gibi güçlü bir at için bile epeyce fazla kaçmıştı. Bir saatlik ağır bir uykudan sonra kapının önündeki polis postallarının bildik sesiyle uyanmış ve kalkamamıştım. İyi bir Alman olarak, emirlere zorlukla itaat etmeye çalıştım; ama bırakın ayağa kalkmayı, parmağımı bile oynatacak halim yoktu. Kapının açıldığını duydum, onu göremesem de Sürüngen'in o kötücül sesini tanımakta gecikmedim.

"Yardıma ihtiyacın var mı? Seni buradan hemen götürmem gerekiyor. Kalk!"

İnsanüstü bir çabayla yatağımdan yuvarlandım. Ellerimin ve dizlerimin üzerinde doğruldum. Böyle bir şeyi daha önce hiç hissetmemiştim, son saatlerimin gerçekten geldiğini düşündüm. Fakat insan tuhaf bir hayvandı. Öğle yemeğinde yarım yamalak oturabildim, sorguya çağrıldığımda da seksen yaşında bir kadın gibi yürüyebiliyordum.

Caraway, masasına geri döndü. Benimle kocam, annem ve özellikle çocuklarım hakkında konuştu. Kaç yaşında olduklarını, onları ne kadar sevdiğimi, ortadan kaybolmamın onlar için ne anlama geldiğini öğrenmek istiyordu.

"Sen ne zalim bir annesinki ki birazcık kirli Amerikan parası için çocuklarını terk ettin!"

"Ne demek istiyorsun?"

"Berlin'e gelmek için çocuklarını ve kocanı terk etmedin mi? Biliyorsun, senin buraya Amerikan Gizli Servisi için geldiğinden haberdarız. Bilmediğimiz, sana ne kadar para ödedikleri. Fakat aileni, iki küçük çocuğunu, emperyalist para babalarının kirli işleri için terk ettiğin açık. Bunu yalnızca tamamen kalpsiz bir insan yapabilir. Çocukların böyle bir anneleri olduğu için bir gün utanacaklar. Onları terk etmekle kalmadın, böyle bir utancı da onlara bırakmış oldun ve belki onlar bir daha seni hiç görmeyecekler. Tabii ki nasıl bir anneleri olduğunu anlayacak kadar yaşarlarsa. Ve zavallı annen. Onun için en ufak bir üzüntü duymuyor musun? Sende hiç kalp yok mu? Onu hayatta tek başına bıraktın. Savaş sırasında oğlunu kaybetti, kocasını kaybetti. Öyle değil mi? Bu dünyada senden başka kimsesi kalmamıştı. Ve ona yaptığına bak. Ne kadar kötü ruhluymuşsun. Vicdanında bütün bu suçları taşıyarak nasıl yaşayabildiğini merak ediyorum. Ya da vicdanın var mı?"

"Annem hakkında konuşmayı kes artık. Ailemi pis oyunlarınıza alet etmeyin!" diye bağırdım öfkeyle.

"Peki, ya annenin bizimle bağlantı halinde olduğunu söylersem. O..."

"Nerede o, ne yaptınız ona?" Tam bir panik içinde sözünü kestim. Onu ele geçirmişlerdi. O buradaydı. Benim mağrur, her zaman şık annem, bu pisliğin, bu rezaletin içindeydi. Şimdi her şeyi çok net bir şekilde görebiliyordum. Neden bunu daha önce düşünmemiştim! Kocamın peşimden geleceği endişesi içindeydim. O, temkinli davranmış olmalıydı. Ama ya annem? Beni aramaya Berlin'e gelmişti; hiç kimseden ya da hiçbir şeyden korkmadan. Onlar da annemi yakalayıp getirmişlerdi, sorguya çekiyorlardı. İşte buna dayanamazdım.

"Lütfen, bunu yapmayın bana, lütfen! Bana ne isterseniz yapın; ama lütfen ona dokunmayın, duyuyor musunuz beni?"

Caraway bana dikkatle baktı. "Hayır, şu anda burada değil. Ama ne zaman istersek onu buraya getirebiliriz, çocuklarını da öyle ve biz bunu çok yakında yapmaya karar verdik. Onları getirip sana göstereceğiz ve sonra da tekrar götüreceğiz. Bunu yapabiliriz. Belki o zaman biraz daha insan olursun."

"İnsan! Siz nasıl bunu ağzınıza alırsınız? Siz insan değilsiniz, şeytanın ta kendisisiniz!" diye bağırarak ağladım.

"Küstahlığın yüzünden seni cezalandırabilirdim" dedi Caraway, sakin bir havada. "Ama üstüme alınmıyorum. Böyle bir kaderi çocuklarına ve annene reva gören ben değilim, sensin. Şeytan olan sensin. Ben ise onlara acıyorum. Annenin, tek çocuğunu ve torunlarını kaybettiği zaman neler hissettiğini hayal edebiliyorum."

"Ne diyorsun sen?"

"Annen bana bir mektup yazdı."

"Yalan söylüyorsun. Sana nasıl mektup yazabilir ki? Seni tanımaz ve benim nerede olduğumu da bilmiyor. Sinirlerimi bozmak için yalan söylüyorsun."

"Bu elyazısını tanıyor musun?" dedi ve masasının gözünden bir mektup çıkarttı. Hayal meyal seçebildim. Evet, annemin elyazısıydı. Fakat belki de ustalıkla taklit edilmişti.

"Bakmak istiyorum" diye haykırdım.

Mektubu bana uzattı, yazılanları özenle gizlemeye çalışarak imzayı gösterdi.

"Bak, tanıdın mı? Annenin imzası, öyle değil mi? Alman Demokratik Cumhuriyeti'ne, Berlin'e yazdı ve mektup geleli çok ol-

muyor. Son derece acıklı bir mektup. Savaşta öldürülen oğlundan söz ediyor. Evet bakalım, onun Britanya ordusunda yüzbaşı olduğunu söylüyor, doğru mu?" Yeniden bir adım geri gitti ve mektubu gözden geçirdi. "Babanın ölümü hakkında, çocukların hakkında yazmış. Bizden seninle bağlantıya geçmesini sağlamamızı rica ediyor. Küçük oğlun konusunda son derece endişeli, fena halde hastaymış ve annesine ihtiyacı varmış."

"Yalan! Çocuklarım annemin yanında değil. Kocamla birlikte onlar. Hiçbir şeyden haberiniz yok."

"Yanlışın var. Kocan onları annene yolladı ve her ikisi de İngiltere'de, onun yanında. İngiltere'de korkunç bir salgın hastalık var. Bundan haberin yok değil mi? Gazeteler yazıyor. Bana inanmıyor musun? İşte." Bir akşam gazetesini uzattı. "Asya gribinden ya da kara gripten bin kişinin öldüğü bildiriliyor" başlığını okudum. Haberi okuyamadan birkaç saniye öylece yerimde kalakaldım, Caraway durumdan yararlanmakta gecikmedi.

"Altı aylık bebeğini terk ettin ve yaklaşık altı aydır burada oturuyorsun; çocuğun ölürken insan hayatına hiçbir değer vermeyen şeytani güçleri soğukkanlı bir şekilde savunmaya ve korumaya çalışıyorsun. Kötücül efendilerine ailenden daha büyük değer vermen ne kadar korkunç bir şey. Bu ne gaddarlık!"

Son derece karmaşık hayatımda ilk ve son kez sahneye çıktım. Felaket komik bir şey olmalıydı bu. İsterikçe bir öfke bana cesaret ve güç verdi ve büyük ıstırabın doğurduğu savunmasızlık bu eşitsiz savaşta saldırgan bir ruh haline yol açtı. Dehşet ve korkuyla geri çekildi ve yaklaşık beş dakika onu masanın çevresinde kovaladım. Sanki bir yardım beklermiş gibi kapıya bakıyordu; ama Medea* ile yalnız kalma cesaretini göstermeye karar verdi sonunda. Üst düzey yardımcısının bir kadından kaçtığını gören Korkunç İvan ne derdi sonra? Eminim, hiç kimse buna anlam veremezdi. Ayrıca Caraway, Halk Ordusu'nda bir albay ve Doğu Alman Güvenlik Servisi'nde tüm sorgucuların başı olarak kalamazdı.

Gözyaşları içinde bağırırken neler dedim, hatırlamıyorum. Tüm yapmak istediğim, yumruklarımı sıkıp ona vurmak, daha fazla vurmaktı. Ona asla ulaşamadım, aramızda masa vardı. Masanın etrafında kaçarken bir yandan da şu saçma sapan sözleri tekrarlayıp durduğunu duyabiliyordum: "Dur, dur diyorum! Seni demir parmaklıkların arkasına atarım!" Kimin umurunda?

* Yunan mitolojisinde öfkeyi ve intikamı temsil eden kadın kahraman. (ç.n.)

Fakat geçtiğimiz aylarda jimnastik yapmayı bir ölçüde ihmal etmiştim, bu yüzden aniden böylesine şiddetli hareketlerde bulunmak bana epeyce ağır gelmişti. İki elimi masaya dayayıp nefes nefese ona baktım. O ise arkasına baktı, her an zıplayıp kaçmaya hazır.

"Otur yerine!" diye emretti bana, sandalyemi göstererek. Aldırmadım.

"Oğluma ne olduğunu öğrenmek istiyorum" dedim. "O... o... öldü mü? Lütfen bana gerçeği söyle."

"Bilmiyorum. Gerçekten bilmiyorum. Annen mektubu bir hafta önce gönderdi. O zamandan beri ne olduğunu bilmiyorum. Ama bunu kolayca öğrenebiliriz."

"Öğrenebilir misiniz, öğrenebilir misiniz, lütfen?"

"Bu sana bağlı" dedi, "suçlarını itiraf et, bizimle işbirliği yap ve biz de sana yardım etmek için elimizden gelen her şeyi yapalım. Hatta seni serbest bırakmayı bile düşünebiliriz. Eğer seni düşman kampından koparmayı başarabilirsek, adalet ve ilerleme davasına dürüstçe katkıda bulunmaya başlarsan. Biz ne yamyamız ne de intikam peşindeyiz. Ayrıca sen gerçek düşman değilsin. Biz seninle değil, senin arkandaki suçlularla, kötücül emperyalist ve savaş güçleriyle ilgileniyoruz. Onları savunmak zorunda değilsin, onlar kaybetmeye mahkûm oldukları savaşları için mücadele ediyorlar. Senin gibi insanlara yardım etmek isteriz –ve bunu kesintisiz bir şekilde yaparız, inan bana– normal bir hayata dönmeleri ve toplumda dürüstçe yerlerini almaları için yollarını bulmalarına yardımcı oluruz. Bu senin için bir şans Erica, anla bunu! Asla pişman olmazsın."

Şimdi her şey apaçıktı benim için. Bu elbette sanki öyle olduğuna inanılıyormuş gibi yapılacak bir ortaoyunuydu. Onlar benim hiçbir zaman casusluk yapmadığımı biliyorlardı. Bunu daha geniş anlamda ileri sürüyorlardı. Amerikalılar beni komünizme karşı bir alet olarak kullanmıştı. Kimdi bu Amerikalı parababaları ve emperyalistler? Başkan Truman mı, Allen Dulles mı? Onlar ülkelerinde güvenlik içinde oturmaktaydılar, onlara zarar verme olanağım yoktu. Neden onlar için endişe ediyordum ki? Biz, bir oyun oynamaktaydık. Yapacağım tek şey şu berbat Amerikan ajanlığını yaptığımı söylemekten ibaretti. Bundan dolayı üzgün olduğumu belirtecek, bir daha yapmayacağımı söyleyecektim, böylece herkes mutlu olacaktı. Kendim hakkında konuşmakla

çocuklarımın yanına dönmek ya da en azından onlardan haber almak birbirinden o kadar uzak şeyler miydi?

Şimdi sandalyemde oturuyordum, kendimi son derece hasta hissediyordum. Tam dört gündür felaket bir diş ağrım vardı. Öyle ki Caraway'ı kovalarken ağrının iki misli arttığını bile fark etmemiştim; beynim patlayacakmış gibi zonkluyordu. Sanki midem ağzımdan çıkacakmış gibi hissediyordum ve yumruklarımı öylesine sıkmıştım ki parmaklarımın boğum yerleri bembeyaz olmuştu. Tüm vücudumun titremeyle sarsılmasını önleyemiyordum. Titrememe derhal son vermek istiyordum.

Kapı açıldı ve Korkunç İvan, her zamanki tertemiz giyimiyle ve dudağının kenarındaki amir gülümsemesiyle içeriye girdi. "*Zdrastvuitye*"* dedi. Onu selamlayacak gücü bulamadım kendimde. "Ne oldu Erica'ya?" diye sordu Caraway'a. Hızlı bir Rusça'yla Caraway onu durum hakkında bilgilendirdi. Şimdiye kadar o uğraşmıştı. Bardağı bir Rus mu taşıracaktı?

İvan durumu derhal kavradı. Gülüşü kayboldu ve gelip önümde durdu. Benimle yaklaşık beş dakika özenle ve ikna edici bir şekilde konuştu.

"Ruslar iyi kalpli olmalarıyla tanınırlar" diyerek sonuca geldi. "Buna ilişkin birçok örnek verebilirim ve sen de bunun doğru olduğunu biliyorsun. Bir Rus asla intikam peşinde koşmaz; geçmişi unutmaktan ve yeni bir başlangıç yapmaktan mutlu olur. Bütün büyük Rus klasikleri, halkımızın bu karakteristik özelliğini doğrular. Sen onları okudun, doğru söylediğimi de biliyorsun. Geçmişini sil gitsin Erica, biz de dünü unutalım ve başı derde giren her insana yaptığımız gibi sana yardım edelim. Unutma, biz senin dostlarınız; yalnızca dost olanlar sana yardım edebilir."

Elini omzuma koydu, gözlerime derin derin baktı. Artık dayanamıyordum. Birisine tutunmaya ihtiyacım vardı. Caraway, İvan'ın yalnızca bir adım gerisindeydi ve kahverengi gözleri bana neredeyse yalvarıyordu, o gözlerde öyle derin bir endişe vardı ki. Oh Tanrı'm, ne kadar önemliymişim! Umut ve yıkıma, başarı ve başarısızlığa, hayat ve ölüme ben mi karar verecektim? Hayır, hayır, bu sadece bir oyundu. Bu oyunu oynamaya cesaret etmeliydim ve böylece umut, başarı ve hayat kazanmalıydı.

Yüzümü ellerime gömdüm ve hıçkırdım. Caraway daha da yaklaştı ve İvan yanıma geçti. Her iki yandan da bütün iradi güç-

* Rus.: Merhaba. (ç.n.)

lerini üzerimde hissedebiliyordum, sanki bedenlerinin her hücresi beni onlara doğru çekiyordu, milim milim.

"Konuş Erica, konuş" diye fısıldadı Caraway, heyecanla.

"Konuşmalıyım." Duvarlar çökmedi.

"İtirafa hazır mısın?"

"Hazırım."

"Neyi itiraf edeceksin?"

"Her şeyi. Ne varsa."

"Bir Amerikan casusu muydun?"

"Bir Amerikan casusuydum."

Ne üstümde gök gürledi ne de beni yıldırım çarptı. Sadece içimde bir duvar çöktü. Yıllardır özenle örülmüş bir duvar, etik ve moral değerlerle, entelektüel deneylerle ve gelenekle inşa edilmiş, daha bir çocukken ABC'sini öğrendiğiniz gurur ve dürüstlükle yükselmiş bir duvar. Ama dışarıdan hiçbir değişiklik yoktu. Dünya aynı dünya, hayat her zamanki hayattı.

Bundan sonra beynimden puslu komik bir resimli roman şeridi geçmeye başladı. Derbeder, çirkin bir yaratık sert bir sandalyede oturmaktan çok, yatar gibi bir pozisyonda moraran bacaklar ileri doğru uzanmış, morarmış kollar yanlarından sarkmış Mefisto; günah çıkaran papaza dönüşmüş, son derece yakınına oturmuş, neredeyse heyecandan patlayacak, soru ardından soru yağmuruna tutuyor; monoton cevapları muzafferane bir edayla sıralıyor.

Hissizliğime rağmen devamlı bir sinirsel gülme nöbeti içindeydim ve her seferinde kahkahalarımı zorlukla bastırmıştım, Gülümseyerek Caraway'a döndüm: "Hadi gelin bu şakayı paylaşalım. Komik değil mi? Asla işlemediğim günahları itiraf etmeye çalışıyorum ve siz de onları bilmecenize uygun bir şekilde yerleştiriyorsunuz." Fakat Caraway kesinlikle gülümsemeyle karşılık vermedi. Kutsanmış ofisinde kendi önemiyle şişinmeye devam etti.

Bir soru, içinde bulunduğum durumdan çıkmama ve kaynayan beynimde ilk kuşkuların doğmasına yol açtı; galiba bu yaptığımız onun için bir oyun değildi. Tutmuş bana kod isimleri ve numaraları soruyordu.

"Bilmiyorum."

"Ne demek bu? Unuttuğunu mu söylemek istiyorsun?"

"Neden, hayır, gerçekten bilmiyorum; çünkü böyle bilgilere sahip değilim. Demek istediğim, hiçbir zaman ben gerçekten... Biliyorsun işte."

"Neyi biliyorum? Yoksa eski durumuna geri mi dönüyorsun? Cesaretini mi kaybediyorsun? Seni uyarıyorum Erica, bizimle oyun oynama. Bak buna gelemeyiz işte. Unutma, sen bir Amerikan ajanısın, kendin itiraf ettin. Şimdi buradan başla ve yaptığın işlere doğru devam et."

Kısa süre sonra saçma sorulara cevap vermeye çalışmaktan vazgeçtim. Orada öylece asılı kalmış –realiteler arasında– bir şekilde "evet" ya da "hayır" veya "bilmiyorum" diye mırıldanıp durdum. Bu çilenin bir yerinde, Halk Ordusu'nun teğmen üniforması içinde bir kız odaya girdi ve söylenen her şeyi stenoyla yazmaya girişti. Caraway yazdırdı:

"Berlin... Neydi tarih, Erica?"

Otomatik bir şekilde cevapladım: "21 Ocak 1951, Cuma."

"Doğru. Devam edelim. Tutuklu Erica Wallach'ın sorgusu. Aşağıda imzası bulunan ben Erica Wallach, yazılı cevapları ve ifademi, hiçbir zorlama ya da kanunsuz baskı altında olmaksızın özgürce ve kendi irademle verdiğimi beyan ederim."

O ödlek aklımla, ahlaki sorumluluktan kurtulmak için acilen bir saman çöpüne tutundum. Neredeyse duyulmayan, çatlak bir sesle Caraway'dan sorular kadar cevapların da düşünme ve konuşma açısından uygun olmadığım koşullarda formüle edildiğini belirtmesini rica ettim. Böylece kendimi vicdanıma ve yarınıma karşı silahlandırmış oluyordum. Sarışın, hoş teğmenin yanında üstünlüğünün ve başarısının gösterilmiş olmasından memnun olan Caraway bunu kabul etti. Gerçek anlamda büyük bir adam gibi, yenilmiş düşmanına hoşgörü göstermiş, hatta şefkatli davranmış oluyordu.

Korkunç İvan gitmişti. Caraway ve yardımcısı büyük bir azimle sabah beş buçuğa kadar çalıştılar, ben sandalyemde oturuyordum. Gözlerim kapalı, yarı yarıya uyuyormuş gibi yaparak. Bazı yerlerde durup onayımı almak için bana dönüyordu Caraway. Ben ise gözlerimi açıyor, uzaklardan, İngiltere'deki çocuklarımın yanından gelerek başımla onaylıyordum. "Ah evet, söylediğiniz gibi..."

Şaheser'i, bakmaya bile gerek görmeden imzaladım. Can sıkıcı vicdanım için işte bir başka mazeret daha. Bunu ben söylemedim

ve okumadım da. Sonunda Caraway beni hücreme gönderdiğinde kendimi tanıyamayacak kadar şaşkındım.

"İyi geceler Erica" demişti Caraway, gözlerindeki zafer parıltısı bile ruhundaki yorgun insanlığı gizleyemiyordu, yüzünde nazik bir gülümseme vardı. "Seni eskiden sevdiğimden daha çok sevdim bugün. Öyle umuyorum ki biz arkadaş olacağız. Seni bu kadar geç saatlere kadar tuttuğum için özür dilerim; gerçekten bitkin görünüyorsun. Yarın sabah, daha doğrusu bugün uyumana izin verilmesi için emir vereceğim."

"Hayır" diye sözünü kestim, ateşli bir şekilde. "Herhangi bir özel muamele istemiyorum." Önemli bir konuda başarısız olduktan sonra küçük, önemsiz şeylerde asgari bir onur göstermenin ne kadar önemi vardı ki.

"Nasıl isterseniz onurlu Bayan." Caraway, omuzlarını silkti; fakat kapıdan çıkarken bana bakmayıp başını çevirmesi hafifçe incindiğini gösteriyordu.

Güzel ve rüyasız bir uykuya daldım; yeniden bir yerlere ait olduğumu, artık yalnız ve dışlanmış olmadığımı, bir arkadaşım olduğunu hissederek. Fakat sabah saat 6'da uyandığımda vicdanımla baş başaydım. Bundan sonraki bitmek bilmeyen üç gün ve iki gece çektiklerimin en kötü düşmanımın bile başına gelmesini istemezdim. Dikenli tellerin arasında tutulup her iki taraftan da aynı şiddetle çekiştirilmenin verdiği acı nasıl tarif edilebilir?

Ve kendimden başka suçlayabileceğim hiç kimse yoktu. Ne yapmıştım ben? Hayatım boyunca dürüst insanların yüzüne nasıl bakacaktım, kendi yüzüme nasıl bakacaktım? İntihar etmek dışında bir yol görünmüyordu ve bu, şu sıra teknik bakımdan imkânsızdı.

Fakat intihar tek çıkış yoluysa neden moral intihar ve alçalma da bir çözüm olmasındı? Her şeyi boş ver, ne olup bittiği önemli değil, eğer bir gün yeniden özgür kalırsam –ki elbette bu söz konusu bile değildi– insanların içinde yaşamazdım, olur biterdi. Böylece neden en küçük bir direniş göstermeden yaşayıp gitmeyeydim? Neden diğerleri gibi yaptığından kuşku duymamayı benimsemeyeydim? Madem geri dönüş olanağı yoktu, ben de neden büyük yalanla birlikte yaşayıp gitmeyeydim ki?

Hayır, diyordu vicdanım. Sen bunu yapamazsın, annenin sana öğrettiklerinden sonra mümkün değil bu. Kendin gibi davranmayı bırakmadıktan sonra mümkün değil. Ve kendinle olmaktan

vazgeçemezsin. Bir yalan diğerine yol açar ve kısa sürede kendinle birlikte başkalarını da bataklığa sürüklersin. Derhal yaptığını düzeltmelisin. Ne olduğu önemli değil, cesaretini toplamalı ve yanlışa karşı doğru olanı yapmak için ayağa kalkmalısın. Hemen şimdi yapmalısın bunu.

Peki kim söyleyecekti bana neyin doğru, neyin yanlış olduğunu? Doğruya, yalnızca doğruya inanmayı her zaman üstün tutmamış mıydım, neyin yanlış olduğunu binlerce kez görmemiş miydim? Hayat bana defalarca ve defalarca doğruyla yanlışı, iyiyle kötüyü, bunların şartlara göre yer değiştirebileceğini öğretmemiş miydi; mutlak değerlerin olmadığını göstermemiş miydi? Çıplak gerçekliklerden, gerçek insanların zorlu hayatından uzak olduğun zaman bir aziz olmak kolaydı. Eğer burada, bu cehennemdeysen böylesi bir tavrı uzun zamandır bırakmış olmak zorundasındır.

Ama ben buradayım ve sana bunun yapılmamasını söylüyorum. Senin için değil. Belki diğer insanlar bunu kendi kurallarına göre yaparlar. En iyisi sen beni izle. Terk etmemen gereken tek şey benim. Gardiyanı çağır ve Caraway'ı görmek istiyorum de; ona yalan söylediğini, "itirafını" geri aldığını söyle.

Bunu yapamazdım. Yakınımdaki tek insan oydu. Onu tekrar kaybedersem ne yapardım? Yapamazdım, gerçekten yapamazdım. Buna gücüm yoktu. Neden huzur içinde olamıyordum?

Cumartesi günü ağır ağır ilerledi ve gece oldu. Sorguya çağrılmadım. Dişim korkunç ağrıyordu; ama daha dayanılmaz olan, bir ruhun olduğu farzedilen yerdeki derin sızıydı. Pazar günü, içimdeki beyaz ve siyah şeytanlar arasındaki muharebenin kesintiye uğrayacağına dair hiçbir umut vaat etmiyordu.

Hücremi bir aşağı bir yukarı adımlayıp duruyordum, beni yakıp kül etmekle tehdit eden yangını yatıştırmaya; bir uyum, bir yanıt bulmaya çalışıyordum. Hiçbir yanıt bulduğum yoktu. Pazar gecesi bir kâbustu, Pazartesinin gri saatleri sürünerek ilerledi ve birdenbire, akşam olmadan bir karara varma gibi berbat bir olasılıkla yüz yüze kalınca saatler hızla koşturmaya başladı. Kafamda kurduklarım her dakika değişiyordu. Ve en sonunda kapımın anahtarı döndüğünde savaşı bıraktım ve boş, hissizleşmiş bir kafayla, titreyen dizlerimle, kaderimle yüzleşmek üzere ilerledim.

Üçlüm tarafından neşeyle selamlandım: Caraway sırada oturuyordu, sekreteri masadaydı, Korkunç İvan ise elinde ifadenin Rusça çevirisiyle ayakta duruyordu. O anda, İvan ve Sarışın oda-

dayken ifademi geri alma yönünde herhangi bir girişimde bulunmamaya karar verdim. İvan hemen işe koyuldu, ifadedeki bir paragrafı gösterdi, Caraway'ın tercümanlığıyla bana hitap ediyordu:

"Sen burada Richard S. ve Paul L. ile şu şu tarihte ve şu şu koşullarda tanıştığını söylüyorsun. Ama onların o sırada Amerikan ajanı olduğunu ya da daha sonradan ajan olduklarını söylemiyorsun. Gerçeği öğrenmek istiyorum. Evet ya da hayır, onlar o sırada Amerikan ajanı mıydı?"

İşte buyurun. Ne kadar budala olmalıyım ki bir dakika için bile olsa kendim hakkında genel bir beyanda bulunarak kurtulabileceğimi sanmıştım. Peki ne olacaktı şimdi? Bir an için yerimde çakılıp kaldım ve kekeleyerek, "Şey, bilmiyorum. Orada yazıyordur" dedim.

"Burada ne yazıldığını biliyorum. Hiçbir şey yok burada. Oturup konuşmaya başlamalısın. Senin bir Amerikan casusu olduğunu biliyoruz. Daha sonraki faaliyetlerinin ayrıntılarını öğrenmemiz gerekiyor. Ama önce, grubundaki ya da örgütündeki diğer ajanlar hakkında bir şeyler dinleyelim. Başla bakalım."

"Biz de ona gelecektik bu gece" dedi Caraway, yarı beni savunarak, yarı kendini mazur göstererek. Ve bunu ispatlar gibi sekreterine dikte etti.

"Tutuklu sorgusu, 2. Soru: Casus grubunuzun üyelerinin adları. Kronolojik olarak anlatın. Cevap..."

İvan, Caraway'a elini salladı, bana ve Almana iyi geceler dedi. Kadın görevliye bakmadı bile, odadan tam çıkmak üzereyken onu durdurdum. "Bir dakika lütfen."

Şaşkınlıkla baktı bana. Korkaklığım yeniden baş kaldırdı. Şimdi değil, İvan'ın ve bu düşman, cahil kızın önünde değil! Bunu Caraway'la yalnızken yap, bu çok daha kolay olacak. Sen bir solucansın, tamamen tek başına üç güçlü düşmanla başa çıkamazsın. Seni parça parça ederler. Ve derin bir nefes aldım, ya şimdi bu zor yoldan yapacaktım ya da hiçbir zaman; o zaman da hayatımı utanç içinde sonlandıracaktım. Ve böylece yaptım. Tam anlamıyla korkudan donmuş bir şekilde, benim için en müthiş cesareti gösterdim.

"Bir beyanda bulunacağım" dedim. "Ve bunu, cuma akşamı ifadeyi alan aynı heyetin önünde yapmak istiyorum."

Sekreter beni küstahça süzdü. Caraway şaşkınlıkla baktı.

"Bir ifade ha!"

"Evet" diye devam ettim, "itirafımı geri alıyorum. Cuma gecesi söylediğim her şey, imzaladığım her şey gerçek dışıdır. Yalan söylemeye devam edemeyeceğim."

Caraway anında tercüme etti. Şimdi büyük bir öfke içinde önümde duruyordu, odada birkaç saniye için korkunç bir sessizlik hüküm sürdü. Artık kendini tutamayacak durumdaydı.

"Seni orospu!" dedi bana doğru bir adım atarak. "Geri almak ha? Senden zorla ifade aldığımı mı söylemek istiyorsun? Sen imzaladın bunu, kahpe canavar. Bunu pahalıya ödeyeceksin. Seni yaşadığına pişman edeceğim!"

"İmzaladığımı biliyorum ve bu yüzden sadece kendimi suçluyorum. İşte bu yüzden de o geceki aynı tanıkların huzurunda ifademi geri alıyorum. Ve yapmam mümkün değil ki."

"Tanıklar ha! Sana tanıkların önünde bazı şeyler öğretmem gerekiyor ki..." Yumruğunu kaldırarak bana doğru geldi. Fakat İvan elinin bir işaretiyle onu durdurdu, hepsinin gözü üzerimdeydi.

"Bu olayı unutmalıyız. Böyle bir şey olmadı. Senin tavrın tipik tutuklu reaksiyonu. Böyle şeyler her zaman olur. Sen kendi cesaretinden korktun. Bunu anlayabiliriz. Biz de insanız. Ve hiç kuşkum yok ki aklını başına toplayacaksın, sosyalizmin düşmanlarının maskelerini düşürmeye devam edeceksin. Kaldığın yerden devam etmelisin Erica." Bunları soğukkanlı ve yumuşak bir havada söyledi; fakat yüzünde en ufak bir gülümsemenin izi yoktu, gözleri sert ve tehdit ediciydi.

"Fakat bu yoldan devam etmem mümkün değil" diye haykırdım. "Kendime aldırdığım yok, kendim hakkında her şeyi imzalarım; ama başka insanları işin içine sokamam ve bunu yapmayacağım. Bu temelde devam edemem."

"Bu temelde! Evet bu temelde devam edeceksin!"

"Bu ifadeleri reddediyorum. Bunlar yalan."

"Biz de senin reddini kabul etmiyoruz. Konuşacaksın, bu temelde, sana temin ederim ki konuşacaksın. Bizi kışkırtmaya kalkma, seni uyarıyorum. Biz oyun oynanacak çocuklar değiliz. Sana doğrudan doğruya söylüyorum, hâlâ anlamıyorsun. İfadeni reddetmeni asla kabul etmeyeceğiz. Açıkçası böyle bir şey olamaz ve herhangi bir tanıktan medet umma, tanık falan yok. Sana bir şans daha veriyoruz. Çok geç olmadan konuş."

Hiç kuşkusuz Korkunç İvan tam da isminin adamıydı. Ondan ya da herhangi birinden bu konuda içinde bulunduğum ikilemi

anlamasını ve bana yardımcı olmasını bekleyebilir miydim? Yeniden gelip yanımda durdu, sert ve renksiz gözlerini acımasızca üstüme dikti. Bu adam cinsiyetsiz ve kalpsizdi; bu güneşin altında her şeyden çok korkmam gereken bir soyutlama gibiydi.

İvan sonunda gözlerini benden ayırıp kapıya doğru gittiğinde sanki tüm gücümün, aklımın, hayatımın da onunla birlikte gittiğini ve beni boş bir kabuk gibi orada öylece bıraktığını hissettim. Gözlerindeki büyüyü kullanarak bir kez daha dönüp bana, "Konuşacaksın!" dedi.

Muharebe Başlıyor

Caraway'a, o gece İvan'ın büyüsünü bozduğu için sonsuz şükran duymalıydım. Caraway, her şeyden önce insandı ve insanca tepkiler gösteriyordu. Rus efendisi ayrılır ayrılmaz, onun zengin lügatının ne kadar kapsamlı olduğuna tanık oldum ve ne kadar vahşileşebileceğini bizzat görerek yaşadım. Şaşırarak gördüm ki bütün yapmam gereken, ifademi geri almakmış; bu beni yeniden bir insan haline getirmişti. Artık biliyordum ki ölüm kolay bir çıkış yoluydu; fakat hayat için savaşmaya hazırdım ve eğer bu sefil hayatımı korumak için çok fazla şans yoksa bu çok mu önemliydi? En azından, her ne ise o alçakça hedeflerini gerçekleştirmelerini zorlaştırmış olacaktım.

İlk kez, geceler boyunca hiçbir sandalye ya da duvar desteği olmaksınız ayakta tutuldum ve birkaç dakika bile ayakta durmak benim için her zaman büyük bir zorluk olmasına rağmen, bu sanatta başarılı oldum ve bayılmadan ya da yıkılmadan saatlerce öylece ayakta kalabildim, ne yazık ki.

"Bir kapitalist yılan neye benzer, bilmek ister misin?" diye sordu Caraway, odayı arşınlayıp zehrini dökerken; sonra sekreterinin önünde durdu. "Ona iyi bak, orada ayakta duran bok çuvalına iyi bak. Bir daha böyle aşağılık ve iğrenç bir yaratığı asla göremezsin. Görüyor musun, o sahte gözleri nasıl üstümüze kıvılcımlar saçıyor? Bu yılanlar tehlikelidir. Eğer yapabilse ikimizi de mahveder. Ama yapamaz. Ve yakında ondan geriye ölü, zehirli bir deri dışında hiçbir şey kalmayacak."

Her hakaret başımı biraz daha dikleştirmeme yarıyordu. Her küfür, benim tavşan kalbime bir cesaret iğnesi gibi geliyordu. Artık benimle o kadar çok eğlenemeyecekti, artık korkumu görüp bundan zevk alamayacaktı. Artık dik duruyordum ve alaycı gülümsememin görülmesi umuduyla dudaklarımın kenarlarını yukarı doğru kaldırıyordum.

Caraway bana doğru geldi, gözleri benimkilerden ancak birkaç santim uzaktaydı. Arkasında yumruklarını sıkmıştı. "Yüzündeki pis gülümsemeye son ver, seni Amerikan yardakçısı! Yoksa sana o gülümsemeyi unutturmasını bilirim!"

"Görelim bakalım" dedim hafifseyen bir havada.

"Kendimi zor kontrol ediyorum" diye bağırdı, "ama ellerimi kirletmek istemiyorum. Sen bir fahişesin. Tam da busun. Bundan da kötüsün! Fahişeler yalnızca bedenlerini satarlar, sen ruhunu sattın. Ve ne için? Amerikan doları için, o pis Amerikan dolarına..."

"Ben kendimi hiçbir şeye satmadım, rubleye de!"

"Amerikan emperyalizminin bir fahişesi, efendilerinin kurbanlarının ölü bedenlerini yiyerek yaşayan bir sırtlan! Bu mu seni güldüren? Seni bu isimlerle çağırmamı ister misin?"

"Eğer böylesi hoşuna gidiyorsa devam et. Beni aşağılamış olmazsın!"

"Yüzüne tükürmek geliyor içimden." Caraway'ın nefesini duyuyordum, vücudu bana değecek kadar yakındı. Öfkeyle sarsılıyordu.

Hiç geri çekilmeden bakışlarını karşıladım, gözümü yere indirmeden, büyük bir soğukkanlılıkla, ağır ağır konuşmanın üstesinden geldim. "O zaman neden tükürmüyorsun? Onu da yaparsın, eminim."

"Hayır!" diye bağırarak geri çekildi. "Tükürüğüm bile fazla gelir sana!"

Son sözü buydu. Fakat bunun benim zaferim olduğunu biliyordum. Caraway üzerindeki ikinci zaferim. Belki küçük bir zaferdi, görünür bir amacı ya da sonucu yoktu; ama benim için çok önemliydi. İlk kez durumun komik yanını görebilmiştim ve gerçekten bütün fiziki korkuma rağmen, bu durumdan büyük bir başarıyla çıkmıştım. Kurtulmamda son derece kısıtlı bir etkisi olsa da savaşmaya devam edecektim. Artık diğer yanağımı çevirmeyecektim. Artık yeniden kendime dönmüştüm, karşılık vermiştim.

Caraway, o gece ve ardından gelen gecelerde ellerini kirletti. Şurası açıktı ki ilk zor adımı attıktan sonra tüm sınırlamalarından kurtulmuştu. Eğer yanlış bir adım atarsanız devamı gelirdi. Bunun farkındaydım ve hazırlıklıydım. Fakat bana ilk kez yumruk attığında yine de ondan bu kadarını beklemediğimden duvara çarpıp yere yıkılmıştım. Bu kadarını Caraway da istemezdi; buna rağmen o andan itibaren bunu sürekli bir şekilde uyguladı.

Yaklaşık bir hafta böyle geçti. Her gün, öğle yemeğinden önce sorguya çağrıldım. Bunun kötü bir hile olduğunu düşünüyordum; çünkü kimyon tohumlu un çorbası bütün günümü belirliyordu. Üç saat sonra geri döndüğümde bu soğuk zamkı açlıkla ve heyecanla, mümkün olduğu kadar hızla mideme indiriyordum. Sonuç olarak günün geri kalan kısmını, çoğunlukla çorba tasının başında, korkunç mide ağrılarıyla geçiriyordum. Gece yeniden çağrılıyordum. Böylece gündüz ve gece olmak üzere iki kere sorguya çekiliyordum. Sabah havuç, gece de sopa...

İfademi geri çekmemden vazgeçirmek ve yeniden işbirliğini başlatmak için Caraway ve Korkunç İvan iki misli dostça tavsiyelerde bulunuyor, tehdit denemelerinde bulunuyor ve beni anında "provokasyon"la suçlayarak bunun cezasının yirmi beş yıl hapis olduğunu söylüyorlardı. Caraway beni ellilerinde, saçları beyazlaşmış, çamaşır teknesinin başında mahkûm arkadaşlarının çamaşırlarını yıkayan bir kadın olarak tasvir ediyor ve beni o zaman ziyaret edeceğine söz veriyordu. Bana hakaret etmekten ve dövmekten de geri kalmıyorlardı. Çok sabırlıydılar. Diğer yandan ben

giderek ve yavaş yavaş bu muameleye alışmıştım ve tavrımı değiştiren bir sonuç elde edemediklerini görmüştüm. Canımı sıkan tek şey, "ortamın değişeceği" tehdidiydi. Bunun ne anlama geldiğini ancak belli belirsiz kestirebiliyordum; fakat her türlü değişikliğin daha kötü olacağının farkındaydım. Gelecek zorluklara kendimi hazırlamak üzere son derece ciddi bir şekilde bedensel egzersiz yapmaya başladım.

Küçük bir olay, içinde bulunduğum kötü fiziki durumu bana göstermişti. Yaklaşık altı aylık tutukluluktan sonra ilk kez yürüyüş yapmam için temiz havaya çıkarılmıştım. İki muhafız yürüyüşe çıkarmıştı beni ve avluda da yanımdaydılar. Avlu yüksek duvarlarla çevriliydi; fakat üstümde gökyüzü vardı, ona bakabiliyordum. Dünyanın hâlâ yerli yerinde olduğunu, hiçbir değişiklik olmadığını ve benim de onun bir parçası olduğumu birdenbire fark etmiştim. Bu aynı griye çalan mavi gökyüzü yalnızca benim sefil, sessiz dünyamın bir parçası değildi. O aynı zamanda duvarların ötesindeki dünyaya aitti, yalnızca birkaç metre ötede başlayan gürültülü ve hareketli bir dünyaya. Bu, özgürce yürüyen, konuşan, gülen, çalışan ve küfreden insanların göğüydü, budalalığın göğüydü. Her günkü hayattı bu, ilginçliklerle dolu hayat. Hayat... Brandenburg kapısına ve Berlin'in Batı yakasına ne kadar yakın olduğumu biliyordum. Bütün yapmam gereken, üstümdeki bu küçük gri-mavi kareye asılıp sallanarak özgürlüğe ve hayata uçmaktı. Fakat yaklaşık yirmi yaşında zalim görünümü bir oğlan olan Aşağılık Yengeç beni çekiştirdi. "Yukarıya bakma ve yürümeye devam et!"

Hava soğuktu ve soğuk havayı yüzümde, çıplak bacaklarımda hissediyordum. Bu hava, bahar havasının aşkı hatırlatması gibi bana bedenimi hatırlatıyordu. Yirmi sekiz kere avluyu turladıktan sonra beş dakikalık süre sona erdi ve içeri girmem emredildi. Bir kez daha derin bir nefes aldım, bir kez daha gökyüzüne baktım ve artık korku evi değil fakat evim olarak adlandırdığım karanlık, pis kokan hapishaneye girdim.

Kendimi son derece güçlü ve enerjik hissediyordum. Gerçi ellerim ve ayaklarım soğuktan etkilenmişti ve burnum kan akışının hızlanmasıyla yanıyordu; ama birden her şey bana çok güzel göründü, orada bana gözlerini dikmiş adamların –muhafızların– olması umurumda bile değildi. Öylesine mutluluk ve coşkuyla doluydum ki merdivenleri ikişer ikişer çıkabilirdim. Sonra kor-

kunç bir şey oldu. Dizlerim büküldü, çevremdeki her şey karanlığa gömüldü ve kalbim bir attı, sonra durdu, sonra tekrar attı. Muhafızlar, tırabzanlara tutunup eskisinden de yaşlı, uyuşmuş dizlerle kafesime sürününceye kadar beklediler.

O günden sonra bedenimi güçlendirmek için çok zorlu bir çalışmaya girdim. Çocukken okulda, evde, bale derslerinde öğrendiğim bütün jimnastik hareketlerini hatırlayarak günde üç kere egzersiz yapmaya başladım. Önceleri çok az yapabiliyordum hareketleri, her hareketle nefesim açıldıkça hareketleri de artırdım. Vücudum korkunç gergin, sırtım her zamankinden daha sertti. Fakat kendimi zorlayarak vücudumu yumuşattım. Her geçen gün vücudumu biraz daha aşağı eğebiliyor, bacaklarımı biraz daha yukarı kaldırabiliyor ve gittikçe daha az yoruluyordum. İlk seferinde parmak uçlarımı bile yere değdiremezken, bir süre sonra hiç sıkıntı çekmeden başımı yere değdirebilecek hale gelmiştim. Sonunda yarma hareketini bile yapabildim. Bir Pavlova olma düşümü bıraktığımdan beri yapamadığım bir hareketti bu; fakat aylarca zorlu bir çalışmadan sonra mümkün oldu bu.

Gücümün artmasıyla doğru orantılı olarak efendilerimin sabrı azalmaktaydı, özellikle Rus tarafının. Şurası son derece açıktı ki şimdi sık sık gelip koleksiyonlarında artık bildik bir obje haline gelmiş bu tuhaf hayvana bir göz atan İvan ve yurttaşları, Alman arkadaşlarının elinde sürünüp duran bu olayda son derece etkisiz kalınmış olmasından artık iyice gına getirmişlerdi. Ve etkisizlikleri yüzünden bu ünlü davanın ellerinden alınmasından daha aşağılayıcı bir şey olmadığından dolayı Alman yetkililer, efendilerine değerlerini göstermek için bir kere daha muazzam bir çaba içine girmişlerdi. Majesteleri, Devlet Güvenlik Sekreteri Domuz, beni bizzat şereflendirdi.

Solgun ve uysal Caraway'ın beni "*Herr Staatsekketaer*"e teslim ettiği o gece unutulmazdır. Ünvanının cehaletini örteceğini sanan bu ufak tefek adam kadar kibirlisini asla görmemiştim! Zavallı Domuz, bütün geceyi boşa harcadı.

Beni sorgu odasına getiren muhafız, kapıyı açıp içeride Caraway'dan ya da Korkunç İvan'dan daha üst rütbede birinin bulunduğunu anlayınca topuklarını her zamankinden daha sert bir şekilde birbirine vurmuştu. Oradaydı, Caraway'ın masasında oturuyordu; onun sandalyesine sırtını dayamış, başkomutan kıyafeti içinde. Bacaklarını birbirinden ayırmış, bir eli sıranın üstünde ka-

lemle oynuyor, boş suratında kayıtsızlık taklidi bir ifade. Adı "Domuz" olmalıydı; çünkü kısa boylu ve yuvarlaktı. Pembe şişman yüzünde küçük, renksiz gözleri vardı ve yuvarlak kafasında aynı domuzunki gibi birkaç ince, düz, renksiz saç teli bulunuyordu. Sıkıntılı ifadesine rağmen, beni dikkatle incelemekten geri kalmadı.

Gardiyanlar beni almaya geldiklerinde beş on dakika olmuştu uykuya dalalı, bu yüzden her zamanki gibi sinirlerim ayaktaydı. Domuz'un varlığı kendimi daha iyi hissetmeme yol açmadı. Otomatik olarak "İyi akşamlar" dedim, Pig duymamazlığa geldi. Son derece sinirli ve sıkıntılı görünen Caraway, aceleyle bir şeyler mırıldandı ve bana sandalyemi işaret etti. Domuz, hayat belirtisi gösterdi.

"Yakına gel Erica, sana şöyle iyi bir bakmak istiyorum."

Dönüp Caraway'a baktım, talimatını bekleyerek.

"Masanın yanına otur" dedi Caraway. "Benim... şey... Beyefendi sana bazı sorular soracak."

Masaya doğru gitmek üzere Caraway'ın yanından geçerken onun ne kadar solgun ve yorgun göründüğünü fark ettim. İtaat ederek oturdum. En azından bacaklarım görünmüyordu şimdi ve uykusuzluğumun üstesinden gelebilirsem belki ellerimin titremesi de sona erecekti. Elbette Domuz, bunu fark etmişti.

"Benden mi korkuyorsun?" dedi, tam anlamıyla gururlanarak. "Titriyorsun."

"Sizden korkmak mı?" dedim öfkeyle. "Hayır, sizden korkmuyorum. Uykusuzluktan dolayı sinirlerim kötü durumda!" Bu, yaptığım ilk hataydı. Hayal kırıklığına uğramış görünüyordu.

"Peki" dedi, "benim kim olduğumu biliyor musun?"

"Hayır" dedim, ikinci bir hata yaparak. Kötüye doğru gidiyordu işler.

"Gerçekten bilmiyor musun benim kim olduğumu? O kadar emin misin? Geçmiş günlerden de mi hatırlamıyorsun beni?"

"Hayır, üzgünüm, kim olduğunuzu bilmiyorum ve sizi daha önce gördüğümü sanmıyorum. Nerede görmüş olabilirim acaba?"

Bu soruyu duymazdan geldi. "Peki, peki, hatırlamıyor olabilirsin. Çok gençtin. Fakat ben seni çok iyi tanıyorum ve uzun zamandır senden haberdarım. Gelişmeni son derece yakından izledim ve belirtmeliyim ki seninle hapishanede karşılaşacağını hiç ummazdım."

"Ben de öyle."

"Eski bir arkadaşınızdan, *Sayın Bakan'dan* sana bir mesaj getirdiğimi söylesem."

Domuz halinden ve öneminden pek memnun görünüyordu ama ne demek istediğini gerçekten anlayamıyordum.

"Devlet Güvenlik Bakanı" dedi. "Neden söz ettiğimi anlamışsındır."

"Hayır, Almanya Demokratik Cumhuriyeti'nin Devlet Bakanı'nın kim olduğunu bilmiyorum" diye yanıtladım dürüstçe. "Bilmek isterdim."

Bu kadarı artık fazlaydı Caraway için. "Yalancı!" diye patladı. "Lanet olası bir yalancısın sen. Neden gerçeği söylemiyorsun? Güvenlik Bakanı'nı tanımıyorsun, Bakanı tanımıyorsun ha! Şu masum küçük kuzuya, şu dilsiz taşralı kıza bakın! Bu roller sana hiç yakışmıyor, biliyorsun. Numara yapamayacak kadar fazla tanınıyorsun. Bizim neden söz ettiğimizi öyle iyi biliyorsun ki."

Caraway büyük bir öfkeye kapılmıştı ve ben üzgündüm. Sanki bu duruma ben yol açmıştım ve gerçekten de bu kadar aptal olmak istemezdim. Domuz'a gelince, girişiminin başarısızlığa uğramasından hayal kırıklığına uğramıştı.

"Peki, önemli değil, önemli değil. Bakan, sana kişisel olarak saygılarını gönderdi Erica. Ve benden şu sözlerin sana tam olarak iletilmesini istedi: 'Onu burada, hapishanede, bir düşman olarak görmekten ne kadar şok olduğumu ve hayal kırıklığına uğradığımı iletin. İspanya'daki hoş, sarışın Erica'nın, hepimizin hayran olduğu ve sevdiği bu adanmış genç kızın nasıl olup da bu hale geldiğini anlayamadığımızı söyleyin ona. Kendisinin bunu bana açıklamasını istediğimi, şaşkınlık içinde olduğumu söyleyin.' *Sayın Bakan*'ın sözleri tam olarak böyle."

Domuz, böylece en önemli görevini büyük bir azametle ve koşullara uygun bir şekilde yerine getirdikten sonra arkasına şöyle bir yaslanıp efendisinin sözlerinin benim üzerimde yarattığı etkiyi incelemeye girişti.

"Gómez" dedim, derinden etkilenmiş. "General Gómez olmalı. Devlet Güvenlik Bakanı'nız o mu? Bilmiyordum!"

Bu sözler beni, onların umduğundan da fazla etkilemişti. Ağlamak geliyordu içimden ve bu mesaj beni etkilememiş gibi yapmam çok zordu. Fakat Gómez'in sözlerinde geçen bütün bu insanların bende yarattığı duyguları nasıl izah edebilirdim Domuz'a? Domuz kuşkusuz, İspanya'nın o fırtınalı günlerinde ba-

bamın ölümünden sorumlu olanlardan biriydi. Elbette beni oradan tanıyordu. Villa Nueva hastanemizdeki "Mahkeme"nin beş sorgucusundan biri bile olabilirdi. Yüzlerini çok iyi hatırlamıyordum; hepsi az çok Domuz'a benziyordu. Yargılamada söylenenleri de tam olarak hatırlamıyordum. Fakat diğer her şey kafamda son derece berraktı. Yemekhanede piyano vardı, babam zaman zaman eğlendirmek için uzun bir masanın etrafında toplanan hastalara piyano çalardı ki genellikle günün geri kalan zamanlarında, bu masanın başında başhekim oturuyor olurdu. Şimdi bu masanın başında beş politik tanrı oturmaktaydı. Masada, orada bulunmaları emredilmiş başlıca tanıklar da bulunmaktaydı.

Sanıklar masanın ucuna oturmuşlardı: Babam, öfkeyle peş peşe sigara içen annem ve ben. Ben on beş yaşımdaydım ve korkunç yorgundum. Bir haftayı aşkın zamandır birkaç saatten fazla uyuduğum tek bir gece olmamıştı. Cepheden araçlar, geceleri ağır yaralıları getiriyordu. Ve ben sızlanmak nedir bilmeden, aç, yorgun ve korkmuş bir halde yukarı kattaki işlere koşturup duruyordum. Uyanık kalmak için durmadan sigara içiyordum ve bir sigaranın nasıl içe çekildiğini ilk kez yargılama sırasında öğrenmiştim. Başarılarımdan son derece gururluydum; ama kimse buna dikkat bile etmemişti.

Sonu gelmez gibi görünen bir çilenin ardından "yargılama" ani bir karara vardı: Dr. Glaser "beşinci kol"un ajanı olmaktan suçlu bulundu ve derhal azledilmesine karar verildi. Kontrol Komisyonu'nun bulguları (hükmü uygulama yetkisi yoktu) halihazır askeri yetkililere teslim edilecekti. Bu suçun cezası kurşuna dizilmekti. Kocasının görüşlerini ve faaliyetlerini paylaşan Bayan Glaser de azledilmişti. Kızları Erica, yaptığı çalışmalardan dolayı övülmüştü. Karargâhın güvenliği altındaydı ve hastanede hastabakıcı olarak kalmasına izin verilmişti. Bu övgüden gururlanmam mümkün değildi; babamın öfkeye kapıldığını, sövüp saydığını ve kendisi kalmazken kızını bu domuz sürüsüyle bırakmayacağını söylemesi beni altüst etmişti. Elbette hep birlikte gidecektik; ama bundan önce babam karargâhta General Gómez'i görmeye gitti. Gómez, yalnızca en önemli isimlerden biri değildi, aynı zamanda saygı ve güven telkin eden bir insandı ve Gómez, babamın hayatını kurtardı. Onu Enternasyonal Tugaylar'ın başka bir hastanesine yerleştirdi. Babama karşı anlayışlı olduğu gibi bana karşı da son derece nazikti, her ikimiz de ondan fazlasıyla etkilenmiştik. Onu

sadece bir kez görmüştüm; ama İspanya'daki faaliyetlerim sırasında hakkında çok şey duymuştum. Elbette o da başkalarının ne yapıp ettiğini bildiği gibi benim de neler yaptığımdan haberdardı.

Şimdi de Almanya Demokratik Cumhuriyeti Devlet Güvenlik Bakanı Zeiser olmuştu ve beni de hayal kırıklığına uğratmıştı. Bu neden bu kadar yaralayıcıydı? Eğer onunla konuşabilseydim, elbette ona izah ederdim. Beni anlardı. Fakat onunla görüşmeyi asla isteyemezdim; her şeyden önce ben bir mahkûmdum ve bir mahkûm hiçbir şey isteyemezdi. O sırada ne Domuz ne de ben, pek yakında tam da bu davayla ilgili olarak onun da başının belaya gireceğini ve görevden uzaklaştırılacağını biliyorduk.

"Peki Erica, nasıl bir cevap ileteyim *Sayın Bakan*'a?" Domuz sabırla bekliyordu. Dünya kadar zamanı vardı.

"Ona suçlu olmadığımı, neden onun mahkûmlarından biri olduğumu bilmediğimi fakat belki kendisinin bütün bu olup bitenler hakkında bilgi sahibi olabileceğini söyleyin."

"Böyle bir saçmalığı kesinlikle iletemem. *Sayın Bakan* aklı başında ve son derece meşgul bir insandır. Onun zamanını bu tür şakalarla meşgul edebileceğimi düşünebiliyor musun? Çok daha akılcı bir şeyler söylemelisin."

Domuz, bana birbiri ardına aptalca sorular sorarken, amirinin bir avanak olduğunu fark eden Caraway'ın tam anlamıyla utanç içinde kaldığını fark ettim. Bazı sorular o kadar eşekçeydi ki şurasından burasından küçük ve hınzırca eklemeler yapmadan bunları cevaplamam mümkün değildi. Bu tahammül edilmez zırvalıklar öylesine müstehzi bir ses tonuyla sunuluyordu ki tahammül edilmesi iyice zordu. Belki sorgucum, hatta İvan kötüydü; ama onları Domuz Hazretleri'ne tercih ederdim. Caraway, rengi atmış bir vaziyette başını başka tarafa çevirince O'nun Domuz'una söyleyeceğim herhangi bir şey olursa bunu yalnızca Caraway'a söyleyeceğimi belirterek onun hakkındaki kanaatimi açıkça bildirme fırsatını da kaçırmadım doğrusu.

Domuz'un tansiyonu yükselmiş olmalıydı; kızarmış gözleri kafasından fırlayacakmış gibiydi. Bu önemsiz küçük aklın duyguları bir mahkûm tarafından incitilebilmişti.

"Dikkatli ol!" diye tehdit etti, "Beni henüz tanımıyorsun. Belki de bu gece bir sorguda olduğunu düşünmüşsündür. Öyle değil. Bu, dostça, küçük bir sohbetti seninle, hepsi bu. Gerçekten işe koyulmaya başlamamı bekle! Pek yakında o küstahlığından eser

kalmayacak ve beni gerçekten tanıdığında zangır zangır titreyeceksin."

Onun bir budala olduğu kadar küçük bir adam olduğuna kuşku yoktu. Onu, bunu yapmaya kışkırtmak için kendimi tekmeleyebilirdim. O zaman küstahlıktan en ufak bir iz kalmaz, sadece korku kalırdı. Fakat şimdi tavrımı değiştirmek için çok geçti ve bu çok zordu. Görüşmenin sonuna kadar bu tavrımı sürdürmek zorunda kaldım.

Domuz'un ziyareti ağzımda kötü bir tat bırakmıştı. Ve o anda, yeni doğmuş küçük bir umut ışığını bile değerlendirecek durumda değildim. Eğer davam, şimdi en yüksek Alman yetkilisinin elindeyse aklanmam için küçük bir şans yok muydu? Belki Bakan, davamı bizzat ele almıştı ve elbette ona durumu izah edebilirdim. Buluşmamızda yapacağım konuşmaya bile hazırlanmıştım. Tabii ki böyle bir şey olmadı. Bunun yerine daha sonraki oturumda, atmosferin kesinlikle daha kötüye gittiğini hissettim. Caraway iyice öfkeliydi. Artık benimle müzik ya da kişisel sorunlar üzerine tartışmakla zaman harcamıyordu. Sık sık dalıp gidiyor, başka tellerden çalıyordu. Yeniden kendi iyiliğim için ona güvenmem, kendi mezarımı kazmamam için yalvarıyordu. Fakat diyelim ki ikna oldum, ne yapmam gerekirdi? Böylece birbirimizin zamanını boşa harcayıp durduk, saatlerce bazı gizli yasalar üzerine kafa yorduk, bu kafa yormalarımız sadece Korkunç İvan'ın daha kısa sürelerle ve daha soğuk bir havada ortaya çıkmasıyla kesiliyordu.

Derken bir gün, başka bir kata götürüldüm. Hapishane hayatındaki her değişiklik gibi bu da derhal bir krize yol açtı ve büyük acılarla kazandığım özgüvenimi anında kaybettim. Orada, üzerlerinde paltolarıyla, daha önce hiç görmediğim iki Rus oturmaktaydı ve beni rahatlatmak için hiçbir harekette bulunmuyorlardı.

"*Sadityes*"* dedi masanın arkasında oturan biri ve bana sandalyemi gösterdi. Rus özelliklerini güçlü bir şekilde ortaya koyan, son derece yakışıklı, uzun boylu bir adamdı: çıkık elmacık kemikleri, hafifçe kemerli bir burun, yeşil-mavi karışımı gözler ve sık, dalgalı saçlar. Güçlü çenesi ve kaba bakışları dolayısıyla ona Büyük Petro adını taktım. Ufak tefek, parlak siyah saçlı; kirli, kızarmış elli, patlak gözlü, daha genç olanının ise tercüman olduğu belliydi. Önemli başkaca bir özelliği yoktu ve bütün dikkatimi yeni efendim üzerinde yoğunlaştırdım.

* Rus.: Oturun. (ç.n.)

Küçük oda çok soğuktu. Çalışma odalarının bulunduğu aşikâr olan bu katta ısıtma tertibatı yoktu anlaşılan. Büyük Petro, kapının kapanmamasını istediğinden, açık kapıyla açık pencerenin yaptığı cereyan, saçımı sürekli olarak yüzüme doğru üfleyip duruyordu. Bir yaprak gibi titrememe engel olamıyordum.

"Soğuk mu?" diye sordu tercüman aracılığıyla.

"Evet" dedim. Bu cevabımdan dolayı yaşamım boyunca pişmanlık duyacaktım.

"Hangisi daha zor sizin için?" diye devam etti. "Soğuk mu, sıcak mı?"

"Soğuk" dedim, titrememin korkudan ya da sinirden değil, soğuktan kaynaklandığını göstermek için vurgulu bir şekilde.

"*Tak, tak, tak*" diyerek gülümsedi Petro, "*interesno.*" Benim mükemmel Rusça konuştuğumu ispatlamak için her zamanki rutini sürdürdü ve sonunda benim, gördüğü en başarılı aktrist olduğuma ikna oldu. Sonra felaket kötü çeviri yapan tercümanın yardımıyla, bir casus olarak hayatımla ilgili her zamanki soruları sormaya girişti.

"Aylardır buradasın ve hiçbir şey söylemiş değilsin" diye bağladı. "Meslektaşlarımın sabrına hayranım. Fakat artık harekete geçmenin gerektiği bir noktaya gelindi. Biz son derece insanca davranırız. Rus edebiyatını biliyor musun? Evet mi? O zaman muhtemelen şunu da biliyorsundur: 'Eğer düşman teslim olmuyorsa mahvedilir.' Büyük bir hümanist söylemiştir bunu. Kim olduğunu biliyor musun? Hayır mı? Gorki. Bu sözün üzerinde dikkatle düşün Erica. Çok önemli bir sözdür bu. Çok güzel bir söz, son derece akılcı. Sigara içiyor musun? Buyur al bir sigara, geri kalanını da hücrene götürebilirsin. Belki sigaralar düşünmene yardımcı olur. Hoşça kal."

Devasa kepçe kulakları olan, kibar görünüşlü, uzun boylu, zayıf bir memur olan Kepçe, beni hücreme geri götürdü. Önceden de sık sık beni almaya gelirdi ve işlerin benim açımdan iyice kötüye gittiğinin farkındaydı; fakat asla konuşmazdı. Merdivenlerde, kimsenin bizi görmediği ve işitmediği birkaç saniye içinde elimdeki sigaraları gösterip fısıldadı: "Bak, her şey sonunda iyiye gitmeye başladı. Çok sevindim."

"Oh Tanrım!" diyerek içimi çektim. "Bu sadece bir başlangıç!"

Günlerce hapishanede büyük sansanyon yarattım. Haber, muhafızlar arasında bir orman yangını gibi dolaşıp durdu: "Yedi

Numara'ya sigara içme izni verilmiş" ve ne zaman kapıyı tıklatıp ateş istesem bana anlaşılmaz bir saygıyla davranmaya başladılar. "Üst katta" iyi bir hizmette bulunduğumu düşündüklerine kuşku yoktu.

O gece, aylardan beri ilk kez âdet gördüm. Bir süre önce hamile olduğumu düşündüğümde Caraway, bir erkek hastabakıcı göndermişti. Hastabakıcının yanında, vitamin hapları ve bir kaşıkla bana vermeye çalıştığı kahverengi bir şurup vardı. Hakaretler savurarak onu dışarı kovalamıştım, gerçi o sadece görevini yapıyordu ve olumlu bir tutum içindeydi. Kısa süre sonra hamile olmadığımı anlamıştım. Son derece şişmanlamama rağmen –belimdeki girinti yok olup bir çıkıntı haline geldiğinden yürürken dirseklerim "belime" sürtünüyordu artık– bir erkek hapishanesinde böyle bir sıkıntıyla karşılaşmadığıma şükretmiştim. Fakat şimdi bir şeyler istemek zorundaydım ve görevlinin Kepçe olmasından memnundum. Bir gazeteye özenle sarılmış yara sargısının iç pamuğuyla geri geldi. Tutuklu, ip olarak kullanıp kendini asmasın diye üstündeki gazlı bez çıkarılmıştı.

"Kirli olanını bu kâğıda sarıp bir muhafıza verirsin" dedi yüksek sesle. Bir ayağını kapıdan içeri attı, sağına soluna dikkatle bakınıp fısıldadı: "Senin burada bulunmana her zaman ne kadar üzüldüğümü anlatamam. Sen, benim kim olduğumu bilmesen de ben seni tanıyorum. İspanya'dan olduğunu biliyorum ve bu berbat yerde bulunmanın ne korkunç bir şey olduğunun farkındayım. Senin için bir şeyler yapmak isterdim."

Bu sözlerden nasıl etkilenmiştim anlatamam. Onu kucaklamak geldi içimden. "Aileme bir mesaj gönderebilir misin?" diye sordum, heyecandan titreyerek. "Sadece bulunduğum yeri ve iyi olduğumu bildiren birkaç söz."

"Bunu düşüneyim. Biliyorsun, hepimiz yarı yarıya hapishanede yaşıyoruz. Ne biçim bir dünyadır bu yaşadığımız. Utanç verici. Sana tekrar şunu söylemek isterim: Teslim olma, ben..." Bir yerlerden belli belirsiz bir ses geldi, bunun üzerine çabucak dışarı çıktı ve kapıyı kilitledi. Onu bir daha hiç görmedim. Aynı gece hapishaneden uzaklaştırılmış olmalıydı.

Caraway'ın arkadaşlığının zevkini bir kere daha tattım. Onu özlemiştim ve yeni efendilerimin bütün korkunçluklarına rağmen beni, başarılı olabilmeleri için üzerimde iktidarı olan ve özel

çekiciliğe sahip tek kişiden uzaklaştırarak yaptıkları hatayı küçümsemekten kendimi alamıyordum.

Caraway her zamanki hızlı adımlarıyla içeri girdiğinde Büyük Petro'nun beni sorguladığı küçük oda beş altı Rus görevliyle doluydu. Son derece dik bir duruşu vardı ve onun, Rus meslektaşları üzerinde mümkün olan en iyi izlenimi bırakmaya çalıştığını derhal fark ettim. Ruslarla birkaç laf ettikten sonra bana dönüp önüme bir tutam kâğıt koyarak, "Burayı imzala!" diye bağırdı.

"Ne yazdığını bilmeden nasıl imzalayabilirim ki?" dedim, döküman baştan aşağı Rusça'ydı.

"Almanca tutanakların Rusça çevirileri bunlar, uzun oturumlarımız sırasında imzaladığın birkaç şey. İşte senin imzaladıkların."

"Okuyamadığım hiçbir şeyi imzalamam" diye ısrar ettim.

"Seni lanet olası orospu!" diye bağırdı. "Senin üstüne bir şeyler yıktığımı mı ima etmek istiyorsun? Nedir korktuğun? İğrenç yalanların yüzünden asılmak mı? Her halükârda bunlar imzalanacak. Bunların Almanca'sını imzaladın, ihtiyacımız olan tek şey bunları da imzalaman."

Ne zaman inat etsem, kendini kaybederdi. "Ayağa kalk, seni terbiyesiz bok çuvalı!" diye bağırdı. "İmzala bakalım şunları." Omzumu, kolumu, sırtımı yumrukladı; başım duvara çarptı. "Bu, belgeleri imzalamaya karar vermeni sağlar; öyle anlaşılıyor ki anladığın tek dil bu."

"Öyle anlaşılıyor ki bildiğin tek dil bu" diye karşılık verdim.

Gerçekten çok komik bir durumdu ve "pis pis sırıtmamın" onu zıvanadan çıkartacağını biliyordum. Rus görevliler şaşkın bir suskunluk içinde olup biteni seyrediyorlardı. Aralarında kısa bir fısıldaşma oldu ve biri odadan çıkıp gitti. Kısa süre sonra Korkunç İvan'la birlikte geri döndü. İhtiyaç duyduğum tam da buydu. Sebat etmek için kafamı toplamaya çalıştım.

Durum kendisine izah edildikten sonra İvan, Caraway aracılığıyla benimle konuştu. "İfadeyi imzalamayı ret mi ediyorsun?"

"Evet."

"Bize güvenmiyor musun?"

"Hayır."

"Peki peki, tamam. Sen gerçekten tam bir düşmansın, öyle değil mi? Bana söyler misin Erica, bütün ailen nasıl oldu da böylesine ateşli Troçkistler haline geldi?"

"Troçkist olduğumuzu bilmiyordum. Aile derken neyi kastediyorsunuz? Çocuklarımı mı?"

"Alaycılık ha? Kafesteki küçük fare savaşa girişmiş. Sizleri Troçkist yapan şey neydi öncelikle? Para mı?"

"Ben tek başıma doğdum."

"Kuşkum yok. Fakat baban, annen yıllarca ve yıllarca kendilerini Troçki'nin davasına adadılar. Nasıl oldu bu? Ve erkek kardeşini düşünüyorum."

"Ailemi bu işe karıştırmayın!" diye sözünü kestim öfkeyle ve ona doğru bir adım attım. "Benim hakkımda söylediğiniz aptalca şeyler umurumda bile değil; ama ailemi kirli oyununuza alet etmeye kalkmayın, işittiniz mi? Onların isimlerini ağzınıza almaktan men ediyorum sizi. Onların sizin pis işlerinizle hiçbir ilgisi yok, kirli ellerinizi onların üstünden çekin!" Öfke ve umutsuzluktan gözlerimden yaşlar boşandı. Yumruklarımı sıkmıştım ve onun üzerine atılmaya hazırdım. İvan, benden korkmuş gibi yaparak bir adım geri çekildi ve kapının kolunu kavradı.

"Şuna bakın, hele şuna bakın!" diye alay etti. "Aman ne de tehlikeli biri olmuş. Bizim küçük ev köpeğimiz bir aslana dönüşmüş. Kaçmalıyım; yoksa beni yiyecek. Ah Erica, Erica, senin bu cesaretin başını yiyecek... *Do svidanya.*" Dışarı çıkınca başını kapıdan bir kere daha uzatıp sesine en alaycı tonu vererek bana "iyi şanslar!" diledi.

Yeniden başlangıç noktasına dönmüş ve zamansız cesaretimle kendi mezarımı kazdığımı düşünmeye başlamıştım. Büyük Petro'nun kendisine şöyle dediğini duyar gibiydim: "Peki, madem bu böyle devam edip gidecek, ben neden dürüst davranıyormuş gibi yapayım ki? Öyle görünmeyi boş ver." Bir kahraman olmanın verdiği gurur duygusu çekip gitmişti. Kendimden öylesine hoşnutsuzdum ki kazandığım zaferi bile fark edemez durumdaydım: Caraway, tutanakların Rusça versiyonunu Almanca'ya çevirtmişti ve bunları dinledikten sonra imzalayacaktım.

Tercüman, fazlasıyla kötü olan tercümesini, en iyi biçimde yapmaya çalışırken Caraway ayakta durmuş, Ruslarla konuşuyordu. Bu masum genç adam, çeviri yaparken her dakika rahatsızlığını ortaya koyuyor; Almanca'sını, şu ya da bu kelimeyi anlayamadığını söyleyip duruyordum. Kısa süre sonra çevirdiği şeyin benim "itirafım" olduğunu fark ettim ve her şeyi kaybetmek üzere oldu-

* Rus.: Görüşmek üzere. (ç.n.)

ğumu anladım, vereceğim izlenime aldırış etmeden, "Bu doğru değil" dedim, "imzalamam."

"Nedir doğru olmayan?" dedi Caraway, beni suçlar bir havada.

"Birçok hata var burada: Yanlış tarihler, yanlış olaylar, hiçbir zaman söylemediğim şeyler. Ayrıca bu benim geri aldığım ifadem. Her şey yalan, bunu imzalamam."

"Bunun Almanca'sını imzaladın, seni sahtekâr pislik. Rusça'sını da imzalayacaksın. Neymiş yanlış tarih, dur bir bakayım..." Almanca metni aldı, Rusça'sıyla karşılaştırdı. Benimle çeşitli ifadeler üzerinde çekişmeye girişti. Rusça metinde birkaç değişiklik yaptı, bir kelimenin anlamı üzerine beşinci kez tartıştıktan sonra metni çekip elimden aldı ve kulağıma, "Bunu pahalıya ödeyeceksin!" diye tısladı. Meslektaşlarına hoşça kalın bile demeden odadan hışımla çıktı ve kapıyı arkasından çarptı.

Sandalyeme gömülmüş, ellerimle yüzümü kapatmıştım. "*Tak nyet** Erica, *tak-nyevosmozhno.***" oldu Büyük Petro'nun bütün söylediği. "Hayır Erica, bu çıkar yol değil."

Birkaç dakika sonra hücreme geri götürüldüm.

* Rus.: Böyle olmaz. (ç.n.)

** Rus.: Bu şekilde olmaz. (ç.n.)

Ortam Değişiyor

O gece benim en kötü korkularım gerçek oldu. Saat onu beş geçe, henüz uykuya dalmıştım ki Aşağılık Yengeç, beni uyandırıp derhal giyinmemi ve eşyalarımın hiçbirini almamamı emretti. Sevgili kışlık iç çamaşırımı ve terliklerimi bırakmak zorundaydım, keza buraya geldiğimde yanımda olan şu yıpranmış yazlık ıvır zıvırı da: bir ipek külot, bir tül sutyen, artık kahverengiye dönmüş bir beyaz ipek bluz, çengelleri tehlikeli alet olarak kabul edilip çıkarılmış ve baldır kısımları yırtılıp açılmış, dar gri etek ve artık düğmelerini ilikleyemediğim gri ceket. Çıplak ayaklarımda yıpranmış sandaletler... Kıştı ve soğuktan titreyerek idam edilmek iyice kötü ve aşağılayıcı bir düşünceydi. Aşağılık Yengeç,

hapishane boyunca önümde gidiyordu. Sıra sıra sessiz kapıların önünden geçtik; hepsinin üst kısmında hücrenin dışındaki ve içindeki ışığı geçirmeyen kalın tel camlar vardı. Birkaç adımda bir, kapıların gözetleme deliğini açıp kurbanının içeride olup olmadığına bakan, kapıdan kapıya sessizce yürüyen ve dönüp bana bakan bir muhafız göze çarpıyordu. Yüzlerce göz benim üzerimdeydi ve hiç kimse tek bir kelime etmemesine ya da en ufak bir harekette bulunmamasına rağmen gösterdikleri özel ilgiden beni neyin beklediğini bildiklerini söyleyebilirdim; onların taş gibi suratlarındaki utanç ve acıyı okuyabildiğimi bile. Daha da kötü bir şeyler söz konusuydu belli ki.

Ön salonda sabırsız Büyük Petro ve yüzünde inanılmaz pis bir ifade olan epeyce sarışın bir oğlanla karşılaştım. O benim en kötü düşmanım olacaktı ve ona Zehir adını taktım. Zehir, bileklerimi kelepçeledi. Biri gözlerimi kapatan koyu siyah bir gözbağı taktı gözlerime ve böylece evim olan binadan çıkarıldım. Caraway neredeydi? Beni şu anda görseydi üzülür müydü? Oh Caraway, lütfen gitmeme izin verme. Söylediğin her şeyi yapacağım. Yeter ki gitmeme izin verme...

Özel bir arabanın içine iteklendim, Petro ile Zehir'in arasında oturuyordum. Sokaktaki insanların, gece yarısı bu şık üçlünün böylesi hoş bir yolculuğa çıkmasında dikkat çekici herhangi bir şey fark etmemeleri için kelepçelerimin üzerine bir gazete konmuştu. Petro'nun sigara kutusundan aldığım yarısı duran bir sigarayı içmek istedi canım: Son isteğim sigara içmekti. Talebim reddedildi. Berlin şehrinde yaklaşık yarım saat kadar sessizce gittik. Hiçbir şeyi fark edemesem de sokak ışıklarını, gölgeleri ve gözbağımın kenarındaki küçük bir aralıktan şoförümüzün sırtını bir silüet olarak belli belirsiz görebiliyordum.

Yolculuğun hiç bitmemesini istiyordum; çünkü karşılaşacağım şeyden öylesine korkuyordum ki o zaman Petro'nun kucağına atılabileceğimi düşünmemek için kendimi zorluyordum. Fakat bir Rus merkezinin kapısında durup Petro bazı dokümanlar ibraz ettiğinde ve kelepçelerimin üstündeki gazeteyi kaldırarak benim konuk değil, bir kurban olduğumu gösterdiğinde geleceğimiz yere geldiğimizi anladım. Kapılar açıldı ve arkamızdan kapandı. İşgüzar Ruslar tarafından iki kere daha yolumuz kesildi –burası belli ki önemli ve iyi korunan bir yerdi– ve araba durdu. Ancak çok sonraları, Rusların askeri karargâhının ve hapishanesinin bulunduğu,

Berlin'in dışındaki üs alanı Karlshorts'a geldiğimi anlayacaktım. Siyah gözbağı ve kelepçeler çıkarıldı, kendimi bir hücre bile denemeyecek bir aralıkta buldum: tahta sırayla kapı arasında sadece ayakta durulabilecek kadar bir mesafe olan, büyüklük ve şekil olarak küçük bir çıkıntı. Öyle ki tahta sıra, bu "oda"dan yandaki diğerine kesintisiz olarak uzanıyordu. Burada oturulabilir; ama uzanılamazdı. Ne pislik kovası vardı ne de pencere. Duvarların, yerin ve tahta sıranın pisliği inanılır gibi değildi, koku dayanılmazdı. Bununla birlikte, durumumun tamamen umutsuz olduğunu kavradıktan ve bir depresyon ve terk edilmişlik durumunda olduğumu idrak ettikten sonra ayaklarımı tahta sıraya çekip uykuya daldım.

Kendi halime çok uzun süre bırakılmadım. Kapının kilidi döndü ve kötücül yeni bir arkadaş bana Rusça bir şeyler haykırdı. "Rusça anlamıyorum" dedim.

"*Nix verstehn, nix verstehn!*" diye pis pis söylendi. "*Nix schlafen*! Verstehn*? Noo**, *tak.*" Ağır kapıyı kapatmasını bekledim ve yeniden uykuya daldım. Fakat kapı yeniden açıldı ve içeri Rus teğmen üniformalı bir kadın girdi. Kötücül, kapıyı hafif açık bırakmış; aralıktan, ağır parfüm kokusu içindeki hanımın üstümü, saçlarımı, ağzımı ve giysilerimi aramasını dikkatle izliyordu. Kadın, aybaşı bezini buldu ve çekip aldı.

"Fakat ona ihtiyacım var" dedim, korkunç sinirlenmiş bir şekilde. "Lütfen almayın onu. Sadece bir pamuk, onsuz yapamam."

"Hayır" dedi. "Yasak."

"Fakat bir kadını bu koşullarda çaresiz bırakamazsınız" diye protesto ettim, kendim de inanmayarak. "Lütfen onu bırakın ya da bana biraz pamuk verin."

"Yasak."

"Ne yapacağım peki?"

"Yarın doktordan istersiniz."

"Fakat bu gece ne yapacağım?" Omuzlarını silktikten sonra çekip gitti. O, kapıyı kapayıp gittikten sonra eşyalarımı toplamaya giriştiğimde Kötücül, mutlulukla pis pis sırıttı.

Bundan sonra birkaç dakikada bir gözetleme deliğine gelip bana bakındı. Öyle koyu bir umutsuzluk içindeydim ki artık yeni-

---

* Rus.: Anlamıyorsun. (ç.n.)
** Rus.: Uyumak yok. (ç.n.)
*** Rus.: Anladın mı? (ç.n.)
**** Rus.: Ama. (ç.n.)

den uyumayı düşünecek durumda değildim. Ayrıca kanamamın daha da kötüye gideceği korkusuyla kımıldamaya cesaret edemiyordum.

Yaklaşık on dakika sonra Kötücül ve bir arkadaşı bana deliğimden çıkmamı emrettiler ve baştanbaşa kırmızı halı kaplı iki uzun, kir içindeki koridor boyunca yürüdük. Bu halılar sayesinde muhafızların ağır Rus postallarının sesi duyulmuyor ve böylece hücrelerin gözetleme deliklerine sessizce yaklaşıp içerideki mahkûmları gafil avlayabiliyorlardı. Koridorun her iki tarafındaki lambalar hücrelerin üstündeki numaraları aydınlatıyordu, bir tek 17 numara hariç: Burası benim yeni evimdi.

Önce değişiklikten son derece hoşlandım: 17 numara, daha sonradan anladığım üzere, bir kabul ve arama odası olan o küçük çıkıntıdan çok daha büyüktü ve bir hücrenin en önemli demirbaşı olan bir pislik kovasına sahipti. Ne kadar hoş bir şeydi o köşede bir pislik kovası görmek. Fakat kısa süre sonra başka şeyler de fark ettim: Burada ne pencere vardı ne de ısıtma ve duvardan akıp duran su, odanın yarısını kaplayan ve yatağım olduğu aşikâr olan tahta sandığı ıslatıyordu. Kötücül, kapıyı yeniden açıp "Gel! Şilte!" diye bağırdığında bir kuru nokta bulmaya çalışma araştırmasına yeni başlamıştım.

O zamana kadar gördüğüm her şeyden daha kirli iki parça saman şilte buldum yerde. Rutubet, kan ve kirden kapkara olmuşlardı. Çekerek hücreye taşıdım. "Onları buraya koyamam" dedim. "Islak. Su. Anlıyor musunuz? Bırakın da hücrenin ortasında, yerde uyuyayım; kuru bir yer bulurum nasıl olsa." Onunla neden tartıştığımı bilmiyordum ki. Onun olup biten her şeyi bildiği açıktı. Buna rağmen, kararmış muhafız gözleriyle daha yakına gelip baktı. "Nerede su? Görmüyorum."

"Ne demek istiyorsun görmüyorum diyerek? Görmüyor musun duvardan akan suyu? Tahtanın üstündeki suyu görmüyor musun?"

"Oh, *nix*. Küçük bir şey sadece. Şilteyi üstüne koy. *Davai** *0*. Çabuk! *Nix* yer." Ben şilteyi sererken dikkatle baktı ve hücreden çıkıp gitti. Birkaç dakika içinde şilte bütün suyu emdi, benim mi yoksa şiltenin mi daha fazla ıslak olduğunu bilmiyorum artık. Kötücül gelmeden önce kısa süre uyuyabilmiştim yine de. Hazırlanmam bir dakika bile sürmedi, tamamen giyinmiştim ve ıslak saçlarımı

* Rus.: Çabuk. (ç.n.)

çözmek için bir tarak bile yoktu. Elbiselerim üstüme yapışmıştı ve artık bunun sudan mı yoksa başka bir şeyden mi olduğu umurumda değildi.

Hapishanenin üst katı son derece ilginçti. Aydınlık salon, modern ve temiz bir halıyla kaplıydı. Kaliteli sigara ve iç bayıltıcı parfüm kokusu sarmıştı her yanı. Girdiğim oda devasa büyüklükteydi. Az eşya da olsa gayet iyi döşenmişti, yerde büyük bir kilim ve merkezi ısıtma göze çarpıyordu. Büyük Petro'nun oturduğu masaya yaklaşmam istendi, şimdi kendi evinde olan Petro büyük bir rahatlık içinde görünüyordu. Yanında Zehir oturuyordu, onun küstah görünüşü bende panik duygusu yarattı ve yaklaşan dehşeti hissederek teyakkuza geçtim.

Petro gülümsedi. Fakat bu, dostluk izlenimi veren bir gülümseme bile değildi; fareyle oynayan kedinin gülümsemesi. "*Nooo,* Erica. Nasıl, hoşlandın mı yeni evinden? İyi, öyle mi?"

"Evet, iyi."

"Ortam iyi mi? Evet mi?"

"Ortam iyi."

"Alman hapishanesinden daha mı iyi?"

"Evet, elbette. Rusların her şeyi Almanlardan daha iyidir."

"Beğenmene çok sevindim. Seni neden buraya getirdiğimizi biliyor musun? Alman hapishanesinde az çok konuk sayılırdık. Buranın efendisi ise biziz ve istediğimiz gibi hareket edebiliriz. Burada her çeşit teçhizat daha iyidir, orada sahip olmadığımız her şey. Biliyorsun, seninle çok zaman kaybettik. Umarım şu andan itibaren işlerin çok ciddi bir şekilde yürüyeceğini anlamışsındır. Artık oyun yok. Belki nerede olduğunu bilmiyorsundur. Dur, söyleyeyim sana. Hiç kimse burayı ilk itirafı yapmadan terk edemez. Ne demek istediğimi anladın mı?"

"Oh evet. Anladım. Eğer söyletmek istediklerinizi söylemezlerse onları öldürürsünüz. Çok kolay."

"Sen akıllı bir kızsın, Erica." Petro, daha bir kendine güvenle gülümsedi. "Kuşkum yok ki durumu hemen kavrayacaksın. Gerçi düşündüğün kadar kolay olmayacak. Unutma, itiraf edeceksin. Şu anda ne düşündüğünün önemi yok. Ama çok geç olmamasına dikkat et. Bu gece her şey olup bitmeli. Hücrende bir şeye ihtiyacın var mı? Daha da rahat etmen için emir verebilirim." Kafamda, hücremdeki suyu söyleyip söylememeyi tartıştım, sonra belki bu konuda emir verebileceğine karar verdim.

"Sigarayı sevdiğini biliyorum. Al biraz sigara yanına, kibrit de var. Yarın da biraz alabilirsin benden." Sigaraları reddetmek zordu doğrusu, kokuları bile beni çıldırtmaya yetmişti. Çıngırağı çaldı ve iki silahlı asker beni hücreme götürmeye geldi, ellerim arkada. Her köşe başında, askerlerden biri her şey yolunda mı diye bakınırken, ben yüzümü duvara çevirmek zorundaydım.

Soğuk ve hücremdeki ıslaklığın aybaşı sorunumla birleşmesi kendimi iyice rahatsız hissetmeme yol açmıştı. Öte yandan kahvaltının dağıtılmasını bekleyemeyecek kadar açtım. Kapımın üstündeki küçük kapak açılıncaya kadar böyle en az bir saat geçti. Alman hapishanesinde olduğu gibi günde üç kez, içinde renkli sıcak su bulunan bir kapla bir parça kara ekmek veriliyordu. Çok mutluydum ve bir domuz gibi silip süpürdüm verilenleri. Midemin ağrısı daha da kötülemişti; ama kimin umurunda. Teneke kabı geri verdikten sonra, bundan sonraki sorunum için endişelenmeye başladım. Cesaretimi toplayıp kapıyı tıklattım, muhafız gözetleme deliğinden baktı.

"Ne istiyorsun?"

"Pamuk, lütfen."

"*Nix. Officeer.*" Gözetleme deliğini pat dedi kapattı. Bekledim. Saatler geçti. Yeni nöbetçiler geldi. Onlardan biri Domuz Gözü'ydü. Onu da yokladım. "*Nix. Officeer.*"

Anlam dolu, insanca bakan, harika, büyük, kara, kadife gibi gözler içeriye bakıyordu. Uzunca bir süre. Yeniden denedim. "Geldiğinde görevliye söyle" oldu cevap.

"Ne zaman gelir?"

"Biraz sonra."

Bekledim. Bir saatten fazla zaman geçti. Herhangi birinin bir kadını böylesi iğrenç koşullarda bırakabileceğini düşünemiyordum. Artık kendimi bir insan olarak da düşünemiyordum, burada her şey önemini yitirmişti. Sonunda kapıların yeniden çarpıldığını duydum, sesler gittikçe yaklaştı hücreme. Birinin geleceğini beklesem bile ne zaman kapımın kilidinin döndüğünü işitsem kalbim hızla çarpardı.

Pis pis kokan hücreme, bir parfüm kokusunun ardından, son derece şık giyimli, bakımlı, çok yakışıklı, genç bir üsteğmen girdi. Daha sonradan duyduğuma göre Parfüm Joe, tüm kadın mahkûmların sevgilisiydi. Tabii ki bunu bildiğinden burnu son derece havadaydı. Fakat bulunduğu şu ortamla hiçbir şekilde

uyuşmuyordu ve öyle sanıyorum ki bu yeraltı dünyasına yaptığı günlük ziyaretlere dayanabilmek için galonlarca parfüm kullanmak zorunda kalıyordu.

"Herhangi bir soru var mı?" Bu, görevdeki subayın ya da üsteğmenin her günkü standart lafıydı. Görev, her hücreye bakıp içeride bir zarar, kaçışa hazırlık yönünde bir işaret, tehlikeli silah bu bazen, belki de tuvaletten çıkarılmış küçük bir cam parçası da olabilirdi– var mı diye bakınmak ve mahkûmun durumunu gözlemlemekti. Görevlerini pek ciddiye alıyor gibi görünmezlerdi. Hücreye şöyle bir bakınır ve bir sorunuz olup olmadığını sorarlardı. Yine de hoş bir şeydi bu, herhangi birisinin bana isteklerimi ya da şikâyetlerimi sormasına hiç de alışkın değildim. Ve pamuk talebime "olur" cevabı almak beni müthiş sevindirmiş ve minnet duymama yol açmıştı. O sırada henüz, hiç kimsenin istenen şeyi alamadığını, görevlinin talepleri dinlemediğini bile ve mahkûmu bir süre daha yatıştırmak için otomatik bir şekilde kabul ediyormuş gibi yaptığını bilmiyordum. Pamuğu hiçbir zaman alamadım; ama doğa bana yardımcı oldu. Ortamın değişmesi kanamamı durdurmuştu.

Sabah 6'da uyandırılır uyandırılmaz, bana uygulanan çok özel muamele vaktinin gelmesini sabırsızlıkla beklemeye başlıyordum. Büyük Petro'nun bana verdiği sigaralar... Dikkatle "kahvaltı" sonrasına kadar bekliyordum. Onların mümkün olduğu kadar idare etmesini istiyordum. Onlarla ilişkimizin yakında hoş olmayan bir mecraya gireceğini içgüdüsel olarak biliyordum. Kıymetli hediyeleri duvardan mümkün olduğu kadar uzak, su olmayan bir bölgede, yere koyardım. Yerden aldığımda oldukça ıslak oluyorlardı; ama yine de içilebileceklerini düşünüyordum. Gerçi kibrit bütünüyle kullanılamaz durumda oluyordu. Titreyen ellerle ilk kibriti yakmaya çalışıyordum. Yalnızca dört kibrit çöpüm vardı. Sürtünme sesi bile çıkmıyordu, kibritin siyah başı parmaklarıma bulaşıyordu. Umutsuz bir şekilde diğer üç kibrit çöpünü deniyordum. Kibrit kutusu sonunda paramparça oluyordu ve nemli, yanmamış sigara dudaklarımda kalakalıyordum.

Gün, öğle yemeğiyle bölünüyordu. Sıcak suda kaynatılmış birkaç lahana yaprağı beni uzun süre tok tutmuyordu ve akşam yemeği, tuzlu suda kaynatılarak zamk gibi yapışkan bir hale gelmiş pirinç unu nişastasından ibaretti. Bütün günüm, bana sorulacağını bildiğim soruları düşünmekle, bunlara zekice cevaplar ha-

zırlamakla, hangi hattı izleyeceğime karar vermeye çalışmakla ve genelde tüm olasılıklara hazırlanmakla geçiyordu. Bunun dışında hiçbir şey yapmıyordum. Akılcı yanım, bana hayatta kalmak için planlar yapmam gerektiğini ne zaman hatırlatsa, bozguncu yanım bu düşünceyi uzaklaştırıyor ve sigarayla ilgili acı tatlı düşüncelere dalıyordum. Ne şeytan şeydi şu Petro! Bunu kasıtlı yaptığını biliyordum, sigara içme isteğinden ve bulamamaktan daha zalimce bir şey yoktur. Ona esas hedefini gerçekleştirme zevkini tattırmamalıydım. Yine de kendimi sigarayı düşünmekten alıkoyamıyordum. Böylece günlerimi, sigara hakkında küçük bir işaret verecek sözcük bulmanın ve onu görmeye gittiğimde sigara ve kibriti garanti etmenin zekice yollarını keşfetmekle geçiriyordum.

Zehir, sandalyesinde oturamayacak kadar eyleme hazır bir durumdayken o, beni her zamanki alaycı gülümsemesiyle karşıladı. Malum nezaket cümleleri söylendi karşılıklı. Petro'ya bundan daha iyisinin olamayacağını, yeni evimi sevdiğimi, yemeklerin harika olduğunu ve hayır, hiçbir şeye ihtiyacım olmadığına onu temin ettim. Zehir, bu havadan sudan konuşmalardan nefret ediyordu; Petro bundan hoşlanıyordu ve ben, ciddi sorularla yüz yüze gelmemin gecikmiş olmasından memnundum.

Petro sandalyesine yaslanıp bir sigara yaktı. Heyecandan titriyordum, bana da bir kibrit verebilir miydi acaba? Petro kaşlarını kaldırdı, daha önce hiçbir şey istememiştim. "Sigara istemiyorum" dedim, "bütün istediğim bir kibrit."

"Fakat sana kibrit vermiştim."

"Evet ama yanmıyorlar" dedim umursamaz bir havada konuştuğumu umarak.

"Yanmıyor mu? Neden?"

"Bakın, burada." Ona kutudaki ıslak kibritleri gösterdim. "Ortama uygun değiller."

"Ne demek oluyor bu?" diye sordu Petro, Zehir'e, benim sözlerimi tekrarlayarak. İşte olmuştu. Zehir aynı şeyi Rusça tekrarladı. İşte Büyük Petro durumu anlamıştı ve bir kahkaha patlattı. "Demek kibritler ortama uygun değiller ha ha. Müthiş komik bir şey bu. Fakat ortam sana uygun, öyle değil mi?" Büyük bir keyifle dizine vuruyordu. Ben de halimden memnundum. Düşünsenize, bu amansız düşmanı bile güldürecek komik bir şeyler söylemek.

Biraz durulduktan sonra Petro, Zehir'e sigaramı yakmasını emretti ki bunun Zehir'i çok rahatsız ettiği kesindi. Sigaranın

yanması biraz zaman aldı ve iki nefes çektikten sonra söndü. Yeniden yakmalarını istemiyordum, onlar da kasıtlı olarak yeniden yakalım diye önermediler zaten. Dikkatle ve gösterişli bir havada, diğer üç ıslak kibrit çöpüyle sigarayı yeniden pakete koydum.

"Ne yapacaksın peki?" diye sordu Petro. "Hücrende sigara içemeyeceksin. Ortamı unutma."

"Ah!" dedim. "Bilmiyorsunuz, belki ortam değişir. Onları her halükârda yanımda bulundurmalıyım." Bu, oldukça uzun bir zaman için benim son sigaramdı.

"Peki" dedi Petro, daha ciddi bir ses tonuyla, "sanırım iyi bir başlangıç yaptık." Fakat henüz o kadar da hazır görünmüyordu. "Belki de bu oda senin için çok sıcak" dedi aşırı alaycı bir havada. "Bu ortama alışkın değilsin; sana iyi gelmeyebilir, değil mi?"

Sözcüklerimi dikkatle seçmeye çalıştım: "Ah, benim için fark etmez."

"Belki pencerenin açık olmasını istiyor olabilir misin? Ne dersin?" Daha yeni ısınmıştım ve soğuk havayı düşünmek bile bende bağırma isteği uyandırıyordu. Fakat kendimi kontrol ettim.

"Saçın ıslak" dedi Petro. "Belki biraz hava, saçlarının kurumasını sağlar."

Zehir pencereyi açtı ve buz gibi bir rüzgâr ıslak giysilerimin içine işledi. Bu, hücremdekinden bile daha kötü bir durumdu. Titrememeye zorladım kendimi ve hiçbir şey hissetmiyormuşum gibi yaptım. Sorgulama başladı.

Savaş meydanı hazırdı. O zamana kadar yalnızca küçük çatışmalar olmuştu. Şimdi ise ağır topçu mevziye girmiş, nihai muharebe başlamıştı.

Sonu gelmez haftalarda, geceler ve geceler boyunca dört soru patlayıp durdu tepemde. Bu sorular tamamen aynı formülasyonlarla ve aynı tonlamayla tekrar edildi durdu. Yalnızca sorular arasındaki yorumlar değişikti. Bunlar gittikçe daha aşağılayıcı oluyordu ki Büyük Petro'nun dili artık iyice ağza alınmaz hale gelinceye kadar. Hiçbir şey kayda geçmiyordu.

"Patronların kim?"

"Patronum yok."

"Seni Berlin'e kim yolladı?"

"Beni hiç kimse yollamadı Berlin'e."

"Berlin'deki görevin neydi?"

"Görevim yoktu."

"Ajanlarının ya da işbirlikçilerinin isimleri."

"Ajan ya da işbirlikçilerim yok."

Karlshorts'taki üçüncü gecemde, benim için gayet güzel bir şekilde düzenlenmiş sorgu odasına alındım. Odanın uzak bir köşesinde Petro ile Zehir beni bekliyordu; üstlerinde ağır kış paltoları, şapkaları ve eldivenleri. Kapının karşısındaki pencere ardına kadar açıktı; kapı da öyle. Sandalyem kapıyla pencerenin arasına, tam cereyana gelecek şekilde özenle yerleştirilmişti. Birkaç dakika içinde bacaklarım morarmaya başladı –yüzümün ne halde olduğunu hayal bile edemiyordum artık– ve titrememi kontrol edemez hale geldim.

Petro ve Zehir, ağır kışlık giysileriyle odanın korunaklı bölümünde bir aşağı bir yukarı sürekli dolaşıp duruyorlardı ve gece yarısına doğru, sıcak bir şeyler yiyip içmek için sırayla dışarı gidip gelmeye başladılar. Bu konuda beni düzenli olarak bilgilendiriyorlardı. En büyük problemim, gecenin 10'undan hemen hemen sabahın 6'sına kadar, tuvalete gitmeden oturmak ya da ayakta durmak zorunda olmaktı. Gerçekten büyük acı çekiyordum. Bir keresinde Zehir'e bağırarak kapıya doğru koştum, şiddetli protestolarım üzerine beni tuvalete götürmek zorunda kaldı. Sıcak ve rahat, hoş bir yerdi; burada saatlerce kalabilirdim. Fakat Zehir, acele etmem için bağırıp duruyordu. En olağandışı olguyu gözlemlemek için ancak zaman bulabildim: Klozetin yanında, içinde kâğıtlar olan bir çöp sepeti duruyordu. Ortalıkta tuvalet kâğıdı yoktu, sepetin içindekilerin bu amaçla kullanıldığını düşündüm. Fakat daha yakından bakınca bunların tuvaleti kirletmemek için "kullanılan" kâğıt parçaları olduğunu gördüm.

Petro ile Zehir bir arada olduklarında, adilikte ve fesatlıkta Petro, Zehir'i geride bırakmaya çalışmaktan geri durmuyordu. Özel olarak aşağılamak için "siz"den "sen"e geçiyor; fakat sanırım kendi uydurduğu isimlerle çağırmayı beceremediğinden kibar hitap biçimini kullanıyordu. Zaman zaman bana bu konuşma biçiminden hoşlanıp hoşlanmadığımı soruyor, ben de ona tek bir kelime anlamasam da kötü düşüncelerin ürünü olan küfürlü konuşmalardan hoşlanmadığımı söylüyordum. Peki, anlamıyorsam bunların kötü sözler olduğunu nerden biliyorsun diye soruyor, ben de ona dilin önemli olmadığını, bunu onun yüz ifadesinden anladığımı ifade ediyordum. Yüzünden herhangi bir anlamın okunmaması için eğitimli olduğunu belirtiyor ve her seferinde

doğru sonucu çıkartmama bozuluyordu. Bu, Zehir ısınmak için ne zaman dışarı çıksa oynadığımız küçük bir oyundu. Genelde, Zehir odanın dışındayken Petro daha insanca davranıyor, benimle sözlüğün yardımıyla yarı Almanca, yarı Rusça daha normal bir yoldan konuşmaya çalışıyordu.

Bir arada oldukları zaman daha korkunç, yakası açılmadık küfürler düşünerek zaman öldürüyorlardı. Almanca'yı doğru dürüst bilmeyen Zehir, bütün gün bu küfürleri düşünüp geceleri muzaffer bir havada üstüme yağdırmayı özel bir uğraş haline getirmişti. Her akşam, bazı yeni küfürlerle silahlanmış olarak gelir, Petro'ya gururla dün geceki bazı özel küfürlerin Almanca karşılığını bulduğunu söyler, ikisi birden bunların üzerimdeki etkilerini büyük bir hevesle gözlemlerdi. Hiçbir tepki göstermeyerek onları hayal kırıklığına uğratırdım. Zehir, bu yüzden benden iyice nefret eder ve bunun intikamını almak için bilenirdi.

Petro, gecelik yakıtını almak ve birkaç saat gelmemek üzere odadan çıktığı an Zehir, "Ayağa kalk, orospu!" diye bağırdı.

"Ben orospu değilim."

"Sen Amerikan emperyalizminin fahişesisin. Sen bir avuç para için yerlerde sürünen bir köpeğin kızısın."

"Dilinizi anlamadığım için üzgünüm. Fakat söylediklerinizden hoşlanmanıza sevindim." Duygusuz bir havada konuşuyordum. Fakat ellerimi boğazına geçirip o aptal, cahil yüzü gözümün önünde hiçbir şey ifade etmez hale gelinceye kadar sıkmak için her şeyimi verirdim aslında. Yumruklarımı arkamda sıktım, kulaklarımdaki ve beynimdeki motor sesi neredeyse dayanılmaz bir hal almıştı. Daha ne kadar zaman ayakta kalabilecektim? Onu öldürmek, ondan sonra da yatıp uykuya dalmak...

"Neden bakıyorsun bana öyle?" Zehir iyice yanıma yaklaşmıştı. Boyu benimle aynıydı. "Buyur, iyice bir bak. Çok harika bir adamım, öyle değil mi? Bana bakmak hoşuna mı giriyor?"

Bu kadarı fazlaydı artık. "Bana göre ne harikasın ne de adamsın" dedim, son derece net ve yüksek sesle, tam bir aşağılamayla. "Yalnızca böylesi bir işe yarayacağı farzedilen çiğ bir budalasın!"

"Bana budala mı dedin? Dur, bunu pahalıya ödeyeceksin!"

"Sana budala demedim. Eğer bunu kendine uygun görüyorsan, senin sorunun." Almanca'nın onun için bir hayli karmaşık olduğunu biliyordum. Doğru anlayıp anlamadığından emin olamamış, bu da onda büyük bir öfkeye neden olmuştu.

Aşırı yorgunluğum, kazandığım başarıyla bir dakikalığına da olsa silinip gitmişti. Büyük Petro geri döndüğünde son derece sıkıntılı bir durum doğdu. Zehir, gecikmeksizin ona, benim kendisine budala dediğimi söyledi ve cezalandırılmamı istedi. Petro'nun yüzündeki hafif gülümseme silindi ve müthiş bir ciddiyete büründü. Savaşmaya kararlıydım.

"Tercümana budala demedim. Bütün söylediğim, yalnızca bir budalanın böyle düşüneceğiydi, bundan ne kendimi ne de bir başkasını buna uygun gördüğüm anlamı çıkar. Tercüman bunun kendisine söylendiğini düşünmüş olabilir; bu onun sorunu. Ben böyle bir şey söylemedim, beni söylemediğim şeylerden dolayı cezalandıramazsınız."

Zehir, söylediklerimi çevirmeye çalışırken öfkeden kıpkırmızı oldu, el kol hareketleriyle Petro'yla tartışmaya girdi. Petro tereddüt eder gibiydi: "Tercümana budala dedin mi, demedin mi?"

"Demedim. Almanca'sı çok iyi değil, bu yüzden beni yanlış anlıyor." Zehir, bu sözlerimi hoşnutlukla çevirir görünüyordu. Ne yazık ki nasıl çevirdiğini bilemiyordum. Fakat her ne söylediyse ben kazanmıştım. Petro beni ciddi bir şekilde uyardı; ama cezalandırmamaya karar verdi.

Gecenin geri kalan kısmını ayakta geçirdim, ayakta uyuyarak sallanmaya başladım. Bu halimi bile aratacak daha da kötü bir muameleye uğramakla tehdit edildim.

İyi bir gelecek tablosu resmetmekte Petro'nun üstüne yoktu. "Sana daha önce de söyledim Erica, bizim çeşitli yöntemlerimiz var. Dört ya da beş yöntem, doğru değil mi?" Kasvetli suratı aniden aydınlanan Zehir'e döndü, sessizce parmaklarını saydı. "Beş yöntem" diye tekrarladı mutlulukla.

"Evet" diye devam etti Petro, "sen daha başlangıçtasın. Bu ilk basamak. Fakat kısa süre sonra iki numaraya geçeceksin. Sanmıyorum ki bundan hoşlanasın."

"Anlamıyorum. Neden beni hemen öldürüp bu işi bitirmiyorsunuz, boşuna zaman kaybetmek yerine?"

"Kesinlikle anlamıyorsun. *Biz* seni öldürmek istemiyoruz. Sen kendini öldürmek istiyorsun. Belki de kendini hemen öldürmek istiyorsundur. Bu konuda bazı tavsiyeler almak ister misin?"

"Elbette, her zaman. Nasıl yapılacağı konusunda herhangi bir öneriniz var mı?"

"Duvarı deneyebilirsin; beynin dağılıncaya kadar başını duvara vur."

"Bu, pek işe yarar görünmüyor: Başımı o kadar sert vuracak kadar gücüm yok. Daha iyi başka bir öneriniz var mı acaba?"

"Hayır, hâlâ anlayabilmiş değilsin. Bizim ne seni ne de bir başkasını öldürmeye niyetimiz var. Tersine..."

"Siz, kendiniz söylediniz bu hapishaneden hiç kimsenin itiraf yapmadan çıkamayacağını. Bunun kesin anlamı, bu hapishaneden itiraf yapmayanların ölüsünün çıkacağıdır, öyle söylemediniz mi?"

"Ah, ölebilirler; ama biz öldürmeyiz onları. Sana izah etmeye çalışmıştım, bu yöntemler öyle eğlencelik şeyler değildir. Bunları uyguladığımız zaman sen dizlerinin üstüne çöküp bizden öldürülmeni dileyeceksin. Ve aslında, zaten ölümün eşiğinde olacaksın. Fakat bizim buna ilişkin yöntemlerimiz de var. Enjeksiyon gibi bir şey mesela –umarım sana gizli bir bilgi vermiyorumdur, bu konuda bir şeyler okuduğuna kuşkum yok– seni yeniden hayata döndüreceğiz, daha fazla işkence yapabilmek, daha fazla acı çekmeni sağlayabilmek için ve yeniden yalvaracaksın seni öldürmemiz için. Biz seni yeniden acıyla, sefillikle yüz yüze getireceğiz; daha da güçlü, daha da kötü bir şekilde. Senden geriye, acı çeken bir bedenden başka bir şey kalmayacak. Artık ne düşünebileceksin, ne kalbin ne beynin olacak, ne de iraden. Ve biz seni kurtuluş anlamına gelen ölümden tekrar ve tekrar hayata geri döndüreceğiz. Ne zamana kadar? Sonunda konuşana, bizim duymak istediğimiz her şeyi tek tek söyleyene kadar. Ve işte o zaman senin ölmene izin vereceğiz. Bedenin bir uyuz kedi gibi fırlatılıp atılacak. Kimse nerede gömülü olduğunu bilmeyecek; kimsenin umurunda da olmayacak zaten. Çocukların, böyle bir anneleri olduğu için utanç duyacaklar. Annen, başında ağlayabileceği bir mezarı bile olmayan böyle adi bir yaratığı doğurduğu için üzüntüye gark olacak."

Nasıl tartışabilirdim ki onunla? Petro'nun anlattığı, ölümümden kısa süre önce gerçekleşecek çilenin şimdiden başladığını hissediyordum: içi tamamen boşalmış, acı çeken bir beden. Hisseden bir kalbim yok, savaşacak gücüm yok, düşünecek bedenim yok. Kafam sanki bir et yığınına dönüşmüştü. Odadaki her hareket, her ışık, sanki hassas bir tel yumağı halinde gelip vücuduma çarpıyor ve duyularım acıyla yanıyor, gelip dayanılmaz bir şekilde kafatasıma vuruyordu. Kollarım, bacaklarım pençe pençe kızarıp

morarmış. İşlemi büyük bir zevkle izlemekte olan Petro'ya göre bacaklarım, bir telefon direği kalınlığında şişmiş. "Bir gün gelecek, kapıya kadar bile gidemeyeceksin, bir balon gibi şişeceksin" dedi sevinerek. Bütün bunların gerçekleşmesini bekleyemezdim.

Bu sırada başka bazı şeyler oldu. Benim ıslak, rahat evimde uykuya daldığım iddiasıyla cezalandırıldım. Ceza hücresi, yüksekteki küçük penceresiyle ve beton yerine fayans döşemesiyle hoş bir yer gibi görünmesine rağmen, burayla kıyaslandığında benim ıslak hücremin bir salon olduğunu anlamakta gecikmedim. Dondurucu soğuktu ve beş dakika bile uyumam zordu. Şiltesiz ve battaniyesiz soğuk sırada yatmaktan bütün vücudum ağrılar içindeydi. Şimdi bana iki muhafız tahsis edilmişti ki bunun anlamı, bütün gün boyunca yarım dakikada bir bana bakınmalarıydı. Birkaç saniye için uykuya dalma umudu anında kesintiye uğratılıyordu: Uzandığım an –korkunç ve sürekli karın ağrısı çektiğimden bunu yapmak için gerçekten makul bir nedenim de vardı– muhafızlardan biri kapıyı açıyor ve ben yerimden fırlıyordum. En berbat şey buydu işte.

Sırada otururken gözlerim açık olmalıydı ve kapıya bakmak zorundaydım. Başımı hafifçe oynattığım an, bir asker bana ayağa kalkıp yürümemi söylüyordu. Başımı korkunç bir şekilde çarpana kadar yürüyor da yürüyordum. Yürürken uykuya dalmış ve başımı duvara çarpmış oluyordum. Sersemlemiş bir halde, başımı karşı duvara çarpana kadar yeniden yürüyordum. Alnımın morardığını zor fark ediyordum. Öylesine bitkindim ki her şeyi anlamakta güçlük çekiyordum. Yemek kâsesinin önünde uykuya daldığımda yemeğim alınıp götürülüyordu. Böylece yürüyerek ve yürüyerek, saatler boyu oturarak günü tamamlamaya çalışıyordum; her gün, artık nefret etmeye başladığım diğer bütün mahkûmlar gibi yatıp uyuyabilmeme izin verileceğini umut ederek sabırsızlıkla gecenin 10'unun gelmesini bekliyordum. Cumartesi geldi ve ben iki gecelik tatile gireceğimi düşünüp sevindim. Deneyimlerime göre hiç kimse cumartesi ve pazar günleri sorguya çekilmezdi. Her iki gece de sorguya çağrıldım; her geceki gibi zil gece 10'da ve sabah 05:55'te çaldı. Petro, bir haftanın kaybedilmiş olmasından dolayı kızgındı ve onun kötü bir ruh hali içinde olmasından çektiğim acıdan emin olmak istiyordu. Artık zor yürüyordum ve hücremden sorgucuların odasına gitmenin bu kadar fazla zaman alması canımı sıkıyordu. Uykumun her saniyesi değerliydi; ama işte kal-

kış saatini bildiren zil sesini duymaktaydım. Hep aynıydı, birkaç saniye daha uyuyabilmek... Askerlerin postalları kapımı tekmeleyinceye kadar kalkmayacaktım.

Gece sorguları gittikçe uzuyor gibi geliyordu bana. Dört soru arasındaki süreler de uzuyordu sanki. Beni saran kesif sisi delip geçtikleri için bir anlamda bir yenilenme yolu olan ve gecenin yalnızca bir bölümünü kapsayan o pis tiratları saymazsak, artık büyük ölçüde sessizlik oluyordu. Ne söylendiğini anlamakta ve hayalle gerçeği ayırt etmekte gittikçe daha fazla zorlanıyordum. Aynı şekilde formüle edilmiş sorular, aynı klişe cevaplar... Konuşmak için fiziki çaba sarf etmek bile imkânsız hale gelmişti. Birbiriyle ilgisiz, yığınla düşünce beynimde at koşturuyordu: davamla ve durumumla hiçbir ilgisi olmayan düşünceler... İçimde binlerce ses bağırıp duruyordu: aptalca konuşmalar, tehditler, dedikodular, ilgisiz sözler, acılı inlemeler, komik şeyler, gülmeler, kahkahalar, kahkahalar... Sanki beynimde ne varsa boşalıyordu. Bütün bu uzun saatler boyunca kirli saçlarımda buz gibi bir rüzgâr esip duruyor, soğuktan ve acıdan başım, sırtım ve bacaklarım neredeyse tamamen hissizleşiyordu. İşittiğim seslerin iki işkencecimden mi, benden mi yoksa bir başka kişiden mi geldiğini bilemiyordum ve yüzüme giderek bir gülümseme yayılıyordu. Ağzımın kenarları, en sonunda çatlayacağını düşündürtecek kadar geriliyordu; ama ağzımı gerisin geri itekleyemiyordum. Yüzümde sanki kurumuş, alçıdan bir maske vardı ve bu, Büyük Petro'yla Zehir'i çileden çıkarıyordu. Muhtemelen onlar güldüğümü düşünüyorlardı. Hakaretleri, yalnızca benim bu trans halinden çıkmamı ve bir dakika için de olsa realiteye dönmemi sağlıyordu. Bu, korkunç acı verici bir şeydi. Beni böyle güldürenin ne olduğunu Tanrı bilir.

Günler uzamıştı. Gece oturumlarının –ya da ayakta duruşlarımın– süresini kuş seslerinden tahmin edebiliyordum artık. Erken uyanan kuşların ilk ürkek cıvıltılarının binadaki ölüm sessizliği içinde yankılanması, Petro'yu ve beni apansız yakalar, beni derinden etkilediği gibi Petro'yu bile daha insan biri haline getirirdi. Saatine bakar, iç çeker, pencereye gidip gerinirdi. Sonra, tüm dürüst ve özgür insanlar için ne güzel bir sabah, ne harika bir gün olduğunu söyler; çocuklarıma, kocama ve anneme karşı ne kadar zalim olduğumdan, karanlık ruhumdan söz ederdi.

Bir seferinde bana, oğlum hakkında telgrafla bilgi aldığını söyledi. Bana telgrafı göstermedi ve içeriğinin tam olarak ne olduğu-

nu söylemedi; ama imalarından oğlumun ölmüş olduğunu tahmin edebilirdim. Ağlamadım. Bir başka seferinde, kocamı buraya getirmekle tehdit etti. Bob'u takip ettiği açık olan biri tarafından verilen bir raporda, "Yıkılmış bir adam... en az yirmi yıl yaşlanmış ve karısını kurtarmak için her şeyi yapmaya hazır" deniyordu.

Bazen Petro'nun sözleri, sönmüş ruhumu canlandırıyordu. Günün ilk ışıklarına bakıyor ve bir gece daha süren işkencemin bitmek üzere olduğunu biliyordum. Telefonun ahizesini kaldırıp muhafızları çağırıncaya kadar geçen dakikalar, saatler kadar uzun sürüyor ve bu anlar, belki de gecenin en dayanılmaz bölümünü oluşturuyordu. Petro bunu biliyor, telefonla benim üzerimde kurduğu işkence oyununu uzattıkça uzatıyordu. Ve tabii ki kuşlar her gün biraz daha uzayan aydınlanma anını bekliyor, biraz daha erken ötüyorlardı.

Dokuz gün ve gece, her sabah yalnızca iki üç dakikalık uykuyla geçip gitti. Şişmiş bedenim hissizdi, algım bulanıktı. Derimin korkunç bir şekilde gerildiğini hissediyordum. Her yerim ağrılar ve acılar içindeydi, gözlerim yanıyordu, beynimde çığlıklar yankılanıyordu ve bütün bu olup bitenin tam olarak farkında değildim. Gerçeklik, gittikçe ve gittikçe rüyaya dönüşüyor ve ceza hücresinde hareketsiz geçen on altı saat beni yavaş yavaş delirme noktasına doğru sürüklüyordu. Ne yazık ki bunun farkındaydım; ama hiçbir şey yapamıyordum.

Zaman zaman bir muhafız, gözetleme deliğinden baktıktan sonra aceleyle kapıyı açıyor, içeri giriyor, hücreyi arıyor, yukarıdaki küçük pencereye bakınıyordu. "Kimdi konuşan?"

"Kimse konuşmuyor." Düşünmeden, otomatik olarak cevaplandırıyordum. Fakat bu cevapla huzura ermiş olmuyordum ve korkunç bir çaba harcayarak beynimi olup bitenleri kavramaya zorluyordum. Bu uzun zaman alıyor ve beni tam anlamıyla halsiz bırakıyordu; fakat sonunda beynimdeki yoğun sisi yarıp geçiyor ve kendi kendimle konuştuğumu yakalıyordum. Bitmek bilmez konuşmalar, gülmeler, sırıtmalar, konuşmalar... Bunu anlamak son derece şok ediciydi; fakat kendimi önleyemiyordum. Yüzümün devamlı bir sırıtış içinde olduğunu fark ettim ve umutsuzca konuşmalarımı dinlemeye çalıştım: beni içinde bulunduğum hayatta yaptığım her şeyden uzaklaştıracak ne varsa onlar hakkında budalaca gevezelikler. Bir kere daha beynimin bana itaat etmesini sağlamak için insanüstü bir çaba içine giriyordum ve

konuşanın kendim olduğunu anlıyordum. Bu, dünyadaki en doğal şeydi: Kızıl Kız. Bütün gün benimle birlikteydi, on altı saat boyunca benimle birlikte yemek yiyor, benimle birlikte pislik kovasına gidiyor, benimle birlikte tahta yatakta oturuyor, benimle birlikte hücrenin içinde dönerek yürüyordu. Hoş bir kızdı; ama onu hiçbir zaman net bir şekilde göremiyordum. Gözümün ucuyla görüyordum; ama ne zaman doğrudan ona bakmaya çalışsam ortadan kayboluyordu. Muhtemelen yatağın altına giriyordu; o kadar yorgun oluyordum ki eğilip bakamıyordum oraya. Cana yakın biriydi ve birlikte sürekli gülüyor, onunla konuşuyordum ve sürekli varlığından bir an için sıkılsam bile aklımdan çıkarıp atamıyordum. Kızıl Kız, benim arkadaşımdı.

Aynı zamanda bir düşmanım da vardı. Kapının iç tarafında, ayakta duran Kara Adam'dı bu. Sırtında uzun, siyah pelerin ve başında siyah şapka vardı. Yüzünü çok iyi göremiyordum. Kara Adam sürekli orada değildi; Kızıl Kız gibi hücremde sürekli bulunmuyordu. Fakat gittikçe daha sık bir şekilde, tüm tehlikelerin geldiği kapıya baktığımda, orada oluyordu: hareketsiz bir şekilde, tüm kötücüllüğüyle, tehdit eder bir havada. Başımı çevirdiğim zaman bile oradaki varlığını hissediyordum. Kendime, ne Kara Adam'ın ne de Kızıl Kız'ın var olmadığını, onların yalnızca kafamda var olan hayaletler olduğunu söylememin bir faydası yoktu. Oradaydılar. Onlarla birlikte yaşıyor, onlarla konuşuyordum. Kara Adam'ın düşmanım olduğunu –belki de beni bekleyen ölümdü bu– bilmeme rağmen korkmuyordum; fakat şimdiki tuhaf hayatımın doğal bir parçası olduğunu kabul ediyordum. Muhafızlar da duruma alışmışlardı. 1 Numaralı Hücre'de kıkırdayıp duran bir geri zekâlı bulunuyordu, dolayısıyla yanında biri mi var diye hücreye girip araştırma zahmetine girmelerine gerek yoktu.

Perde Arası

Sorgunun on ikinci gecesi bitti, cumartesi sabahıydı. Ertesi gün Kızıl Kız ve Kara Adam'la birlikteydim, gece de Büyük Petro ve Zehir'le birlikte. Dante'nin cehennemi.

Kapının anahtarı döndü, asma kilit çekildi, mide bulantısı başladı; ama bunu fark edecek durumda bile değildim.

"Gel!"

İzledim. Birkaç adım sonra muhafız durdu, 21 Numaralı Hücre'yi açtı ve beni içeri itekledi: "Gir!" Kapı arkamdan kilitlendi, gözetleme deliği açıldı ve tepkim gözlendi.

Tepkim! Kuşkusuz, bağıracak gücüm yoktu. Durup bakındım, konuşmaya cesaret edemedim, rüya gördüğümden korktum. Beni saran yoğun konfor havasını, sıcaklığı, kokuyu zorlukla fark ettim:

yanımdaki pislik kovasının kokusunu, yerin ve duvarların gri pisliğini, "sıradan" bir hücrenin bildik konforunu. Bakınıp durdum, böylesine olağanüstü bir şeyin olabileceğine inanamıyordum. İki gri, hareket eden yaratık tahta sandığın üzerine çömelmiş bana bakıyordu. Gözlerim ve karmakarışık beynim yoksa bana yeni bir oyun mu oynuyordu? Artık tecritte olmadığıma inanmak mümkün değildi; son zamanlarda üzerimde uygulanan özel muameleden sonra buna inanmak olacak şey değildi. Ya bir yerlerde bir hata yapılmış olmalıydı ya da... Ya da bu bir tuzaktı. Evet, öyle olmalıydı! Bu son derece tuhaf yaratıklar benim için özel olarak getirilmişlerdi buraya, beni kandırmak için şeytanca bekliyorlardı. Yoo Sayın Petro, planın işe yaramayacak! Beni böyle aptalca tuzaklarına düşüreceğini sanma! Yok, yok oyuna gelmeyeceğim. Bu yardakçılarla tek bir kelime dahi konuşmamalıyım.

"Merhaba, neden gelip bizimle oturmuyorsun? Her an düşecekmiş gibi görünüyorsun" dedi genç olanı, Almanca. Minnettarlık duyarak o tarafa doğru ilerledim; ama orada benim için yer yok gibiydi. Yatak ancak iki kişi alabilirdi ve üstünde iki şilte vardı.

"... senin ananı!" diye küfretti yaşlı olanı. "Nasıl böyle güccük bir höcreye üç gişiyi goymaya cüret eder bu Allaın belaları. Şefe söyliycem!" Titreyerek korkuyla baktım.

"*Nix, nix*" dedi yatıştırıcı bir havada. "Gel otir. Altından kalkarız. Seninle derdim yok, benim derdim o lanet olası Ruslarla. Tanrı onların guyruğunu gessin!"

"Adım Helga" dedi genç olanı. "Bu da Juliet, zavallı Romeo'yu* düşün! Ukraynalı'dır. Fakat göründüğü kadar kötü değildir. Alışırsın ona. Senin adın ne?"

"Erica."

"Alman mısın?"

"Hayır, yani evet. Şey, bilmiyorum."

Helga, hafifçe endişeli baktı bana: Hadi bakalım, hücrede bir geri zekâlı daha. "Uzun süredir buradasın, bana öyle geldi. Görünüşünden demek istedim."

"İki haftayı biraz geçti. Daha önce bir Alman hapishanesindeydim. Şimdi orada olmak isterdim. Siz ne kadar zamandır buradasınız?"

"Beş buçuk haftadır, önce iki hafta Schumannstrasse'de. Sen neden buradasın?"

* Sheakespeare'nin Romeo ve Juliet oyununa gönderme yapıyor. (ç.n.)

"Politik."

"Bizim neden burada olduğumuzu düşünüyorsun, cinayetten mi? Ben LPD'nin[1] parti merkezinde sekreter olarak çalışıyordum, aynı zamanda önemli bir hükümet görevlisiyle nişanlıydım. Eminim adını duymuşsundur. Partinin, Ulbricht ve ortaklarıyla başı dertte. Nişanlıma dokunamadılar, beni kaptılar. Bizimle Amerikalılar ilgilendi. Bu yüzden Ruslar benden Amerikalı bağlantılarımızı ve ne tür bir casusluk faaliyeti içinde olduğumuzu öğrenmek istiyor. Her şey çok basit. Eğer Amerikalılar ellerini çabuk tutarlarsa beni buradan çıkartırlar. Peki, seni neden aldılar?"

Bütün hikâyemi anlatmaya başladım, bunu yaparken bir yandan da kendimi tekmeliyordum ("Tuzağı unutma; o senin düşmanın, ona hiçbir şey söyleme."). Sürekli konuştum durdum. Düşüncelerini, endişelerini, acılarını birisiyle paylaşmak ne harika bir şeydi. Canı cehenneme Petro'nun, basiretin, sağduyunun! Öyle çok şeyden kurtuldum ki, öyle büyük bir yükü sırtımdan attım ki, öyle çok şey hakkında ağladım ki...

Helga'nın gözleri hayretle açılmıştı, dikkatle dinliyordu ve gördüğüm muameleye ilişkin bazı hikâyeleri tekrar tekrar anlattırıyordu. Böyle bir şey ne görmüş ne de duymuştu. Julia da öyle da dinliyor, zaman zaman lanetler savuruyordu. İkisini de sevmiştim.

Her mahkûmu gerçek dışı hale getiren hapishanenin ölgün, gri solgunluğuna alışınca onları gerçek halleriyle görebildim. Helga, yirmi dört yaşında, keskin mavi gözlü, sarı saçlı, düzgün yüz hatları ve hoş bacakları olan güzel bir kızdı. Gerçi şimdi bir fareyle bir çuval patates arası bir şey gibi görünmekteydi. Julia, yüzünde tek kırışık olmayan, kırklarında, güçlü, güzel bir köylü kadındı; harika beyaz dişleri vardı. Helga ve ben, diş fırçası ve diş macunu kullanmadığı için dişlerinin çürüyeceğini söylediğimizde, "Saçma!" diye gürlerdi, "Yeter ki vücudunuzu sağlıklı ve temiz tutun, dişinize hiçbir şey olmaz. Bakın bana. Hayatımda asla diş fırçası kullanmadığım halde tek bir çürük dişim var mı?"

Çok temizdi ve hücrenin temizliğinde ısrarlıydı. Zor ve tabii ki görece bir sorun. Onun sevimli projelerinden biri de havayı "temiz" tutmaktı. Sırada bağdaş kurmuş otururken cümlenin yarısında yerinden fırlar, kapıya koşup poposunu çevirir ve bırakırdı. Bunu ilk yaptığında neredeyse utancımdan ölüyordum. Bir

1. Liberal Demokratik Parti.

keresinde, eyleminin tam ortasında, muhafız gözetleme deliğini açmış, kapıyı tekmelemiş ve ona bağırarak bir şeyler söylemişti. O ise yaptığı işi soğukkanlı bir şekilde tamamlamış, sonra muhafızı aynı ses tonuyla cevaplamıştı. Aralarında birkaç atışma olmuş, muhafız küfretmiş, sonra da gözetleme deliğinin kapağını çarpıp gitmişti. "Ne söyledi o sana, Julia?"

"Sadece ne yaptığımı sordu?"

"Ne cevap verdin?"

"Dedim: 'Gök gürültüsü yaptım.' 'Neden kapıda yapıyorsun, kapının önünde durmak yasaktır' dedi. Ben de, 'Yoldaşlarımın yüzüne yapmaktansa senin yüzüne yapmayı tercih ederim' " dedim.

Yediğimiz ölümsüz lahana çorbası ve ekşi kara ekmek de bu problemi iyice had safhaya çıkarıyordu. Fakat Helga ve ben Julia'nın aniden kapıya koşturmasına ne kadar alışırsak alışalım onun örneğini izlemeyi beceremedik.

Hücremizde harika zaman geçiriyorduk. Julia, sürekli tuhaf davranışlarıyla ve her çeşit çılgınca hikâyeyle bizi eğlendiriyordu. Bir yandan, vahşi bir hayvana benzeyen birçok yönü vardı; diğer yandan hayatın ıvır zıvırı konusunda son derece kurnaz ve zekiydi, özellikle benim üstesinden gelemediğim hapishane hayatı konusunda. Bana, sorgucudan çaldığı kibrit çöpleriyle ve muhafızlardan dilendiği küçük paçavralardan çıkardığı ipliklerle nasıl dikiş dikileceğini öğretti. Bir seferinde muhafızdan bir makas bile alabilmişti. Böylece Helga ve ben saçlarımızı kesmiştik. Biz yıkanana kadar sızlanıp durur, küfürler ederdi ve görevli sabahları rutin kontrole geldiğinde, artık tamamen parçalanmış olan Helga'nın ayakkabıları konusunda onun başının etini yerdi. Sonunda Parfüm Joe, ona bir çift asker postalını bizzat getirdi. Julia'nın ve Helga'nın yardımıyla yavaş yavaş yeniden bir insan haline geldim. Kendi başıma yıkanabiliyor, saçlarımı ve geldiğimden beri iyice yıpranmış birkaç parça giysimi yıkayabiliyordum. Helga'nın bir parça tarağıyla saçlarımı tarıyordum ve –hepsinden önemlisi– bu korkunç hücrede yalnız olmadığımın, "özel" muameleye tabi tutulmamış olmasalar da başka insanlarla aynı koşullarda yaşadığımın bilincine varıyordum. Bu, dehşet ortamını biraz olsun dağıtmıştı.

Julia, Ukrayna'daki köyünden Almanya'da çalıştırılmak üzere Alman askerleri tarafından kaçırılmıştı. Savaştan sonra orada kal-

mış, terzilik ve karaborsacılık yapmıştı. Nasıl olduysa bazı küçük casusluk işlerine karışmış, orada durumu pek kötü olmasa da nefret ettiği Ruslar için bir şeyler yapma fikrinden hoşlanmamıştı.

Helga'yla ortak tanıdıklarımız, politik durum, partisinin ve Komünist Parti'nin politikaları ve milyonlarca ilginç şey hakkında saatlerce konuştuk. Tutuklanmamdan beri meydana gelmiş önemli olaylar hakkında birçok bilgi verdi bana, özellikle Field davasıyla ilgili olarak kimlerin tutuklandığı hakkında. Tahta sıraya satranç kareleri çizdik ve balçıktan yapılan, kuruyunca kaya gibi sertleşen satranç taşlarına benzeyen ekmekten taşlar yaptık. Midemde sanki çakıl taşları varmış gibi bir hisse kapılmamda şaşılacak bir şey yoktu. Helga'nın hissedeceği ölçüde açtım ve kendi tayınımı yediğim gibi onunkini de mideme indirdim.

Cumartesi ve pazar günleri bir rüya gibi geçip gitti. Hâlâ başım dönüyordu ve beş dakikada bir uykuya dalıyordum; fakat iki gece boyunca harika bir uyku çektikten sonra normal melekelerimi yeniden kazandım. Pazartesi günü, bu değişikliğin ne anlama geldiğini merak etmeye başladım. Hafta sonu neden sorguya çağırılmamıştım? Neden artık yalnız başıma bırakılmıyordum? Benim için daha kötü bazı şeyler düşünüyor olmalıydılar. Helga, ben hücreye gelmeden önce muhafızların hücreye hiç bu kadar sık bakmadıklarını söyledi. Pazartesi akşamı oldu; gecenin 10'unu bildiren zil çaldı; yine hiçbir şey olmamıştı. Yatıp derhal uyudum.

"Volack, Erica, *davai, davai!*" Kapıda bir muhafız duruyordu. Helga ile Julia başlarını kaldırıp baktılar ve onları ilgilendiren bir durum olmadığını anlayınca yeniden uykuya daldılar. Titreyen ellerimle giysilerimi giydim, parmaklarımla saçlarımı taradım ve muhafızın arkasından seğirttim. "Eller arkaya, yüzünü duvara dön!" diye bağırıyordu muhafız her köşe başında. Aynı bildik hikâye. Fakat hayır, beni başka bir koridora soktu, 1 Numaralı Kapı. Yüzüm duvara dönük bekledim, sonra beni başka bir odaya açılan iyi aydınlatılmış bir büroya soktu. Asyalı görünümlü bir başçavuş oturuyordu masada. "*Mament*" dedi en iyi Almanca'sıyla ve diğer odaya açılan kapıya gidip tıklattı. İçeriyi görmeyeyim diye bir kere daha duvara döndürüldüm. Birkaç fısıldaşmadan sonra bir kraliçe gibi içeri alındım. Muhafızım çekip gitti ve başçavuş kapıyı arkamdan yavaşça kapattı.

Kendimi, tutukluluğumun başından beri görmediğim ölçüde gerçekten lüks bir ortamda buldum. Oda, bildiğim ofislerden

daha büyüktü; bir yüzü boydan boya, geceyi örten ağır kadife perdeleri çekilmiş pencerelerle kaplıydı. Kalın, açık gri bir halı döşemeyi baştan başa kaplamaktaydı. Bir köşede deri bir sedir, üç büyük deri koltuk ve bir yuvarlak masa bulunuyordu. Diğer köşede bir radyofoto vardı, bir diğerinde ise güzel görünümlü kitaplarla ve ciltlerle dolu geniş bir kitap dolabı göze çarpıyordu. Odada, çevresinde oturma yerleri deri kaplı meşeden yapılma sandalyeler bulunan çok geniş, meşeden bir toplantı masası da bulunmaktaydı. Ve ortada, arkadaki duvara yakın bir yerde, arkasında Lenin ve Stalin'in resimlerinin asılı olduğu devasa bir masa ve masada Frankeştayn.

Frankeştayn, manzarayı incelemem için bana bol zaman tanıdı. Sonunda beni Rusça selamladığında ona bu adı takmakla hata yapmadığımı anladım. Sesi, bütün çocukların Frankeinstein korku filmlerinden bildiği o hayaletimsi sesti. Dimdik ve hareketsiz oturuyordu. Sonunda bana oturmamı söylediğinde ne elleri kıpırdadı ne de herhangi bir işarette bulundu, sadece gözleri hafifçe hareket etti. Kapının yakınında sert, küçük bir iskemle –suçlunun iskemlesi– olduğunu fark edip emre uyarak oturdum. Bacaklarımı örtmeye çalıştım; kırmızı lekeler hâlâ kaybolmadığından ve şişlik devam ettiğinden bacaklarımı gizleme ihtiyacı duyuyordum.

Frankeştayn, derinlerden gelip yankılanan bir sesle konuşmaya başladı: "*Porussky ponimetye?*"*

"Hayır, Rusça anlamıyorum."

"Fakat Rusça eğitim almıştınız."

"On yıl önce iki günlük bir kurs almıştım. Alfabesini bile hatırlamıyorum."

"Bilsen iyi olurdu. Gerçi Almanca da konuşabiliriz." Birden gayet güzel bir Almanca'ya geçti.

"Adınız?"

"Erica Wallach."

"*Tak.* Kaç yaşındasınız?"

"Yirmi sekiz."

"*Tak, tak.* Çok gençsiniz. Kocanız nerede? Bilmiyorsunuz. Belki de buradadır?"

"Kesinlikle burada olmadığını umuyorum."

Alaycı bir havada güldü. "*Tak, tak.* Çocuklarınız? Kaç yaşında çocuklarınız?"

* Rus.: Anlıyor musun? (ç.n.)

"Biri bir, biri de iki."

"Oh, oh, çok küçüklermiş! Ve annesizler ha? Hiç iyi bir şey değil. Özel ilgileriniz nelerdir? Edebiyatı, müziği, sanatı sever misiniz? Marksizmi incelediniz mi?"

"Evet."

"Marx'tan, Engels'ten, Lenin'den ne okudunuz?"

"*Kapital*'den bölümler, *Manifesto, Ailenin Kökeni, Anti-Dühring, Devlet ve İhtilal, Bir Adım İleri İki Adım Geri.*"

"Güzel. Ya Stalin'den?"

"*Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi.*"

"Güzel. Rus edebiyatından herhangi bir başka kitap okudunuz mu?"

"Evet, klasiklerinizin çoğunu."

"Şolohov'un büyük eserini biliyor musunuz, şimdiki Rus hayatını anlatan *Ve Durgun Akardı Don*'u?"

"Hayır, Okumadım."

"Bu resmi tanıdınız mı?"

"Evet, Stalin."

"Stalin, evet. Büyük bir adam. Adamın hası. Onun da çocukları olduğunu biliyor musunuz? Tabii ki büyük onlar. Biri orduda general. Beğendiğiniz besteci kimdir?"

"Bach."

"Ne kadar ilginç. Korkarım burada Bach'tan bir şey yok. Fakat Beethoven, Mozart var; bakın göstereyim... Vivaldi dinlemek ister misiniz? Harikadır."

Frankeştayn masanın altındaki bir düğmeye bastı. Anında kapı tıklatıldı. Başçavuş odaya girdi, hazırola geçti ve "*Ya vas slooshaiyoo*" dedi. Bunu daha önce de duymuştum, anlamı şuydu: "Emirlerinizi bekliyorum." Frankeştayn bir emir verdi, Sloohaiyoo, Vivaldi'nin plağını pikaba koyup gitti.

İnanılmaz güzel bir müzikti, özellikle güzelliğe açlık duyan benim için. İçinde bulunduğum paradoksal durumu daha bir güçlü hissettim. Frankeştayn, güçlü kalesinden ayağa kalktı; telaşsız, soğukkanlı, son derece bakımlı. Uzun boylu, zayıf, dimdik bir adamdı. O korkunç ifadesizliği olmasa yakışıklı bir yüzü olduğu söylenebilirdi. Koyu renk, dalgalı saçları vardı, sinekkaydı tıraş olmuştu. Temiz, iyi dikimli, koyu gri bir takım elbise vardı üstünde ve kravatı çok büyük değildi. Sağ elini kruvaze ceketinin iki düğmesinin arasına sokmuştu, sol eli arkasındaydı ve ölçülü,

ağır, sert adımlarla bana doğru ilerledi. O anda Frankeştayn filminin en korkunç sahneleri geldi gözümün önüne. Gözleri daha da yaklaştı. Küçük ve donuk gözlerdi bunlar. Gözlerimi onunkilere diktim, bakışlarımın onunkiler kadar güçlü olduğunu umarak. Tam bir kıpırtısızlıkla oturuyordum, yumruğunu bana indirmesini bekleyerek. Korkmayacağım diye söz verdim kendime.

Gülünç bir durumdu. Bir canavar başımda dikilmişti. Temiz, sağlıklı, bakımlı ve ben orada öylece oturuyordum; kir pas içinde, saçları darmadağınık, bacakları şiş, elleri çatlamış, açlıktan karnı şişmiş bir yaratık. Ve çevremizde tam bir konfor, sıcaklık; ilahi, tatlı bir müzik...

Frankeştayn elini arkasından çekti ve yavaşça omzuma koydu. "Erica" diye başladı, sesi sanki bir mahzenin derinliklerinden geliyordu. "Erica, burada, hapiste olman ne kadar acı verici, senin çocukların var. Hayattaki bu harika şeyleri seviyorsun. Ne işin var burada? Bu hapishanenin koşullarını bilmiyorum. İyi besliyorlar mı seni? Hiç sanmıyorum. Ne yiyorsun? Söyle bana."

Söyledim. Şok olmuş gibi yaptı. "Sorumlularla konuşmalıyım. Bu yemek yeterli değil. Açlık çekiyor olmalısın."

"Açlık çekmiyorum."

"Sanırım kalite berbat. Tüm hapishanelerde yemekler kötüdür."

"Evet, kuşkusuz öyle, gerçi bazı hapishaneler daha da kötü."

"Bırak da bir şeyler yapayım bu konuda. Daha iyi yemek alman ve diğer şeyler için görüşebilirim." Aynı minvalde şeyler.

"Hayır, teşekkür ederim. Gerek yok. Yemek çok önemli bir konu değil." Ne ikiyüzlülük! Zamanının yüzde doksanını yemek yemeyi düşünmeye harcıyordum, geri kalan yüzde onunu da boş midem hakkında endişelenmekle. Fakat bu, onu ilgilendirmezdi.

"Peki, uyumak için doğru dürüst yatağın var mı?"

"Yatak!" Artık öfkelenmeye başlıyordum. "Kimin umurunda, ona fazla ihtiyaç duymuyorum."

Frankeştayn tam bir masumiyet içinde görünüyordu. "Seni bu geç saatte buraya getirttiğim için özür dilerim. Fakat biliyorsun fazlasıyla meşgulüz, herkes evine gittiğinde biz çalışmaya başlıyoruz. Seni gerekli olduğundan daha fazla burada tutacak değilim. Dönüp uyumak istediğini biliyorum. Fakat önce söyle bana, senin için yapabileceğim herhangi bir şey var mı? Elbette bir kadının ihtiyaç duyduğu bir sürü şey vardır –ayna, ruj, pudra, krem– bilmiyorum işte. Söyle bana, bunların sana verilmesini emredeyim."

"Burada kesinlikle güzellik malzemesine ihtiyaç duymuyorum."

"Hoş görünmek istemez misin? Kadınlar daima güzel görünmek istemezler mi? Giysilerin pek eskimiş görünüyor ve sıcak da tutmadıkları belli üstelik. Ya ayakkabıların! Tanrım, ayakkabılarından bir şey kalmamış ki geriye. Neden yüksek topuklu bir çift ayakkabı, güzel bir elbise ve ipek çorap verilmesini emretmeyeyim ki öyle değil mi?"

"Güzel elbiseler ve yüksek topuklu ayakkabılar istemiyorum! Çok teşekkür ederim. Verseniz bile almam."

"Bu kadar gururlu olma Erica. Sadece sana yardımcı olmak istiyorum. Hapishane koşullarının ne kadar zor olduğunu biliyorum, özellikle senin gibi daha iyi bir hayata alışmış kadınlar için ne kadar zor olduğunu. Bu tür gerekli şeyleri kabul etmekle gururun yaralanmaz, merak etme."

"Gerekli olan tek şey temizlik. Neden yıkanmamı ve dişlerimi fırçalamamı sağlayacak bir şeyler yapmıyorsunuz?"

"Yıkanamıyor musun? Tanrı'm, ne korkunç. Derhal emir vereceğim. Nedir ihtiyaç duyduğun?"

Bana su, sabun ve diş fırçasını verileceğine söz verdi. Sonra oyununa devam etti. "Hiçbir şey okuyamıyor musun? Bütün gün ne yapıyorsun? Uyuyor musun?"

"Hapishanenizde uyumanın izin verilmeyen lüks şeyler arasında olduğunu bilmiyor musunuz?" Eğer o, alaycıysa ben de o kadar alaycı olabilirdim.

"Ne berbat şey, bütün gün otur ve düşün dur. Nasıl dayanabiliyorsun buna?"

"Düşünmüyorum. Sadece oturup bakınıyorum. Zamanla alışıyorsunuz buna. Çok zor bir şey değil."

"Fakat okumayı sevmiyor musun?"

"Evet, okumayı severim."

"Sana bazı kitaplar verebilirim. Burada hiç Almanca kitap yok. Özellikle istediğin bir şey var mı?"

"Eğer bir Rusça gramer ve sözlük verirseniz Rusça öğrenmek isterim; o zaman edebiyatınızı orijinalinden okurum."

Frankeştayn kabul etti; ama o gece verilen sözlerden sadece biri yerine getirildi. Günler sonra, gecenin 11'inde bir muhafız beni uyandırıp elime bir diş fırçasıyla diş macunu tutuşturdu.

"Çok uzun zamandır buradasın" diye devam etti Frankeştayn. "Fakat senin sorgucun bana, işbirliğine yanaşmadığını, çok inatçı olduğunu ve sabrının tükendiğini söyledi. Lütfen Erica, hücrende bol zamanın var. İyice düşün. Bizimle birlikte çalışabilirsin ve bunu tavsiye ederim doğrusu. Ya da her zamanki sorgu görevline geri gidersin ve onunla ortak bir dil bulursun. Bu sana bağlı. Hangisini tercih edersin?"

Ona sevinerek, Petro hakkındaki düşüncemi ve onunla asla konuşmayacağımı anlattım. "Sanırım" diye bağladım, "bir araya gelme zemini yok. Bana bir pislik muamelesi yaptı. Yakışıklı Prens'e* dönüşse bile alacağı cevap bir pislik olduğudur."

Frankeştayn hiçbir şey söylemeden bana uzun uzun baktı. Ağır ağır birkaç adım attı ve yeniden bana doğru geldi. "*Padoomaetye*, Erica, *kharasho padoomaetye.*" (Düşün bunun üzerinde, iyi düşün.) Sesi her zamankinden daha hayaletimsiydi; sol eli omzumdaydı, gözleri korkunç şeyler olacağını haber verir gibiydi. Sonsuzmuş gibi uzun süren bir dakika öylece kaldı ve sonra beni bırakıp masasına döndü.

Slooshaiyoo yeniden kapıda belirdi, ona anlamadığım bazı yeni emirler verdi. Başçavuş, birkaç dakika sonra beyaz bir masa örtüsü ve peçetelerle geri döndü ve köşedeki yuvarlak masayı hazırlamaya girişti. Sol gözümün ucuyla olanları görebiliyordum; ama en ufak bir ilgi göstermek istemiyordum. Başımı çevirip bakmadım bile. Slooshaiyoo gidip gelerek bardaklar, tabaklar, gümüş kaplı çatallar ve nihayet yemek getirdi. Bütün bu süre içinde Frankeştayn da ben de sanki hiçbir şey olmuyormuş gibi davrandık ve o bana sorular sormaya devam etti. Bunun bir işkence anlamına geldiğini düşünerek gücendiğimi göstermemeye çalıştım: Kuşku yok ki bu, ben oradan ayrılır ayrılmaz başlayacak bir ziyafet için hazırlanmaktaydı. Bütün bunların, bana neleri kaybettiğimi göstermek için yapıldığına emindim. Bu tür şeylerin beni baştan çıkaramayacağını kendime telkin etmeme rağmen içimden hıçkırıkların yükselmekte olduğunu hissettim. O kadar isterdim ki özgür, dürüst, rahat bir hayatın bir parçası olmayı yeniden.

Frankeştayn, benimle edebiyat üzerine biraz daha konuştu. Çocuklarımı ve onların ileride ne olmalarını istediğimi sordu. Sebepsiz yere onunla bale üzerinde konuşurken buldum kendimi; eğitim, sanat, hayat koşulları ve dünya üzerine de. Benim politik

* Prince Charming. Tıpkı Sinderella gibi bir masal kahramanı. (ç.n.)

geçmişimin ayrıntıları üzerinde konuşmayı sürdürdü; politikaya karışmak isteyip istemediğimi öğrenmek istiyordu: "Erica, Erica" dedi yumuşak bir havada, "politikanın kirli bir şey olduğunu bilmiyor musun? Neden bunu politikacılara bırakmıyorsun? Politika senin gibi insanları yalnızca hapishaneye götürür." Bu konuda söyleyebileceğim çok az şey vardı.

Başçavuş Slooshaiyoo, masaya konulacak son parçaları da bıraktı -bunların bir şişe ve bir kap kahve olduğunu fark ettim- sonra da Frankeştayn'a dönüp "*Monsieur est servi*"nin Rusça karşılığı olduğuna kuşku olmayan bir şeyler söyledi ve kapıyı arkasından yavaşça kapatarak gitti. Muhafızların gelip beni hâlâ neden götürmediklerini merak ediyordum ki Frankeştayn ayağa kalktı, beni başıyla hafifçe selamladı ve en iyi Almanca'sıyla şöyle dedi: "Akşam yemeği için bana katılmanızı rica edebilir miyim?"

Öylesine şaşırmıştım ki otomatik bir şekilde kekeleyerek şöyle dedim: "Hayır, teşekkür ederim. Herhangi bir şeye ihtiyacım yok."

"Fakat lütfen" diye ısrar etti Frankeştayn. "Sizden rica ediyorum. Bana eşlik etmeniz, benim için büyük zevk olacaktır. Yalnız başına yemek yemek hiç de eğlenceli bir şey değil ve henüz akşam yemeğimi yemiş değilim. Kuşkusuz siz de yemediniz. Lütfen buyurmaz mısınız? Şu sandalyeye oturunuz, çok rahattır."

Tek bir kelime söylemeksizin onun arkasından seğirttim ve yumuşak, deri kaplı sandalyeye gömüldüm. Ne büyük lükstü ve ne harika bir şeydi onu hissetmek; ama kendimi dik oturmaya ve rahatlamış gibi görünmemeye zorladım. Bu tehlikeli olabilirdi. Frankeştayn, radyoyu karıştırdı ve bir klasik müzik buldu. "Buyurunuz" dedi. "Beethoven, öyle değil mi? Altıncı senfoni, doğru mu?" Evet, çalan oydu.

Böyle bir ağırlanma görmemiştim doğrusu. Frankeştayn, büyük bir gayretle her şeyden denememde ısrar ediyordu. İçkiyle başladık. Nefret ettiğim, o korkunç tatlı likördü içki; fakat yemek boyunca bardağımı doldurdu da doldurdu. Herhalde beni sarhoş etmek istiyordu. Bu konuda kendimi hayli üstün görüyordum. Tabii ki benim asla sarhoş olmadığımı bilemezdi. Büyük miktarda likköre dayanabilirdim, çok fazla kaçtığında midem bulansa da ne yaptığımı kesinlikle bilirdim. İşin açıkçası, alkolle kendimi kaybetmezdim. Buyurun, devam edin Sayın Frankeştayn; olabilecek en kötü şey, şu harika masanıza bir güzel kusmamdır...

Masa takımları olağanüstüydü: Şam işi örtüler, gerçek gümüş takımlar, iyi kalite porselenden tabak ve çanaklar, son derece zarif kadehler. İnanılmaz ölçüde çeşitli ve bol yiyecek: envai çeşit meze, peynir, sandviç, kurabiye, İsviçre şekerlemeleri, ana yemekler, patates püresi ve biftek rostosu.

Açlıkla alınan birkaç lokmadan sonra midemin tek bir zerre yiyecek kabul edemeyeceğini hissettim; fakat yemek zorundaydım. Devamlı hayal ettiğim her şey fazlasıyla önümde durmaktaydı; fakat onları yiyemiyordum. Pomeranya Kazı* gibi tıkınmıştım ve patlayacağımı hissediyordum. Fermuarı ve çengeli öldürücü silah olarak kesilip alındığından eteğim en ilkel bir şekilde tutturulmuştu ve yemek sırasında bütün düşündüğüm bunun patlayıp açılacağıydı. Ve oldu da gerçekten, biraz rahatlamıştım.

Genel olarak yemeklerden konuştuk, çeşitli ülkelerdeki gelenekleri karşılaştırdık. Fransa'nın belli başlı yemeklerini anlatmak zorunda kaldım; o da bana Sovyet yemeklerinden söz etti. Arada bir, konu can alıcı sorunlara kayıveriyordu. Beni yeniden ve yeniden faaliyetlerimle, Amerikalılarla ilişkilerimle, benim sözde casusluk çalışmalarımla ilgili konulara çekmeye çalıştı. Hayatımın ve kişiliğimin her yönünü öğrenmeyi hedefleyen kişisel sorular sokuşturuyordu araya. Harika tuzaklar kuruyordu, ben de bu yüzden sürekli savunmada kalmak zorunda hissediyordum kendimi. İyice yorulmaya başlamıştım. Yiyecekler, likör, sıcak ve hepsinden önemlisi midemdeki –giderek sırtıma doğru yayılıyordu– öldürücü ağrı uyanıklığımı gittikçe daha fazla önlüyor, bana rahat, huzur vermiyordu. Doğal, masum bir hava takınmak ve aynı zamanda her kelimenin üzerinde büyük bir dikkatle düşünmek; bunun, bugüne kadar benimle oynanan en şeytanca oyun olduğunu düşünüyordum. Neredeyse Büyük Petro'yu ve sopasını özler olmuştum.

Yemeğin sonunda, içine en az üç kesme şeker attığım koyu bir kahve içtik; şekere hasret kalmışım. Kalbim çok hızlı çarpmaya başladı ve midemin bulanmaya başladığını hissettim. Fakat çile daha bitmemişti. Frankeştayn bana sigara ikram etti, sigaramı bizzat yaktı, arkasına yaslandı ve oturumu sürdürdü.

Şimdi hayati noktaya geliyordu, çok basit bir şeydi bu. Buradaki, Moskova'yla doğrudan temas halinde olan en yüksek yetkili

* Almanya ile Polonya arasında bulunan, Baltık Denizi'nin kuzey sahilinde tarihi bir bölge. Buranın kazları büyüklükleri ile ünlüdür. (ç.n.)

olarak konuştuğunu söyledi bana ve pazarlık yapmamızı önerdi. Ben onlara bütün Amerikan casusluk teşkilatını verecektim -örgütsel yapı, şahısların isimleri ve fonksiyonları, onların Almanya'daki bağlantıları- ve Ruslar da buna karşılık bana dostça davranacaklardı. Bana mutlu bir geleceği garanti eden Rus geniş yürekliliğinin ölçüsü yoktu. Tabii ki bundan sonra herhangi bir sorguya da tâbi tutulmayacaktım, hatta beni serbest bırakmayı bile düşünebilirlerdi.

"İşte böyle Erica. Bu son derece ciddi bir iş. Bu gece cevap vermeni bekliyor değilim. Sadece bunun üzerinde çok dikkatli bir şekilde düşünmeni öneriyorum. *Padoomaetye, kharasho, padoomaetye.*"

"Bu tür şeyler defalarca söylendi. Artık hiçbir şeye inanmıyorum."

"Sorgucunun bu tür bir şey söyleme ya da bu konuda bir şeyler yapma yetkisi yoktur. Bu sözü ancak Moskova verebilir, anlıyor musun? Ve Sovyet yetkilileri sana bir söz vermişlerse onu yerine getirirler!"

"Bunların hepsi boşuna; çünkü size söyleyebileceğim hiçbir şey yok."

Sigaralar beni tamamen bitirmişti ve neredeyse kusmak üzereydim. Frankeştayn yanıma geldi, elini omzuma koydu; kulağımın hemen dibinde, yumuşak, hayaletimsi bir sesle şöyle dedi: "*Padoometye, kharasho padoomaetye.*" Sesi kulaklarımdan uzun süre gitmedi.

Kendimi hücreme zor attım ve hayatımda bir pislik kovası görmekten hiç bu kadar mutlu olmamıştım. Hücre arkadaşlarım başlarını kaldırdılar: "Saat kaç?"

"Dört buçuk ya da beş" dedim öğürerek, yeniden uykuya daldılar. Yediğim bütün güzel yiyecekler için derin bir üzüntü içinde, mümkün olduğu kadar çabuk, iki "şiltenin" arasındaki boşluğa attım kendimi ve saat 6'ya kadar deliksiz bir uyku çektim.

Ertesi gün çok çabuk geçti, anlatacağım o kadar çok şey vardı ki. Dahası Frankeştayn, Helga ve Julia için birkaç parça şeker ve şekerleme almama izin vermişti. Benim yalnız olmadığımı duyduğunda şaşırmış, canı sıkılmış gibi görünmüş ve benden, hücre arkadaşlarıma gece olup bitenler hakkında herhangi bir şey anlatmamamı rica etmişti. Fakat tabii ki Frankeştayn'ın sesini ve hareketlerini taklit etmekte gecikemezdim. Julia onun Nachhalnik,

yani Büyük Patron olduğuna karar verdi; ama Frankeştayn ismi oy birliği ile kabul edildi.

Söz verildiği gibi bundan sonraki gecelerde de müsamere tekrar edildi, daha da önemli sorunlara vurgu yapılarak. Sürekli midem bulanıyordu, korku ve umutsuzluğum gittikçe artıyordu. Frankeştayn, karar verimem için gittikçe daha fazla ısrar ediyordu. Bu durum günler gittikçe daha can sıkıcı bir hal almaya başlamıştı. Biliyordum ki -bana öyle söylenmişti- zaman tükenmekteydi. Dördüncü gece, esas oyun sahneye kondu ve o zaman diğer her şeyin sadece bir başlangıç olduğunu anladım.

Her zamanki gibi başladık. Telefon çaldı ve Frankeştayn, "*das*" ve "*nyet*"lerin bol bol geçtiği bir konuşma yaptı telefonda. Telefonu kapattı. Her zamanki gibi radyoya gitti, Alman milli marşını buldu, sonra onu kapatıp Haydn'ı koydu ve beni akşam yemeği için sofraya davet etti. Kapı sanki kasırga çıkmış gibi ardına kadar açıldı ve içeri gerçek Natchalnik girdi. Bunu anında anladım ve hızla ayağa kalktım. Kuşku yok ki bu, uzun zamandır rastladığım en etkileyici adamdı. Yanında durmakta olan Caraway iyice gölgede kalmıştı. Natchalnik, iki misli daha hızlı düşünen ve hareket eden biriydi, iki misli daha fazla enerjiyle doluydu, iki misli daha kararlı görünüyordu.

"*Zdrastvuitye*" diye gürledi ve sesi duvarlarda yankılandı. Derinden gelen, yankılanan bas bir sesi vardı. Şarkı söyleyip söylemediğini merak ettim. Ne harika bir sesti bu böyle. "Erica, Erica Wallach? Tanıştığımıza memnun oldum." Son derece büyük bir hızla beni baştan aşağı süzdü. Bütün hareketleri hızlıydı, kelimeleri tabanca mermisi gibi patlıyordu. Onu birkaç saniye inceleyebildim.

Çok uzun boylu değildi ve son derece sağlam yapılıydı. Yine de bende büyük ve önemli bir adam olduğu izlenimi uyandırmıştı. İyi dikimli, açık gri bir takım elbise giymişti, çok kalın bağlanmış kırmızı bir kravat takmıştı. Kumral, kıvırcık, dağınık saçları vardı. Sinekkaydı tıraşlı yüzünde, tetikte ve zeki bir ifade göze çarpıyordu; koca koca bakan kahverengi gözleri anlam doluydu.

"Almanca konuşamadığım için üzgünüm" dedi Frankeştayn aracılığıyla, "fakat öğreniyorum ve kısa zamanda konuşabileceğim. Meslektaşım gayet güzel konuşabiliyor, değil mi? O bizim tercümanlığımızı yapacak. Oturun."

Sanki çok acelesi varmış gibi konuşuyordu. Frankeştayn, bana her zamanki *fauteuil*'i gösterdi, kendi yerini ise Natchalnik'e verdi.

"Hayır, teşekkür ederim" diye çabucak cevapladı. "Bu fazla rahat. Onlardan kalkamıyorum, midem." Elleriyle gösterdi. Ve herkesten önce davranıp toplantı masasındaki düz iskemlelerden birini kaptığı gibi benim yakınıma oturdu. Bunu neden yaptığını derhal anladım: Şimdi benden çok daha yüksekteydi ve bana tepeden bakıyordu. Frankeştayn her zamanki gibi karşıma oturdu. Birinci perde başladı.

"İçki getirin bize" diye gürledi Natchalnik. "Neyiniz var? Tanrı'm! Ne bu, şurup mu? Ne berbat şey. Ben içki demiştim! Gerçek içki istemez misin, Erica? Bu bebekler için, onlar bile hoşlanmaz bundan. Ben votka istiyorum!"

Natchalnik'le Frankeştayn hızlı hızlı bir şeyler konuştular. Frankeştayn üzgün görünüyordu, votkası yoktu.

"Bende votka var. Moskova'dan bir kasa, iyi kalite, güçlü votka getirmiştim" dedi Natchalnik. "Burada satılan işe yaramaz şeyleri içmeyin."

Slooshaiyoo, Natchalnik'in votkasını almaya gönderildi ve Natchalnik gelen votkanın alkol oranını iftiharla gösterdi bize, ardından şişeyi açtı.

"Kadehler!" diye gürledi. "Kadeh lazım bize." Frankeştayn, alınmış bir havada likör kadehlerini ona doğru itekledi. "Ne demek oluyor bu? Bunlara kadeh mi diyorsunuz siz? Bunlar yüksük yahu, yüksükle içki içildiği nerede görülmüş. Kadeh getirin."

Slooshaiyoo gidip sonunda üç büyük su bardağıyla geldi. Natchalnik durumdan hoşnuttu, bardakları yarısına kadar doldurdu ve bana gülümsedi. "Nasıl diyorsunuz? *Skoal*? Kadeh kaldırırken, neydi? Rusça'da biz "Sağlığına!" der ve kadehi dipleriz. Haydi bakalım, önce sen Erica, sağlığına!"

İkinci kadeh çocuklarıma kaldırıldı, üçüncüsü ise kocama. "Onu seviyor musun? O, seni seviyor mu? Yoksa seninle istihbaratçı şeflerinin emirleriyle mi evlendi? Hayır mı? O da ajan mı? Ajan falan değil mi? Ne demek oluyor bu? Neyse, ona içelim biz?" Dördüncü kadeh annemin şerefine kaldırıldı ("Kim sevmez annesini?"). Beşinci kadeh benim hızla tahliye edilmeme, altıncısı genel olarak özgürlüğe, yedincisi geleceğime. Sonrasını sayamadım artık.

Yemeğin, içkinin etkisini azaltacağını ummaktan başka çarem yoktu. Natchalnik, yiyeceklere dokunmamıştı bile. Frankeştayn her kadeh kaldırışa katılıyor, her zamanki kazık gibi oturuşunu bozmadan makineli tüfek süratiyle tercüme görevini yerine getiriyordu.

Natchalnik, iskemlesini iyice yanıma yaklaştırdı. Bir konudan diğerine hızla sıçrayarak sorular soruyor, bir şeyler söylüyordu. Bana akşam yemeklerinde eskiden şarap içip içmediğimi sordu, hemen ardından da Amerikalıların bana aylık ödeme yapıp yapmadıklarını. "Ya, demek ödeme yapmıyorlardı sana? Bu iyi bir şey değil, biz iyi ödeme yaparız. Senin gibi bir kadının asla çalışmak zorunda olmaması gerekir, herhangi bir ihtiyaç içinde olmaması gerekir. Akşam yemeğinde en iyi yemekler, şaraplar olmalı; masanda da güller. Bu ülkedeki Amerikan casusluk teşkilatının başı kim? Bilmiyor musun? Hem de çok iyi biliyorsun. Dans etmeyi sever misin? Amerikalılardan para alan Alman Partisi Merkez Komitesi üyeleri kimlerdir? Pieck'i, Ulbrich'i tanıyor musun? İzin verir misin, eline bakayım? Bir kişinin ellerinin çok önemli olduğunu düşünürüm, sence de öyle değil mi? Ellerin harika. Bırak da tutayım ellerini. Evet, gerçekten harika; gayet biçimli, küçük. Böyle elleri severim (Elleri küçük, temiz ve çok güzeldi; benimkiler ise kirli, kaba, bakımsız). Bu eller Sibirya'da ağaç kesmemeli. Berlin'deki görevini tam olarak hangi kelimeyle ifade edebiliriz? Senin kişisel görevini kastetmiyorum. Field'ın nerede olduğunu biliyor musun? Hayır mı? Oh, sıkma canını, gerçekten çok iyi durumu. Daha geçenlerde gördüm kendisini. Çok zeki bir adam. Bir dâhi. Bana ne dediğini biliyor musun? Neyse, boş ver. Fakat durumu derhal kavradı ve fırsatı kaçırmadı. Karşılıklı el sıkıştık. Onunla dost olduğumuz için gerçekten çok şanslıyız. Ona çok hayranım, ya sen? Bacakların da çok güzel ve çok hoş. Hayır, biraz daha kalın olmaları gerekmiyor, kalın bacaktan hiç hoşlanmam. Rusya'da birçok erkek, şöyle iriyarı, şişman kadınlardan hoşlanır biliyor musun; ama ben hoşlanmam. Ben senin gibi hoş, ince, güzel bacaklı kadınlardan hoşlanırım. Ne utanç verici şey bu Erica, hâlâ buradasın. Field, diğerleri özgür; güzel bir hayat sürüyorlar. Ya sen? Nedir ki beklediğin? Sibirya'daki hayata dayanamayacağından emin olmalısın. Ve seni temin ederim ki bunun sonu Sibirya. Sen bir kadınsın. Kadınları cezalandırmak bizim işimiz değil. Senin sorumlu olduğunu düşünmüyoruz; gerçek suçlular

başka. Eğer iyi niyetli olduğundan emin olsak, seni hemen şimdi evine yollamakta bir an bile tereddüt etmeyiz. Ne dediğimi anladın mı? Son derece resmi bir şekilde sana bizim gerçekte seninle ilgilenmediğimizi söylüyorum. Bizim için sen sadece bir kadınsın, çok önemlilerden biri değilsin. Biz daima kadınlar hakkında özel değerlendirmeler yaparız. Evet, tekrarlıyorum, evine dönmene izin veririz. Batı'daki aile evine dönmene izin veririz, yeter ki bize istediklerimizi söyle. *Noo*, ne diyorsun bu konuda?"

Eli dizimdeydi, sözleri beynimde dönerken vücudunun sıcaklığını hissettim, gözümün önünde yüzler. Yine de son derece uyanıktım; beynim ve sinirlerim tansiyondan ve heyecandan titriyordu adeta; yüreğim umutla hoplamıştı, gerçek umutla. Burada, evet burada ve şimdi kaderime karar verilecekti. Özgürlük hiç bu kadar yakınımda olmamıştı. Yapmam gereken tek şey onu almaktı ve bu kez, uzak ve muğlak bir söz değildi. Ev, özgürlük. Ah Tanrım, onun avuçlarımdan kayıp gitmesine izin verecek miydim yine? Ne yapabilirdim? Hiçbir şey yapmayacaktım, kesinlikle hiçbir şey. Özgürlük için, ailem için ödeyeceğim bedel çok büyük değildi kesinlikle. Vicdani sorunları daha sonra tartışırdım; doğruyu yanlışı, dürüstlüğü. Önce özgürlüğü istiyordum, çocuklarımı istiyordum, yaşamayı istiyordum.

"Lütfen, bırakın evime gideyim" diye fısıldadım. "Evime, aileme gideyim ve hata yapmadığınızı ispatlayayım. Sizin için çalışacağım, benden yapmamı istediğiniz her şeyi yapacağım. Her şeyi, söz veriyorum." İçimden kendime şans diledim: Bir kere dışarı çıksaydım yeter ki, ne yapabilirlerdi ki? O zaman bir çıkış yolu bulacağımı biliyordum. Fakat öyle bile olsa muazzam bir çaba harcamıştım söylerken. Bu benim tek kozumdu ve büyük bir umutla ortaya koymuştum onu. Natchalnik'in sözleri, bir kova buzlu sudan farksızdı: "Hayır Erica, senin bizim için çalışmanı istiyor değiliz."

"Lütfen, oh lütfen, sizin için çalışmama izin verin! Neden kabul etmiyorsunuz?" Şimdi her şeyi kaybetmiştim işte. Derinlere batıp yok olmak değil miydi bu?

"Hayır, bizim için çalışmana asla izin veremeyiz. Asla. Eğer seni serbest bırakırsak, bunu hiçbir şart ileri sürmeden yaparız. Senin iyi ve mutlu yaşamanı isteriz; bundan sonraki hayatını ekonomik bakımdan sağlamak bizi memnun eder. Demek istediğim, rahat ve huzur içinde yaşayabilmen. Fakat bizim için çalışman,

asla. Bu tartışma konusu bile değil. Bunu bizim için yapacak başkaları var."

"Peki o zaman, benden ne yapmamı istiyorsunuz?" İyice çileden çıkmıştım.

"Senden bütün istediğimiz birkaç isim vermen, Amerikan casusluk teşkilatının yapısını ortaya koyman. Buradaki, Berlin'deki faaliyetlerin ya da görevin hakkındaki her şeyi anlatmak zorunda değilsin; bunları zaten biliyoruz. Sadece bizim henüz tam olarak emin olamadığımız birkaç isim ve bağlantı ve ben, şahsen görüyorum ki bunu yaptığın an evine dönebilirsin."

"Fakat size herhangi bir isim veremem. Ne yapmamı istiyorsunuz, uydurmamı mı?"

"Erica, şimdi yorgunsun. Anlayabiliyorum. Benim teklifim üzerinde düşün, sana zaman tanıyoruz. Bak, lafı neden dolandırıyoruz ki? Sen ve ben arkadaşız, aynı dili konuşuyoruz. Kartlarımızı açalım masaya. Sen, Amerikan istihbaratının bir üyesisin; ben ise bir MVD* görevlisiyim. Sana saygım var. Ancak sen, benim bir mahkûmum olarak olumsuz koşullardasın, benim ellerimdesin. Ben senin yerinde olsam senin merhametine sığınırdım ve koşullarını kabul etmek zorunda kaldırdım. Tek doğru yol bu. Şartlarımız ağır değil, bunların üzerinde dikkatle düşündüğünde anlayacaksın. Fakat bu pazarlıkta biz, daha güçlüyüz ve koşulları biz belirleriz. Sen, daha zayıf durumdasın ve ödün vermek zorundasın. Mantıklı olan bu. Zeki bir insansın, bunu anlarsın."

"Fakat ben..." Ne demeliydim?

"Erica!" Hızla ayağa fırladı, ben de otomatikman onu izledim. "Karşında bir Sovyet görevlisi bulunuyor. Ne söz verirse onu yerine getirir. Anlamıyor musun? Lütfen?"

Sıkı ve hoş bir el sıkışı vardı. Bununla sınırsız bir güce sahip olduğunu göstermek istiyordu. Ona iyi geceler diledim ve odadan fırtına gibi çıkışını izledim. Hızla uzaklaşan ayak sesleri gecenin sessizliğinde yok olup gidince son kalan gücüm de yok oldu ve deri iskemleye gömüldüm. Frankeştayn, beni dikkatle izleyerek bir an bekledi; sonra artık korkutmayan o monoton, derinden gelen sesiyle konuşmaya başladı: "Kiminle konuştuğunun, bu görüşmenin ne kadar önemli olduğunun bilmem farkında mısın? O, Almanya'daki MDV'nin şefiydi."

"Biliyorum, biliyorum" diye inledim.

* Sovyet istihbarat teşkilatı GPU-NKVD'nin o zamanki adı. (ç.n.)

"Nereden biliyorsun? Kim söyledi?" diye sordu Frankeştayn, şaşırmış.

"Oh, boş ver" dedim, küçümseyen bir havada, "hiç kimse söylemedi. İçeri girdiği an anladım. Her şeyinden okunuyordu."

"Evet, evet" diye başını salladı Frankeştayn, bütünüyle katılarak. "Moskova'da en üst makamlarla bağlantılıdır. Daha yeni geldi oradan. Bilmiyorum bu sana ne ifade eder; ama inan bana, büyük yetki sahibidir. Senin lehine her şeyi yapabilir; tabii aleyhine de. Bu, senin için büyük şans Erica, kaçırma!"

"Aman Tanrım, aman Tanrım! Ne yapabilirim?" Başımı iskemlenin koluna koydum, umutsuz ve bitkin. "Sarhoşum" dedim. "Bırakın, hücreme gideyim, lütfen." Başım dönüyormuş gibi yaparak ayağa kalkmaya çalıştım.

"Özür dilerim böyle olduğu için" dedi Frankeştayn, endişeli. "Bu çok önemli, sana yapılan bu teklifi fark etmen için bütün melekelerini toplamalısın..."

"Tanrı aşkına söyler misiniz, neden *siz* benim hiçbir şey bilmediğimi fark etmiyorsunuz? Niçin beni böylesine gevezelikler edecek kadar sarhoş ediyorsunuz! Söyleceğim şeylerin bir gevezelikten ibaret olacağını düşünmüyor musunuz? Şu durum bunu göstermiyor mu? Ne zaman korkunç bir hata yaptığınızın farkına varacaksınız? Amerikan ajanıymış! Neden gerçekten ajan olmadım ki? O zaman her şey ne mükemmel olurdu, ebediyen dostunuz olurdum. Ne saçma, ne gülünç şey. Ya siz aklınızı kaçırmışsınız ya da ben. Bırakın o pis kokular içindeki hücreme gideyim, lanet olsun!"

Sevgili pislik kovam orada beni bekliyordu ve bütün yapmam gereken kapağı kaldırmaktan ibaretti. Bu kova, birisi içine likör ya da likör olmayan bir şeyler kussun diye yapılmıştı nasılsa.

Artık günler korkunç geçiyordu. Zaman zaman gülebilsek de artık çok fazla şaka yapacak bir ruh hali içinde değildim. Kızlar da benimle birlikte endişeleniyor ve tavsiyelerde bulunmaya çalışıyorlardı.

"Julia, gerçekten ne düşünüyorsun –söyleyecek bir şeyler buluyordum– beni serbest bırakırlar mı?"

"Evet. Ruslara güvenmiyorum; ama Natchalnik söz verdiyse yapar, güveniyorum."

"O zaman bir hikâye uydurayım mı? Ülkelerinde güvenlikte olan bazı Amerikalıların isimlerini verebilirim. İsimleri Rusların

kitaplarında casus olarak geçse ne yazar ki? Ne dersiniz, yapayım mı bunu?"

"Dinle. Davayı bilmiyorum. Bir şey söyleyemem. Ama şunu söyleyebilirim: Carcer'den sakınmak için her şeyi yapabilir, her şeyi söyleyebilirsin."

"Carcer nedir?"

"Ceza hücresi. Kimse birkaç günden fazla dayanamaz. Bir kadın üç gün sonra çıldırdı, sesini duyduk. Akıl hastanesine götürüldü. Bir adam yaklaşık dördüncü gün öldü; böbrek kanamasından hastaneye kaldırılmıştı. Orada en uzun süre kalan oydu. Korkunç. Oraya gitmemek için her şeyi yapmalısın. Yoksa ölürsün. Gerçek bu."

Julia, kaderimden gerçekten endişe duyuyordu. O, farklı hücrelerde kaldığından, farklı farklı tutukluları tanıdığından ve ayrıca duvara vurularak sağlanan haberleşme yoluyla hapishanede olup bitenler hakkında çok iyi bilgi sahibiydi. Üç günde çıldıran kadınla daha önce birlikte bulunmuş olan Helga, birçok ayrıntıyı doğrulamaktaydı.

Üç gece daha Frankeştayn'la akşam yemekleri ve içkiyle geçti. Natchalnik her gece giderek kısalan zaman aralıklarıyla gözüktü. Her gece ziyafete bir şeyler söylemek niyetiyle gittim ve her gece bir sonrakine erteledim. Bir an için bütün Alman Politbürosu'nun Amerikalıların maaşlı adamı olduğunu kabul etmeye karar veriyordum, bir süre sonra bundan vazgeçiyordum. Tekrar ve tekrar onlardan durumumu anlamalarını rica ediyor, söyleyeceğim hiçbir şey olmadığına inanmalarını istiyor, tekrar ve tekrar sağır kulaklar bana aynı şeyleri söylüyorlardı: "*Tak* nyet, Erica *tak* nyet." Artık zaman kalmadığını , önemli insanların değerli zamanlarını harcadığımı anlıyordum. Daha az kibar tavırlara sahip olanlar devralabilirlerdi görevi.

Striptiz

Pazartesi sabahı saat 10'da uyandığımda şoka hazır değildim. Muhafız her zamanki koridoru döndükten sonra –hayır, olamaz– Petro'nun odasının önünde durdu. İçeride her zamanki gibi Zehir, Büyük Petro: şık ve dinlenmiş, yüzünde muzip bir sırıtış. Bu sırıtış aniden kayboldu ve ayağa kalkıp bana doğru gelirken yüzü korkunç bir nefret hissiyle adeta çarpıldı.

"Yaaaa, demek beni daha üst merkeze şikâyet ettin, ha? Seni pis sıçan. Düşündüğümden daha da tehlikeli ve zehirliymişsin. Ama aynı zamanda çok daha aptal. Beni bir daha asla görmeyeceğini hesap ettin. Sandın ki benimle işin bitti, seni kahpe orospu! Ama yanlış hesap yaptın. Amirlerim bana tam güven duymakla kalma-

dılar, seni yeniden benim ellerime teslim ettiler. Umarım bunun ne anlama geldiğinin farkındasındır. Eminim artık sana yumuşak davranmak için bir sebep kalmadığını da anlamışsındır..."

Onda böylesine gerçek öfkeye yol açan şeylerin öyle kolayca çekip gitmeyeceğini söyleyebilirdim. Muhtemelen başarısızlığı dolayısıyla azarlanmış ve belki de eskimiş yöntemleri nedeniyle suçlanmıştı. Belli ki kendini kanıtlaması için ona bir şans daha verilmişti ve bundan sonra neler yapacağını tahmin etmek zor değildi. Nasıl yapılacağını bilsem onu fena halde korkutur ve mükemmel bir şekilde pasifize ederdim. Ne ki söylediklerimle daha da kötüsünü yaptım:

"Sizin yerinize şefi görmek istemiş değilim. Oraya sizi şikâyet etmeye gitmedim, sorguya çağrıldım. Hakkınızda soru sorduklarında doğal olarak ne düşünüyorsam onu söyledim ki bunu, size de söylemiştim. Ne söylememi bekliyordunuz ki? Bana son derece sevimli geldiğinizi mi? Bu tam bir yalan olurdu ve ben asla yalan söylemem."

"Dinle, küstah yılan. Benim dilimi sevmezsin. Artık bundan şikâyet etmek zorunda kalmayacaksın. Sana hakkında şikâyette bulunacağın daha değerli şeyler tattıracağım. Ve artık sözcüklerle zaman kaybetmeyeceğiz. Kimdir patronların?"

"Patronum yok."

Bunu aynı eski rutin izledi. Kapı ve pencereler açıldı, kalorifer kapatıldı ve gece boyunca cereyanda tutuldum. Dört bildik soru biteviye tekrarlandı. Cevaplarım ve bundan sonra yeniden başlayacak mutat sorular faslı arasındaki on dakikalık boşlukta sürekli olarak uyutulmayacağım ihtar edildi. Dahası Zehir'e, gidip bir polis copu getirmesi söylendi, o da getirdiği copu Petro sırasına bıraktı. Onun yapacağı en iyi şey bana biraz daha acı vermekti; sürekli olarak uyumamamı ihtar ediyordu. Öyle kendimi bilmez bir hale gelmiştim ki acaba rüya mı görüyordum, ölmüş müydüm yoksa hayatta mıydım, bilmiyordum.

"Uyuma! Dayak yemek mi istiyorsun?" Zehir'in okuduğu gazetede küçük bir delik olmalıydı.

Öfkem beni uyanık tutuyordu. "Ayaktayken nasıl uyuyabilirim ki?! Düşerim o zaman."

"*Sen* ayakta da uyursun."

"Fakat gözlerim açık, görüyorsun."

"Bazı hayvanlar gözleri açık uyur. Senin yaptığın gibi."

Artık, yeniden şişmeye başlayan bacaklarımı zorlukla hissedebiliyordum. Ağır, ağrıyan midem sanki beni ileri doğru çekiyordu ve dengemi koruyabilmek için hamile kadınlar gibi vücudumu arkaya doğru vermek zorunda kalıyordum. Bunun sonucu ise her yoldan omuzlarıma ve baldırlarıma doğru yayılan dayanılmaz bir bel ağrısıydı. Vücudum sürekli gergin halde tutulduğundan ve neredeyse yere paralel bir pozisyonda durduğumdan bütün organlarım yerinden çıkmış gibiydi; birbirlerini çekiyor, itiyor, incitiyor, yaralıyor, zedeliyorlardı. Başım yeniden o bildik, sinir uçları dışarı fırlamış haline geri döndü. Yine de düşmeden ayakta durabiliyordum; ellerim buz gibi dizlerimde, devrilmeden oturabiliyordum. Gerçi birçok kere, bu pozisyonda kalabildiğim son anları yaşadığımı düşündüğüm olmuştur. Sanki bazı görünmez teller beni ayakta tutuyordu ve bir saniye sonra istesem bile yere düşemiyordum. Gözlerimi kapıyordum, unutmak için.

Hücreme sürünerek girdiğimde, sabahın 6'sının kalk zili çalıyordu. Eğer bir cam parçası olsaydı yanımda ya da bir başka şey, intihar ederdim. Bunun yerine kendimi yatağa attım; yarı oturarak, yarı çömelerek, bitkin ve ağlayarak. Gözümden yaş gelmiyordu, inlemiyordum bile. Gözyaşı bile dökemeyecek kadar yorgundum.

Kahvaltıya kadar konuşamadım. Helga ve Julia bana soru sorup duruyorlardı; oyunlar oynuyor, sanki ben uykudan yeni uyanmışım gibi davranıyorlardı. Uyuma cezasının ne olduğu açıklanmıştı: Carcer. Helga ile satranç oynamayı denedik; fakat düşünmekten acizdim. Helga, daha önce hiç oynamadığım, daha az düşünmeyi gerektiren dama oyununu açıkladı. Kuralları anlayamıyordum; ama bir şekilde oynadık işte, Helga'nın sınırsız sabrı ve sportmenliği sayesinde. Oyunların arasında, gelecek sefer Büyük Petro tarafından çağrıldığımda ne yapacağımı tartışıp kafa yordum. Yürüdüm ve oturdum, oyun oynadım ve yemek yedim, kendimi uyanık tutmaya çalıştım –hem Helga hem de Julia tayınlarının çoğunu bana verdiler ve meşgul etmeye çalıştılar– ve bütün bunlar olurken yarı yarıya uyuyordum.

Sabah 10.30'da, bir gece önce yapılanların tekrarlanacağı oturuma çağrıldım ve akşam 4.30'dan gece 10'a kadar bekletildim. Her şey harfi harfine tekrarlandı.

Beş gün, beş gece aynı şekilde sorgulandım. Arada birkaç saat, gittikçe ve gittikçe daha az konuşarak uyurgezerler gibi yürüye-

rek geçiyordu. Sabahleyin soğuk suyun damlaması ve "kahve" bile beni içinde bulunduğum trans halinden çıkaramıyordu. Geceler o kadar acı vericiydi ki gündüzler dinlenme gibi geliyordu. Fakat beynim sürekli bir karışıklık ve acı içindeydi, gözlerim yanıyor ve devamlı sulanıyordu. Bu dumanlı, gerçek dışı dönemde Julia hücreden alınmıştı. Onun olmadığını zorlukla fark ettim, gerçi daha sonra geri dönüp baktığımda, onu götürülürken görünce çok üzüldüğümü hatırladım. Bu sonu gelmez beş güne ilişkin bütün hatırladığım, Helga'nın yatağın üzerinde oturduğu ve benim dolaşıp durduğum. Helga yatakta oturuyordu ve ben onun karşısında dama oynamaya çalışıyordum; her hamleden sonra uyukluyor, her seferinde Helga'nın "gözetleme" fısıltısıyla uyanıyordum. Gözetleme deliği ne zaman açılsa büyük bir çaba harcayarak başımı oraya doğru çeviriyor ve ardından mutlulukla uykuya dalıyordum yeniden, oturarak ve konuşarak. Helga, arasıra gülüyor ve ben de alınmış bir havada nedir komik olan, diye soruyordum. Muhtemelen aralıksız konuşuyordum, söylediklerim genelde ipe sapa gelmez şeyler olsa da bazen çok komik bir şey de olabiliyordu. Bunların hiçbiri davamla ya da sorgumla ilgili şeyler değildi. Düşüncelerim bir kere daha gerçeklikten kopmuştu; yalnızca bedenim hissetmekteydi işkenceyi.

Geceler korkunçtu. Hiçbir gelişme yoktu, sorulara zar zor cevap verebiliyordum. Bir gece, sonunda ortalık yerde silahla dövüldüm. Niçin yapmışlardı bunu –acaba uyudum mu yoksa münasebetsiz bir şey mi söyledim– ya da neler hissettim, hatırlamıyorum. Keskin bir acı duydum; ama ne yere yıkıldım ne de üzerimde sürekli bir etkisi oldu. Bu daha çok, sürekli, yeknesak acının bir tür zirvesiydi. Feryat etmedim ve her şey seyrinde devam etti.

Bir dakika uyumaksızın, bir saniye bile uzanmaksızın geçen beş gün, beş gece... Akşam 5.30'da soğuk lahana çorbası, sabah 6'da ılık tutkal ve ruhsal işkenceyle fiziki direnişin dondurucu geceleri... Her sabah hücreme yürümek benim için daha zor bir hal alıyordu. Beşinci günün sabahında artık ayakta duramaz vaziyetteydim ve hücreme sürünmek çok uzun zaman aldı, sanki lumbagoymuşum gibi öne doğru bükülmüş bedenimle duvarlara sürünerek ilerledim. Muhafızlar beni hiçbir şekilde itekleyip acele etmem için uyarıda bulunmadılar.

Altıncı gün olan cumartesi günü de aynı şekilde geçti ve gece aynı şekilde başladı. Fakat kısa sürede aynı şekilde sona ermeye-

ceği ortaya çıktı. Bu aşamada, her değişiklik hiçbir şey olmamasından iyiydi ve artık beni hiçbir şey daha fazla yıkamazdı.

Petro beni yeni bir soruyla karşıladı: "Büyük patronla yaşadığın o güzelim fasıladan sonra bana döneli ne kadar oluyor?"

"Altıncı gecem."

"Süreni doldurdun, öyle değil mi? Söz veriyorum, buna bir gece daha devam etmeyeceğiz. Seninle bütün bir hafta sonunu harcadım. Buna gerek görmüyorum, sen ve lanet olası inatçılığın yüzünden başkaları çalışmazken cumartesi ve pazar günleri çalışmak zorunda kaldım. Biraz da ben eğleneyim artık, sen de aklını başına toplamak için bol zamana sahip ol böylece. Senin gibi düşmanların aklını başına getirmek için çeşitli metotlara sahip olduğumuzu söylediğimi hatırlıyor musun? Tamam o zaman, şimdi 2 Numaralı Metot'la tanışacaksın. Umarım dersini iyi öğrenirsin. Eğer öğrenmezsen daha başka bir sürü metot var. Bu seni yola getirir. Bunların her birini senin üzerinde uygulamaktan sevinç duyacağız. Senin gibi kendini çok güçlü ve yıkılmaz sanan birinin bu metotlar karşısında ne yapacağını merak ediyorum doğrusu. Öyle tahmin ediyorum ki bunlardan çok fazla hoşlanmayacaksın. Elbette, sonunda konuşmaya karar vereceksen bu deneyi boşu boşuna yaşamış olacaksın. Cumartesi gecemi bile feda edebilirim, gerçi eğer sorularıma cevap vermeye gönüllüysen bazı heyecan verici planlarım da var."

"Sorularınıza cevap vermeye her zaman gönüllüyüm."

"Seni Berlin'e kim yolladı?"

"Beni Berlin'e hiç kimse yollamadı."

"Berlin'deki görevin neydi?"

"Berlin'de görevim yoktu."

"Ajanlarının ya da işbirlikçilerinin isimleri?"

"Ajanlarım ya da işbirlikçilerim yok."

Petro, telefonun almacını kaldırdı, diğer eliyle numaralara bastı ve "Bu konuda başka hiçbir şey söylemeyeceğinden emin misin?" diye sordu.

"Hiçbir şey."

İki silahlı nöbetçinin arasında, aşağı kattaki yeraltı mezarlıklarına geldiğimde nöbetteki on asker, aralarında gruplaşmış konuşuyorlardı. Onlar ne olup bittiğini biliyorlardı; ben ise bilmiyordum. Bazılarının sadistçe bir zevkle gözlerinin içi gülüyordu, diğerleri ise sempatilerini zayıf bir şekilde ifade ediyorlardı; fakat

hepsi de tekdüze hapishane hayatını çalkalayacak olay hakkında büyük bir merak ve heyecan içindeydi. Paralarının karşılığında iyi bir seyir göreceklerinden emindim.

Küçük bir soyunma kabinine iteklendim ve tamamen soyunmam söylendi. Kapı açıktı. Bütün giysilerim alındıktan sonra, hepsinin en kötüsü olan Sado, bizzat ve büyük mutlulukla giyeceğim şeyleri seçmeye gitti. Muzaffer bir havada gülerek geri döndü: bacak kısmında kocaman delikler olan örgüden yapılmış kısa bir erkek külodu ile önü ve arkası açık bir fanila. Koltuk altlarımdan belime kadar olan kısım açıktaydı ki mükemmel bir görünüştü doğrusu. Eh ne de olsa en azından örtündüğüm illüzyonun içindeydim.

Bu durumda koridora iteklendim, burada Sado büyük bir hevesle beni beklemekteydi kelepçe vurmak için. Kelepçe vurulmak bazı durumlarda korkunç aşağılayıcıdır ve aynı zamanda da saçma. Elleriniz önden kelepçelenmişse bağlanmış olan ellerinizi en azından bir silah gibi kullanabileceğinizi düşünürsünüz. Fakat elleriniz arkadan kelepçelendiğinde kendinizi çaresiz ve savunmasız hissedersiniz.

Sado büyük bir zevkle kollarımı vahşice arkada birleştirdi, omuzlarımda büyük bir acı duydum, ardından "bilezikler" bileklerime geçip sıkıştırıldığında acım dayanılmaz oldu. Öyle bir sıkmıştı ki kan dolaşımı olmuyordu. Diğer muhafız itiraz etti, bunun üzerine Sado biraz gevşetti kelepçeyi. Bundan sonra bildik hücrelerden birine yürütüldüm muzafferane: 1 Numaralı Ceza Hücresi, benim eski evim. Benim için önceden hazırlanmıştı; tahta ranza ve pislik kovası alınmıştı. Hücrede kırık pencereden, tavandan ve donmuş fayans döşemeden başka hiçbir şey yoktu.

Öylesine yorgundum ki kendimi derhal yere atıp uzandım. Bir ölçüde hâlâ sıcak olan tenimin taşın soğuğu ile teması neredeyse benim dayanma gücümü aşan bir etki yaptı. Ama bitkinliğim daha büyüktü. Kapı açılıp Kadife bana ne yaptığımı sorduğunda "Uyuyorum" diye mırıldanarak yanıt verdim; muhtemelen beni uyandıracak kadar acımasız değildi. Başını salladı, "çılgınlık" ve "çok soğuk" gibi bir şeyler mırıldandı ve kapıyı dışarıdan kilitledi. Bir dakika ya da birkaç dakika sonra bacaklarımdaki ve kollarımdaki korkunç bir acıyla uyandım, onun hâlâ bakmakta olduğunu ya da yeniden baktığını fark ettim. Yeniden uyumaya çalıştım; ama acı ve soğuk öylesine şiddetliydi ki ayağa kalkıp uzuvlarımı

hareket ettirerek kan dolaşımını artırmaya çalıştım. Çıldırmış bir kadın gibi hücrenin duvarları boyunca koştum; yarı uykulu, uykusuzluktan ve acıdan yarı yarıya çıldırmış, acısını dindirmeye çalışan yaralı bir hayvandan farksızdım. Çıplak ayaklarımı bütün gücümle yere vuruyordum ve gücüm tükendiği an yeniden yere yığılıp uyumaya başladım.

Bütün gece boyunca aynı şeyi tekrarlayıp durdum, tamamen kalkmak zorunda olduğum sabah 6'da düşüncelerimi toparlayabilecek kadar uyumuştum.

Bu buz gibi hücrede pratikte çıplaktım. Ellerim arkadan bağlıydı, bileklerim zonkluyordu, omuzlarım ve sırtım ağrıyordu, ayaklarım hissizdi, bütün vücudum öylesine katılaşmıştı ki ilk başta, yeniden dik durabileceğimi düşünememiştim bile. Ellerim bağlıyken her zamanki egzersiz hareketlerimi yapmam korkunç zordu. Fakat yapabildiğim ölçüde yapmak için kendimi zorladım, başım yere değene kadar sırtımı esnettim, kollarımı omuzlarımı gerecek şekilde arkadan yukarıya doğru kaldırdım ve katılaşmış dizlerimi açmak için bacaklarımı yukarı çekip aşağı indirdim. Bundan sonra kendimi biraz daha iyi hissettim.

Carcer'deki ilk günümdü. Akıl hastanesine götürülmem için daha iki gün vardı. Dördüncü gün böbrek kanamasının başladığını ve artık dayanmanın mümkün olmadığını biliyordum. O kadın aşırı dayanıklı olmalıydı. Onun üç gün boyunca canlı ve aklı başında kalıp kalmadığını merak ediyordum. Belki diyordum, bir mucize olur; belki bugün benim masum olduğumu anlarlar. Belki Caraway bunu duyar ve beni kurtarmaya gelir. Onu bir süredir düşünmüyordum. Beni şu anda görseydi yardım eder miydi? Onun hapishanesi bir cennetmiş meğer. Ne güzel, ne sıcak saatler geçirmiştim onunla. Ona sevinerek geri dönerdim, onun hakaretlerine, yumruklamalarına. Beni niçin dövmüyorlar ki? Buna hazırım. Bağırmam; nasıl dayanacağımı biliyorum. Keskin bir acı, belki de on kez, evet üstesinden gelirim bunun. Fakat bu sürekli kör acının, bedenimin tüm kemiklerine tırmanan soğuğun üstesinden gelemem. Caraway, lütfen gel ve al beni buradan. Burada ölü bir köpek gibi yatmama izin verme. Ya Frankeştayn'a, Natchalnik'e ne oldu? Onları görmeyi talep edebilir miyim? Beni her zaman kabul edebileceklerini söylemişlerdi. Fakat ne söyleyeceğim onlara? Buraya dayanamadığımı mı? Hayır, bunu son çare olarak düşünmeliyim. Ne olursa olsun, beni şu ya da bu yoldan

buradan çıkartmaları gerekir. İki gün daha ve sonra her şey bitecek. İki gün daha! Bu, daha ilk günün sabahı! Daha bir saat bile geçmedi. Bütün gün boyunca hayatta kalmam mümkün olacak mı? Keşke yiyecek ve içecek sıcak bir şeyler verseler. Birdenbire ne kadar aç olduğumu hissettim. Şimdi bütün düşündüğüm, kocaman bir kâse, güzel "kahve" ve bir koca tayından ibaretti.

Benim koridordaki tüm tutuklular tuvalete götürülüyordu. Hepsine kahvaltı da veriliyordu. Benim için hiçbir şey söz konusu değildi. Fakat o da ne? Kapım açıldı ve Sado bana yemek getirdi: Bir kâse soğuk su ve bir ince dilim ekmek, bir Amerikan tostunun yarısı büyüklüğünde. Hiç görmek istemediğim birini görmenin yol açtığı gözyaşlarını yutayım derken neredeyse boğuluyordum.

"Buyur, gel al. İstemiyor musun?" Yemeği geri alıyormuş gibi yaptı. Ellerim bağlı olduğundan kâseyi alamayacağımı işaret ettim.

"Oh, evet." Yüzü sevinçle parladı. "Anladım. Al o zaman." Kâseyi ve ekmeği pislik içindeki yere koydu. "Eğer açsan yersin." Kapıyı kapattı arkasından, sonra da gözetleme deliğini açtı hemen, oradan bakmaya başladı. Ona eğlence fırsatı vermek istemiyordum, yemekle ilgilenmiyormuşum gibi yapıp hücrede dolaşmaya başladım. Yemeği alıp götürmek için kapıyı açtı yeniden.

"Al götür şu pis suyunu!" diyerek bir ayağımla kâseyi ona doğru ittim, diğer ayağımla da yerdeki ekmek parçasını korumaya aldım.

"Susamadın mı? Tamam o zaman. Ama ekmeği nasıl yiyeceksin? Ayaklarınla mı?"

"Yerim ben, nasıl yiyeceğim seni ilgilendirmez. Çek git."

Gözetleme deliği kapanınca yere çömeldim, öne eğildim, ekmek parçasını dişlerimle aldım. Birkaç saniye için ekmeği yiyemeyeceğimi düşündüm; zeminin aylarca ya da yıllarca yıkanmadığı belliydi ve yerken midemin bulanacağını düşündüm. Ama bu sadece birkaç saniye sürdü. Bunu düşünmemeye çalıştım ve ekmeği dizlerime koyup büyük bir zevkle ve hızla mideye indirdim. Daha yeni bitirmiştim ki Sado yeniden baktı gözetleme deliğinden. Onun büyük bir seyri kaçırdığını düşünmek bana o gün büyük zevk vermişti.

Her gün, başladığı gibi biter; bu da bitmişti. Akşama kadar hiçbir şey olmadı. Ne öğlen ne de akşam yemeği verildi. Heyecan verici olan, tuvalet ihtiyacını gidermek üzere banyoya gitme

zamanının gelmesiydi. Kadife, görevi Sado'dan devralmıştı. Kelepçeleri çözerken onun yumuşak, nazik ellerini bir dakika için bile olsa hissetmek büyük bir zevkti. Rahatlama inanılmazdı. Kötünün nasıl bir şey olduğunu o zaman anladım. Fakat neşem uzun sürmedi. Beş muhafız beni en mahrem ihtiyaçlarımı görürken izledi. Kapı açık bırakılmıştı ve bana en küçük bir kâğıt parçasını bile vermeyi reddettiler. Cossack, "Parmağını kullan" dedi. Ve o zaman hayvanların bu işi nasıl yaptığını öğrendim: oturmadan, kâğıt olmadan, yıkanmadan. Tuvaletler o kadar pisti ki herhangi bir şekilde oturmak mümkün değildi. Aşağıdaki suda boklar yüzüyordu ve çıplak ayakla buraya basmak korkunç bir şeydi. Kısa sürede donumu indirmeden nasıl yapılacağını da öğrendim; çünkü ertesi gün (sorgu zamanına kadar kelepçelerim çözülmemişti. Yemeğimi bağlı ellerle alıp önüme getirmesini de öğrenmiştim)muhafızlar bu akrobatik hareketlerle bir güzel dalga geçiyorlardı.

Sonunda pazartesi geldi. Durum şuydu: Üçüncü gün çıldırmaya başladım. Kendimde gördüğüm ilk işaretler; umutlu, mutlu, oldukça neşeli olduğumdu. Fakat geçen iki gecede kısa aralıklarla da olsa uyumam yeniden aklımı başıma getirmişti. Artık Kızıl Kızları ya da Kara Adamları görmüyordum, kendi kendime konuşmalarımı duymuyordum, başka sesler de gelmiyordu kulağıma. Gayet normal görünüyordum: soğuktan donmuş, aç ve sefil.

Gecenin 10'uydu. Giyinmeme izin verildi –görece temiz giysilerimi pislik içindeki bedenime giymek son derece iğrenç bir şeydi; fakat bunları giyince müthiş bir şekilde ısındığımı hissettim– ve Büyük Petro'ya götürüldüm.

Ofisi sıcaktı, pencereler kapalıydı, benim sert sandalyem pelüş bir sofadan farksızdı ve kan dolaşımının bütün bedenimi müthiş rahatlattığını fark etmeye başladım. Fakat çok uzun sürmedi; bu oturumlar beş dakikadan fazla sürmezdi. Petro, pislik kovasının olmadığı koşullarda uyuma olanaklarımı sordu önce. Ona yere yapmanın da yatmanın hiç de fena olmadığını söyledim. Yüzündeki şaşkınlık ifadesini görünce bende en ufak bir delirme belirtisi olmadığını düşündüm. Yeniden umutlandım: Bütün bunlar sona erecekti yakında. Petro, benim baklayı ağzımdan çıkarmaya hazır olup olmadığımı öğrenmek istiyordu. Ona, ne yazık ki dilimin altında bakla olmadığını ve beni hücreme geri göndermekte gecikmemesini söyledim.

"Seni değerli gece uykundan yoksun bırakmak istemem."

"Oh" dedim, "sizin arkadaşlığınız çok daha değerli."

Petro'nun güçlü bir espri duygusu vardı; bu tür sözlerden hoşlanırdı ve yüzünde onun çocuksu gülümsemesini yeniden görmek güzeldi. Sonra, söylediğimin ne anlama geldiğini fark ettim: Beni burada umutsuzca kalmaya sevk eden şey, yalnızca odanın sıcaklığı ve sandalyenin rahatlığı değildi, insanca sıcaklığı hissetmemdi. O kadar nefret ettiğim ve korktuğum Petro, nasıl olduysa insanlaşmıştı.

Beni götürmeye gelecek muhafızı beklerken Petro, benim yerde uyumam konusuna geldi yeniden: "Muhafızlar yere uzanmana izin veriyorlar mı?" diye sordu.

"Hiçbir zaman izin istemedim" diye diplomatik bir cevap verdim.

Muhafızlar gelince Petro, onlarla tek bir kelimesini bile anlamadığım kısa bir görüşme yaptı. Fakat konuyu tahmin edebildim. O geceden itibaren diğer mahkûmlar da kafalarını dinleyemediler. Birkaç dakikada bir kapım yumruklanıyordu: "Kalk!" Bu benim için çok önemli bir şey değildi; çünkü soğuk yüzünden birkaç saniyeden daha fazla yerde yatamıyordum. Ne zaman kapımı yumruklasalar kalkıp bir dakika kadar hücreyi koşarak dolanıyor, sonra kendimi yeniden yere atıyordum. Tam bir oyundu. Gerçeği, Petro beni bir kere daha hırpalamaktaydı.

Dördüncü gün hâlâ aklım başımdaydı ve ilk kez yemek verildi: Ilık bir lahana çorbası, her zamanki tayın değil de yarım tabak kadar. Ekmek yoktu. O günden sonra böbreklerin kanamasını bekledim; aklımı kaçırmak üzereydim. Beşinci gün, ne kanla ne de başka bir şeyle ilgilendim ve bir dakika daha dayanamayacağıma karar vererek son çareme başvurmam gerektiğini düşündüm: Patron.

Frankeştayn, beni her zamanki gibi kibarca karşıladı. Pislik içinde olduğumun farkında değilmiş gibiydi; bu koşullarda uygar bir yerde oturuyor olmak kendimi daha kötü hissetmeme yol açtı. Benim heyecan içinde, yapılan muameleyi anlatmamı sabırla dinledi, başını üzüntüyle salladı ve Natchalnik'i çağırdı. Natchalnik derhal geldi, beni saygıyla selamladı ve Frankeştayn'ın anlattığı hikâyeyi dinledi. Ciddi bir yüzle sempatisini ifade etti:

"Koşulların ne kadar berbat olduğunu biliyorum ve sizin bu koşullarla yüz yüze kalmanıza üzülüyorum. Sizi bu duruma düş-

mekten kurtarmaya çalışmıştım. Ama yardımımı reddettiniz. Şu anda olay benim elimden çıkmış bulunuyor. Sorgucunun ellerindesiniz ve bir başkasının işine karışma hakkım yok. Sizin için ne yapabileceğime bakacağım; fakat çok fazla umut yok. Gerçi beni ve meslektaşımı burada her zaman görmek isteyebilirsiniz. Yeter ki isteyin, her zaman yanınızdayız. Sizin için çok üzgünüm Erica, çok üzgünüm. İyi geceler."

Carcer'de on altı gün geçirdim. Bu süre içinde dört kâse çorba ve on iki ince dilim ekmek verildi; fakat kötü beslenmekten dolayı hastalanmadım. Yıkanmama asla izin verilmedi; saçlarım kirden dolayı öylesine keçeleşmişti ki parmaklarımı geçiremiyordum. Tarif edilmez bir pislik içindeydim. Mikrop kapmam işten bile değildi; ama böyle bir şey olmadı. Soğuktan kaskatı kesilmiştim ve burnumdan zorlukla nefes alabiliyordum. Gün be gün korkunç bir hastalığa yakalanıp bu işkence hücresinden çıkarılma umudunu besledim ve günler, bu yönde hiçbir belirti olmadan birbirini kovalayarak geçip gitti. On birinci gün, kuşkusuz bitkinlikten, ayakta öne doğru eğilerek durmaya başladım; ellerim arkadan bağlı olduğundan yere düşmemi önleyemedim ve alnımın üstüne yere kapaklandım. Haykırmış olmalıyım ki –acıdan çok şaşkınlıktan– muhafızların hücreme doğru aceleyle koştuklarını duydum. İkisi içeri daldı. Ne olduğunu izah etmeye çalıştım; bana, içeri girdiklerinde kendi kendime ayağa kalkabildiğim konusunda tekrar tekrar teminat verdiler. Yeniden tek başımaydım. Ellerim önümden bağlanmıştı ve alnıma dokunabiliyordum: Kan yoktu, yalnızca sağ tarafta felaket bir şişlik oluşmuştu ve şiddetli ağrıyordu. Sonradan anladığıma göre kemik çatlamış olmalıydı; çünkü o şişlik hiçbir zaman tamamen ortadan kalkmadı. Kısa bir süre büyük bir umuda kapıldım: Belki de bu olay benim buradan çıkmama yol açabilirdi. Kadife görevi devraldığında bu umut daha da arttı. Kadife gözetleme deliğinden rutin kontrolünü yaptıktan sonra gözüme bakmak üzere hemen kapıyı açtı. Önce ne olduğunu anlayamadım; fakat sonra sağ gözümün morardığını anladım. O gece Petro bile endişelendi, birisinin bana vurup vurmadığını sordu. Sadece bitkinlikten dolayı yere düştüğümü duyunca son derece memnun oldu. Bu konuda hiçbir şey yapılamazdı. Bir defa daha düşebilirdim, o zaman bütün umutlarımı bir kenara koymam gerektiğini anladım.

Zeminde yatarak geçirilen dakikalar yeterli ölçüde dinlenmemi sağlamış olmalı ki yeniden gayet normal bir hale geldim. Carcer de ilginçliğini kaybetmişti, delirme ya da böbrek kanamasının sendromlarını keşfetme ihtimali de giderek ortadan kalkmıştı. Sıkılmaya başlamıştım.

Zaman zaman hücrenin içinde hareket eden bir şeyler mi var acaba diye düşündüğüm oluyordu. Kuşkuyla yaptığım araştırmalardan sonra nihayet buldum onu: uzun bacaklarında tüyler olan kocaman bir örümcek. Üzülmüştüm. Küçük bir fare, kurtçuk ya da hamam böceği gibi bir şey olsa dert değildi de örümceklerden korkardım. Bu korkunç canavarın ben uyurken çıplak vücudumda ya da yüzümde yürüdüğünü düşünmek soğuktan daha fazla ürpertiyordu beni. Yeni arkadaşımı keşfettiğim andan itibaren ne rahatım ne huzurum kaldı: Gece gündüz onu izler oldum. Bir saniye bile gözümden kaçırsam paniğe kapılıyordum. Nereye gitse izliyordum onu. Örümcek duvara tırmanıp küçük pencereye doğru gittiğinde büyük bir heyecana kapılıyordum; ama temiz havadan hoşlanmıyordu ve geri dönüp yeniden aşağılara, evime doğru yol alıyordu. Beni o kadar meşgul etmiş ve bir anlamda öylesine arkadaş olmuştuk ki iki rahatsız gün geçirdikten sonra büyük bir karar verdim: Birimizden birimiz gitmek zorundaydı. Ne yazık ki benim gitmem mümkün değildi, o zaman o gidecekti. Onun için üzgündüm. Aslında masumdu; fakat benim huzurum için öldürülmesi gerekiyordu. Bu kesin bir karardı ve bu karara varmadan önce üzerinde enine boyuna düşünmüştüm. Ve elbette bu karar, beni cellatlık işini yerine getirme göreviyle karşı karşıya getirmişti. Bu durumdan büyük bir hoşnutsuzluk içindeydim ve olayın moral ve fiziki cephesi bir hayli yüklüydü. Bir erkek gibi davranmaya karar verdim: Sorunla yüzleş, karar ver ve çözmek üzere harekete geç. 3 Numaralı Uygulama'ya geç: Çıplak ellerinizden ve ayaklarınızdan başka bir şeyiniz yoksa bir örümcek nasıl öldürülürdü? Bir silah arandım. Hiçbir şey yoktu. Ellerimi ileri doğru uzatıp onlara baktım. Tek olanak gözüküyordu: iki elimi bir arada tutan kelepçenin ortasındaki küçük bir demir parçası. Fakat örümceğe dokunmadan hedef alıp nasıl ezecektim onu bununla? Bu sorun üzerinde saatlerce düşündüm, tam ve yerinde bir darbe indirmenin kolay olmadığını görmek cesaretimi tekrar tekrar kırıyordu. Bir muhafız içeri girip kollarımı yukarı kaldırmamı emretti ve kafayı tamamen oynatıp oynatmadığımı anlamaya çalıştı;

fakat benim örümcekle ilgili bir ikilem içinde olduğumu anlayınca başını sallayarak çıkıp gitti ve beni örümcekle baş başa bıraktı. Sonunda eylemi gerçekleştirdim; çünkü gerçekleştirmek zorundaydım. Hayvana ellerimle dokunmadan hızla ve etkili bir şekilde yaptım bunu: Demir çubuğun altında ezildi. Cesaretimden gururlanmıştım ve günlerce yaptığım işten dolayı böbürlenip durdum. Diğer yandan, dördüncü günlerden biri gelip çorbam verildiğinde çok mutlu oldum. Açlığıma rağmen onu yiyemezdim herhalde.

On altıncı gün de geçti ve hâlâ hayattaydım, hiçbir değişiklik yoktu. Vücudum –görebildiğim kadarıyla– simsiyahtı; saçlarım kirden kuş yuvasına dönmüştü ve ancak soğuktan donmuş olduğum için kokmadığımı hayal ediyordum. Bacaklarım, kollarım baştan aşağı ve karnım fena halde şişmişti. Kaburgalarım ve omurgam, yaşlı bir kısrağınki gibi dışarı fırlamıştı. Duvara dayanmam mümkün değildi. Bir alkolik ya da bir felçli gibi titreyip duruyordum.

Gece saat 10'da Petro'nun yanına çağrıldım. Kadife ve Kuş vardı görevde. Merdivenleri zorlukla çıktım, onlar gerekli sabrı gösterdiler. O gece yalnız başına olan Petro, her zamankinden daha rahat ve keyifli görünüyordu.

"Tanrım!" dedi, başını sallayarak, "Güçlüymüşsün! Buna daha ne kadar dayanacağını düşünüyorsun?"

"Bir dakika daha dayanamam" dedim. "Beni çıkarın oradan. Lütfen oradan çıkarın beni."

"Oh, sen bilirsin. Şurası bir gerçek, senin buraya alıştığını söyleyeyim. Öyle sanıyorum ki sonsuza kadar dayanabilirsin buna."

"Alışmak mı?" diye haykırdım öfkeyle. "Bunu nasıl söylersiniz? Bir insan bu koşullara nasıl alışabilir!" Ama haklı olduğunu biliyordum. Bir insanın bu şekilde yaşayabilmesi imkânsız görünüyordu ve ben on altı gündür yaşıyordum; üstelik on altıncı gün ilk gün kadar zor değildi. "Alışmış değilim ve asla alışmayacağım" diye tekrarlayıp duruyordum, gözyaşlarım kir içindeki yanaklarımdan akıp giderken.

"Evet, sen alıştın buna" diye mırıldandı, yüzünde dalgın bir ifadeyle. "Merak ettiğim, sadece... Ne yapmak istiyorsun? Seni şimdi nereye göndermemi istiyorsun? Hücrene geri göndermemi mi? Senin o güzel, rahat eski hücrene?"

"Aa evet, lütfen, beni eski hücreme geri gönderin." Sanki onun gerçekten "güzel ve rahat" olduğunu düşünüyormuş gibiydim, eski gururum uçup gitmişti.

"Peki" diyerek gülümsedi, "belki bunu yapabilirim, eğer bu seni mutlu edecekse. Rahat, güzel, sıcak hücrene geri dönmene izin vereceğim. Ona alışacaksın ve vücudun yeniden yumuşayacak. Şimdi sertleştin, dayanıklı hale geldin, her şeye dayanabilirsin. Açıkçası, senin 3 Numaralı Uygulama'ya bile artık dayanabileceğini sanıyorum, 2 Numaralı Uygulama'ya gayet güzel uyum sağladın. Artık bu noktada diretmenin gereği yok. Evet, seni rahat, yumuşak bir hayata geri göndereceğim ve böylece zorluklara direnme gücünü tamamen kaybedeceksin. Ondan sonra seni oradan alıp bu sefer 3 Numaralı Uygulama'ya sokacağım. Ve o zaman kesinlikle direnemeyeceğini çok iyi biliyorum." Alaycı bir şekilde gülümsedi, bulduğu çözümden memnun.

Hiçbir şey umurumda değildi. Tek düşüncem o korkunç buzdolabına yeniden gönderilmemek, yeniden giysilerimden olmamak, o ağır kelepçelerin yeniden bileklerime takılmamasıydı. Sonra olacakların hepsine razıydım, yeter ki şimdi ısınıp uyuyabileydim.

Korkunç bir bezginlik çökmüştü üstüme. Bu sıcak, hoş odada tüm direncim tükenip gitmiş gibiydi. Petro'nun ne kadar haklı olduğunu anında anladım. Eğer bana yumuşayacak zaman verilirse bir daha asla herhangi bir baskıya dayanacak gücü bulamayacaktım kendimde. Sessiz hıçkırıklarla tüm vücudum sarsıldı ve neredeyse iskemlede oturup muhafızların beni almaya gelmelerine kadar sürdü bu. Yol boyunca tırabzanlara tutunarak ve duvarlardan destek alarak ilerledim –bu yaptıklarım kurallara kesinlikle aykırıydı; ama Kadife ve Kuş bu konuda tek kelime etmemekte sessiz bir anlaşma içindeydiler– içimden ağlıyordum. Sanki on altı günün buzları aniden erimiş ve artık sona ermişti, ben ise çökmüştüm. Tam bir bitkinlik içinde geldim eski hücreme ve sonunda kapı açılıp üç tane kafa "yatak"tan uzanınca sesli hıçkırıklara boğuldum, artık tek bir adım atacak halde değildim. Muhafızlardan biri beni nazikçe hücreye iteledi ve kapıyı arkamdan kilitledi. Eskimiş bir paçavra gibi çarptım duvara.

Korkuyla gerilmiş üç surat gözlerini dikmiş bana bakıyordu, sanki bir hayalet görmüş gibi. Bir dakika kadar bir ölüm sessizliği oldu, sonra Helga'nın sesi büyüyü bozdu: "Erica, Tanrım! Ben seni öldü sanıyordum."

"Hayır, Carcer'deydim. Hâlâ burada olmanıza çok sevindim" diye fısıldadım.

"Aman Tanrım, ne yaptılar sana? Korkunç görünüyorsun. Zor tanıdım seni."

"Yorgunum."

"Oh, elbette. Çıkar giysilerini. Kıpırdayalım da sana yer açalım. Frida ile benim aramda yatabilirsin."

Üç kız derhal harekete geçti, Frida ile Helga'nın "şiltesi" arasında bir yer açtılar yatmam için. Korkuyla açılmış gözlerini benden alamıyorlardı ve bu iki yeni kız tek bir kelime etmediler. Duvarın oradan kıpırdamamıştım bile.

"Yatamam" dedim. "Pislik içindeyim."

"Boş ver" dedi Helga, bana bir erkek fanilası fırlatırken. "Yarın yıkanırsın. Hadi giy bunu, çabuk."

Titreyen ellerle soyundum, temiz çamaşırı kirli bedenime giydim, sendeleyerek yatağa gittim. Birçok elin bana yardım ettiğini görmek ve vücudumun üç haftadır ilk kez uzandığını hissetmek öyle büyük bir mutluluktu ki daha başımı koyar koymaz derin bir uykuya daldım.

Sabah zili saat 6'da çalıp uyandığımda kendimi farklı bir kişiymişim gibi hissettim. Mutlu, neşeli ve konuşkandım. Arkadaşlarım ise öyle değildi. Bana merakla bakıyor ve ürkmüş görünüyorlardı. Fakat kısa süre sonra sorular sormaya başladılar. "Korkunç rüyalar gördün mü?"

"Yok, hayır" diye yanıtladım. "Kütük gibi uyudum ve en mükemmel şekilde dinlendim."

"Şey" dedi Helga, "bundan pek emin değiliz. Bütün gece boyunca tekme atıp durdun ve seni durdurmak için epey uğraştık. Hiçbir şeyin farkında olmadın mı?"

"Hayır. Sizi uyutmadığım için özür dilerim."

"Sizi böyle gördükten sonra nasıl uyuyabilirim?" dedi, yeni kızlardan biri olan Frieda, korkusu sesinden bile belli oluyordu. "Ben yeni geldim buraya, biliyorsunuz. Eğer insanlara böyle muamele ediliyorsa... Aman Tanrım... Bana neler yapılacak..." Hıçkırıklara boğuldu.

Helga güldü, bu kızın üç gündür yanlarında olduğunu ve devamlı ağladığını söyledi. Buraya gelmeden birkaç gün önce güya evlenecekmiş.

"Gördüğün gibi, henüz bizim küçük, güzel evimize alışamadı. Ama alışacak. Bu Elsa. Üç haftadır burada, seni alıp götürdüklerinden bir süre sonra geldi hücreme. Budala kocası yüzünden gel-

di buraya. Doğu bölgesinde küçük bir casusluk işinden. Burada çok fazla kalacağını sanmam. Yıkanmaya ne dersin? Çaydanlıklarımızdaki suları Erica'ya vermeyi öneriyorum. Şu sabun denen şeylerimizi de bir araya getirelim. Hadi işe girişelim."

Soyundum, bir paçavranın ve küçük kahverengi sabun parçalarının yardımıyla yıkanmaya çalıştım. Üç kız gözlerine inanamadan bana bakıyorlardı. Frieda yeniden ağlamaya başladı.

"Sırtına ne oldu?" diye sordu Helga. "Derin tamamen sıyrılmış. Bu kadar kötü mü dövdüler seni?"

"Hayır, beni dövmüş değiller. Sırtıma ne olduğunu hatırlamıyorum. A evet, şimdi farkına vardım. Oturup kalkarken duvara sürtünmekten olmuş olmalı, anlıyor musunuz?"

Sağ tarafım tamamen morarmıştı, onlara düşüp başımı çarptığımı anlatmak zorunda kaldım.

Helga, kısa süre sonra çaydanlıktaki kısıtlı suyla temizlenmemin imkânsız olduğunu fark etti. İkimiz birden ovaladığımız halde derim hâlâ kapkaraydı. Saçlarımın düzelmesi ise çok zor görünüyordu. Helga'nın üç dişli tarağı kirden yapışmış saç yumaklarının içine giremiyordu bile. Gerçi bana Helga ile birlikte pislik kovasını tuvalete taşıma ayrıcalığı verildi. Helga bana, tuvaletin lavabosunda saçlarımı temizlemek için uzun bir zaman harcayacağına söz verdi. Yaklaşık üç gün boyunca bunu uyguladıktan sonra enikonu temizlenmiş oldum.

Onlara, Helga'nın hücresinden götürüldüğüm andan itibaren başıma neler geldiğini anlattım. Her şey olup bittikten sonra bu konuda konuşmak eğlenceliydi –en azından şimdilik bittikten sonra demek istiyorum elbette– (Geleceği hiç sorun etmiyordum. Şu yaşadığım anda çok mutluydum ya). Helga, iki kıza önceden benim hakkımda bir şeyler anlatmıştı. İlk iki gün kelepçelerin sesini işittiğini ve bundan, benim Carcer'de olduğum sonucuna vardığını ısrarla belirtmişti; fakat bu iki günden sonra hiçbir şey duymayınca benim öldüğüm sonucuna varmıştı. Frida hariç, hepimiz buna kahkahalarla güldük.

Elsa bizimle fazla kalmadı. Frieda saflığından dolayı bizi müthiş eğlendiriyordu. Söylediği bazı şeylere güldüğümüz zaman bize ayıplar gözlerle bakıyor ve yanaklarından gözyaşları akıp gidiyordu. Fakat daha sonra kendisi de gözünden yaşlar gelene kadar gülmeye başladı ve biz de onun saflığıyla eğlenmeyi bıraktık. Üçümüz birlikte harika zaman geçiriyorduk.

Frieda, Saksonya'nın küçük bir köyünde doğmuş, dünyanın geri bölgelerindeki birçok köy çocuğu gibi tam bir cehalet ve taassup ortamı içinde büyümüştü. Annesi inanılmaz ölçüde sert bir kadındı ve Frieda on dört yaşına geldiğinde bluzunun altından görünmesin diye annesi onun göğüslerini sıkı sıkıya bağlıyordu. Bu, Frieda'nın, daha on beşine gelmeden el yordamıyla da olsa aşkın zevklerini keşfetmesini engelleyememişti. Annesi onun yaz giysisinde bazı lekeler görünce ve bunların nereden kaynaklandığını duyunca onu fena halde dövmüş ve bir daha yalnız başına dışarı çıkmasına izin vermemişti. Bu da bundan sonraki sevgilisinin pencereden içeri girmesine yol açmıştı. Bu iş böylece devam etmişti, ne zaman ki bir gece tahta merdiven büyük bir gürültüyle kırılıp köyde bir skandal patlak verinceye kadar ve böylece Frieda evden atılmıştı. Sonunda seveceği bir erkek bulmuştu: bir asker. Geçmişi askerin umurunda değildi. Ona bir ev tuttu, Rus cephesinden dönünce onunla evlenmeyi planlıyordu. Bir keresinde yaralı olarak cepheden geri döndü, Frieda onu kaldığı hastanede ziyarete gitti. Hastanenin tek sevişilecek yeri bahçesiydi, üstelik ayakta. Frieda'ya göre pek rahat değildi; ama idare ederdi. Dokuz ay içinde bir erkek çocuk dünyaya getirdi, babasının asla göremeyeceği bir bebek; çünkü asker cepheden hiçbir zaman dönmedi.

Frieda çok çalıştı ve kendini adadığı oğlu için her türlü fedakârlığı yaptı. Ne var ki o, narin, sağlıksız bir savaş çocuğuydu ve ancak dört yaşına kadar yaşadı. Frieda büyük bir çöküşe girmişti.

Savaştan sonra Ruslar Saksonya'yı işgal edip köyün yakınında bir askeri havaalanı inşa ettiler; buradaki subaylar kulübünde köyün bütün genç kızları kendilerine bir iş buldular. Frieda'nın on altı yaşındaki üvey kız kardeşi de görevlilerden biriydi ve Frieda'nın Rusların yanında bir iş edinmesi için ısrar ediyordu. Bir gün kız kardeşi Frieda'ya yeni bir teklifte bulundu: Madem Ruslarla çalışmak istemiyordu, belki kendisiyle fazlasıyla ilgilenen Leipzig'teki hoş bir adamla buluşmak isteyebilirdi. Bu adam bir Alman ajanıydı. Frieda, Alman ajanı olan bir adamın ona ayakkabı kordonu alabileceğini düşündü, kendini böyle ikna etti. Kibar tavırlı, çekici, becerikli, üstelik de yakışıklı, gerçek bir şehirli centilmen olan ajana anında âşık oldu.

Frieda'nın hayatında yeni bir sayfa açılmıştı. Bay Leiter ve onun kendisini evinde ziyaret etmesi için yaşıyordu artık. Bu saf

bir aşktı ve uzun kur yapma dönemi boyunca adam ondan fiziki olmayan hiçbir talepte bulunmaya cesaret edememişti; ama artık zamanı gelmişti işte: Çimenlere uzanıp havalanından kalkan ve buraya inen uçakları sayamaz mıydı acaba? Frieda, kendi tanımıyla dünyanın en korkak insanıydı, bu teklifi duyunca neredeyse korkudan ölüyordu. Fakat aşk her şeyden güçlüydü ve adama bunu deneyeceğini söyledi. Fakat yapamadı. Sevgilisi geldiğinde bunu ona söyledi. Aynı zamanda hamile olduğunu söylemeyi de ihmal etmedi. Adam fena halde öfkelendi ve ona bebeği derhal aldırmasını, ayrıca ağzını sıkı tutmasını tembih etti.

Bebeği aldırırken –anlaşılan ikizdi– neredeyse ölüyordu. O kadar berbat bir hikâyeydi ki şimdi nasıl olup da bunu dinlerken gülebildiğimize şaşıyorum. Fakat gülmüştük işte, hatta Frieda bile ikizlerin nasıl göründüğüne ilişkin ayrıntıları anlatırken bize katılmıştı. Korkunçtu.

Herr Leiter bir kere daha geri döndü, belki de her şeyin kaybedilmediğinden emin olmak için. Frieda daha yeni yeni iyileşiyordu, adamı evinde sakladı. Adam bir tür takip altındaydı ve Frieda'yı temelli terk edene kadar sürekli korku içinde yaşadı. Fakat talihin bu cahil köylü kızına oynadığı oyunlar sona ermemişti. Savaş kampından, hapisten dönen bir çocukluk arkadaşı Frieda ile ilgilendi ve onu hayata ve mutluluğa geri döndürmeye karar verdi. Göründüğü kadarıyla dürüst ve ciddi bir adamdı; şehirde dürüst ve ciddi bir işi vardı. Evlilik günü kararlaştırıldı. Frieda, ne kadar parası varsa törende giyeceği elbisesine harcadı. Düğünden bir hafta önce, şehirdeki bilinmeyen birisinden, nişanlısının hapiste olduğuna ve bu konuyla ilgili olarak derhal gelmesi gerektiğine ilişkin bir mesaj aldı. Gitti ve nişanlısının eşcinsellikle suçlandığını öğrendi. Nişanlısı mahkemeye itirazda bulundu ve şartlı olarak salıverildi. Eşcinsellik konusunda en ufak bir fikri olmayan Frieda, onun nasıl tahliye edildiğini soruşturmaya başladı. Adam Kulüple bağlantılarını kabul etti ve ona, hapishane kampında erkeklerle ilişki alışkanlığı edindiğini açıkladı. Düğün tarihi bir hafta ertelendi. Kararlaştırılan bu tarihten beş gün önce Frieda tutuklandı ve hapishane arabasıyla Leipzig'ten Berlin'e getirilip Helga'nın hücresine kondu, ağzından eksik olmayan şu cümleyle: "Pazartesi günü güya evlenecektim."

Gücümü yeniden toplamaya başlamıştım. Carcer bende tuhaf bir etki bırakmıştı. Öyle ki haftalar boyunca hepimizi çok eğ-

lendiren bir etki: Yatağımda oturuyor, bacaklarımı yukarı çekiyor, konuşup gülüyordum ve aniden bacağımın biri amaçsız bir şekilde havaya fırlıyordu. Bu bizi önce korkutmuştu; ama daha sonra çaresiz gülmeye başladık. Hiç beklenmedik bir anda ortaya çıkan bu irade dışı hareketi kontrol edemiyordum. Yoldaşlarımı uykularında sürekli rahatsız eden şeylerden biri buydu; diğeri ise inlemem, feryat etmem ve dişlerimi sürekli gıcırdatmamdı. Bu, onları fazlasıyla rahatsız ediyor olmalıydı; ama ben farkında bile değildim.

Bir Deneme Daha

İki günlük dinlenmeden sonra, gece saat 10'da yeniden sorguya çağrıldım. Bu seferki, Petro'nunkinden küçük, yeni bir odaydı. Masada sırık gibi uzun boylu, gür kıvırcık kızıl saçlı, çalı gibi kaşları olan genç bir adam oturuyordu. Hoş bir görünüşü vardı; ama sempatik değildi. Zaman içinde Burun Kazıcı'yı tanıdım.

Yeni sorgucum mükemmel bir Almanca konuşuyordu, kibardı ve Petro'nun zalimliğine uzak gibi görünüyordu. Petro, Sovyetler Birliği'ne gittiğinden geçici olarak onun yerine baktığını söyledi. Petro'nun beni Carcer'den neden çıkarttığını şimdi anlıyordum: Tatile gidebilmek için beni bir şekilde oradan çıkartmak zorundaydı. Fena halde canım sıkılmıştı.

Yeni sorgucu, davamın bütün geçmişi hakkında bilgi sahibiydi. Batı'daki politik koşulları Petro'dan çok daha iyi biliyordu. Benim davamla ilgisi, rutin işlemlerle politik inançların tuhaf bir karışımından oluşuyordu; fakat bu ilgi, daha önce tanıdığım cadı avcılarının dinsel hazzından yoksundu. Ne var ki bizim hoş politik tartışmamız kısa sürede sona erdi. Doğrudan uygulamaya koyduğu kesin bir planı vardı. Yüzüncü kez, fazla geç olmadan konuşmamı tavsiye etti.

"Konuşacağım bir şey yok."

"Peki, peki, çok kötü, çok kötü." Burun Kazıcı iskemlesine gömüldü, masasının üstünde bekleyen kâğıt ve kalemi kaptığı gibi geometrik şekiller çizmeye başladı. Bir eliyle çizerken diğer eliyle de ona bu adı vermeme yol açan mesleğini icra ediyordu. İğrençti. Burnunu öylesine karıştırıyordu ki bir ara parmağının başından dışarı çıkacağını düşündüm. Gösterdiği büyük çabadan ve acıdan gözleri yaşarmıştı; ama eylemini fütursuzca sürdürüyordu. Keşif gezisinde elde ettiklerini parmaklarının arasında küçük toplar haline getiriyor, bir kâğıt parçasının üstüne koyduktan sonra parmağıyla vurarak odanın içinde bir yerlere fırlatıyordu. Kendisi bir uzmandı, burnuna yaptığı işlemleri bitirdikten sonra kulaklarına saldırdı ve aynı işlemleri onlara da yaptı. Ara sıra son derece acı verici bir operasyonu da gerçekleştirerek burnunun üstündeki deriyi de soyuyordu; fakat gerçekten bir kahraman, yılmak bilmez bir işçiydi. Artık bitmiştir diye düşündüğüm an bütün işlemlere yeni baştan başlıyordu.

Hiçbir şey yapmadan, onun iğrenç uğraşısını seyrederek öylece oturuyordum. Arada bir giriştiği derin denizaltı araştırmalarına ara verip başını kaldırıyor ve monoton bir ses tonuyla bana, "Evet, Erica, konuşmaya hazır mısın?" diye soruyordu.

Ve ben de aynı ses tonuyla, "Söyleyeceğim hiçbir şey yok" diye cevap veriyordum.

"Çok kötü, çok kötü." Ve uygulamalarına geri dönüyordu. Gece 9'dan sabahın 3'üne ya da 4'üne kadar oturdum. Ne başka bir konuşma geçti ne de başka bir şey oldu. Hücre arkadaşlarıma bu gece eğlencesini anlatırken çok eğlendim. Geçmişteki o kaba muamelelerden sonra kendimi şanslı hissediyordum.

Geceler ve haftalar boyu aynı şeyler tekrarlandı. Fakat bu tekdüzelik, önümde cereyan eden bu korkunç performans, çevremde duvarlardan ve Burun Kazıcı'dan başka hiçbir şeyin olmaması, gi-

derek asabımı bozmaya başlamıştı. Sağlığım yerindeydi. Yeterince uyuyordum. Duyularım, aşırı fiziki ya da psikolojik baskıyla körelmiş değildi. Bir başka deyişle az çok normal durumdaydım. Ve saatler boyunca, geceler boyunca hiçbir şey yapmadan önündeki iğrenç manzarayı seyretmek zorunda kalan normal bir kişinin sinirlerinin bozulması kaçınılmazdı. Gittikçe daha sık bir şekilde neredeyse histerikçe ağlayarak dönüyordum hücreme. Onun odasında asla ağlamıyordum. Oturup bir şeylerin patlak vermesini, duvarların yarılmasını, bağırmamı, onun yumruğunu masaya indirmesini bekliyordum; bu ölümcül, berbat sessizliğe son verecek bir şeyler olmasını. Ama hiçbir şey olmuyordu. Hücreme döndüğüm zaman çöküyordum. Kızlar benim yanımda "Burun Kazıcı"nın adını anmaya bile cesaret edemiyorlardı.

"Duşa gel!" Kapının önünde duran Kuş'tu, onun arkasındaki de mutlu gülümsemesiyle Gümüş Diş. Gümüş Diş, sevdiğimiz gardiyanlardan biriydi; her zaman dürüst ve kibar, daima gülen. Uzun boylu, yakışıklı bir adamdı; gururlu bir yürüyüşü vardı. Güzel, temiz elleri, kısa kırpılmış saçları... Tek kusuru, gülümseyen dudaklarının ortasında beliren iki devasa gümüş dişiydi. Hapishane söylentilerine göre Almanya'ya dişlerinde hiçbir kusur olmadan gelmişti ve bir Alman dişçi onu, öndeki iki sağlıklı dişi çekip yerine bu iki parlak biçimsiz dişi takmaya ikna edebilmek için bir servet ödemişti.

Duş! Bu, mahkûmların hayatında büyük bir olaydı, gardiyanların hayatında ise pek sık olan bir şey.

O sıralar şanslıydık, gardiyanlar cömertti. Biraz yalvardığımızda bize iki parça sabun verirlerdi. Birini hücreye götürmek üzere bir kenara ayırırdık; diğerini saçlarımızı ve vücudumuzu yıkamak ve çamaşırlarımız için kullanırdık. Başlangıçta kapıdaki gözetleme deliğine fazlasıyla dikkat ediyorduk, en büyük amacımız bu zevkli işten sonuna kadar yararlanmaktı. Üçümüzün de aynı gri renkte olduğumuzu keşfetmiş olmamız kafamızı fazlasıyla kurcalamıştı. Fakat aniden dikkatimizi büyük bir gürültü çekti. Orada bulunan bütün gardiyanlar bağırıp küfrediyor, birbirlerini gözetleme deliğinden itekleyip duruyor, banyo yapmakta olan üç güzeli iyi bir şekilde görmek için boğuşuyorlardı. Mahkûmlar toplu halde intihar etmiş ya da ayaklanmış olabilirlerdi; hiçbirimiz ne olduğu konusunda en ufak bir fikre sahip değildik.

Ne komik ve aynı zamanda ne dokunaklı bir sahneydi. Yıkılmış kişiliğinin son derece bilincinde olan Frieda, utanç ve öfkeden gözyaşlarına boğulmuştu. Helga ile ben ise sırtımızı kapıya dönmüş, bize duşta kalmak için fazladan zaman tanıyan bu olaydan gereğince yararlanıyor ve aynı zamanda olayın komik tarafıyla eğleniyorduk. Üç çıplak kadın içeride kilitlenmiş, dışarıdaki fırtına konusunda hiçbir şey yapamaz bir haldeydik. Kapının öbür tarafında, yaklaşık yirmi güçlü, sağlıklı, aç adam; üç kurbana dokunmak için değil, yalnızca seyretmek için savaşmaktaydılar.

Sonunda isyan bir yerlerden çıkıp gelen bir görevli tarafından bastırıldı, iki gardiyanın dışındakiler oradan uzaklaştırıldı ve görevli bizzat bizi bir güzel gözetledikten sonra, oradan çıkartılıp götürülmemizi emretti.

Trajedi

Duştan alıp yanımızda getirdiğimiz bir parça sabun kadar hiçbir şey arkadaşlığımızın ve yoldaşlığımızın ölçüsünü sınayamazdı. Hücrede en titiz şekilde korunan şey buydu. Hiçbirimiz, diğer ikisinin izni olmadan bu sabunlara dokunamazdık. Eğer birimiz yıkanıyorsak, ikincisi sabunu tutardı, üçüncüsü de günlük temizliğimiz için bir kap su dökerdi. Geri kalan, her sabah doldurulan çaydanlıktaki suydu. Bu da el yıkamak, içmek ve acil şeyler için kullanılırdı. Kimse sabunun ne kadar idare edeceğini bilemezdi. Banyo yapmak oldukça seyrekti ve yeni sabunla geri dönme şansı daha da azdı. Bu sabunları kendi temizliğimiz için kullanmanın yanı sıra, giysilerimizi ve kadınsal durumlarımız

için çalıp sakladığımız her türden paçavrayı yıkamak için de kullanırdık.

Frieda, kendini her zaman kötü talihli bir kız olarak görürdü. Ve elbette onun başına hep kötü şeyler gelirdi. Paçavralarını yıkamak için izin almıştı, Helga ona sabunu vermiş ve Frieda çığlığı basmıştı: Sabunu pislik kovasına düşürmüştü.

"Aman Tanrım! Güzelim sabun gitti. Ne yapacağız şimdi?"

"Seni budala! Neden dikkat etmiyorsun! Orada ağlayıp durma, paçavralarını yıka. Bir şeyler yap!" Helga fena halde kızgındı.

Ben de öyle. "Onu oradan çıkaramaz mısın, sersem? Tamamen gömülüp gitmeden acele etsene."

"Onu oradan çıkarmak mı? Tanrım!" Frieda hıçkırıp duruyordu.

"Ellerinle, aptal kız."

"Ah fakat pislik kovası ağzına kadar dolu ve orada ne var görüyorsun işte!" Frieda korkuyla, yüzen pislikleri gösteriyordu.

"Ne yapalım? Çoğu senin onların, domuz!"

"Ama sabun hepimize ait" dedi Helga. "Onu oradan almak zorundayız. Kim gönüllü bu işe? '*Wer wagt es, Rittersmann oder Knapp, zu tauchen in diesen Schlund...*' Tanrım, bilmiyorum yapabilir miyim?" Helga şöyle bir silkindi.

"Yapamam, yapamam!" diye inledi Frieda, "Midem bulanıyor."

"Ben yaparım" dedim, özellikle küçük oyunlarda daima kadın kahramanı oynamaya hazır halimle. "Yapamayacak ne var ki? Hadi girişiyoruz."

Bluzumu çıkartıp kolumu omzuma kadar o berbat pisliğin içine daldırdım, orada ne olduğunu düşünmemeye çalışarak. "*verschlungen schon hat ihn der schwarze Mund...*"**

"Ne yapıyorsunuz siz o köşede öyle?" diye sordu, gözetleme deliğinden bakan Kadife, kapıyı yavaşça tıklatarak.

"Pislik kovasında balık tutuyoruz, görmüyor musun?" dedi Helga, üstümden uzanıp.

Kadife orada durmuş bakarken işimi halletmem epey zordu. Küçücük bir şeydi aradığım, bir mermer parçasından daha büyük değildi ve pislik kovası kocaman bir şeydi. Fakat sonunda buldum. 21 Numaralı Hücre'de inanılmaz bir neşe vardı şimdi. Kadi-

* Alm.: "Hangi şövalye ya da şövalye adayı, bu korkunç uçuruma dalmaya cesaret eder..." (ç.n.)

** Alm.: "Mideye indirdi onu o kocakara ağız..." (ç.n.)

fe bile büyük bir cesaretle kurtardığım şeyin ne olduğunu görmek için içeri girmişti. Ödülüm, çaydanlıkta kalan su, pislik kovasını tuvalete götürdüğümde lavaboda yıkadığım son derece değerli bir sabun parçası ve Frieda'nın tayınının yarısıydı. İşim işti.

Ranzalarımızda sakince oturmuş, Helga'nın meşhur çikolatalı kekinin tarifini dinliyorduk. Kahvaltı bitmişti, pislik kovası boşaltılmış, görevliler günlük yoklamalarını yapmış ve sorgu zamanı henüz gelmemişti. Hapishane uğursuz bir sessizlik içindeydi.

Aniden uzaktan bir kapının açıldığını işittiğimizi sandık. Çikolatalı keki bir yana bırakıp kulak kabarttık. Bu her mahkûmun otomatik tepkisiydi, çevresinde ne olup bittiğini öğrenme ihtiyacı. Evet, aynı şey: Kapı kapandı, bir diğeri açıldı. Çok uzaklardan tuhaf bir ses geldi.

"Sakın birini doktora götürüyor olmasınlar?" diye sordu Frieda, öyle olmasını umut ederek. Geldiğinden beri ilk kez doktoru görmek istemişti.

"Sanmam. Belki de erkekler için berber gelmiştir. Ara sıra tıraş edilmeleri gerekiyor, biliyorsunuz." Helga, içimizdeki en pratik zekâlıydı.

"Bak, bir kapı daha ve gittikçe yaklaşıyorlar." Kulak kesilmiştim.

"Evet, yaklaşıyorlar. Tanrım, bir hayvan sesine benziyor. Nedir bu ses?"

"Sanki biri aklını kaçırmış gibi."

"Kapa çeneni. Yandaki hücredeler. Bak, yeniden. Dinle. Bir adam feryat ediyor. Kesinlikle."

"Aptallık etme. Sanki isterik bir kadın sesi bu. Ortalığı telaşa vermeyin."

Kapı yeniden kapandı ve ardından tekrar ölüm sessizliği. Hepimiz korku içinde bekliyorduk. Ve yeniden: Yandaki hücrenin kapı anahtarı döndü ve açıldı. Bir dakika kadar hiçbir şey olmadı ve ardından –hiç kuşku yok ki– bir adamın çığlığı. Sonra bir diğerinin, acıyla feryat ediyordu.

Sesler gittikçe ve gittikçe yaklaştı. Koridorumuzdaki hücre kapıları birbiri ardına açılıyordu ve bir dakikalık sessizlikten sonra ağlama ve feryatlar sessizliği yırttı. Gardiyanlar yukarı aşağı gidip geliyor, birkaç saniyede bir gözetleme deliğinin kapağını açıp bakıyorlardı. Dehşet içinde öylece duruyorduk, kimse tek kelime etmiyordu. Söylenecek ne vardı ki?

Şimdi bizden birkaç hücre ötedeydiler ve sesler duyuyorduk, kadın sesleri: "Hayır, hayır, ben yapmadım, lütfen, lütfen..." Ve ardından korkunç feryatlar. Hep kadınlar. Bizim için kaçış yoktu.

"Aman Tanrım!" diye fısıldadı Frieda. "Fiziki acıya dayanamam. Çıkarın beni, çıkarın beni bu cehennemden!" Bir isteri nöbetine tutulmuş gibiydi.

"Kapa çeneni" dedi Helga. "Bırak da ne olup bittiğini anlayalım. Şu anda bizden iki hücre ötedeler. Dinleyin!"

Ağır postal sesleri kapıya yöneldi, epey kalabalıktılar. Anahtar kilitte döndü. "Hayır!" diye bağırdı bir adam, "Ben vurmadım duvara!" "Ben de vurmadım" dedi bir diğer ses. Ağır bir darbe sesi, tekrar ve tekrar... Sonra da acıyla atılmış korkunç bir çığlık: "Vurmayın, ahhhh, vurmayın!"

İşte mesele buydu. Duvara vurmak. Alfabe sistemiyle duvara vurmak, bir mahkûmun komşularıyla tek haberleşme yolu. Bunun, hapishane yönetiminin en korktuğu ve acımasızca cezalandırdığı bir şey olduğunu biliyorduk. Şu anda bildiğimiz buydu, neredeyse beklediğimizden daha önemsiz bir şey. Ama çabucak bir karara varıp bir planı eyleme koymamız gerekiyordu.

Cezalandırma komandoları yan hücredeydi. Tek bir söz duyamıyorduk; ama iki adamın feryatları her şeyi net olarak anlatıyordu. Şimdi de postal sesleri hücremizin önündeydi, anahtar döndü kilitte. Natchalnik'le birlikte beş altı adam içeri doluştu. Bundan daha fazla şaşıramazdım. Gerçi düşünmeme zaman bırakmadı. Hiçbir tanıma ya da herhangi bir duygu belirtisi göstermeden hücrenin ortasına geldi; üçümüze de ayrı ayrı, dik dik baktı.

"Kim vurdu duvara?"

"Ben vurdum." Helga ile Frieda'nın ortasındaydım, doğrudan onunla yüz yüzeydim.

Hücredeki kalabalığın içinden küçük bir şaşkınlık dalgası geçti; fakat Natchalnik'in yüzünde hiçbir ifade yoktu.

"Kimlerle?"

"Her iki tarafla."

"Kaç kere?"

"İki kere."

"Ne amaçla?"

"Bilgi almak için."

"Aldın mı?"

"Hayır."

"Neden?"
"Duvara nasıl vurulacağını bilmiyorlardı."
"Sen biliyor musun?"
"Evet."
"Kim öğretti?"
"Uzun deneyimlerin sonucu."
"Ne kadar uzun?"
"Sekiz ay."
"*Tak.* Diğer ikisi de vurdu mu?"
"Hayır."
"Yere yat. Yüzüstü."

Yattım. Diğer iki kıza açılmaları söylendi ve Natchalnik işe koyuldu. Yalnızca bir saniye sürdü. Bir copun havada ıslık çaldığını duydum ve kaba etlerimde yakıcı bir acı. Üç kere vurdu, eğer kendimi koyuverirsem bunun daha da dayanılmaz bir acı vereceğini bildiğimden bütün çabamı kullanarak kendime hâkim olmaya çalıştım. Tüm kaba etlerimin ateş içinde yandığını hissediyordum. Kendi kendime bağırmayacağıma söz vermiştim. Bu son derece önemli bir şeydi o an ve bunu başardım. Dudaklarımdan tek bir çığlık bile çıkmadı, başarımla çok gururlanmıştım.

Bir insanın bu koşullarda mükemmel bir kurban olmaktan böylesine gururlanması nasıl mümkün olabilirdi? Kafamda kendimi savunmak, saldırgana karşı mücadele etmek için daha doğal bir refleks yoktu. Elbette kazanmak mümkün değildi. Ama yalvarmamıştım da.

"Kalk ayağa!"

Kalkıp karşısına dikildim. Nefret duymuyordum, şu düşünceden başka bir duygum da yoktu: "Başardım; haykırmadan dayandım."

"Erica. Demek hâlâ buradasın. Nasılsın?"

"Teşekkür ederim, iyiyim."

"Bu bir ders olsun, Erica. Eğer bir daha duvara vurursan neler olabileceğinin yalnızca bir örneği. Gerçeği söylediğin için sana özellikle hoşgörü gösterdim. Buna saygı duydum. Bu yüzden çok sert vurmadım. Sana çok büyük saygı duydum Erica, sigara?" Natchalnik hepimize birer sigara ikram etti ve çekip gitti.

Kaba etlerimi hızla kontrol ettiğimizde kanadığını gördük. Cop izleri korkunçtu, acaba hoşgörü göstermese halim ne olurdu.

Birkaç gün acıdan oturamadım ve yüzüstü uyudum. Fakat yaralar hızla iyileşti ve bu korkunç olay, böylece geçip gitmiş oldu.

"*Zdrastvuidye* Erica, nasılsın?" Dayaktan kısa süre sonra bir gece, tatilden yenilenmiş olarak dönen Büyük Petro yeniden hayatıma girdi.

"İyi görünüyorsun. Benim yokluğumda sana iyi davrandılar mı?"

"Kesinlikle, bir tatildeydim sanki. Sizden kaynaklanan bir tatil." Petro'yu yeniden görmekten son derece memnundum, bu korkunç tekdüzeliğin sona ermesinden ve Burun Kazıcı'nın faaliyetlerinden kurtulmuş olmaktan.

"Seni gücünü toparlamış ve kendine gelmiş buldum. Güzel, güzel, göreceğiz bakalım."

Ertesi gün farklı bir büroda onun yanına götürüldüğümde tanımadığım iki kişinin de beni beklemekte olduğunu gördüm.

"Senin hangisini tercih edeceğini konuşuyorduk" dedi Petro, "aşırı soğuğu mu yoksa aşırı sıcağı mı? Henüz sıcak uygulamasına sokulmadın, öyle değil mi?"

"Hayır."

"Peki, dayanıklı bir düşman çıktın ve dostlarımız gittikçe sabırsızlanıyorlar. Seni bir güzel dayaktan geçireceğiz. Sonra Carcer'da dizlerine kadar soğuk suya koyacağız, uzanamayacaksın. Ya da hiçbir şey içmeden sıcak uygulamasına alacağız seni. Hangisinin daha çok işe yarayacağını düşünüyorsun?"

"Her ikisi de hoş geliyor kulağa." İçimden sıcak uygulamasına konmayı umut ediyordum.

Akşam oldu ve akşamla birlikte Burun Kazıcı da zuhur etti. Her zamanki gibi zamanın bitmekte olduğunu ısrarla belirtti, benden tek bir şey istiyordu: "Gerçeği."

"Ben gerçeği söyledim! Duymak istemediniz."

"Hayır, hayır, gerçeğin kendisini. Haydi Ericaaaa, sana bir şans daha veriyorum." Elini telefona götürdü.

Umutsuz bir durumdaydım. Şimdi beni soğuk suya koyma emri verecekti. Ne yapacaktım? Aman Tanrım, ne yapabilirdim? "Başkaca söyleyebileceğim herhangi bir şey yok. Üzgünüm."

"Ben de üzgünüm." Burun Kazıcı telefonun almacını kaldırdı, ardından yerine koydu. "Hâlâ zaman var. Hadi kaçırma bunu."

Bir saman çöpü! Tutunacak. Birkaç dakika sonra yüz yüze geleceğim o korkunç şeyi ertelemek için söyleyebileceğim hiçbir şey

yok muydu? Çabucak bir şeyler uydurmak, ne olursa olsun, kendim hakkında. Hayal gücü kısırlığı bu kadar olurdu yani! Fakat ne yazık ki hiç de iyi fantezilerim yoktu. En iyisi şimdiden beni bekleyen şeyle yüzleşmekti... "Söyleyecek başka herhangi bir şeyim yok!"

Burun Kazıcı üzüntüyle başını salladı ve kısa bir emir verdi; her şeyin hazırlanmakta olduğu açıktı. Alımacı yerine koyup bana baktı. Artık olay bir kez daha benden çıkmıştı, olacakları soğukkanlılıkla bekleyen eski mahkûm alışkanlığıma bürünmüştüm. Dahası hazırdım; ne olacağını biliyordum, korkunç bir şeydi olacak olan. Bu, bilmemekten daha iyiydi. Keza bu konuda yapabileceğim hiçbir şey olmadığını da biliyordum. Öyle rahattım ki.

Aramızda hiçbir konuşma geçmedi. Muhafızlar geldi ve onları izleyerek merdivenlerden indim, otomatik bir şekilde Carcer'a doğru döndüm. "Buradan" dedi Kötücül ve beni küçük bir hücreye itekledi.

Kadife beni aramak üzere geldi, yumuşakça bakan kara gözleri merhamet doluydu ya da bana öyle geldi. Belki de hep böyle bakıyorlardı. Neyse, yapabileceği bir şey yoktu. "*Kak?*" (Nasıl gidiyor?) bile demedi; çünkü Kötücül açık kapının önünde bekliyordu.

Elbiselerim alınmadı. Bu, sıcak uygulama anlamına geliyor olabilir miydi? Küçük bir umut ama çok küçük; çünkü en kötüsüne hazır olmam gerekiyordu. Öğle yemeği zamanıydı ve bu kokarcalar bana yemeğimi vermezlerdi. Ne alçaklık, ne iğrenç bir alçaklık.

"Mercedes"in geldiğini işittim ve yemekten başka bir şey düşünemiyordum. Belki de beni öğle yemeğinden sonraya kadar Carcer'a koymayacaklardı. Günlük tayınım hâlâ listede olmalıydı. Ya da numaramı çoktan çekip almış olabilirler miydi? Belki de beni bugünden bir ceset olarak düşünüyorlardı; gösteririm onlara. Bu bölümdeki yemek arabası geri götürülünceye kadar bekledim ve ardından kapıya vurup hakkım olan yemeğin verilmesi için bağırdım. Bu Kötücül'e söker miydi hiç? Ne olursa olsun talebimi ileri sürecektim. Anahtar deliğe iteklendi. Oh hayır, şimdi değil; bırakın yemeğimi yiyeyim önce, lütfen.

Gözlerime inanamıyordum; Kötücül, elinde bir tas çorbayla karşımdaydı. Belki daha da önemlisi, her zamanki gibi kötü bakmıyordu. Beni öldürmeden önce beslemek ne kadar da hoş bir şey olmalıydı onlar için. Bu belki de benim son yemeğimdi; ama

kimin umurunda? Elimden geldiğince tadına bakacaktım. Ve yedim: ev yapımı harika bir lahana çorbası.

Çorbamı yeni bitirmiş, kaşığımı yalamaktaydım ki kapı yeniden açıldı ve Kötücül başıyla işaret etti. Karnımın açlığını geçici olarak yatıştırmıştım; ama bu sefer kalbim korkuyla çarpmaya başlamıştı. Nereye? Büyük bir dikkatle sessizce önümden ilerleyen efendimi izledim. Herhangi bir işaret arıyor, gizli tehlikeleri görmek için, sağıma soluma bakınıyordum. Beni Karlshorts Hapishanesi'nin önüne götürdü ve aylardır ilk kez o harika ilkbahar güneşine çıkıp masmavi gökyüzüne baktım. Ne güzel kokuyordu ortalık.

Bu hoş anlar kısa sürdü. Arka taraftan iki muhafız geldi ve gözüme karabağ gözlüğü takıp bileklerimi kelepçelediler. Şoför koltuğunda bir askerin oturduğu, park etmiş mavi BMW'yi, arabaya iteklenirken Kadife'nin avluyu geçip bana son bir kez sıcak kadife bakışını ancak görebildim. Arabaya diğer taraftan biri daha bindi, kapı kapandı ve hareket ettik.

Kısa süre sonra sağ tarafımdaki refakatçimin Burun Kazıcı olduğunu fark ettim. Büyük Petro ile aylar önce geldiğimiz aynı kontrol noktalarından geçtikten sonra yola koyulduk. Karabağ gözlüğümdeki küçük bir delikten gördüğüm kadarıyla sol tarafında ağaçlar ve evler olan geniş bir caddede ilerlediğimizi söyleyebilirdim. Burun Kazıcı, şoförle sohbet ediyordu. Şoförün felaket bir şekilde kekelemesi, içinde bulunduğumuz tuhaf duruma katkıda bulunuyordu. "Stalin Yolu"ndan söz ediliyordu sık sık. Keşke Berlin'i daha iyi bilseydim de havaalanına gitmekte olduğumuzu söyleyebilseydim. Karlshorts işkence mahzeninden beni alıp Moskova'dan başka nereye götürebilirlerdi ki.

Biraz daha kalabalık semtlere doğru gittik ve hem Burun Kazıcı hem de şoför nereye döneceklerini bilemez bir haldeydiler. Sonuçsuz bir tartışmadan sonra –şoförün ağzından bir kelimenin çıkması bir dakikayı buluyordu– Burun Kazıcı, ana caddeyi kesen yolun ismine bakabilmek için durmasını söyledi şoföre. Şoför durup el frenini çekti. Burun Kazıcı, yanındaki kapı kolunu açmak için epey uğraştı ve sonunda arabadan indi. Kapıyı dışarıdan kilitlemedi.

Gözlüğün sağ tarafındaki küçük delikten baktığımda kalabalığın merdivenlerden inip çıktığı bir metro istasyonunun yanında durduğumuzu gördüm. Kalbim hızla çarpmaya başladı. Du-

rumu dikkatle inceledim: Önümde silahlı şoför oturmaktaydı; sağ yanım boştu ve kapı kilitlenmemişti. Onun ötesinde insanlar ve özgürlük. Ellerim önden bağlıydı, gözlerimdeki karabağ gözlüklerini bir saniyede gözümden çıkarabilir, bağlı ellerimle kapıyı açıp atlar ve kalabalığa karışabilirdim. Fakat... ben kalabalığa ulaşmadan şoför ateş edecek zamanı bulabilir miydi? Arabadan çıkıp masum insanların arasına sığınamadan Burun Kazıcı çıkıp gelirse ne olurdu? Ellerim kelepçeli ve tek kuruş param yokken metrodaki insanlar bana yardım mı eder; yoksa beni derhal cellatlarıma teslim mi ederlerdi? Kelepçelerimle şoförün başına vurup onu devre dışı bıraksam bunu başarabilir miydim? Cesaretim var mıydı?

Vücudumdan soğuk terler boşanıyordu. "İşte sana fırsat" diye ikna etmeye çalışıyordum kendimi. "Kaçmak için tek şansın. Niye korkuyorsun? Eğer olay sırasında vururlarsa seni bekleyen şeylerle kıyaslandığında bu bir mutluluk bile sayılabilir. İşte doğru olan yanıbaşında. Kollarını kaldır, bir darbe ve devre dışı bırak onu. Burun Kazıcı'nın gözleri iyi görmüyor olmalı ve ağır bir şekilde silahlanmış görünmüyor. Hâlâ yol işaretlerine bakmakla meşgul, silahına davranması zaman alır. Bir kere insanların arasına karışsan kadınları ve çocukları vurmayı göze alamaz. Korkma. Şimdi, hemen şimdi..."

Sol gözümün ucuyla şoförü görmek için başımı sağa çevirdim. Ellerimi gazetenin altından çıkarıp yarım metre kadar kaldırdım. Şoför başını hafifçe çevirdi. Binlerce ses çınlıyordu kulaklarımda... o ödlek kalbimden ve hayalimden sesler... yapamam, yapamam... yapmalısın, şimdi... çok geç, yapamam... hayır çok geç değil, zamanın var. Şimdi yap. Haydi... yapamam, oh Tanrım, tek şansımı kaçırdım. Burun Kazıcı arabaya döndü ve şoföre nereye gideceğini söyledi. Oturduğum yere gömüldüm; bitkin, kendimi her zamankinden fazla küçümseyen ve kendimden nefret eder bir halde.

Sonunda gideceğimiz yere vardık. Araba durdu. Güvenlik kontrolü. Almanca bir ses: "Teşekkür ederiz. Devam edin." Mavi üniformalar, Halk Polisi, Alman. Bir diğer güvenlik kontrolü. Aynı şeyler. Ve son noktaya gelip durduk. Birileri dışarı çıkmama yardım etti. Birkaç adım yürüdüm, başkaları da geldi. "Gözlüklerini çıkarın" dedi biri Almanca ve Bonzo'yla Hamamcı'nın önündeydim, gün ışığında.

Eve Dönüş

Haziran ayıydı. Güneşli, ılık ve mis gibi kokan bir hava vardı. Birkaç beyaz "koyun"un salınarak gezindiği, çekici, masmavi bir gökyüzü. Yaşanacak bir gün.

Gözlerimi gerçekliğe çevirdim; mavi BMW, daha önce hiç görmediğim iki katlı bir binanın önünde duruyordu. Burun Kazıcı'dan evrakı almakla meşgul olan hapishane şefi Bonzo ve Schumannstrasse Hapishanesi'nin eski güzel günlerinin tanıdık simalarından Hamamcı. Ne tuhaf. Burayı görmeme izin verilmesi ne kadar tuhaf, daha önce hiç olmayan bir şey. Bunun tek açıklaması vardı: Bu bir geçiş işlemiydi. Burada birkaç saat geçirecek, muhtemelen geceyi bekleyecektim. Sonra da karanlıktan yarar-

lanılarak hayatımın son istasyonu olan gerçek mekânıma doğru yola çıkartılacaktım.

Bonzo beni teslim alıp önüme düştü. Birtakım küçük büroların ve birkaç hücrenin bulunduğu zemin kata girdik. 4 Numaralı Hücre'ye kondum, kelepçelerim çıkarıldı ve yeni yerimi incelemeye koyuldum. Kuşkularımın doğrulandığını gördüm: Bura benim için değildi, en azından uzun süreyle. Fazlasıyla hoş ve güzel bir yerdi. 4 Numaralı Hücre yüksek tavanlı, oldukça geniş bir yerdi. Kapının üst kısmında koridora bakan bir penceresi vardı. Kapaklı, güzel, hafif bir pislik kovası bulunuyordu içeride; şilteli, yastıklı, battaniyeli bir yatak; temiz, açık gri duvarlar.

Kapının kilidi açılıp Bonzo içeri girdiğinde yatakta oturuyordum. "Evet" dedi, ışıldayan bir yüzle, "eski arkadaş. Hoş geldin yeniden!"

"Teşekkür ederim. Burası benim yeni evim mi?"

"Göreceğiz. Bilmiyorum."

"Burada kalmayacağımı çok iyi biliyorum. Buradan nereye gideceğim?"

"Çok fazla soru soruyorsun. Nasılsın? İyi görünüyorsun. Orada sana iyi davrandılar mı?"

"Kesinlikle. Rusların her şeyinin mükemmel olduğunu bilmiyor musunuz? Gerçek bir sanatoryumdaydım. Güzelce dinlendim."

"Onların hapishanesinin bizimkinden iyi olduğunu mu söylemek istiyorsun?" Bonzo fena halde ilgilenmiş görünüyordu.

"Kıyaslanmaz, kesinlikle kıyaslanmaz" diyerek gülümsedim. "Şöyle anlatayım..."

"Hayır, hayır. Eşyaların arasında ihtiyaç duyduğun herhangi bir şey var mı diye sormaya gelmiştim buraya."

"Bildiğim kadarıyla eşyam yoktu. Ama eğer benimle birlikte diş fırçamı da yollamışlarsa lütfen onu bana getirir misiniz?"

"Diş fırçası mı? Gerek yok. Burada sana vereceğiz bir tane."

Bonzo gittikten sonra geniş hücremde uzun, güzel bir yürüyüş yaptım ve olacakları beklemeye başladım. Akşam olunca yemek vakti geldi. Akşam yemeğini getiren Baykuş'un patlak gözleri, beni görünce neredeyse yerinden fırlayacaktı. Tanıdık yüzler görmek ne kadar güzel bir şeydi; insan gerçek arkadaşına rastlamış gibi oluyordu. Yemek harikaydı: Yoğun, bol unlu çorba ve üzerine margarin sürülmüş iki dilim Alman ekmeği! Gerçekten birinci

kalite bir yemek. Mümkün olduğunca ağır bir şekilde yemeye çalıştım.

Dört saat daha geçti. Saat gecenin 10'uydu. Baykuş, yatmamı söyledi. Geceyarısı kapının yumruklanmasıyla uyandım. Yatağımdan sıçrayıp hazırlanmaya giriştim. "Hayır, hayır" diyen Baykuş'un sesini duydum: "Git yat. Sadece ellerini görebileceğimiz şekilde battaniyenin dışında tut." Bir kere daha kurtulmuştum. Bu avantajı kullandım ve sabaha kadar iyi bir uyku çektim. Pislik kovasını hücrenin dışına koyarak günlük rutine başladım. Sonra eski hapishane arkadaşlarından işaretler bulmaya çalıştım –hiçbir işaret yoktu– ve iriyarı, devasa kepçe kulaklı, kırklarında biri olan yeni görevli Yük Beygiri'nin verdiği bir kap ve küçük bir sabun parçasıyla bir güzel yıkanıp temizlendim. Aynı zamanda bir tarak da verilmişti, verilenleri görevliye iade ederken kendimi arınıp paklanmış ve insana dönmüş hissettim. Kahvaltı için uzun süre beklemedim. İki dilim tereyağı sürülmüş ekmek, bir kap sahici kahve ve inanması güçtür ki kabın içinde iki de gerçek şeker bulunuyordu. Gerçekten görülmemiş bir durum. Büyük bir heyecanla yeni bir şey düşündüm: Bunlarla bir şeyler yapabilirdim. Parlak bir fikir doğdu kafamda. Eğer ılık kahveyi, kabı sarsmadan dikkatlice içersem, dibinde bir çorba kaşığı kadar ıslak şeker elde ederdim, bunu ekmeğe sürerdim. Aynı bal tadında olurdu ve bu beni çok uzun zaman idare ederdi.

Öğle yemeğinde kabuğuyla pişirilmiş bir tas patates vardı. benim gibi işin erbabı olan birinden büyük takdir alan Alman mutfağı lezzetinde. Akşam yemeği bir öncekinin tekrarıydı. Bu yeni ve inanılmaz yumuşak hayata alışmaya başlamıştım. Saat gece 9'da genç, pasaklı bir maskara olan Hödük, kapıyı açtı: "Gel." Sonunda gerçek mekânıma gidiyordum işte.

İyi korunan iki demir kapıdan geçtik, merdivenlerden indik, bir kapı daha geçtik, yine merdivenlerden indik ve kendimi bildik bir ortamda buldum: Gri duvarlar, her iki tarafta numaralar yazılı kapıların dizildiği sonu gelmez koridorlar, gri beton zemini her iki taraftaki hücrelerin dibine kadar örten kırmızı halılar; yukarı aşağı yürüyen, gözetleme deliklerinden hırsız gibi hücreleri kontrol eden, yumuşak pabuçlar giymiş, mavi üniformalı Halk Polisi'nin askerleri.

Mahkûmlardan duvar haberleşmesi yoluyla öğrendiğime göre Hohenschoenhausen Hapishanesi, Schumannstrasse çok küçük

geldiğinden, Alman *Staatssicherheitsdients*[*] tarafından devralınmıştı. Schumannstrasse Hapishanesi'ne ilk getirildiğimde, Almanya Demokratik Cumhuriyeti kurulalı kısa bir zaman oluyordu ve ona dadılık yapan Rus işgal kuvvetlerinden görevi devralan yönetim ilk müteredditi, bağımsız adımlarını atmaktaydı. O zamanlar hapishane personeli arasında çok sayıda idealist, dürüst Alman vardı ve Nazilerden çok çekmiş bu insanlar, düşmanlarına Gestapo'nun kendilerine davrandığı gibi davranmamakta kararlıydılar. Aslında ben geldiğimde hapishane neredeyse boştu. Hepsi de eskiden toplama kamplarında kalmış muhafızlar, bu hoş olmayan işi mümkün olduğunca dürüst bir şekilde yerine getirmeye gayret ediyordu. "Bu işi yapmak zorundayız" demişti bir seferinde Gözlük, "ve işi savunmasız mahkûmlardan çıkar elde eden genç, deneyimsiz bazı hödüklere bırakmaktansa kendimiz yapmayı tercih ediyoruz. *Biz,* demir parmaklıkların ardında olmanın ne demek olduğunu biliyoruz; zulüm görmesen bile yeterince kötüdür bu. Yeni Almanya'mızın adalet ve hümanizmden başka bir temele sahip olmamasını istiyoruz." Onun niyetinin bu olduğunu, bütün meslektaşlarının niyetinin bu olduğunu biliyordum. Hatta Caraway'ın ve onun eski güvenlik görevlilerinin niyetinin de bu olduğuna inanıyordum; fakat bu görevin onlar için çok fazla olduğu kanıtlandı. Yeni devletin ya da Rusların pek çok düşmanı da yeni Almanya'nın metotlarından elde edilen sonuçlardan memnun değildi. Nitekim Alman Köpeği ve Gözlük kısa süre sonra tam da korktukları şeye yerlerini bırakmak zorunda kaldılar: İnsanca ve dürüst davranma konusunda hiçbir şey bilmeyen, özel çıkarları peşinde koşan ve sadece yeni iktidarlarının pratiğinden bile daha aşağılık yaratıklar olduklarında mutlu olan, faşist yöntemleri uygulayan genç ve deneyimsiz kişiler.

Hohenschoenhausen, bu değişimin parlak bir örneğiydi. Mahzen genişti, temizdi ve son derece iyi düzenlenmişti. Koridor duvarları, iki ayrı koridordaki sırt sırta iki hücreyi birbirinden ayırmaya yeterli kalınlıktaydı; hücreler penceresizdi ve diğer üç taraftan da kalın duvarlarla ayrılmıştı. Burada bir ölüm sessizliği vardı ve üniformalı yaratıkların birçoğu yeni eğitilmişti. Yeniden gördüğüm eski gerçek muhafızlar; sadece sessizliğe gömülmüş, huysuz ihtiyar Hamamcı, Baykuş ve elbette, hapishane şefi Bonzo'ydu.

[*] Alm.: Devlet Güvenlik Örgütü. (ç.n.)

61 Numaralı Hücre'yi gördüğümde tarifsiz bir neşeye kapıldım. Buranın sürekli evim olacak kadar kötü olduğunu hemen anlamıştım. Endişem, Rusya'ya gönderilip orada yok edilmekti. Bir Alman hapishanesindeydim, derin bir mahzene gömülmüştüm; kendimi güvenlikte hissediyordum.

Numara 61, kare şeklinde bir yerdi, beş adıma beş adım... Tam anlamıyla gerinmek için yeterli büyüklükte olmadığını söyleyebilirim. Tavan o kadar alçaktı ki parmağımın ucuyla dokunabiliyordum ve hücrenin her tarafı, yatak olarak kullanılacak tahta kutularla doluydu. Öyle ki yürümek için ancak ortadaki küçük boşluk kalıyordu. Bu da duvarla kapı arasındaki iki adımlık bir alandı. Kısa sürede, eğer köşeleri ve kenarları değiştirerek yalpalamadan çaprazlama yürürsem üç küçük adım atabileceğimi fark ettim. Hücrenin ortasında, duvara yakın bir noktada tabii ki pislik kovası bulunuyordu. Pislik kovasını veya üstünde otururken beni gizleyecek bir köşe yoktu. Gerçi, ne zaman ihtiyaç duysam pislik kovasını, muhafızların sadece yüzümü görecekleri şekilde, kapının önüne kadar çekiyordum. Zamanla bana bağırmayı bıraktılar, ben de bittim ama.

61 Numara bir yıldan fazla zaman evim oldu. Yazın terledim, kışın dondum. Küçük ve havasız olduğundan yazın iyice boğucu oluyordu, oturduğum yerde bile vücudumdan terler akıyordu. Bazen artık nefes alamayacağımı düşünüyordum. İyice soğuk olduğu zamanlar –koridorun dışında kalorifer yoktu– tabii ki yasak olan en sert egzersizleri yapsam bile ısınamıyordum. Ama evimi seviyordum ve bilinmeyen bir sebeple birkaç günlüğüne geniş, aydınlık, mavi göğe açılan bir penceresi olan bir hücreye konduğumda çökmüştüm. Mavi gökyüzüne bakamamış, özgürlüğün havasını içime çekememiştim, lumbago ağrıları içindeydim. Sevgili küçük sığınağıma, 61 Numara'ya geri döndüğümde ancak kendime gelmiştim.

Bu sonu gelmez yılda hemen hemen dolu bir hayat yaşamıştım. Yavaş yavaş tanışlar edinmiş, dostluklar geliştirmiş, hatta aşk ilişkileri bile kurmuştum; hepsi de kalın hapishane duvarları yoluyla. Dengemi korumak için bütün günü kapsayan sert bir program izliyordum. Zamana hükmetmesini hemen hemen mükemmel bir şekilde öğrenmiştim ve saatlerimi esaslı bir şekilde değerlendiriyordum, sabah erkenden on dakikalık bir egzersiz yaptıktan sonra akşama kadar kafamdan şiirler ve kitaplar yazı-

yordum. O zamana kadar elde ettiğim bütün bilgilerimi yeniden gözden geçiriyor, okul yıllarıma gidiyor, yarım saatlik Fransızca, İngilizce, Latince, tarih, coğrafya, edebiyat, cebir, sanat tarihi ve müzik derslerini tekrarlıyordum. Duyduğum ama hiçbir zaman ezberlemediğim Goethe'nin *Erlkoenig*'inin sekiz kıtasını bir araya getirebilmiştim. Bu, benim tam bir yılımı almıştı; bu, neredeyse Birleşik Devletler'in bütün eyaletlerini bir araya toplarmışçasına uzun tutmuştu. Zor bir işti; çünkü beynim böyle bir eğitimden geçmemişti, yaptıklarımı denetleyecek bir araç yoktu ya da beynimin derinliklerine gömülmüş bilgileri büyük bir ıstırapla ortaya çıkarmanın dışında herhangi bir bilgi deposu söz konusu değildi. Her zaman felaket kötü bir belleğim olduğuna inanırdım. Onu bir köpek yavrusundan daha iyi eğitebildiğimi gördüm, fevkalade güzel eğittim. Hapishanede otuz altı şairi bir araya getirdim, yıllar sonra toparladığım şiirlerini hiç duraklamadan kâğıda dökebildim. Ve yandaki hücrede bulunan bir tıp öğrencisi, bana adadığı dört kıtalık şiirini duvara vurarak ilettiğinde ona bu şiiri ertesi gün kelimesi kelimesine tekrar edebildim. O günün tarihini hiçbir zaman unutmadım.

Rahatlamak için bir özgürlük haftasının yemek listelerini –fakat yalnızca hapishanedeki yemek zamanlarından kısa bir süre önce– yaptım ve giysiler tasarladım. Her zaman yemek yapmaktan nefret etmiş ve hayatımda hiçbir zaman giysi dikmemiştim ya da bir seferliğine bir yemek dışında yemek listesi planlamamıştım. Çocuklarım için şarkılar besteliyor ve satranç oynuyordum.

Hücremde bulundurmama izin verilen tek malvarlığım, çok küçük ve kâğıt inceliğindeki mendildi. Bu, mendil olarak kullanılmanın yanında, el bezi, sargı bezi ve diş fırçası olarak da hizmet görüyordu ve bir de satranç tahtası. İpliklerini çaprazlamasına çekerek az çok görünen kareler yapmıştım. Beyaz ipliklerle beyaz satranç taşlarını, eteğimden çıkarttığım gri ipliklerle de siyah satranç taşlarını yapmıştım. Küçük yumaklar piyon, büyük yumaklar vezir, daha büyük yumaklar şah, iki katlı yumaklar kale, düz iplikler fil ve ilmik atılmış iplikler at oluyordu. Her şey o kadar küçüktü ki bunları, gözetleyen gardiyandan dizim sayesinde kolayca gizleyebiliyordum; taşlar satranç tahtasına yayılmışken aniden kapı açıldığında taşlar da dahil oyunu çabucak elimin içine alıp buruşturuyordum. Herhangi bir araştırma yapılsa sadece zararsız bir mendil bulabilirlerdi. Kendime karşı saatler ve saat-

lerce oynuyordum, bir oyun günlerce sürebiliyordu. Yatağımda oturmuş, bir dizimi yukarı çekmiş, yüzüm kapıya dönük olarak taşları sağ elimle hareket ettiriyordum. Eğer gözetleme deliğinde en ufak bir tehlike sezersem aynı elimle dizimi kaşıyordum. Bir kere bile ele geçmedim.

Her yarım saatte bir kalkıp yarım saat yürüyordum: üç adım çapraz, üç adım geri; hızlı, çok hızlı.

"Nereye gidiyorsun?" diye sordu Yük Beygiri. Mahkûmlarla konuşmasına izin verilen tek görevliydi.

"Eve" diye yanıtladım, yürümemi durdurmadan.

İçinde bulunduğum gerçeklik ne kadar izin vermese de anılarla doluydum. Tüm hayatımı yeniden yaşıyordum; hayatımın en küçük ayrıntılarını, demir parmaklıkların ötesinde kalan o yılları... Ve bundan büyük zevk alıyordum. Ne şanslıydım böyle mutlu bir çocukluğa sahip olduğum için, böyle ilginç ve zengin deneyimler yaşadığım için, hayat bana bu güzellikleri sağladığı için.

Hapishanede güzelliklerin olmaması –güzel bir müzik, güzel bir koku, güzel bir şeye bakmak– bazen yalnızlıktan, aşkın ve özgürlüğün yitirilmiş olmasından daha çok koyuyordu insana. Numara 61, özellikle bu anlamda kötüydü. Schumannstrasse 7 Numara'da, duvarlardaki leke ve pürüzleri birleştirerek Leonardo'nun *Madonna in the Grotto* tablosunun ön planındaki meleğin harika bir kopyasını yapmamı sağlayan lekeler ve pürüzler yoktu buradaki duvarlarda. Bu, neredeyse öldürecekti beni. Karlshorst'da da kahverengi tahtaların ve yağlıboyaların yardımıyla bol bol portreler, manzara resimleri yapardım kafamdan. 61 Numara'da hiçbiri yoktu. Şayet gözlerimi yarı yarıya kaparsam pislik kovasının üzerindeki gri ve kara lekelerden bazı soyut desenler çıkarabiliyordum. Bunun dışında her şey, bana yemek getiren ya da sorguya götüren gardiyanlar da dahil, gri, küflü ve çirkindiler. Bu yüzden kendi kendime müzik yapıyor, müzik sözü yazıyordum; kafamdan parlak renklerle resimler yapıyordum. Bu üç sanat dalında da yeteneksizdim; fakat bana piyano, kalem ve kâğıt, fırça ve boya verilseydi şaheserler yaratacağımı biliyordum. Sesimi bile geliştirmiştim. Bazı tuhaf nedenlerle, belki de Numara 61'de başlayan, göğsümün derinliklerinden gelen garip bir öksürük ve kendi kendime kalmam nedeniyle sesim bir bariton sesi gibi kalınlaşmıştı ve Negro ilahilerini kendi kendime söylemeye başladığımda durmak bilmiyordum. İspanya'daki hastanemizde

alt katta kalan Paul Robeson'un o büyük, harika sesiyle söylediği ve beni derinden etkileyen şarkılarını dinlemişliğim vardı.

Müziği yeniden yaratmanın en zor işlerden biri olduğunu biliyordum; fakat çeşitli parçaları, konçertoları ve senfonileri hiçbir zaman bir araya getiremesem de bu, işimin en tatmin edici yanıydı. Bazen Bethooven'in senfonileri üzerinde birbiri ardına sistematik bir şekilde çalışıyordum; Bach'ın çello ile çalınan altı parçası üzerine, dinlediğim ve sevdiğim her şey üzerine. Her parçanın tonunu bulmam aylarımı alıyordu, bazılarını hiçbir zaman bulamıyordum. Bazen bir müzik parçasını kulaklarımda seslendiriyor, bölümlendiriyor, iyice tespit ediyor ve ardından hangi müziğin parçası olduğunu buluyordum. *Eine Kleine Nachtmusik*'in bütün pasajları aniden kulaklarımda çınladığında büyük bir neşeye kapılmıştım.

Burun Kazıcı'yla üst katta geçirdiğim geceler, önceleri beni şaşırtmıştı. Yöntemi ve hatta kişiliği değişmiş görünüyordu: Burnunu çok daha az karıştırıyordu, daha konuşkandı, enikonu dostça bir tavrı vardı ve sorgu tutanaklarını az çok normal bir şekilde yazmaya başlamıştı. İşin gerçeği, çok şey yazmıyordu ve kullanılan kelimeler, politik anlamlar üzerinde çekişiyor, Lenin'in doktrinlerini Stalin'inkilerle, Sovyetler Birliği'ndeki anti-semitizmi Nazi Almanya'sıyla, Birleşik Devletler'deki siyahların ve diğer azınlıkların statüsüyle kıyaslıyorduk. İlginç ve şiddetli tartışmalar yapıyorduk ve onunla iyi zaman geçiriyordum. Fakat iyi geçen bir haftadan sonra, bir gece beni halefiyle tanıştırdı. Yaklaşık otuz sekiz yaşlarında, ufak tefek, dikkat çekmeyen, seyrek siyah saçlı, önden bir dişi eksik, esmer bir adamdı.

"Şunu dikkate al, Erica. O senin tavrına göre muamele edecektir. Çok adil bir adamdır ve çok sabırlıdır, benden çok daha sabırlı; gerçi senin kılı kırk yaran saçmalıklarına ve ilgisiz tartışmalarına tahammül edeceğinden kuşkuluyum. Aynı zamanda işi benden daha sıkı tutan biridir ve bu sonu gelmez davayı sona erdirecektir. İyi şanslar ve hoşça kal."

Dişsiz, pek umut vaat etmiyordu; pek sıkıcı ve aptal birine benziyordu ve Almanca bilgisi pek zayıftı. Buna rağmen tercümansız girişti işe ve on ya da on bir ay, pazarları hariç her gece 9'dan, sabaha karşı 2 ya da 3'e kadar benimle uğraştı. Gerçekten de çok sabırlıydı ve korkunç yavaştı. Masasında oturur, sorularını Almanca formüle etmeye çalışır, sonra cevaplarımı Rusça'ya çe-

virip yazardı. Elyazısıyla yazılmış kâğıtları tekrar tekrar yırtardı –bazen bir sayfayı beş kez yazdığı olurdu– çünkü bana açıkladığına göre bir sayfada üç hatadan fazlasına tahammül edemezdi. Boşluğa bakar, bir kelime yazar, sonra onun da üstünü çizerken ben yerimde huzursuzca kıvranırdım. Neredeyse sayfanın sonuna geldiğinde nefesimi tutardım; ne var ki onun iç çekip uysal ve utanmış bir halde bana bakarak, "Olmadı, yeniden yazılacak" dediğini duymam sık sık olan bir şeydi.

Bir gece boyunca kayda geçilenler, yarım sayfa bile olsa tarafımdan imzalanmak zorundaydı. Her oturumun sonuna doğru, sanat eserini son derece yavaş bir şekilde yeniden yazardı. Bir an duraklar –herhangi biri tarafından rahatsız edilmekten korktuğu aşikârdı– sonra telefona davranıp gayet nazik bir şekilde bir tercüman çağırırdı.

Gelen tercüman, genellikle güzel kraliçe Nadja olurdu. En davetkâr, ucuz parfüm bulutuyla içeri girerdi; benim kasvetli dünyamın değerleri karşısında görece bir güzellik ve renk cümbüşü sergilerdi. Nadja harika bir teni olan, güzel kahverengi gözlü ve parlak kırmızı dudaklı, genç bir kızdı. Kumral saçlarının stilini sürekli değiştirirdi, bu stillerin hepsi de felaket kötüydü. Ruslar arasında görmediğim kadar parlak renklerde giysiler giyerdi: ateş kırmızısı ve Prusya mavisi, el örmesi, devasa göğüslerinin ve kalçalarının dengesizliğini olduğu gibi ortaya koyan. Kendine güveni, erkekleri cezbettiğinden emin bir kadının özgüveninden kaynaklanıyordu. Güzel bacaklarına naylon çoraplar geçirir ve eski moda yüksek topuklu ayakkabılar giyerdi. Öte yandan, Nadja'nın esas güzellik nişanesi öndeki parlak, altın dişiydi. Bundan pek gururlandığı belliydi, her çekici gülümseyişinde bu dişi ışıl ışıl parlardı.

Yazılan her şeyi eleştirmek zorunda kalmak, fazlasıyla zahmetli ve felaket zor bir işti benim için. Ayrıca da korkunç yorucu. Yine de Dişsiz'in bir araya getirdiği saçmalıkları imzalamazdım. Tutanaklar, usta bir casusun özel hayatının ve politik görüşlerinin ayrıntılarıyla ilgili olurdu ("Mata Hari, sizin yanınızda amatör kalır" derdi bana); bu harika çocuğun doğumundan Kıyamet Günü'ne kadar her şey. Olayları ben anlatırdım, yorumları Dişsiz yapardı. Tartışır, mücadele ederdim. İmzalamayı reddederdim. Onun için cümleyi yeni baştan kurardım; ama sanki duvarla konuşuyor gibiydim. Kavrama eksikliği, cehaleti, tekrar tekrar yaz-

mak zorunda kalmasının onu gerçekten incitmesi beni sonunda yenik düşürürdü. Sınırlı akli kapasitesi yüzünden kurnaz ve dikkatli değildi. Önemsiz bir noktayı tartışmaya son derece teşneydi; ama temel bir nokta söz konusu olduğunda kulaklarını tıkardı. Ona göre durum gayet açıktı. Ben bir Amerikan casusu ve antikomünist bir ajitatördüm. Bu önkabullerden işi yürütmeye istekliydi; diğer şeyler yok sayılmalıydı.

Bazen pes ettiğim olurdu, genelde ise inatçıydım ve imzalamayı reddederdim. O zaman Dişsiz ne yapacağını şaşırırdı, ne beni dövebildiğinden ne de başka yollarla cezalandırabildiğinden, tek alternatifi beni daha üst makamlara havale etmekti. O zaman yeniden eski bir arkadaşımla karşı karşıya gelirdim, Korkunç İvan'la. Fakat anladığım kadarıyla o da davaya olan ilgisini kaybetmişti.

Bir gece Dişsiz'e sordum; Almanların mı yoksa Rusların mı elindeydim?

"Alman hapishanesindesin, tamam mı? O zaman Almanların elindesin demektir. Ruslar, Alman dostlarına sadece yardım ediyor."

"Peki, mahkemeye çıkartılacak mıyım? Bir yıldan fazla zamandır bekliyorum."

"Endişe etme, mahkemeye çıkartılacaksın; büyük Alman davası yakında başlayacak."

Bir diğer eski arkadaşı kısa süreliğine de olsa görmekten onurlandım. 61 Numaralı Hücre'ye geleli daha iki gün olmuştu ki koridorda tanıdık ayak seslerini duydum. Satranç oyununu topladım ve yürümeye başladım. Ayak sesleri kapımın önünde durdu. Kararlı bir el gözetleme deliğinin kapağını açtı, o keskin bakışın sırtımı yaktığını hissedebiliyordum. Üç titrek adım attım, döndüm ve kapıdaki kara deliğe gözümü dikmek zorunda kaldım. O anda kapak indi, anahtar döndü ve Caraway içeri daldı. Alanın darlığı, sert hareketlerini bir ölçüde sınırlıyor gibiydi. Bir adım attı ve duvara toslamamak için durmak zorunda kaldı. Hafifçe hantal bir hareketle bana doğru döndü. Aramızda sadece pislik kovası vardı.

"Günaydın. Nasılsın?"

"İyiyim, teşekkür ederim, ya siz?"

Sorumu atladı. "İyi görünüyorsun, nasıl geldin?"

"Bir Rus evinde harika bir istirahatten yeni döndüm; yaklaşık dört ay önce beni oraya siz yollamıştınız."

"Sana iyi gelmiş. Kilo da almışsın."

"Biliyorsunuz işte, Rus mutfağı. Ona karşı koyamazsınız."

Bana pis pis baktı. "Ve yeni bir saç modeli, anlıyorum."

"Evet, orada harika kuaförleri var. Her şeyin en iyisi." Helga saçımı kısacık kesmişti ve nemli mahzen havası harikalar yaratmış, düz saçlarım kıvırcığa dönüşmüştü.

"Moralin de iyi görünüyor, alaycılık da yerinde."

"Tabii, orada her şey o kadar canlı ve neşeli ki böyle bir ortam ister istemez insanı canlandırıyor."

Caraway, bir dakika kadar durup inceledi beni. "Umarım diğer hususlarda da gelişme kaydetmişsindir. Dersini iyi öğrendin mi yoksa inatçılıkta ve düşmanlıkta ısrar mı ediyorsun?"

"Çok şey öğrendim, inan bana; öğrenmemi istediğinden çok daha fazlasını."

Caraway, bana huzursuzca şöyle bir baktı. "Seni göreceğim. Hoşça kal."

Caraway'ı resmi düzeyde bir daha hiç görmedim. Belli ki artık davamla ilgili herhangi bir şey yapmıyordu; ama Dişsiz'le benim oturumlarıma ikide bir damlıyor, alaycı yorumlar yapacak kadar uzun kalıyor ve ziyaretleri konusunda kafası epeyce karışık olduğu anlaşılan Dişsiz'le birkaç kelime konuşuyordu ve tabii ki içindeki bütün zehrini bana boşaltmaktan geri kalmayan Korkunç İvan'la olan iki fırtınalı toplantıda da hazır bulunmuştu. Son derece geniş bir sözcük dağarcığına sahip olmasına rağmen bana ilişmedi ve genelde gayet kibardı.

Komşularımla hiçbir bağlantı kurmaksızın üç buçuk aydır hücremdeydim. İki bitişik hücre boştu ve arka tarafımdaki hücreden herhangi bir cevap alamamıştım; bu komşum muhtemelen duvar haberleşmesini bilmiyordu. Uzun zamandır tam bir tecrit içindeydim; kalın duvarların ötesinden bana ulaşan hiçbir ses yoktu. İşittiğim tek şey, bir gece aklını kaçırmış bir adamın ulumaları ve gardiyanların vahşice sürüklediği, birkaç hücre ötedeki bir kadının sesiydi. Her gece kadının kapısını tekmelediklerini duyuyordum. "Kollar dışarı!" Ve kadın her seferinde yüksek sesle ve isterik bir şekilde cevap veriyordu: "Canavarlar! Burada insana ölümüne işkence yapıyorlar, uyumaya bile izin vermiyorlar. Sizi caniler."

"Sessiz ol! Kollar dışarıda olacak!"

"Hayır. Çok soğuk."

"Battaniyeyi alırız, ona göre."

"Zalimler! İnsanlık dışı canavarlar! Hayır, hayır!"

"Yürü." Kalkıp hücresinde yürüyordu, yaşlı kadın sesiyle en yüksek perdeden şarkı söylüyordu: "*Freude, schoener Goetterfunken...*" Schiller'in hayatın neşesi ve özgürlük üzerine kasidesini Beethoven'in 9. Senfoni'sine uyarlamıştı. Öyle saçmaydı ki her seferinde içimden gülmek gelirdi. Bir kova soğuk su dökerlerdi üstüne. Tükürür, küfreder, daha fazla bağırır ve ilahisini okumaya devam ederdi. Gardiyanlar onu susturamazlarsa bir süre için alıp götürürlerdi. Fakat biraz sonra geri gelirdi ve onun ya bir şeyler üzerine sızlandığını ya da bitmek tükenmek bilmez şarkısını söylemeye devam ettiğini duyardım.

Bunun dışında her şey son derece sessiz ve sakindi. Bu kalın duvarların ardında insanlar vardı; insan dramları, insan trajedileri. Fakat her hücre kendi yasını ve sorunlarını kendi başına yaşıyordu, o sessizlikte acı çeken insanların kaderi hakkında hiçbir şey bilmeden. Yoldaşların rezaleti. Yoldaşlar mı? Hitler rejiminde en kötü suçları işleyen SS görevlileriyle ne gibi bir ortaklığım olabilirdi ki? Karaborsacılarla, oportünistlerle, vurguncularla? Belki de vardı. Ama ben bilmiyordum.

Bu sakin aylarda çok büyük gayretle çalıştım ve çok şey başardım. Düşünme yeteneğim dikkat çekici bir şekilde gelişti, havasızlığa ve hareketsizliğe rağmen vücudum formuna girdi. Moralim, çok yüksek olmasa da en azından dengedeydi. Aylarca kendimi, çocuklarımı düşünmemeye zorlaya zorlaya –isimlerini bile hatırlamayı ve oğlumun hayatta olup olmadığını düşünmeyi bile kesinlikle yasaklamıştım– şimdi kendime, kısa bir rahatlama anında, biraz düşününce gözyaşı döküp çökmeden onların gelecekleri konusunda planlar yapmaya bile izin verebilir hale gelmiştim. Başarılarımla gurur duyuyordum ve sanki henüz yıkılmamışım gibi –en azından kendi kendime– başımı yüksekte tutuyordum.

Aylarca süren ve gardiyanları bile endişelendiren tehlikeli öksürük nöbetlerinden sonra, elinde bir kaşık ilaçla erkek hastabakıcı yeniden ortaya çıktığında, onu büyük bir azametle kapı dışarı edip ilacını da reddetmiştim. "İkiyüzlülüğüne ihtiyacım yok! Gücünüz sayesinde beni bu duruma getirmek için elinizden gelen her şeyi yaptınız. Şimdi defolun bakalım."

Bu onun kabahati değildi; biliyordum. Bununla birlikte kışın, yırtık sandaletlerle karda yürürken ayaklarım yara olduğunda, ayağıma neden mendilimi sardığımı öğrenmeye gelmiş –çünkü tek

paçavram buydu ve hangi ayağım daha kötü kanıyorsa mendili birinden çözüp diğerine bağlıyordum– ve bunun için hiçbir şey yapmamıştı. Yazın en sıcak aylarında, sandaletlerimi ve eteğimi almışlardı; çünkü çok pejmürde görünüyorlardı. İpek bluzum uzun zaman önce paramparça olmuştu ve onun yerine artık gri hapishane gömleğini giyiyordum. Şimdi üstümde bir erkek pantolonu vardı ve tabanı ağır tahtadan uzun konçlu botlar giyiyordum. Yürümeyi yeni baştan öğrenmek zorundaydım, bu durumda bile o çok değerli egzersizlerimi sürdürüyordum. Çok nadiren havalandırmaya çıkarıldığımda on beş dakikanın tamamını taş avluda koşmaya ayırıyordum. Aslında avluda koşmak yasaktı. Fakat yalnızca iki gardiyan buna izin vermiyordu. Gürültü çıkaran ağır tahta botlarla koşmaya başladığımda tabii ki gürültü diğer avlulardan duyuluyordu ve ne zaman koşmaya başlasam, her zaman duyabildiğim yumuşak ayak sürüme seslerinin şaşkınlıkla durup dinlediğini fark ediyordum. Kısa sürede taraftarlar edindim, daha sonradan öğrendiğime göre bütün hapishanede "koşucu kadın" olarak ün salmışım.

Bir yılda üç kere banyoya götürüldüm. Her seferinde yanımda bir adam olmak üzere yalnız başıma. Hapishane şefi Bonzo, her türlü makinenin, dolapların ve bir masanın bulunduğu geniş bir mahzene götürdü beni. Burası banyo olmasına banyoydu; ama yıkanacak insan tamamen göz önündeydi.

"Burada soyun" dedi masayı göstererek, "sonra da orada duş al." Doğrudan karşısında bulunan duşu kastediyordu. Fakat bir başka şey keşfettim, hapishanelerde ilk çaylaklık dönemimden beri görmediğim bir şey.

"Burada gerçek bir gömme banyonuz varmış" diye haykırdım hayranlıkla. "Ne harika bir şey, burada yıkanabilir miyim?"

"Hayır, hayır, duş al."

"Fakat kimsenin bunu kullanmasına izin vermiyorsanız neden burada tutuyorsunuz ki?"

"Bu, duşa giremeyecek hasta, sakat insanlar için. Sadece son derece özel durumlar için, anlıyor musun?"

"Benim de özel bir durumum olduğunu düşünmüyor musunuz?"

"Artık sen kıdemli sayılırsın, öyle değil mi? Seni tanıyalı bir yılı geçiyor. Evet, evet neden olmasın ki? Bir istisna yapabiliriz; fakat kimseye söylemek yok (Kime söyleyecektim ki acaba?) Sen soyunmaya başla, ben de suyu ayarlayayım."

Bonzo, bana bir anne gibi özen gösteriyordu; suyu ayarladı, suyun çok sıcak olmadığından emin olmak için banyoya girmemi bekledi. Sırtımı sabunlamayı önerdi; ama reddettim, saçlarımı yıkamama ve sıcaklığın konforu içinde epeyce zaman geçirmeme izin verdi ve Rus hapishanesinde banyo yapma olanağının olup olmadığını soruşturdu. Harika zaman geçirdim; banyo yaparak iyice rahatlamak, bir insanla konuşuyor olmak –o, üniforması ve postallarıyla benim hapishanecibaşım ve ben de onun savunmasız ve çıplak kurbanı olsam bile– beni müthiş canlandırmıştı.

Sonunda banyodan çıktım. "Sen giyinirken ben de banyoyu temizleyeyim" dedi, "zamanı iyi kullanalım. Dahası, banyo yapacak birçok mahkûm var."

Sanki bebeklerini yıkayacakmış gibiydi. "Kadınlar mı?" diye sordum.

"Oh, hayır" diye cevapladı, düşünmeksizin. "Bugün erkeklerin yıkanma günü."

Dişsiz'le sıkıcı, yorucu, boşa geçen geceler devam edip gitti.

Kont ve Ben

Günün birinde komşularımdan biriyle tanıştım. Gardiyan gözetleme deliğinden bakıp yandaki hücreye geçer geçmez, ben de duvara vurdum.

İki kısa vuruş ve bunu üç kez tekrarladım. "Konuşmak istiyorum."

Aynı şekilde karşılık verildi. "Devam et."

"İsmin?" diye sordum. Bu işte usta olup olmadığını bilmediğimden ağır ağır vuruyordum. Büyük zahmetle kodlanmış bir kelimeyi tekrar etmekten daha hayal kırıcı bir şey yoktur. Gardiyanlar yüzünden birkaç dakikada bir ara vermek zorunda kalırsınız.

Yeni arkadaşım tam bir sanatçıydı: Hiç şaşmadan, son derece hızlı ve gürültü çıkarmadan vuruyordu duvara. Kulaklarıma inanamıyordum: "Kant Armin von der Aue. Seninki?"

Bir dakika kadar duraksadım: "Ellen von Waldow. Ne kadar zamandır buradasın?"

"Üç haftadır. Ya sen?"

"Bir yıl, bir aydır. Yaşın?"

"Yirmi sekiz. Sen?"

Bir yıldır hapisteydim; neden o bir yılı hesaba katacaktım ki? "Yirmi sekiz. Nerelisin?"

"Münih. Sen?"

"Fransa. Mesleğin?"

"Cambaz. Sen?"

Tepem atmaya başlamıştı. Onun tatsız şakalarını çekecek halim yoktu. "Opera sanatçısı" diye vurdum.

"Delirme lütfen, Ellen." Yalvarır gibi vuruyordu ve dürüst olduğu izlenimi veriyordu. Duvara vuran parmakları bir ses kadar etkileyiciydi. Bu vuruşlarla kızgınlığı, üzüntüyü, şefkati, hatta aşkı ifade edebilirdi. "Bir yıl bir aydır burada olduğunu söylediğinde bunun bir yalan olduğunu düşündüm. Bu yüzden ben de öyle söyledim. Ne kadar zamandır buradasın?"

"Bir yıl, bir aydır. Gerçekten böyle."

"Tanrım, korkunç. Kim bu kadar uzun zaman dayanabilir buraya? Neden tutuklandın?"

"Casusluk iddiasıyla. Sen?"

"Doğu Berlin'e, annemin mezarını ziyarete gelmekten."

"Ah zavallı! Hücrede yalnız mısın?"

"Hayır. Richard Koehler, Schwerin, marangoz; anti-komünist faaliyetlerden. Ellen, bana kendini tarif eder misin?"

"1.60 boyunda, sarışın, mavi gözlü. Sen?"

"1.70 boyunda, sarışın, mavi gözlü. Görünüşün?"

"Hafif göbekli, ince. Sen?"

"Çok zayıf. Epey hoşmuşsun. Seni görmek isterdim."

"Hayalinde kalsam daha iyi olur."

"Yalnız mısın?"

"Evet."

"Bu gece çıkmaya ne dersin?"

"Nereye?"

"Ku-damın üzerinde çok iyi bir yer biliyorum; güzel yemekler, harika şarap, dans müziği. Ne dersin?"

"Güzel. Ama şimdi hatırladım. Bu gece bir randevum var. Üzgünüm."

"Kiminle? Öldürürüm onu."

"Büyüleyici bir görevliyle. Yabancı."

"Kıskandım ve bozuldum."

"Güzel. Neden burada birlikte bir akşam yemeği yemiyoruz? Burayı çok severim; öyle rahat ki yemekleri de müthiş lezzetli. Randevuma akşam 9'dan sonra gideceğim."

"Ellen, sen müthiş bir kızsın, senden hoşlandım. Tamam, akşam yemeğini burada yiyelim. Richard, şaraplar benden diyor. Şarap kovası da varmış."

"İğrenç domuzlar sizi."

"Affet bizi. Artık inceliğimizi kaybettik. Senin yanı başımızda olman harika bir şey. Belki yeniden insan olmaya başlarız."

"Tanıştığımıza memnun oldum."

Çok kısa bir zaman içinde kontla –ya da her kimse– yakın arkadaş olduk. İletişim sistemimiz en üst düzeydeydi ve bir takım çalışmasının şahikasıydı. Birbirimizi kelimeler tamamlanmadan bile anlıyorduk. Her kelimenin ilk harfinden kelimenin ne olduğunu tahmin ediyor, daha cümle bitmeden cümlenin tamamını çıkarabiliyorduk. Biri, duvar telgraf sisteminde cümlenin gelişinden bütün hikâyeyi anlayınca diğerine, "Tamam artık devam etme" işareti veriyordu. Öyle bir anlama yeteneği geliştirmiştik, öylesine hızlı ve dikkatliydik ki gardiyanlar en ufak bir şekilde kuşkulanmadan her şeyi konuşabiliyorduk.

1951 yılı Noeli'nin arifesiydi. Hapishanedeki ikinci Noel'imdi. Hücre tam bir sessizlik içindeydi. Ne tek bir kapı açılıyor ne kapanıyordu; tek bir ses işitilmiyordu. Bu gece atmosfer farklıydı; ne pusuda bekleyen bir tehlike, ne gerilim, ne korku, ne umut. Umutsuzluğun o dayanılmaz ağırlığından başka hiçbir şey yoktu. Herkes bu Noel arifesinde, bu ıssız yerde iyi ya da kötü hiçbir şey olmayacağını çok iyi biliyor, herkes hayalinden evine gidip –o yaşanan dünyaya– aile fertlerinin Noel ağacının altında toplandığını görüyordu. Anılar... Bu devasa mezar anılarla doluydu.

Akşam olunca çalışmalarımı bırakıp 05.30'daki akşam yemeğinden gece saat 10'a kadarki o uzun saatler boyunca geçmişe daldım.

Evde Noel arifesi. Bir çocuğun bakışıyla o zaman dünya istikrarlı ve sonsuz bir yerdi; mutluluk ve güvenlikle dolu harika bir dünyaydı. Bu benim dünyamdı ve bir başkası da yoktu. Her yıl,

Noel'den çok kısa süre önce, babam bana en yoksul hastalarının listesini verirdi. Bunlar birkaç yumurta ya da bir tavuk alamayacak kadar yoksul insanlardı. Pomeranya'da inanılmaz bir yoksulluk hüküm sürüyordu, hemen yanı başında ise muazzam bir zenginlik ve lüks. Babam bunu görmemizi ve bütün çocukların bizim kadar şanslı olmadıklarını anlamamızı isterdi.

Biz çok küçükken erkek kardeşimi ve beni arabaya bindirir ve hediyelerimizi dağıtmaya götürürdü. Daha sonraları, erkek kardeşim yatılı okula gidince bütün bu işten ben sorumlu oldum. Arkadaşım Irmchen'le birlikte sandıktan oyuncaklarımızı, bebeklerimizi, oyuncak ayılarımızı, bebek giysilerimizi çıkartır, bunları satarak listemizdeki çocuklar için para biriktirirdik. Aynı zamanda arkadaşlarımızın oyuncaklarını ve kitaplarını toplardık. Annem hiçbir şeyin unutulmaması için her paketi ayrı ayrı kontrol ederdi ve paketlere salam, sosis, Noel keki, kurabiye, şarap, sigara ve kışlık giysiler koyardı. Saat 3'te, Irmchen ve ben Noel Baba ve Noel çocuğu kılığına girerdik; Alman çoban köpeğimiz Alf'i de yanımıza alır, kızağa biner ve yola çıkardık. Eğer gideceğimiz aileler çok uzak bir kırsal bölgedeyse annem de bize katılır, köyün yanına kadar gelirdi; sonrasında karlar üzerinde yürüyerek yolumuza devam ederdik. Eve vardığımızda karanlık bastırmış, anne baba bir mumun çevresinde oturuyor, çocuklar tek odalı kulübede Noel babanın onlara bir akşam yemeği getireceğini bile ummadan yatakta yatıyor olurlardı. Anne babanın şaşkınlığı ve sevinci büyük olurdu. Utangaç çocukların gözlerindeki açlık hem bir sevince dönüşür hem de insana acı verirdi. Hiçbir zaman fazla kalmazdık; biraz utanç ve biraz da tuhaf bir suçluluk duygusuyla diğer ailenin evine yollanırdık. Eve dönerken sessizliğe bürünürdük.

Geri döndüğümüzde, iki kat yüksekliğindeki salonun kapısı da dahil, evimizin ön kısmında bütün kapıların kilitli olduğunu görürdük. Her Noel'de babam iki kat yüksekliğinde bir ağaç bulamayacağını duyururdu. Bunun üzerine biz de normal büyüklükte bir ağaç fikrine kendimizi alıştırmak zorunda kalırdık. Ve her yıl müthiş endişelenirdik. Eğer ağaç tavana ulaşmıyorsa bu iyi bir Noel olmadığı anlamına gelirdi. Ağacı hiçbir zaman önceden göremezdik; yirmi üçünün gecesi satın alınırdı ve yirmi dördünde annem tarafından süslenirdi. Hizmetçilerin bile içeri girmesine izin verilmezdi.

Yirmi beşinde, hizmetçiler bölümünde bekliyor olurduk. Evin kâhyaları Herr ve Frau Mew'lar ve kızları Inge, hizmetçi Ida, hemşire Helena, köpeğimiz Alf, kedimiz Maudy, erkek kardeşim ve ben, hepimiz en güzel pazar giysilerimizi giyerdik ve hayvanlarımız parlak kırmızı kurdeleler takmış olurdu. Heyecan son sınırında olurdu. Çıngırak ne zaman çalacak? Ve tam o sırada bir telefon: Acil durum, babam gitmek zorunda. Tam Noel arifesinde doğuracağı tutan kadını öldürmek gelirdi içimizden ya da eğlenmek için bir velet burnuna bezelye sokmuştur, şimdi de biri bunu çıkarsın diye avaz avaz bağırmaktadır. Yeniden şiirime yoğunlaşırdım. "Baksana Tucki, bana öyle geliyor ki okurken takılacağım."

"Aptallık etme, dört dizelik bir şeyde hiç takılır mı insan?" Erkek kardeşim, kendisinin önemini vurgular gibi bir havada olurdu.

"Sen artık büyüdüğün için" derdim kıskançlıkla, "şiir okumak zorunda değilsin."

"Senin de büyümeni kimse önleyemez. Ama görüyorum ki sen hep bebek kalacaksın. Bahse girerim, Noel Baba'ya bile inanıyorsundur."

"Hiç de değil. Kapa çeneni."

"Çocuklar, susun bakalım. Noel öncesindeyiz. Birbirinizi seviyor olmanız gerekir" derdi, espri duygusundan yoksun ve her zaman bir sorun çıkacağı korkusuyla kızıp duran Hemşire Helena.

"Onlar sadece eğleniyorlar. Endişe etme, birbirlerine hayrandırlar" derdi, bizim konuşmalarımızın anlamını çok iyi bilen Ida.

Alf havlardı: Araba, babam geri dönmüş. Kulaklarımızı dikerdik. Evet gelmiş; garaj kapısı, ardından ön kapı, artık onun ayak seslerini duyabiliyoruz. Neden önce yıkanmak zorunda ki? Bizim beklediğimizi bilmiyor mu, bir dakika daha beklemeye sabrımız kalmadığını? Şimdi salonda. Eminim annem de hazırdır. Babam elinde uzun bir mumla ağaçtaki bütün mumları tek tek yakıyordur. Sanki saatler sürüyor. Belki annem yardım etse daha kısa zamanda olup biterdi her şey, gerçi babam hoşlanmaz bundan; ama şu koşullarda ne olur ki yardım etse? Şimdi, evet, kokuları duyabiliyorsunuz, dünyanın en güzel kokusu: çam ve mum kokusu, Noel kokusu.

Işıklar söndürülür, kapılar açılır ve bizi çağıran çıngırak çalardı. Erkek kardeşimin peşinden yemek odasına koştururdum, diğerleri doğru salona giderlerdi. Benim piyano solosu çilesi başlayana kadar sağa sola bakmaz, hiçbir şeyi görmek istemezdim.

Tucki de öyle yapardı. "Sessiz gece, mübarek gece..." diye kekeler dururdum. Her yanlış notanın babamı irkilteceğini bilirdim, sonra körcesine salona koşardım; ağaca bakmaya değil, annemle babama bakmaya. Orada, odanın ortasında öylece duruyor olurlardı, yüzleri alev alev. Şöminenin önünde, yanımda kardeşimle birlikte dururduk, herhangi bir dizeyi unutursam bana sufle verirdi: "... Morarmış, donmuş elleriyle lambayı tuttu..." Bir sıçrayış ve babamın kollarındayım, sonra da annemin. "Mutlu Noeller, canım, neşeli Noeller, oh mutlu Noeller herkese." Ağaç. "Baba, harika olmuş ve tavana değiyor, sen demiştin ki..."

"Gece birazcık büyümüş."

"Aa anneciğim, bu benim masam mı? Hem de harika bir bebek de var, öyle mi?"

Masamızda her şey olurdu, insanın arzu edebileceği her şey. Babam, Noel için aldığı pilağı gramofona koyardı: "Sessiz gece"

"Artık bunu piyanoda çalmak zorunda değilsin" diye fısıldardı kulağıma. "Şunu koyduk mu tamamdır."

Yere oturur yeni oyuncaklarımızla oynamaya, kitaplara bakmaya başlardık ya da yeni giysilerimizi giyip denerdik. Noel arifesinde elektrik lambası yakılmasına izin verilmezdi; devasa ağacın üzerindeki o yüzlerce mum, şömine ateşi, orta ve alt katlarda bulunan tüm odalarda yanan mumlar yumuşak ve bol bir ışık verirdi. Saat 9'da, hiç kimse Noel arifesinde çalışmak zorunda kalmasın diye önceden hazırlanmış soğuk yiyeceklerimizi yerdik. Hepimiz birer bardak şarap alıp Noel ağacının altında oturur, babamın piyano parçalarını dinlerdik. Yüreğimiz Noel sevinciyle başkalarını, evimizi, dünyamızı sevmenin mutluluğuyla dolardı. Ve bu bizim sevgili dünyamızdı. İki kat yüksekliğindeki o harika, gümüşrengi Noel ağacıyla böylesi bir Noel arifesinin her zaman yaşanması sanki kaçınılmaz bir gerçeklikti.

Ve işte evdeki son Noel. Babam, bu Noel'in de diğer Noellerden farksız olduğunu kanıtlamak için elinden gelen her şeyi yapıyor. Ağaç orada işte, hem de kendisi süslemiş ve tavana değiyor. Masam hediye dolu. Müzik çalıyor, mumlar her zamanki gibi ışıl ışıl yanıyor. Noel'in kokusu var; ama ruhunda bir eksiklik seziliyor. Ve Alida teyzem müziğin orta yerinde gözyaşlarını tutamayınca babam odadan çıkıp gidiyor.

Annem İspanya'daydı. Orada bizim için yaşama olanakları sağlamaya çalıştığından haberim yoktu. Bütün bildiğim, aylarca

önce gittiği ve babamın tamamen farklı bir insana dönüştüğüydü. Erkek kardeşim, Alman yatılı okulunda Hitler Gençliği'ne katılmayı reddettiği için okumak üzere İngiltere'ye gönderilmişti. Noel'den önce, yanında iki yakışıklı İngiliz çocukla gelmişti. Bu yıl gelmesine izin verilmemişti. Ida evlenmişti ve hizmetçi olarak tutulan Pomeryan kazlarının sonuncusu olan bu kız, teyzemle konuşmalarını gizlice dinlediği için babam tarafından işten atılmıştı. Nazilere rapor verdiğini açık açık kabul etmişti. Hemşire Helena, Hitler iktidara geldikten kısa süre sonra, şiddetli Nazi inançları nedeniyle uzaklaştırılmıştı. Alf ölmüş, Maoudy kaybolmuştu. Evde kalanlar sadece, korkuyla sessizliğe gömülmüş Mew'lerdi.

Annemin kardeşi Alida teyze, Noel'den iki gün önce gelmişti. Bir sanatçıydı ve annem ne kadar dirayetli bir kadınsa o da her konuda o kadar iradesiz biriydi. Bitmez tükenmez sorularıyla babamı iyice yıldırdığı gibi nihai kararı da bana bırakırdı. On üç yaşındaydım ve durumun ciddiyetinden tamamen habersizdim.

Noel'den önceki gün babam, en yakın arkadaşıma bile söylemeyeceğime dair yemin ettirerek bana bir şey söyledi: Babamla birlikte İspanya'ya gidecektik, anneme katılmak üzere. Noel'in hemen sonrası yola çıkacaktık, babamın ve benim sadece iki yol çantası dolduracak en önemli eşyalarımızı hazırlayacaktım. Ne oyuncak ne kitap... Uzun çekişmelerden sonra yanıma bir kitap almama izin verdi. Bundan sonraki dört yıl boyunca sahip olacağım tek kitap olan ve ezberleyeceğim, Mereshovsky'nin *Leonardo da Vinci*'sinin deri kaplı bir nüshasını aldım yanıma. Bunun ötesinde, kendime eşya olarak aldıklarım, pratikteki yararına falan bakmadan sevdiğim giysilerimdi. Babam yanına ne alacağına en ufak bir ilgi göstermedi, nazik ve titiz bir insan olan teyzemin ise benim üzerimde hiçbir otoritesi yoktu. Annemle karşılaşıncaya kadar felaket net değildi, sonrasında ise artık çok geçti.

Yola çıkacağımıza seviniyordum. Aniden hayatıma giren korku çekip gidinceye kadar bekleyemezdim. Benim o ışıltılı hayatım nasıl da değişmişti! Artık her şeye sevgi, saygı ve mutluluk değil; korku, nefret ve sefalet hâkimdi. Ne olmuştu da babamın kalbi böylesine kırılmıştı, kahkaha ve neşe hayatlarımızdan nasıl böyle çekip gitmişti?

Annemle babamın, bizim bölgedeki tüm asillerin partisi olan Hindenburg'un Alman Nasyonal Partisi'nden arkadaşlarıyla 1933 yılında yaptıkları tartışmaları pek fazla dinlememiştim. "Hinden-

burg ve Papen, ne yaptıklarını kesinlikle biliyorlar" diyorlardı. "Sol, bir tehdit haline geldi. Eğer Sosyal Demokrat Parti, komünistlerin saflarına katılırsa bizim işimiz bitik demektir. Onlar kesinlikle tasfiye edilmelidirler. İşte Hitler, bunu yapacak en uygun adamdır. Bir kere bu kirli işi yapsın, onu ait olduğu o bataklığa geri yollarız, ondan sonra da iktidarı alır ve Weimar Cumhuriyeti'nin içinde bulunduğu yozlaşmayı, atalete yol açan kargaşalığı ortadan kaldırırız."

"Bu adam manyağın teki ve aynı zamanda çok tehlikeli" diye uyarıyordu annemle babam. "Böyle bir caniyle işbirliği yapamazsınız. Bütün ülkeyi yıkacak."

"Dert etmeyin. Bizim liderlerimiz namuslu ve şerefli insanlardır. Onlar ne yaptıklarını çok iyi biliyorlar."

Bu adamların bazıları namus ve şerefleriyle öldüler. Çoğu ise Avusturyalı tabela ressamına uyum sağladı. 1934'ün bir günü gelinceye kadar benim için dünya hiç de altüst olmuş değildi. Hitler, iktidara geldikten sonraki bir ay içinde komünistler öldürülmüş, sözünü sakınmayan anti-Naziler dövülmüş, diğerleri henüz bir sır olan toplama kamplarına gönderilmiş, yerel hapishanelerden suçlular çıkartılıp hepsine üniforma giydirilmişti. Bütün bunlar beni pek fazla etkiliyor değildi; çünkü bütün bu olup bitenleri kendi gözlerimle görmüş değildim ve bu insanları doğrudan tanımıyordum. Fakat bir sabah, bir arkadaşımla birlikte yürüyerek okula giderken tanık olduğum bir sahne hiçbir zaman aklımdan çıkmayacaktı: Bir grup yarı çıplak insan pazar yerinde, sokak ortasında, etraflarını saran üniformalı bir gangster güruhu tarafından sopalarla, kamçılarla, yumruklanarak dövülüyorlardı; arkalarından, bağırıp çağıran ayaktakımı geliyordu. Bu korkunç kortej iyice yakına gelince büyük bir korku içinde, kurbanların tanıdığım insanlar olduğunu fark ettim: kasabamızın sıradan, dürüst insanları, orta yaşlı kadınlar ve erkekler, küçük dükkân sahipleri, bir dişçi ve karısı. Yaklaşık sekiz on kişi. Koşmaya çalışıyor, ağlıyor ve bağırıyorlardı. Erkeklerin belden yukarısı çıplaktı. Kadınların üzerinde kanlı, kirli, yırtılmış birkaç paçavra vardı. Boyunlarına suçlarının ne olduğu yazılı pankartlar asılmıştı: "Ben Yahudi bir domuzum." "Ben bir Alman kadınına tecavüz ettim." (Karısı Yahudi değil diye.) "Ben ırkı kirletme suçu işledim." "Ben Yahudi bir dişi domuzum." Arkadaşımla birlikte bir köşeye sindik, bu kurbanların gözlerine bakmaya tahammül edemezdim.

"Ne yapmışlar ki?" diye sordum arkadaşıma.

"Onlar Yahudi."

"Ne olmuş Yahudi'yse?"

"Bilmiyorum" dedi, "fakat babam onların Almanya'nın yıkımından sorumlu olduklarını söylemişti."

Demek Almanya yıkılmıştı. Bu yeni bir düşünceydi. Ve Yahudiler –her kimse onlar– yapmıştı bunu. Babası böyle söylemişti ve o, bunu biliyor olmalıydı. Henüz on iki yaşımdaydım ve her ne demekse Almanya'nın yıkıldığından haberim yoktu. Fakat arkadaşımın babası kasaba yönetiminde memurdu; o biliyor olmalıydı. Hâlâ tam olarak algılayamadığım bir şeyler vardı. Bir köpeği bile dövmek olacak şey değildi. Kaldı ki insanları dövmek?

"Ama onlar insan" dedim titreyerek, "öyle değil mi?"

"Bilmiyorum" diye yanıtladı arkadaşım. "Babam onların imha edilmeleri gerektiğini söyledi."

Bundan sonra olaylar hızla gelişti ve hiçbir şey bir daha eskisi gibi olmadı. Sokaklarda duvarlara asılan, Streicher'in pornografik Yahudi düşmanı *Stuermer*'ini incelemeye başladım; fakat Yahudilerin Yahudi olmayanlarla yaptıkları iğrenç seks hakkındaki müstehcen şakaları dolayısıyla bu dergiden hiç hoşlanmadım. Sonunda sınıfta bir Yahudi çocuk olduğunu keşfettik. Halbuki daha önce kimse onun Yahudi olduğunu ne biliyor ne de bilmek için çaba gösteriyordu. Okul onun için tam bir cehenneme dönmüştü, binadan çıkar çıkmaz büyük oğlanlar tarafından sürekli dövülüyordu; çünkü okul binasında kavga etmek yasaktı. Ona destek olamıyordum; ama adalet duygum yara alıyordu ve kalabalık gruba karşı yalnız olduğundan onu savunmam gerektiğini düşünüyordum. Bir gün Yahudi çocuk onların elinden kurtulabildi, ben de eve burnum kanayarak geldim. En sonunda okuldan ayrıldı.

Yayınlanan bir emre göre Hitler Gençliği üyeleri cumartesi günleri okulda bulunmak zorunda olmayacaklardı. Yüksek okulun dışında, dokuz kalabalık sınıfı olan Gimnazyum'da* Hitler Gençliği'nin üyesi olmayan üç öğrenci vardı: kasabanın dışından gelen, üst sınıftan bir çocuk; ebeveynimin saf kan Alman milliyetinden olan en iyi arkadaşlarının kızı Irene ve ben. Cumartesi günleri okulda bulunmak zorundaydık ve genç bir *SA* bize iki saat politika anlatıyor, iki saat elişi dersi görüyor ve dört saat de

* Avrupa'da ortaokullara denk gelen "high school"lardan sonra üniversitelere gitmek üzere seçilmiş öğrencilerin devam ettiği, Türkiye'deki lise dengi okullar. (ç.n.)

askeri talim alıyorduk ki bu dört saatte boks, tırmanma, koşma ve ağırlık kaldırma gibi işe yarar sporların her türlüsünün eğitimini acımasızca yapmak zorundaydık. Son iki saatimiz bazı spor gösterileri için eğitilmiş on sekiz on dokuz yaşlarındaki *Ober Prima** oğlanlarla birlikte geçiyordu. Onlar ne yapıyorsa bizim de kesinlikle onu yapmamız gerekiyordu. Irene kısa süre sonra Berlin'de bir yatılı okula gönderildi, yabancı çocuk kasabadan ayrıldı ve bir süre sonra ben de tek başıma okula gelmekten muaf tutuldum.

Okullardaki bütün ders kitapları değişmişti; şimdi Alman klasik alfabesini öğreniyorduk; coğrafya derslerinde de askeri stratejileri, tarih dersinde ise Doğu'dan ve Batı'dan gelen Asyatik-bolşevik-plütokratik tehlikelere karşı Alman kanını ve toprağını savunmak için savaşmanın gerekliliğini, bilim dersinde hâkim ırkla aşağı ırkların kafataslarının farklılıklarını. Konularını duruma "uygun" hale getirmeyen tek öğretmen, Fransızca ve İngilizce derslerine giren müdürdü. Ona hayrandım ve onu çok seviyordum. Sabahları derse girdiğinde hâlâ "*Heil Hitler!*" yerine günaydın diyen tek kişi oydu. Bu kültürlü, dürüst demokrat, derse girerek elini kaldırıp gözleri yerde, zor duyulur bir sesle "*Heil Hitler!*" dediği gün dünya ayaklarımn altından kaydı ve nefret ettiğim bu eylemi asla yapmamaya karar verdim. Nefret ediyordum bundan bunu yapan herkesten ve o dünyaya ait her şeyden.

SS kabadayılar, beni kaldırımdan aşağı itekledıklerinde, annemle beraber girdiğimiz Yahudi dükkânının önündeki SA muhafızları beni tekmeleyip hakaret ettiklerinde, sınıfımdaki oğlanlar yanıma oturmayı reddettiklerinde ve Hitler selamı vermem için kolumu kaldırmaya zorlayıp dövdüklerinde, öğretmenlerim beni Yahudisever, yoz plütokrat ve *Untermench*** diye çağırdıklarında ve bana asla hiçbir soru sormadıklarında, ev ödevlerime bakmadıklarında bir şekilde başım dik durmaya çalışıyordum. Bazen savaşıyordum da ama daha çok sessiz kalıyor, ne kadar incindiğimi belli etmemeye çalışıyordum. Bu, sevgi ve incelikten başka bir şey bilmeyen bir çocuk için hayli zor bir şeydi. Kuşku nedir bilmeyen, bu tür şeylere hazırlıksız bir kalbim vardı ve her kötü söz derin yaralar açan bir bıçak gibi saplanıyordu yüreğime.

Fakat yine de iyi bir şeyler vardı. Örneğin hayran olduğum annemle babam: "Unutma kızım, soru, 'Sen bir Yahudi misin

* Alm.: Birinci sınıf. (ç.n.)
** Alm.: Alt insan. Aşağı ırk. (ç.n.)

yoksa Aryan mı? değil, Sen dürüst bir insan mısın yoksa alçağın biri misin?'dir." Ve annem, babamın katılmayı reddettiği Nazi Tıp Derneği'nin başkanına, "Oğlumun, Nazi rejimi altındaki bu ülkede lüks içinde öğrenim görmesindense İngiltere'de açlık çekmesini tercih ederim" demişti. Ve annemin en iyi arkadaşı, kocasının durumunu tehlikeye atmamak için bir yıl boyunca annemle ilişkisini kestikten sonra onu ziyarete geldiğinde benim gururlu annem hizmetçiye, Frau Landrat'ı kabul edemeyeceğini söylemesi talimatını vermişti.

Fakat sadık bir arkadaş olarak kalan Frau von Michaelis gibileri de vardı ve tasfiye edileceği bir tuzak hazırlandığını ordudaki arkadaşlarından öğrenip babamı defalarca uyarmıştı. Hitler Gençliği'nin kızlara ilişkin örgütü olan BDM üyesi, arkadaşım Irmchen de her zaman yakın arkadaşım olarak kalmıştı. Ve okulun müdürü, bir çocuğun saygı duyduğu dürüstlüğe birazcık ihanet ederek benim çocukluğuma da ihanet etmişti. Bundan sonra büyüklerin dünyasına olan inancımı kaybetmiştim. Geriye boşluktan, acıdan ve umutsuzluktan başka bir şey kalmamıştı.

Bu cehennemi arkamda bırakmaktan mutluydum. Annemle babamın eski güzel günlerde bol bol söz ettikleri o ülkeye gitmek için sabırsızlanıyordum. İspanya, insanların neşeli ve dost olduğu yerdi, genç bir adam olarak öylesine mutlu olan babamın belki yeniden mutlu olacağı yerdi. Erkek kardeşim de bize katılacaktı ve herşey eskisi gibi olacaktı. Ama hayır, öyle de değildi. Sadece kısa bir ziyaretti bu ve evimize geri döndüğümüzde her şey normale dönecekti.

Noel'den hemen sonraki gün, sabah saat 5'te özel bir araba bizi istasyona götürdü. Sokaklarda tek bir insan yoktu, istasyonda da istasyon şefinden başka tek bir canlı. Arabayı, suskun Herr Mews sürüyordu. Arabanın içinde şoför hariç üç kişiydik. Karanlıktı, sokaklardaki kar kasvetli bir grilik içindeydi. Ön koltuğa birkaç çanta ve "Erika" dediğimiz daktiloyu koymuştuk. Tek bir kelime konuşmuyorduk, söylenecek bir şey de yoktu zaten. Yanımda oturan babam bütün gece uyumamıştı. Onun yukarı aşağı yürüyüp durduğunu duymuştum. Diğer tarafımda, bütün geceyi benimle geçiren Irmchen oturuyordu, sabaha kadar konuşmuştuk onunla. Babama saatlerce yalvardıktan sonra arkadaşımı çağırma izni koparmıştım; telefonla evini aramayacak ve biz güvenlik içinde yola çıkmadan önce evi terk etmeyecekti.

Planımızı yalnızca o gece ona açıklamama izin vermişti babam. Biz Almanya'yı sağ salim terk edene kadar kimseye bir şey söylemeyeceğine söz verdi ve bunu yaptı da. Bu birkaç saat içinde o kadar çok şey konuşmuştuk ki artık istasyona arabayla giderken konuşacak bir şey kalmamıştı. Peronda bana resmini verdi ve onu unutmamamı istedi. Babamla birlikte trenin penceresinde durmuş, gittikçe ve gittikçe uzaklaşan ve giderek görünmez olan iki kişiye öylece bakıyorduk.

"Bak Maedi, şu dönemeçte evi yeniden görebilirsin, sevgili evimizi ve doğduğun kasabayı. İyi bak; bu onu son görüşün olabilir. Belki onu bir daha hiç göremeyebilirsin."

Bir daha hiç görememek mi? Ne demekti bu? Bir yanlışlık olmalıydı; yoksa şaka mıydı?

"Fakat baba, bu yaz geri dönmeyecek miydik? Her şeyi arkamızda bıraktık, ben Irmchen'le planlar yapmıştım, Conventa'yı da orada bırakmak zorunda kaldım." Conventa atımdı. Babama umutla baktım. Ama yüzünün ifadesi kafamda hiçbir kuşku bırakmadı. "Ah canım benim, korkarım geri dönemeyeceğiz." Babam oturup gözlerini kapadı. Anlamıştım, haykırmak faydasızdı. "İspanya'ya, benim için yabancı bir yer olan bu ülkeye gitmek istemiyorum. Burada, evimde kalmak istiyorum." Ama hiç kimsenin yapabileceği bir şey yoktu, benim o güçlü babamın bile.

Kompartımanda yalnızdık ve sanırım tren oldukça boştu. Kimse bizi rahatsız edemezdi. Babam son derece üzüntülü gözüküyor, ne zaman beklenmedik bir ses duysa gergin bir şekilde yerinde dikiliyordu. İspanya'daki hayatı boşuna hayal etmeye çalışarak pencereden dışarı bakıyordum. Tren yolunun son derece önemli bir kesişme noktası olan Schneidemuehl'den biraz önce babam gözle görülür bir şekilde daha da sinirli bir hal aldı. Koridorda kimsenin olmadığından emin olduktan sonra benimle konuşmaya başladı.

"Beni dikkatle dinle. Schneidemuehl'de birisiyle buluşmak üzere inmek zorundayım. Tren orada yedi dakika duracak. Sen lütfen kompartımanda kal ve pencereden dikkatle bak. Eğer bizi gözetleyen ya da kuşkulu birini görürsen beni derhal uyar; benim ıslığımı çal. Ben yakınlarda olacağım. Buluşacağım kişinin durumu aşırı ölçüde tehlikeli. Sen, ona ya da bana bir şey olmaması için gözcülük yapmalısın. Anladın mı? Sana daha sonra her şeyi açıklayacağım. Sana güvenebilir miyim?"

"Evet, elbette baba." Gizli işleri için benden ilk kez yardım istemiyordu. Bir keresinde gece yarısı beni uykumdan uyandırıp arabada onunla birlikte gelmemi istemişti. Gündüz bir Hitler Gençliği çetesi tarafından camları kırılan büyük bir evin yanına çekmişti arabayı. Babam, bana arabada beklememi ve yakınlarda birilerini görürsem kendisine işaret vermemi istemiş ve Yahudi bir ailenin yaşadığı eve girmişti. "Horst Wessel"i* söyleyerek yürüyen bir adamın yaklaşan ayak seslerini duyduğum zaman felç olmuştum adeta; fakat belli ki adam sarhoşun biriydi ve köşeyi dönüp uzaklaşmıştı. Sonunda babam, iki çantayla çıkagelmişti; yanında bir adam ve kollarında zayıf bir bebek taşıyan, durmadan ağlayan bir kadın vardı. Babam arabayı kilometrelerce sürmüş ve onları, sınırı geçmelerine yardımcı olaracak birilerinin beklediği bir yerde bırakmıştı.

Tren durunca babam inip kalabalığın arasına karıştı. Telaş içinde bekledim. Sonunda onu gördüm, yanında takma bacaklı bir adam vardı. Durdular, aceleyle ve hararetli bir şekilde konuşmaya başladılar. Takma bacaklı adam eve gece gelen bir ziyaretçi olmalıydı; ama babama göre ben, bunu rüyamda görmüştüm. Ama gece karanlığında arka sundurmada o takma bacağının güm güm vuran sesini duyduğumdan emindim. Hayal görmediğimden emin olmak için bir seferinde alt kata sürünerek indiğimi bile hatırlıyorum, karanlık çalışma odasında babamla fısıldaşarak konuştuklarını işitmiştim. Ama hiçbir zaman görmemiştim kendisini. Babam böyle aptalca illüzyonlarımdan kimseye ama kimseye kesinlikle söz etmememi sıkı sıkı tembih etmişti.

Dikkatle bakınıyordum. Keşke neye bakındığımı bilseydim. Kuşkulu kişiler ne yapardı ki? Yoksa yakındaki şu iki şapkalı adam mı? Babama baktım, babam gözlerini bana çevirdi, ben başımla işaret ettim. Hayır, onlar değildi. Fakat o ne? Aman Tanrım! İki SS babama doğru geliyordu. Ter içinde kalmıştım. Hemen ıslık çalmalı mıydım? Bir saniye bekle, belki de başka birinin peşindedirler. Evet, yön değiştirip gazete bayiine doğru gittiler. Başımı çevirdim, babamla arkadaşı ortadan kaybolmuşlardı. Korku içinde gözlerimle peronu taradım; en ufak bir iz yoktu. "Herkes trene, lütfen herkes trene!" İstasyon şefi kalkış işaretini verdi, tren istasyondan hareket etti.

* Bir Nazi marşı. (ç.n.)

Panik içindeydim. Babamı kaybetmiştim. Onu yakalamışlardı, işkence yapmaya götürmüşlerdi, öldürmüşlerdi ve hepsi benim yüzümden olmuştu. Görevimi yerine getirememiştim, babamın ölümünden sorumluydum. Şimdi ne yapacaktım? Nereye gidecektim? Hamburg'a mı? Hangi gemiyle? Annem İspanya'da neredeydi? Adresini bilmiyordum. Zaten babam olmadan İspanya'ya gidecek değildim. Annemin yüzüne nasıl bakardım? Burada kalıp babamı arayacaktım. Belki onu kurtarmak için hâlâ bir imkân vardı. Koridora fırladım, hareket halindeki trenden atlamaya hazırlandım ve o anda babamın bana doğru geldiğini gördüm. Ona doğru atılıp kollarımı boynuna doladım, ağzımdan tek bir kelime bile çıkmaksızın.

"Seni korkutmadım ya? Trene arka taraftan bindim. Kendini suçlamana gerek yok. Gözcülüğü çok iyi yaptın. Müthiştin!"

"Ah baba, her şey yolunda mı? O adam yakalanmadı değil mi?"

"Hayır, en azından henüz yakalanmadı. Böyle ne kadar sürdüreceğini merak ediyorum doğrusu. Harika bir insandır, bacağını savaşta kaybetmiş; şimdi yine savaşıyor, yalnız başına. Nazilere karşı bir direniş hareketi örgütlüyor. Ve ben çekip gidiyorum, onu işiyle başbaşa bırakıp gidiyorum. Korkunç bir şey bu. Çekip gitmeye hakkım yok. Burada kalıp çalışmalıydım, kaçmamalıydım. Oh Tanrım, ne yapmalıyım? Sen ne dersin?"

"Burada kalamazsın baba. Eğer kalırsan seni öldürürler."

"Evet evet, onu da öldürecekler; o da biliyor bunu. Benim görevim buradaydı. Ama sen ne olacaktın? Annen ne olacaktı? Şu içinde yaşadığımız nasıl bir dünya? Kimse bilmiyor artık doğru nedir, yanlış olan ne?"

Hamburg'a varmayı sabırsızlıkla bekliyordum. Avrupa'nın en ünlü hayvanat bahçesi Hagenbeck'in burada olduğunu kitaplarımdan biliyordum, beni bu şehirde ilgilendiren tek şey buydu. Büyük bir otelde bir odaya yerleştik, babam banyoda yıkanırken ben de hayvanat bahçesini ziyaret etmeye karar verdim; babam oraya birlikte gitmemek gerektiği konusunda kesin kararlıydı çünkü. Hamburg büyük bir şehirdi, en sonunda gideceğim yönü sormanın daha iyi olacağını düşünene kadar sokaklarda dolanıp durdum. "Orası Altona'nın da ötesindedir genç bayan. Tramvaya binmelisiniz. Bir noktada vasıta değiştirmeniz gerekiyor, kondüktöre sorun. Bir banliyö trenine binmeniz gerekecek sonrasında." Yol için paraya ihtiyacım olduğunu anlayınca para almaya geri

dönmem gerektiğini fark ettim. Ama ben neredeydim şimdi? Otele nasıl dönecektim? Her zamanki gibi hiç çekinmeden yolu sorabilirdim. Fakat otelin adı konusunda en ufak bir fikrim olmadığını fark edince yerimde çakılıp kaldım. Kelimenin tam anlamıyla kaybolmuştum. Pek bir korkuya kapılmış değildim; ama bu işi halletmem gerekiyordu. Rastgele yürümeye başladım ve babamı buldum sonunda. Fena halde kızgındı.

"Seni bir güzel dövüp odaya kilitleyeceğim" diye bağırdı. "Seni ararken neredeyse aklımı kaçıracaktım. Şu sırada yapılacak şey mi bu, sanki başımızda az dert varmış gibi. Aklını mı kaçırdın sen?"

Beni ne dövdü ne de otel odasına kilitledi. Tersine, tutup Hagenbeck hayvanat bahçesine götürdü, sanki peşindeki şeytandan kaçarmış gibiydi.

Rıhtıma bir saat önce gelmiştik, farklı sebeplerle de olsa ikimiz de korkunç bir ruh hali içindeydik. Ben beklemekten nefret ettiğim için, o ise hayatının en zor saatini tayin edici anını yaşadığı için. Başaracak mıydı yoksa son anda tutuklanacak mıydı? Böyle bir endişeyi yaşamak ne kadar berbat bir şey olmalıydı. Ayrıca yüreğinde başka bir ağırlık daha vardı: ülkesini, arkadaşlarını, kendisinin ve ailesinin yarattığı her şeyi, elleriyle yaptığı evini, sevgili Bechstein'ini, kliniğini, tıbbi donanımını ebediyen terk etme düşüncesi.

Fakat son derece asabi olduğu ve beni, yaşadığım hayattan koparttığı için ondan nefret ediyordum.

En sonunda geminin iskele tahtası çekildi. Babamla birlikte güverte demirlerine dayanmış öylece duruyorduk; kendilerini uğurlayanlara gülen, seslenen, el sallayan kalabalığın arasında yalnız başımıza. Bizi uğurlayan hiç kimse yoktu.

Duvara vurulunca gerçekliğe geri döndüm: 24 Aralık 1951, Hohenschoenhausen Alman Hapishanesi. 61 Numaralı Hücre'deki, kendisine Ellen diyen ve yirmi dokuz yaşında olduğu halde yirmi sekiz yaşında olduğunu söyleyen bir kadın; 62 Numaralı Hücre'deki, adının Armin ve yaşının keza yirmi sekiz olduğunu söyleyen bir genç.

"Ellen, konuşabilir miyiz?" diye duvara vuruyordu Armin, aralıksız.

"Evet, lütfen." Ölüm sessizliğinin hüküm sürdüğü ve gardiyanların iyice teyakkuz halinde olduğu daha erken saatlerde duvara

vurmaya cesaret edemezdik. Birisi tek bir çivinin bile bulunmadığı hücresinde kendini asmaya çalışıyor olabilirdi. Noel arifesi böyle bir iş için özellikle uygun bir zamandı.

"Sana fena halde ihtiyacım var Ellen. Hayatımda hiç kimseye duymadığım ölçüde sana ihtiyacım var şu an."

"Buradayım."

"Gerçekten benim sana yakın olduğum kadar yakın mısın bana? Sen de bana fazlasıyla ihtiyaç duyuyor musun?"

"Evet."

"Hayır. Bu mümkün değil. Senin benim gibi hissetmen olacak şey değil. Geçen hafta ben bile farkına varmadan içimde bir şeyler büyüdü ve şimdi ise çok geç, bu konuda yapabileceğim hiçbir şey yok, senin de öyle.

"Seni seviyorum Ellen, bunu hissetmiyor musun? Sana deli gibi ve acı çekerek âşığım. Ah canım, affet beni, âşık olduğum tek kadınsın. Seni kollarıma almak istiyorum. Kollarıma alıp göğsüme bastırmak. Şimdi yakınımdasın; yakınımdaki bedeninin sıcaklığını hissedebiliyorum. Ne kadar harikasın, ne kadar yumuşak, ne kadar sıcak. İzin ver seni bütün gece sarayım, daima. Seni bütün gece sevmek istiyorum, daima. Seni birazcık öteye itekliyorum, böylece daha iyi görebileyim ve kollarımda bedeninin titreyişini hissedebileyim diye. Dudaklarım şimdi senin ipek gibi saçlarında dolaşıyor. Sonra şefkatle gözlerine iniyor, yanaklarına ve yeniden gözlerine. Onları öpüyorum; önce birini, sonra diğerini, yumuşakça ve sessizce. Dudaklarım şimdi senin dudaklarını arıyor. Titreme canım, seni incitmeyeceğim; çok yavaş hareket edeceğim, çok yavaş. Sonra dudaklarım ensene dokunacak, omuzlarına, göğüslerine ve orada duracak. Hayır hayır devam etmeliler, daha ilerileri keşfetmeliler; senin yumuşak, uysal bedenine doğru inmeliler; bacaklarına ve yeniden yukarı, şimdi daha hızlı; zamanla yarışırcasına, artık daha sert, beni de incitircesine, şimdi bir olduk, tek bir acı, tek bir beden, tek bir sevinç. Aman Tanrım, seni seviyorum, seviyorum, seviyorum."

Vuruşların durmasını istemiyordum. Parmakları hızla koşturuyordu, her kelimeyi daha hızlı, daha hızlı vuruyorlar ve fazlasıyla duyarlı bedenimi bir sağanak yağmuru gibi dövüyorlardı.

Şimdi sessizliğe gömülmüştü, kalbimin çarpıntısının yatışması için hareketsiz bekliyordum. Uzun bir zaman geçti, sonra onun

parmaklarındaki sakinleşmiş sesini duydum. "Affet beni Ellen, bu en harika Noel öncesi için sana teşekkür ederim."

Noel'in hemen ardından kontum, Richard'la birlikte hücreden alındı ve yeniden yalnız başıma kaldım. Bir süre vuruşlarıma cevap alamadım. Birkaç gün sonra genç bir mühendisle bağlantı kurdum. Beceriksizce, gürültülü bir şekilde duvara vurarak, daha yeni yapılan Finlandiya'daki olimpiyat oyunlarının sonuçlarının ayrıntılı bir hikâyesini bana anlatmakta ısrar ediyordu. Bu, daha yeni tutuklandığını işittiğimde en son önemli bilgiler hakkında sorduğum acil sorunun cevabıydı. Her şampiyonun adı, milliyeti, yarışmanın tipi ve kaç puan kazandığı dışında hiçbir bilgi verdiği yoktu.

Yaz sonuna doğru Moreno ile arkadaş oldum. Moreno, benim ona verdiğim addı. İspanya'da "Koyu Siyah Saçlı" anlamına gelirdi. Uzun boylu, yakışıklı, koyu siyah saçlıydı; iri, kahverengi gözleri vardı. Hapishane gömleğini benim yaptığım gibi arkadan düğmeleyerek giyiyordu, böylece adaleli omuzlarının ve göğsünün hatları daha net belli oluyordu.

Benden ilk bilgileri aldıktan sonra, "Bütün bunları nerden biliyorsun?" diye sordu.

"Seni gördüm" dedim, böyle sıkı bir sistemde elde ettiğim başarıyla övünerek.

"Nerede, ne zaman, nasıl?"

Birkaç günlüğüne ana koridordaki büyük, aydınlık bir hücreye gönderildiğimde, 61 Numaralı küçük, boş hücremdekinden çok daha fazla hareketlilikle karşılaştım. Her sabah saat 10 sıralarında mahkûmlar avluda havalandırmaya çıkarılıyordu. Burada kalın duvarlarla çevrili ama üstünde gökyüzü olan altı avlu bulunuyordu. Ben de birkaç kez çıkarıldım havalandırmaya, koca avluda tek kişi dolaşırken çok sayıda mahkûm birkaç avluda volta atmak zorunda kalıyordu. Bu yüzden çok seyrek çıkartılıyordum. Fakat diğerleri havalandırmaya düzenli çıkıyorlardı; hücre hücre, altı hücre bir seferinde, sonra diğer altısı. On beş dakikalık süre içinde hücre kapıları havalandırma için açık bırakılıyordu –harika fikir– ve ardından sığırlar yeniden hücrelerine sürülüyorlardı.

Kaç hücre olduğunu ve her birinde kaç mahkûm kaldığını saptamak için dikkatle dinledim. Koridorda yirmi kadar hücre vardı ve her birinde iki ila beş arası sığır kalıyordu. Karşımdaki 83 Numaralı Hücre'de dört kadın bulunmaktaydı. Yavaş adımlar-

la olduğu gibi askeri tarzda yürüyenler de vardı; yaşlı, yorgun ve bitkin, sürüklenen ayak sesleri; gıcırtılı, korktuğu için özür diler gibi ayak sesleri; dalkavukların sahte, pürüzlü ayak sesleri ve kendine güvenen kadınların ökçe sesleri. Hepsinin şeklini şemailini kafamda neredeyse canlandırabiliyordum, sonra da yüzlerini gözümün önüne getirip onlara isim takıyordum.

Üçüncü gün, faaliyetin başlamasından hemen önce bir gardiyan gelip gözetleme deliğinin kapağını kaldırdı. İçeriye bir göz attı, sonra da kapağı kapatıp gitti. Fakat o derinden bakan siyah göz, hâlâ bana bakıyordu sanki. Sessizce oturup durumu anlamaya çalıştım. Hâlâ bakıyor muydu? Gözetleme deliğinin kapağını kapamış gibi mi yapmıştı? Çoğu gardiyan yapardı bunu. Hücrenin çevresinde başka bir ayak sesi duydum, kapının önünden geçti. Hâlâ oradaydı ve kapının arkasında bir insan gözü yoktu, sadece koridorun ışığı vardı. Benim mükemmeliyetçi gardiyanlarım bir hata yapmış, kapağı tutan vidayı yağlamayı unutmuşlardı, dolayısıyla kapak birazcık açık kalmıştı. Dışarıdaki gardiyan fark edemese de hapishane hayatımda ilk kez dışarıya bakabileceğim kadar küçük bir aralık.

Kalbim hızla çarpıyordu; gözümü aralığa dayayıp –kesinlikle yasaktı– baktım: Koridorun görebildiğim küçük bir parçası boştu. Karşımda 83 Numaralı Hücre, onun yanında da 82 Numaralı Hücre vardı, üstlerinde lamba olan her iki hücre de kilitliydi. Fakat o sırada koridorun sonundaki bir kapının açıldığını ve yaklaşan ayak seslerini duydum, ayak sesleri görüş alanıma girmişti ve o anda bağırmamak için tırnaklarımı avcuma geçirmem gerekmişti. Koyu renk üniformalar giymiş, besili, iriyarı Alman gardiyanlar, "Daha hızlı, daha hızlı! Eller arkada, koşarak!" diye bağırıyorlardı. Acınacak durumdaki dört gri hayalet kapımın önünden hızla geçtiler. Bu öyle büyük bir hızla olmuştu ki onları ancak bir an için görebilmiştim, hepsi de birbirinin aynıydı.

Hücreler birbiri ardından açıldı, hepsini görebildim: uzun boylu biri, kısa boylu bir başkası; yaşlı, topallayarak ağır ağır yürüyen bir adam; karmakarışık saçlarıyla zayıf, genç biri; askeri tarzda kabak kafalı bir başkası, açlığı canlandıran sanatçı görünümünde zayıf bir genç ve tıknaz, orta yaşlı bir işçi. Hepsi de birbirinden ne kadar farklıydı, öte yandan hapishanenin izlerini taşımakta ne kadar ortaktılar. Hapishanenin gri rengindeydiler, ayak bileklerindeki görünmez zincirler, boyunlarındaki görünmez ağırlıklar

onları ileriye ve aşağıya doğru çekiyordu. Gözlerinden öfke ve güçsüzlük okunuyordu.

82 Numaralı Hücre açıldığında Moreno'yu gördüm. Hücresinin arka taraflarında duruyordu, elli altmış yaşlarındaki çok uzun boylu bir adamın yanında kısa kalıyordu. Hâlâ iyi beslenmiş görünüyordu, hapishaneye yeni gelmiş olmalıydı. Buna rağmen hafif uzamış sakallarının gölgelediği yüzündeki kederi ve gözlerindeki çaresizliği görebilirdiniz. Kısa süre sonra o gözlerdeki çaresizlik yok olacak ve ışık saçacaktı.

Sonra, günün en dikkat çekici olayı meydana geldi. 83 Numaralı Hücre'nin kapısı açıldı ve bu korkunç resmigeçidin en berbat manzarasıyla karşılaşmaya kendini hazırlamış olan ben, yirmi ila elli yaşları arasındaki dört iriyarı kadınla yüz yüze geldim. Başları yukarıdaydı, omuzları dikti, yüzlerindeki hapishane rengi bile gözlerindeki meydan okumayı gölgeleyememişti. Yere sağlamca basarak öylece ayakta duruyorlardı, gardiyanların yüzüne küçümseyerek bakıyorlardı: Çatışma mı istiyorsunuz? Biz hazırız. Bilinçli bir azametle ağır ağır hareket ediyorlardı ve gardiyanların tehdit ve bağırmalarından en ufak bir şekilde etkilenmiş görünmüyorlardı.

Gardiyanlar, mahkûmları içeri sokup dışarı çıkartmakla ve boşalmış hücreleri aramakla meşguldüler. Şimdi yeniden kontrole gelmişlerdi. Hücremde masumca dolaşmaya başladım ve gözetleme deliğindeki o küçük aralık kapandı.

Ama gördüğüm manzara benimle kaldı. Bu adamlara, böyle görünmelerine yol açan ne yapılmış olabilirdi? Kadınlar kendilerini ayakta tutmakta böylesine mükemmel bir beceri sergilerken erkekler neden en ufak bir canlılık, bir hayat emaresi göstermiyorlardı?

Bunun üzerinde her açıdan düşündüm, kendimi erkeklerin yerine koymaya çalıştım ve bir erkeğin hayatıyla bir kadının hayatı arasındaki farkı gördüm. Kural olarak bir kadın, önce ailesi, sonra kocası ve kocasının hayat tarzı ve nihayet toplum tarafından sınırlandırılıyordu. Uyum sağlamayı erkenden öğreniyordu. Ve çoğu kadın, ailesine sahip oluyordu. Bir kadını şehirden alıp en ücra bir yere de yerleştirseniz, orada bir "yuva" kurardı. Onu suya atsanız yüzerdi, havaya atsanız uçardı, domuz ahırına koysanız oraya perdeler takar ve domuzların dilini öğrenirdi, tahta çı-

karsanız bir kraliçe oluverirdi. Onun parolası uyum yeteneğiydi, bu anahtar erkeğin dünyasının kapısını da açardı.

Erkek öyle değildi. Dünya ona açıktı ya da o öyle düşünüyordu. O, istediği hayatı seçiyordu. Hangi kadını ya da kadınları istediğine, nerede oturacağına, kiminle ilişki kuracağına kendisi karar veriyordu. Eğer onu yarattığı dünyasından koparıp alırsanız her şeyini kaybediyordu. Eğer eylem özgürlüğünü elinden alırsanız kendini iktidarsız hissediyordu. Onu dövebilir, tekmeleyebilir, araçlarını elinden alabilirdiniz, karısını ve çocuklarını öldürebilirdiniz; ama o kendi dünyası için dövüşmeye devam edecektir. Kaç kere alaşağı edilip yere çalındığının bir önemi yoktur. Fakat dövüşme, yaratma, karar verme olanağını alamazdınız ondan. Sorumluluk bir erkeğin parola sözcüğüdür. Yaptığı her şeyden, karısından, çocuklarından sorumludur. Bir mahkûm haline geldiğinde ise güçsüzleşiverir. Ailesinin geçimini sağlayamamaktadır, kendi hayatından bile sorumlu değildir. Ne yiyeceği, ne giyeceği, nerede barınacağı, ne zaman uyuyacağı, ne zaman kalkacağı, nasıl yürüyeceği, ne konuşacağı ve nasıl yaşayacağı ona dikte edilmektedir.

Bir kere daha hapishanede olduğuma ve kocamın yanımda olmadığına memnundum.

Moreno, nevrotik ve tehlikeli bir komşuydu. Bana üç farklı isim vermiş ve üç farklı meslek söylemişti. Benim de aynı bölgeden olduğumu duyunca kısa süre sonra Halk Polisi'nde görevli olan Pomeranyalı bir asilzade olduğunu kabul etti. Yeniden Erica Wallach olmuştum ve bana dosyam hakkında bilgi sahibi olduğunu söyledi: Ben Noel Field'ın sağ koluydum ve Field, Birleşik Devletler casusluk örgütünün başı Allen Dulles'ın Avrupa temsilcisiydi. Ben casuslarımı üst düzeyde mevkilere yerleştirerek Doğu Alman Eğitim ve İstihbarat Bakanlığı'nı çökertmeye çalışmıştım ve yalnızca pro-Amerikan profesörleri, Doğu Alman üniversitelerine yerleştirmek için dümenler çevirmekle kalmamış, aynı zamanda kendi başıma onların ders programlarını da hazırlamıştım. Ayrıca, hükümette ve Parti Yönetici Komitesi'nde üst düzeyde ajanlarım da vardı ve onlara, Alman Demokratik Cumhuriyeti'ni yıkacak büyük bir darbe için son dakika talimatlarını da kendi yöntemlerimle ulaştırmıştım. Fakat Halk Polisi'nin ve Devlet Güvenlik Bürosu'nun uyanıklığı bu komployu zamanında açığa çıkartmış

ve benim Berlin'e gelmemden birkaç gün önce komplocuların hepsi teker teker tutuklanmışlardı. Resmen on kişiden söz edilmekteydi. Benim de çok iyi tanıdığım ve hepsi de üst mevkilerde olan yedisinin isimlerini hatırlıyordu.

Şaşkınlık içindeydim. Demek sonradan yaptıkları *buydu.* Şimdi onların beni konuşturmak için neden o kadar öfkelendiklerini ve kararlı olduklarını anlıyordum. Buradan canlı çıkmam için dua edecek birisine sahip olmadığım son derece açıktı. Eğer bu uydurmaları kabul etmemi istiyorlarsa ne kadar işkenceye dayanmak zorundaydım acaba?

"Bütün bunlar kamuoyuna açıklandı mı?" diye sordum.

"Evet, çoğu, gazetelerde büyük manşetlerle yer aldı. Fakat şu anda hangisini gazetelerden, hangisini gizli dosyalardan okuduğumdan pek emin değilim."

"Bu insanlara ne yapılacağı söylendi mi?"

"Büyük bir dava görülüyor, Macaristan ve Bulgaristan'daki gibi."

"Kimler yargılanıyor? Ne ceza verildi?" Bazı isimlerden söz etti, diğerlerini unutmuştu.

"Davada hiç Amerikalı var mı?"

"Evet, Field'ın ismi geçti sanırım."

Bu haberden daha kötüsü olamazdı ve haber, benim Dişsiz veya herhangi biri tarafından neden üç aydır sorguya çağrılmadığını açıklıyordu. Bir şeyler mayalanmaktaydı. Bu sırada tekerleklerin dönmesi durmuştu. Şu anda hemen hemen iki yılı tamamlayan hapishane hayatımdan üç ay çıkartılıp alınmıştı. Fakat yaklaşık iki yıllık hapishane hayatımı sürdürmemi sağlayan hareketlerimi düzenli olarak yerine getirmiştim.

Moreno, çok kıskanç ve çabuk kırılan birisiydi. Bir gün, bir yıl içinde ilk kez sol tarafıma yeni komşular geldiğini büyük bir heyecanla öğrendiğimde onlarla konuşmamı yasakladı. Tabii ki buna uymadım ve Moreno deliye döndü. Aralıksız duvara vurdu, ağladı ve yalvardı. Onun duvarından ayrılmamam için ve benim diğer duvardan konuştuğumdan kuşkulanınca hücresinde tahta botlarla dolaşıp ayaklarını vurarak vuruşları duymamı engellemeye çalıştı. Bir intihar girişiminden sonra nihayet hücresinden alınıp götürüldü.

Yeni arkadaşlarım genç ve neşeli insanlardı. Gerdhard, yirmi bir yaşında bir tıp öğrencisiydi. Şiiri seviyordu, birçok şiiri ezbere

biliyor ve bana duvardan vurarak bunları iletiyordu, yazdığı birkaç şiirini de. Bu şiirlerden biri, hapishanedeki ikinci pazar günü üzerine yazdığı ve aynı günün benim yüz birinci pazarım olduğunu öğrendiğinde bana adadığı bir şiiriydi. Ayrıca bana her türlü tıbbi bilgiyi veriyordu ve ona hapishane yemekleri içinde bize verilen şapın etkileri üzerine kapsamlı sorular soruyordum. Şapın, aşırı ölçüde alındığında, yalnız cinselliği azaltmakla kalmayıp aynı zamanda deriyi ve adaleleri gevşettiğini, midenin ve bağırsakların iç çeperini zedelediğini izah ediyordu. Bunlar insanı rahatlatan bilgiler değildi. Başka hiçbir şey yapmaksızın günbegün bedenimin çöküşünü gözlemliyor, yaşlandığımı görüyordum.

"Cinsel arzuya gelecek olursak, bu lanet olası şeyi tıka basa yemenin pek bir faydası olmuyor, öyle değil mi?"

"Hayır. Rus hapishanesinde çok veriyorlardı. Çorbanın üstü bembeyazdı şaptan; ama çok az etkisi oluyordu. Senin için zor olmalı."

"Dayanılmaz! Tanrı'ya şükür bir mendil bıraktılar yanımızda."

Heinz, bizim sorunlu çocuğumuz olan, yirmi dokuz yaşında duyarlı bir gençti. İlk başta, bana SS'te bulunduğunu söylediğinde onunla konuşmak benim için bir hayli zor olmuştu. Fakat bana umutlarını ve hedeflerini, Hitler Almanya'sına olan masumane inancını, dünyası parçalandığı zaman içine düştüğü umutsuzluğu ve artık hiçbir şeye inanmadığını uzun uzun anlattı. Merkezi Batı Berlin'de olan ve Doğu Bölgesi'nde sabotaj ve yıkıcılık eylemlerini yerine getiren, amacı Almanya Demokratik Cumhuriyeti'ni yıkmak ve savaştan sonra Polonya toprakları içinde kalan Doğu bölgelerini yeniden ele geçirmek olan gizli bir örgüte katılmıştı. Örgütün liderlerinden biri, Doğu Alman hükümetine karşı düzenlenen son komplo başlamadan kısa süre önce ihanet etmiş ve her şey ortaya çıkmıştı. Aralarında Heinz'ın da bulunduğu Doğu Berlin'deki herkes tutuklanmıştı.

Gündüzleri de sürekli sorguya çağrılıyordu ve her seferinde daha kötü haberlerle geliyordu. Korkunç duygusal olmuştu. Bir an umutsuzlukla içine kapanıyor, bir an geliyor öfkeyle yerinde duramaz oluyordu. Gerhard'la birlikte onu yatıştırıyorduk, bize şükranlarını sunuyor ve aniden çok iyimser oluyordu. Bir gün, Herhard'la Heinz havalandırmaya çıkarılmışlardı ve büyük bir mucizedir ki onların ardından havalandırma sırası bendeydi. Dışarda çok fazla zamanım yoktu, ağır postallarımı yere vurarak

harika bir koşu yaptım. Gerhard ve Heinz'ın da aynı şekilde yere ayaklarını vurduğunu duyduğumda gardiyan daha yeni gitmişti. Büyük bir tesadüftü bu. Önce Heinz geldi nefes nefese: "Biz, seni gördük!"

Gerhard: "Harikasın!"

"Başka birilerini de görmüş olmalısınız" diye araya girdim.

"Hayır hayır, seni gördük. Koyu mavi pantolon ve hapishane gömleği giyiyordun."

"Ve senin çok sevimli, parlak, yumuşak sarı saçların vardı."

"Burada nasıl korudun saçlarını böylesine harika bir şekilde? Uzun ve dalgalı."

"Siz beni buradaki başka bir kadınla karıştırıyor olmalısınız. Saçlarım korkunç görünüyor. Beni gördüğünüz zaman ne düşündünüz?"

"Senin ayak seslerini tanıyoruz. Onları nerede duysak tanırız."

"Dünyanın en harika ayak sesleri. Bir ceylanın zerafetiyle yürüyorsun."

Artık gülmek zorundaydım: "Bir ceylanın fil ayaklı olduğunu mu söylemek istiyorsunuz?"

"Hayır, gerçekten. Seninki kadar harika, seninki kadar hızlı, senin kadar yaylanarak yürüyen birini görmedik."

"Bir kraliçe gibi. Bir kraliçeye benziyorsun, sanki yürümüyorsun da yaylı bir arabada gider gibisin."

"Ölüler dünyasının kraliçesi. Benimle dalga geçmeyi bırakın Tanrı aşkına."

"Dalga geçmek mi? Gerhard'la ben öyle heyecana kapılmıştık ki kendimizden geçecektik neredeyse. Böyle bir şeyi hayal bile edemezdik. Bugün, seni gördüğüm için hayatımın en mutlu günü."

"Ne şans ama! Gözetleme değiliğinde küçük bir aralık vardı, senin ayak seslerini işittiğimiz zaman Heinz'la ben neredeyse birbirimizi öldürüyorduk daha iyi görebilmek için. Biz, sondan ikinci avludaydık. Seni sonuncu avluya çıkardılar. Yürürken ne kadar da gururlu görünüyordun. Şimdi sana daha da hayranım. İkimizi de müthiş güç verdin."

Gri bir gerçekliğe kıstırılmış bu iki romantik ne görmüş olabilirdi? Geçmişten geriye kalan gri bir gölge. Ve kafalarından neler üretmişlerdi? Bir peri masalı. Kuşkusuz bu, insan doğasının yaratıcılığının ürünüydü. Bunu ben de sık sık yaşamışımdır. Eğer ger-

çeklikte insanın ihtiyaç duyduğu güzellikler yoksa o zaman hayal dünyası devreye girerdi.

"Siz de bana güç veriyorsunuz" diye cevapladım onları. "Her zaman başımı yüksekte tutacağım. Güzel sözleriniz için teşekkür ederim."

Bir Ağustos öğleden sonrası, Heinz hücresine geri getirildiğinde, bir şeyler olduğunu anladım. Benimle konuşmadı ve Gerhard duvara aceleyle, "Daha sonra" diye vurdu. Kulağım duvarda, korkuyla bekledim. Derken bazı sesler duydum, korkunçtu. Heinz, kontrolsüz bir şekilde, yüksek sesle bağırıp ağlıyordu. Duvardan ayrıldım ve hücrede yukarı aşağı dolaşmaya başladım, tahta ayakkabılarımla mümkün olduğunca fazla gürültü yaparak onun acı dolu bağırtılarını bastırmaya çalışarak.

Sonunda Heinz hücreden götürüldü ve Gerhard, bana olup biteni izah etti. Soruşturma bitmiş, dava kapanmıştı. Heinz'e cezası söylenmişti: Asılarak idam.

Saatler sonra geri getirildi, şimdi daha sakindi; ama epey sinirliydi. Saatlerce konuştuk ve bana son sözleri şuydu: "Eğer beni asmadan son dileğin nedir diye sorarlarsa bu, seni görmek olacak."

Aynı gece evim olan hücremden ve hapishanemden alınıp götürüldüm.

Son Perde

Geceye, bilinmeyene doğru bir yolculuk daha. Bu sefer hiçbir şey göremiyordum. Artık kaderime boyun eğmiştim. İki yıllık uyum süreci kaçınılmaz sonucunu vermiş, sorgulamanın dört ay boyunca tamamen durdurulması beni ıslah etmişti.

Kendimi bildik bir çevrede bulmak ne kadar şaşırtıcı bir şeydi ve ne büyük rahatlamaydı: Karlshorst yeraltı mezarlığı. Kötü anılar bile "tanınıyor" olmanın ve nereye gittiğimi bilmenin bana verdiği güvenlik duygusunu ortadan kaldıramıyordu. Tanrı'ya şükür daha kötü bir yer bulmamışlardı.

Ertesi sabah kendimi savaştan dönmüş bir kahraman gibi hissettim. Eski gardiyanların çoğu hâlâ oradaydı ve uzun zamandır

özlenen bir arkadaş gibi selamlamışlardı beni. En kaba ve en berbatlarından biri olan Cossack bile yüzünde gülücüklerle şöyle demişti: "Sonya dönmüş, Sonya'mız yeniden bizimle!" Onun böyle gülümsediğini daha önce hiç görmemiştim ve bu benim kendimi çok iyi hissetmeme yol açmıştı. Gümüş Diş ve Tatar, gedikliliğe terfi etmişlerdi. Parfüm Joe hâlâ oradaydı. Dilsiz, Sado, Kızıl, Tundra Domuzu ve Tükürükçü de öyle. Bir tek Kadife yoktu ortalıkta.

"Ne kadar zamandır hapistesin?" diye sordu Tatar, günlük kontrolünü yaptığı sırada.

"İki yıl, bir ay" dedim.

"*Bozhe moy,** çok büyük bir casus ve suçlu olmalısın."

Gardiyanların bana gösterdikleri tepkide sevgi yoktu, sadece alayla karışık, suçumun büyüklüğü karşısında duydukları saygının gerçek bir şaşkınlık ve heyecanı, hatta eski bir tanıdığı görmekten duydukları sevinç vardı. Gösterilen bu küçücük insanlık, kendimi insan gibi hissetmeme yetmişti.

Bu Rus hapishanesini ilk girdiğim, nispeten daha şık Alman hapishanesine tercih ettiğimi fark etmek beni çarpmıştı. Alman hapishaneleri temizdi, yemekler on kat daha iyiydi, kötü muamele yoktu. Burada bir domuz ahırında yaşıyordum, yemekler inanılmaz ölçüde berbattı ve son derece kötü muameleye maruz kalıyordum. Fakat bütün bu zulme rağmen, karşımda insanlar vardı: askerler ve subaylar. En hödükleri bile bütün kabalıklarıyla insandılar. Belki bir insanın hayatı onlara çok fazla şey ifade etmiyordu, bir bireyin onların gözünde değeri yoktu. Fakat kendi hayatları da onlara fazla bir şey ifade etmiyordu. Kendileri de her an en berbat zorluklara tahammül etmeye hazırdılar, hayatlarını feda etmişlerdi. Neden başkalarının zorluklarını ve hayatını daha fazla önemsesinlerdi ki? Öte yandan Alman gardiyanların çoğunun, mahkûmları aşağılamak için her şeyi yaptıklarını, onları ikinci sınıf yaratıklar, kendilerini ise efendi olarak görmekten hoşlandıklarını biliyordum. Üstleri önünde nasıl eğiliyorlarsa onlardan aşağıda yer alan birilerinin de kendi önlerinde eğilmesine ihtiyaç duyuyorlardı.

* Rus.: Aman Tanrım. (ç.n.)

Çaydanlıkta Yıkanmak

Bu örnek hapishanede, deneyimlerimden biliyordum ki banyo imkânı son derece seyrekti ve tek çarem çaydanlıktı. Çaydanlığı her sabah dolduruyor ve tamamen kendim için kullanıyordum. Ne lüks ama! Artık ne banyoyu kullanmama izin veriliyordu ne de hücremin bir köşesinde gizlenerek yıkanmama. Her hareketimin dikkatle gözlenmesi talimatı verilmişti. Bu yüzden her sabah ağır kovayı kapının önüne çekiyor, ardından su dolu çaydanlığı getiriyor, kapıyla kova arasında, tam gözetleme deliğinin önünde ayakta duruyor, soyunuyor ve baştan aşağı yıkanıyordum. Bu benim için çok önemli bir şeydi. Yalnızca hijyenik sebeplerden değil, aynı zamanda sonsuz zamanı tüketmek için de.

Gardiyanların tepkisi müthiş komik olmuştu.

"Kapıda ne yapıyorsun? Çekil oradan" diye bağırdı yeni askerlerden Gıcık.

"Yıkanıyorum. Beni görebildiğine göre neden canını sıkıyorsun."

Yardım çağırdı. Cossack'ın gözlerini sırtımda hissettim, onu gözetleme deliğinin kapağını çarpışından tanırdım. "Tanrı canını almasın senin, yine neden yıkanıyorsun? Daha dün yıkanmıştın!"

"Evet, yarın da yıkanacağım. Her gün de."

"Seni kaltak orospu, çıldırmışsın sen. Hey, şuraya bakın! Sonya yine yıkanıyor."

Tükürükçü koşarak geldi, yere sümkürüp halının üstünde ezdi. "Tanrı belamı versin ki yine yıkanıyor. Ama neden?"

"Temizlenmek için."

"Kirli misin ki? Yüzünü ve ellerini yıkasana. *Basta!** Bu kadar çok yıkanmak sağlıklı bir şey değil ki."

"Hey, Sonya! Daha fazla yıkan da derinden geriye bir şey kalmasın, ebesini siktiğim." Bu Kuş'un sesiydi. Benim, sonunda bir kadının güzelliği için gerekli olan yağdan yoksun kalacağımı düşünüyordu.

"Sonya, Tanrı kahretsin, görüyorum senin... Ah Almanca'da nasıl deniyordu? Güzel değil. Ele gelmeyecek kadar küçük." Cossack belirmişti gözetleme deliğinde yeniden. Elbette, hiçbir şey görememişti.

"Senin elin çok büyük" diye karşılık verdim, dönmeden.

"Geri dön, lanet olası, öldüysen göreyim."

Aldırmadım.

"Hey, dönsene yoksa içeri gireceğim. Görev gereği!" Anahtarı kilide soktu. Sıçrayıp elbiselerimi kaptım. Dışarıdan bir kahkahadır patladı.

Sabahları kontrol altında tuvaletimi yaparken arkamdaki kapıyı gözetlemekle o kadar meşguldüm ki hücrede tehlikeli başka bir yer daha olduğunu fark edememiştim. Duvarın üst tarafında, tam tavanla birleştiği yerde küçük bir havalandırma deliği, küçük bir pencere vardı. Beni dış dünyadan ayıran, pencerenin üzerindeki bu üç parmaklıktı. Bunun dışında havanın doğrudan gelmesini engelleyen bir şey yoktu. Dışarıda askerler sürekli nöbet tutuyordu. Fakat hücrem yol seviyesinin altında olduğundan kapının

* İt.: Yeter. (ç.n.)

oradan baktığımda bütün görebildiğim, yürüyen bir askerin bir çift botuydu. Bir sabah, pencereye tesadüfen baktığımda bir yüz gördüm. Şaşkınlıkla haykırdım ve yüz aniden kayboldu. Bundan sonra dikkat kesildim. Birkaç gün hiçbir şey olmadı, sonra bir gün bir çocuk gördüm. On yedi yaşından daha büyük görünmüyordu. Zayıf ve cılız bir gençti; kocaman, kepçe kulakları vardı. Yorgunluktan yarı ölü bir halde tüfeğine dayanmıştı. Çok acıklı bir görüntüydü ve onun bu haline üzüldüm. Fakat bu, "o yüz" değildi. O yüz aklımdan çıkmıyordu. Onu saniyenin onda biri kadar kısa bir süre görmeme rağmen nerede olsa tanırdım.

Bir akşam, dışarıda hava kararmış ve ben tahta yatakta otururken arkamdan boğuk bir ses duydum: "Kadın!"

Hızla döndüm. Üç parmaklığın ardında, hücremin zayıf aydınlığında o yüzü yeniden gördüm: Puma, Gümüşten Aslan.*

Korkutucu bir yüzdü; fakat tuhaf bir büyüleyiciliği vardı ve son derece yakışıklıydı. Çıkık elmacık kemikler, geniş bir alın; güçlü, biçimli bir çene ve burun; büyük, şehvetli bir ağız; harika, parlak, bembeyaz dişler; saçları sıfıra vurulmuş son derece biçimli bir kafa; gergin, parlak kahverengi bir cilt. Fakat en büyüleyici olanı gözleriydi. Bir kedinin karanlıkta parlayan ya da tetikteki aç bir hayvanın gözleri gibi parlak, büyük, açık kahverengi gözler.

Acayip heyecanlanmıştım. Bu benim dışarıyla ilk bağlantımdı. Belli ki kimseye fark ettirmeden gelmişti oraya. Her saniye dikkatle çevresine bakınıyordu. Kimsenin olmadığından emin olmak için kapıya bakmaya gittim, gardiyanın rutin kontrolünü yapmasını bekledim ve pencereye koştum yeniden. Bana yardım etmek istiyor olmalıydı. Aileme haber uçurabilirdi. Ve sonra da neden olmasın, kaçmama yardım edebilirdi. O küçük aralıktan, demir parmaklıkların oradan çekip alabilirdi beni. Ummuştum, gerçekten ummuştum.

"Kadın!" Sesi son derece boğuk, gerçek dışıydı. Sanki büyük bir duygusal gerginlik içindeymiş gibiydi. Fakat anlaşılan bildiği tek Almanca kelime "kadın"dı.

"Bana yardım mı edeceksin?" diye fısıldadım.

"Almanca yok" dedi Rusça olarak, aceleyle. "Rusça biliyor musun?"

"Hayır."

* Silver Lion. Kedigillerden Puma'yı gümüşten bir aslana benzetiyor. (ç.n.)

"Ah, ah!" Acı çekiyor gibiydi. "Bak, asker var?" Benim kapıyı işaret ediyordu. Tekrar kapıya gittim, gardiyanın gözetleme deliğinin kapağını açıp kapatmasına kadar bekledim ve geri döndüm. O da ortalığa bakınıp geri gelmişti: "Kadın, gel."

Yatağa basarak tırmandım, pencereye ulaşmayı başardım. Bir şekerleme attı içeri. Çok etkilenmiş ve ona minnet duymuştum. Sabırsızdı: "İyi mi? Daha. Sigara? Evet mi? Yarın. Fakat sen, *pocazhee, pocazhee!*"

Daha şimdiden "iyi", "daha" ve "yarın" gibi basit Rusça kelimeleri öğrenmeye başlamıştım. Fakat geri kalanını anlamam hayatta mümkün değildi. Tekrar tekrar denedi. "*Pozhalusta*', lütfen, *pocazhee!*" Acelesi vardı ve hayal kırıklığıyla neredeyse ağlıyordu. Onu uyaran bir işaret yaptım: Kapıda asker var. Derhal yok oldu; birkaç saniye sonra başı yeniden göründü ve o boğuk sesiyle fısıldadı: "Yarın, lütfen, *pocazhee.*"

Çılgına dönmüştüm. Bu gizemli sözcüğün anlamını bir an önce çözmem gerekiyordu. Komşularıma sordum, biri Rusça biliyordu. Kelimenin tam olarak nasıl telaffuz edildiğini ve nasıl yazıldığını bilmiyordum.

Uzun süren akıl yürütmelerden sonra gelen cevap "söndürmek"ti. Ya da "düğmeyi çevir", "lambayı kapa" gibi bir şey.

Hiçbir anlam verememiştim. Benim kesinlikle lambayı kapatamayacağımı biliyor olması gerekirdi. Öylesine büyük bir gerilim içindeydim ki kelimenin gerçek anlamını düşünerek bütün gün yürüdüm. Ne ders yapmak ne satranç oynamak, sadece bitkin düşünceye kadar hücremin içinde dolandım durdum. Sonunda karanlık basmaya başladı. Şimdi gelirdi. Belli belirsiz üç vuruş sesi duydum –tüfeğinin yere vurulmasından çıkan sesti bu– Puma'nın gelmekte olduğunun işareti.

İkimiz de her zamanki gibi çevreyi kontrol ettikten sonra yeniden temas kurmuştuk. Ben önce yatağa çıkıp yukarı bakıyor, sonra kapıya gidip dinliyordum. Yüzünde hayvani bir sebatkarlık vardı, sesindeki ısrar bu sefer daha da güçlüydü. Bana sigara ve kibrit getirmişti, inceliği beni altüst etmişti.

Puma, hiç şaşmadan ardı ardına beş akşam geldi ve biz birbirimizi hiçbir şekilde anlayamadık. O gittikten sonra sinirden yığılıp kalıyordum yerimde. Onu nasıl anlayabilirdim? Ona, aileme bir mesaj yollamak istediğimi nasıl anlatabilirdim? Ve o, gittikçe ve

* Rus.: Lütfen. (ç.n.)

gittikçe daha aceleci, daha sabırsız oluyor, sanki acıyla can çekişiyordu.

Altıncı akşam geldiğinde, bütün gün komşumdan öğrendiğim her türlü Rusça kelimeyle donanmıştım. Fakat olmadı. Bu kez hiçbir şey getirmemişti ve gözle görülür bir acele içindeydi:

"Kadın, gel!"

Yataktan sıçrayıp parmaklıklara tutunarak kendimi yukarı çektim.

"Şekerleme, sigara, güzel mi? *Pocazhee*,* hayır mı? Şimdi ben *pocazhee*, sonra sen *pocazhee*, tamam?"

Hiçbir şey anlamadım ve onun ateş gibi parlayan gözlerine baktım.

"Bak" diye fısıldadı, "bak buraya" ve o anda pencerenin alt kısmında bulunan belden aşağısını işaret etti. Ben otomatik bir şekilde gözlerimi kaçırırken o pantolonunu açıp parmaklıkların arasından içeriye bir şey iteledi.

Gerisin geri atladım yataktan. Kendimi feryat etmemek için zorlayarak fakat dört dilde bildiğim tüm küfürleri savurarak. Domuz, inanması zor bir domuzdu bu! Beni ne sanıyordu!

Bir kere daha havalandırma penceresine baktım, gördüklerim karşısında neredeyse düşüp bayılacaktım. Puma, eserini hâlâ elinde tutuyor, ne olduğunu anlayamamış ve incinmiş bir halde başını sallayıp duruyordu. Çılgına dönmüştü, gözleriyle yalvarıyordu. Sesi bir delinin yakarışlarından farksızdı. Evet şimdi anlıyordum: "Lütfen, oh lütfen! Bak ben gösterdim, sen de göster. Hadi lütfen!"

"Defol git, pis domuz!" diye bağırdım. Böylesi bir hayvani enerjiyle doluyken kadınların en aşağı seviyesindeki bir kadın, bir mahkûm tarafından reddedilmekten dolayı öylesine incinmiş ve durumu kavrayamamış bir halde dönüp gidince ona içim acıdı birden. Hapistekilere gardiyanlık yapan Rus askerlerinin kendilerinin de bir mahkûmdan farksız olduğunu biliyordum. Durumları bir bakıma daha da kötüydü; çünkü onlar görür ve işitir ama yararlanamazlardı. Dar barakalarda yaşar, müfrezeler halinde durmadan yürüyüş yapar, haftada birkaç saatliğine izne çıktıklarında üstlerinin nezareti altında gruplar halinde dolaşırlardı. Eğer itaatsizlik ederlerse en şiddetli şekilde cezalandırılırlardı.

Öylesine altüst olmuştum ki olup biteni birilerine anlatma ihtiyacı duyuyordum. Bütün hikâyeyi; gördüğüm, bir atınki kadar

* Rus.: Göster. (ç.n.)

büyük şeye varana dek ayrıntısıyla iki komşuma anlattım. Diğer tarafta büyük bir sessizlik oldu. Acaba şok mu oldular diye merak edip sordum.

"Hayır" diye cevapladı komşum hemen. "Kıskandım."

Bu hapishanede ve tek bağlantım olan bu iki komşumla ilişkiye geçmeden önce bir aydan fazla bir zaman en son kafesimde kalmıştım. Kurt, Saar bölgesinden genç bir gazeteciydi. Rusça bilen Erwin, Leipzigli bir mühendisti. Kurt'un yatağı duvarıma bitişikti ve benimle haberleşiyordu. Gerçi bir kuralım vardı, geceleri asla duvara vurmazdım; çünkü öncelikle, o mutlak sessizlikte bunu yapmak çok tehlikeliydi. İkincisi, gecenin her saniyesini uykuyla değerlendirmem gerekiyordu. Yeniden her gece 11'le sabah 3 ya da 4'e kadar sorguya götürülüyordum. Kendimi, saat 10'da zil sesini duyar duymaz soyunup saniyesinde uykuya dalma konusunda eğitmiştim. Bunu, her ikimiz de yataklarımızı duvarın kenarına çekip temas kurduğumuz ilk gece Kurt'a izah etmiştim. Geleneksel "i.g, i.u" (iyi geceler, iyi uykular) işaretlerini verip uykuya dalıyordum.

Kurt'un daha yeni tutuklandığını, ayrıca gazeteci olduğunu öğrenince büyük bir heyecana kapıldım ve ısrarla ondan en son haberleri öğrenmek istedim. İki yılı aşkın bir zamandır dışarıdan hiçbir haber alamadığımı biliyordu; ancak o da bütün kadınları aşk ve seksten başka bir şey düşünmeyen budalalar sanan erkeklerden olmalıydı. Bir süre durup düşündü ve sonra şu haberi verdi: "Rita Hayworth'la Ali Han boşandı."

İyice tepem atmıştı. "Başka..."

Araya girdi: "Ingrid Bergman'ın Rosselini'den ikinci çocuğu oldu."

Duvarı yumrukladım: "Hayır, politik haberler, lütfen!"

Bir sessizlik oldu. Kafasını zorluyor olmalıydı; fakat verdiği şu haberle övündüğünü duyar gibiydim: "Elizabeth İngiltere kraliçesi oldu."

"Tanrı aşkına! Bana önemli, tekrarlıyorum *önemli* politik haberler ver. Dünya durumu vb" Ben tutuklandığımda Kore Savaşı çıkmıştı ve durum kötü görünüyordu. O yıl tecrit hücresinde kaldığım süre boyunca Kore krizi konusunda doğru dürüst bir cevap alamadım; ama bütün sinema yıldızlarının aşk hayatı, tanımadı-

ğım yarım düzine adamın evlilik problemleri hakkında her şeyi ve olimpiyat oyunlarının ayrıntılı sonuçlarını öğrendim.

"Bir dakika" diye duvara vurdu Kurt. "Anladım, biraz düşünmem lazım."

Biraz zaman geçti, gittikçe sabırsızlanıyordum. Neredeyse gece 10 zili çalacaktı. Sonunda duvara vurdu: "Üçüncü Dünya Savaşı..." Cümlesi zil sesiyle yarıda kaldı.

Korkunç heyecanlanmıştım. Aptal, lanet olası aptal! Dünya savaşı çıkıyor, bu da tutmuş değerli zamanı Rita Hayworth'la harcıyor. Bu konuda bir şeyler öğrenmeliydim. Zil sesi kesilince o her zamanki "i.g"yi vururken kabaca araya girip "Kapa çeneni" diye vurdum.

İtaat edip "vurmayı" bıraktı.

"Hayır" diye araya girdim yeniden, konuşmak istiyordum.

Bundan çok hoşlanmış gibiydi. "Ne hakkında konuşacağız?"

"Devam et" diye vurdum sabırsızlıkla.

"Neye devam edeyim?" diye masumca sordu.

Bu kadar sağırını da görmemiştim! "Üçüncü Dünya Savaşı'ndan söz ettin. Devam et. Nerede, kim, ne zaman?"

Net ve çabuk bir cevap geldi: "Memel bölgesinde*. ABD ile Rusya arasında. Gelecek bahara."

* Versay Anlaşması'yla Birleşmiş Milletler'in kontrolüne verilmiş, Almanya'da, Saar ve Danzig arasında bir bölge. (ç.n.)

Tutuklanmam

Davam yeni bir aşamaya girmişti. Gerçi benim için bu aşamanın ne olduğu hiç de net değildi. Yeniden Dişsiz'e teslim edilmiştim ve Karlshorts'a varışımdan sonraki gece Dişsiz, son derece neşeli ve iyi bir ruh hali içindeydi. "İyi akşamlar, Erica. Gel otur."

Oturdum.

"Sana okuyayım da imzala. Tutuklama emri."

"Tanrım, tarihi ne? Bakabilir miyim!"

"Bugünün tarihi."

"Bugün tutuklanmış oluyorum, gerçek tutuklanmamdan iki yıl bir ay sonra, öyle mi? Ne demek oluyor bu?"

"Ne önemi var, Erica? Tutuklandın. Şimdi de kâğıt üzerinde."

Gerçekten de ne önemi vardı? İmzaladım.

"Güzel. Bu da iddianame. Ben sana okuyayım, sen de okuduğuna dair imza ver." Dişsiz, resmen suçlandığım dört maddeyi tek tek okudu: ABD hesabına casusluk yapmak, uluslararası burjuvaziyi desteklemek için çalışmak, komünist harekete sızmak ve yıkmaya çalışmak; casusluk ve anti komünist faaliyetler için grup kurmak ve üye kaydetmek. Daha sonra beşinci bir suçlama ve iddia da eklendi: Anti komünist propaganda ve ajitasyon.

Suçlamalardan haberdar olduğuma ilişkin imza verdim. "Eee, şimdi?" diye sordum.

"Şimdi sorguna başlayacağız" dedi Dişsiz, gülümseyerek.

"Oh hayır, bu gerçek olamaz! İki yıl boyunca oturdum ve hiçbir şey yapılmadı mı demek istiyorsunuz? Bütün o zaman boşa gitti demek. O zaman siz, beni ne cehenneme sorguya çekip durdunuz?"

"Hayırrr, hayırrr, Erica, rahat ol. O iki yıl ne mi? O geçmişte kaldı. Bizim için sen yoktun, hayır. Belge yok. Dosyalarımızda yoksun, tutuklanmadın. Bu yüzden yoksun. Fakat şimdi tutuklandın. Resmen, yasal olarak, belgelere dayanarak, anlıyor musun? Şimdi Sovyet yetkililer davayı soruşturacaklar. Hakkında resmen iddianame düzenlendi, seni yargılayacaklar. Sovyet yetkililer son derece adildir, bak göreceksin."

Sus pus olmuştum. Geçen bu iki yıldan sonra her şeye yeniden başlamak gerçekten dayanılır gibi değildi. Diğer yandan, iki yıl boyunca ortadan yok olmuştum, yoktum ve hiç kimse benim hakkımda hiçbir şey duymamıştı. Gerçi şimdi benim hakkımda bir hikâyeleri vardı; kayıtlarına geçmiştim. Belki de bu daha iyiydi. Artık Almanların beni Ruslara teslim ettikleri ve onların da beni resmen teslim aldıkları açık seçik ortadaydı. Neden bir Alman gösteri mahkemesi düzenleme fikri suya düşmüştü merak ediyordum. Yeterli malzeme mi toplayamamışlardı? Yoksa ben, gelecekte kullanılmak üzere Sovyet yetkililerinin elindeyken bu gösteri mahkemesi benim yokluğumda yapılıp bitmiş miydi? En kısa zamanda öğrenmek istediğim, ellerinde benimle ilgili bulundurdukları şeyin ne olduğuydu. "Bu resmi soruşturma ne kadar sürer? İki yıl daha alır mı?"

"Yok yok. Hızlı çalışacağız. Göreceksin."

Dişsiz sözünü tuttu. Gerçi adımın yanlış yazılışını ve diğer ilgisiz şeyleri ağır hareketlerle silmekle ve o mıymıntı el yazısıyla her şeyi yeniden yazarak işe girişti; ama bu başlangıçtan sonra te-

kerlekler gerçekten hızlı dönmeye başladı. Böylece Eylül'e geldim. Kasım'da, suçortağım Leo Bauer'le ilk kez yüzleştirildik; ya da birbirimizin yüzünü görmeden "bir araya" getirildik. Aralık başında Leo ve ben, albay rütbesindeki Sovyet Askeri Savcısı'nın karşısına çıkarıldık. Savcı iddianamedeki beş resmi suçlamayı yüzümüze karşı okudu. Aralık ortasında dava sona erdi.

Oyunun çok geç bir aşamasında ortaya çıkan tuhaf bir istisna hariç, bu dönem boyunca yukarıda ve aşağıda her şey gayet düzgün yürüdü. Yaklaşık iki aydır hücremdeydim. Hâlâ kitap ya da herhangi oyalayıcı bir şey verilmiyordu. Çok seyrek bir şekilde havalandırmaya çıkarılıyordum ve gündüz uyumamam için büyük bir dikkat gösteriliyordu; fakat hiçbir şekilde taciz edilmiyordum ve egzersiz yapmak, ders çalışmak, yazmak, resim yapmak, kafamdan beste uydurmak ve kendi kendime satranç oynamak için bol zamanım vardı. Satranç benim için en büyük rahatlama aracıydı. Çünkü Ruslar satrancı seviyorlardı ve satranç oynamamı yasaklamamışlardı. Tahta yatağımın üzerine büyük bir satranç tahtası çizmiştim ve ekmekten yapılmış satranç taşlarıyla açıkça satranç oynayabiliyordum. Özellikle Cossack, oyunuma büyük ilgi gösteriyor, gözetleme deliğinden oyunu gözlüyor, sürekli lanetler okuyor; fakat yapacağım hamle konusunda tavsiyelerde bulunmaktan da geri kalmıyordu.

"Hey, Sonya, kim kazandı?"

"Ben."

"Seni üç kâğıtçı düzenbaz, hep sen kazanıyorsun!"

Bir gün hücreden çıkartıldım ve bitişikteki boş bir hücreye iteklendim. "Sadece bir dakikalığına" dendi bana. Hücremde bir şeyler yapıyor olmalıydılar. Eşyalarım oradaydı. Yarım saat boyunca, boş yatağın üzerinde mucizevi bir şekilde yatmakta olan hapishane kurallarını inceliyordum. Bu kurallardan haberim yoktu. On ya da daha fazla yasak fiil, listenin bir tarafına Almanca, diğer tarafına Rusça olarak yazılmıştı. İki yılı aşkın zamandır ilk kez yazılı bir şey okuyordum ve üstelik sözlükle. Ne şans ama! o anın ne kadar sürdüğünü bilmeksizin dikkatle okudum. Mümkün olduğu kadar çok Rusça kelime öğrenmek istiyordum. Rus alfabesini bilmiyordum, büyük bir zahmetle her kelimeyi hecelemeye, ses olarak tanıdığım sözcüklerle kıyaslayarak ve tahminler yürüterek anlamlarını çıkartmaya çalıştım. Zaman çok hızlı geçiyordu; ama ben durumdan memnundum. Günün birinde işe yarayabilecek bütün kelimeleri öğrenmiştim.

Eski hücreme geri götürüldüğümde hiçbir değişiklik olmadığını gördüm; satranç tahtama bile dokunulmamıştı. Fakat kısa süre sonra hücrenin gittikçe daha fazla ve daha fazla ısındığını fark ettim. Dayanılmazdı. Bu dondurucu kışta bile o küçük pencereden gelen hava beni serinletmiyordu. Her tarafımdan terler akıyordu. Tahta sıra öylesine ısınmıştı ki oturamaz hale gelmiştim. Taşlara oturdum, sırtımı terli duvara dayadım. Tayın bir dakikada kurudu ve yenilemeyecek hale geldi. Yerde, taşların üzerinde uyumama izin verilmesi için yalvardım; ama reddedildi. Kesinlikle uyuyamıyordum. Nefes almam gittikçe zorlaşıyordu. Ertesi gün yemeğimin yarısını iade ettim. Yiyememiştim. Tayınımı kapının yanına, yere koydum. Yine kaya gibi sertleşti. Gittikçe kötüleşiyordu durum. Kendimi giderek daha zayıf hissediyordum, zor nefes alıyordum. Kalbim korkunç bir hızla çarpıyordu. Bu noktada havalandırmaya çıkmama izin verildi. Buz gibi hava bir nimetti, yerdeki karı alıp yaladım. Fakat tepeden tırnağa sırılsıklamdım ve sonunda o kadar özlediğim zatürreye yakalanıp yakalanmayacağımı merak ediyordum. Bu uygulama beş gün boyunca aralıksız sürdürülmesine rağmen zatürreye yakalanmadım. Artık bir kaşık yemek bile yiyemiyordum ve yemem için ısrar eden gardiyanlarla tartışmaya girmemeye çalışıyordum. Onlar görmeden yiyemediğim her şeyi pislik kovasına döküyordum. Beşinci gün öylesine zayıf düşmüştüm ki yerden kalkamaz hale geldim, köpek gibi soluyup duruyordum. Yemeğimi almak için yerden kalkmayı reddettim. Kalkamadım. Bu durum dışarıda küçük bir krize yol açtı. Cossack, birkaç saniyede bir gelip endişeyle bakıyor, kapılar çarpılıyor, kime ait oldukları bilinmeyen ayak sesleri kapının önünde duruyor, farklı gözler birbirinin ardından içeriye bakıyorlardı. Gümüş Diş, kapıyı açtı ve "Gel" dedi. Ayağa kalkabilmek için onun yardımına ihtiyacım vardı. Beni başka bir hücreye neredeyse kucağında götürdü.

Kısa sürede iyileştim ve bu uygulama bir daha tekrarlanmadı.

Neşe Dolu Noeller ve Mutlu Yıllar

1952 Noel'inden iki gün önce, cezaevi arabası beni ve suçortağımı alıp Lichtenberg Hapishanesi'ne götürdü. Hapishane'de ağlayan çocuklar vardı, anneleri için ağlayan çocuklar.

Yargılanmamız üç gün sürdü ve sıkı yasal usullere göre yapıldı. Gerçi ne tanık vardı ne de savunma avukatı. Askeri mahkeme heyeti, ikisi binbaşı, biri albay rütbesinde üç subaydan oluşuyordu. Usule uygun olarak kendilerini bize tanıttılar ve heyete herhangi bir itirazımız olup olmadığını sordular. Bir yüzbaşı zabıt kâtipliğini yapıyordu, genç tercüman ise teğmen rütbesindeydi. İşini mükemmel bir şekilde yapıyordu. Her kelimeyi, nüanslara önem vererek çevirmesi takdire şayandı; ancak çeviri yaparken son derece dikkatliydi. Sorgu sırasında ben "Bu pis bir yalan" de-

diğimde o bunu, "Doğru değil" diye çevirdi. Resmi sorguda kelimelerin son derece önemli olduğunu bildiğimden onu düzelttim ve aynı sözlerimi tekrarladım. Gülümsedi ve hâkime dönerek "Kesinlikle doğru değil diyor" dedi.

Gösteri, duvarları baştanbaşa Sovyet prezidyum üyelerinin devasa resimleriyle kaplı hapishane kilisesinde yapılıyordu. Kapılarda makineli tüfekli askerler vardı.

Yargılama, savcının iddianameyi okumasıyla başladı. Sonra suçlamalarla ilgili sorgulandık. Bu komedi boyunca her türden ilginç şeyi öğrendim ve iki buçuk yıl içinde tezgâhlanmış bu fantastik hikâyelere acaba hâkimler inanıyorlar mıdır, diye merak etmekteydim. Yüzyılın en önde gelen casusları olan ben ve Leo'nun temel suçlamalara karşı çıkmamız beyhudeydi, sadece saçma ayrıntılar üzerinde tartışmamıza izin veriliyordu. Keza ne kadar gerçeklerden uzak ve saf olduğumu da anlamış oldum. Arkadaşım ve suçortağım meğer benim tutuklanmam için kurulan tuzağa zorla dahil edilmiş. Meğer bana, dinlendiğini bildiği telefonun numarasını vermiş ve Doğu Berlin makamlarının eline düşmem için Parti'nin emriyle bana mektup yazmış. Buna rağmen benden üç gün önce tutuklanmıştı ve şimdi aynı heyetin önünde yan yana oturuyor, aynı suçtan yargılanıyor, aynı kararı bekliyorduk.

Üçüncü günün sonunda, nihai savunmamızı vermemiz istendi. Bu da yine formaliteydi. Sanık son sözünü söyleyecekti. İlk kez son derece kısa, tamamen konu dışı, münasebetsiz bir konuşma yaptım. Fakat bu konuşma, Leo'yu ve beni fazlasıyla etkiledi. Partisine beni teslim etme hizmetinde bulunduğu için suçortağımın affını talep ederek başladım. Böyle bir eylemin onun komünizm davasına bağlılığına delalet ettiğine ve bunun hafifletici bir durum olarak ele alınması gerektiğine dikkat çektim. "Bana gelince" diye devam ettim, ileri sürülenler konusunda bir şey söylemek niyetinde değilim ve kendimi savunmayacağım. İki buçuk yıl boyunca bana karşı ileri sürülen asılsız suçlamaların geçersizliğini göstermeye çalıştım ve şimdi her şey öylesine arapsaçına dönmüş durumda ki eğer annemi öldürdüğüm ileri sürülse bu suçlamayı bile kabul edebilirim. Başta İspanya'daki çalışmalarım olmak üzere hayatımın her veçhesinin karalanması karşısında büyük öfke içindeyim. İspanya deneyimim benim için öylesine dürüst, öylesine temiz bir şeydi ki hiç kimse, Sovyetler Birliği bile bu deneyimde en ufak bir hata bulamaz ve hiç kimsenin, Sovyetler Birliği'nin

bile bu deneyimi çamura bulamasına izin vermem. Benden her şeyi aldınız" diye bitirdim, "inandığım her şeyi: Dürüstlüğü, adil olmayı, kendine inancı. Hiç değilse elimde kalan tek şeyi almayın benden."

Hiç de etkilenmiş görünmeyen yüksek mahkeme sözü suçortağıma verdi. Leo, her zaman mükemmel bir konuşmacı olmuştur. Tüm hayat hikâyesini anlattı. Parti'ye olan hizmetlerinden, Nazi toplama kampındaki deneyimlerinden, Fransa'ya kaçışından, sığınmacı olarak yaşadıklarından, savaş patladığında ikinci kez tutuklanışından, adının Gestapo'ya iade edilecekler listesinde olduğunu öğrenince Fransa'daki çalışma kampından kaçışından söz etti. Savaştan sonra Almanya'daki çalışmalarını, önce Batı'daki Komünist Parti'de görev aldığını, daha sonra Doğu Alman radyo istasyonunda baş editör olarak çalıştığını anlattı. Sonra ailesine geçti, karısının ve çocuğunun kaderlerinden endişe ettiğini söyledi. Bu, tutuklanmadan bir buçuk yıl önce evlendiği ikinci karısıydı; ilk karısı bir imha kampında, gaz odasında öldürülmüştü. Keza babası ve annesi de Nazi'ler tarafından katledilmişti. Ailesinin bütün fertleri yok edilmişti. "Ben, beş kişilik ailemden hayatta kalan tek kişiyim" derken yere yığıldı ve mahkeme duruşmaya ara vermek zorunda kaldı.

Beş dakika sonra sakinleşmiş olarak geri getirildi ve muhafızlık görevi yapan askerler belli ki durumdan etkilendiklerinden konuşmamıza izin verdiler. Anlaşılmasın diye Fransızca'ya başvurduk.

"Ne düşünüyorsun olup bitenler hakkında? Bize kaç yıl verirler dersin?" diye sordum.

"On yıl verirler diye tahmin ediyorum" diye yanıtladı Leo.

"On yıl! Bu Rusya anlamına geliyor!" dedim ürkütüyle. "Almanya'da on yıl kaldıktan sonra Sibirya'ya gönderiyorlarmış. Bu işlerden anlayan hücre komşularım böyle söyledi.

"Evet, şayet on yıl alırsak bunun iki buçuk yılı indirilecek ve biliyorsun bu süre tamamlanmadan bizi bırakacaklar. Bu bir komedi. Bunu bizim kadar onlar da biliyor. Titocularla Stalinciler arasındaki parti içi mücadele bitinceye kadar bir süre ortalıkta görünmeyeceğiz, sonra yeniden dışarı bırakacaklar. Anla işte. Sonuç olarak en fazla iki ya da üç yıldan fazla içeride kalmayız.

"On yıldan az alırsak Sibirya'ya gitmeyiz. Biliyorsun, oradan sağ çıkmamız mümkün değil. Yalnızca beş yıl da alabiliriz, o za-

man geriye iki buçuk yıl kalır. Yoksa üç yıl mı? O zaman neredeyse yatacağımızı yatmış oluruz. Ama seninle iddiaya girerim on yıl alacağız."

Mahkeme heyeti yeniden geldi ve dava devam etti. Leo, herhangi bir olay olmadan konuşmasını adalet ve af dileyerek bitirdi. Hücrelerimize geri götürüldük. Mahkeme salonundaki saat, akşam 7'yi gösteriyordu.

Gece 11'de kararı dinlemek üzere çağrıldık. Uzun bir süre ayakta bekleyerek albayın tekdüze sesini ve tercümanın akıcı çevirisini dinledik: "Sanık Leo Bauer ve sanık Erica Wallach. SSCB ceza yasasının 58. Maddesinin 4, 6, 10 (I ve II) ve 11. fıkraları gereğince suçlu bulunmuş ve buna binaen..." Bıkkınlık içindeydim. Kullanılan kelimeler iddianamede geçenlerle neredeyse tıpatıp aynıydı, yalnız daha detaylandırılmışlardı. Bütün istediğim, sonuçta verilen cezanın ne olduğunu öğrenmekti. Üç yargıcın, tercümanın, zabıt katibinin yüzlerini inceliyordum. Hepsinin de yüzünde tuhaf bir gülümseme vardı, karanlıktaki biri hakkında bilgi sahibi olan insanların o üstünlük ifade eden gülümsemesi. Olsun, bekleyebilirdim. Benim endişemi düşünecek halleri yoktu. Belki de bu gülümsemenin anlamı, bizi hoş bir sürprizin bekliyor olmasıydı. Üç ya da iki yıl verebilir ve ardından da "soruşturmada geçen süre dikkate alınarak" beni serbest bırakabilirlerdi. Hayır, en kötüsüne, on yıla hazırlıklı olmak daha iyiydi. o zaman beş yıl bile hoş bir sürpriz olurdu. Fakat verecekleri ceza ne olursa olsun tepki gösterip onların şeytani bir zevk almalarına fırsat vermeyecektim. Tercümanın ağzından çıkanları dikkatle dinliyordum, sona gelmiş gibi görünüyordu. Şu anda çok dikkatli olmalıydım yoksa bütününü kaçırmış olurdum.

"...Yukarıdaki suçlamalar çerçevesinde kurşuna dizilerek ölümle cezalandırılmasına..."

"Ölüm" sözcüğü doğal olarak, her zaman otomatik bir şekilde beni çarpardı, kiminle ilgili olursa olsun. Ölüm, öylesine korkunç bir nihai kelimeydi ki... Şimdi ise benimle ilgili kullanılmıştı. Şu anda her şey bana gerçek dışı görünüyordu. Mahkeme salonu, yargıçlar, kendim, her şey uzaklardaydı. Fakat bu, saniyenin onda biri kadar süren ilk otomatik tepkimdi, hemen ardından diğeri geldi: Ne saçmalık! Yanlış anlamış olmalıydım ya da şaka yapıyorlardı. Bu gerçek olamazdı, bir yerde korkunç bir yanlış anlama olmalıydı. Bunu derhal düzelteceklerdi, biliyordum. Fakat bu

tepki de tercüman, "Bu, kesinleşmiş karardır ve temyiz edilemez" dediğinde bir anda uçup gitti.

Yargıçlar ve tercüman, bu son sözlerden sonra anında ortadan yok oldular, hepsi de hayasızca bir aceleyle çekip gitmişlerdi aniden. Söylenenleri kafamda anlamlandırmaya çalışırken ortadan yok olmuşlardı. Yoksa bir olay çıkmasından mı korkmuşlardı?

Leo ile ben hareketsiz, öylece duruyorduk. Yüzlerimizde hiçbir ifade yoktu. Ben, en azından bir neticeye ulaşılmış olmasından memnundum. Şimdi birbirimize bakıyorduk. Askerler bizi almak üzere harekete geçtiler. Leo'ya gözlerimle sordum: "Ne demek oluyor bu? Şimdi ne diyeceksin?" Omuzlarını silkti, başını yavaşça salladı ve gözlerinden şu mesajı okudum: "Artık hiçbir şey anlamıyorum. Fakat olan bu. Şimdiden ölü sayılabiliriz." Yürüyüp gitti, bilekleri kelepçeliydi.

Darbenin tüm korkunç etkilerini yaşayacak kadar kalmadım "ölüm hücresinde". Ölüm. Bu, yalnızca daha başında olduğum hayatımın sona ermesi anlamına gelmiyordu. Aynı zamanda çocuklarımı, kocamı, annemi bir daha hiç görememek anlamına da geliyordu. Hayatın sunduğu o harika güzellikleri bir daha hiç tadamayacağım anlamına da. Evet, ölümün anlamı her şeyden önce buydu: Bir daha hiçbir şeyi görememek. Fakat alternatifi ne olabilirdi? Çevreme bakındım; duvarların kirli griliğini, çirkinliğini gördüm ve iki buçuk yılımı bu sefillik içinde geçirdiğimi düşündüm. Bu, hayat değildi. Ve hapishanede veya Sibirya'da yaşamama izin verilecek tek hayat buydu. Çocuklarım hâlâ annesizdiler; ailem hâlâ beni merak ediyordu. Ya ben? Böyle "yaşamak" istemiyordum. Ne bundan sonraki yıl ne de daha sonraki yıl. Ölüm, tek çıkış yoluydu ve kurşuna dizilmek her zaman tercih ettiğim yöntemdi. Zavallı Heinz gibi asılarak ölüme mahkûm edilmediğim için ne kadar şanslıydım; bundan daha kötü bir şey hayal edilemezdi benim için. Evet, cevap ölümdü ve diğerlerinden daha iyi bir ölüm şekliydi bu. Ne kadar kısa zamanda olursa o kadar iyiydi; hazırdım.

Bütün hayatımı gözden geçirdim. Ne kadar şanslıydım ki hayatı her yönüyle dolu dolu yaşamıştım. Pomeranya'daki yarı feodal hayatın lükslerini ve zevklerini kaygısızca yaşamıştım. İspanya'da yoksulluğu ve zorlukları, adanmışlığın onur veren duygularını... İsviçre'de öğrenci hayatının heyecanını tatmıştım. Çoğunlukla yoksul ve aç olarak, kısıtlı paramı yiyecek yerine sanat kitaplarına

harcayarak; edebiyat, sanat, müzik, felsefe, politika, aşk ve dostluğun hazinelerini keşfederek. Ve insani varoluşun eziyetleriyle ve zorluklarıyla karşılaşmıştım.

Otuz bir yıl çeşitli evlerde yaşadım ve hapishane hariç yirmi dokuzuma geldim. Yirmi dört farklı şehirde yaşadım, yedi ülkede bulundum, yirmi yedi farklı milliyetten arkadaşım oldu. Hemşire olarak çalıştım. Ayrıca makinistlik, modellik, tercümanlık, politik konuşmacılık, editörlük, ev kadınlığı gibi işler yaptım. Yedi hapishanede bulundum, bu sayının yükselmemesi bir kayıp sayılmaz. Peki insanlığa ne verdim? Dünya benim ölümümle daha fakir olacak değildi kesinlikle. Bu yüzden buna bir trajedi demek bile zordu.

Kaderime kesinlikle razıydım, bu yüzden gecenin geri kalan zamanında esaslı bir uyku çektim. Sabah, bir çavuş kâğıt kalem getirdi: "Yaz."

"Ne yazayım?"

"Yüksek Sovyete yaz, affını iste."

"Çok teşekkür ederim; ama af dilemek istemiyorum."

"Sen yaz!"

"Hayır! Ben suç işlemiş değilim, affımı istemeyeceğim!"

"Almanca anlamıyorum. Yaz. Lütfen."

"Saçma bir şey bu. Anlamıyorsunuz. Herhangi bir şekilde af dilemek istemiyorum. Kurşuna dizilerek idam edilmeyi tercih ederim. Anladınız mı?" Ellerimle ne demek istediğimi anlatmaya çalıştım ona.

"Hayır, hayır" dedi telaşla, "lütfen yaz. Yüksek Sovyet iyi, lütfen." Ne diyeceğimi bilemedim. Bu kadar ahmakça sözler duymamıştım. "Ne yazayım? Söyleyeceğim hiçbir şey yok ve yazmak da istemiyorum, anladın mı? Çek git."

"Lütfen" diye bir kere daha yalvardı, kâğıtla kalemi hücrede bırakıp kapıyı kilitledi. Fakat hemen ardından gözetleme deliğini açıp baktı, ne yapıyorum diye. Sırtımı döndüm. Kapıyı tıklattı ve dönüp baktığımda yeniden kibarca şöyle dedi: "Yaz, tamam mı?"

Yazdım. Moskova'daki Yüksek Sovyet'e hitaben yarım sayfalık saçma sapan bir şeydi bu. İmzaladım ve çavuşun gelip alması için oracığa bıraktım. Gelip aldı, çok memnun olmuştu. "Güzel, güzel" diyip duruyordu.

Hücrede benimle birlikte iki idamlık daha vardı ve bundan sonraki birkaçı gün son derece kötü geçti. Çok sıkı korunuyorduk,

asla havalandırmaya çıkarılmıyorduk, ne zaman ayak seslerini ve kilidin açıldığını işitsek birimiz için cellâdın geldiğini sanıyorduk. Bizi gelip alacakları an üzerine sonu gelmez tartışmalar yapıyor, birlikte kurşuna dizilip dizilmeyeceğimizi merak ediyorduk. En kötü gece Noel arifesiydi. Şehrin orta yerindeydik ve kalabalığın kutlamalarını, kilise çanlarını, kahkahaları, şarkı seslerini duyuyorduk. Çoğunluk için yeni bir yıl başlarken bizim için bitiyordu. İlk silah sesini duyduğumuzda yüreğimiz ağzımıza geldi. Ancak ikinci ve üçüncü silah sesinden sonra bunun Noel kutlamalarıyla ilgili olduğunu anladık. Fakat bir süre sonra yeniden kuşkuya düştük: Bu, bizi ortadan kaldırmak için son derece elverişli bir gece değil miydi? Birkaç fazladan silah sesinden kimse işkillenmezdi ve sokakların gürültüsü herhangi bir acı feryadı bastırırdı. O gece uyuyamadık.

Ölüm cezası konusunda beni en çok rahatsız eden şey, diş fırçamla iç çamaşırlarıma el konmasıydı. Bu konuda büyük yaygara koparttım; ama boşuna. Diş fırçamı yaklaşık iki yıl önce, Frankeştayn günlerinde elde etmiştim ve bu benim en büyük hazinemdi. İç çamaşırlarım hapse girdiğimden beri yanımdaydı ve onlara büyük özen gösterirdim. Neredeyse paramparça olmuş bir sutyen ve iyice yıpranmış bir tayyör, evden bana kalan tek şeydi ve onların üzerine titrerdim. Mahkemeye çağrıldığımda onları yıkadığım için hücremde bırakmak ve gece elbisemi ve erkek iç çamaşırını giymek zorunda kaldığım için kahroldum. Şimdi yoktular işte, "el konduğu" söylendi bana. "Artık onlara ihtiyacın yok." Öfke içindeydim.

17 Ocak'ta ayak sesleri yaklaştı. "Ölüm koridorunda" yaklaşık beş hücre vardı ve buraya yalnızca idamlıkları koyuyorlardı. Ağır postal sesleri her hücrenin kapısında duruyor, anahtarlar dönüyor ve mahkûmlar hücrelerden çıkartılıyordu. Biz kadınlar sona kalmıştık.

"Gelin!"

Birbirimizin ardından yürüyerek dışarı çıktık. İlk çıkan bendim. Aman ne harika! Hücremizin önünde küçük koridor, bodrumdaki büyük koridora inen geniş merdivenler ve ağır bir şekilde silahlanmış Rus askerler. Biz üç savunmasız kadın, makineli tüfeklerin önünden yürüdük.

Aşağı indik. Bodrumda, bir tarafı çıplak, diğer tarafı ise tuhaf görünümlü, kirli borularla kaplı geniş odaya alındık. Gaz odası

mı? Bize kurşuna dizileceğimiz sözü verilmişti. Fakat mahzeni şöyle bir gözden geçirince kurşuna dizme işleminin dışarıda, ormanda değil, burada yapılacağını tahmin ettim. Geniş odada makineli tüfekler diziliydi ve içerisi görevlilerle doluydu.

"Soyunun!"

İşte sona gelmiştik! Soyunmak; böylece bizim zavallı paçavralarımızı kurtarmış ve onları ölü bedenlerimizden çıkarmak zorunda kalmamış oluyorlardı. Ne kadar şeytani ama ne kadar tipik. Bunu neden daha önce düşünememiştim? Çıplak olarak kurşuna dizilmeyi aklıma bile getirmemiştim. Asla. Kendimi silahlara karşı daima dimdik ayakta, giyinik, başım dik, gözlerim açık hayal etmiştim. Ama bu! Ne kadar onur kırıcı, ne kadar kötü.

"Hayır" diye bağırdı hücremdeki sarışın kız, "soyunmayacağım. Sizi lanet olası, pis domuzlar! Sizi domuz oğlu domuzlar, önünüzde soyunmayacağım!" Esmer kızla ben seyrettik ve bekledik. İki görevli, sarışın kızı kaptıkları gibi zorla yere yatırdılar, sırıtarak onu tamamen soydular. Ama ona zarar vermediler.

Esmer kızla ben soyunduk. Odanın sonundaki boruların olduğu tarafa doğru iteklendik. Demek ki gaz verilecekti.

"Duş." İçeride bulunan ağır silahlı muhafızlar, bizleri küçük duş kabinlerine sokup bu tuhaf görünümlü makinenin musluklarını çevirmekle meşgullerdi. Ne pis hile diye düşündüm. Almanlar aynı şeyi Yahudilere de yapmışlardı. Fakat en azından başlangıçta duşlardan su gelmişti, gaz değil. Bize sabun da verildi ve bir haftayı aşkın zamandır ilk kez esaslı bir şekilde yıkandık. Madem öldüreceksiniz neden temizliyorsunuz ki? Şimdiye kadar duyduğum en budalaca şeydi bu.

Artık yıkanacak bir şey kalmayınca dışarı çıkmamız için kapılarımız çalındı ve tuhaftır ki dışarı çıktık. Çıplak bir halde yerde oturup olacakları bekledik. Hâlâ çeşitli deliklere, içlerinde tüpler varmış gibi kuşkuyla bakıyorduk. Bir süre sonra giysilerimizi fırlattılar bize. Çıplak ölme düşüncesine kendimi alıştırdığım halde, durumun değişmesine çok sevinmiştim. Giysiler felaket bir haldeydi: Son kalan düğmeler de kesilmiş, cepler parçalanmış, dikiş yerleri sökülüp astarlar yırtılmıştı. Fakat hiç yoktan iyiydi, onları üstümüze geçirip belimizden kaymasın diye ellerimizle tuttuk. Sonra hepimize eski, yıpranmış Sovyet ordu ceketiyle kulakları sıcak tutan ve alnı koruyan *şapka* verdiler.

"Burada kimseyi kurşuna dizmediklerini duymuştum. İnfaz edeceklerini daima Rusya'ya götürüyorlarmış" dedi kızlardan biri. "Fakat buna inanmıyorum. Pek mantıklı görünmüyor."

Mantıklı ya da değil, bizi bir hapishane arabasına koyup, istasyonun olmadığı, açık alanda bekleyen bir tren vagonuna götürdüler. Sabahın çok erken bir saatiydi ve korkunç soğuktu hava. Vagonun arka tarafındaki geçit, hapishaneden bile daha sıkı bir koruma altındaydı. Havlayıp duran yirmi kadar eğitimli polis köpeğinin yanı sıra makineli tüfekli askerler ve çok sayıda görevli de vardı. Biz *wagonlit*'e bindirildiğimizde erkek mahkûmlar çoktan hücrelerine sokulmuştu, bu yüzden onları görmemiz mümkün olmadı. Esmer kızla ben bir "kompartımana" iteklendik, sarışın kız bir başkasına tek başına kondu.

Bu vagon, bu tür işler için özel olarak yapılmıştı. Dışarıdan bakılınca normal bir tren kompartımanı gibi görünüyordu; ama içi tam bir hapishaneye dönüştürülmüştü. Pencereler dışarıdan normal görünüyordu, içeriden ise koyu maviye boyanmış, perdeyle kapatılmış ve demir parmaklıklarla korumaya alınmışlardı. İçeride ışık yakılmasına izin verilmiyordu, böylece tren bir istasyona ya da kalabalık bir bölgeye girdiğinde parmaklıkların dışarıdan görülmesi engellenmiş oluyordu. Kompartımanlar, kapıları sürgülü ve kilitli, üst tarafında muhafızların içeriyi gözlemesini sağlayan bir penceresi olan hücrelerdi aslında. Dar koridor askerlerle öylesine doluydu ki kıpırdayacak yer yoktu.

Bütün gün hareket etmeksizin vagonun içinde bekledik. O gece vagonumuz normal bir trene bağlandı, bu uygulama yolculuk boyunca bir kere daha tekrarlandı. Bu berbat kafeste ısınmasız ve hareketsiz, toplam dört gün ve üç gece geçirdik. İlk birkaç saat kelimenin tam anlamıyla donduk. Karlshorts'tayken iletişim kurmakta fazlasıyla tehlikeli olduğunu düşündüğüm tahta ayakkabılarımla değiş tokuş ettiğim açık deri botlarımın içinde ayaklarım taş kesmişti. Askerler Lichtenberg'deki arama sırasında botlarımın pençelerini sökmüşlerdi. Ocak ayının içe işleyen soğuğunda ve bu ısıtılmayan trende verdikleri ceket ve şapka bile işe yaramıyordu. Dışarıdan birileri gölgelerimizi görüp merak eder korkusuyla hareket etmemize ve ayağa kalkıp gerinmemize bile izin vermiyorlardı. Muhtemelen vagonumuzun üzerinde "posta treni" yazısı vardı ya da belki de "donmuş et" yazıyordu. Bu dört gün boyunca tuvalete gitmemiz bile neredeyse imkânsız gibi bir

şeydi. Gitmek istediğimizde tuvaletin kapısı ardına kadar açık tutuluyor ve tuvaletin herhangi bir açık yerinden yazılı bir mesaj atabiliriz diye büyük bir dikkatle gözleniyorduk. Bu içinden çıkılmaz durumdan kısmen kurtulmanın yolu yemek yememekti. Üç gün, üç gece boyunca kesinlikle ne bir şey yedik ne de içtik. Bu, dördüncü gün başlayan bir isyana kadar böylece sürdü, sonunda yemek dağıtılacağı sözü verildi ve dağıtıldı da. Kişi başına yarım tuzlu ringa balığı fırlatıldı önümüze. Öylesine açtık ki korkunç bir hata yaparak verilenleri yedik. Balıklar inanılmaz tuzluydu ve son parçasına kadar hapur hupur yediğimizden neredeyse susuzluktan ölecektik. Her taraftan su haykırışları yükseliyordu. Trende bazı Rus mahkûmlar da vardı, muhtemelen bazı suçlar işlemiş askerlerdi bunlar. Ruslar ve diğer erkekler gittikçe daha tehdit edici olmaya başlamışlardı. Küçük bir teneke kap bulundu ve elden ele, ağızdan ağza dolaştı. Her mahkûma kabın çeyreği kadar su düştü.

O andan itibaren disiplin yerle bir oldu. Birbirimize yüksek sesle sesleniyor, muhafızlara lanetler okuyor ve hücreden hücreye bilgi aktarıyorduk. Muhafızlar çaresizdiler ve endişeyle ne yapacaklarını düşünüyorlardı. Her neredeyseler subaylar kaldıkları yerden çağrıldılar; fakat bunun da faydası olmadı. Isınmak için bağırmak zorundaydık. Bu noktadan sonra kimse de umurumuzda değildi doğrusu. Aramızda birkaç idam mahkûmu olduğunu öğrendik, diğerleri on beş ya da yirmi beş yıl yemiş hükümlülerdi. Biz, tek kişilik hücreye kapatılmış –kuşkusuz yer olmadığından– iki idamlığın dışındaki birkaç idamlık tecrit hücresinde tutuluyorlardı. Diğerleri yirmi, yirmi beş kişilik büyük kafeslerdeydi. Leo'yla ben tek kişilik hücrelerdeydik; ama bir yolunu bulup bağlantı kuramadık.

Sonunda Sovyetler Birliği'ndeki Brest'e vardığımızda öylesine taş kesilmiştik ki zorlukla yürüyebiliyorduk. Polis köpekleri ve makineli tüfekler eşliğinde bir diğer hapishane trenine bindirildik ve bu muazzam hapishanede tek kişilik hücrelere konduk. Diğer kızları bir daha hiç görmedim.

Yabanmersinleri Olgunlaştığında

Brest Hapishanesi Karlshorts'dan çok daha kötüydü. Gerçi benim hücrem mahzende değildi ve normal bir oda görünümündeydi. Fakat hiçbir şekilde ısıtılmıyordu ve Rusya'da Ocak ortasında korkunç bir soğuk hüküm sürmekteydi. Ölümcül soğuğa rağmen tahtakuruları fazlasıyla aktifti ve beni görmekten çok mutlu olmuşlardı. Zavallılar epeyce aç kalmış olmalıydılar. Yüzüm ve ensem ısırıklardan şişmiş ve kendimi hasta hissetmeme yol açmıştı. Yıkanmak yasaktı, sadece hapishaneye üzerimde tahtakurusu getirmemem için ilk vardığımda banyo yapmama izin verilmişti. Yiyecek son derece olağanüstüydü; içinde balık gözleri yüzen çorbadan ibaretti ve akşam yemeğinde kanlı ellerle taşınan

büyük bir varilin içindeki bir porsiyon küçük, kaygan, çiğ balık doğrudan mahkûmun önüne dökülüyordu. Balık ölüydü, hepsi bu kadar. Son derece sağlıklı bir yiyecek olduğunu hatırlayarak balığın başını, kuyruğunu ve içini yiyordum. Balık kokmaya başlamıştım; ama bu, tahtakurularının umurunda değildi.

Bu on günlük debdebenin ardından yeniden yola çıktık. Bu sefer şanslıydım; tamamen bana ayrılmış, büyük, temiz bir hücredeydim ve üstelik ısıtılıyordu! Hücre, özel bir mahkûm treninde altı hücreden biriydi, normal bir trene bağlanmıştı. Tuvalete giden erkeklerin ayak seslerinden çıkardığıma göre her hücrede yalnızca bir erkek mahkûm kalmaktaydı ki bunların da idam mahkûmu olduğu açıktı. Tek kadın bendim ve özel muameleye tâbi tutuluyordum. Hücremin yanındaki subay tuvaletini kullanmama izin veriliyordu. Tuvalet ve musluğu öylesine temizdi ki neredeyse benim oraya girmeme izin vermemelerini dileyecektim. Tuvalette ayna da vardı ve Schumannstrasse'deki ilk günlerimden beri ilk kez kendimi görebildim, bu kez tüm güzelliğimle. Bu, hayatımın en büyük şoklarından biriydi. Korkuyla irkildim ve gördüğüm başka biri mi diye dönüp arkama baktım. Fakat hayır, ağzının kenarlarında derin çizgiler oluşmuş bu gri, süzgün yüz, altlarında siyah gölgeler oluşmuş bu donuk gözler, lif lif olmuş bu renksiz saçlar bana aitti! Ve vücudum! Bel diye bir şey kalmamıştı, dümdüz iniyordu. Bir deri bir kemik, sararmış, şekilsiz bir beden. Dişlerime baktım, kararmışlardı. Sonra yeniden yüzüme bakıp ağlamaya başladım. O mutlu ilk Caraway günlerinden beri ilk gözyaşlarıydı bunlar. Aynadaki ağlayan halime baktığımda ağzımın kenarındaki çizgilerin daha da berbat hale geldiğini, burnumun ve gözlerimin kızardığını gördüm ve bu halimi görünce daha da fazla ağladım. Eğer benden geriye kalan buysa kurşuna dizilmek bir şanstı. Bu halimle normal dünyanın içine çıkmayı asla istemezdim. Tanrı'ya şükürler olsun ki ailem beni göremeyecekti; Tanrı'ya şükürler olsun ki kimse beni bir daha görmeyecekti.

Muhafızlar kapıyı tıklattılar ve kibarca hayatta olup olmadığımı sordular. Uzun süredir orada olmalıydım. Yüzümü yeniden yıkadım ve gülümseyerek dışarı çıktım.

Brest'ten Moskova'ya yolculuk üç gün üç gece sürdü. Nereye gittiğimizi bilmesem de halimden memnundum. Askerler ve subaylar, o zamana kadar bildiklerimden kesinlikle farklıydılar; çok

daha uygar, kibar ve dürüsttüler ve beni hiç rahatsız etmiyorlardı. Brest levazım görevlisi bana kâğıda sarılmış dağ gibi ölü balık ve bir porsiyonluk çok güzel kara ekmek vermişti. Bu, tam anlamıyla bir ziyafetti benim için. Yolculuğun ne kadar süreceğini bilmediğimden, verilen tayınları beş güne göre ayarladım. Ganimetimi günde üç yemeğe göre bölüştürdüm ve kendime daha fazlasını yeme izni vermedim. Daha fazla yiyebilirdim; ama bunu yapmadım. Günde iki kere ben istemeden bir kap su veriliyordu. Gerçi daha büyük olay, levazım görevlisinin Brest'ten ayrılırken bana teslim ettiği bir şeydi. Tutuklandığım günden beri görmediğim, içinde bir dolmakalem, bir tırnak makası, boş bir cüzdan, sigarayla dolu –iki buçuk yıllık sigaralar– bir sigara tabakası olan el çantam. Britanya sigaralarımı içmek için kahvaltı sonrasını bekledim büyük bir hevesle, iki buçuk yıllık olduklarından beni hasta edecekleri ve midemi bulandıracakları kesin olmasına rağmen bu tarifsiz zevkten kendimi alıkoyamazdım. Muhafızlar çok iyiydiler ve ne zaman sigara yakmak için ateş istesem veriyorlardı, ben de İngiliz sigaralarını *papyrossi* ile değiş tokuş ediyordum.

Isınıyor ve tahta sıramda rahatça yatıyordum. İyi besleniyordum, sigara içiyordum ve her yer temizdi. Aynaya gülümseyerek kısa bir bakış atmayı alışkanlık haline getirmiştim. Bana kalsa bu yolculuk hiç bitmese de olurdu. Fakat Moskova'ya yaklaşıyorduk, muhafız bana uzaktaki Moskova'yı gösterdi. Başkentiyle büyük gurur duyduğu anlaşılıyordu. Moskova'ya iyice yaklaştığımızda hücremin sağlam demir kapıları kapatıldı.

Moskova sabahın dördünde felaket soğuktu. Kar ve buz, köpekler ve muhafızlar, birbirini kesen demiryolları hızla akıp geçti önümden. Açık araziden yürüdük, tökezlediğimde iki subay beni tuttu, sonunda kendimi hapishane arabasının içinde beklerken buldum. Hâlâ karanlıktı ve şehre ilişkin hiçbir şey göremiyordum. Kırsal alanda ve şehirde gerçekte bir saat süren yolculuk o küçük, buz gibi hücrede hiç bitmeyecekmiş gibi geldi. Arabaya son binen kişiydim, şimdi de ilk inen yine bendim. Daha sonradan Butyrki Hapishanesi olduğunu öğrendiğim koyu gri bina kompleksine doğru yürüdüm.

Bu hapishanede, idamımı bekleyerek altı sessiz, sakin ay geçirdim. Beni Sibirya'ya göndermeyecekleri açıktı, kuşkusuz burada kurşuna dizeceklerdi. Lubyanka'daki yeraltı imha mahzenlerini işitmeyen mi vardı? Vardığımda yapılan mikroptan arındırılma

işlemi ve banyo, bu işlemlerin her altı ya da sekiz haftada bir tekrarlanması dışında kesin tecritteydim ve hücremden asla çıkartılmıyordum. Hücre son derece temiz, havadar ve genişti; hafifçe ısıtılıyordu, rahatım yerindeydi. Birçok yer değiştirdikten sonra, nihayet tuvaleti olan, her türlü konforu haiz bir hücreye konmuştum. Halimden son derece memnundum. Kendi kendime yıkanıp hiç zahmet çekmeden giysilerimi yıkayabiliyordum.

Kimse benimle konuşmuyor, çalışmalarımı ve faaliyetlerimi sürdürecek bol zaman bulabiliyordum. Çok sayıda şiir, bir roman, bir felsefi makale yazdığım gibi, birçok müzik parçası da besteledim. Elbette hepsini kafamdan, hâlâ ne kâğıdım ve kalemim ne de kitabım vardı. Programımı son derece büyük bir dikkatle ve dengeli bir şekilde düzenlemiştim ve hayatın amacı, hedefler ve sonuçlar, doğru ve yanlış, iyi ve kötü, ak ve kara gibi moral değerler türünden daha ciddi sorunlar üzerinde derinlemesine düşünmek için yeterli zamanım oluyordu. Hiçbir şekilde kesintiye uğratılmadığımdan ve herhangi bir müdahaleye maruz kalmadığımdan yalnızca bol zamana sahip olmakla kalmıyor, aynı zamanda büyük bir yoğunlaşma gücüne de sahip oluyordum. Düşüncemi çelecek ya da başka yöne sevk edecek hiçbir dış etki ya da izlenim söz konusu değildi, herhangi bir kimse de. Tamamen kendimleydim, ya aptallaşmaya ya da bilinçlenmeye yol açacak griyle beyaz arasında bir yerlerdeydim. Zorlu bir çalışma içindeydim ve tamamen kendi başıma olduğumun bilincindeydim. Beynim müthiş dinlenmişti ve mezafizik düşünceyi geliştiren bir eğitim sürdürüyordum. Başvuru kitaplarının, felsefi ya da dini eserlerin yokluğu nedeniyle beynin bilinen tembelliğini yenmeye zorlanıyordum. Kısacası ideal koşullara sahiptim. Bütün soruların cevaplarını bulursam bundan rahatsız olacağımı biliyordum, şimdi olan da buydu. Daha önce de aynı sorunlar üzerinde çalışmıştım. Şimdi de hiçbir kesintiye uğramaksızın tam altı aydır çalışmaktaydım. Bu dönemin sonunda tek bir cevap elde etmemiştim. Benim için hiçbir zaman tek bir cevap olmadığını biliyordum zaten.

Çalışmalarım bana daha büyük zevk veriyordu. Son derece üretkendim, şiirlerim ve masallarım gittikçe daha neşeli oluyordu ve zaman geçtikçe içinde bulunduğum gerçek durumdan gittikçe uzaklaşıyordum. Bay ve Bayan Von Domuz'lar hakkındaki -demir parmaklıklarımın ötesindeki, inanılmaz ölçüde geğiren, sümküren, tüküren ve diğer iştah kapayıcı sanatlarda becerilerini

sergileyen bir kadın ve erkekten oluşan gardiyan çifti– hicivlerimden hapishane hayatıyla ya da benim kişisel problemlerimle tamamen ilgisiz konulara kadar her şey.

Beni tamamen etkisi altına alan derin depresyon zamanları da oluyordu ve bununla savaşmak için bütün gücümü kullanıyordum. Fakat genelde iyi bir ruh hali içindeydim. Dengem yerimdeydi, hatta mutluydum. Her şeyden önce, en kötü şeyler geride kalmıştı. Artık bir dahaki sorgu, işkence yöntemleri ve alacağım ceza konusunda endişelenmek zorunda değildim. En büyük korku ölümdü. Onu da kabullenmiştim. Korkacak başka ne kalmıştı ki? Ne postal sesleri korkutuyordu beni artık ne de anahtarın dönen sesi. Kafamı hâlâ meşgul eden en büyük korkum, beni arkadan vurmalarıydı. Bu uygulamayı tekrar tekrar gözümün önüne getirmeye çalışıyordum. Kendimi uzun, karanlık bir yeraltı koridorunda görüyordum, köşede pusu kurmuş bir adam ben daha fark edemeden ateş ediyordu. Geriye doğru kaçmak istiyordum; ama oradan tekrar tekrar üzerime ateş ediliyordu. Eğer imkânım olsaydı onlara şunu sorardım: İdamlıklara son arzuları sorulmuyor muydu? Benim son arzum gözlerim bağlanmamış olarak, doğrudan göğsüme ateş edilmesiydi. Bu benim için büyük önem taşıyan bir şeydi.

Diğer önemli problem son sözlerimdi. Elbette bir şeyler söylemek isterdim, herkes ister bunu. Son, akılda kalacak bir söz söylemeden ölmek ne kadar zavallıca, ne kadar kötü bir şeydi. Bu söylenenleri hiç kimse duymasa bile. Fakat ne olmalıydı bu söz? Onların adiliklerini bir kere daha yüzlerine vuracak, adalet, özgürlük, insanlık, onur hakkında her türden mükemmel sloganlar üzerinde çalışıyordum. Ya şöyle oturaklı bir lanet okumaya ne demeli? Kısa ve net. Fakat kim dudaklarında lanetlerle ölmek ister. Sevgi? Bu da pek nahoş bir duygusallık olurdu. Hiçbir şey yapmadan ölmem galiba en iyisiydi. Gerçekten hiçbir şey söylemeden mi? Kafamda bir türlü bir cümle oluşturamadım ve sonunda işi kendiliğindenliğe bırakmaya karar verdim.

Bu fazlasıyla meşgul hayatım, Mart ayında bir komşumun gelmesiyle bir ölçüde kesintiye uğrar gibi oldu. Terk ettiğim hücre uzun süre, iletişim kuramadığım Ruslarla doluydu. Diğer taraftaki hücre başından beri boştu. Şimdi ise orada bir yaratık vardı ve bu yaratığın Almanca konuşup duvara aynı dilde vurduğunu duymak beni epey şaşırtmıştı. İsmi Helmut'tu ve o da yakın bir zamanda idama mahkûm edilmişti.

Duvardan ilişki geliştirmek konusunda en ufak bir istek yoktu içimde. Duvar haberleşmesinden çok uzaklaşmıştım artık ve yeni komşuma karşı en ufak bir ilgi duymuyor ya da herhangi bir arkadaşlık geliştirmeyi düşünmüyordum. Yalnızca ondan en son haberleri almak umuduyla cevap vermiştim. Hiçbir şey bilmiyordu. Bunun yerine, saatim geldiğinde bana güç verecek ve beni yatıştıracak bol dini vaaz aldım ondan.

Öfke içindeydim: "Senin ya da bir başkasının bana güç vermesine gerek yok. Ben iyiyim. Neden kendine güç vermiyorsun ki? Senin buna daha çok ihtiyacın var gibi gözüküyor."

Helmut şok olmuştu, aramızda çıkan şiddetli dini tartışma onun, Hıristiyan olup olmadığımı sormasıyla noktalandı.

"Hayır" diye yanıtladım, "Budistim!"

"Ruh göçüne inanıyor musun?"

"Elbette. Bir dahaki sefere dünyaya yılan olarak geleceğim" içimden, sen de eşek olarak diye ekledim.

Ruhumu kurtarmaktan umudunu kestikten sonra yeni konular açmaya çalıştı: "Büyüye inanır mısın?"

"Hayır."

"Bunun ne olduğunu ve nasıl yapıldığını biliyor musun?"

"Hayır, bilmek de istemiyorum."

Büyük yoğunlaşma gerektiren, *Judgment** başlıklı, yirmi dört dizelik epik şiirin tam ortasındaydım ve bu geri zekâlı, hokkabazlık hakkında budalaca hikâyelerle beni meşgul edip durmaktaydı.

"Dinle" diye devam etti yılmadan, "çok ilginçtir, dinlemelisin. Bu adam, yani şu büyücü gerçekten müthiş biridir. Baldızımın kuzeni felç olup doktorlar kendisinden umudu kesince ona gitti. Şimdi kız, tamamen iyileşmiş bulunuyor ve bu adamın söylediği her şeye inanıyor. Ben de önce inanmak istemedim, kuşkulanmanı anlıyorum; fakat kendi gözlerinle görsen sen de benim gibi inanırsın. Sonra annemin bir arkadaşı... Sana yığınla örnek verebilirim. Örneğin..."

"Gerek yok, tamamen ikna oldum" diye araya girdim. Yoksa bu böyle sürüp giderdi. İşin gerçeği, bu sohbet günlerce sürdü. Her birkaç saniyeden sonra ara veriyor ve saatlerce konuşmuyorduk. Fakat yılmak nedir bilmiyordu, günler önce nerede kaldıysak oradan devam ediyordu. Diğer yandan o, uzun hikâyelerini duvara vururken hücrede yürüyerek, duvarına geldiğimde küçük

* İng.: Hüküm. (ç.n.)

bir sinyal vermek gibi harika bir yöntem geliştirmiştim. Onu her kelimeden sonra duvara vurmamanın daha güvenlikli olduğuna ikna etmiştim. Arada önemli bir şey kaçırmadığımdan emin olmak için duruyor ve "çok ilginç" gibi uygun bir şeyler söylüyordum. Büyücü centilmenle ve kendisiyle ilgili bir şeyler anlatmaya başladığında ben de yarım kulak dinlemeye başlıyordum.

"...Bana şöyle dedi: 'Oğlum, başına büyük bir trajedi gelecek. Derin bir suya gireceksin. Evet, çok acı çekeceksin ve hayli ciddi bir durum söz konusu senin için. Çok ciddi bir hastalık ya da karanlık bir hapishane gibi bir şey. Fakat umudunu kaybetme oğlum. Her şey iyiye gidecek. Yabanmersinleri olgunlaştığında önemli bir devlet adamı ölecek ve ulusların arasında yeniden sevgi ve anlayış havası esecek. Tüm çatışmalar barışla sonuçlanacak, savaş tehdidi ortadan kalkacak. Sen de kendi trajedinden kurtulacaksın. Yabanmersinleri olgunlaştığında yeniden ailenle birlikte olacaksın.' İşte görüyorsun, bu yüzden içim rahat."

"Yabanmersinleri ne zaman olgunlaşıyor?"

"Bu biraz da bölgeye bağlı. Bazı bölgelerde yabanmersinleri Mart ayında, şimdiden olgunlaşmıştır bile."

Mart ayı bittiğinde biz hâlâ yan yana oturmuş kurşuna dizilmeyi bekliyorduk, ona yabanmersinlerini sormaktan kendimi alamadım.

"Oh, Nisan başlayana kadar olgunlaşmayacaklar anlaşılan."

Nisan bitti, yine sordum.

"Gerçek yabanmersini vakti Mayıs ayıdır" diye yanıtladı coşkuyla.

Haziran geldiğinde bir kere daha sordum: "Yabanmersinlerinden ne haber?" Kendinden biraz daha emin bir havada cevap verdi: "Temmuz'da da bol yabanmersini bulunur."

Haziran ayında hücresinden alınıp götürüldü. Bir an için gerçek bir haset duygusuyla mücadele etmek zorunda kaldım: Şimdi evinde oturmuş o lanet olası yabanmersinlerini yiyordur; çünkü buna inanıyordu. Ben ise burada oturmuş merminin gelmesini bekliyorum.

Fakat o ayrılmadan önce bir sürü önemli olay meydana geldi. İlki benim yaratımımdı. Bu benim, hapishanedeki ilk ve son isyanımdı ve çok önemli bir sonuç vermişti: pamuk.

Hapishane tertemiz olmasına; giysilerim, kendim ve hücrem belli aralıklarla dezenfekte edilmesine rağmen, diğer gerekli sağ-

lık malzemeleri kesinlikle bulunmuyordu. Bir ayı aşkındır tarağım yoktu. Sonunda bir asker bana acıdı da dört dişli, kırık, kendi küçük cep tarağını verdi. Tarağın dişlerinden birini iğne olarak kullanmak için koparttım, geri kalanını ise kıskançlıkla korudum. Uzun zamandır taranmamış ve vıcık vıcık çamaşır sabunuyla yıkanmış saçları çözmek son derece zordu; ama bunu da öğrendim. Hücremde sabun yoktu. Bu lükse kavuşmak ancak altı ya da sekiz haftada bir gelen "banyo günü"nde mümkündü. Kalan sabunu banyo sorumlusuna geri vermek zorundaydık. Diş fırçasının yokluğuna alışmıştım, parmaklarımı kullanıyordum. Fakat kadınlık problemlerim için ne yapacaktım? Aylarca şansım yaver gitti. Fakat şimdi bu problem misliyle geri gelmişti ve umutsuz bir durumdaydım. Kapıyı belki yirmi kere çaldım. Pamuk, hemşire ve doktor talep ettim. Bana "tamam" dendiği halde hiçbir şey yapılmadı. Gün geçip gitti ve ben hiçbir şeysiz yatmak zorunda kaldım. Ertesi sabah felaket durumdaydım. Kapıyı yumruklayıp şefi istedim. "Ne için?"

"Pamuk, lanet olasıcalar, pamuğa ihtiyacım var!"

"Doktora sorayım" cevabı verildi. Günün ortasında öyle büyük bir öfkeye kapılmıştım ki her şeyi yapabilirdim. Bir plan yaptım. Bir kez daha istedim, bu seferki bir ültimatomdu. Eğer beş dakika içinde buraya pamuk getirilmezse bir şeyler olacaktı. İşaretlerle bunu gayet açık bir şekilde izah ettim.

"Tamam tamam" dediler bana ve hiçbir şey olmadı.

Artık uygulamaya geçmek zorundaydım. Kolay değildi ve böylesine adice bir eylemi uygulamam için büyük bir cesarete ihtiyacım vardı. Fakat umutsuz bir durumdaydım ve başka yolum yoktu. Helmuth'a hazır olması talimatını verdim. Eğer beni almaya gelirlerse bu, beni Carcer'e ya da akıl hastanesine götürmek için olacaktı; idam ya da yabanmersini için değil. Sonra mavi Hohenshoenhausen* pantolonumu özenle çıkarttım, tuvalette yıkadım, kuruması için yatağın kenarına astım ve hücrede sessizce yürümeye başladım. Üstümde erkek külodu ile hapishane gömleği vardı ve ikisi de sırılsıklamdı. Kan bacaklarımdan ağır ağır akıyor ve yerde izler bırakıyordu.

İlk rutin kontrol geldiğinde önce hayal kırıklığına uğradım. Gözetleme deliğinin kapağı, sanki muhafız hiçbir şey görmemiş

* Daha önce kaldığı, bu isimdeki hapishanede verilen pantolona gönderme yapıyor. (ç.n.)

gibi yeniden kapanmıştı. Ama hayır, hemen ardından kapak tekrar açıldı. Bu kesinlikle olmayacak bir şeydi ve bu kez kapının ardından hızla soluduğunu duyuyordum. Tam bir dakika baktı, sonra kapağı hızla kapadı ve yardım istemek için koştu. Muhafızlar birbiri ardından koşarak geldiler, hepsi teker teker baktılar. Kapıya hiçbir şekilde bakmadan, sözde herhangi bir skandalın farkında değilmişim gibi gayet sakin bir şekilde hücrede yürümeye devam ettim. Koridorda heyecanlı konuşmalar, tekrar sağa sola koşuşan postal sesleri duyuldu. Koridorun sonundaki kapılar açılıp kapandı, ardından yeniden gördüklerine inanamayan gözler gözetleme deliğine dayandı. Ben yürümemi sürdürüyordum ve yerdeki kan göleti büyüdükçe büyüyordu. Az sonra koridorun kapıları yeniden açılıp kapandı, postal sesleri geri geldi. Aralarında bir kadın ayakkabısının sesi de vardı. Küçük yemek penceremin kapağı açıldı, bir hemşire eğilerek bana seslendi: "Alın pamuğunuzu ve giyinin."

Tanrı'ya şükür tuvalet vardı hücrede. Kendi kendime temizlenebilirdim. "Tam başarı" diye vurdum yan tarafta nefesini tutmuş bekleyen Helmuth'a. Bundan sonra ne zaman yeterli pamuğum olmasa soyunacağımın işaretlerini veriyordum ve onlar da ne istiyorsam koştur koştur getiriyorlardı.

Diğer olaylar daha da heyecan vericiydi, elbette daha da önemli. Hapishanemiz Moskova'nın ortasındaydı; ama dışarı hayatından bize ulaşan hiçbir şey yoktu. Butyrki, devasa bir kaleydi, duvarlarla sarılıydı. İç avluların çevresi de öyle ve binaların duvarları o kadar kalındı ki herhangi bir sesin içeri sızma olanağı yoktu. 1 Mart sabahı uçak sesleriyle uyandık. Bütün gün binlerce motor gürültüsü başımızın üstünde dolaştı durdu. Birkaç gün boyunca uçaklar gelip gitti. Helmuth, seslerden uçakların tipini çıkardığını iddia ediyor ve bunların savaşlarda kullanılan uçaklar olduğunu söylüyordu. 9 Mart günü siren uğultularını ve top gürlemelerini duyduk. Helmuth'la ben son derece heyecanlanmıştık; ama bunların ne anlama geldiği konusunda hiçbir fikrimiz yoktu.

Savaş çıkmış olabilir miydi? Mümkündü böyle bir şey. Eğer savaş çıkmışsa bu bizi nasıl etkilerdi? Helmuth iyimserdi: Belki de Amerikalılar bizi kurtarırdı. Hayır, diye düşünüyordum. Tüm Moskova yıkılırken bizler, ilk öldürülenler olurduk.

Koridorda birçok fısıldaşma olduğu hissine kapıldım. Askerler gruplar halinde bir araya gelip konuşuyor ve bizi her zamankin-

den daha az kontrol ediyor olabilirler miydi? "Hayır" dedi Helmuth, bir farklılık olduğunu gözlemlememişti.

"Banyo günü" geldi ve bana, her zamanki gibi iki subay ve iki asker eşlik etti. Hiçbirini tanımasam da onlarda belirgin bir farklılık olduğu açıktı ve önlerinden geçtiğimiz, gergin bir atmosfer ve sinirlilik içinde görünen diğer askerlerin de üniformalarında bir değişiklik vardı sanki. Apoletlerinin rengi değişmişti. Ne anlama geliyordu bu?

"Banyo", benim binanın üst katının arka tarafında, sıcak suyu akan, içinde açılır kapanır bir küveti bulunan, fayans kaplı, çok sayıda küçük kabini olan bir yerdi. Bir tarafında en az elli hücre bulunan kattaki uzun koridoru geçmek zorundaydım. Banyoya daha önceki yolculuğum sırasında bu gri kapıların hepsi kapalıydı ve üstlerindeki lambalar yanıyordu. Demek ki bu hücrelerde kalanlar vardı. Bu sefer –şaşkınlık içindeydim– bütün kapılar ardına kadar açıktı ve hücreler boştu.

Geri dönüp durumu Helmuth'a bildirmek için zor bekledim. "Dinle" dedim aceleyle, "bu akşam ranzana çık ve küçük pencereye kendini çek. Karşıki duvarın köşesinden üçüncü –ya da dördüncü– katın pencerelerini görebilirsin. Bak bakalım ışıklar yanıyor mu? Diğer küçük bir bölümü de ben görebilirim, ben de buradan bakacağım. Bir an önce bildir bana."

Akşam olduğunda ikimiz de öyle heyecanlıydık ki uyuyamadık, görebildiklerimizin hepsi karanlıktı. Hapishanenin yarısı boş görünüyordu! Birkaç gün önceki durumu şimdi anlıyorduk. Mahkûmlar birbiri ardından ya havalandırmaya ya da sorguya alışılmadık bir zamanda götürülmüşlerdi. Olağanüstü bir şeyler olduğunu anlamıştık. Belki de savaş çıkmıştı ve mahkûmlar orduya katılmak üzere tahliye edilmişlerdi. Yoksa af mı çıkmıştı? Peki bu top sesleri ne oluyordu?

Şimdi Helmuth'la ben her türlü değişiklik belirtisini gözlüyor ve bu değişikliklerin sadece bizim hayalimizde olup olmadığını saptamaya çalışıyorduk.

"Sana sabun verildi mi?"

"Evet! Duyulmamış bir şey. Ne anlama geliyor bu?"

"Dinle, bir subay geldi ve yıkanacak çamaşırım olup olmadığını sordu. Artık çamaşırhane hizmetleri de var. Ne diyeceksin buna?"

"Ben de bunu sorup duruyorum. İnanılır gibi değil. Nedir bu ani uygarlaşma? Kafamızı patlatıp bunun anlamını çözelim derim."

"Helmuth, yemin ederim çorbamda yağlı bir göz buldum. Sen de buldun mu?"

"Hayır. Kesinlikle yok böyle bir şey. Ya kafadan atıyorsun ya da artık gözlerin iyi görmüyor. Tamam, her şeyi kabul ediyorum boş hücreleri, çamaşırhaneyi falan, hatta bir ölçüde farklı atmosferi de ama yemeklerdeki değişiklik, asla. Fazla ileri gittin. Her zamanki gibi iğrenç bir yemek işte: Su ve balık gözleri ama yağlı falan değil."

Ertesi gün Helmuth beni çağırdı. "Lahana çorbasının içinde bir parça patates buldum! Bunun bir patates parçası olduğundan eminim en azından."

"Yalan söylüyorsun. Beni kıskandırmak için uyduruyorsun!"

"Peki, belki de bu çürümüş bir lahana parçasıdır. Emin değilim. Fakat yemeklerin iyiye gittiğine hiç kuşkum yok."

"Buralar boşaldığından beri kimsenin sorguya götürülmediğini fark ettin mi? En azından bizim koridordan götürülmüyor kimse."

"Haklısın. Benim üst katın köşesi de hâlâ karanlık. Bekle, yeni bir komşum geldi. Şimdi işin aslını astarını öğrenirim."

Birkaç dakika sonra Helmuth raporunu verdi: "Alman. İsmi Anton Weber. Kırk yedi yaşında. On beş yıla mahkûm, Almanya'dan yeni gelmiş."

"Bilgi al ondan. Çabuk."

Helmuth, emrime uyup öbür duvara gitti, uzun bir oturumun ardından geldi: "Almanya'nın Saar bölgesinden."

"Aman ne önemli. Başka?"

"Doğu'dan Batı'ya geçmiş önemli bir CDU* görevlisi. Doğu'da yiyecek durumu daha da kötüye gitmiş."

"Başka bir şey yok mu? Gözlemlerimize açıklama getirecek bir şeyler? Yeniden sor."

Fakat adamdan başka hiçbir önemli bilgi gelmedi.

Ertesi gün, *Homo Sapiens* üzerine çalışırken Helmuth beni çağırdı: "Büyücü hakkında söylediklerimi hatırlıyor musun?"

"Elbette. Ne olmuş? Yabanmersinleri mi?"

"Hayır. Biliyorsun. O olup bitecek her şeyi söylerdi."

* Hıristiyan Demokrat Parti. (ç.n.)

Al başına belayı! Onu yarım kulak dinler ve her kelimeden sonra otomatik bir şekilde duvara vururken bir yandan da şiirim üzerinde çalışıyordum. "Anladın mı?" Birdenbire olağanüstü bir şey duyduğum duygusuna kapıldım; ama emin olamadım. Duvara vurdum: "Tekrarla!"

"... Sanırım, Stalin ölmüş. Komşum doğruladı bunu."

Kalbim hızla çarpmaya başladı; ama sözleri net değildi. Bütün hikâyeyi dikkatle dinlemediğimden onun büyücünün kehanetlerinden mi yoksa gerçek bir durumdan mı söz ettiğini anlayamamıştım.

"Gerçekten mi söz ediyorsun yoksa hayali bir şeyden mi?"

"Gerçekten."

"Nasıl öğrendin?"

"Komşumdan."

Daha bir gün önce Saarlı bir Alman olduğundan daha önemli bir şey söyleyemeyen bu komşu, nasıl olmuştu da birdenbire Stalin'in ölümü gibi küçük bir ayrıntıyı hatırlayıvermişti? İnanılacak gibi değildi. "Neden dün söylememiş de bugün söylüyor."

"Çünkü ben sordum" dedi Helmuth, mutlulukla.

"Bunu ona sormana yol açan şey neydi?"

Şimdi Helmuth sabırsızlıkla vuruyordu duvara: "Ben sana söylemiştim. Boş hapishane, değişen üniformalar vb üzerinde bütün gece düşündüm ve büyücünün, önemli bir devlet adamının ölümü hakkında söylediklerini hatırladım. Bu sabah sonuca ulaştım. 'Stalin ölmüş olmalı' dedim kendi kendime, bunun üzerine fark ettiğimiz her şey anlam kazandı. Komşuma sordum, o da doğruladı."

Bunun bir tahmin olmadığından emin olmam gerekiyordu. "Komşun doğruladı; ama bu bir gerçek mi yoksa söylenti mi?"

"Gerçek."

"Kanıtı!"

"Bir dakika" diyen Helmuth yeniden komşusuna yöneldi.

Bu hikâyenin gerçek olabileceğine inanmadan hücreyi adımlayıp durdum. Her şeyden önce, içinde bulunduğumuz koşullar altında en saçma fantezilerin canlanması işten bile değildi. Fakat Healmuth, büyük bir zafer havası içinde geri döndü: "Delil: Komşum Almanya'dan ayrılırken bayraklar yarıya indirilmiş durumdaymış."

"Budala! Ne biçim delilmiş bu? Ölen Pieck, Ulbricht ya da başkası olabilir. Bu Stalin için bir delil değil. Gerçek delil istiyorum."

Helmut komşu duvara gitti ve epey bir süre onunla konuştu. "Başka bir delili yokmuş. Fakat bunun gerçek olduğuna yemin ediyor. Bunu Almanya'da herkes biliyormuş. Bizim de bildiğimizi sandığından daha önce sözünü etmemiş."

Ve ihtilattan men edilmiş iki idamlık, savaşın sonundan beri en önemli tarihi haberi öğrenmiş oluyorlardı: Büyük acılara ve adaletsizliklere sebep olmuş, çok sayıda insanı öldürmüş ve ülkesini utanca boğmuş bir adam 5 Mart günü ölmüştü.

Stalin'in ölümünden sonra yalnızca Butyrki Hapishanesi'nde değil, Sovyetler Birliği'nin her yerinde meydana gelen değişiklikler bunun kanıtıydı. Tanık olduğumuz boş hücreler, genel bir uygulamanın parçasıydı. Geniş çaplı bir af ilan edilmiş, binlerce insan serbest bırakılmıştı. Davalar yeniden ele alınmış, hükümler iptal edilmişti. Beria ve yardakçıları, binlerce cinayetten sorumlu bulunarak hapse atılmış, kurbanları rehabilite edilmiş ya da en azından, hâlâ yaşayanları serbest bırakılmıştı. Koşullar değişmişti: sorgulardaki tavırlar, mahkûmlara yapılan muamele, çalışma kampları... Fakat bürokratik çark, özellikle Rusya gibi büyük bir ülkede ağır işliyordu. Yeni otoritelerin, seleflerinden devraldıkları bataklıkta ilerlemeleri yıllar alıyordu. Bu sırada bizim kaderimizde de bir değişiklik olmadı.

Haziran başında, yabanmersinleri Almanya'daki pazarlara geldiğinde, Helmuth benden ayrıldı. Geceydi, kurşuna dizilmek için uygun bir saatti; ama büyük ihtimalle annesinin yaptığı yabanmersini turtasına kavuştu. Umarım mide fesadına uğramamıştır.

Yalnız başıma kalmıştım. Bir ayı aşkın bir zaman hiçbir şey olmadı. Gittikçe huzursuzlanıyordum. Ölümünüzü daha ne kadar bekleyebilirdiniz ki? Şimdi yıl ortasındaydık. Muhafızlar bile endişelenmeye başlamıştı artık. Benimle konuşmaya başladılar, doğru yerde olduğumdan emin olmak istiyorlardı. Herhalde bu kadar zaman bekleyen birine tanık olmamışlardı ve onlara gerçekleri anlattığımda şok oluyorlardı. Fakat hiç kimsenin verecek cevabı yoktu.

Sonunda bir gece bir subay hücreme geldi, ismimi ve diğer kimlik bilgilerimi sordu ve gayet kibar bir şekilde kendisiyle gelmemi söyledi. Onun peşinden çıktım hücreden. İki silahlı asker beni bekliyordu. Sessizce ilerledik, yanından geçtiğim muhafız-

ların endişeli bakışları üzerimdeydi ve aşağı doğru inmeye başladık. Fakat mahzene gelmeden önce durduk. Telefon kulübelerinin dizili olduğu büyük bir salondaydık. O kulübelerden birine kilitlendim. İçinde telefon yoktu, ne için bekletildiğimi anlayamadan en az yarım saat bekledim orada. Kurşuna dizilmeyi bekleyen birileri daha mı vardı acaba?

Sonunda aynı subay beni almaya geldi. Sevinçle ve hafif bir şaşkınlıkla üç yıldır ilk defa biri beni almaya geldiğinde kalbimin hızla çarpmadığını fark ettim. Ne titredim ne de midem bulandı. Bir ofise götürülünce müthiş rahatladım. Ne umudum vardı ne de korkum. Büyük bir masanın berisinde oturmakta olan sivil giyimli bir adamın karşısında tek başıma oturmaktaydım. Kesinlikle tanımlanması zor biriydi. Ne yakışıklı ne de çirkindi, ne itici ne de çekiciydi.

"İyi akşamlar" dedi Rusça. "Lütfen oturun."

Odanın kenarındaki masanın yanından bir iskemle bulup oturdum.

"Rusça biliyor musunuz?" diye sordu.

"Hayır" dedim.

"Tüh" diye bir ses çıkardı, üzgün. "Ben de Almanca bilmiyorum. Bakalım, belki de az bir şey anlarsınız?"

"Çok çok az" dedim parmaklarımla göstererek.

"Evet" dedi, "dikkatle dinleyin. Yüksek Sovyet sizi affetti. Kurşuna dizilmeyeceksiniz; ancak on beş yıl süreyle çalışma kampına gönderileceksiniz. Anladınız mı?"

"Evet" dedim kibarca ama aynı zamanda duygusuzca.

"Hayır, hayır. Anlamadınız. Ölmeyeceksiniz, anladınız mı? Kurşuna dizilmeyeceksiniz" diye izaha girişti ellerinin yardımıyla, aynı zamanda başını da sallayıp durmaktaydı.

"Evet, anladım" dedim, gayet net bir Rusça'yla. "Ölüm yok, on beş yıl çalışma kampı. Anladım."

Şaşkınlıkla bakakaldı. Benim onu doğru anladığıma inanamıyordu. Kesinlikle farklı bir tepki bekliyordu. Her türlü tepkiyi bekliyordu da böylesine ilgi ve duygudan uzak bir tepkiyi hiç beklemiyordu.

Onun için üzgündüm. Duygularını incittiğimin ve hayal kırıklığına uğrattığımın çok iyi farkındaydım. O, benim için bu kadar sevinirken ben, en ufak bir memnuniyet ve şükran belirtisi göstermiyordum. Ama ne yapabilirdim ki?

Görüşmeyi kısa kesmeye karar verdi.

"Buyurun" dedi gücenmiş bir tavırla belgeyi bana verirken, "burayı imzalayın."

"Hayır. Okuyamıyorum." Şimdi de katır inadım tutmuştu.

"Oh, Tanrım! Fakat bu, Yüksek Sovyet'in af kararı ve bunu okuduğunuza dair imza vermeniz gerekiyor!"

"Okuyamadığım için imza da veremem!"

"Fakat ben size okudum, anlamadınız mı?" Zavallı adam iyice sabırsızlanmıştı.

"O zaman onu bana yeniden okuyun. Kelime kelime, yavaş yavaş, o zaman anlar ve imzalarım." Bu, Rusça öğrenmek için iyi bir yoldu, özellikle alfabeyi öğrenmek için.

Okudu, her kelimeyi tek tek anladım ve imzaladım. Seramoni bitince oradan ayrılmak üzere ayağa kalktım. "Herhangi bir sorunuz var mı?" diye sordu. Bu soruyu çok iyi anlıyordum. Sorular, cevaplar, iki buçuk yılım bunlarla geçmişti. Sorunuz var mı? Ah! Evet, gerçekten var.

"Yazabilir miyim?" diye sordum Almanca. Anlamadı, bunun üzerine işaretlerle izah ettim ve öğrendiğim kelimelerle yazdım.

"Yazmak mı? Kime?"

"Stalin?" dedim masumca, onun ölümünü teyit ettirme umuduyla. Fakat yüzünden hiçbir şey anlaşılmıyordu. "Yüksek Sovyet mi? Bilmiyorum. Sovyetler Birliği."

"Ne yazmak istiyorsunuz?"

"Onlardan cezamı iptal etmelerini isteyeceğim. Çalışma kampına gitmek istemiyorum."

"Ne! Cezanızın değişmesini istiyorsunuz, kampı istemiyorsunuz, Yüksek Sovyet'e yazmak istiyorsunuz! Yüksek Sovyet hayatınızı bağışladı ve siz şikâyet etmek istiyorsunuz! Yüksek Sovyet'in affı söz konusu. İnsanca, anlayın bunu, insanca bir karar. Öleceksiniz ve şu anda yaşıyorsunuz ve yalnızca on beş yıl kalacaksınız çalışma kampında. Yirmi beş yıl değil, anladınız mı? Ne kadar insanca! Ve siz tutup Yüksek Sovyet'e yazmak istiyorsunuz. Memnun olmuyorsunuz! Yani bu kadar olur." Bir süre inanmazlıkla bana baktı.

"İnsanlık falan, anlamam" dedim heyecanla, "fakat ben masumum ve Sibirya çalışma kamplarında on beş yılımı geçirmek istemiyorum. Ölmeyi tercih ederim. Anladınız mı? Böyle af olmaz! Ölüm cezasını tercih ederim."

Karşılıklı durmuş, gayet yakından birbirimize bakıyorduk. Başını salladı; yorgun, mütevekkil ve uzak. "Bu hapishaneden yazmanıza izin yok" dedi, soğukkanlıca ve açık seçik. "Fakat gider gitmez kamptan yazabilirsiniz. İyi geceler."

Cezaları hafifletilen idamlıklar normal mahkûmlar arasına karışmadan önce dezenfekte ediliyormuş ve alt katta duş yeri varmış. Bunu Leo'dan duymuştum. O da affedilmişti. Yeni yerime giderken –artık bu bir ölüm hücresi değildi– eski kaldığım kattan geçtim, bütün muhafızlar dönüp gülümsediler bana. Yanlarından geçerken fısıldayarak sordular, "Ne kadar?" diye.

"On beş" diye yanıtladım. Her şeye rağmen sevinçliydim, hayattaydım.

Bir mahkûm olarak bundan sonra hayatımın en mutlu on gününü yaşadım. Artık özel bir davadan yargılanmıyordum. Diğer mahkûmlar gibi bir mahkûmdum, normal bir mahpus gibi muamele görüyordum. Yemekler çok daha iyi ve boldu. Kahvaltıda "çay" bile alıyordum. Bu, sıcak su içindeki bir avuç elma, armut ve fındık kabuğuydu. Eğer param olsa yiyecek, sigara ve hapishane kantininde bulunan her şeyi sipariş edebilirdim. Her gün bir tekerlekli araba geliyordu ve diğer mahkûmların tereyağı, sabun, şekerleme, sigara, hatta kibrit satın aldıklarını işitiyordum. Altı aydır ilk kez, her gün yirmi dakika havalandırmaya çıkmama izin verilmişti. Hava harikaydı ve güneş kurumuş derimi tatlı tatlı okşuyordu. Fakat hiçbir şey dünyanın en harika armağanı olan kitapların yerini tutamazdı.

Görevli, ilk rutin yoklamasına gelip, "Herhangi bir sorunuz var mı?" diye sorduğunda hazırdım.

"*Knigi, pozhalusta!* Kitap lütfen."

"Kitap?" dedi, şaşırmış. "Rusça okuyabiliyor musunuz?" Ya da en azından böyle sorduğunu umdum. Buna da hazırlıklıydım: "Ah evet!"

"Tamam" dedi omuzlarını silkerken, "kitap alacaksınız."

Bir gün sonra kütüphaneci bana üç kitap getirdi. Üç yıldır ilk kez kitap. Öyle heyecanlanmıştım ki yerimde duramıyordum. Ama onları okuyamazdım. Başlıklara, yazar isimlerine baktım; ama ne bir ipucu ne bir ima ne de tanıdık bir işaret vardı. Yılmadım. Beynim öylesine acıkmıştı ki. Bu kitapların üstesinden gelmem gerekiyordu. Önce en incesini, küçük bir broşür boyutunda olup okuması daha kolay gibi görünenini aldım elime.

Başlık kısaydı. Künyeye baktım. Yakın bir zamanda basılmıştı. "Okumaya" başladım. Önce harf harf okudum, bazı harfleri tahmin ettim, bir araya getirdim. Sonra bütün bir kelimeyi okudum sesli olarak. Hiçbir şey anlamadım. Sonraki kelimeye geçtim, bütün cümleyi okudum. İsimleri, sıfatları, bağlaçları, fiilleri tahmin etmeye çalıştım. Tek bir bildik ses yoktu. Cesaretimi kırmadan öbür cümleye geçtim ve ardından üçüncü cümleye derken bütün bir paragrafı okudum. Tek bir kelime anlamamıştım. Aynı paragrafın üzerinden yeniden geçtim, emin olmadığım belli harflerin seslerini değiştirerek okudum bu sefer. Yaşasın, bildiğim bir kelimeyi bulmuştum: *djevushka*, kız. Şimdi bir kız hakkında bir hikâye olduğunu biliyordum, kolaydı. Kızı izah etmek zorundaydılar, kelimeleri seçip anlamlarını çıkarabilirdim. Kızıl Ordu'dan ve Kızıl Meydan'dan "kızıl"ı biliyordum, siyah gözler hakkındaki ünlü şarkıdan "siyah"ı ve Beyazrustan "beyaz"ı, çeşitli paragraflardaki farklı bağlantılardan "yeşil"i, "mavi"yi ya da "sarı"yı karşılaştırma yoluyla tahmin etmek kolaydı. Karlshorts'daki kurallardan "pencere"yi öğrenmiştim ve eğer pencereden dışarı bakarsanız gökyüzünü, onun mavi ya da gri olduğunu ya da yeşil renkli ağaçları görebilirdiniz. Sayfalar arasında gidip gelerek, farklı bağlamlardaki kelimeleri kıyaslayarak çeşitli renklerin kelime anlamlarını çıkardım; gökyüzü, ağaç, çiçek, güneş ve bulut ve başka birçok kelimenin de. Diğerlerinden farklı bir kelimede takılıp kaldım. Kendi kurallarıma göre telaffuz ettiğimde ne Rusça gibi görünüyordu ne de Rusça seslere benziyordu. Bunun önemli bir kelime olduğunu düşündüm, adeta beni büyülemişti. Rusların savaş sırasında bütün Alman liderlerinin isimlerini Goebbels, Goering, Gitler, Gimmler diye telaffuz ettiklerini hatırladım. Rus alfabesinde H harfi yoktu, bunun yerine G harfini kullanıyorlardı. Benim bu tuhaf kelimem için aynı metodu uyguladım acilen ve Almanca bir kelime olan, muhasebeci anlamındaki *Buchhalter*'i buldum. Sevinçten havalara uçtum. Artık kızın mesleğinin muhasebecilik olduğunu biliyordum. Bulunduğu oda bir ofisti. Patron olan adam mühendisti. Bundan sonrası kolaydı. Birçok kelimeyi tahmin ediyor; fakat her birini farklı bağlamlarda dikkatle kontrolden geçiriyordum. Kısa sürede muazzam bir sözcük dağarcığına sahip olmuştum. Bundan sonraki işim gramere çalışmak oldu. Fiillerin ve sıfatların önek ve soneklerini kıyaslayarak Rusça'daki karmaşık isim ve fiil çekimlerini öğrendim. Elimde bu anahtar olduktan

sonra geri kalanı çocuk oyuncağıydı. Kısa sürede kitabı bitirmiş ve dilbilgisi konusunda iyi bir temel edinmiştim. Fakat hâlâ konuşamıyordum. Bu kitaplardan ne anladığımı merak eden hoş, güleryüzlü muhafıza kitabı geri verirken, onu kitabı okuyup anladığıma ikna edebilmek için epey ter döktüm. Benden hikâyeyi kendisine anlatmamı istediği zaman ise fena halde çuvalladım.

Fakat boşa harcayacak zamanım yoktu. İki kitap daha beni bekliyordu. İkinci kitap Tolstoy'un kısa hikâyelerinden oluşuyordu. Bu kitapla başlamadığım için kendime çok kızdım; çünkü bu hikâyelerin çevirilerini okumuştum. Bu yüzden çok daha kolay anlayabiliyordum. Sayfanın altında "ben" ve "sen" formunda bir karşılıklı konuşmanın Rusça'dan Fransızca'ya çevirisini gördüğümde zararım tazmin edilmiş oldu. Kendimden geçmiştim. Bu, olabilecek en iyi sözlük ve değerli bir gramerdi benim için. Şimdiki, geçmiş ve gelecek zamanlar konusundaki gramer bilgimi iyice geliştirebilirdim artık.

Kitabı aceleyle okuyordum. Burada sonsuza kadar kalmayacağımı biliyordum. Bu mutluluk sonsuza kadar süremezdi. Mümkün olduğu kadar çok ezberlemek istiyordum. Her saniyeden yararlanarak, en ufak bilgi kırıntısını beynime kazıyarak, üç kayıp yılımı telafi etmeye çalışıyordum.

Uyumak zorunda olduğum saatler bile gözüme batıyordu artık; gece okumama izin verilmiyordu. Yirmi dakikalık havalandırma da gözüme batıyordu, yemekte ya da tuvalette geçirdiğim zamanlar da öyle. Okumak, okumak, hücreyi adımlamak ve belleğe kazımak, yeniden okumak.

Ayrılma ânım geldiğinde Ostrovski'nin oyunlarının –çok kolaydı– orta yerindeydim. Bir sığır gibi nereye gittiğini bilmeden bir kere daha yola çıktım. Bir kere daha bir "ev"in güvenlik ve koruyuculuğunu arkamda bırakıp bilinmezliğin terörüyle yüz yüze gelmek zorundaydım. Arkamda anılar, sonu gelmez anı silsileleri bırakarak ve üç yıllık tecritin ayrıntılarıyla dolu olarak. İlk gün ne kadar uzundu. Her saati, her dakikası ne bitmezdi! Bir gün daha, bir saat daha yaşamak ne kadar imkânsız gibiydi! Ve işte üç yıl uçup gitmişti, bu yıllar şimdi üç dakika gibi geliyordu. Kafesimdeki yalnızlık ve hareketsizliğe kendimi adapte edebilmek için ne muazzam bir mücadele vermiştim. Yakınımda bir insan, herhangi bir insan olmadığında kaç kez aklımı kaçıracağımı sanmıştım. Şimdi ise insanlarla, her türden insanla birlikte olma düşüncesi

bile beni korkutmaya yetiyordu. Hedefime esaslı bir şekilde ulaşmıştım. Tek başına var olmanın üstesinden gelmiştim, kimseye ihtiyacım yoktu. Hiç kimseyi istemiyordum. İnsanlardan korkuyordum. Kendimden ve topluca varolmaya göstereceğim tepkiden korkuyordum, gelecekten korkuyordum. Kuşkularımla ve korkularımla, yalnızca temel taşlarıma dayanarak bir kere daha sıfırdan başlamak zorundaydım.

Yolum kuzeyeydi. Eski bir arkadaşa rastladım. Bir grup erkek mahkûmun içindeydi Helmuth, Moskova'dan yabanmersini komşum. Aylardan Ağustos'tu.

"Ne haber yabanmersinlerinden?" diye sordum hoş bir havada ve nazikçe. "Bana söylendiğine göre kuzeyde yetişmiyormuş onlardan."

"Hayattayım, öyle değil mi? Elbette mevsimi yeniden gelecektir. Gelecek yıla artık."

Kuvvetle umarım ki artık onların tadını çıkarıyordur.

İKİNCİ BÖLÜM

Vorkuta

Peresilka

Moskova'dan yola çıktığım ay içinde yollarda, transit kamplarda diğer Rus mahkûmları, adli suçluları tanıdım. Daha ilk gün, Gorki Hapishanesi'ne giden trende nasıl bir hayat yaşayacağımı anlamıştım.

Büyük bir kadın adli suçlu grubuyla tıklım tıklım dolu tren hücresinde konuşulanları büyük bir dikkatle dinliyor ve öğrenmeye çalışıyordum. Herkes günün önemli bir haberi üzerine konuşuyordu: Beria'nın Olimpos'tan düşüşü. Bu, sıradan bir mahkûm treniydi, hücrelerin parmaklıkları koridora bakıyor ve koridordaki muhafızlar da tartışmalara katılıyordu. Ilımlı ve felsefi yorumlarda bulunuyorlardı. Ama adli suçlular öyle değildi. Onların

"hainler, faşistler, Amerikan uşakları ve domuzları" hakkındaki nefretleri öylesine vahşiceydi ki bunun için herhangi bir politik nedenleri olup olmadığını merak etmeye başlamıştım. Çok yanlış bir düşünceydi bu. Böyle büyük bir öfke göstermek için kendilerini öylesine kamçılıyorlardı ki muhafızların onları yatıştırması mümkün olmuyordu. Bana dönüp pis yabancı, faşist, Amerikan ajanı gibi şeyler söylüyorlardı. Bunlar politik olmayan bir Rus için en kötü nitelemelerdi. Ülkelerine ya da birine karşı herhangi bir suç işlemediğimi, benim burada bulunmama neden olan kişinin Devlet Güvenliği'nin başı olan o kötü şöhretli Beria olduğunu boşuna anlatmaya çalışıyordum. Söylediklerim yalnızca öfkelerinin daha da artmasına yol açıyordu. Muhafızlar benden yana araya giriyor; benim bir yabancı, iyi bir yurtsever olduğumu, kendi ülkem için çalıştığımı izah ediyorlardı. Beni anlamalı ve suçlamamalıydılar. Fakat kızlar, bu izahlardan hiçbir şey anlamıyorlardı.

"Neden öldürmediler onu? Bu hainler kurşuna dizilmemeli, asılmalı! Onu alın buradan! Bizler dürüst Sovyet vatandaşlarıyız. Bunun gibi pisliklerin bize bulaşmasını istemiyoruz. Onu buradan alın yoksa biz geberteceğiz."

Üç muhafız, parmaklıkların önünde ayakta durarak beni koruyordu, silahları ateşe hazır bir şekilde. Bu arada içlerinden biri yolculuğu kumanda eden subaya koşup haber verdi. Subay öfkeyle tekmeler savurarak sonunda beni oradan aldı. Yolculuğumun bundan sonraki kısmı bir hücrede yalnız başıma geçti. Kalbim fena halde kırılmıştı, çok üzgündüm.

En büyük hazinem olan sigara tabakam bir başka cezaevine yürüyüş sırasında birbirimizin yanından geçerken kaşla göz arasında bir erkek mahkûm tarafından çalınınca büyük bir umutsuzluğa kapıldım. Askerler tabakayı ele geçirip içi boşalmış bir halde bana iade ettiler ve kendi tütünlerinden de biraz verdiler. O andan itibaren anladım ki askerler, subaylar ve hapishane görevlileri, sözde yoldaşlarıma karşı benim koruyucularım ve dostlarımdı. Tuhaf ve acı verici bir durumdu bu ve o ayı yolculukta, bu acı gerçeği kabul etme sanatının zor çıraklık devresi olarak geçirdim. Yolculuklarda, hapishanelerde ve transit kamplarda geçirdiğim haftalarda dost tek bir insana rastlamadım. Ben tek politik mahkûm ve tek yabancıydım.

Ruh halimin kötü olması, nereye gittiğim hakkındaki endişelerimi daha da yoğunlaştırıyordu. Ne yazık ki Rus coğrafyası

hakkında hiçbir şey bilmiyordum ve askerler de sorularıma tatmin edici bir açıklama getirmiyorlardı. Fakat aptal da değildim. Sürekli kuzeydoğuya gittiğimizin farkındaydım. Bir hafta kaldığım berbat, kalabalık bir transit kamp olan Kirov, son uzun mola yerimdi. Kotlas'tan beri tek başımaydım, kuzeye giden tek kadındım. Gittiğim yere yalnızca politik mahkûmlar ve en ağır erkek adli suçlular yollanıyordu. Diğerleri SSCB'nin daha insani bölgelerine gönderiliyordu.

Günlerce bu kocaman ülkede yol alıp durdum. Önceleri köyler ve kasabalar, insanlar ve hayvanlar, devasa Lenin ve Stalin posterlerinin süslediği kalabalık istasyonlar vardı. Sonra evler giderek seyrekleşti. Kilometrelerce süren devasa ormanları geçtik, arada bir yoksul kulübelerden oluşan küçük yerleşim yerleri görünüyordu. Sonra ormanlar da sona erdi, demir parmaklıkların önünden ıssız çöller geçiyordu artık. Ağustos güneşinin altındaki kahverengi ve kasvetli manzaralar... Bu manzarayı canlandıracak ne bir ağaç ne de bir tepe vardı. Bodur bir ağacın bile büyümediği, büyükbaş hayvanların yiyecek bir şey bulamadığı, yalnızca rengeyiğinin ve insanın yaşayabildiği, Kuzey Kutbu'nun Rus tundraları. Tek bir ev görünmemesine rağmen insanların yaşadığını gösteren birçok belirti vardı buralarda. Ufukta kilometrelerce süren dikenli teller göze çarpıyordu, pürüzsüz düzlüğü arada bir kampların gözetleme kuleleri bölüyordu ve bir de çok sayıda kömür madeninden çıkartılmış dağ gibi cüruf yığınları.

Sonunda geldim. Bu, Kotlas'tan bu yana mahkûmlar tarafından adım adım inşa edilmiş demiryolunun sonuydu. Fakat buranın neresi olduğunu bilmiyordum, nerede olduğuma dair en ufak bir fikrim yoktu.

Erkekler sıralar halinde yürüdü ve sıra bana geldi. Yine tek başıma kadınlar kampına gitmekteydim. Yaklaşık iki kilometre kadar yürüdüm, ayağımdan çıkıp duran bağsız botlarımla. Bavulumda ordu malı ceket ve şapka, iyice yıpranmış tayyörüm, Sovyet yetkililerin benim için büyük bir özenle muhafaza ettikleri tahta ayakkabılarım vardı ve çantamı da omzuma asmıştım. Kuzey Kutbu'nun güneşi doğrudan beynime çarpıyordu. Ne bir gölge vardı ne de içine çekecek bir hava. Uzaktaki gri evleri ve bir kasabanın dış mahallelerini zorlukla görebiliyordum. Önümde uzanan, bir çöldü. En azından geldiğim yeri görebiliyordum artık:

üç sıra dikenli tel ve her köşesinde, askerlerin nöbet tuttuğu dört gözetleme kulesi.

Çevreme bakma şansım olmamıştı. Giriş kapısına doğru adım attığım an kadınlarla sarıldı çevrem. Her yaştan, farklı milliyetlerden, her tipten kadınla. Beni ilk gelenlerin götürüldüğü banyo yerine kadar takip ettiler, yıkanırken izlediler. Saçlarım kırpılırken, üstüm aranırken ve sağlık görevlileri tarafından sorgulanırken de izlemeye devam ettiler. Kaybettiğim tırnak makasım konusunda üzüntülerini bildirdiler, keza daha sonra benden alınan dolma kalemimi ödünç alabilmek için benimle kavgaya tutuştular, barakalara giderken bana yol gösterdiler. Soru bombardımanına tutuldum: Kimdim ben? Nereden geliyordum? Aylardır hiç kimse gönderilmezken şimdi neden beni buraya yollamışlardı? Stalin'in ölümünden beri buralara mahkûm yollanmasının durdurulduğunu sanıyorlardı.

"Ben yeni değilim" diye açıkladım, "üç yıldır hapisteyim."

"Üç yıldır mı? İmkânsız bir şey bu."

"Yalan söylüyor" diye fısıldadı biri Rusça. "Onun söylediklerine inanmayın, kaçığın teki. Şunun haline baksanıza."

"Yalan söylemiyorum" diyerek kendimi savunmaya çalıştım, başıma gelenleri açıkladım.

"Rusça'yı nerede öğrendin?"

"Hapishanede fakat zor konuşabiliyorum. Okumam daha iyidir. Burada kitap veriyorlar mı?"

"Elbette, gazete de veriyorlar. Buranın dışında onları okuyacak zamanın olmaz ama. Burası bir dağıtım kampı, Peresilka. Burada bir ya da iki hafta karantinada kalacaksın. Biz de öyle; çünkü biz de başka kamplardanız. İşte bu yüzden şu anda çalışmıyoruz. Fakat düzenli çalışma kampına gidene kadar bekleyeceksin!"

"Gazete ha? Lütfen, onlara bir göz atabilir miyim? Üç yıldır hiçbir haber okumadım."

"Dikkat edin" dedi biri, geniş bir nefes alıp, "o bir Rus ajanı! Moskova tarafından buraya bizim hakkımızda bilgi toplamak için gönderildi."

"Hangi ülkedensin?" diye sordu, Ilse adlı hoş Alman kız.

"Herhangi bir ülkem yok."

"Ülke gibi bir şeyin olmalı. Nerede doğdun? Nerede yaşadın?"

"Almanya'da doğdum; fakat çocukken ayrıldım ve Naziler beni vatandaşlıktan attılar."

"Tutuklanmadan önce nerede yaşıyordun?"

"Fransa'da."

"Fransızla mı evliydin?"

"Hayır, Amerikalıyla."

"Aman Tanrım, çıldırmış bu!" Kızlar birbirlerine baktılar. "Amerikalılar için casusluk mu yapıyordun?"

"Hayır, hiç kimse için casusluk yapmadım."

"Dinle canım" dedi Nazi kadınlar örgütünün eski lideri Nellie, ağır bir Almanca'yla, "buradaki kuralları öğrensen iyi edersin. Bu tür yalanlar seni bir yere götürmez. Burada hepimiz aynı gemideyiz, farklı olmaya çalışma. Bize masal anlatmayı bırakıp dilinin altındaki baklayı çıkarsan iyi olur. Seninki ne çeşit bir casusluk ve kimin için çalışıyordun?"

"Size söyledim, ben bir şey yapmadım. Masumum!" Neden hiç kimse inanmıyordu bana, ne dost ne düşman?

"O zaman ne cehenneme buradasın? Burada bir şey yapmamış tek bir can bulamazsın ve bunu onlar bile kabul etmez. Müthiş bir hızla öğrenmezsen burada çok zor zamanlar yaşarsın."

"Onu rahat bırak Nellie. Belki de gerçekten üç yıldır tecrittedir. Görünüşünden buna hemen hemen inandığımı söyleyebilirim. İnsan aklını kaybeder be."

Ilse, bana acıma ve korku karışımı duygularla baktı. O, orada bulunanların en iyisi gibi görünüyordu. O sırada uzun boylu, sıska bir kız gelip koluyla onu sardı. Pantolon giymişti; koyu renk saçları, bir oğlan çocuğununki gibi çok kısa kesilmişti.

"Bak canım, senin bu yeni gelene bakışından hoşlanmadım. Unutma, sen beni seçtin. Herhangi bir sadakatsizliğe gelemem."

"Canım, öyle bir şey yok, inan ki." Ilse fena halde endişelenmiş görünüyordu.

"Aldırma" diye tavsiyede bulundu bana, koyu renk saçlı, neşeli Hanna. "Onlar birbirine âşık ve eski evli çiftler gibi davranırlar. O herkese sulanır. Dinle. Eğer bir Amerikalıyla evliysen ve Fransa'da yaşıyorsan bütün popüler şarkıları biliyorsundur. Onları bize öğretebilirsin. Çok eğlenceli olur. Bunlardan birinin sözlerini biliyor musun? Ivanlar* beni almaya geldiğinde müthiş olur. Şöyle..." Popüler bir parçayı gırtlaktan seslendirdi.

"Üzgünüm" dedim. "Bunu işitmiştim; ama sözlerini bilmiyorum."

* Hanna burada "Ivanlar"la Rus görevlileri kastediyor. (ç.n.)

"O zaman bir başkasını, bildiğin herhangi birini."

"Korkarım bu tür şarkıların sözlerini, herhangi bir dilde bilmiyorum." Böyle bir hayal kırıklığına yol açtığım için özür diler bir havadaydım.

"Müzikten hoşlanmıyor musun? Neden hoşlanırsın?"

"Ah evet, daha ciddi türde olanlarından, anlıyor musun?.."

"Aman Tanrım!" dedi gerilerden biri. "Aramıza bir entelektüel daha katıldığını söyleme bana, halkla bağlantı kurmaktan hoşlanmayan havalı bayan."

Genelin ruh hali bana karşıydı; ama kızlar hiç de cimrice davranmıyorlardı. Bana sigara, ekmek ve şeker verdiler; yardımlarını da sundular. Bu arada ben de onların dillerini ve şarkılarını öğrendim, herhangi biriyle yakın bir ilişki kuramasam da beni kabul ettiler ve aramızda herhangi bir sorun olmadı.

Otuzlarının başlarında bir kadın olan, karantina merkezinde görevli Elena Alexandrovna, bana hayatın daha da önemli gerçeklerini öğretti. Moskovalıydı ve hali vakti yerinde ailesinin Devrim sırasında kurtardığı elmasları kaçırırken yakalanmıştı. Okuldayken biraz bildiği İngilizce'yi öğrenmeye can atıyordu ve hayali, günün birinde İngiltere'ye gitmekti.

"Biz neredeyiz Elena?" diye sormaya cüret ettim en sonunda. "Sibirya'da olduğumuzu biliyorum da tam olarak nerede?"

"Sibirya! Keşke öyle olsaydı" diye haykırdı. "Hayır, burası ne yazık ki Sibirya değil. Çok daha kötüsü, burası Vorkuta."

"Ben Sibirya'dan daha kötüsü olamayacağını sanırdım."

"Nadja'ya sor. Sibirya'da azı dişleri yeniden çıkacak kadar uzun zaman kalmış herhangi birine sor. Sibirya'da yaşanır, çok daha iyi bir iklimi vardır, orada yaşayabilirsin. Ama burada? Kesinlikle yaşanmaz."

Nadja'ya, Rusya ve Sibirya'daki pek çok kampta bulunmuş diğer birçok Ukraynalıya sordum. Hepsi de tam karşımıza düşen Kuzey Buz Denizi'ndeki Novaya Zemlja adlı ada hariç buranın olabilecek en kötü yer olduğunu doğruladı. O adadan muhtemelen kimse geri dönmemişti. Bulunduğumuz yer hakkında yavaş yavaş ve esaslı bir şekilde bilgi topladım. Biri, az rastlanan bir hazine, eski bir harita bulmuştu; fakat Vorkuta, bu haritada yer alamayacak kadar yeniydi. Bir yıl sonra bir başka harita geçirebildim elime ve o zaman anlamaya başladım buranın neden dünyanın sonu gibi göründüğünü.

Avrupa Rusya'sının uzak kuzeyindeki Ural Dağları'nın eteklerinde bulunan bölgenin yüzyıllarca iskândan azade olduğu düşünüldü. Kuzey Kutbu'nun epey üst kısımlarında, Kuzey Denizi'ne yakın olan bu bölgede kışlar dokuz ay sürerdi, bu aylarda kuzeyden esen kar fırtınasından ve buz gibi rüzgârlardan da iki ay süren yazın ölümcül güneşinden ve Haziran'da dağlardaki kar eridiğinde tundrayı ağır bataklıklara dönüştüren şiddetli yağmurla birlikte ortaya çıkan sivrisinek sürülerinden ve ısırgan haşerattan da korunmak mümkün değildi. Gerçi yalnızca yüzeydeki buzlar erirdi.Donmuş toprak, metrelerce çözülmeden kalır ve eriyen karların oluşturduğu suları ememezdi. Böyle bir bölgede yaşanacağını ve yerleşilebileceğini düşünmek bile mümkün değildi. Burada inşa edilen her şey yıllar içinde karla, sıcakla, fırtınayla ya da bataklıklarla yerle bir edilirdi. Toprağa ekilen her şey ilk donla birlikte ölür giderdi.

Bu ıssız bölgede değerli kömür yatakları keşfedilince yetkililer imkânsız bir şeyi yapmaya karar verdiler. Otuzlarda, Büyük Temizlik'in bazı kurbanları, köpeklerin çektiği kızaklarla buraya sevk edildiler. Fakat II. Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar insanlar gerçek anlamda bu kuzey çölüne girebilmiş değillerdi. Binlerce Volga Almanı, düşmana yardım edecekleri korkusuyla yurtlarından sürüldü ve birçoğu yerleşim başlatmak üzere Vorkuta'ya gönderildi. Onları Baltık ülkelerinden ve Batı Ukrayna'dan göç edenler izledi. Bunlar, yeni Vorkuta kasabasının nüfusunu oluşturan özgür vatandaşlardı. Onları da demiryolu inşa etmek üzere savaş esirleri ve politik mahkûmlar izledi. Her türlü malzeme, her ekmek parçası, bebekler için her gram süt buraya hava yoluyla gelmeye başladı. Moskova'dan mühendisler, teknisyenler, örgütçüler gönderildi. Kömür madenleri işletilmeye başlandı, Vorkuta kasabası büyüdü. Savaştan sonraki birkaç yıl içinde tundranın donmuş toprakları üzerinde elli bin kadar yerleşimcisi olan bir hayalet şehir inşa edildi. Çözülmeyen donmuş toprakta ve bataklıklar üzerinde, bilimsel olarak imkânsız olmasına rağmen –zemin sürekli hareket halinde olduğundan yalnızca ağaç evler ayakta kalabilirdi– taş binalar yapıldı. Her yaz, önceki kış inşa edilen binalarda, yepyeni duvarlarda kocaman çatlaklar meydana geliyordu. Bu çatlaklar, sanki uzak geçmişteki bir fırtınanın kalıntıları gibi gözüküyorlardı. Bina ve duvarlar yamanıyor, restore ediliyor; ama yeniden çatlamaya başlıyorlardı, tamamen yıkılmasalar da. Taşlar

bile kendilerini koşullara uydurmuş gibi esnek bir hal almış ve bir ölçüde ayakta kalabilmişlerdi. Böylece Vorkuta'da çok sayıda normal taş ev bulunmaktaydı: bir tiyatro, bir kulüp, bir hastane, okullar, bir hamam, hatta birkaç apartman. Bazı pencereler aynı düzeyde değildi, çatılar eğriydi. Fakat evler ayaktaydı ve yeni binalar inşa edilmekteydi. Kışın sokaklar kar ve buzla kapanıyordu, kısa yaz aylarında ise çamurdan geçilmiyordu.

İnsanlar her şeye alışmıştı. Ve böylece orada yaşadılar, âşık oldular, çocukları oldu, çalıştılar, tayınları için sıraya girdiler, bir avuç dolusu kömür topladılar ya da çaldılar, tiyatrolarının ve votkalarının zevkini çıkardılar, küfrettiler ve güldüler, dondular ve terlediler. Bütün sıkıcılığına rağmen Vorkuta onların kasabası oldu. Orası onların eviydi ve birçok eski Vorkutalı, orayı nefret ve gururdan oluşan bir duygu karmaşasıyla sevdi.

Onlar tuhaf ve özel bir gruptu. Sovyetler Birliği'nin Batı sınırlarından uzaklaştırılanlara ve Moskovalı elitlere ilaveten nüfus, serbest bırakılan mahkûmlarla her geçen gün artıyordu. Vorkuta bölgesindeki özel çalışma kamplarından kimsenin evine dönmesine gerçekte izin verilmiyordu. Birçok mahkûm on yıllık cezalarını tamamlamış ve Vorkuta'da serbest bırakılmıştı. Serbesttiler. Serbestçe iş arayabilirlerdi, yaşayacak bir yer bulabilirlerdi. Kömürlerini, yiyeceklerini elde etmek, yaşayabilmek için serbestçe savaşabilirlerdi. Birçoğu, bir on yıl daha almaktan çok, "serbestlik" günlerinden korkuyordu. Birçoğu, kamplardan askerler tarafından tekme tokat zorla çıkarılmışlardı. Kamp, her şeyden önce barınak, yiyecek ve güvenlik anlamına geliyordu. Kadınların çoğu için özgürlük, fahişelik demekti. Böyle pek çok olaya tanık oldum.

Şiddetli kadın kıtlığı nedeniyle kadınlar kampından herhangi bir tahliye haberi erkek nüfus için büyük bir olaydı. Kamplarla kasabadaki serbest halk arasında bir bağlantı olmasa ve yetkililer böyle bir olayı gizlemek için ellerinden geleni yapsalar da haber kaçınılmaz bir şekilde sızıyordu ya da belki erkekler bunun kokusunu alıyorlardı. Üç kadın kampından birinin kapısı açılıp bir kadının çıktığı gün ve saat, artık Sovyet askerlerin koruması da kalkardı. Kadın on ya da yirmi kişilik bir grupla karşılaşıyordu. Bunlar tuhaf görünüşlü hayvanlar, yerel üniformaları içindeki Vorkutalı erkeklerdi. Paçaları gri botlarının konçlarına sokulmuş pamuktan kapitone pantolonlar, sırtlarını ancak örten iyice şekilsiz pamuklu kapitone ceketler; gözleri, burunları ve ağızları dışın-

da başlarının her yerini örten pamuklu kapitone siyah şapkalar ve keza pamuklu kapitone siyah eldivenler. Nefes aldıkça ağızlarından çıkan yoğun buhar bulutları karanlık yüzlerini kaplıyor, savrulan kar yüzünden yanan gözlerini iyice kısıp markette alım satım teklifi veriyorlar:

"Hey kadın, benimle gelsene. Sana yatak ve iyi ücret veririm, mükemmel muamele!" "Ona inanma kız! O kokmuş yalancının tekidir! Benimle gel. Bende oda da var, bol para da. Çalışmak zorunda değilsin, yalnız benim için yemek pişir yeter. Ben..." "O bir dolandırıcıdır, bak söylemedi deme. Kendi kalacağı odası bile yok onun. Kim ister böyle bir sırtlanı. Bana bak bir. Ben Alyoşa, beni herkes tanır. Demiryollarında çalışıyorum. Bol kömürüm ve kendime ait bir odam var..." "Bunun gibi yaşlı bir herifi kim ister! Koltuk değneği ile bile ayakta duramıyor. Bana baksana. Ben gencim. Sana da veririm gençliğimden. Benimle gel kadın, asla pişman olmazsın."

Kadın ne yapardı? Onların hepsini reddedebilirdi; ama o zaman da hiçbir dostu kalmayacaktı. Bir dakika önce onun için birbirlerini boğazlayacak bu adamlar, derhal bir araya gelip ona hayatı cehennem ederlerdi. Bu vahşi ormanda onu bekleyen koruyacak biri yoksa durum ölümden bile beterdi. En iyisi aralarından birini seçmekti. Evet ama ya yanlış seçim yaparsa? Bu uğursuz görünümlü adamların içinden seçeceği birinin diğerlerinden daha az korkunç olacağını nereden bilebilirdi? En doğru seçimi yapmalıydı; çünkü sonradan değiştirmeye kalkışmak son derece tehlikeliydi. Kadın kıtlığı vardı. Onu satın alana ait olacaktı, bunu biliyordu.

On yıl boyunca hayattan ve erkeklerden kopartılmış, yalnızca emirlerin nasıl yerine getirileceğini, çalışmayı, yemeyi ve uyumayı, ardından yeniden çalışmayı bilen bir kadın için özgürlük günü hayatının en kötü günü olabiliyordu. Bazıları ağlıyordu, birçoğu çalışma kampında yaptığı gibi fahişeliği kabul ediyordu.

Fakat Vorkuta kasabasının serbest kesiminde epeyce kültürlü insan da vardı. Tiyatro, ülkedeki en iyilerden biriydi. Birçok eski mahkûm, Leningrad'dan, Kiev'den, Riga'dan, Moskova'dan ünlü aktör ve aktrist; Polonya'dan, Romanya'dan ya da Sovyetler Birliği'nin çeşitli bölgelerinden gelmiş müzisyenlerdi. Entelektüel atmosferiyle Vorkuta, Stalin yönetimi altında bile SSCB'nin en özgür şehri olarak adlandırılıyordu. Her şey konuşulabiliyor,

pratikte her şey yazılabiliyor, filme çekilebiliyor, oynanabiliyordu. Kimse korkmadığı gibi kimse gerçek anlamda yasakları da takmıyordu. Moskova'dan gelmiş politik şefler bile dini grupların bir araya gelmesine ve ibadet etmesine hiçbir şekilde önem vermiyor, İlya Ehrenburg'un en son kitabının övülmüş ya da yerilmiş olmasına kulak asmıyordu. Ne de olsa burası dünyanın sonuydu.

Vorkuta kasabasının çevresinde, her biri kendi başına bir köy gibi otuz ya da kırk kamp vardı. Bu kampların dört bir köşesindeki dört gözetleme kulesinde güçlü projektörler ve ağır bir şekilde silahlanmış muhafızlar bulunurdu. Dikenli tellerdeki otomatik alarm sistemi; yakındaki ordu kışlasıyla bağlantılıydı. İç ve dış duvarlar arasında yer alan ölüm bölgesinde uyarısız ateş açılırdı. Bu "yerleşimler" birbirlerinden ve dışarıdaki hayattan tamamen tecrit edilmişlerdi. Kampların çoğu, erkek mahkûmların çalıştırıldığı kendi kömür madenleriyle bağlantılıydı. Tıklım tıklım dolu üç kadın kampındaki kadınlar, dışarıdaki ağır işlere ve tuğla fabrikalarında çalışmaya gönderilirdi.

Bölgedeki köylerin yarısından fazlası, dikenli tellerle çevriliydi ve bunlara "rejim kampları" deniyordu. Burada özellikle politik davalardan hüküm giyenler kalıyordu. Bunların koşulları ve disiplini aşırı sertti. Adli suçluların ve daha az önemli politik düşmanların kaldığı diğer kamplar, normal çalışma kampı koşullarına sahipti ve disiplin çok daha gevşekti. Onları hiçbir zaman tanımam mümkün olmadı.

İki tuğla fabrikasından birinin de bulunduğu dağıtım kampındaki ilk gün, rutine uygun olarak bir kamp üniforması, ince bir ordu battaniyesi ve şilte olarak içini samanla doldurmam için bir boş çuval verilmişti bana. Kamp hayatındaki her şey, zamanı tüketen ve işleri daha da karmaşık hale getiren bir kargaşalık içinde cereyan ediyordu ve ancak eski bir savaş atı, bütün bu hile hurdayla, ihtikârla ve mahkûmların kendi aralarındaki aldatmacalarla savaşabilirdi. Depo da her şey gibi ayrıcalıklı mahkûmların elindeydi.

"Sana battaniye verdiklerinde dikkatli ol" diye uyarmıştı beni Elena. "Bir parçası kesilmişlerden vermesinler."

"Neden kesilir ki bir parçası?"

"Onu kesip sökerler, sonra da parmaksız eldiven olarak örüp çalışan kızlara yüksek fiyata satarlar."

"Kim ne yapsın ki o eski berbat pamuk eldivenleri? Bize kapitone eldiven verilmiyor mu?"

"Birkaç gün çalıştığında parçalanır gider onlar ve yeni bir çift de alamazsın. Çalıştığın sürece onları yamayarak koruman gerekir, ayrıca bunlar da yetmez. Alta bir çift daha giymek zorundasın. Pamuklu olan bunun için biçilmiş kaftandır."

"Bu pis oyunu neden bildirmiyorsun? Kesin olarak cezalandırılırlar."

"Ah canım, sen daha yenisin, öyle değil mi? Öğrenmen gereken daha çok şey var. Biri de şu: Öyle uluorta konuşulmaz, herkes kendi işine bakmalı."

Battaniyemden yalnızca küçük bir parça kesilmişti; fakat kapitone ceket çok yıpranmıştı ve içindeki keçe çok ağırdı. Şilteme dolduracak yeterli saman olmadığından birkaç keçeleşmiş öbeğin ve esasen de tahtanın üstünde yatıyordum. Fakat bunu sorun et miyordum. O sıralar hava sıcaktı ve tahtakuruları yüzünden yatakta uyumam mümkün değildi zaten.

Huzursuzdum. "Bu tahtakuruları hakkında neden bir şey yapmıyorlar?" diye sordum Elena'ya.

"Yapıyorlar, ortalıkta hiç tahtakurusu görmüyorum."

"Ensemdeki böcek ısırıklarını görüyor musun? Geceleri binlercesi geliyor, ben de bu yüzden yerde yatmak zorunda kalıyorum. Bunu şikâyet edeceğim."

"Sakın böyle bir şey yapma. Barakamızda tahtakurusu yok ve sen yatakta uyuyacaksın." Elena son derece kararlıydı.

Lahana çorbası ve *kasha*'ya* ilaveten günlük tayından oluşan kahvaltıdan sonra, dispansere çağrıldım. Her yeni gelen, hangi kategoriye konacağına karar verilmek üzere serbest bir doktor tarafından muayene edilirdi: ağır işçi, yarı malul, malul.

İriyarı, şişman ve asık yüzlü kadın doktor kalbimi ve ciğerlerimi dinledi, kalbimde bir sorun olduğuna karar verdi ve sağlık raporuma "iyi" diye yazdı: ağır çalışma. Beni muayene ederken bütün vücudumun pençe pençe kızardığını görüp sordu:

"Nedir bu?"

"Tahtakurusu!"

"Nerede oldu?"

"Burada."

"Burada tahtakurusu yok. Nereden geldin?"

* İng.: Buğday lapası. (ç.n.)

"Hapishaneden."

"Hapishanede tahtakurusu olmaz. Sende bir salgın hastalık olmalı, pis bir salgın hastalık."

"Bende hastalık yok. Bunlar tahtakurusu ısırığı, bunu siz de biliyorsunuz. Gelip barakalara bakın da ben size salgını orada göstereyim."

Elena, beni yüzü kararmış bir şekilde karşıladığında bir saat sonra başarısızlıkla döneceğim ilk işime gidecektim.

"Ne yaptın sen? Böyle şeylerden söz etmemeni söylemiştim, sen ise gidip sağlık görevlisine söylüyorsun! Şimdi seni araştırma komitesine sevk etmiş bulunuyor. Rapor etmiş. Başım derde girdi, herkesin başına iş açıldı. Ve ne için? Bu barakaları ilaçlayacaklar ve sonrasında da tahtakuruları mutlu bir şekilde yaşamaya devam edecek. İş mi yaptın yani şimdi? Sana yeni bir barakanın şefliğini verecekler ve bu lanet olası yeri temizlemek için fazladan çalışacaksın." Normalde gayet dostça davranan kibar görünümlü bu kadın öfke içindeydi.

"Fakat Elena, ne yapabilirdim? Doktor bana sordu, bu durumda böyle kirli bir yer hakkında müstehzi yorumlar yaparak onu geçiştiremezdim. Gerçeği söylemek zorundaydım."

"Gerçek! Kampın kurallarını öğren yoksa sonun kötü. Burada hayata sıradan standartlarla yön veremeyeceğini henüz anlayamadın mı? Her şey farklı burada ve sen de farklı davranmak zorundasın."

O gün beni başka sürprizler de bekliyordu. Herkes çalışıyordu ve ben ilk işime başlayacağım fırına doğru yalnız başıma yolda yürüyordum. Gideceğim yere yaklaşırken çekingenliğim ve ait olmama duygum gerçek bir paniğe dönüşecek şekilde arttı. Yirmi kadar kadından oluşan bir grup –büyük, ağır savaş atları– bir un kamyonunu boşaltmaktaydılar. İki amazon, kamyonun tepesinde durmuş çuvalları aşağıdaki kızların omuzlarına yüklüyorlardı, onlar da sırasıyla çuvalları alıp fırına taşıyor, sonra gelip yenilerini almak üzere sıraya giriyorlardı. Onlar hızlı ve faal, ayağı sıkı basan, öküz kadar güçlü kadınlardı. Bütün bu işleri yaparken hızlı ve anlaşılmaz Ukraynaca'larıyla birbirlerine şaka yapıyor, bağrışıp duruyorlardı. Aralarında genç kızlar da vardı; yüzleri buruşmuş, yaşlı kadınlar da. Fakat başlarına bağladıkları mendillerle, siyah kamp giysileriyle, siyah pantalonlarla ve botlarla bana hepsi aynı görünüyordu. Dayanışma içinde bir gruptu. Dillerinin, geçmişle-

rinin ve bugünlerinin ortaklığı onları bir arada tutan sağlam bir bağ oluşturuyordu.

Ya ben, yeni gelen biri, bir yabancı, bir dışarlıklıydım. Çene çalmalarına ya da çalışmalarına ara vermeden bana şöyle bir baktılar. Bu rastgele bakışlarda ne ilgi ne de merak vardı. Yalnızca bezginliğin hemen ardından gelen reddediş: "Bizden biri değil." Bana bakmayı bıraktıklarında yüzlerinden okunan buydu. "Ona ihtiyacımız yok, onu istemiyoruz."

Ne var ki onlarla birlikte çalışma emri almıştım. Bu yüzden biri, muhtemelen ustabaşları, sıraya girmemi ve diğerlerinin yaptığını yapmamı söyledi bana. Kalbim yerinden hopladı. Çuvallara baktım. Ağırlıklarının ne kadar olduğunu bilmiyordum; ama çok ağır görünüyorlardı. Eskiden normal bir çantanın taşımak için çok ağır olduğunu düşünürdüm; kendimi hiçbir zaman güçlü bir insan olarak görmemiştim. Ve şimdi, üç yıllık hapishane perhizinden ve tam bir egzersiz yokluğundan sonra ancak güçlü kuvvetli erkeklerin yapabileceği bu işin üstesinden gelebilecek miydim? Fakat bu kadınlar nasıl yapıyordu ve göründüğü kadarıyla –her zorlanma işaretini dikkatle gözlüyordum– fazla çaba sarf etmeden. Herkes gibi çalışmakta kararlıydım. Tekniği inceledim her şeyden önce: Sırtını eğ, çuvalı kaptığın gibi omuzlarına at, aynı pozisyonda yürü.

Sıra bana gelmişti, bir adım ileri attım. Umursamaz bir havada sırtımı kamyona döndüm, öne doğru eğildim ve sanki ömrüm boyunca bu işi yapmışım gibi ellerimi çuvalı tutmaya hazır hale getirip bekledim. Kamyonun üstündeki iki kız çuvalı yavaşça sırtıma bırakıp omuzlarıma doğru iteledi. "Sıkı tut!" Öyle yaptım ve yeri boyladım. Ağırlığın altında dizlerim çözülmüştü.

"Özür dilerim" dedim, sersemlemiş ve aşağılanmış bir halde yerden kalkarken. "Sanırım bir hata yaptım. Lütfen, yeniden deneyebilir miyim?"

Ben aynı pozisyonu alınca kızgın söylenmeler bir an için kesildi. Çuval neyse ki hâlâ kamyonun kenarında durmaktaydı. Bu sefer kendimi iyice sıkıladım, bacaklarımı olabildiğince birbirinden ayırdım, beni aşağı çeken ağırlığa karşı inanılmaz bir direniş gösterdim.

"Devam! *Davai!*" Çuvalın köşelerinden tuttuğum gibi sırtıma çektim; şimdi o devasa ağırlık bütünüyle omuzlarımdaydı. Bacaklarım bir an için sallandı, sonra büküldü, sırtıma un çuvalı

üzerine un çuvalı yükleniyormuş gibi ezildiğimi hissettim. Yere yığıldım, çuval olduğu gibi saçıldı yere.

Unumuz, ekmeğimiz! Ne yaptım ben! Omuzlarımda, sıyrılmış kollarımda ve dizlerimde acı hissetmiyordum. Yalnızca kalbim sızlıyordu, rezil olmuştum. Aslında o günün geri kalan kısmında çalışmamış olmam –kadınlar işlerini fena halde engelleyen birini istememişlerdi– beni yatıştırmadı. Kurşuna dizilmeyi beklediğim tecrit hücresindekinden çok daha yalnız ve mutsuzdum.

O gece bana ikinci bir iş verildi: *Ubarnaya.*

"Nedir o?" diye sordum endişeyle.

"Bekle ve gör" dedi yoldaşlarım şeytanca gülümseyerek. Onların kötücül sırıtışları beni korkutmuştu.

"Ah Tanrım" diye inledi, barakamızda yaşayan ve hakkımdaki şikâyetleriyle bana hayatı zindan eden o rezil Ukraynalı kötü kadın (onun yanında nefes almamı bile yasaklamıştı. "Sağlıksız" derdi, havayı koklar, içine çeker yüzüme geğirirdi). "O artık burada uyuyamaz, Elena Alexandrovna. Bir şeyler yapmalısın bu konuda. Onun kokusuna dayanamam."

Gece saat 9'da başladım. Geceler aydınlıktı. Ağustos sonuydu. Beni iki Ukraynalı kız bekliyordu. Yapacağım iş her ne ise onları takip ettim ve kısa süre sonra da anladım: Helaları temizleyecektik. İki arkadaşım resmi tuvalet temizleyicileriydi ve çevrelerine koku saçtıklarından yoldaşlarının geri kalanlarından ayrı bir odada kalıyorlardı.

Helalar belki de en önemli kamp kurumlarıydı. Gelir gelmez onlara bakınmıştım ve bu benim için alışması en zor şeylerden biri olmuştu. Önceleri ortak salonda tek başıma kalıncaya kadar bekliyor da bekliyordum ve birinin içeri girdiğini görürsem olduğum yerde kalıyordum. Kısa süre sonra bundan vazgeçmek zorunda kaldım; burada herhangi bir özel hayat mümkün değildi. Diğer herkes gibi on kadınla birlikte tuvalette oturmayı, kıçımın açıkta olmasına aldırmamayı, çömelmeyi, bu sırada çorba üzerine tartışmayı, en son söylentiler ya da birinin kabızı hakkında konuşmayı öğrenmek zorundaydım.

Birçok hela, kapısı olmayan küçük tahta barakaydı. İçeride altı ilâ on iki arasında değişen, yerden hafifçe yüksek büyük delikler bulunuyordu. Bazıları on ya da on beş deliğin karşılıklı birbirine baktığı, fikir alışverişini kolaylaştıran iki devasa sırayı barındıran barakalardı. Bunlara "bin oturak" deniyordu. Sabahları, kalk bo-

rusundan hemen sonra ve akşamları, çalışma grupları ahırlarına girdikten sonra bütün delikler işgal edilmiş olurdu ve sanki iki sıra karakuş, telefon hatlarından birbirine sesleniyormuş gibi bir manzara çıkardı ortaya. Bir başka kalabalık grup ise güneş altında iyi bir yer kapmak için bağrışıyor olurdu.

Bu derin ve geniş çukurdaki pisliklerin birikip, deliklerin seviyesine gelmemesi için düzenli bir şekilde temizlenmesi gerekiyordu. Son derece ağır bir işti. Kızlardan biri, bok havuzuna uzun bir sopaya bağlı kocaman kepçeyi daldırıyor ve bunu pislik kovasına döktükten sonra kovayı bir vagonun üstünde beklemekte olan diğer kıza veriyordu, o da pislik kovasını vagona döktükten sonra aşağıdaki kıza geri veriyordu. Vagon dolduktan sonra kampın dışına çıkarılıyor –özel seçilmiş kişiler tarafından– ve sivrisinekler için gübre olarak kullanılıyordu.

Bana kovaları alıp vermek gibi kolay bir iş verilmişti. Üç pislik kovamız vardı, kepçe kovayı doldururken ben vagondaki boş kovayı yukarıdaki kızdan alıyor ve ona dolu kovayı veriyordum. Kızlar sessizce ve yorulmamacasına çalışıyorlardı. Ben kovalarla koşturmak zorundaydım ve onları bekleyemezdim. Beşinci dolu kovayı da vagona kaldırdıktan sonra kollarımın yerinden çıktığını sandım. Beşinciden sonra bitkinlikten ağlıyordum. İnsan pisliği ile dolu bir kovanın bu kadar ağır olabileceği kimin aklına gelir! Dolu kovayı başımın seviyesine kaldırırken kollarım gerginlikten titriyor, kovadan pislikler ceketime ve gömleğime dökülüyordu. İyice yukarı kaldırdığımda daha da kötü dökülüyordu, vagondaki kız gittikçe daha sık küfretmeye başlamıştı. Sonunda sabrı iyice taştı ve öfkeli bir şekilde çalışmaya ara verme çağrısı yaptı.

Bir süre öylece durduk, Ukraynalılar birbirleriyle konuştular. Ben sessizdim ve kendimle boğuşuyordum. Birkaç dakika içinde ıslak eldivenlerimin katılaştığını hissettim, ellerim üşüdü. Burnum akmaya başladı. Ceketimin cebindeki mendilimi aradım beceriksiz hareketlerle. Ön tarafım tamamen donup uçak pistine dönmüştü.

"Şuna bakın" diye bağırdım gözlerime inanamadan.

"Evet, don." Kızlar başlarıyla onayladılar.

"Fakat Ağustos ayındayız ve çok kısa süre önce hava gayet sıcaktı."

"Burası Vorkuta, canım" dediler, gülümseyerek. "Haydi çalışmaya başlayalım, ısınmanın başka yolu yok."

Sabah saat 4'e kadar çalıştık, zayıflığım yüzünden çok sık mola verdik. Durduğum zaman donuyordum, çalıştığım zaman fena halde terliyordum. Sonunda sürüklenerek eve döndüm, canlıdan çok ölüye benziyordum.

Barakanın ılıklığında donmuş giysilerim çözüldü ve dayanılmaz bir koku yayıldı. Bazı kızlar, tabii ki düşmanım olan Ukraynalı köylü kadın da uyandı.

"Bu elbiseleri buraya getirmeye nasıl cüret edersin?" diye bağırdı. "Bu ne sağlıksız şey. Buraya bu domuzu kim getirdi? *Nekulturnaya!** Uygar insanlardan uzak dur."

Geçici konaklama yerimden ayrılıncaya kadar bana çeşitli işler verildi ve hepsinde de ne kadar yeteneksiz olduğum ortaya çıktı. Bir baraka inşaatçı grubuna getir götür işçisi olarak verildim. Çimentoyu kararken daha yarısında taş gibi oldu, badana boyasını iskeleden aşağı döktüm. Bir şeyler için gönderildim, ne olduğunu anlamadım. Kimse benimle birlikte çalışmak istemiyordu. Çoğunlukla ortalıkta dolanıp duruyordum, umutsuz ve soğuktan donmuş bir vaziyette.

"Senin için iyi bir iş buldum" dedi Elena bir sabah. "Gidip dış kapının yanındaki muhafız barakalarını temizleyeceksin. Dışarıda olmayacaksın, hem de sıcakta çalışacaksın." Minnet duyarak işe gittim. Kibarca kapıyı tıklattıktan sonra girdiğim oda çok sıcaktı ve sigara dumanından geçilmiyordu. Ortada küçük bir demir soba harıl harıl yanıyordu. Üstleri başları dökülen iki asker, sobanın yanında ayaklarını masaya uzatmış oturuyor, sigara içiyor ve laflıyorlardı.

"*Zdrastvuitye.* Ne yapmam gerekiyor?"

"Yeri yıka" dedi onlardan biri, bana göz ucuyla şöyle bir baktıktan sonra o neşeli sohbete devam etti.

"Afedersiniz, neyle?"

"Neyle mi? Duydun mu Vanya? Biri yeri neyle yıkar? Diliyle, *duraka!*** Böyle, denemek ister misin?"

"Sen yeni misin?" diye sordu Vanya. "Buraya gel. Kova, spatula, paspas hepsi burada. Su ırmaktan."

Yeri yıkamak için bez görememiştim. "*Nix* bez" dedim, adı Vanya olanına. "Suyu yere dök. Spatula ile kazı. Paspasla suyu itele. Basit bir şey ya..."

---

* Rus.: Kültürsüz. (ç.n.)

** Rus.: Aptal. (ç.n.)

Anlamamıştım; ama denedim. Tahta döşemeye suyu son damlasına kadar döktüm, spatulayı elime aldım, bir tavuk gibi eşinip durdum. "*Bozhe Moy*" diye bağırdı asker. "Bize kimi yollamışlar böyle? Bu orospunun kızı yer yıkamayı bile bilmiyor. O siktiğim anan hiçbir şey öğretmedi mi sana?"

"Hayır" dedim gülerek, "hayatımda hiç yer yıkamadım."

"Tanrım, imkânsız bir şey bu" diye çırpındı Vanya. "Nereden geliyorsun sen? Aydan falan mı?"

"Fransa'dan" diye yanıtladım, bu sıcak odada bulunmaktan ve işe biraz olsun ara vermekten memnun.

"Fransa'da temizlik yapmazlar mı?" diye sordu Vanya merakla.

"Yaparlar elbette; ama böyle değil." İzah etmeye çalıştım; ama sonra vazgeçtim.

Vanya gerçekten sarsılmıştı ve sonu gelmez bir küfür yağmuruna girişmemek için kendini zor tuttuğu anlaşılıyordu. Rahat iskemlesinden bana göstermek için kalktı. Kovadaki suyu dikkatsizce döşemeye döktükten sonra "daha su" diye seslendi.

Beş kova su taşıdım. Birbiri ardından döşemeye döktü. Tahta döşemenin nasıl olup da çürüyüp gitmediğine hayret ediyordum. Sonradan öğrendiğime göre çürüyormuş; ama kimin umurunda. Fikir, döşemeyi mümkün olduğu kadar beyazlatmaktı.

Bütün döşemeyi suyla kapladıktan sonra spatulaya ayağını geçirdi, elleri kalçalarında öne arkaya dans etti ve döşemenin bütün yüzeyini spatula ile kazıdı. Sonra paspası aldı ve kirli suyu itekleyiverdi dışarı doğru.

"*Tak*, Fransız kız, yeri temizlemenin yolu budur." Bu beklenmedik egzersizin ardından yeniden oturdu yerine, ayaklarını masaya koydu ve arkadaşıyla sohbete devam etti. Söylemesi gereksiz ki işi berbat etmiştim. Yeniden çağrılmadan ve Eylül'ün ilk haftası, bu defa yürüyerek "yola" çıktım.

Baraka No: 7

Yeni evim sonuncusuna fazlasıyla benziyordu; fakat bu çok daha büyük bir kompleks, gerçek bir kamptı: Pretshakhtnaya Kadın Çalışma Kampı Rejimi.

Ölü, cansız bir yerdi. Her şey kahverengi, gri ya da karaydı. Barakaların badanaları bile parlaklıklarını kaybetmişlerdi. Ana kamptaki yönetim büroları, yönetsel personel ve askerler bir yana, burada dispanser barakaları, bir kütüphane, yemekhane ve mutfak, bir kantin, marangoz ve terzi atölyeleri vb bulunuyordu. Geri kalan alçak yapılı beyaz binalarda iki binle üç bin arasında insan kalmaktaydı.

Buralarda kalanların büyük çoğunluğu Batı Ukrayna'dan köylü kadınlardı. Kendi dillerinde konuşuyorlardı. Ruslardan da Almanlardan da baskı gördüklerinden her ikisinden de nefret edi-

yorlardı. Çoğunun, Vorkuta'da neden bulunduklarına ilişkin bir fikri yoktu. Savaş sırasında Almanlara çalışmışlardı –bazen gönüllü olarak; ama daha çok çalışmaya zorlanarak– ve "kurtarıcılardan" gördükleri muamele, onların tüm illüzyonlarını ortadan kaldırmıştı. Bu muamele onları, can düşmanları Rusları bile tercih eder hale getirmişti. Ülkelerine döner dönmez Sovyet hükümeti, onlara yargılamaya bile gerek görmeden, on ila yirmi beş yıl arasında cezayı yapıştırıvermişti. Hiçbirinin politika hakkında en ufak bir fikri yoktu.

Hepsinin kafasında, günün birinde –bir iki yıl ya da on yıl içinde– koca bulabilecekleri ve çalışmaya devam edecekleri Vorkuta özgür kasabasına veya diğer bazı uzak sürgün yerlerine gidebilecekleri düşüncesi vardı. Sürekli olarak bu güne hazırlanıyorlardı. Biriktirdikleri küçük miktarda paralarla, Rusların ve yabancıların yaptığı gibi kantinden sigara ve şekerleme satın almak yerine çeyizleri için gerekli malzemeleri, yaptıkları elbise ve yorganları süsleyecek uyduruk kumaş parçaları satın alırlar, yorganlarının ve elbiselerinin içine ellerine geçirdikleri her şeyi tıkıştırırlardı. Örneğin: eski mahkûm arkadaşlarının ceketlerinden çıkarttıkları vatka gibi şeyler, üstlerine saatler boyu nakışla mısralar işledikleri çarşaf ve gecelikler için beyaz kumaşlar. Diğer kızlar, on sekiz ya da yirmi saatlik çalışmadan sonra bitkin bir halde yataklarına uzanırken hükümlü Ukraynalılar, genellikle barakaların orta yerindeki donuk ve loş ışığın altında dikiş dikiyor ya da nakış işliyor olurlardı. Çalışma sırasında beş dakikalığına mola verildiğinde herkesin tek derdi, biraz olsun dinlenmek ve belki de kıymetli bir sigarayı paylaşmakken Ukraynalılar derhal bir araya gelir, kirli ceketlerinin ceplerinden özenle sarılmış paketlerini çıkarır ve ak pak kumaşlara derhal nakış işlemeye girişirlerdi. Harika şarkılar söylerlerdi, o kederli Ukrayna halk şarkılarını dinleyen herkesin kalbi hüzünle erirdi. Ne zamana kadar? Biri bu şarkılarla iyice kötüleşip feryadı basıncaya kadar. Şunu da belirtmeliyim ki bu kızların çoğu buraya gelinceye kadar ne çarşaf ne de gecelik diye bir şey görmüşlerdi. Vorkuta çalışma kampı onlara "*kultura*"* getirmişti.

Kampımızda Ruslar kesinlikte azınlıktı. Moskova'dan ve Leningrad'dan birkaç eğitimli kadın, birkaç aktrist ve şarkıcı, bir

* Kültür getirmişti. Burada Vorkuta ve kultura sözcüklerinin ses uyumundan yararlanmış yazar. (ç.n.)

üniversiteden bir Komsomol*, az sayıda sekreter ve birkaç dinsel protestocu vardı. Sonuncular hariç hiçbirinin şimdiki adreslerinde neden bulundukları hakkında söyleyecekleri çok fazla bir şeyi yoktu; fakat şurası açıktı ki hemen hemen her davada bir yabancıyla bağlantı söz konusuydu.

Rastladığım din dışı Ruslardan hiçbiri anti-Sovyet ya da antikomünist değildi. Genelde son derece politika dışıydılar ve yalnızca rejimin belli yönlerine karşıydılar. Otoritelerin onları neden böylesi tehlikeli politik düşmanlar olarak gördüklerini anlamak zordu.

Dinsel gruplar ise bütünüyle farklıydı. Onlar rejimin şiddetli ve aktif düşmanlarıydılar ve öyle davranıyorlardı. Bunların çoğu son derece sıkı bir tarikata mensup olup kendilerini "Adanmış" Rahibeler olarak adlandırıyorlardı. Manastırlarda yaşamalarına izin verilmediğinden dışarıdaki rahibeler gibi yaşıyor, perhiz yapıp dua ediyor, şeytan için çalışmayı ve onun elinden herhangi bir şey almayı reddediyor, vaaz veriyor ve başkalarını da din yoluna döndürmeye çalışıyorlardı. Onları hiçbir şey durduramazdı, hiçbir ceza çalıştıramaz ya da ekmekten başka bir şey yediremezdi. İncil'e göre yalnızca ekmek ve su temizdi, diğer her şey şeytandan gelirdi. Çalışma kamplarındaki Carcer'ler bunlarla tıka basa doluydu, oralardan yarı aç ve donmuş bir vaziyette çıktıkları halde çalışmayı yine reddederlerdi. Yeniden Carcer'e döner, sağlıkları tam anlamıyla bozulunca iyileşmeleri için dispansere götürülür, böylece aynı kısır döngü yeniden başlardı.

Bu tuhaf grubun dışında kalanlar büyük ölçüde Almanlardan, Baltıklılardan, bazı Polonyalılardan, Çeklerden, Macarlardan, Romanyalılardan ve tek tük Fransızlardan, İngilizlerden, Çinlilerden ya da Amerikalılardan oluşuyordu.

7 Numaralı Baraka, kampın tipik bir kesitini veriyordu. Alt ranzalar ya da lüks yerler Ukraynalılar ve bir Rus VIP'i olan, bizim grup başı Olga Stepanova tarafından kapılmıştı. Üst ranzalarda Almanlar, Adanmışlar (Rus ya da Ukraynalı), Estonyalılar, Litvanyalılar ve Letonyalılar, tıpkı sardunya balığı gibi tıka basa kalıyorlardı, kişi başına yaklaşık 50 cm. kadar bir yer düşüyordu. Gece biri bir tarafından diğer tarafına dönmek istediğinde o hattaki herkes aynı anda dönmek zorundaydı. Uyumak kamp hayatında en büyük mutluluktu ve bu yüzden insanın komşusu,

* Komünist Parti'ye bağlı gençlik örgütü ve üyelerine verilen ad. (ç.n.)

hayatındaki en önemli kişiydi. Bir ekipbaşından, ustabaşından ve kamptaki üst kesimden bile daha önemli. Oldukça şanslı olmalıydım ki bilinmeyen nedenlerle yerimi sık sık değiştiriyorlardı. Bazen birinin başka bir yere taşındığı oluyordu, o zaman biraz yayılabiliyorduk. 7 Numara'daki hayatıma sağımda Lisa, solumda da Tyotya ile başladım.

Lisa tarifi güç, renksiz, otuz bir yaşında bir Alman *Hausfrau*'ydu; benimle sürekli sınır savaşları yapardı: "Sınırın nerede olduğunu görmüyor musun? Şilten yine en az iki santim ileri gitmiş. Lütfen çeker misin?"

Lisa'da mizahın zerresi yoktu; ama kaba olduğu da söylenemezdi. Bana eldivenlerin nasıl yamanacağını, nasıl paçavra bulunacağını, iğne iplik işlerinin nasıl örgütleneceğini öğretti. Keza pozisyonumu değiştirmeden nasıl uyuyacağımı da. Benim ilk titiz ve kılı kırk yaran komşum olduğu için ona sonsuz minnet borçluyum. Bu çıraklık devresinden sonra kimse artık benden şikâyet etmez olmuştu. Bundan sonra mümkün olan en az yeri kapladım ve bütün gece asla kıpırdamadım.

Tyotya, Lisa'nın tam tersiydi. Dağınık bir insandı ve aramızdaki sınır umrunda değildi. Pılı pırtısı genellikle benim tepemde olurdu, ben de "yatağımda" diz çökmüş bir şeyler yaparken hiç umursamadan battaniyemi onun üzerine fırlatıverirdim. Kimse Tyotya'nın ismini bilmezdi, herkes onu "teyzeciğim" diye çağırırdı. Ukraynalıydı ve Adanmışlardandı. Bu yüzden çalışmazdı ve günlerini genellikle ranzasında dua ederek geçirirdi. Beni de dine döndürmeye çalıştı; fakat Ukraynaca'm iyi değildi, bu yüzden vazgeçti. Eğer cennetin kokusunu almasını engellemezlerse komşularına karşı son derece kibardı. Dini inançları yıkanmayı ve giysilerini değiştirmeyi yasaklamıştı –bedeninizi göstermek günahtı– uzun, gri elbisesi bileklerine ve gri çoraplarına kadar inerdi. Gri başörtüsü saçlarını ve başını bütünüyle örterdi; gece bunlarla yatar, sabah bunlarla kalkardı. Asla yıkanmazdı, Adanmışların çıkartmaya gönüllü oldukları tek şey ayakkabılarıydı.

Dinin diğer emirlerini daha az ciddiye alır gibiydi. Komşularından "şeytanın yiyeceğini" almamaya pek özen göstermezdi ve haftalık şeker hakkımı alır almaz yemeyi, günlük tayınımı çalışmaya giderken yanımda götürmeyi kısa sürede öğrenmiştim. Tyotya, çalışan kızların yiyecek ve paralarının getir götür işini

* Alm.: Ev kadını. (ç.n.)

yürütüyordu, bu yüzden son derece refahtaydı. Kızların çoğu ondan ve kendilerini uyutmayan gece dualarından nefret ediyordu. Adanmışların düzenli dua saatleri vardı, kimseye aldırış etmeden döşemenin üstünde diz çöker ve uzun süre dua ederlerdi. Ben, kişisel olarak bu gece dualarından hoşlanırdım; ne kadar uzun sürerse o kadar iyiydi. O aşağıda dua ederken ben istediğim gibi yayılabiliyordum.

Onunla aram iyiydi, evden paketi geldiğinde bana da bir şeyler verirdi: bir parça soğan, biraz da sarımsak. Duygulanırdım; ama sarımsak yiyemiyordum. Soğanı ise dilimleyip gözlerimden yaşlar gele gele elma gibi yerdim. Böyle ısırarak yemek, vitamin almak için çok iyiydi. Trotya geri kalanını yerdi, fena halde soğan kokardı; ama bu sayede güçlü ve sağlıklıydı.

Bizim müfrezenin başkanı Olga Stepanova, otuzlarında, Sverdloskyli bir kadındı. Lend-Lease günlerinde* askerî bir görevle Rusya'da bulunan bir Fransızla arasında aşk hikâyesi geçmişti. Eşyaları arasında naylon çoraplar ve diğer tehlikeli silahlar bulunmuştu. Casusluk nedeniyle on beş yıl ceza almıştı ve on yıldır içerideydi. Tipik Rus mizacına sahipti. Ya aşırı neşeli oluyordu ya da derin depresyonda. Keza son derece sinirliydi ve işçilerine karşı korkunç sert ve anlayışsızdı.

Hiçbir müfreze başkanından çalışması beklenmezdi; onların görevi kızları çalıştırmak, izlemek, kötü tavır gösterenleri ya da yetersiz üretimde bulunanları rapor etmek, "ücretlerini" belirlemek ve kimsenin ortalıktan kaybolmamasına göz kulak olmaktı. Ayrıca müfreze başları, kamptaki operasyon şefine rapor verirlerdi. Sabahları gidilecek yerlere ilişkin emir alır, akşamları projenin amirlerinden imzalı raporlar alıp getirirlerdi. Olga erkekleri severdi, erkekler de onu ve genellikle istediğini alırdı; kızlar için bu çok zaruri bir şey olmasa da.

Ona mümkün olduğu kadar az bulaşmaya çalıştım, böyle bir görevi kabul etmeye gönüllü olan birinden nefret etmem normaldi. Gerçi kısa sürede Rusça anladığımı fark etti ve o andan itibaren beni sık sık tercüman ve arabulucu olarak kullandı. Dil öğrenme fırsatı doğuran her şeye minnet duysam da bu işten nefret ediyordum; çünkü bu yüzden kendimi tartışmaların orta yerinde buluveriyordum. Fakat ayaklarını yalamayı reddettiğimden bana

* ABD tarafından Birleşik Krallık, SSCB, Çin, Fransa ve diğer müttefik ülkelere, 1941 ile 1945 yılları arasında savaş malzemesi vermeye yönelik anlaşmanın adı. (ç.n.)

diğer gözden düşmüşler gibi muamele ediyordu ve beni düşük ücretliler sınıfına sokmuştu.

Arkadaşlar edinmeye başladım. Pratikte Ukraynalılarla bağlantı yoktu; ama Almanların tuhaf çeşitliliği, sonu gelmeyen bir eğlence ve ilgi kaynağıydı. İçlerinden çok azı sıradan sokak fahişesiydi. Diğerleri garsonluk ve buna benzer işler görüntüsü altında fahişelik yapmıştı. Fakat burjuva hanımlar, spor öğretmenleri, sekreterler de vardı. Anne, Doğu Almanya'daki Liberal Parti'nin inançlı bir işçisiydi. Ruth, müzik eğitimi gören bir entelektüeldi.

Barakaya geldikten sonra bir diğer elbise takımı verilmişti bana. Mor, pamuk pantolon; koyu yeşil fanila, her büyüklüğe uygun bir siyah sutyen, tam üç gün dayanan bir çift siyah pamuk çorap, bir çift ayak sargısı, iç çamaşırı olarak giymek için bir şort, üzerine giyilecek daha uzun bir diğer şort. Kampa vardığım gün çalışmaya gitmeye hazırdım.

Sabah 4'te kapıdaki demir parçasını güm güm vururlardı: kalk borusu. Büyük bir itiş kakış başlardı. Kim olursa olsun herkesin alanı elli santimle sınırlıydı. Her türlü fazladan giysi yastık olarak kullanılıyordu. Artanlar da saman çuvallarının içine tıkıştırılıyordu. Bu kadar sıkışık, ayağa kalksan başın tavana çarpacak bir yerde yarı yarıya yatar durumda giyinmek neredeyse imkânsızdı.

"Hey, dikkat etsene! O pis ayağını suratımdan çek!"

"Temiz battaniyemi senden geri alsam?"

"Tanrı belanı versin, yatağımda dolaşmaya kalkma" diye haykırdı altımdaki Ukraynalı, aşağı sarkıttığım ayağımı nereye koyacağımı bilemediğimde. Merdiven olmadan insan buraya nasıl tırmanırdı ki?

"*Mashenka*, bir fırt ver, lütfen be. Sigarasızlıktan ölüyorum, kurban olayım."

"Ben sigara fabrikatörü müyüm yahu sana her gün sigara yetiştirecek? Al sana son izmarit, iyice sakla."

"Ne cehenneme gitti bu kurutucu, uyuyor mu? Geç saatlere kadar ofisteydim, seni sahtekâr."

"Buyur, geldim Maria Ivanovna. Affet, affet! Botların ve küçük elbisen burada, hepsi gayet güzel ve kuru, güvercinim. Biliyorsun, ben sevdiklerime özen gösteririm."

Kurutucu, elli beş yaşın üstündekiler çalışamaz sınıfına ayrıldığından kamp içinde ek işler yapan, korkunç, ihtiyar bir kadındı. Geceleri çalışan müfrezelerin ıslak giysilerini kurutma işini yapı-

yordu. Bu, kamptaki en hafif işlerden biriydi. Bizim yaşlı ejderha, bir Ukraynalı çalışma grubunun başı olan Maria İvanovna gibi zengin mahkûmlardan aldığı bahşişlerle yaşıyordu ve yiyecek yükleme-boşaltma işinde çalışan bu kızlar, bizim tayınlarımızı utanmazca çalıyor; koca bir geyik eti parçası, patates, yağ getiriyor, bunları burnumuzun dibinde küstahça kızartıyorlardı. Barakanın sobasına konan tavadan yayılan alışılmadık kokular bazen bizi çılgına çeviriyordu. Bu besili, adaleli devlerden zehirden nefret eder gibi nefret ediyorduk ve bunlar, bizim gibi daha yoksul işçilere bir kere bile bu yediklerinden tattırmıyorlardı. Elbette rüşvet olarak kullanacaklarını yemezlerdi.

"Seni kokmuş kedi, benim botlarımı çalmışsın." Vahşi, ufak tefek Ukraynalı, aynı ölçüde vahşi görünüşlü bir Alman'ın elinden bir çift botu çekiştirip duruyordu.

"Dokunma onlara, benim onlar" diye bağırdı Alman. "Bak şu kesiklere? Benim işaretim onlar."

"Seni orospu! Ayak sargılarım ve botlarım sırılsıklamdı. Muhtemelen sobanın yanında değildi, orada müfreze mensuplarının iç çamaşırları kurutuluyordu. Kim gitmedi bugün dışarı çalışmaya?" Botları ıslak olan kızlar panik içindeydi. Islak botun anlamı donmuş ayaklardı. Tanrı'ya şükür bir kız hasta çıkmıştı ve botları kuruydu.

"Eldivenlerini ve ceketini burada bırak" diye tavsiyede bulundu Lisa. "İki aşamalı çalışıyoruz, kahvaltıdan sonra buraya geri dönüp dışarı çalışmasına gidene kadar bekleyeceğiz." Kamptaki herkes çalışıyor görünüyordu. Bazıları hasta arkadaşlarına ya da bir VIP'e götürmek üzere ellerinde sefertası taşıyorlardı. Diğerleri, çalışmaktan muaf tutulmak için son denemelerini yapmak üzere dispansere koşturuyorlardı. Ekip şefleri, ofise girip çıkıyorlardı.

Dışarı çıktığımızda yiyeceklerimiz hazır bekliyor oluyordu. Siyah kıvırcık saçlı, güzel Alman kızı İrma tezgâhtan tüm müfrezeye yemek dağıtmakla görevliydi. Çok açtım ve bir parça tuzlu ringa balığı ile *kasha*yı yemek için can atıyordum. Tam ekmeğimi mideye indiriyordum ki İrma beni durdurdu, "Şimdi yeme onu" dedi, "öğle yemeğinde yersin."

"Burada öğle yemeğinde ne veriyorlar?" diye sordum.

"Lezzetli sandviçler verilir çalışma sırasında. Onları elinde bil canım. Burada *kasha*nın iki fazladan porsiyonu vardır. Olga kendisininkini hiçbir zaman yemez –onun daha iyi şeyleri vardır–

sen bir tane alırsın, bu seni doyurur. Diğerini ben diğer masadan kaparım, onların istemediği bir tanesini. Bunu Hilde için saklarım, o daima açtır." İrma teneke kâseyi itti.

Bunu kabul edemezdim. Kendine almalıydı bunu. "Hayır, hayır, al işte" dedi. "Benim bir kız arkadaşım var. O benim için alır."

Teşekkür ettim, yedim ve kendimi çok daha iyi hissettim. Hızlı hızlı yürüyerek soğuk havadan bizim sıcak barakamıza geldik. Şimdi ne olacaktı?

"Olga talimatlarla gelir gelmez dışarı çıkacağız" dedi Lisa bana. "O zamana kadar, eğer yapabilirsen biraz dinlenebilirsin. En kötüsü yataklarımıza botlarla uzanamıyor olmamız." Battaniye ve şilteler o kadar kirliydi ki botlarımızla neden uzanamadığımızı anlayamamıştım; fakat kısa sürede böyle bir davranışın "kültürsüzlük" olarak değerlendirildiğini anladım.

Alman kızlar, kim olduğumu, benimle uyuşup uyuşamayacaklarını anlamak için etrafımı sardılar. Bir sigara ikram ettiler ve sorularımı cevaplandırdılar.

"Kantinden sigara satın alabilirsin, tabii ki en kötüsünü" diye bilgilendirdiler.

"Parayı nereden alıyorsunuz?"

"İşler burada iyiye gidiyor. Eskiden işçilere para ödemezlerdi; ama kışın votka verirlerdi. Bunu tercih etmediğimden o kadar da emin değilim" dedi İrma. "Şimdi içkinin yanına yaklaşamıyoruz."

"Fakat ne kadar harika! Burada ne kadar kazanıyorsunuz?"

"Oh, o kadar da umutlanma bakalım" dedi Ruth. "Eğer bu Ukraynalıların bazıları ya da bizim bu İrma gibi öküz kadar güçlüysen yüz ruble biriktirebilirsin. Fakat ben ayda on-yirmi rubleden fazla biriktirmeyi bir türlü beceremedim. Çok zorlu çalışmam sorun değildi ve çok uzağa da gidemezdiniz. Fakat o zaman Olga'nın seçtiklerinden biri değildim."

"Eğer şanslıysan margarin, şekerleme, malzeme de satın alabilirsin" dedi Anne denen kız bana. Çok güzel bir kızdı, harika sarı saçları, çok güzel cildi vardı ve eğer ağzını açtığında önden iki dişinin eksik olduğunu görmesem burada altı koca yıl kaldığına asla inanmazdım. Tabii ki bu kadarı da Vorkuta nişanı sayılıyordu.

"Hazırlansak iyi olur" diye araya girdi Lisa. "Dışarı çıkma zamanı gelmiş olmalı."

"Belki de Olga yolda ayağını ya da boynunu kırmıştır. Çocuklar, ona ne cenaze merasimi yapardık ama!" dedi Berlinli, renksiz

fakat güzel bir yüzü olan, esprili Hilde. Ülkede yirmi yaşında kızı vardı; ama kocası yoktu. Çocuğuna ne olduğunu düşünmemek için birbiri ardına komik hikâyeler anlatır ve zorlu çalışma sırasında moralimizi yükseltirdi.

Olga içeri girdiğinde barakalarımızdaki işçi kızlar çoktan çıkıp gitmişlerdi. "Herkes kalksın bakalım, geç kaldık."

Sigaralarından son bir fırt alan, ceketlerini ilikleyen kızlar yavaş yavaş kapıya doğru ilerler. Aceleye ne gerek var? Eğer geç kalırsak bu Olga'nın hatası, bizim değil. Vicdanlı Lisa ilk dışarı çıkanlardan, diğerleri geride. Herkes barakalardaki sıcaklığı son terk eden olma peşinde. Fakat eninde sonunda hepimiz gitmek zorundayız.

Dış kapıda hemen hemen bütün kamp beşerli sıra olmuş. İki müfreze birbiri ardına sıralanmış, tam bir kara fil ordusu, irkiyım ve beceriksiz.

"Beşerli sıralar halinde!" "Adanmışlar Müfrezesi buraya, buraya." "Sadladkina geri dur, bırak diğerleri geçsin!" "Susun yoksa vururum!" "Hey, sen bu müfrezeden değilsin, senin müfrezen bizden bir kilometre ötede, hadi acele et!"

"*Davai, davai,* beşerli sıralarla! Maximova Müfrezesi, hazır mısınız? Kaç kişi?"

"Maximova Müfrezesi, yirmidörtkişi, hazırdır!" Maximova'nın ekibi kontrol edilir ve konvoyun başında ilerlemeye başlar, çalışma müfrezesine refakat eden dört asker silahlarıyla hazırdır. Dış kapı açılır ve ilk birlik dışarı doğru yürür. En az yirmi kişi birbiri ardından dışarı çıkar, sıra bizdedir: "Stepanova Müfrezesi, yirmi bir."

"Beş, on, on beş, yirmi ve bir, *davai!*"

"*Stoy!*"* Durup dört askerimize bakarız. Zararsız görünürler; genç, zayıf köy çocukları. Açık havadaki, uzun ve soğuk günü düşünmekten bizden daha fazla hoşlanıyor değillerdir. En yaşlıları bir askerî komutu şakırdatıverir: "Konuşmak yasak. Sağa, sola, arkaya bakmak, koşmak, sıradan çıkmak yasak. Bu emre karşı herhangi bir itaatsizlik ya da eylem uyarısız ateş açmakla cezalandırılır."

"Donunu ıslatma bebeğim, bu şarkıyı biz ezbere biliyoruz" diye mırıldanır Hilde.

"Sessiz olun yoksa ateş açarız."

* Rus.: Dur. (ç.n.)

"Bu salak yeni olmalı. Dur sen, birkaç gün geçsin o da alışır buralara. Asker yurttaş, öksürmeye izin var mı?" İrma aniden kötü bir şekilde öksürmeye başlar, diğerleri de ona katılır. Geri kalanlar gülmeye başlar. Zavallı asker ne yapacağını bilemez, ateş etmeye ilişkin bir şeyler bağırır ve bize yürüme emri verir: "*Davai, davai,* daha hızlı!"

Ayaklarımızı sürürüz, önümüzdeki Ukraynalılar onlara yetişmemiz için durmak zorunda kalırlar. "Haydi bakalım, Alman hanımefendiler, size nasıl yürüneceğini göstereceğim" diye bağırır Olga.

"*Rheuma*', *Herr Doktor, Rheuma!*" diye güler uzun boylu, sağlıklı kız Ellen, arkadaşı Maria'ya dönerek. "Doğru değil mi ama Mariechen? Bugün nasıl hissediyorsun?"

"Senden nefret ediyorum Ellen. Benimle nasıl eğlenirsin! Ne kadar acı çektiğimi bilmiyorsun." Kırk beş yaşındaki *Hausfrau*, dürüst Maria incinmiş gibiydi.

"Düşünün Madam, Suaygırına gidiyor –sen bizim doktorumuzu görmedin henüz, bekle hele– hasta çıkartılmayı umut ederek" diye açıkladı bana Hilde. "Evet, Aygır ona şöyle bir bakar. 'Ne istiyorsun?' derken tükürükler saçar. Ve bizim kibar, küçük hanımefendimiz tam bir hayal kırıklığı içindedir, bütün söyleyebileceği, '*Rheuma, Herr Doktor, Rheuma*'dır. Zambak beyazı ellerini oğuşturur. Bayan Aygır'ı görmelisiniz, '*nix verstehn*' diye geğirir ve onu dışarı atar. Zavallı küçük Maria, bir kadına bile erkekmiş gibi hitap ediyor, sırf romatizma yüzünden. Düşünsenize bunun için doktora gidiyor, sanki herkeste aynı illet yokmuş gibi."

"Çabuk koş Gerda, bana iyi bir tane al." "O benimki, çek git!" "Hey, ben buraya önce geldim, çek o lanet olası ellerini ondan!" "Çekmesene." "Ne bok yiyeceksin iki kürekle, her elinde bir tane, Stakhanovska mısın?"" "Bak Anja, senin için bir tane aldım." "Lanet olasıcalar, bana işe yaramaz olandan başkasını bırakmamışlar!"

Alet ambarının önündeyiz, o günkü çalışma için aletlerimizi seçiyoruz. "Neden herkes kürek için kavgaya tutuşuyor ki?" diye merakla sordum. "Küreklerin nasıl olduğunun ne önemi var ki?"

' Alm.: Romatizma. (ç.n.)

" Sovyetler Birliği'nde, 1930'lu yıllarda aşırı üretim yaptığı için "emek kahramanı" ilan edilen ve örnek işçiliğin timsali olarak gösterilen Stakhanov'un isminin kadınlara uygulanmış hali. Burada bir kadın, diğerinin aşırı gayretkeşliği ve çalışkanlığı ile alay etmek için bu deyimi kullanıyor. (ç.n.)

"Yakında anlarsın" dedi Anne. "Kötü kürekle ölümüne çalıştığın halde normunu dolduramazsın. Dur bakayım seninkine. Görüyorsun ne kadar ağır ve küçük, küreğin ağzı da keskin değil. Benden iki misli daha fazla çalışmak zorundasın. Daha sonra sana farklı bir tane bulmaya çalışayım."

Bizim müfreze yirmi bir kürek, altı kazma, iki balyoz ve çok sayıda levye ile donanmıştı. Alametifarikalarımızı omuzlarımızda taşıyarak yürüyüşe geçtik. Benimki ikide bir omzumdan kayıyor, sağımdaki solumdaki insanlara çarpıyordu. Birkaç dakika sonra, dondurucu soğuk yüzünden küreği tutan elim uyuştu ve küreği öbür omzuma almak zorunda kaldım. Serbest kalan elime kan hücum etti ve parmaklarım fena halde acımaya başladı. Daha işe başlamadan ayakta zor duracak hale geldiysem günün geri kalanını nasıl tamamlayacaktım?

Devam ederiz, bir dizi demiryolu geçtikten sonra bizi işe götürecek trene varırız. Lokomotif sıradan bir buhar makinesidir. Yataklı vagonlar, pencereleri kapatıldığı ve ağır tren kapıları dışarıdan kilitlendiği için çok az hava alma deliği bulunan sığır taşıma vagonlarına dönüştürülmüştür. İtiş kakış yeniden başlamıştır. Herkes iyi bir "köşe" kapmak için vagona ilk girenlerin arasında olmak istemektedir. Güçlü bir Ukraynalı kız, arkadaşlarının çıkması çok zor olan vagona iki basamakta kolayca çıkabilmeleri için dizlerini ve ellerini basamak gibi kullanır. Bir Alman da diğerleri için aynı şeyi yapar. Aşağıda en son kalan yukarı çekilir.

Herkes vagonlara binince kapılar kilitlenir ve o karanlıkta sırtımızı dayayacağımız bir yer bulmaya çalışırız. Önce binmenin neden bu kadar önemli olduğunu anlamaya başlamıştım. Eğer vagonun duvarlarına dayanabilirseniz trenin şiddetli sarsıntısına karşı bir ölçüde destek alabilirdiniz; ortalarda bir yerde duruyorsanız sürekli sallanırdınız ve sardunyalardan farksız insan yığının üstüne düşer, yolculuğun sonunda sinirsel ve fiziksel olarak tam bir enkaza dönerdiniz. Eğer şanslıysanız ve gerçek bir köşe bulmuşsanız ayaklarınızı sarkıtıp küçük bir şekerleme bile yapabilirdiniz.

Aralıksız, tam yarım saat gittik. Kızlar huzursuzlanmaya başladı, herkes donmuş durumdaydı.

"Bir yanlışlık olduğunu düşünüyor musunuz? Belki de bugün çalışmaya gitmiyoruz" dedi biri umutla.

"Nerede o şans bizde" diyen İrma'nın sesi duyuldu. "Bu her zaman olur. Kondüktör muhtemelen sarhoş ve kendine gelmeye çalışıyor. Fakat bizi oraya ulaştırırlar. Ne kadar geç gitsek o kadar iyi bana kalırsa."

"Tuvaletim geldi" dedi şişman bir kız olan Tuse, ağlamaklı bir sesle.

"Oh, yine mi! Şimdi mümkün değil. Daha çişi donduracak kadar soğuk yok ve ayakkabılarımızı da ıslatamayız. Oraya varıncaya kadar beklemek zorundasın."

"Yapamam. Bir dakika bile bekleyemem!"

"Bir kap, bir kap. Tanrım, bir kap verin!"

"Tanrı'nın cezası, altına yap o zaman!"

"Mesane sorunum varsa ne yapayım" dedi Tuse yine ağlamaklı.

"Senin mesaneni biz mi çekeceğiz yani şimdi. Orana bir tıpa koy!"

"Hadi kızlar, tartışmanın âlemi yok. Şu köşeyi açıverin Tuse için. Köşeden çekilsin bakalım herkes. Hadi bakalım Tuse; ama dikkat et, etrafa sıçratma!"

Kızlar köşede küçük bir yer açtılar. Tuse kendini daha iyi hissetti, her şey normale döndü ve Ukraynalılar o harika şarkılarından birini söylemeye başladılar. Yaklaşık on kadar kızın üç sesli söylediği şarkının melankolik tonu inanılmaz ölçüde kederli bir hava yayıyor ve karanlıkta dalgalanıyordu. Kimse konuşmuyordu, vagondaki bütün kızlar bir dakika için kendi trajedilerinin ve durumlarının umutsuzluğunun ayırdına varıyordu. İlk kez sefalette dayanışmayı ve yoldaşlığı hissedebilmiştim. Nereden geldiğimizin, ne yaptığımızın ya da hayatta neyi hedeflediğimizin bir önemi yoktu, burada bir aradaydık ve hepimiz birbirimize bağlıydık.

Sonunda tren hareket etti ve nakledilen mal ve eşyalar gibi sağa sola saçıldık.

"Neden bu lanet şey bu kadar tangırdıyor? Raylar mı arızalı?"

"Bizim işimiz" diye bilgi verdi bana kızlar. "Dün yaptığımız yere gelinceye kadar bekleyeceksin, muhtemelen çökme var."

Fakat yaklaşık otuz dakika kadar ağır ağır gidip sallandığımız halde fazla bir yol katetmemiştik. Tren, yolun ortasında durdu ve biz geri kalan bir millik yolu yürüyerek gittik. Orada küçük gruplara ayrıldık ve günlük normlarımız verildi: bir gece önce tren tarafından dökülen çakılları kürekleyerek demiryolunu döşemeye devam etmek. İklim nedeniyle tren rayları çok yüksek bir setin

üstünde bulunuyordu. Demir raylar ve bağlantılar bu setin üstüne konduktan sonra tren daha başka malzemeleri de getirebiliyordu. Ancak bundan sonra gerçek çalışma başlıyor ve rayların birleştirilmesine girişilebiliyordu.

Daha güçlü ve pratik kızlar, hattın sonunda çalışıyorlardı. Demir cıvatalara çekiçle vuruyor, levyeyle yükselttikleri rayları tokmaklayarak birbirine bağlıyor, delikleri çakıllarla ve atıklarla dolduruyor, raylar trenin ağırlığına dayanacak hale gelinceye kadar sağlamlaştırıyorlardı.

Müfreze başkanları kadar her sabah çalışmayı planlamaya gelen proje amiri de verilen kotaları tamamlamanın mümkün olmadığını biliyordu. Bütün sorun kimin kimi aldatacağı ve ne ölçüde aldatacağıydı. Eğer amir, hepimizin sevdiği Fredje gibi usta ve bu işin kurduysa Moskova'yı nasıl kandıracağını bilir, günün sonunda müfrezeye yüzde 80-90 başarı notu verirdi (aslında verilen hedefin ancak yüzde 30'u gerçekleşmiştir); bu da kızların ona karşı iyi niyet gösterilerine yol açar, arasıra çalışan kızlardan birini çalıların arasına atardı. Tabii hava koşulları izin verdiği ölçüde.

Ortalık hâlâ karanlıktı ve ancak birkaç adım ötemi görebiliyordum, çevremde kahverengi ve düz topraktan ve tundranın haşin, yabani bitkilerinden başka bir şey yoktu. Yine yağmur başlamıştı. Askerler işaretleri dikiyorlardı. Bu işaretlerin sınırları içinde serbestçe hareket edebilirdik, onları aştığımızda vurulurduk. Bizi gözlüyorlardı, her dakika daha fazla ıslanarak ve üşüyerek. Onların durumu mahkûmlardan daha kötüydü, biz en azından çalışarak ısınıyorduk. Aslında ben terliyordum ve yağmurun soğuğu hiç geliyordu. Canımı esas sıkan şey, doğru dürüst bir işe yaramamamdı. Tepenin altından üst kısmına yarım saat kürekle çakıl attıktan sonra kolum kesinlikle kalkmaz olmuştu. "Biraz dinlen" diye tavsiyede bulundu kızlar. "Yavaş yavaş alışacaksın."

"Bırak da Ellen'i buraya alalım, daha iyi olur" dedi Lisa. "Sakatlarla bu işi yapmamız pek mümkün görünmüyor."

"Sana Tuse'yi yollayalım" diye teklif etti Anne, haince. "Ellen bizimle çalışmak zorunda."

"Hayır, teşekkürler. Dr. Rheuma'yı ve o hapishane çöp sepetini almayı tercih ederiz."

Kendimi tam anlamıyla başarısız hissediyordum. Hattın gerilerinde çalışan İrma'dan kazma almaya gönderildiğimde onu balyoz sallarken gözlemledim. Benden uzun değildi. Neden o bunu

yapabiliyordu da ben bir küreği bile kaldıramıyordum? Belki de düşündüğüm kadar ağır değildi. "Bırak ben de bir deneyeyim" diye rica ettim ondan. Balyozu yere bırakıp geri çekildi. "Hadi bakalım." Balyozu yerden bir milim bile kaldıramadım.

Öğleyin Olga, yemek arası verdi. Her şey sırılsıklamdı. Sığınılacak hiçbir yer yoktu.

"Ateş, bir ateş yakalım!"

"Konvoy, izin verin de bir ateş yakalım" diyerek askerleri ikna etmeye çalıştı Olga.

"*Nyet!*"

"Bunu biliyorum, bu domuz yeni. Umarım zatürreden geberir."

Islak çakıllara oturup ekmeklerimiz iyice ıslanmadan yemekten başka çaremiz yoktu. Bir kız, sigarasını yakabildi ve yağmurdan dikkatle koruyarak elden ele geçirdi. Hepimiz ıslak elbiselerimizle öylesine üşümüştük ki soğuğa dayanabilmek için durmadan hareket etmek zorundaydık. Tuvalet rutini de zaman alıyordu. Gizlenecek bir köşe bucak da yoktu. Bu yüzden kızlar bir duvarın kenarına çömeliyorlardı; ıslanarak ve son derece rahatsız bir şekilde.

Öğleden sonra sabahtan da kötüydü ve benim işim ilerlemiyordu. Yine de saatler yavaş yavaş ilerledi, gri gün ışığı giderek yeniden karanlığa evrildi. Artık geceydi. Ne zaman bitecekti çalışma? Gün boyunca sağa sola koşturarak yapılan işleri kontrol eden Olga yanımızda bitti. "Buradaki işi bitirince işi bırakabilirsiniz. Diğer müfrezelerle aşağı tarafta toplanın."

İş bitmişti! Ne ki saatlerimizi almıştı. Deliler gibi çalışmıştık. Herkes kendini paralamıştı, herkes birbirine yardım etmişti. Ne akıllıca bir sistem. Kimse yoldaşına ayakbağı olmak istemiyor, kimse eve dönüşün gecikmesine neden olmak istemiyor. Böylece herkes ölümüne çalışarak hapishane arkadaşları için demiryolu yapıyordu.

Hep birlikte çalışarak işi zamanında bitirmiş ve toplanmıştık. Diğer bütün müfrezeler de oradaydı. Fakat tren neredeydi? Bütün gün boyunca oradaydı. Fakat şimdi nereye gitmişti?

"Tren kırk beş dakika kadar önce gitti!"

"Şaka yapıyorsun! Yine mi yaptı o adam bunu! O kokarca, o pis köpek! Zagraskin, o köle güdücü!"

"Zagraskin de kim?" diye sordum.

"Vorkuta'nın kralı" diye açıkladı Anne. "İnşa ettiğimiz bütün demiryolu ağ sisteminin sahibi. Tabii ki gerçek anlamda sahibi değil; ama sanki sahibiymiş gibi davranır. Düşünsene, bu köpek daha iki yıl önce kamptan çıktı ve şimdi pratikte ülkeyi yönetiyor. Bir suçlu, bir eski mahkûm ve şimdi mahkûmları bir özgür insandan daha kötü bir şekilde sömürüyor. Buradaki en kötü mahkûm takımından biriydi. Sekiz yıl kaldı içeride, iyi halden dolayı onu dışarı çıkardılar. *Blatnoy*'ydu*, *Suka*** oldu."

Anlamamıştım. "*Blatnoyi* nedir? *Suki* nedir?"

"*Blatnoyi,* son derece sıkı bir suçlular grubudur" diye açıkladı Ruth. "Onlar son derece sıkı kurallara göre yaşarlar. Kimse için çalışmazlar, özellikle hükümet için hiç çalışmazlar. Tamamen hırsızlıkla ve adam öldürerek yaşarlar; fakat genellikle zenginden alıp fakire verirler. İçlerinden biri kurallara uymadığında ya da bir iş kabul etmek gibi bir *Blatnoy*'u küçük düşürecek bir şey yaptığında ona *Suka* –kancık– derler ve eski çete arkadaşları tarafından tasfiye edilir. O bir haindir, anlıyor musun ve bir hükümet görevlisinden bile daha kötü olduğu düşünülür."

Rus arkadaşlarıma sorarak daha sonraları bu ilginç konu hakkında daha fazla bilgi toplamaya çalıştım. Fakat bu konuda çok az bilgileri vardı. Aslında çoğu, tutuklanmadan önce *Blatnoyi* hakkında hiçbir şey duymamıştı ve onlarla hiçbir bağları olmamıştı. Öyle görünüyordu ki dışarıdaki normal toplumdan bir vatandaş böyle bir şeyin varlığından kesinlikle haberdar değildi. Oysa bu, Sovyetler Birliği'nin tüm bölgelerine yayılmış devasa bir örgüttü. Somutlaştırmak zordu; ama basitçe söyleyecek olursak bu, demir yasalarla gerçekleştirilen gevşek bir kardeşlik örgütüydü.

Bu örgütün kökeni, muhtemelen Çarlık Rusya'sındaki ve İç Savaş dönemindeki anarşizan çetelerdi. *Blatnoyi* bu yıllardan kalmıştı. Bunların sayıları İç Savaş'ta, ünlü *Bjesprizornyi* olayıyla yani çok sayıda evsiz çocuğun ve yine İkinci Dünya Savaşı'nın kargaşalık ortamında köklerinden kopmuş binlerce umutsuz gencin ortaya saçılmasıyla büyük ölçüde artmıştı. Daha genç olanların çoğu, politik ataları hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı ve tamamen politika dışıydılar. Öte yandan, daha yaşlı olanları çok güçlü bir politik inanca sahiplerdi ve bu inanç anarşistlerinkiyle

* Rus mahkûmlarının kendi aralarında oluşturdukları bir dayanışma örgütlenmesi. (ç.n.)

** Rus.: Kancık, hain. (ç.n.)

aynıydı: her türlü otoriteyi reddetmek ve her türlü devlet biçimini ortadan kaldırmak. Onlara güç veren ve disiplinlerini sağlayan bu inançtı ve bu da otoritelerin bu sorunu çözmesini son derece zorlaştırıyordu.

Blatnoyi, kendisiyle birlikte geçmişten harika ve son derece kederli, eski Rus şarkılarını da günümüze taşımıştı. Puşkin'i ve Lermontov'u ezbere biliyorlardı. Tolstoy'un, Dostoyevski'nin, Çehov'un ve Turgenyev'in bütün romanlarını ve kısa hikâyelerini biliyorlardı. Balzac ve Victor Hugo'nun eserlerini bile biliyorlardı. Bildikleri her şeyi daha genç kuşaklara aktarıyor ve nereye giderlerse gitsinler orada yeni malzeme topluyorlardı. Okumuyorlar; ama ağızdan öğreniyorlardı.

O gece üşüyerek, aç, sefil ve çıldırmış bir halde tam bir saat bekledik. Kampa dönmemiz için ayrıca bir saat daha yol kat etmemiz gerekiyordu; trenden alet ambarına, alet ambarından barakaya. Neden yapıldığını Tanrı bilir, altı müfreze sayılıp, aranıp sonunda içeri alındığında saat gecenin 8'ini geçmişti. Altı müfreze –yaklaşık yüz kadın– aç kurtlar gibi yemekhaneye koştu.

Her müfrezeden seçilmiş iki kız yemeğin dağıtıldığı yere gidip herkesin yemeğini alıyordu. Bizim için bu işi yapan yine Olga ve bir Ukraynalıydı. Buhar içindeki yemekhanede kalabalığı iteklevyerek ilerlemeye çalışırken ikinci müfreze masadaki yerini almıştı bile, başarısından dolayı büyük bir memnuniyet içinde. Çevremize bakıp boş yer aradık. Her yer doluydu. Bir eski, kulağı kesiğin kartal gözleriyle etrafı süzen Anne, diğer köşedeki bir yeri işaret etti. "Çabuk, orayı tut, o masa neredeyse yemeği bitiriyor."

"İmkânsız, oraya gitmeme izin vermezler."

"Tekmele, dirseklerini kullan, gücünü kullan yol açmak için. Formalite için zaman yok."

"Afedersiniz" diye mırıldanarak önümdekileri itmeye başladım. Fakat önümdeki insan duvarı bir santim bile yerinden oynamadı.

O komik şapkasıyla kalabalığın üstünden başını uzatan Hilde, iki masa öteden uzun kollarını bize doğru salladı. "Buraya gelin, herkes buraya gelsin. Bütün masayı kendi başıma sizin için ayırdım. Takviyeye ihtiyaç var."

"Stepanova Müfrezesi, 21" diye bağıran İrma'nın sesini işittim.

"Stepanova Müfrezesi, 21. Tamam. Masanız var mı?" Bu, aşçının en kritik sorusuydu. Eğer müfrezenin masası yoksa beklemek

zorundaydı ve bir başka müfreze bölge hâkimiyetini *de facto* ele geçirip yemek alma önceliğini kazanıyordu.

"Var!" diyen İrma, kesin bir otoriteyle doğruladı ve oradan geçen bir kızdan kaptığı tepsiyi aşçının karnına doğru itekledi. Aşçı, ilk kâseyi doldururken İrma, müfrezesinden en yakın olana çabucak dönüp sordu: "Bir masa var mı?"

Hilde'nin olduğu yere doğru bir dalış yapıp yolumuzun üstündeki kızgın kalabalığı iteklemeye başladık.

Oraya ulaştığımızda masa çoktan kapılmıştı.

"Bazı insanlar burada yalnız başlarına olduklarını sanıyorlar, öyle düşünmüyor musun?" Anne benimle sakince sohbete girişmişti.

"Acaba onları biraz daha acele ettirebilir miydik? Bu hanımefendiler o kadar da fazla iştahlı görünmüyorlar."

"Altlarındaki tabureyi çekse miydim?" dedi Ellen.

"Şimdi tatlı için bekliyorlar sanki."

"Hey, bu masa Smerdova Müfrezesine ayrıldı" dedi Hilde'nin yanında duran bir kız.

"Ayrılmış mı? İzin ver de buna kısa ama kesin bir askerî kahkahayla yanıt vereyim: 'Ha, ha!' Madam kendini Restaurant de Paris'te sanıyor galiba. Yanlış adrestesin, canım. Burası Stepanova ekibinin. Gazla!" Hilde gayet rahat bir havadaydı.

"Fakat ben..." Cümlenin gerisini duyamadık; çünkü masadaki kızlar sonunda kalkmaya karar vermişlerdi. Daha yerlerinden bile kalkmamışlardı ki biz, İrma için bir tane de fazladan olmak üzere taburelerini kaptık, kirli tabakları iki yığın halinde bir köşeye topladık ve masayı, üzerinde on dört çorba kâsesi bulunan tepsiyle gelen İrma'ya hazır hale getirdik.

Hepimiz çorbalarımızı almak üzere yerimizden sıçradık. Hangi kâse daha doluydu? Hangisi daha yoğundu? Deneyimli gözler böyle önemli bir durumda bir bakışta durumu tespit edebilirdi. Herkes bütün kâselerde patates parçalarına son derece az rastlandığını kesin olarak biliyordu; patatesler yiyecek müfrezelerine ve mutfağa gidiyordu. İrma seleflerimizin kirli tabaklarını alıp tezgâha götürdü ve ikinci yemeği aldı: *kahsa* ve içinde büyük bir mucize olarak kocaman bir rengeyiği parçası. Yasal olarak *kasha*'nın da yarım çay kaşığı yağ ihtiva etmesi gerekiyordu; ama hiçbir zaman mutfakta yeterli yağ bulunmazdı.

Kızlar *kasha*'dan şikâyet etseler de ben yemeğimden fazlasıyla memnundum. Bir ısırıklık bir şeydi; ama bu, yıllardır yediğim ilk etti.

"Hey" dedi biri, "acele ederseniz banyoda Timofevas'nın kızlarını geçebiliriz. Haydi kızlar."

"Biliyorum: Modern gençlik. Yemek sonrası kahvenizi şöyle ağız tadıyla içmenize izin vermezler" dedi Hilde, kızgın.

"Oh, haydi Hilde, bitirdin neredeyse."

"Ya hazmetmem, *Herr Doktor.*"

"Yemeği hazmetmek. Neden burada kalmak istediğini biliyorum. Tabakları yalamak ve ortalıkta bulunanları yürütmek istiyorsun. Çok onur kırıcı. Umarım yapmazsın böyle bir şey." Maria çok ciddi konuşuyordu.

"Vaazını kendine sakla, Maria. İstediğimi yapacak kadar yaşlıyım. Belki de senin vücudun benimki kadar yemek istemiyordur. Bende barsak kurdu var, hâlâ midemin tamamen boş olduğunu hissediyorum."

"Utandım doğrusu. Hadi çıkıp gidelim buradan" dedi Maria ve Hilde hariç hepimiz kalktık. Onunla kalmayı ve kalanları toplamayı ne kadar isterdim. Fakat daha ilk günden buna cesaret edemedim; daha sonraları onunla birlikte gidip fazladan porsiyon aldığım oldu, o zaman dünya daha farklı görünüyordu insana.

Hepimiz barakalara koştuk; fakat Timofeva'nın kızları bizi geçmişti. 2 Numaralı Baraka'daki kamp hayaleti, *Dnevalnaya*, evimizi temizlemekle görevli bir diğer yaşlı ejderha, bizi kapıda karşıladı bağırarak: "Çıkarın ayakkabılarınızı, kültürsüz yaratıklar. Bütün gün ölümüne çalıştım, döşemeleri sildim ve bu pislikler gelmiş, her tarafı ıslatıp pisletiyorlar. Şu orospunun yaptığına bakın! Kimseyi bırakmam içeri."

Ellen kızgınlıkla onu iterek geçmek istedi. Fakat bazı özel hizmetler için onu hoşnut tutmak isteyen *Dnevalnaya*'nın arkadaşları tartışmaya giriştiler ve biz de girişte botlarımızı çıkarıp içeri yalınayak girmek zorunda kaldık. Islak ayaklarımızın soğuk döşeme üzerinde bıraktığı lekeleri görmek hoşuma gitmişti.

*Dnevalyana*lar çok önemli şahsiyetlerdi. Eğer barakanızdaki *Dnevalnaya* sizden hoşlanmamışsa gündüzleri eşyalarınız ortadan yok oluverirdi ve eve döndüğünüzde yıkanmak için sıcak su bulamazdınız. Sigara içmenize izin vermezdi. Eğer sizden hoşlanırsa onu ara sıra görürseniz gündüzleri ayak işlerinizi yapar, gizli

hazinelerinize göz kulak olur, sizin için bir kova sıcak suyu hazır ederdi. Hayatımızdaki en öfkelendirici şeylerden biri, kızların zorlu çalışmayla elde ettikleri birkaç rubleyi bu uçan süpürgeye binmiş cadılara, çalışabilecek durumda olan kurutucuya ve nihayet ihtiyaç duydukları bir şey için "sosyete hanımefendileri"nden herhangi birine vermek zorunda olmalarıydı.

Islak elbiselerimizle ambara koştuk. Diğer müfrezeler kendi elbiseleri için sobanın çevresinde iyi yerler tutmuşlardı. Bizimkilere ancak çok sayıda giysiden sonra kuruma sırası gelecekti. Bunun da tek yolu, bütün gece boyunca ıslak giysilerimizi kuruyanların yerine koymaktı ve tabii ki yaşlı ejdarhanın onayını almak da çok önemliydi bu konuda. Eğer sizden hoşlanıyorsa buna izin verirdi; hoşlanmıyorsa giysilerinizin sabaha kadar kurumaması onun kabahati değildi. Ya ertesi sabah ne olacaktı? Yüzden fazla kişinin on altışar parçalık giysi yığınının arasından kendi on altı farklı parçamı bulup çıkartmam ne kadar zaman alacaktı?

"Onları bir şekilde birbirine bağlamalısın" diye tavsiyede bulundu Lisa. "Aksi takdirde bir saat önce uyanmak zorunda kalırsın." Bana, çoraplarla eldivenlerin, ayak sargılarıyla ceketin vb nasıl birbirine bağlanacağını gösterdi. Ertesi sabah anladığım gibi bu, karmaşık bir işti; ama gerekliydi. Gerçi ıslak ıslak bırakılmış ve birbirine bağlanmış giysileri o yığından çekip çıkartmak da ayrı bir sorundu.

"Işığımdan çekil" dedi çeyizini dikmekte olan alt ranzadaki kız. Kurutma bohçasına atmak zorunda olduğum üstümdeki ıslak iç çamaşırlarıyla banyoya gidiyordum.

Banyo kalabalıktı. Bazı Ukraynalı kızlar henüz işlerini bitirmemişlerdi, bazı Almanlar da yıkanmaya yeni başlıyorlardı. Tahta bir çerçeveye oturtulmuş, tenekeden, dar bir "lavabo" vardı. Üstünde suyun aktığı, kapaklı, tahta bir kutu bulunuyordu. Su, beş ince metal borudan geliyordu, bunlardan biri geriye doğru itildiğinde su damla damla akıyordu. Aynı anda yalnızca beş kız yıkanabiliyordu ve hareket etmeleri için çok az yerleri vardı.

Beş kişi yıkanıyordu. Bir paçavrayı az bir suyla hafifçe ıslatıp bir parça kahverengi sabunu ona sürüyor ve kahramanca bir çabayla vücutlarının kirini çıkarmaya çalışıyorlardı. Diğer yirmi kişi sabırsızlıkla, yıkanan beş kişiye acele etmeleri için baskı yapıyordu. Kuru giyecekleri koyacak bir yer yoktu, insan tek ayağının üzerinde dengesini kurmaya çalışırken bir diğer küçük paçavrayla

kendini kurulamak zorundaydı. Bu manzarayı tiksinerek seyrettim. Ne yaşam ama!

Sonunda lavaboda bana da sıra geldi ve ayağımdan çıkarttığım çoraplarımdaki siyah boyayı, ellerimin çatlaklarındaki kirleri yıkamaya çalıştım. Soğuk suyla ve fırça olmadan bu mümkün değildi. Sonunda ranzama çıkabildiğimde saat gecenin 10'unu geçiyordu; yorgun ve bezgin. Tyotya yerinde yoktu. Hilde bana bir sigara verdi, yanındaki üç boş yatağın üzerinden onunla konuşabilirdim.

Ondan, burada herhangi bir politik denetim ya da ideolojik eğitim olmadığını öğrendim. Sandığımın tersine, ara sıra bazı kültürel olayların dışında politik görevliyle herhangi bir bağlantı da yoktu. Hilde'nin de görevli olduğu kütüphanede Rusça gazete ve kitaplar bulunuyordu, gerçi Byron'dan İngilizce ve Victor Hugo'dan Fransızca birer kitap da vardı. Fakat onun bana söylediğine göre burada okumak için asla zaman olmazdı ve bu gerçekten önemli bir sorun değildi. Bildiği kadarıyla kampın şefi vardı; ama onu şimdiye kadar gören olmamıştı. Sıradan işçiler onunla yalnızca *predurki* aracılığıyla bağlantı kuruyorlardı.

"Bir *pridurka** kamptaki hafif işlerden birini alan herhangi biridir" diye açıkladı Hilde, "müfreze başkanları, ofis işçileri, revirde, giysi-paçavra bölümünde, kantinde çalışanlar gibi. Onlara VIP de diyebilirsin. Onlara korku kampı numara 1 denir. Bize pislikmişiz gibi davranırlar ve gerçek patronlardan on kez daha kötüdürler. Tabii ki şeflerle yatarlar ve her çeşit ayrıcalığa sahiptirler. İğrenç bir takım."

Anne bana biraz "çay" ikram etmeye geldi, içinde biraz şeker bulunan sıcak su. Nefisti. Her barakada, çaydanlıkta sıcak su vardı. Rusların ve Ukraynalıların İngilizler kadar çok çay içtikleri kesindi. Hiçbir Rus, en kötü düşmanını bile su ve ekmekten yoksun bırakmazdı. Diğer her şey lükstü. Şeker haftada bir kere dağıtılıyordu. Bu, çuvallar içinde verilen birkaç büyük, işlenmemiş şeker kütlesiydi. Bunları vurarak parçalıyorduk.

Hilde, satın alınabilecek en ucuz tütün olan *Makhorka*'nın nasıl sarılacağını gösterdi bana. *Makhorka*, tütün tarlasından elde edilen çok sert, işlenmemiş tütündü. Öyle gevşek ve kuruydu ki ancak kalın gazete kâğıdına, sonuna doğru genişleyen bir koni şeklinde sarılabiliyordu. Bana yalnızca *Pravda*'nın istenen tadı

* Rus.: Aptal. (ç.n.)

verdiği söylendi. Sert *Makhorka*, kalın kâğıtla ya da gazete kâğıdı ile bir araya geldiği zaman bir atı bile öldürebilirdi. Fakat fiyatı sadece elli beş kopeğe geliyordu ve benim düzenli diyetim olmuştu.

Kızların çoğu uyuyordu. Ortalık sakindi. Her taraf kokuyordu, uzun odanın sonunda yanan iki sobadan sıcaklık yayılıyordu. Ancak şimdi fark ediyordum yatağımın yakınına iliştirilmiş bir hoparlör olduğunu; Moskova radyosunun sesi geliyordu. Gece yarısı haberlerini veriyordu. Haberlerden sonra bir saat klasik müzik vardı. Bir şeyleri öylesine özlemiştim ki bu iki olayı, beklemenin çekiciliğine direnememiş ve sabahları helada politik olayları duyuran ve yorumlayan kişi olmuştum.

İlk çalışma günüm sona ermişti. Ayakta kalmak için mücadele edilen on sekiz uzun saat, kaşındıran samanların ve tahta yatakların üzerinde gerinmek ve rahatlamak için yeterli yerden yoksun olarak birkaç saat dinlenme ve kesinlikle ilki gibi bir başka gün. Bu mu yaşamak? Acaba sabahın dördünde on altı parça giyeceğimi bulabilecek miyim? Korku ve endişesiyle uykuya daldım.

Yüksek Sezon

Yağmur sezonu yaklaşık bir hafta sürdü. Bundan sonra biz de çakıl küreklemekten kar küremeye geçtik. Her sabah, daha kimse demiryolunda herhangi bir çalışma yapmadan, dağ gibi karın atılması gerekiyordu. Kar dağlarımız gittikçe yükselirken üç katmanda kürek sallamak zorundaydık. Beş kız, aşağıdan karları kürekle mümkün olduğu kadar yukarı fırlatıyor, diğer beş kız kar dağının tepesinde bu karları düzledikten sonra artanını bir kat daha yükseğe atıyor ve burada bulunan bir başka beş kız da bu kattaki karları düzlüyorlardı. Ağır bir işti. Herkes bel ağrısından, kollarının bitkin düşmesinden, nefes alamamaktan şikâyet ediyordu. Fakat işe devam ediyorduk. Bir dakikadan fazla dayanılamayacak kadar soğuktu hava, ayrıca kota doldurulmak

zorundaydı. Kar temizlendikten sonra pürüzlü yerde dengemizi bulmaya çalışarak, donmuş ormanda kayarak, henüz döşenmesi tamamlanmamış rayların içindeki deliklere takılıp sendeleyerek tahta bağlantıları çifter çifter taşımak zorundaydık. Bilmiyorum nasıl olup da boynumuzu kırmadık. İlginçtir ki hiç kimseye bir şey olmadı. Bağlantıları, donmuş bataklıktaki yerlerinden oynata oynata çıkarmak zorundaydık ve bu halleriyle daha da ağırlaşmış oluyorlardı.

Bütün bir demir rayı kaldırıp taşımak için yaklaşık on beş kıza ihtiyaç vardı. Bu, müfreze başının bulunmasının kesinlikle gerekli olduğu bir işti. O, bütün kızların gerçekten rayı kaldırdığından emin olmak zorundaydı yoksa rayı ayaklarımıza düşürmemiz işten bile değildi. Müfreze başı, sert ve kesin emirler veriyordu ve beni esas şaşırtan, bu canavarı her seferinde gideceği yere sağ salim götürebilmemizdi.

Akşamları trenle gelen çakıl, ertesi sabaha kadar toprak gibi donuyordu. Bir şeyi kürekle atmadan önce kazmayla, hatta bazen takoz koyup balyozla vurarak dağıtmamız gerekiyordu. Zagraskin'in kendi demiryolundan getirttiği malzemenin çoğu madenlerden çıkarılmış çakıl, atık ve cüruftu.

"Bakın, bir hile buldum kızlar" diye fısıldadı İrma. "Deliklerinizi büyük bir cüruf topağıyla doldurun, üstüne de biraz çakıl koyun ki dolmuş görünsün. Kimse bir şey fark etmez ve böylece kotamızı tamamlarız."

"Fakat o zaman deliğin içi göz göz olur ve tren geçerken tuz buz olur" diye itiraz etti vicdanlı Lisa.

"Kimin umurunda?" diye atıldı Ellen. "Gelecek sefer yapalım bunu. Gelecek ay eğer aynı işte çalışırsak rahat ederiz, öyle değil mi?"

"Evet ama ya fark ederlerse? Bu sabotaj olur."

"Tabii ki öyle; fakat fark etmezler. Bir ya da iki gün önce kimin tam olarak hangi işte çalıştığını kim hatırlar ki?"

Hepimiz aslında hiçbir ağırlığı olmayan kocaman topaklar bulmaya koşturduk. Olga, biz delikleri gün boyunca doldurduktan sonra son kez hattı daima kontrol ederdi. Bağlantının her iki tarafını doldurma işleminin sağlam bir şekilde yapıldığından emin olmak için gelip ayakkabısının topuğuyla tekmelediğinde nefeslerimizi tutmuştuk. Şimdi her şey çöküp gidecekti miydi? Hayır, hiçbir şey olmadı; işimizi mükemmel yapmıştık. Yaptığı-

mız işten dolayı o bile övmüştü bizi. Yaşasın, bunun anlamı daha fazla yüzdeydi, daha fazla para.

Bu işi sürdürmemize rağmen trenin her gelişi bizi ürpertiyordu. Fakat hat belirgin bir şekilde göçmüştü –bazı yerlerde 30-40 santim kadar gömülmüştü– ve Zagraskin bizzat geldiğinde bu çöküşün ona çok özel bir muamele yaptığını görmek çok eğlenceli olacaktı. Daima lokomotifin ön tarafında ayakta dururdu, sırtında harika bir siyah, kışlık palto; ayağında *valenki*ler (keçe botlar) ve başında siyah astragan şapkasıyla topraklarını ve tebaalarını teftişe gelen bir kral edasıyla çevresine bakınırdı. Trenin raydan çıkmasını ve onun ölmesini umut ederdik. Nerede o şans! Tren ilk kez devrilip şarampole yuvarlandığında boştu ve makinist diğer tarafa atlayıp kurtulmuştu; yine biz treni kaldırıp ayakları üzerine dikmek zorunda kalmıştık. Bir başka seferinde, gece bizi kampa götüren trenin son vagonu raydan çıkmıştı. Hiç kimse bir şey fark etmedi ve işçilerle tıklım tıklım dolu tren, yoluna devam etti.

Zagraskin bir seferinde gecenin 8'inde geldi. Bir haftadır gece geç saatlere kadar çalışıyorduk ve öfke içindeydik. Karanlıkta bize doğru gelip sabotaja ilişkin bir şeyler söyledi bağırarak; muhtemelen bastığı yerde hafif bir çökme hissetmişti. Onun hakkında kafamızdan geçen bütün isimleri sayıp döktük.

"Müfreze başı!" diye bağırdı.

Olga onunla bir şeyler konuştuktan sonra dönüp geldi.

"Ona kim domuz dedi? Bu kelimeyi anlamış ve kan davası peşinde."

"Ben söyledim" dedim, "ve aynı kelimeyi Rusça tekrarlamaktan da memnun olurum."

"Aklını kaçırmışsın" dedi Olga, gayet sakin. "Ona kimsenin böyle bir laf etmediğini, bir yanlış anlama olduğunu söyleyeceğim. Şimdi beş vagon çakılı boşaltmaya başlasanız iyi edersiniz."

"Şimdi mi boşaltacağız? Saat 8'de ve bu zifiri karanlıkta? Bu bir zulüm, bir suç. Bunu yapmaya hakkı yok." Karanlıkta, bizim sığır vagonlarımızın önündeki, beş vagonu çakılla dolu treni göremiyorduk bile.

"Nedir bu, kapitalist sömürü mü?" diye bağırdı Ukraynalılardan biri.

"Yasalar böyle bir şeyi yasaklıyor. Günde on üç, sonra on dört, sonra on beş saat boşalttık; ama eğer gecenin 8'inden sonra da çalışırsam lanet olsun."

"Greve gidelim kızlar. Söyleyin o köle güdücüye çalışmayacağımızı."

"Ne işe yarar ki?" dedi Olga. "Vagonları boşaltılana kadar eve dönmenize izin vermeyecektir. Bunu kasıtlı yapıyor, biliyorum. Fakat ne yapabiliz ki bu konuda?" Olga ilk kez bizim yanımızda yer alıyordu. O da soğuktan donmuştu ve açtı.

Diğer müfrezeler üç vagonu boşaltmaya başlamışlardı. Diğer ikisi dokunulmadan öylece boşaltılmayı bekliyordu.

"Burada böyle donamayız. Burada beklemek zorundaysak çalışalım daha iyi" dedi kızlardan biri.

"Bu domuz için çalışmaktansa donarak ölmeyi tercih ederim." Çoğunluğumuz bu fikirdeydi.

"Fakat böyle yaparak bekleyişimizi uzatmış oluyoruz" diye duruma dikkat çekti biri.

"Hey siz! Stepanovalar, çekin gidin şuradan! Diğerlerini önlemeye çalışmayın." Diğer müfrezedekiler bizim çalışmadığımızı fark etmişlerdi.

"Hey siz, geri durun bakalım! Biz eve döndüğümüzde siz hâlâ bekliyor olacaksınız. Sizin gibi sabotörlere gününü göstereceğiz. Hainler."

"Sizinkileri boşaltacağımızı hiç düşünmeyin! Stepanova, kızlarını al buradan, lanet olsun sana!"

Kızlar küfredip bağırdılar; ama gittiler. Bizim küçük grubumuz Anne, Ruth, Ellen, Hilde, Hanna, Maria ve ben kaldık. Rapor edilmek umrumuzda değildi. Bunun anlamının Carcer, yemeksizlik, parasızlık olduğunu biliyorduk. Fakat önemli değildi. Ne var ki sorun diğerleriydi. Onların bizim için çalışmalarına yol açmaya hakkımız var mıydı? Bu süreyi gereksiz bir şekilde uzatmaya hakkımız var mıydı? Eğer bütün kızlar greve gitseydi kazanmış olurduk. Ama bizim bu küçük grubumuzla?

Pes ettik ve iki misli çalışarak kaybolan zamanı telafi etmeye çalıştık. Gecenin dondurucu soğuğunda ceketlerimizi çıkarıp ince elbiselerimizle çalıştık ve sırılsıklam tere battık. Bu, köle güdücünün getirdiği gerçek çakıldı ve kampa geldiğimizde saat gecenin 10'uydu.

Bir hafta zor bela çalıştıktan sonra zatürree benzeri bir hastalıktan ve şiddetli sinüzitten çöktüm ve hastanede birkaç gün geçirdim. Dinlenmek ve beslenmek beni canlandırdı ve müfrezeme geri döndüm. Bir ay sonra aynı hastalıkların nüksetmesi üzerine

yeniden tedaviye alındım ve bu sefer Vorkuta'da kaldığım süre içinde beni terk etmeyen sinüzit sorunu hariç iyice kendime geldim.

"Hastane"deki –bu, iki bilgisiz ve yetkisiz hastabakıcı tarafından yönetilen bir barakaydı– tedavim, alt ranzada yatan bir Rus Adanmış sayesinde yapıldı. Anja, eğer bu kadar zayıf olmasa hoş denebilecek yirmi sekiz yaşında bir kızdı. Kendini aç kalarak öldürmeye çalışıyordu ve ekmek hariç tayınının tamamını bana veriyordu. O gittikçe çökerken ben iyileştim.

Anja ile kendisi hakkında konuşmak için epeyce zaman harcamam gerekti. Onun tek düşüncesi Tanrı ve onun için nasıl yaşayacağı ve öleceğiydi. Kampta çalışmayı reddettiği için Carcer'de uzun sürelerle kalmış, bozulan sağlığı dolayısıyla hastanenin müdavimi haline gelmişti. Bir keresinde onu benim önümde muayene eden ve yaşama isteği olmaması dışında herhangi bir sorunu olmadığını söyleyen doktora inanmıştım.

Anja, yaklaşık bir yıl öncesine kadar Leningrad'da sekreterdi. Normal bir hayat yaşıyordu, çok dindar olsa da neşeli ve mutluydu ve çok sevdiği bir adamla evlenmek üzereydi. Bana anlatmadığı nedenlerle adam evlenme tarihinden kısa süre önce onu terk etmişti. Bu, onu Adanmışların kollarına atmıştı. Sıkı bir disiplinin yardımı olmaksızın sofuca bir hayatı sürdürecek kadar güçlü olmadığını hissetmişti. İyi eğitim görmesi, son derece zeki olması, herkesi dine döndürmekte korkusuzca bir çaba göstermesi, onu şeytanın hükümetiyle karşı karşıya getirdi ve kısa sürede yetkililerle başı derde girdi. Tutuklandı, savaşını hapishanede ve çalışma kampında sürdürdü. Birkaç ay sonra bu dünyada Tanrı'sı için çalışmak konusunda yeterince güçlü olmadığına karar verdi ve Tanrı'ya bu gücü ona geri vermesi için gece gündüz dua etti.

"Anja" dedim. "Bir şeyler değişti. Onlar seni Carcer'e geri göndermeyecekler. İyileşip istediğin gibi yaşayabilirsin. Yakında seni tahliye edecekler, eve geri döneceksin."

"Evim yok, Tanrım var."

"Fakat Tanrı ölmeni istemez ki! Yaşarken ona çok daha iyi hizmet edebilirsin."

"Hayır, bu dünyada yaşamaya değer vermiyorum. Burada onun için hiçbir şey yapamam."

"Fakat bir sürü iyi şey yapabilirsin, sen çok iyi ve nazik bir insansın. Tanrı senden bunu ister, ölmeni değil. Günahtır bu!"

"Evet, biliyorum. Fakat intihar etmiyorum, sadece dua ediyorum."

"Yememek intihardır. Bu kolay bir çözüm, öyle değil mi?"

"Evet. Sen benim hayata değer vermediğimi düşünebilirsin. Eğer gerçekten iyi bir insan olsaydım yaşamak isterdim; ama baştan çıkmaya direnecek kadar güçlü değilim. Lütfen bırak, huzur içinde öleyim."

Anja bir kampta olabilecek her türlü bakımı aldı. Bir yıl içinde öldü.

Kampa gelişimden kısa süre sonra İrma beni ele aldı. "Yeniden ayaklarının üzerinde durabilmen için bir şeyler yapmak gerekiyor" dedi. "Fazladan yiyecek alabilecek parayı elde etmen bir ayı bulur, bu gerçekleşene kadar çalışmak için yeterince güçlü olamazsın. Satabileceğin bir şeylerin var mı?"

"Üstümdekilerden başka hiçbir şeyim yok. Ayrıca burada kim bir şey satın alır ki?"

"Neden. Mahkûmlar elbette."

"Ben VIP olmayacağım ki hapis arkadaşlarıma bir şeyler satmayı düşüneyim" diye yanıt verdim, içerlemiştim.

"Saçmalama! Yakında özgürlüğüne kavuşacak kızların, elde edebilecekleri her şeye ihtiyaçları var. Onlara bir iyilik yapabilirsin. İşin aslı, bir sürü kıdemli, senin giyeceklerinin kendilerine uygun olduğunu söyledi bana. Onları satmak ister misin?"

İşten birkaç kere, üstümüzü değiştirmek ve bir süre oturmak için zaman sağlayan bir vakitte döndüğümüzde üç yıldır üstümde olan yün elbisemi giymiştim. Eski püskü, kirden katılaşmış bir elbiseydi; fakat iyi İngiliz kumaşındandı. Ruslar ve Ukraynalılar yün giysilere bayılıyorlardı. Onların satın alabildikleri sadece ketenden elbiselerdi.

"İrma" dedim. "Ona ihtiyacım yok, zaten atacaktım."

"İzin vermeyiz inan ki. Onu satmalısın. Ben aracılık ederim."

Hemen ertesi gün tekliflerle geldi: "Beş kız ona sahip olmak için yanıp tutuşuyor. Ama ben ikiye indirdim sayıyı. Biri kırk iki ruble veriyor, diğeri ise kırk ruble artı bir kilo un. Hangisini istersin?"

"Kırk ruble mi? Bu bir servet! Yarısı bile etmez."

"Başka bir şey almak istediğinde daha da fazla ettiğini göreceksin. Sana kırk ruble artı un vereni tavsiye ederim. Daha iyisi can sağlığı."

"En çok ne yapmak isterim unla? Kek yapabilir miyim?"

"Sana unla ne yapabileceğini göstereceğim ve parmaklarını yalayacaksın. Ama bir şey yapmak istemezsen unu istediğin zaman iki rubleden daha fazlaya satabilirsin. Her zaman aranan bir şeydir."

İrma'nın dediği gibi yaptım ve bir anda barakanın en zengin kızı oldum. O akşam benim yatakta bir parti düzenledik. İrma, çalışmayanlardan güvenilir olan birini gündüz benim için alışveriş yapmakla görevlendirmişti. Eğer kalmışsa bir diş fırçası ve diş macunu, iğne ve siyah iplik, en ucuzundan bir paket *papyrossi* ve iki paket *Makhorka*, yarım kilo margarin. "Şekerleme ve diğer çöplükler yok" diye ısrar etti. "Bu para seni uzun süre götürmeli."

Herkes kendi şekerini getirdi. Hilde bir yerlerden bulduğu bir teneke kâse ve kaşıkla geldi. İrma un, şeker ve margarini birbirine katarak hiç tatmadığım lezzetli bir krem tatlısı yaptı.

"Sevdin mi?" diye sordu İrma sevinçle. "Şimdi anladın mı sana bu unu neden aldığımı? Fakat dikkat et çok ağırdır. Miden yağa alışık değil. Hastalanabilirsin."

Fakat tatlıdan koca bir kaşık yemekten kendimi alıkoyamadım.

Ruth, biraz çay getirmişti. Yedik, içtik, sigara tüttürdük. Anne, eğer biraz tayın biriktirmesine yardımcı olursam bana ekmek tatlısı yapma sözü verdi. Ekmek, iki yuvarlak tepsiye hamur halinde yayılana kadar ıslatılıyordu. Bundan sonra sertleşinceye kadar bekletiliyordu ve tepsilerdeki sertleşmiş ekmek hamuru, İrma'nın icadı "tereyağı kremi" ile örtülüyordu. Anne, ekmek pudingi yapmakta olduğu gibi bu konuda da büyük bir uzmandı.

Yıllardır görmediğim kadar güzel bu ilk ziyafet, yalnız sağlığımı kurtarmakla kalmamış, aynı zamanda moralimin düzelmesine de son derece yardımcı olmuştu. İlk kez bir şeyleri almakla kalmamış, bir şeyler de verebilmiştim.

Gri elbisemi satmamın başka bir sonucu daha olmuştu. Çalışma saatlerinin sonrasında artık mavi hapishane pantolonunun, gri fanilanın ve tahta ayakkabıların dışında giyeceğim bir şeyim kalmamıştı. İlk "serbest gece"mde bazı kızlarla birlikte diğer barakalara ziyarete gittiğimde tamamen yabancı olanların bana karşı aniden gösterdikleri ilgi ve dostluktan son derece etkilenmiştim. Türlü türlü kız –Ukraynalılar, Baltıklılar, Almanlar– bana gelip ismimi, nerede gizlendiğimi vb öğrenmek istediler.

"Çok hoşsun" dedi onlardan biri, "arkadaşım olur musun?"

Şaşırmıştım: "Fakat beni tanımıyorsun bile!"

"Oh, kim olduğunu söyleyebilirim. Bunun üzerinde düşün, tamam mı? Unutma, sana bunu ilk soran benim."

Bu yeni şöhretimden fena halde heyecana kapılmıştım ve söylemek zorundayım ki bunu, beni aralarına almakla pek de övünmeyen grubumuzun önünde sergiliyordum.

Anne ve Ruth sadece güldüler. Hilde müstehcen bir şeyler homurdandı. Saçlarımı iğrenç ölçüde kısa kesen İrma iç çekti. "Evet, buna bile alışabilirsin: Kesinlikle tip biri oldun. Pantolonla ve şimdi de bu kısa saçla tam oldun; uzun boy, zayıf kalçalar, harika bir vücut. Felaket çekici oldun yahu. İlk başlarda seni pek dikkate almadığımı kabul etmeliyim. Çok kibirli ve entelektüel bir küçük hanım diye düşünmüştüm. Fakat sen esaslıydın. Spor yapmıştın, dilimizi konuşuyordun ve cinsel olarak çekiciydin. Aslında kırığıma o kadar bağlı olmasaydım, sana ben teklifte bulunurdum."

Kulaklarıma inanamıyordum: "Benim bir erkek gibi çekici olduğumu mu söylüyorsun? Çok teşekkürler. Harika doğrusu! Birkaç gün önce bir etek giydim ve hiç kimse beni ne fark etti ne de çekici buldu. Sen pantolonun beni farklı kıldığını mı söylemek istiyorsun?"

"Evet, bir kadına pantolondan daha fazla yakışan bir şey yoktur. Erkek arkadaşım Anton'u tanıyorsun."

"Anton! Nereden buldun erkeği?"

"Oh, onun adı Antonia; ama Anton denir. Onu gördün, kısa sarı saçlı. Benimle yatar. Bizi sevişirken hiç görmedin mi? Senin ranzanın tam karşısındayız. Tabii ki Anton'un örgütlediği koca yorgan, durumu bir ölçüde kamufle ediyor. Ne zaman ihtiyaç duyarsan sana ödünç verebilirim onu; çünkü senden hoşlanıyorum. Başka bir gün bana ayak başparmağıyla yapmıştı; müthişti ve kimse hiçbir şey fark etmedi."

Midem bulandı; fakat İrma öylesine samimiydi ki insan ondan hoşlanmaktan kendini alamıyordu. İrma'nın Anton'u, bilinmeyen nedenlerle kendini yarı-sakat listesine aldırmayı başarmıştı ve bütün gün kampta kalıyordu. Bu ona, İrma için getir götür işleri yapma, onun için yemek işini örgütleme ve onu bekleme olanağı sağlıyordu. İrma gibi ağır işlerde çalışan biri için bu, hayatı çekilebilir hale getiriyordu. Aslında hoşlanmadığı biri olmasına rağmen

Anton'la ilişkisini sürdürmesinin esas nedeni, İrma'nın cinsel ilişki kurmadan yaşayamamasıydı.

İşe giderken hikâyeler anlatmak alışkanlık olmuştu. Önümüzdeki günlerde korkunç bir soğukla yüz yüze geleceğimiz düşüncesinden uzaklaşmak zorundaydık. Bütün kızlar hayat hikâyelerini, casusluk faaliyetlerini, tutuklanmalarını anlatıyordu. En revaçtaki hikâyeler, herkesin başından geçen aşklardı. Bu konuda kızlar arasında gerçek bir rekabet yaşanıyordu. Eğer bu konuda anlatacak çok fazla bir şeyiniz yoksa epeyce alt düzeye iniyordunuz. Bu konuda hangi milliyetlerin daha deneyimli olduğu konusunda anketler yapılıyordu. Rus erkekleri sevişmekte rakipsizdi.

Bu korkunç, gri, fırtınalı sabahlardan birinde İrma kendi hikâyesini anlatmıştı.

Berlin'in yoksul varoş bölgelerinin birinde yaşayan, her biri farklı bir babadan olmuş dört kardeşin en büyüğüydü. Parlak siyah saçlarını ve tuhaf güzelliğini aldığı babası, gezgin bir Çingene'ydi. Annesi, dünyanın en eski mesleğini icra ederek çocuklarına bakıyordu. Aklı ermeye başlayınca sayısız erkeğin eve girip çıktığını anlamıştı. On iki yaşında o da müşterilere sunuldu. On dördüne gelince annesi, güzel kızıyla rekabet etmekten rahatsızlık duydu. İrma evi terk edip Berlin'de sokak fahişeliğine başladı. Kazandığı paranın çoğunu ailesine destek olmak için eve gönderiyordu; ama ihtiyaçların sonu yoktu. Her milliyetten tanıdıklar edinmişti, böylece hangi tarafa olursa olsun para karşılığında casusluk işine girişti. Almanya'yı aynı anda işgal eden dört devlete de çalıştı. Sonuçta tutuklanması kaçınılmazdı ve işte şimdi buradaydı, yirmi beş yıl kürek cezasına çarptırılmıştı.

Bir akşam, barakalarımızdaki diğer tarla müfrezelerinden önce eve dönmeyi başardık. Banyoda yiyecek müfrezesinden kızlar vardı yalnızca.

"*Sanchastj*", revir, yoklama" diye homurdandılar ve silinmeye devam ettiler.

Arkalarında dizildik.

"*Dyevushki, dyevushki*"" diye bağırdı onların müfreze başkanı. "İptal emri: Biz yarın gidiyoruz. Stepanova müfrezesinin şimdi gideceği söyleniyor."

---

* Rus.: Revir. (ç.n.)

** Rus.: Kızlar. (ç.n.)

"Tanrı cezasını versin, *nachalstvo*'! Bunu bize daha önce söyleyemezler miydi? Ayağımın birini yıkamıştım bile. Şimdi yarın her şeye yeniden başlamak zorundayım." Yiyecek müfrezesi lavabodan öfkeyle ayrıldı.

Olga bize acele etmemizi söylerken bütün bunların ne anlama geldiğini sordum. Her zamanki yoklamalardan biri miydi bu?

"Evet, hamilelik testi" diye cevapladı gayet sakin. "Yılda birkaç kere."

"Ne demek istiyorsun? Kimden hamile kalacaklar Tanrı aşkına? Kız arkadaşlarından mı?"

"Oh, çocuk olma. İstendiğinde bir yolu bulunur. Kolay değil; ama mümkün."

"Peki, diyelim ki hamile bir kız buldular. O zaman ne olur?"

"Hamile kalmak yasaktır. Cezalandırılır. Eğer hamile bırakan bulunursa o da cezalandırılır. Fakat bu o kadar da kötü değildir. Kürtajdan sakınırlar."

"O zaman kız burada doğurur mu?.. Ne korkunç!"

"Hayır. Doğumdan üç ay önce, daha iyi bir iklime sahip özel anne-çocuk kampına gönderilir. Çalışmak zorunda değildir. Daha iyi beslenir, süt ve vitamin verilir ve tam istirahat. Çocuğunu burada doğurur, fazladan yiyecek alır ve hafif ev işleri hariç çalışmaz. Orada gerçekten gayet iyi bir hayat yaşarlar."

Neden daha fazla kızın ağır çalışmadan ve Vorkuta'nın ikliminden kaçmak için hamile kalmadığını merak etmiştim. İrma, çocuğun beş altı ay sonra anneden alındığını ve eğer çocuğu almaya gönüllü yakınları yoksa bir devlet yetimhanesine gönderildiğini söyledi. Annesi eski kampına geri gönderiliyor ve tahliye oluncaya kadar çocuğunu göremiyordu.

"Bu tür yetimhanelerde çocukları olan bazı kızlar var burada" dedi İrma. "Masha'yı biliyorsun, bizim müfrezedeki şu Ukraynalı. Şimdi üç yaşında bir oğlu var. Oradan ne zaman mektup alsa bir iki saat ağlar. On yıl daha yatacak."

"Herkes hazır mı? Hadi pergelleri açalım." Hilde bizi bekliyordu.

"Ben gitmiyorum" dedim bıkkınlıkla.

"Neden? Hamile misin?"

"Üç yıllık tecritten ve kadın kampında birkaç ay geçirdikten sonra gidip kendime hamilelik testi yaptırmam. Onur kırıcı, aşağılayıcı bir şey bu; ben hayvan değilim."

---

* Rus.: Müdüriyet, idare. (ç.n.)

"Aman be Erica. Ne işe yarar ki? Herkes gibi gideceksin işte. Sanki ben hamile miyim? Ben bile bilmiyorum artık bir erkek donunun nasıl bir şey olduğunu. Sen bizlerden farklı mısın sanki?"

"Böyle bir şeye nasıl olup da boyun eğdiğinizi anlayamıyorum. Bir sığır sürüsünden farksızsınız. Bahse girerim, mezbahanın kapısında da gönüllü olarak kuyruğa girersiniz." İyice öfkelenmiştim.

"Eşeğin birisin! Tanrı'nın cezası çaylak seni! İki muhafızın gelip seni dipçiklerle sürükleyerek götürmesini mi bekleyeceksin? *Pozhalusta*, komik!" Hilde de sesini yükseltmişti.

"Haydi Erica" dedi İrma, "bunun başka yolu yok."

Revirde sırada beklerken kendimi kusacakmış gibi hissettim. Muayene odasının kapısı açıktı. Sağlık görevlisi Nadja, bir masada oturmuş, isimleri kontrol ediyordu. Biçimsiz, suaygırına benzeyen, somurtkan kadın doktor, kollarını dirseklerine kadar sıvamış, sağ eline bir eldiven geçirmiş, odanın ortasında şampiyon bir boksör gibi duruyordu. Beş kız, kaldırgacın önünde sıralanmıştı. Biri kaldırgacın üstündeydi sırtüstü, bacaklarını yukarı kaldırmıştı. Su aygırı, tek kelime söylemeden gidip sağ kolunu kızın içine soktu, sol eliyle karnına bastırdı, Nadja'ya bir şeyler söyledi ve çekildi. "Sıradaki" diye havlarken sağ elini birkaç saniye için soğuk su damlayan musluğun altında tuttu. Bütün işlem bir dakikadan fazla sürmemişti.

"Domuz!" dedim öfkeyle. "Bize en kötü mikropları bulaştıracak. Frengi ve başka bir sürü şey! Hayatımda gördüğüm en pis muayene bu. Bu bir suç, kesinlikle barbarca." Diğer kızlar omuz silktiler. Duyarlılıklarını kaybedeli çok olmuştu.

Sıramın gelmesi için çok fazla beklemem gerekmedi, her şey çok hızlı olup bitiyordu. Kimsede herhangi bir enfeksiyon çıkmadı. Fakat bir kızın hamile olduğu anlaşıldı. Bir başka müfrezeden, hoş, siyah saçlı, Polonyalı kız Katja.

"Ne dersiniz buna" dedi İrma bize, heyecanla. "Natchalnik, ona kendisini hamile bırakan adamın kim olduğunu sordu. Elbette isim vermemek görevinizdir. Bu ihbarcı ne dedi dersiniz? 'Bilmiyorum, üç kişiden biri olabilir.' Ve üç erkeğin ismini verdi! Ve üçü de serbest kişiler. Bu projeyi bir gün kasabanın yakınlarında üçüyle birlikte gerçekleştirmiş, işte şimdi boku yediler. Tabii ispiyonculuk yaptığı için ona bir şey olmayacak, orospu. Ama bekleyin. Onu aldıracağına söz verdi. Parası var, ödemek de

istiyor. Çocuğum, elime düştün bir kere. Onu hallederim ben." Anlamıştım ki İrma, diğer birçok özel işlevlerinin yanı sıra resmi kürtajcıydı da.

Teorik olarak haftada altı gün ve her beşinci pazar günü çalışıyorduk. Gerçekte ise her pazar. Cumartesi günleri kampta ve çalışırken tek sohbet konusu vardı: Ertesi gün bizi çalışmaya götürecekler miydi, götürmeyecekler miydi? Bu, bize asla önceden söylenmezdi; ama gün boyunca söylentilerin ve spekülasyonların ardı arkası kesilmezdi.

"Hey, kızlar! Gerda dördüncü madendeki adamından bir not almış. Onların elektrikçilerinden biri yarın buraya geliyormuş, ofiste bir şeyleri bağlamaya. Evde olsak iyi olur."

"Bir erkek? Şaka değil ha. Bir oğlana ihtiyacım var doğrusu. Fakat hava bugünkü gibi eserse ne olacak? O işi dışarıda yapamazsın."

"Ayakkabı tamircisinin yanındaki küçük hela birinci sınıf. Sırayla kapısında nöbet tutarız. Kimde ruj var? Tanja, senin o güzel eşarbını yarın için ödünç alabilir miyim?"

"Belki sen yarın işe gönderilirsin. Neyse, *pridurki** onu alıp götürür zaten."

"Eh, umarım son birkaç seferkinden daha iyi performans gösterir. Canınızı sıkmayın. Eğer burada olursam onu getiririm, tamam mı?"

O pazar günü kampta kaldık, kar küredik ve odun kestik. Bitkin, zayıf, zavallı adam kelimenin tam anlamıyla sırtlan sürüsünün tecavüzüne uğradı.

Bundan sonraki pazar sabahı, keçe botlarımız dışında tamamen giyinik olarak yataklarımızda oturuyorduk. Alarm emri verilmişti ve Olga, verilen göreve karşı mücadele etmek üzere gittiği ofisten geri geldi. Korkunç bir kar fırtınasının üçüncü günüydü. Bu sabah rüzgâr öncekinden daha da kötü üfürüyordu. Yüzünde ikinci kez beyaz lekeler oluşmuş olan Tuse, helaya gitmek üzere barakadan çıktı. Helaya ikişer ikişer gitmek zorundaydık; çünkü güçlü rüzgâr sizi yere çalabilir ve herhangi biri sizi daha bulamadan donarak ölebilirdiniz. Keza bu beyaz lekelerle ilgili olarak birbirimizi kontrol etmek zorundaydık. Bunu kendiniz fark edemezdiniz ve uzun süredir yüzünüzdeyseler, etiniz çürüyor demekti. Gözlerde, burunda ve ağızda yalnızca küçük bir üçgen gözükme-

* Rus.: Aptallar. (ç.n.)

sine rağmen bu, bir gün önce çok sayıda rahatsızlığın ortaya çıktığının göstergesiydi. Başı öne eğip şiddetli bir şekilde sallayınca ve buz eldiveniyle silinince kan dolaşımı yeniden başlıyor ve leke kayboluyordu. Fakat biz sürekli gözlemek durumundaydık. Tuse bizim termometremizdi. Onun kan dolaşımı çok zayıftı ve beyaz lekeler önce onda görünüyordu.

Masha barakaya daldı. En son söylentileri getirmişti: "Vorkutalı adamlardan gelen bilgi: Eksi 65 derece. Kimse çalışmaya gitmiyor."

"Derece eksi 64'ün altına düştüğü zaman çalışmaya gitmemek kuraldır" diye açıkladı Anne bana. "Fakat bu şimdiye kadar hiç olmadı. Dereceyi kontrol edemiyoruz; ancak tahminde bulunabiliyoruz ve onlar bize asla doğruyu söylemezler."

"Bu bizi korumak için değil, anlıyor musun? O soğukta askerlerin dışarı çıkmaması için. Ortalık yerde sadece yürüyebildiklerinden donup ölürler" dedi İrma.

"Hilde, burnun beyaz! Neredeydin bu zamana kadar tek başına?"

Yemekhaneden bizimle birlikte çıkmıştı ve onun yokluğunu kimse fark etmemişti.

"Barakanın yanındaydım, sadece birkaç saniyeliğine" dedi Hilde kendini savunan bir havada, burnunu oğuşturdu her zamanki kırmızı rengini alıncaya kadar.

"Ne yapmaya? Ön kapıdan banyoya mı gittin?"

"Arkamdan rüzgâr essin mi istiyorum sanıyorsunuz? Hayır, üç yarım tuzlu ringa organize etmeyi başardım ve onları derin dondurucuya koydum. Sonradan işe yarar, şayet ilgilenirseniz!"

"Oh, hayır" diye inledi Maria, "çok uzakta. Ringa başlarını kara gömdün, sincapların kışlık erzakları için yaptığı gibi. Ne kadar derine gömdün? Umarım akbabalar onları oradan almazlar."

"Canım Mariechen, bu cennette ne akbaba ne de başka bir kuş olmadığını daha fark etmedin mi? Bu zavallılar açlıktan ölüp gittiler. Mutfaktan ringa çıkana kadar bekle dur bakalım yarın ya da ondan sonraki gün çıkar diye. Ne etimiz ne de herhangi bir balığımız var. Benim hor görülen erzağımdan bir ısırık aldığınızda on parmağınızı da zevkle yalayacaksınız."

Olga hâlâ ortalıkta yoktu ve gerilim artıyordu. Biz dışarıdaki fırtınanın uğultusunu dinlerken bazı kızlar aralarında bahse girmeye başlamışlardı. Birkaç dakikada bir Tuse'yi dışarı gönderi-

yorlardı. Soğuğun azalacağından korkuyorduk. Fakat şimdiye kadar durum iyiydi. Tuse anında bembeyaz olmuş dönüyordu.

İki Ukraynalı haberlerle geldi. Bütün müfreze başkanları, hava raporunu almak üzere şefin ofisinde oturmuş, bekliyorlarmış. Bu bekleyiş dayanılmaz bir şeydi.

"Bu konuda konuşup durmayı bırakalım" diye önerdi Ruth. "Birisi bir hikâye anlatsın. Kimle başlayalım?"

"Erica'yla."

"Ne anlatmamı istersiniz?" Zor bir konu olmamasını umut ediyordum.

"İlk aşk hikâyeni anlat" diye bir cevap geldi gecikmeksizin.

Babamla birlikte gemiyle İspanya'ya giderken on üç yaşımdaydım. Almanya, bütün korkunç anılarıyla birlikte geride kalmıştı ve üç yıldır ilk kez babamın yeniden güldüğünü görüyordum. Gemi Hamburg'tan hareket eder etmez babam, farklı bir adam olmuştu. Daha doğrusu yine eskisi gibi olmuştu: mutlu, canlı ve neşeli. Bir an için her şeyi arkada bıraktığını unutup mutlu olmuştu; çünkü ailesi güvenlikteydi ve müzik dışında dünyada en çok sevdiği şey olan denizdeydi. O pürneşe haliyle denizcilik günlerinden eski bir arkadaşına rastladı: Birinci Dünya Savaşı sırasında babamın doktor olarak hizmet gördüğü *Dresden*'in kaptanı Jensen. Bütün gününü onunla geçiriyordu; geceleri gülüyor, konuşuyor, sigara ve içki içiyorlardı.

Bu günler, benim de yıllardır yaşamadığım en mutlu günlerimdi. 1933'ten beri ilk kez babam beni fark ediyordu. Giysilerimle ilgileniyor, güzel elbiseler giydiğimde kompliman yapıyor, bir hanımefendi gibi beni koluna takıp öğlen ve akşam yemeklerine götürüyordu. İstediğim her şeyi ısmarlıyordu, her yemekte birlikte şarap içiyorduk. Harika bir sohbet insanıydı, onunla birlikteyken çok güzel zaman geçiriyordum. Gerçi yemekler dışında onu pek gördüğüm yoktu. Gemide serbestçe dolaşıyor, yalnızca barda kesif bir sigara dumanının içinde oturmakta olan babama ve kaptan Jensen'e saatte bir rapor veriyordum.

Gemi hâlâ kanaldayken deniz oldukça çalkantılıydı ve okyanusa açıldığımızda şiddetli fırtına gemiyi fena halde sallamaya başladı. Gittikçe daha çok sayıda insan yemek salonuna gelmez olmuştu. Her yemekte bir heyecan yaşanıyordu. Ya tabaklar ve bardaklar masalardan kayıp yere düşüyor ya da yüzü yeşile çalan

bir hanımefendi yerinden kalkıp gidiyor ve bir daha da ortada görünmüyordu. Kısa süre sonra yemek salonuna neredeyse kimse gelmemeye başladı. Bazı gemi görevlilerini bile deniz tutmuştu ve yeni arkadaşım üsteğmen von Pommerehne ile birlikte, dudaklarımızda küçümseyici bir gülümsemeyle onları görmeye gidiyorduk. Babam denizci kızından dolayı son derece gururluydu ve beni "Korsan Jenny" diye çağırıyordu.

Gemi görevlileri arasında, bana göre orta yaşlarda olan yalnızca tek bir kadın vardı. Otuzlarının başlarında olmalıydı. Bu yüzden çok sayıda hayranımın olması hiç de şaşırtıcı bir şey değildi. Teğmenin yanı sıra Oxford'daki tahsilinden evine dönen, harika, koyu renk saçlı bir Brezilyalı da vardı. Bordeaux'dan gemiye binmiş olan, bunlardan bile daha yakışıklı, görmüş geçirmiş, son derece kendine hâkim, çok iyi ping-pong oynayan bir Fransız'dan da söz etmeliyim. Sonra efendim, Kurt vardı. Güney Amerika'daki kız kardeşinin yanına göç eden genç bir Alman. Yahudi'ydi, bana kendisinin ve ailesinin gördüğü zulmü anlatmıştı. Bana politik şeyler anlatan ilk kişiydi ve o güne kadar benim için anlaşılmaz olan bazı şeyleri artık anlamaya başlamıştım. Yaşadığı trajediye rağmen çok neşeli biriydi, gülmek için fırsat arıyordu.

Biz dördümüz sürekli bir aradaydık. Fransız ve Brezilyalı Almanca bilmiyorlardı. Bu yüzden, bildiğimiz birkaç Fransızca kelimenin ve ellerimizin yardımıyla konuşuyorduk aramızda. Gerçi çoğu zaman ping-pong ve diğer oyunları oynuyor, son derece tehlikeli olmasına rağmen güvertede yürüyüş yapıyorduk. Gemimiz epeyce küçüktü ve dev dalgalar küpeşteyi aşıyordu. Eğer bir şeylere ya da birbirimize tutunmayacak olsak dalgalar bizi küpeşteden aşağı atabilirdi.

Beni sürekli izleyen sessiz bir gözlemcim vardı. Uzun boylu, zayıf bir adam, tek kelime etmeden devamlı beni seyrediyordu. Ben ise neredeyse onun farkında bile değildim. Çok yaşlıydı, en az otuz iki otuz üç yaşlarındaydı.

Sonunda o büyük gün geldi: Noel arifesi. Eğlence gece 10'da balo salonunda başladı. Büyük beklenti içindeydim. Mavi taftadan, boynu bütünüyle saran, kolları kabarık ilk uzun elbisemi giymiştim. Sonunda babam da hazırlandı ve onu da sürükleyerek sabırsızlıkla salona yöneldim. Pırıl pırıl aydınlatılmış salonun önünde birkaç centilmen vardı; aralarında teğmenim ve sessiz yabancı da bulunuyordu. Fakat salon, umutsuzca atmosfer oluş-

turmaya çalışan orkestranın dışında bomboştu. Hiç kimse bu soğuk ihtişam içinde yalnız kalmak istemezdi, hiç kimse böylesine kıstırılmak istemezdi.

"Bu ne saçmalık" dedi davetlilerden biri. "Bu kadar az kişiyle, bu tenhalıkta neşeli bir ortam yaratmamız mümkün değil. Hadi bara gidip bir şeyler içelim ya da yatıp uyuyalım."

O sırada birdenbire Carlos'la Kurt belirdi: "Erica, gelsene. Biraz önce turist bölümüne baktık. Müthiş, orada gerçek bir parti var. Belki baban da gelir."

Babama sordum.

"Hımm, neden olmasın?" dedi. "Ne dersiniz baylar? Gidip 'halkın' nasıl bir ortamda olduğunu neden görmeyelim? Eğlenceli olabilir."

Önce şaşkınlığın doğurduğu bir sessizlik oldu, sonra bir duraksama: Turist mi? Bu, eski bir gemiydi ve turist, çok yaygın bir kullanımdı. Kaptan tek rakibim olan, kırmızı gece elbisesi giymiş, otuzlarındaki bir kadınla birlikte geldi. Coşkuyla fikrini söyledi. Büyük bir gururla ve kibirle ifade etti fikrini; ama her şeye hazır olan hanımefendinin etkisiyle kısa sürede fikrini değiştirdi.

"Tamam" dedi. "Bizim için bir masa ayırtayım."

Canlanmış bir halde aşağı indik hepimiz. Çok daha küçük bir salon; denizcilerle, kamarotlarla ve birkaç üçüncü mevki yolcusuyla tıklım tıklım doluydu. Yolcuların çoğunu, birinci ve ikinci mevki yolcuları gibi deniz tutmuştu; fakat onların yatacak rahat kabinleri yoktu, hatta çoğu durumda yatakları bile. Moral bozucu bir ortam vardı.

Bu neşeli ve aydınlık salona dalmaktan başka çare yoktu. Herkes neşeli bir ruh hali içindeydi ve sağır edici bir gürültü vardı. Orkestrada bir akordeon, bir ağız mızıkası, çeşitli alüminyum kapaklar ve iki denizci tarafından "viyolonsel" niyetine kullanılan iki testere vardı. Kabare gösterisi de vardı. Bunlar son derece ilginç, tarakları kullanarak çalan bir yaylı saz üçlüsü ve çeşitli dans gösterileri yapan, kabare kızı kılığına girmiş iriyarı, kıllı denizcilerdi. Çok komiklerdi, onlara bir sepet çiçek sunmakla ben görevlendirilmiştim. Bundan sonra, bir güçlü koldan diğerine devredilerek harika zaman geçirdim. Gerçekten dans ediliyor olmaması hiç sorun değildi; zaten gemi öyle bir sallanıyordu ki bir köşeden diğerine kayıp duruyorduk.

Kaptan, gemi görevlileri ve bir kısım birinci mevki yolcusu, uzun bir masanın çevresinde oturmuş şampanya içiyorlardı. Ne zaman danstan iyice ısınmış bir halde masaya gelsem babam elime bir bardak ve tost tutuşturuyordu. Masadaki herkes kafayı bulmuştu. Her geçen dakika parti, daha gürültülü ve neşeli bir hal alıyordu ve babam orada bulunanların en mutlusuydu. Çok iyi bir konuşmacı, içten bir arkadaş, hayran olunacak derecede nüktedan ve çekici bir insandı. Ve eski arkadaşı Kaptan Jensen'in ricası üzerine güçlü bariton sesiyle bir şarkı söyleyip bütün kalpleri fethetti.

İşte onu, neşeli, sevgili babamı yeniden bulmuştum; küçükken ve mutluyken tanıdığım babamı... Ve dünya harikaydı.

Keşke her zaman bu gemide kalsaydık. Evde gemi yolculuklarını anlatan babamın gözlerindeki mutluluğu şimdi anlıyordum. Karada geçirdiği o yıllara nasıl dayanabilmişti? Kafamdan şöyle geçiriyordum: Bir daha asla karaya çıkmayacaktım. Babamı İspanya'da karaya çıkmamak konusunda ikna etmek zor olmayacaktı; sonrasını görecektik. Bir transatlantikte balerin olacaktım, annem kamarot olabilirdi, babamsa gemi doktoru.

"İzin verir misiniz ben?" Ping-pong salonundaki sessiz gözlemci önümde duruyordu. Parkenin üzerinden onun kollarına doğru kaymıştım.

"Sizi genç arkadaşlarınızdan ayırdığım için kızgın mısınız bana?" diye sordu çekinerek. Yüzü kızarmıştı.

"Tabii ki kızmadım. Neden kızayım ki?"

"Bu, benden daha eğlendirici olabilir de. İzin verirseniz kendimi tanıtayım: Adım Koehelmann, Buenos Airesli işadamı. Sizinle uzun süredir konuşmak istiyordum; ama cesaret edemedim. Belki sizi sürekli olarak izlediğimin farkına varmışsınızdır. Sizi gayet iyi tanıdığımı söyleyebileceğimi düşünüyorum. Lütfen bana gülmeyin, dinleyin. Çok ciddiyim. Ben, ben... Sizin çok genç olduğunuzu biliyorum elbette ve benim çok yaşlı olduğumu düşünüp benimle alay edebilirsiniz. Lütfen bana dürüstçe söyleyin, öyle mi?"

"Neden sizinle alay edeyim ki? Öyle yaşlı falan da değilsiniz." Bütün bu söylediklerinden bir şey anlamıştım.

Elini elime bastırdı. "Ben otuz yedi yaşındayım, siz ise muhtemelen yirmi yaş daha gençsiniz. Fakat inanın bana, bu hiç de o kadar kötü bir şey değil." Ona aslında on üç yaşında olduğumu

söylememeye özen gösterdim, daha büyük gösterdiğim için son derece gururlanmıştım.

"Şey, şunu anlamanızı isterim ki... Lütfen şok olmayın... Ben..." Çok heyecanlıydı. Bir süre önce dans etmeyi bırakmıştı. Şimdi benimle bir köşede ayakta duruyor, ellerimi sıkı sıkı tutuyordu. "Karım olmak ister misiniz, diye sormak istiyordum size?" Şimdi işin rengi değişmişti, şoktan kurtulmama izin vermeden art arda kelimeleri sıralıyordu. "Lütfen dinleyin beni. İnanın, sizi mutlu edebilirim. Çok zenginim. Evet, biliyorum bununla ilgilenmediğinizi. Fakat size büyük bir servet sunabilirim. İsmim Buenos Aires'te çok iyi bilinir. Kaptan ve bizim şehirde avukat olan, babanızın yanında oturan beyefendi bunu doğrulayacaktır. Orada birçok fabrikam, birçok hizmetçinin çalıştığı büyük bir evim var. Hepsi hizmetinizde olacak. Bir eliniz yağda, bir eliniz balda olacak. Gençsiniz, anlıyorum; eğlenmek istersiniz. Hiçbir engel çıkartmam bu konuda. Tersine, bunu sizin için mümkün hale getiririm. Tereddüt ediyorsunuz. Belki babanızdan, evinizden ayrılmak zor geliyor size. Bakın, ne zaman isterseniz ziyaret edebilirsiniz, nereye isterseniz seyahat yapabilirsiniz..."

"Daima gemide olabilir miyim?" diye sözünü kestim.

"Elbette, ne isterseniz. Yeter ki benimle birlikte olun. Sürekli değil elbette; fakat şunu bilin ki siz oradayken yalnızlık içindeki hayatıma neşe katacaksınız ve hayatımı şenlendireceksiniz. Görüyorsunuz, her şeye sahibim; ama mutlu değilim. Size açıkça söyleyeyim. Aslında ben evlenecek bir kadın bulmak için Almanya'ya gelmiştim. Fakat o kadar aradığım halde bulamadım istediğim birini. Birçoğu parama geliyordu; ama ben onları beğenmedim. Bu yolculuğumdan nasıl bir ruh haliyle döndüğümü hayal edebiliyor musunuz? Boş bir eve geri döndüğümü düşünmek beni neredeyse öldürüyordu. Ve derken sizi gördüm. Daha ilk andan beri biliyordum. Benim aradığım sizdiniz Erica. Erica, sizi seviyorum. Sizi çılgınca seviyorum, artık siz olmadan yaşayamayacağımı biliyorum. Lütfen, lütfen, 'evet' deyin. Yemin ederim, pişman olmayacaksınız."

Koechelmann, kendini tutkuyla kamçılamaktaydı, yanakları yanıyordu. Şaraptan ya da sıcaktan veya gösterdiği büyük çabadan.

Hızla düşündüm: Eğer onunla evlenirsem İspanya'da karaya çıkmamam gerekirdi yarın. Bir hafta daha ya da daha fazla gemide kalabilirdim. İkincisi, ne zaman istersem gemiye binebileceği-

mi söylemişti. Bunun anlamı, Güney Amerika ve Avrupa arasında gidip gelebileceğim, hatta belki diğer kıtalara da gidip babamın bana sözünü ettiği bütün o harika şeyleri görebileceğimdi. Dur şimdi. Köpeklerden ve atlardan ne haber? Bu da çok önemliydi. Ona sordum.

"Evet, benim Harras isimli bir Alman çoban köpeğim var. O sizi sevecektir. Hayır, Buenos Aires'te atlarım yok. Fakat kırsal alanda bir villam var ve siz oraya çok sayıda at alabilirsiniz. Size söylüyorum, gücüm yeten her şeyi sağlayabilirim. Ve her zaman sözümü tutmuşumdur. Erica, benimle geleceksiniz, öyle değil mi? Benim eşim olacaksınız, evet mi?"

Atlar her şeyi sonuçlandırmıştı. Evet dedim, eğer babam izin verirse tabii.

"İzin verir misiniz, ona ben sorayım? Lütfen gelin. Bir dakika daha bekleyemem."

Çekip şen şakrak bir atmosferdeki uzun masanın yanına götürdü beni. El ele babamın yanına gittik.

"Sizinle... Bir dakika için yalnız konuşabilir miyim acaba, lütfen?" Kekeledi ve kızarmış alnını sinirli bir şekilde sildi mendiliyle.

Epeyce şarap içmiş olan babam ona bakıp eğlenir bir havada şöyle dedi: "Bu ne acele? Burada dostların arasındayız. Konuşabilirsiniz, sizi dinliyorum."

Herkes onun şu heyecanlı sözlerini dinledi: "Önce kendimi tanıtmama izin verin. Buyrun kartımı. Buradaki çoğu centilmen bu bilgileri doğrulayacaktır." Mülklerinden ve gelirinden söz etti.

"Doğru" dedi Kaptan, "çok zengin ve saygıdeğer bir vatandaştır."

"Size temin ederim ki güvenilir bir insandır. Onunla iş yapabilirsiniz. Yaşasın Senyör Koechelmann'ımız, haydi onun sonsuz başarılarına içelim!" Buenos Airesli avukat kadehini kaldırdı.

Koechelmann, çaresiz bardağını kafaya dikti, yüzü daha da kızarmıştı. Sonra babama döndü: "Benim isteğim... Ah bana izin verin... Acaba ben... Kızınız bana izin verdi size sormam için... Kızınızla el ele vermem konusunu size sorabilir miyim?" Hâlâ elimi tutmakta olan eli terlemişti. Babam taş gibi bir suratla ona baktı; fakat konuşmaya başladığında gözlerinde küçük şeytanlar dans etmekteydi. "Eğer doğru anladıysam kızımla evlenmek istiyorsunuz."

"Farkındayım efendim, kızınızın çok genç olduğunun; fakat lütfen inanın bana."

"Sevgili Senyör Koechelmann" diyerek onun sözünü anında kesti babam, "bu konuda benim söyleyebileceğim hiçbir şey yok. Karar tamamen kızıma aittir. Gel buraya çocuğum, söyle bana, onunla evlenmek istiyor musun?"

"Evet baba" dedim yumuşak bir şekilde ama kararlılıkla.

"Güzel, güzel! Demek babandan ve annenden ayrılmaya razısın."

"Oh baba, ne zaman istersem sizi görmeye gelebileceğim; siz de beni ziyaret edebileceksiniz."

"Demek öyle. Son derece ciddisin. Hımm... Bu durumda ne denebilir ki? Buyrun Senyör Koechelmann, onu alabilirsiniz. Onun için size doksan centimo* da ödeyebilirim. Düğün ne zaman?"

"Bu ciddi bir iş baba. Lütfen budalaca şakalar yapma. Onunla bu gemiyle doğrudan Buenos Aires'e gideceğim ve orada evleneceğiz. Bunu kabul ediyor musun, etmiyor musun?"

"Seni herhangi bir konuda nasıl olur da reddebilirim? Gel buraya damadım." Babam seramoni için ayağa kalktı. "Baylar, bir dakikanızı rica edebilir miyim? Kızım Erica ile Buenos Airesli Senyör Koechelmann'ın nişanlandıklarını ilan ediyorum. Kadehlerimizi lütfen genç çiftin mutluluğuna kaldıralım!"

Bu duyuru müthiş bir sevince yol açtı. Öpüşmemiz gerekiyordu. Dudaklarımı sıkıca birbirine bastırdım ve sonra da dudaklarımdaki ıslaklığı elimle sildim. Ardından, mutluluktan uçan nişanlım geleceğimizi canlı renklerle resmederken dans etmeye devam ettik. Gerçi oldukça yorgun görünüyordu ve gittikçe daha fazla sallanmaya başlamıştı. Yarım saat sonra özür diledi ve mendilini ağzına kapatarak ortadan yok oldu. Gitmesine sevinmiştim, yeniden genç arkadaşlarıma katılabilecektim. Sabahın saat 4'ünde, şimdi eskisinden de daha fazla âşık olduğum teğmenime hoşça kal deyip yatmaya gittim. Harika bir Noel kutlaması olmuştu.

Ertesi sabah kendimi pek iyi hissetmedim. Küpeştenin yanlış tarafından sarktıktan sonra –babam bunun felaket doğuracak sonuçlarını bilimsel olarak açıklamıştı– iki saat daha uyudum. İkinci kahvaltımda biftek ısmarladım ve bu beni canlandırdı. Kendimi yeniden son derece sağlıklı hissettim. Fakat nişanlımdan ses seda yoktu. Kahvaltıya ya da öğle yemeğine gelmemişti. Zavallı-

* Latin Amerika ülkelerindeki, kuruş gibi düşük değerli bir para birimi. (ç.n.)

nın, kabininde inleyip durduğunu bildirdi görevliler gülümseyerek, kimsenin içeriye girmesine izin vermiyormuş. Gerçi kalbim kırılmış değildi.

Babam her zamanki yolculuk telaşı içindeydi yine. O vurdumduymaz ve neşeli ruh halinden eser kalmamıştı. Korkunç sinirliydi. Gemi birkaç saat içinde La Coruña'ya varmış olacaktı. "Görevliye söyle de bavulları hazırlayıp güverteye götürsün; neredeyse geldik." Koşturup gitti.

Kabine gidip zili çaldım ve görevli kadına babamın bavullarını hazırlamasını, benimkileri ise kabinde bırakmasını söyledim. Güverteye geri döndüğümde babam dürbünle bakınıyordu. "Bak, orada Maedi, İspanya'yı görebilirsin. İşte bak, yeni ülkemiz orada. Ah evet, bagajlarımız da burada. Eksik bir şey yok değil mi?"

"Hayır."

"Bir, iki, üç, daktilo... Nerede senin iki bavulun? Beş bavulumuz olacaktı. Koş, görevliye söyle, iki bavul yok."

"Eksik yok" dedim soğukkanlı bir havada. "Sizin bagajınız burada, yalnız benim iki bavulum yok."

"İşte ben de onu diyorum ya. Koş çabuk ve ne olduklarına bak."

"Fakat baba, anlamıyorsun. Ben burada inmiyorum. Unuttun mu? Ben Arjantin'e gidiyorum. Benim bavullarım kabinde."

"Neler saçmalıyorsun sen? Neredeyse geldik ve sen saçma sapan hikâyelerle boşuna zaman kaybediyorsun. Sen şimdi gidiyor musun gitmiyor musun bavulları almaya?" Beni dinleyecek durumda değildi.

"Budalaca hikâye falan söz konusu değil. Sen kendin söz verdin ve ben evlenmek üzere Arjantin'e gidiyorum. Ben, burada inmiyorum."

"Sen ne demek istiyorsun? Aklını mı kaçırdın yoksa?"

Hayal kırıklığının yol açtığı gözyaşları süzüldü yanaklarımdan. "Senyör Koechelmann'la nişanlanmamı gece sen onaylamıştın. Ben onunla gideceğim."

"Kesinlikle aklını kaçırmışsın sen" dedi buz gibi bir havada. "Henüz bir çocuk olduğunu ve gelin olamayacağını hatırlasan iyi olur. Eğer bu saçmalıklara derhal son vermezsen burada, herkesin önünde seni bir güzel pataklarım. Çabuk kabinine git ve bavullarını hazırla."

Hayranlarımın önünde dayak yeme ihtimali beni kabinime yöneltti. O zamana kadar ne babam ne de annem beni dövmüştü.

Bunu düşünmek bile dayanılmaz ölçüde aşağılayıcıydı. Bavullarımı aldım ve nişanlımı bir kere daha görmeksizin babamla birlikte gemiyi terk ettim.

Babam gönlümü almaya çalıştı. La Curaña'yı gösterdi bana. İspanya, İspanyol bakış açısı ve İspanyol hayat tarzı hakkında coşkuyla konuştu. Bir ay boyunca onunla konuşmadım, inanılmaz ölçüde aksiydim. İspanya'dan, yeni hayatımla ilgili her şeyden nefret ettim. Annemle babamın yeni yaşamlarını daha zor hale getirmek için elimden gelen her şeyi yaptım. İspanya savaşı, beni aşk şiirleri ve deniz hakkında baladlar yazmaktan vazgeçirdi ve yeni ülkemin dilini öğrenmeye ikna etti. Büyüleyici bir hayata yavaş yavaş uyum sağlamaya başlamıştım.

"Hoş bir hikâye" dedi İrma, "fakat tabii ki bir aşk hikâyesi değil. Bize hâlâ borçlusun, unutma."

"Tamam" dedim, "bir dahaki sefere."

İyi zaman geçirmiştik. Olga, kötü bir ruh haliyle geri geldi. "Tamam kızlar, gidiyoruz."

Barakadan ayrıldığımızda saat dokuz buçuktu. Tanrı'ya şükür, üç buçuk çalışma saati uçup gitmişti. Belki geri kalan zamanda ayakta kalabilirdik. Her yerimizi sıkı sıkı kapatmış, burnumuza ve ağzımıza paçavralar sarmış, dış kapıya doğru ilerlemeye çalışıyorduk. Gözümüzün önünü görmek mümkün değildi. Dönerek yağan kar, çevremizde çılgınca dans ediyordu. Rüzgârın gürültüsü *Uğultulu Tepeler*'i* aratmıyordu. Sahip olduğum her şey üzerimdeydi: kamp iç çamaşırı, hapishane gömleğim ve uzun iç donu, keçeli botlarımın içindeki ayaklarımı sardığım üç çift ayak sargısı, pamuklu elbise, kapitone pantolon ve iki kapitone ceket, *şapka* ve tepesine bağlanmış iki mendil, bir çift pamuklu eldiven ve bir çift kapitone eldiven. Daha dış kapıya varmadan bir buz kalıbına dönmüştüm. Ceketimin cebine gömdüğüm ellerimde his kalmamıştı. Nefesim, ağzımı ve burnumu kapattığım paçavrayı ıslattığından paçavra daha şimdiden buzdan bir çarşaf gibi katılaşmıştı ve boynumdaki derinin açıkta kalan yerlerine sürtünüyordu. Sonunda onu çekip atmak zorunda kaldım. Yağın, derimin açıkta kalan yerlerinin donmasını önleyeceği umuduyla revirden çaldığım vazelinle bir kere daha yüzümü oğuşturmayı denedim.

* İngiliz yazar Emily Bronte'nin aynı adlı romanına atfen. (ç.n.)

Fakat vazelinin yağı bu soğukta derimin üstünde donup kaldı ve bunu bir daha denemeye kalkışmadım.

Yaklaşık altı müfreze, dış kapının önünde toplanmıştı. Rüzgârdan biraz korununca onların dış kapıdan çıkıp gitmelerini seyrettik ve sonra solumuzda yeniden belirdiklerini hayal meyal gördük, demiryoluna doğru yürüyorlardı.

"Ne harika bir sahne ama" dedim Ruth'a, sanki bir film üzerine tartışırmış gibi. "Düşün. Ufukta gri ve beyaz lekeler, siyah ve acınacak gölgeler; sıra sıra, yalnızca birkaç metre uzakta zor fark edilebilen, öne eğilmiş, kalın kar duvarının içinden kendilerine yol açmaya çalışıyorlar. Ne manzara be! Ve bu manzaraya sesleri de kat. Purga'nın uğultusu tüylerini diken diken ediyor!" Nefesim kesildi. Rüzgâr sesimi alıp uzaklara götürüyordu. Bu birkaç sözcüğü söylerken soluk alamaz olmuştum.

"Evet" diye yanıtladı Ruth, "ne manzara gerçekten. Tam bir kâbus ve biz burada durmuş soğukkanlılıkla bunu izliyoruz ve gayet iyi biliyoruz ki birkaç dakika sonra biz de orada olacağız. Biz de o kara, acınacak gölgeler haline geleceğiz; sen, ben. Başkaları da burada durup bu acıklı manzaraya bakacaklar."

"Ve bizim için üzülecekler. Ya biz? Biz ise gülüp şakalar yapacağız ya da bundan sonra olacakları düşüneceğiz; yüzümüzü koruyarak ve ellerimizdeki kan dolaşımını sağlamaya çalışarak. Kendimize üzülecek zamanımız olmayacak. Tanrı'ya şükür kendimizi göremiyoruz ve Tanrı'ya şükür ailelerimiz bizi göremiyor."

"Filmlerin en korkuncu olacak bu" dedi Ruth soluklanarak. "Bu filmde bizim oynadığımızı düşün ve ailelerimiz bu sahneyi görüyor. Herhalde düşüp ölürlerdi, buna dayanamazlardı! Peki, biz neden dayanabiliyoruz buna? Bir şeyi görmek, onun içinde yaşamaktan neden çok daha zordur?"

"Yalnız 'görmek' değil ki, aynı zamanda okumak ve işitmek de. Bir şeyi hayal etmek, onun içinde yaşamaktan her zaman daha kötüdür. Dostoyevsky'nin Sibirya *katorga*'larını* anlatan satırlarını okuduğumu hatırlıyorum; sürgüne giden prangalı mahkûmları, onların inanılmaz koşullardaki yaşamlarını. Bunun beni ne kadar derinden etkilediğini hatırlıyorum. Bunun düşüncesine bile zorlukla dayanabilmiştim, doğru olduğunu ve böyle bir muameleye asla dayanamayacağımı biliyordum. Genç bir kızken böyle bir kadere mahkûm olmamak için dua etmeyi alışkanlık haline

* Kürek mahkûmları. Türkçe'deki "kadırga" sözcüğüyle aynı kökten gelir. (ç.n.)

getirmiştim. Ve şimdi şu halimize bak! Kuşku yok ki Sibirya *katorga*'larından her bakımdan çok daha kötü koşullardayız ve biz yaşamakla kalmıyor, üstelik bir de bu konuda şaka yapıyoruz. Kimsenin bize inanmayacağını düşünüyorum. Öyle ki insan, genelde sanılandan çok daha fazlasına dayanabiliyor."

"Buna şüphe yok" diye onayladı Ruth. "Ve eğer bu cehennemden çıkıp hikâyemizi anlatabilirsek belki bu konuda bir film bile yapılabilir, asla tamamlanmayacak bir film. Şayet burada olanları bir film sahnesi haline getirirsek, hem de tamı tamına diyelim, tam anlamıyla gerçekçi röportajlarla bile yapsak bu, yine de tam gerçeği canlandıramayacaktır. Şakalarımızı ve tartışmalarımızı bile yansıtsak tam anlamıyla objektif olmayacaktır. Gerçekler kendilerini çeşitli yorumlarla ortaya koyarlar, bunlar bir şeyi ispatlar ya da çürütür. Eee, peki nedir sonuç? Objektiflik yok işte yine."

"Öyle inanıyorum ki mutlak objektiflik diye bir şey yok. Fakat biz yine de mümkün olduğunca objektif olmaya çalışabiliriz. Düşün. Bu, genelde bütünüyle arzu edilebilen bir şey değildir ve genellikle seni sıkıntıya sokar –deneylerden hareketle söylüyorum– fakat yine de bunu düşünmeye değer. En ufak bir şekilde abartmaya gitmeden bizim bu son derece fantastik melodramımızı bir film haline getirebiliriz; fakat gerçek anlatımlara yer verdiğimiz halde gereğince objektif olmayacaktır; fakat bir ölçüde gerçeğe yaklaşabiliriz en azından. Ve sanırım bu, daha da ilginç olur; çünkü insan ve insan hayatı siyah ve beyazdan oluşmaz, insan son derece karmaşık bir renkler karışımıdır."

"Erica, eğer bu filmi yaparsan, sıralar halinde yürürken pantolonun ateş aldığında onu üstünden çıkarıp atışını ve bizim de pantolunu karların içinde ayaklarımızla söndürüşümüzü de koyacak mısın?" Ellen bunu öğrenmek istiyordu.

"Oh, ne müthiş bir sahneydi!" dedi Ruth. "Hatırlıyor musunuz, içten içe yanmaya devam eden pamuktan pantolonu yamayamamıştık ve zaten her şey kardan sırılsıklamdı da sonunda tahta gibi sert bir şey haline gelmişti. Sonunda onunla işimizi bitirip kazık gibi olmuş pantolonun bacaklarını yere dayamıştık. O, yarı yarıya çekmiş ve donmuş pantolonu bacaklarına geçirdiğinde nasıl göründüğünü asla unutumamam. Hayatımda gördüğüm en komik manzaraydı."

"Komik ha! Önce arkam yandı, ardından neredeyse donup ölüyordum! Ve sizin o kahkahalarınız. Bunu asla unutamam. Bu sadece sizin ne kadar zalim olabileceğinizin göstergesidir."

"Objektiflik canım, ojbjektiflik!"

Görece korunaklı muhafız kulübesinin yanında duruyorduk. Şimdi kapı bizim için açılmış ve o şiddetli, buz gibi fırtınayla yüzyüze gelmiştik, zor nefes alabiliyorduk. Kar taneleri gözümüze ve burnumuza doluyordu. Ellerimizle korunmaya çalışıyorduk; fakat uzun süre tutamıyorduk. Parmaklarımızın uyuştuğunu hissediyorduk, bir dakika geçmeden kalın eldivenlerin içinde bile bembeyaz oluyordu ellerimiz. Kamçı gibi döven karın altında sırtımızı dönüp nefes almaya çalışıyorduk. Henüz kampın önündeydik ve daha şimdiden bitmiştik, karlara uzanıp ebediyen uykuya dalmaktan başka bir isteğimiz yoktu. Artık sürünüyorduk neredeyse. Ağır ağır ve sessizce Vorkuta istasyonuna varabildik sonunda; çevremizde her zamanki gibi bize eziyet eden muhafızlar.

Genelde yirmi dakikada aldığımız yolu bir saatten fazla zamanda almış olmalıydık, yine de almıştık işte. Ne tren vardı ortalıkta ne de demiryolu diye bir şey görünüyordu. Dağlardan ve dağlardaki kardan başka bir şey yoktu ortalıkta. Ve kar, devam ediyordu. Bu yeryüzü daha ne kadar kar alırdı ki?

Kürekler! Nereden gelmişti onlar? Neden karın iki metre altında kalmamışlardı ki? Gerçekten saygım artmıştı bu köle güdücüye.Gerçekten her şeyi düşünmüştü.

"*Davai, davai!* Stepanova Müfrezesi, buraya, buradan!" Muhafızlar, ellerinde silahla çevremizi sarmışlardı.

Neredeydiler? Olga neredeydi? Sırtımızı rüzgâra verdiğimiz halde hiçbir şey göremiyorduk.

"Tuse, burnun beyaz. Senin de Erica, yanaklarında beyaz benekler oluşmuş."

Ellerimizde kürekler, sesleri takip ederek o günkü işimizi yapmak üzere ilerledik. Raylardaki karları küreyecektik. Altı müfreze, yani yaklaşık 120 kişi, bu işi muhtemelen iki günde tamamlayabilirdik. Gerçi asla tamamlanamayacak bir iş gibi görünüyordu. Nasıl olacaktı ki? Bir yeri kürüyorduk; ardından yer, karla yeniden kapanıyordu. Bir küreği doldurup atıyorduk, arkamızı dönüp baktığımızda iki küreklik kar biriktiğini görüyorduk. Tam anla-

mıyla Sisifos* çalışması yani. Ve bu kar dağının altında bir yerlerde bir tren olduğu farz ediliyordu.

Muhafızlar çevremize kazık çakıp tel örgüyle çevirdiler. Eğer çalıştığımız alandan birkaç adım uzaklaşıp yasak bölgeye geçersek uyarısız vurulurduk. Tek bir şans bile tanımıyorlardı. Kaçış ya da kaybolmak için en uygun koşullar bu havada söz konusuydu. Onların kaybolma konusunda hiç endişe ettikleri yoktu. Kaçış ise mümkün değildi. İnsan nereye gidebilirdi ki kaçsa? Görece iyi havalarda bile tundradan başka gidilecek bir yer yoktu ki, eğer bulunamazsan ya da Komis tarafından yakalanmazsan –bunlar yasak toprakların orijinal sakinleri olan göçebe kabilelerdir ve kaçmış bir mahkûmu ölü ya da diri getirdiklerinde iyi para alırlar– burada donarak ya da açlıktan ölürsün. Askerler, dışarı çalışmaya götürdükleri her mahkûm için hesap vermek zorundadır. Eğer biri kaybolmuşsa kayıptan sorumlu olan askerin yerini bir diğeri alır. Ve Purga'da kaybolmak korkunç kolaydır. Gündüzleri karanlıktır ve öyle kesif bir kar vardır ki askerlerin bizi görmesi mümkün değildir. Bizi yalnızca o cılız dikenli tellerle çevirerek koruma altında tutabilirler. Fakat kızlardan biri bitkinlikle düşerse ne olacaktır? Bu da her zaman olan bir şeydir. Müthiş yükseklikteki Vorkuta'da oksijen son derece azdır. Beş bin metreyi aşan yüksekliklerde kalbin son derece zorlandığını söyler uzmanlar. Bu durum şiddetli fırtınayla birleştiğinde, en ufak bir çaba gösterdiğimizde nefes almak için durmamızı zorunlu kılar. Tek arzumuz –ki bu yapabileceğimiz en tehlikeli şeydir– bir dakika durup dinlenmektir ve birbirimizi sürekli gözetleriz; özellikle sürekli küreğine dayanan Tuse'nin yüzündeki beyaz noktaları, onun dalgınlaşarak kayıp gitmemesini.

Olga, öğle yemeği için kısa bir mola vermeye çağırdığında yaklaşık iki saattir çalışıyorduk. Bir kar yığınının arkasına sinip gömleklerimizin altından ekmek parçalarımızı çıkardık. Tam anlamıyla donmuş ekmekler, yenemeyecek durumdaydı. Tabii, sigaranın sözünü etmeye bile gerek yok. Çoğumuz tuvalete gitme ihtiyacını duyuyorduk; ama bu da imkânsızdı, pantolonlarımızı açamıyorduk. Böylece gönüllü olarak işe geri döndük, kardan adam haline gelip donmamak için. Olga bile çılgınca kar kürüyordu.

* Yunan mitolojisindeki Sisifos efsanesine atıf. Sisifos, bir kayayı dağın zirvesine kadar çıkarır; fakat kaya yeniden aşağı yuvarlanır ve bu sürekli tekrarlanır. (ç.n.)

Öğlen saat 2'de zifiri karanlık oldu. Kimse konuşmuyordu. Fırtına daha da kötüleşmişti. Artık birbirimizi görmemiz mümkün değildi, küreklerimizi birbirine çarpıp duruyorduk. Tuse sessizce ağlıyordu. Askerler belirgin bir şekilde telaşlanmış, hatta paniklemişlerdi. Bir toplantı yapıp müfreze başkanlarını da çağırdılar: Toplanma düzeni, eve gidiyoruz! Muhafızlarımıza üç kere: Sağ ol, sağ ol, sağ ol. Sizi ebediyen unutmayacağız!

Asla bu kadar çabuk toparlanamazdık. İki dakika içinde yürüyüşe geçmeye hazır hale gelmiştik. Şimdi rüzgârı arkamıza almış, kelimenin gerçek anlamında eve itilerek gidiyorduk. Tuse olmasa bu mesafeyi rekor bir zamanda alacaktık. Tuse, sonunda çökmüştü. Biri birkaç saniyeliğine bir kibrit çakınca yüzünün nasıl morardığını görebildik. Kısa kısa soluyarak zor nefes alıyordu. Dördümüz onu eve taşıdı, dış kapının önüne gelip yere bıraktığımızda az çok kendine geldi ve ayakları üzerinde durabildi.

"Tuvalet" diye inledi, "tuvalete gitmek zorundayım."

"Tuse bir dakika bekle, neredeyse geldik eve. Burada, muhafızların önünde ve bu kar fırtınasında yapamazsın. Helaya gideceksin, bekle."

"Bekleyemem" dedi, "şimdi yapmam gerekiyor."

"Peki ne yapalım, herkes Tuse'nin etrafını çevirsin! Pantolonunun düğmelerini çözmesine yardım edin!"

Daha biz işe koyulmadan, "Aman Tanrım, aman Tanrım, kaçırdım!" dedi Tuse. Aptal aptal onun pantolonuna bakıp duruyorduk: Keçe botunun üzerinde bir buz salkımı peydah olmuştu ve pantolonunun bir bacağı anında buz kesmişti. "Şu işe bak! Önce öyle hoş ve öyle sıcaktı ki şimdi ise bir patinaj sahasından farksız!" Tuse bu mucizenin etkisinden kurtulamıyordu. Çevresinde toplanmış bizler ise kahkahalarla gülüyorduk.

"Yeter, Tanrı aşkına yeter yoksa ben de altımı ıslatacağım şimdi! Yıllardır bu kadar gülmemiştim." Hilde gülmekten kasıklarını tutuyordu.

"Altını ıslatmak mı? Altını buz kestireceksin demek istiyorsun herhalde! Hilde pantolununa buz yaptı, Hilde pantolonuna buz yaptı. Seni yaramaz, seni yemekhanede bir döveceğim ki bacakların kaskatı kesilecek, koşamayacaksın. Hilde pantolonuna buz yaptı."

O akşam Tuse'yi revire götürdüm ve onun için Suaygırıyla konuştum. Tuse, revire defalarca kendi başına gelmiş, hiçbir sonuç

alamıştı. Her zaman işe geri gönderilmişti. Bu, benim böyle bir Rusça'yla yaptığım ilk işimdi ve dilimin yeterli olup olmayacağından emin değildim. Fakat doktordan bütün kalbimle nefret ediyordum. Bu yüzden onunla konuşmak, herhangi birisiyle konuşmaktan çok daha kolaydı benim için ve ortaya koyacağım olay o kadar güçlüydü ki bunu son derece iyi bir şekilde yapmış olmalıyım: Tuse tamamen sakata çıkarıldı.

Şereflendirmeniz Ricasıyla

Bizden çalınan saatler nedeniyle sosyal hayatımız son derece kısıtlıydı. Gerçi ara sıra, üç saat kar ya da kömür küredikten veya odun yardıktan ve kestikten sonra artan zamanda istediğimizi yapabildiğimiz pazarlar da olmuyor değildi ara sıra. Bu, birbirinden ayrı yerlerde çalışan ya da yaşayan arkadaşların bir araya gelme, birbirinin yatağında küçük partiler verme, hatta politik görevlinin eski gramafonuyla pek seyrek de olsa danslı toplantılar düzenleme zamanıydı. Böyle bir danslı toplantıya tanık olmuştum ve bu beni tiksindirmişti. Eğer biri, pantolon giymiş, kısa saçlı bu yaratıkların kız olduğunu bilmiyorsa bunun, oğlanların birbirini tekmelediği; gürültü yapılan, her türlü bayağı davranışın sergi-

lendiği, kızların kıkırdadığı, oğlanlar için mücadele ettiği tipik bir cumartesi akşamı köy "cemiyet" partisi olduğunu düşünebilirdi. Kıskançlık, aşk oyunları, kamp danslarının geneldeki seksiliği inanılmaz ölçüde bayağı ve dönüp bir kere daha bakmayacağım kadar hazindi. Son derece az olan serbest zamanımı çoğunlukla kütüphanede gazeteleri okuyarak ya da yatağımda, elime geçen Rus klasiklerini karıştırarak geçiriyordum. Tek sosyal bağlantım, barakada ve çalışmada çevremde bulunan kızlar; revirdeki, ara sıra ziyaret ettiğim, Adanmışlardan Anja; son zamanlarda da dağıtım kampından yeni gelmiş, birkaç kere görüşüp konuştuğum, ilk Rus arkadaşım Elena Alexandrovna'ydı. İlk başta bir "erkek" olarak aniden kazandığım popülaritem, aldığım birçok aşk teklifini geri çevirmem üzerine sönüp gitmişti. Bu yüzden, İrma'nın "erkek arkadaşı" Anton, bir akşam dış kapıya gelip dayandığımızda benim için bir mesaj getirdiğinde çok da fazla şaşırmamıştım.

"Dokuzuncu barakadan hanımefendiler, eğer bir engeliniz yoksa bu akşam, kendilerini şereflendirmenizi rica ederler."

Güldüm. "Sen tertipledin bunu."

"Hayır, yemin ederim ki onlar benden bunu iletmemi istediler sadece. Başarılar oğlum ve tebrikler." Anton'un sesinden, hem hafif bir kıskançlık hem de saygı sezdim. Fakat dokuzuncu barakadan hiç kimseyi tanımıyordum ki. Kimdi bu "hanımefendiler"?

O akşam, yemek masasında başka bir konu yoktu. Erica, sosyete leydilerinden bir davet almış.

"Peki bizim sanatçımız ve beynimiz Ruth niye çağrılmadı ya da Anne veya bizim herhangi bir entelektüelimiz. Ne şeref ama canım. Sanırım bizim gibi sıradan insanlarla bundan sonra konuşmazsın bile" dedi Hilde, şapkasını çıkarıp selamlayarak.

"Anlamıyorum" diye tekrarlayıp duruyordum. "Kimdir bu kadınlar ve neden bu davete gideyim ya da gitmeyeyim?"

"Dokuzuncu barakadan bu hanımefendiler çok seçkin bir gruptur. Göreceksin" diyerek beni bilgilendirdi Anne. "Bunlardan bazıları Tuvalet Müfrezesi'nde çalışır; fakat çoğu sakata çıkmıştır. Günün çoğunda yataklarında oturur, örgü örer, dikiş diker ve kültürel sohbetler yaparlar. Korkunç züppedirler, sıradan insanlarla ilişkileri yoktur. Sadece entelektüellerle konuşurlar. Elbette senin için çok şey yapabilirler, alışveriş ve bunun gibi işler için bol zamanları vardır. Seni kabul etmelerinden hoşnut olmalısın. İyi bir izlenim bıraktığından emin olabilirsin."

"Dinle, oraya gitmeye hiç mi hiç niyetim yok. Yıkanmak için zaman çok geç artık."

"Oh, gitmelisin. Lütfen" dedi Ruth. "Tepkini görmek istiyorum."

Gitmeye karar verdim. Fakat yıkanırken yeniden fikrimi değiştirdim. Barakadaki sıcaklık beni öylesine yormuştu ki yeniden giyinmek, bir çift *valenki* ödünç almak ve soğuk havaya çıkmak iyice zor geliyordu. Yatağım çok çekici görünüyordu, Puşkin'in toplu eserleri de beni beklemekteydi. Fakat kızlar ısrar etti. Çıkıp gitmeden önce inceden inceye gözden geçirdiler beni. "Korkunç görünüyorsun. Bu berbat pantolondan ve rezalet hapishane gömleğinden başka giyecek bir şeyin yok muydu?" diye sordu Anne. "Neden en azından benim bluzumu giymiyorsun."

"İster misin saçlarını çabucak yapayım? Berbat görünüyorlar" dedi İrma.

Öfkelenmiştim. "Ben kendim olarak gidiyorum. İngiliz Kraliçesi'ni temsilen gittiğimi sanıyorsunuz galiba! Gitmek için büyük çaba gösteriyorum ya, yeter. Nasıl gittiğim umurumda değil." Yürüdüm, arkamdan yapılan tavsiyeleri ve yaramazca yorumları duyuyordum.

9 Numaralı Baraka sanki daha fazla boş alana sahip gibi görünüyordu. Bunun nedeni daha az kalabalık, temiz ve sessiz olmasıydı belki de. Bir köşeye Tuvalet Müfrezesi yerleşmişti. Çoğu, yirmilerinin sonlarında ya da otuzlarının başlarında gösteren, uzun boylu, güzel Alman kızlarıydı. Köşedeki üst ranzalar onlara aitti. Alt ranzada kırkında, etkileyici bir kadın olan müfreze başkanı kalıyordu. Vera adlı bir Romen'di; fakat herkes onu soyadı olan Georgescu adıyla çağırıyordu. Georgescu koyu siyah saçlı, güzel, zeki bir yüzü olan; aynı bir erkek gibi çabuk, akıllıca, güçlü, kararlı davranan, otoriter düşünce tarzına sahip bir kadındı. Herkes ona korkuyla karışık bir saygı duyuyordu, bir tek Leningradlı tatlı bir sarışın olan kız arkadaşı Ludmilla hariç.

Bana "İrene"nin adı verilmişti, onu nasıl bulacağımı sordum. Soldaki üst ranzadaydı, bir tarafında tuvalet kızları, diğer tarafında da çalışmaktan muaf olan bir grup oturmaktaydı. Gayet güzel taranmış siyah saçları olan, pürüzsüz bir cilde, dikkatli ve mağrur, kocaman kahverengi gözlere sahip, bakımlı ellerini kucağında gevşekçe birleştirmiş İrene bu topluluğun orta yerinde dimdik oturmaktaydı. Sivri ve keskin burnu ve hakir gören, çizgi halinde-

ki dudakları karakterini mükemmel bir şekilde ortaya koyuyordu. Tarifi zor bir şeyler giymiş olmasına rağmen bakımlılığı ile birleştiği zaman iyi giyimli görünüyordu. Yalnızca yüzünün solukluğu hafifçe anormal bir hava veriyordu ona. Kendi oturma odasında bir sedirin yanı sıra orta yerde bir çay masası da bulunuyordu. Kasten ağır hareket ediyor ve konuşuyordu. Böylece kendini tam anlamıyla kontrol altında tutmuş oluyordu, bütün hücreleriyle bir hanımefendiydi.

"Tanıştığımıza çok sevindim." İrene, bana mükemmel bir Almanca'yla hitap ederek ak pak elini uzattı. "Ağır bir çalışma gününün ardından gelmeniz büyük incelik. Minnettar kaldık. Umarım sizi önemli bir şeylerden alıkoymadık?"

Nutkum tutulmuştu. Dalga mı geçiyordu yoksa ciddi miydi? Birdenbire kendimi çamurlar içinde oynarken derse geç kalmış, kendisine tepeden bakan bir öğretmenin karşısında bocalayan, kir pas içindeki küçük bir kız gibi hissettim. Orada öylece duruyordum, gözlerimi kaldırıp yüzüne bakmak zorundaydım. Ne saçma şeydi bu! Ona gelişigüzel kelimelerle sadece mesaj üzerine geldiğimi ve hemen geri döneceğimi söyledim.

"Oh, hayır, lütfen" diye ricada bulundu. "Bir dakika gelin ve bir bardak çayımızı için. Sizinle arkadaş olmak bizi sevindirecektir."

"Çok teşekkür ederim; fakat pek iyi bir durumda değilim. Saat 10'u geçti ve yarın için eldivenlerimi tamir etmek zorundayım" dedim; barakamın basit atmosferini, Puşkin'i ve çoraplarımdaki delikleri düşünerek. Eğer üst kata çıkacak olursam keçe botlarımı çıkartmak zorundaydım ve o zaman o koca deliklerden kir içindeki topuklarım ve ayak parmaklarım olduğu gibi gözükecekti.

"Sadece beş dakika" diye ısrar etti, mükemmel bir ev sahibi havasıyla. "Çay hazır ve ev sorumlumuz İlse, sizin şerefinize yiyecek bir şeyler hazırladı. Lütfen onu kırmayın." Yiyeceğe direnmem mümkün değildi.

"Ceketinizi alabilir miyim" diyen İlse, ceketimi alıp büyük bir özenle kendi yatağının üzerine koydu. Sonra İlse, İrene'nin yanında, sağ tarafta bulunan diğerleri ve İrene'nin diğer yanındaki üç kız sıkışıp bana yer açtılar. İrene, mümkün olduğunca yatağının ucuna doğru gitti ve beni sırtımı dayayabileceğim bir tahta direğin bulunduğu karşısındaki yere davet etti. Ayaklarım görülmeyecek bir şekilde bağdaş kurduktan sonra, rahatsız bir halde olacakları bekledim.

"Önce aileyi tanıtayım. İlse ile tanıştınız; buradaki yaşamımızı sürdürmemizden sorumludur. Yanındaki Dora, bir fizik profesörüdür; umutsuz bir dertten musdariptir. Düşünceler içinde, bulutlarda yaşar. Ursula, Berlinli bir ekonomisttir; ayakları yere basar ve artık çalışmaktan muaf tutulma yaşına gelmiştir. Diğer taraftakiler çalışma takımıdır: Barbara, Halle'de ev ekonomisi öğretmenidir. İngrid, Hamburglu bir ev kadınıdır; ama kafası çalışır ve eğitimlidir. Thea, kültürel çalışmalarımızı düzenleyen Münihli, çılgın bir sanatçıdır. Ben, Lubeck'te, lisede Almanca ve tarih öğretmenliği yapardım eskiden. Şimdi çay içebiliriz."

Herkesle tek tek el sıkıştım ve mutat olan o anlamsız tanışma sözlerini söyledim. İlse, İrene'ye büyük, hazırlanmış çay kavanozunu uzattı, o da çayı dört küçük kaba dikkatle doldurdu. Bana tek bir kap verildi. Diğerleri paylaşarak içtiler. Çay lezzetli, sıcak ve tatlıydı. İlse, İrene'yle benim arama bir *piéce de résistance** koydu. Bir tabak ya da daha doğrusu bir tahtanın üstünde, margarin sürülmüş ve toz şeker serpilmiş, ince doğranmış kara ekmek dilimleri ve birkaç parça ev yapımı kara ekmek "kek"i gibi lezzetli şeyler.

Bu bana, annemin Paris'te son birkaç parça mücevherini de satıp bir somun ekmek, biraz tereyağ ve sos satın alarak, o tahta kurularıyla dolu otel odasında babamı ve beni beslemesini hatırlattı. O da yiyecekleri cazip hale getirmek, İspanya'da her şeyi kaybettikten sonra evsiz, aç ve kimsesizken, lüks ve hoş bir atmosfer yaratmak için az sıkıntı çekmemişti.

Demek ki insan, nerede ve hangi koşulda olursa olsun bir hanımefendi olabiliyormuş, diye düşündüm. Annem daima öyleydi, bu kızlar da öyle. Onlara saygı duymuştum. Fakat ben bunu yapabilir miydim? Yapmak ister miydim acaba? Bu hayat bana göre değildi; bu, bir istasyonun bekleme salonunda oturmak gibi bir şeydi. Benim için daha önemli ve daha eğlendirici olan, çok kısıtlı serbest zamanlarımda okumak, yeni tanıştığım Berlin'in sokak kızlarının dilini kullanmaktı. Bu çok daha anlamlıydı ve her kelimeyi tartmak zorunda değildim, kimseye aldırmak zorunda değildim. Dahası, bizim müfreze çalışmaktan öylesine bitkin düşüyordu ki çevrelerine dikkat edecek halleri kalmıyordu. Kuşku yok ki çalışmaktan muaf tutulanlar ve çok ağır bir iş yapmakla birlikte –deneyimimden biliyordum bunu– günde yalnızca bir-

* Fr.: Büyük yemek tabağı. (ç.n.)

kaç saat çalışan ve dışarının soğuğuna çıkmak zorunda olmayan tuvalet kızları için durum farklıydı. Öğrendiğime göre bazıları, 1945'ten beri çeşitli kamplarda bulunmuştu. Kampta yaşamak onların hayatı olmuştu, dolayısıyla çevrelerini yaşanabilir bir hale getirmek zorundaydılar. Eğer burada on beş yıl kalsaydım ben de bu yaşam tarzına uyum sağlar mıydım?

Atmosferi canlandırmakta başarılı olamadım ve bunu yapan kadınları takdir ettim. İrene, grubundaki ya da ailesindeki bütün kızların kaynaklarını bir araya getirdiklerini söyledi: tayınlarını, paralarını, zamanlarını. Herkes birtakım katkılarda bulunuyordu. İlse, bütünüyle bütçeden ve mutfak işlerinden sorumluydu. Ursula, geçim için örgü ve dikiş işlerini yürütüyordu ve ailenin giyim sorumlusuydu. Thea, bir sanatçı olarak kültürel akşam toplantıları örgütlüyor, yoktan var ederek harika doğum günü ve Noel hediyeleri yapıyordu. Dora, kimsenin anlamadığı bilimsel konferanslar veriyordu ve İrene, entelektüel tartışmalara önayak oluyordu. Yıllar boyunca uyumlu bir grup olarak kalmışlardı.

Hasetlendiğimi tahmin ederek ekmeğin bıçakla değil, iplikle kesildiğini izah ettikten sonra İrene, aniden metafizik bir konuya atlayarak beni şaşkınlık içinde bıraktı: "Varoluşçuluk hakkında ne düşünüyorsun?"

"Şey" diye kekeledim, "gerçekten bilmiyorum. Üzerinde biraz düşünmek gerekir, öyle değil mi?"

"Kesinlikle. Zamanın var. Bizim buradaki kızlardan bir kısmı bunu hiç işitmemişler. Düşündüm ki bize varoluşçuluğun anlamı, tarihi gelişimi ve bunun gibi şeyler üzerine bir konferans verebilirsin. Benim de bu konuda yeterli bilgim yok."

"Tanrım!" diye inledim, "Bu konuda ne yapabileceğimi düşünüyorsunuz? Ben de bu konuda yeterli bilgiye sahip değilim. Benim varoluşçuluk konusunda uzman olduğumu mu sanıyorsunuz?"

"Özel olarak varoluşçuluk konusunda değil. Eğer konuyu beğenmediysen başka bir konu seçebiliriz. Fakat biz, senin Cenevre ve Frankfurt Üniversiteleri'nde hukuk okuduğunu duyduk, öyle inanıyorum ki felsefe, siyaset, sanat, edebiyat konularında geniş bilgin var; beş dil biliyorsun. Komünist Parti'de üst düzeyde görevliydin, teorik bir derginin editörüydün. Bir sürü ilginç konuda tartışma yapmayı özledik."

"Nereden aldınız bu bilgiyi?" diye sordum şaşkınlıkla. "Çok fazla abartılmış."

"Hayır, öyle olduğunu sanmıyorum. Emin kaynaklardan öğrendik. Eğer bu konuda konuşmayı düşünürsen senden İspanya deneyimlerini dinlemek isteriz. Alman gazeteleri İspanya savaşı konusunda çok yanlış bilgiler verirdi, orada bulunmuş birinden gerçekleri dinlemeyi isteriz. Bununla başlamak ister misin?"

"Tamam" dedim, "İspanya hakkında konuşmak beni sevindirir; fakat bu gece olmasın lütfen. Zaman epey geç oldu, uyumam gerek. Yalnızca dört saatim kaldı uyumak için."

"Gayet iyi anlıyoruz" dedi İrene. "Yorgun olmalısın. Seni bu kadar uzun zaman tuttuğumuz için bizi affet. Seni yeniden görmek zevkine ne zaman erişeceğiz?"

Gülmekten kendimi alamadım. Varlığımın hoş bir şey olduğunu düşünen birine rastlamayalı uzun zaman olmuştu! "Doğrusu" dedim, "yakın bir gelecekte bir dağ gezintisi planlamıyorum. Sanırım kısa bir süre sonra gelirim."

"O zaman, yarın diyebilir miyiz? Ya da belki cumartesi akşamı senin için daha uygun olabilir mi?"

Ne var ki bundan sonraki birkaç hafta yeni arkadaşlarımı görmem mümkün olmadı.

Yeni rayları döşemek üzere zemini hazırlamak için tundraya gönderilmiştik. Demiryolunun bittiği noktadan on mil yürüdük ve alçak, sık çalıları baltayla keserek, kar yığınlarını temizleyerek bir miktar toprak parçasına ulaştık. Bu işten nefret ediyorduk. Hilde'nin ceketini yakması –çalılarla ateş yakmıştık– benim baltayı ayağıma düşürmem, trenin bizi tundrada unutarak geri dönmesi bu gezide başımıza gelen olaylardan birkaçıydı. Hem biz hem askerler küfrediyor, lanetler okuyorduk; fakat eve gitmek için geri kalan yolu, on-on beş kilometreyi yürüyerek gitmekten başka çaremiz yoktu. Normalde, açık havada yürümek ne kadar güzel, ne kadar fantastik bir şeydir. Yürümekten her zaman nefret etmiş, Cenevre'deki parkın bir ucundan öbür ucuna yürürken yorgun düşen ben bile bu havada yorulmadan yürüyebilirdim. Ne yazık ki ayağımdaki ağrı kötü bir talihsizlikti.

Ertesi gün Suaygırı, şişmiş ayağıma bakıp bunu kasıtlı yapıp yapmadığımı sorarak zıvanadan çıkmama neden oldu ve beni çalışmaya göndereceğini söyledi. İki kızın yardımıyla tek ayak üzerinde sekerek çıktım kamptan. Asker muhafızlarımız bu hız-

la bütün günü yürüyerek geçireceklerini anlayınca müfrezeyi öfkeyle durdurdular, bana neden çalışmadan muaf tutulmadığımı sordular ve geri dönmemi emrettiler. Önümde koca bir gün uzanıyordu.

Ayaklarıma kompres yapıp yatağıma uzandım, yanı başımda tayın ve *Makhorka*, elimde Puşkin. Neredeyse boş bir odada bulunmak ne kadar tuhaf geliyordu insana. Yalnızca *Dnevalnaya* dolanıyordu ortalıkta, elinde bir kova ve paspasla. Çamaşırcı ve gece vardiyasından kızlar uyuyorlardı. Birkaç yaşlı Adanmış, yataklarında bağdaş kurmuş fısıldaşıyor ya da dua ediyordu. Cemaat hayatının başlangıcından beri neredeyse ilk kez yalnız kalmak hoş olsa da gürültülü arkadaş ortamını özlediğimi hissettim. Aniden eskisi gibi tam bir dışlanmışlık hissine kapıldım. O gün akşama kadar ayağımı iyileştirip diğerleriyle çalışmaya gitmeyi kafama koydum.

Bununla birlikte bu zaman dilimi içinde hoş zaman geçirmedim değil. Okuyup uyudum, sonra yine okudum. Ekmeğimi kemirirken Rus dilinin karmaşık dehlizlerinde dolaştım. Bu dilde ilerlemek bana gittikçe daha büyük zevk veriyordu.

Haber kampta çabuk yayılmıştı. İkindi vakti önce İrene, kısa süre sonra da tüm aile, benim İspanya serüvenimi dinlemek üzere yatağımın çevresinde toplandı.

18 Temmuz 1936 Pazar günü, Madrid'teki Vienesa Pansiyonu'nda, hizmetçimiz Pilar tarafından uyandırılmıştım. "*Niña, niña, la revolución!* Çabuk ol, gel de gör!"

Bu nasıl bir devrimdi ki? Yemek odasının penceresine koşup Plaza de las Cortes'i, Parlamento'yu, Palace Hotel'i, Paseo de Prado'nun köşesini gözden geçirdim. Sokaklar, ürkütücü görünüme sahip kadın ve erkekler hariç bomboştu: *Miliciano*'lar.* İşçi elbiseleri içindeki, büyükbabamın zamanından kalma paslı pistollerden tutun modern tabancalara kadar her çeşit silahla tepeden tırnağa silahlanmış milisler, küme küme bir araya gelmiş ve sessizliğe bürünmüş şehrin savunmasına girişmişlerdi. Tramvaylar işlemiyordu, hareket halinde olan hiçbir şey yoktu. Aşçımız Asunción da açık pencereden bakmakta olan bize katıldı, o sırada aşağı yoldaki bir milis silahını bize doğrulttu. Çığlık çığlığa yere çöktük; fakat aşağıdaki oğlanlar ve kızlar bize yalnızca gül-

* İsp.: Milisler. (ç.n.)

düler. Silahlar patlamaya başlayınca kendimizi, dışarıyı gözlediğimiz noktadan geriye zor atabildik. Hemen karşımızdaki Palace Hotel'in dördüncü katında bulunan bir pencereden iki adam, *miliciano*'ların üzerine ateş ediyordu. Çatışma, aşağı yukarı beş dakika sürdü. Birdenbire parlak, siyah renkte bir araba hızla otelin önüne geldi ve iki adam yara almadan arabaya atlayıp uzaklaştı.

Bir gün önce General Franko, cumhuriyetin seçilmiş hükümetine karşı Kuzey Afrika'dan başlayan bir askeri ayaklanmaya girişmişti. Ülkenin güney bölümü onun askeri birlikleri tarafından işgal edilmişti. Madrid'deki askeri garnizonlarda başlayan bir ayaklanma bastırılmıştı ve halk, içeriden teslim almaya çalışanlara karşı kendi şehrini savunmuştu. Acil durum ilan edilmişti. Kollarında Kızılhaç işareti olan doktorların ve hastabakıcıların dışında kimsenin sokağa çıkmasına izin verilmiyordu. Emirlerden nefret eden, bir yasak yazısı gördüklerinde derhal yere tüküren İspanyollar, doğal reflekslerine fazla direnememişlerdi; ellerinde beyaz mendillerle ilk meraklı vatandaşların sokaklarda gözükmesi için çok fazla zaman geçmesi gerekmemişti. Biz, büyük bir dikkatle olup bitenleri izliyorduk. Sokağa çıkanların üstü *miliciano*'lar tarafından aranıyordu; kızlar erkekler, erkekler de kızlar tarafından aranıyordu. Hepsi de kahkahalar ve bağırışlar arasında yapılan aramalara izin veriyorlardı. Orada herhangi bir işi olmayanlar da dikilmiş bakıyor ve birbirleriyle çene çalıyorlardı. Bizimki gibi bütün evlerden başlar sarkmıştı dışarıya, birkaç saat içinde bütün Madrid bir şenlik havasında sokaklara dökülmüştü. İkindiye doğru ilk tramvaylar işlemeye başladı ve herkes ücretsiz yolculuğun tadını çıkardı. Benim de içinde olduğum bir tramvay, pek tekin bir görünüşü olmayan iki milis tarafından aniden durduruldu. Biraz telaşlandık; ama kısa sürede iki oğlanın tramvaya binmekten başka niyetleri olmadığı anlaşıldı.

Öyle heyecan dolu bir gündü ki. Özellikle geceleri devam eden silah seslerine rağmen aşırı neşeli bir atmosfer vardı. Kimsenin çatışmaları pek ciddiye aldığı yoktu. Zenginlerin çoğu, Madrid'i terk etmişti ve onların arabalarına el koyan silahlı oğlanlar ve kızlar Paseo'da yukarı aşağı turluyorlardı: On ya da daha fazla araba, pencerelerinden eski moda silahlar sarkmış, kornalar en yüksek perdeden feryat ediyor.

Ben on dördümü daha yeni doldurmuş, kaba saba, huzursuz, mendebur bir okul çocuğuydum. Okuldan nefret ediyor-

dum; çünkü Almanca ve İspanyolca'ydı; çünkü burası Güney Amerika ya da okyanusun ortası değildi; çünkü babam Senyör Koechelmann'la ve gemiyle yaşayacağım mutluluğu engellemişti; çünkü her zaman bir hanımefendi olduğunu düşündüğüm annem korkunç suratlı yabancılara hizmet veren bir pansiyon işletiyor ve onlardan ücret talep ediyordu. Babamın paraya karşı tavrını miras almıştım ben: Para kirli bir şeydi, ona sahip ol; ama asla sözünü etme! Babamın da benim kadar sefil bir durumda olduğunu biliyordum, dahası ne o ne de ben yeterince yemek yiyorduk. Orta yaşlı hanımların diyetlerinde yedikleri hafif yiyecekler bile bizim iştahımızı kabartmaya yetiyordu. Tanrı'ya şükür, ikimiz de bunu anneme hissettirmeyecek zerafete sahiptik. Aksi takdirde onun hayatını on misli daha zor hale getirirdik. Diğer yandan, şu da bir gerçekti ki bu büyük kuruluşta her şey büyük bir çabayla yürümekteydi. Pansiyonun yirmi bir odası vardı ve bizim sadece bir hizmetçimiz ve bir aşçımız bulunuyordu. Ne babam ne de ben herhangi bir yardımda bulunabiliyorduk. Babam, beni Prado Müzesi'ne götürdüğü zaman annem rahat bir nefes almış olmalı. Prado ve Madrid'in diğer görülecek yerleri şöyle dursun, hiçbir zaman bir yere gitmiyor, hiçbir şey yapmıyorduk; çünkü tek kuruşumuz yoktu. Tek kelimeyle ifade edecek olursak, o zaman kelimenin tam anlamıyla sefalet içindeydik. Bir gün filme gitmek için annemden 15 *céntimo* isteyip de cüzdanından bu kadar para çıkmayınca durumu idrak edebilmiştim.

Sonuçta savaş benim aklımı başıma getirmiş, babama mide ağrılarını unutturmuştu. Alman vatandaşları, Madrid'deki Alman konsolosluğundan bir mektup almıştı. Tüm Alman vatandaşlarının korunmak için konsolosluğa sığınmaları isteniyordu, aksi takdirde Alman hükümeti güvenliğimizden sorumlu olmayacaktı. Bu çağrıyı reddeden herkes, otomatik olarak vatandaşlıktan çıkartılacaktı. Bu durum, babamı ciddi bir ikilemle karşı karşıya bırakmıştı. Ülkeden ayrıldığından beri Alman yetkilileriyle herhangi bir bağ kurmamıştı; duyduğuma göre evimize SS'ler tarafından derhal el konmuştu. Hiçbirimiz, bir daha bu insanlarla herhangi bir şey yapmak istemiyorduk. Bununla birlikte babam, karışıklıklar içindeki, aşırı tehlikeli bir ülkede devletsiz bir yabancı durumunda olmaktan korkuyordu.

Tabii ki beni kimsenin dinlediği yoktu ve şiddetli itirazlarıma rağmen annemle babam beni Alman konsolosluğuna sürükleyip

götürdüler. "Onlarla sadece konuşacağız ve durumu anlamaya çalışacağız" demişti babam. Bundan daha büyük bir yanlış yapılamazdı. Demir kapıların kilitleri açıldı ve biz girdikten sonra arkamızdan kilitlendi. Olanlar olmuştu. Diğerleriyle birlikte konsolosluğun bahçesine sıkış tepiş doldurulup kamp hayatı yaşamaya zorlanan bizlere, konsoloslukla İspanya hükümeti arasında yapılacak görüşmelerin sonucunda yeniden vatandaşlığa alınmamız için bekleyeceğimiz bildirildi. Kimsenin çıkıp gitmesine izin verilmiyordu. Alman toprağında hapistik. Bütün günü silahlı nöbetçilerin gözetimi altında bekleyerek geçirdik. Çileden çıkmış olan babam bir torpil ayarlamak için umutsuzca çırpınıyordu. Sonunda bir İspanyol görevlinin, aldığı rüşvet sonucunda bize yan kapılardan birini açması sonucunda kendimizi dışarı attığımızda akşam karanlığı çökmekteydi. Yeniden özgürdük, İspanya topraklarındaydık.

Konsolosluğa gitmemiz gözümüzü açmıştı. Ülkeye dönmek için beklemekte olan Almanlarla yaptığımız sohbetlerden, Almanya'nın parmaklarının İspanyol hamurunun içinde olduğunu, Franko'nun darbesinin uzun zamandan beri planlandığını ve İspanya'daki Alman kolonisinin hazırlıklarda önemli rol oynadığını açık seçik bir şekilde anlamış olduk.

Birkaç gün sonra annemin düzenli pansiyonerlerinden, hükümet çevreleriyle bağlantıları olmakla birlikte aslında bir anti-Nazi sempatizanı olan Leipzigli bir işadamı, kanımızı donduran haberlerle geldi. Almanya, diplomatik ilişkilerini kesmek üzere bir nota vermeye hazırlanıyormuş; çünkü kısa süre önce Madrid havalanına inen bir Alman bombardıman uçağına İspanya tarafından el konmuş ve Almanya'nın, uçağın geri verilmesi talebi reddedildiği gibi, İspanya herhangi bir tazminat ödemeyi de kabul etmemiş. İngiltere ve Fransa, Almanya'nın girişiminden haberdarmış. Fakat hiç kimse Almanya'nın aldığı diğer karardan haberdar değilmiş: Madrid, ertesi gün bombalanacakmış. Işadamının bu çok gizli raporu derhal İspanya hükümetine ulaştırıldı. Bunun üzerine İspanya, uçağı iade etti ve tazminat ödedi. Ertesi sabah Alman konsolosluğu personeli ve onların işbirlikçileri, güvenlik altında Barselona'ya gönderilip bir Alman gemisine bindirildiler. Madrid'in Alman uçakları tarafından bombalanması birkaç aylığına ertelendi.

Pansiyonda hayat devam ediyordu, müşterilerde çok az değişiklik vardı. Para yoktu, yiyecek ise giderek azalmaktaydı. Annem bir süre, sivil giysiler içindeki bir rahibeyle bir rahibi gizliyordu. Korku içindeydiler ve durmadan ağızlarından laf kaçırıyorlardı. Bizim sosyalist hizmetçi ve anarşist aşçı, nefret etmelerine rağmen onlara zarar verecek herhangi bir şey yapmadılar. Sonunda oradan gitmek ve köyde aileleriyle birlikte yaşamak için koşulların oluştuğuna karar verdiler. Daha sonraları çok sayıda genç din adamı Cumhuriyetçi güçlere katılmış ve Franko'ya karşı savaşmıştır.

Gazeteleri okuyor ve savaşın devam ettiğini biliyorduk; fakat cephe bizden uzakta görünüyordu. Ayrıca Asunción'un, her sabah ekmeğimizi getiren ve amcası üst düzeyde bir anarşist olan fırıncı erkek arkadaşından güvenilir haberler alıyorduk. O, bizim en önemli haber bültenimizdi. Bu sabahlardan birinde, Asunción'un yürek yakan hıçkırıkları mutfakta bulunan bizlere kadar ulaştı: Fırıncı Manuelo, elveda demeye gelmişti. Vatanını, şehrini ve bizleri savunmak üzere cepheye gidiyordu. "Düşman iyice yaklaşmış bulunuyor" diye açıkladı durumu, "fakat hiç canınızı sıkmayın. Onlara kısa sürede derslerini vereceğiz. Size söz veriyorum!"

Hepimiz onu öptük ve şans diledik. Asunción yatmaya gitti, misafirlere yemeği annem pişirdi. Aynı akşam mutfaktan bağırışlar işittik. Manuelo geri gelmişti, Asunción'un kollarındaydı. "Ne oldu? Savaş bitti mi? Düşmanı püskürttünüz mü?" diye merakla sorduk.

"Tanrım, hayır." Manuelo, budalaca başını salladı. "Siperlerde ne olup bittiğini görmelisiniz. Korkunç. Ateş ediyorlar! Ama kahraman halkımız..."

"Fakat Manuelo. O zaman burada ne işin var? Neden geri geldin?"

"Yatmaya elbette, ne sandınız ya? Siperlerde uyunabilir mi sanıyorsunuz? Yarın sabah yeniden gideceğim. Onlara günlerini göstereceğiz, hainleri püskürteceğiz. Hiç endişeniz olmasın. Size söz veriyorum."

Babam bir doktor olarak hizmet etti. Şehrin hemen dışındaki Casa del Campo'ya gönderildi. Orada dört gün kaldı, kimse ona ne yapacağını söylemeyince fırıncı çocuk gibi o da geri döndü. Bize çok dokunaklı hikâyeler anlattı. Madrid'in yarısı, kadın erkek, yaşlı genç, şehirlerinin savunmasına koşmuştu. Çoğunun si-

lahı bile yoktu; silahı olanlar da nasıl kullanılacağını bilmiyordu. "Arkadaşımla gitmeliyim" demişti babama, çok genç bir kız, "eğer onu öldürürlerse silahını alır ve faşistlerin üzerine ateş ederim." "Bu çocuklara göz kulak olmak için ben de gideceğim" demişti, yaşlı bir büyükanne. "Görüyorsunuz, onlar bizim için savaşıyorlar ve eğer vurulup ölürlerse onlar için gözyaşı dökecek kimse olmayacak yanlarında. Analık yapacağım, onlarla oturup kalkacağım, onlarla ağlayacağım, aynı anneleri gibi yaşamda ve ölümde yanlarında olacağım."

Derken bombardıman başladı. Önce yalnızca küçük bombalar atılıyordu. Madrid halkı bombaların gökyüzünden düşüşünü görmek için dışarıya uğramıştı. Birçoğu, üzerlerine ateş açan makineli tüfeklerle gereksiz yere yaralandı. Fakat kısa süre sonra büyük Alman bombardıman uçakları geldi. Her iki saatte bir, geceleri bile bomba yağdırdılar. Ay olmayan geceler bombalama olmayacağını ummamıza rağmen, hedefleri daha iyi vurabilmek için yangın fişekleriyle bütün şehri aydınlığa boğdular. Alman düzenliliği bizim açımızdan bir avantajdı. Hepimiz saatlerimizi, yemek zamanlarımızı ve günlük yaşamımızı bu hava saldırılarına göre ayarlamıştık. Uçaksavar gücümüz ise bir şakadan ibaretti. Yan tarafımızdaki kulübün çatısında bir makineli tüfek ve havaya harika kırmızı ve yeşil gülleler atan küçük bir top vardı. Sirenlerle alarm vermek epey zamandır gereksiz olduğu için bırakılmıştı. Yaklaşan bombardıman uçaklarının gürültüsünü duyar duymaz çatıdan olup biteni seyrediyorduk, uçaksavar görevlileri her zaman bizden geç geliyorlardı. Dört beş adam aniden ortaya çıkıyor, o saçma sapan silahlarını telaşla menzile yerleştirip şaşmaz bir şekilde yanlış yere ateş ediyorlardı.

Ben, şehrin diğer yakasında açılan hızlandırılmış hastabakıcı kursuna kaydolmuştum. Her akşam harika, geniş bir bulvar olan, kenarlarında palmiye ağaçları ve güller dizili, normal zamanlarda yanlarında refakatçi kadınlarıyla birlikte yürüyüşe çıkan senyoritaların çevredeki erkeklere güzelliklerini sergiledikleri Paseo de Prado'nun karanlıkları içinden yürüyerek gitmek zorundaydım. Bu konuda uyarılmıştım. Yolunda giden bir kız asla kendine yapılan komplimanlara cevap vermemeliydi. Bir kadın bu komplimanların karşısında tek bir kelime ederse ya da bir jestte bulunursa bunun tek anlamı vardı: O bir fahişeydi. "*Rubia*"ların az bulunduğu ve arzulanır olduğu bir ülkede benim uzun örgülü

sarışın saçlarım özellikle dikkat çekiyordu ve Paseo'daki sıra sıra denizciler beni ısrarla takip ediyordu. Onlardan biri, kuşkusuz can sıkıntısıyla, benim bir Alman faşisti olduğumu söyleyinceye kadar her şey yolundaydı. Hiddetle dönüp itiraz ettim ve böylece kısmetimi kapadım. Fakat neyse ki kısa sürede benim bir çocuk ve bir yabancı olduğumu fark ettiler. Ondan sonra beni her akşam beklemeye başladılar. Aynı oyunu yeniden oynadılar ve eve kadar güvenlik içinde gitmemi sağladılar. Onlardan daha iyi koruyucular bulamazdım doğrusu.

Kursum bitince Ciudad Universitaria cephe hastanesine gönderildim. Madrid'in dışındaki bu yeni kompleksin inşaatı henüz bitmemişti ve yalnızca birkaç tane, son derece modern bina faaliyete geçmişti. Bu binalardan biri de bizim hastanemizdi. Bize verilmiş belli bir yaralı kotası vardı; bu yaralıların bazıları kadındı. Bu bir yana, burası Madrid'le kıyaslandığında gayet huzurlu bir yerdi. Ne var ki kısa süre sonra hastalarımız gruplar halinde yürüyerek gelmeye başladılar. Bazıları ağır yaralıydı, diğerlerinin hiçbir şeyi yoktu. Gelenlerin sayısı her geçen gün artıyordu. "*Moro*lar, Faslılar peşimizde" diyorlardı nefes nefese. "Saçma!" diyordu hastanenin İspanyol başhekimi. "Sarhoş bunlar, muhtemelen bıçak bıçağa birbirlerine girmişler. Burada Faslı falan yok, cephe de kilometrelerce uzakta. Gazeteleri okumuyor musunuz?" Derken sedyeyle, son derece bitkin halde ve hezeyanlar içinde bir subay getirildi. Yanaklarından yaşlar akarken "Mormanlar, hainler" diye bağırıyordu öfkeyle. "Hepsi kaçtı! Bütün birliğim dağıldı gitti. Silahlarını bıraktılar, arkalarına bakmadan kaçtılar! Faslıları gördükleri an her şeyi bırakıp yüz geri ettiler. Ve şimdi geliyorlar işte. Küçük Arap atlarına binmiş, sıralar halinde geliyorlar; yollarına çıkan her şeyi palalarıyla biçerek. Onlar, bu güneşin altındaki olabilecek en korkunç şeydir. Birkaç saate kadar burada olacaklar. Kaçın Tanrı aşkına kaçın!" Hastaneyi boşaltmaya giriştik. Akşam bizim ön kapıya patlamamış bir el bombası düştü ve onun etrafından dikkatle dolanarak geçtik. Sabaha doğru 4'te oradan ayrılıp Madrid'e doğru yol aldık arabalarla. Sabaha doğru 5'te hastane Faslıların eline geçmiş.

Bu, Madrid'in kuşatılmasının başlangıcıydı. Franko'nun birlikleri, Manzanares üzerindeki Casa del Campo'daydılar. Madrid kapılarına dayanmışlardı. Tramvayla cepheye gidiyorduk. Tramvay siperlerde duruyordu. Bu, yeni İspanya'nın başlangıcıydı.

Büyük kaosun orta yerinde aniden bir örgüt doğuyordu. Komedyenler, Manuelo'lar, askere dönüşmüştü; korkaklar kahramana. Avrupa'nın askerlikten en uzak ulusu bir ordu yaratmış, hayatta kalabilmek için savaşa ciddi bir şekilde hazırlanmaktaydı. Kuşatma altındaki şehir, görülmemiş bir ruh haline bürünmüştü. Madrid açtı; ama kimse şikâyet etmiyordu. Herkes nazik, herkes yardımseverdi. Herkes dava için bir şeyler yapmak istiyordu ve yapıyordu da. Kadınlar ve çocuklar sokaklarda barikatlar kuruyor, yaşlı insanlar üretim faaliyetine katılıyordu. Her ev, şehre girmesi an meselesi olan düşmana pencerelerden fırlatılmak üzere ev yapımı bombalar yapıyordu. Ve birçok insan yeniden okula başlamıştı. Kreşler kuruluyor, okuma yazma bilmeyenler için kurslar açılıyordu. İspanya geri bir ülkeydi. Kitleler, özellikle kadınlar, cehalet ve taassup içindeydi. Şimdi ise onlar bir hamlede iki adım birden atıyordu.

1936 sonuna doğru Uluslararası Tugaylar'ın ilk birlikleri Madrid'e doğru yürüyüşe geçti ve halk tarafından büyük bir coşkuyla karşılandı. Bu birliklerden birkaçına Üniversite Sitesi'nde rastlamıştım. İnançları için çarpışan, birçok farklı ülkeden gelmiş, adanmış gönüllülerdi. Babam, İspanya ordusundan yeni kurulan yabancı müfrezelere geçtiğinde onlara katıldığıma çok sevinmiştim. Birçok farklı hastanede çalıştım, birçok harika insan tanıdım. Acılara, trajedilere tanık oldum; keza muzaffer savaşlara da. Her yerde dayanışma ruhu vardı –orada bile kendi küçük entrikalarını çeviren birkaç "domuz" olmasına rağmen– ve bu dayanışma yoksulluğun, insan gücü ve malzeme azlığının, zorlu çalışmanın üstesinden geliyordu. Bütün bu yıllar boyunca çok şey öğrendim. Yalnız mesleki açıdan değil; aynı zamanda genel olarak hayat hakkında, aynıymış gibi görünen farklı geçmişlere sahip, farklı milliyetlerden, farklı ırklardan insanlar hakkında.

On dört yaşından itibaren bir yetişkin gibi çalıştım ve öyle muamele gördüm. Bu yıllarda herkes, bana olabildiğince nazikti ve sanırım ben de öyle.

Herbirinin çatısında Kızılhaç işareti bulunan birçok hastanenin bombalandığına tanık oldum. Sonuncusunda kendim de hasta olarak bulunuyordum, yaralı ve hastaların içinde yaşanan korkunç paniğin nasıl bir şey olduğunu gördüm. Cephede en vahşice saldırılara karşı savaşmış erkekler kendilerini güçsüz, yataklarında yatan pasif kurbanlar olarak bulduklarında isterik

kadınlar gibi davranıyorlardı. Orada öylece yatmaktan; uçakların gümbürtüsünü, her yandaki çatışmaları, kıstırılmışların olağanüstü feryatlarını dinlemekten daha korkunç bir şey olamazdı. Saldırı bittiğinde bir an için korkunç bir sessizlik olmuş ve ardından hastaneye yeniden hayat gelmişti. Doktorlar ve hastabakıcılar koşuşuyor, kurbanlar ölü gibi yatıyorlardı. Ben de yatıyordum yatağımda; hareket edemeden, çaresiz.

"Merhaba, kız!" diye bir ses geldi küçük penceremden. Göz ucuyla bakınca, tifo bölümüne yatırıldığımdan beri düzenli olarak bana bakmaya gelen Amerikalı siyah John'u tanıdım. İçeri girmesine izin verilmiyordu –çok sıkı bir tecritteydim– fakat nasıl olduğumu sormak için gelip pencereden bakmayı bir gün bile aksatmazdı. Konuşamayacak kadar halsizdim, görünüşümden bunu anlardı. Eğer üzgün giderse kendimi daha kötü hissedeceğimi bilirdim; eğer o gülümsüyorsa hayat da gülümserdi. Onu seviyordum; ama bunu ona hiçbir zaman söyleyemedim. "Eğer iyileşirsen seni görmeye geleceğim" dedi John gülümseyerek. "Tanrı'ya şükür bu taraf isabet almadı. Diğer kanadı görmelisin. Şimdiye kadar beş ölü çıktı. Biri Dorothy; o sevimli, küçük İngiliz hemşire. Çok sayıda yaralı var. Ne barbarca bir şey! Bu küçük köyde hiçbir bina ayakta kalmadı, ayakkabı fabrikası bile gitti. Büyük binalardan bizim hastane açık hedef durumundaydı. Korkarım senin eski odandan geriye pek bir şey kalmadı. Görmek ister misin? Seni oraya götürürüm." Dolanıp kapıdan geldi, kimse onu engellememişti. Beni güçlü kollarına aldı ve yıkıntılardan geçirerek hastanenin güney kanadına götürdü. Bir bomba, derin bir gedik açarak her şeyi yıkmıştı. Üst kattaki odam boşluğun ortasında asılı kalmıştı. Üç duvar duruyordu hâlâ, birinden bir resim sarkıyordu. Hepsi bu. Üçüncü kez sahip olduğum şeyi, evimi kaybetmiştim.

Bu, sonun başlangıcıydı. İki buçuk yıl boyunca halkın bütün fedakârlıklarına ve kahramanlıklarına rağmen İspanya Cumhuriyeti; Franko ordusunun, Alman hava gücünün ve Mussolini'nin askeri birliklerinin üstünlüğü karşısında ebediyen ayakta kalamazdı. Şubat 1939'da yenilmez şehir Madrid, Franko tarafından teslim alındı.

Umut Yılı

1953 Noel arifesini barakamızda kutladık. Ukraynalılar bir köşede dikiş dikti, dindar Baltıklılar dua edip şarkılar söyledi, Alman grupları yiyip içtiler ve birbirlerine hediyeler verdiler. En fazla şımartılan bendim. İrma, bana kaba kumaştan çıkarttığı ipliklerle kenarlarına saçaklar yaptığı çok sevimli bir mendil hediye etmişti. Ruth'tan, çalışmayan sanatçıların birinden kalma yirmi farklı kumaş parçasından dikilmiş çok güzel bir çanta almıştım. Hilde, en çok ihtiyaç duyulan şeylerden biri olan bir şeker çuvalı vermişti. Anne'nin hediyesi ise en iyisiydi: Kantinden margarin ve sigara alacağına, o çok değerli parasıyla yeşil bir kumaş parçası satın alarak benim için bir bluz yapmıştı. Akşamı, şiirler okuya-

rak –Ruth ve Anne, Rilke'den ve Goethe'den birçok şiiri ezbere biliyordu, ben de kendi hapishane işi şiirlerimi okumuştum– ve Ruth'tan şarkılar dinleyerek sonlandırdık. Noel gününü yine ray döşeyerek, ray bağlantılarını taşıyarak geçirdik.

Noel gelmişti. 1954, umut yılıydı. Stalin öleli neredeyse bir yıl oluyordu. Bana söylendiğine göre ölümünün duyurulması üzerine kurbanlarından çoğu ağlamış, anti-Rus Ukraynalılar tarafından genel yas ilan edilmiş; birkaç Alman, Moskova'ya başsağlığı telgrafı çekmek için imza toplamaya bile girişmiş. Şimdi ise kimse ondan söz etmiyordu, Malenkov iktidardaydı. Bir şeylerin iyiye gittiği ve daha iyi bir şeyin bile gerçekleşmesi umudu olduğuna kuşku yoktu: Özgürlük. Söylentiler yayılmaktaydı. Af çıkacağı, diğer ülkelerle barış anlaşması yapılacağı, Ukrayna'nın ayrılacağı, bizim bölgemiz Komi ASSR'nin* ABD'ye geri verileceği gibi hikâyeler yayıldıkça yayılıyordu. Bu bölgenin elli yıl önce Rusya'ya kiralandığı söylenmişti bana bir sabah tuvalette, heyecanla. Kira sözleşmesi bu yıl bitiyormuş, bu bölgede birçok mahkûm kampı bulunduğunu bilen bölgenin esas sahibi, buranın kendisine geri verilmesinde ısrar ediyormuş.

Hepimiz, Stalin'den çok sayıda kirli ahır devralmış olan Moskova'daki bürokrasinin bunları temizlemesinin uzun zaman alacağını biliyorduk. Fakat bir yıl yeterliydi. 1954, şu can alıcı sorunun cevabını getirecekti: Malenkov rejimi, Sovyetler Birliği'nin politikasını gerçekten değiştirecek miydi yoksa bütün bunlar taktik bir manevra mıydı? Eğer Beria'nın tasfiyesi adalete doğru dürüstçe bir adımsa o zaman kuşku yok ki bu yıl, büyük mahkûm gruplarına özgürlüğü getirecekti.

Gazeteleri elimden geldiğince dikkatle izliyordum. Mümkün oldukça *Pravda, İsvestia, Literaturnaya Gazeta* ve bazen de *Komsomolskaya Pravda*'yı (Komünist Gençlik Gazetesi) okuyordum. Birleşik Devletler'le Sovyetler Birliği arasında karşılıklı verilen notalar ilk kez tam metin olarak yayınlanıyordu, yorumsuz ve içeriğe ilişkin alıntılar yapılmadan. Sovyet basınının, uluslararası olaylar hakkında son derece sınırlı haberler vermesine rağmen nasıl olup da dünyadaki son olayları bu kadar iyi bir şekilde izlediğime şaşıyordum. Kısa süre içinde dört yıl ara verdiğim eğitimime yeniden sarılmıştım; fakat çevirimin, satır aralarından yaptığım çıkarsamaların gerçekten doğru olup olmadığından

* Uralların doğusundaki özerk bölge. (ç.n.)

tamamen emin olamıyordum. Fakat çok geçmeden vardığım sonuçların son derece doğru olduğunu fark ettim.

Gerçekten de bürokrasinin gevelediği bazı imalardan Kuzey Kutbu'nun unutulmuş dışlanmışları hakkında bile yeterli malzemeye ulaşmak mümkündü. On yıllık cezalarını tamamladıktan sonra tahliye edilenlerin Vorkuta serbest bölgesine günbegün akın etmesi bir yana, birkaç bağımsız davanın dosyaları yerel kamp otoriteleri tarafından üstü kapalı bir şekilde yeniden incelenmeye alınmıştı. Bu kadınlardan her biri ya tamamen rehabilite ediliyor ya da cezaları indiriliyordu. Her iki durumda da bunlar memleketlerine gönderiliyordu. Bu sırada bir başka söylenti dolaşmaya başladı ki daha sonra bunun doğru olduğu ortaya çıktı: Çalışma kampındaki mahkûmların ziyaretçi kabul etmelerine izin verilecekti. Birinin Vorkuta gibi uzak biri yere gelmesi pratikte imkânsız olmasına rağmen, herkes akrabalarının ziyarete geldiğini hayal etmeye başlamıştı. Yabancılar bile bu hayale kapılmıştı. Alman bir annenin ya da Amerikalı bir sevgilinin Kuzey Kutbu'na seyahat edip şanslı mahkûmla muhafız gözetiminde bir saatliğine sohbet etmesi üzerine ciddi ciddi tartışmalar yapılıyordu.

1954 sonunda, bu söylentinin ilk ve tek kanıtına tanık olduk: Bir anne, dostların ve akrabaların maddi katkılarıyla, Batı Ukrayna'dan kalkıp bütün o yolları aşarak gelmiş ve kampımızdaki hasta evladını ziyaret etmişti. Mahkûm kızı, dış kapıda bulunan muhafız noktasındaki bir oda olan buluşma yerine taşınmıştı: Kemik veremi gibi umutsuz bir hastalıktan muzdaripti. Annenin gözyaşları ve kızın dokunaklı sevimliliği yalnız bütün mahkûmları değil, aynı zamanda muhafızları ve kampın şeflerini de son derece etkilemişti. Annenin belli saatlerde gelmesine izin vermişlerdi. Kadın kasabada bir yer tutmuştu. Sabahları geliyor, kızının yatağının başucunda hiç şikâyet etmeden bütün gün oturuyor, artık ayrılması söylendiğinde kalkıp gidiyordu. Bundan bir hafta sonra, kamp komutanı imkânsız bir şeyi başardı: Kızı evine yollama izni aldı Moskova'dan. Yürüyebilen herkes onların yola çıkışını görmek için dış kapının önüne gelmişti, mahkûmlar gibi görevliler de.

Fakat çoğumuz için hiçbir şey değişmedi. Kış sürüyordu ve biz demiryolunda kölelik yapmaya devam ediyorduk. Tundrada, kamptan çok uzaklarda bile yol kazıyorduk, iyice derinlerde. Askerler, içine bir dakikada demir soba kurdukları küçük bir kulü-

bede kalıyordu. İki muhafız, diğer ikisi dışarıda başımızda beklerken, kulübede oturup ısınıyordu. Öğlen molası verildiğinde kısa bir süreliğine kalabalık halinde içeri girmemize izin veriliyordu. Bu dikkatli bir planlama meselesiydi. İyi muhafızlar olmalıydı, onlara sigara sunulmalıydı, diğerlerinden hızlı koşulmalıydı.

Muhafızı biraz olsun tanıma şansımız yoktu. Bazıları korktuklarından ve nefret ettiklerinden bir mahkûmla asla konuşmazdı; fakat bunlar azınlıktı ve çoğunlukla yeniydi. Kısa bir deneyim edindikten sonra genellikle yumuşarlardı. Çoğu, bu mahrumiyet bölgesinde bir yıllığına görev yapacak olan çok genç askerlerdi. Sovyetler Birliği'nin her yerinden gelen –Baltıklardan, Gürcistan'dan, Kazakistan'dan ya da Azerbaycan'dan– bu kuzey topraklarından ve yabancı yerleşimcilerinden başka hiçbir şey görmemiş köy çocuklarıydı. Doğal olarak hepimizin, bu koşullardaki bir yere gönderilecek kadar tehlikeli suçlular olduğumuzu düşünüyorlardı. Kendi hayatları neredeyse muhafızlığını yaptıkları mahkûmlarınkinden bile daha kötüydü, onları burada görev yapmak zorunda bırakan bizlerden nefret ediyorlardı. Fakat çok geçmeden sıradan askerler Vorkuta'nın özel atmosferine karışıp gidiyor; mahkûmlardan, gardiyanlardan ve özgür vatandaşlardan oluşan ahalinin bir parçası haline geliyorlardı.

Çok azıyla konuşabilmiştim ve manzara genellikle aynıydı. Kafalarında cezalarımızın haklılığına, sevgili vatanlarına karşı suç işlemiş politik suçlular olduğumuza ilişkin hiçbir kuşku olmamasına rağmen bize de yoldaşlarına gösterdikleri, hayata ve zenginliğe önem vermeyen, aynı kardeşlik duygularıyla davranıyorlardı. Bir mahkûmla son sigaralarını paylaşıyor ve ondan da sigara istemekte bir an bile duraksamıyorlardı.

Onlarla politik tartışmalar asla fazla ileri gitmiyordu. Kısa sürede hiçbirinin politikaya en ufak bir şekilde ilgi duymadığını ya da Marksizm, Leninizm veya komünist teori konusunda en ufak bir fikirleri olmadığını fark ettim. Komünizm onlar için iyiydi; onlara eğitim vermişti. Israrla ve gururla tekrarladıkları, bundan başka bir şey değildi. Komünizm onlara babalarınkinden çok daha iyi bir hayat sağlamıştı, ülkeyi güçlü ve sağlam hale getirmişti. Ülkelerini seviyorlardı ve ülkelerinin çevresini saran düşman dünyaya karşı savunmak için savaşmaya gönüllüydüler. Onların ülkesi dünyanın en iyi, en büyük, en adil ülkesiydi. Kapitalist ülkelerin halklarının neden kendilerine zulmedenleri kovup Rus kardeşle-

riyle dostluk kurduktan sonra mutlu bir şekilde yaşamadıklarını bir türlü anlayamıyorlardı. Batı ülkelerinin koşulları konusunda bildikleri son derece kısıtlıydı, Balzac ve Hugo'nun Fransa, Shakespeare ve Byron'un İngiltere üzerine anlattıklarına ve Dreiser ve Howard Fast tarafından hafifçe güncelleştirilmiş "Tom Amca"nın Amerika'sına dayanıyordu. Almanya'yı elbette kendi deneyimleriyle iyi biliyorlardı. Bana Fransa'da işçilerin durumu, işçi hakları, ücretleri, çalışma saatleri, çocuk emeğinin kullanımı hakkında tekrar tekrar sorular soruyorlardı. Tabii ki parasız eğitimleriyle, parasız sağlık hizmetleriyle, ucuz kiralarla övünüyorlardı.

"Babam okuma yazma bile bilmezdi" dedi; güneyli, konuşkan bir çocuk olan Vanja. "Ölünceye kadar bir başkasının toprağında çalıştı. Tanrı'ya, onu efendinin sopasından koruması ve ailesini sefaletten kurtarması için dua etti. Her şey Devrim'le değişti. Şimdi bir Kolhozda, son derece saygı gören bir insan. Oğullarından biri tıp okuyor; ben de iyi bir eğitim gördüm. Okulda biraz Almanca bile öğrendim. Yalnızca para sahibi olanların mutlu olduğu ve geri kalan herkesin hastalıktan, işini kaybetmekten çocuklarını okutamamaktan, rekabetten dolayı hayatından endişe ettiği sizin kapitalist cennetinizi hiçbir şekilde istemem. Belki burada sizin sahip olduğunuz bütün lükslere sahip değiliz; ama er ya da geç onlara da sahip olacağız ve en azından bir daha asla sefalet ve cehaletten endişe duymamız için bir neden yok artık. Bu ülke büyüktür ve her geçen gün daha da büyümektedir. Kimsenin, gelip başarılarımızı elimizden alabileceğini düşünmesine izin vermeyiz. Bu başarıları kanımızın son damlasına kadar savunacağız."

Vanja da diğer çoğu yoldaşı gibi burnunu sümkürüyor, yerlere tükürüyor ve küfürlü konuşuyordu. Fakat Doğu Pomeranyalı ya da bir başka yerden, o geri köylüler arasında ülkesinin tüm klasiklerini ve aynı zamanda dünya klasiklerini okumuş birilerini bulabilir miydim? Rusya'nın köylük bölgelerinden bu çocuk, Tito'nun teorisiyle Stalin'in teorisini ayırt edemiyordu; ama Lermontov'u ezbere biliyor, Çaykovski ve Prokofiev hakkında konuşabiliyordu ve Rebin'le Picasso'nun resimlerini görmüştü. Bunun dışında, kadınlarla da votkayla da ilgiliydi ve şaka yapmasını biliyordu.

Kampı sarsan haberi getiren, dokuzuncu barakanın "hanımlar kulübü"nün lideri İrene'ydi. Sonunda, yabancıların evlerine mektup yazmasına izin verilmişti! Georgescu, Kızılhaç kartlarını gözleriyle görmüştü. "Yarın müfreze şeflerine, yabancılara da-

ğıtılmak üzere belli sayıda kart verilecek" diye devam etti İrene. "Bize ayda bir mektup yazma ve cevap alma izni verildi. Bu sefer gerçekten doğru."

Bir dakika kadar sessizce birbirimize baktıktan sonra hep bir ağızdan konuşmaya başladık. Her sözcükle heyecan ve gürültü daha da büyüyordu: "Eğer ayda yalnızca bir kart yollama hakkım varsa anneme mi yazmalıyım yoksa kocama mı?" "Acaba babam hâlâ hayatta mı? Beş yıl sonra benden haber alırsa kalpten gidebilir." "Belki de kocam yeniden evlenmiştir. Bunu bilmek istemiyorum. Hiçbir şekilde yazmayacağım." "Ben de. Sorun yaratmaya ne gerek var ki? Belki de kızıma annesinin öldüğü söylenmiştir. Annesinin Vorkuta çalışma kampında olduğunu öğrenmemesi çok daha iyi olur." "Ne yapmam gerekir acaba? Kocamın tutuklanıp tutuklanmadığını bilmiyorum. Eğer tutuklanmışsa kart boşa gitmiş olacak, tutuklanmadıysa da mahkûm karısından gelen bir not onu riske sokacak." "Mektup yazacağım hiç kimse yok. Ne yapmalıyım?" "Kartını bana ver, o zaman ben de anneme ve çocuğumu yanlarına almış olan yakınlarıma mektup yazabilirim." "Bizim Batı'ya yazmamıza izin vereceklerini mi sanıyorsunuz? Doğu Almanya'daki adreslere yazmamız daha güvenli olmaz mı?" "Yazmaya korkuyorum. Belki de hepsi ölmüştür." "Tanrım, yazacaklarımın nerede olduğunu bilmiyorum. Ne yapmalıyım?" "Biri bana bir tavsiyede bulunsa ne iyi olur. Anneme babama mı yazayım, kocama mı? Karar veremedim."

Bütün gün tek bir şeyi tartıştık: Kime yazmalıyız ve ne söyleyebiliriz?

Herkesin kişisel trajedisi, korkuları ve endişeleri o gece binlerce misliyle canlandı. İlk tutuklanma şokunun ardından yatışmıştık. Aylar ve yıllar süren hapishane hayatından ve sonsuz çabalardan sonra, nihayet eski hayatımızdan, ailelerimizden ve arkadaşlarımızdan haber alma hakkını kazanmıştık. Kendimizi öylesine sertleştirmiştik ki en zor şey, özlediklerimiz hakkında konuşmaktı. Bunu gülerek yapmasını öğrenmiştik ve şimdi, tek bir kelimeyle bizim kurduğumuz tüm yapı çöküp gidiyordu. Sadece "eve" yazma düşüncesi, kapandığına inandığımız bütün yaraları açmıştı. Daha kötüsü ise artık dayanma zorluğu da sorun olmaktan çıkıyordu. Bu sorunla ve ona benzer şeylerle yüzleşmek zorundaydık. Harekete geçmek zorundaydık, karar bize aitti. Ve birçok durumda en zor olan şey buydu.

Ertesi gün, net talimatlarla kartlarımızı aldık. Gönderenin adresi olarak Moskova'daki belirtilen posta kutusu verilecekti ve yazıldığı yerden ya da yaşam koşullarından kesinlikle söz edilmeyecekti. Yalnızca dünyanın herhangi bir yerinde olan akrabalarımıza yazabilecektik ve –kulaklarımıza inanamamıştık– paket isteyebilecektik. Bu paketleri Kızılhaç bize ulaştıracaktı.

Korkunç bir heyecana kapılmıştık. Aynı gün, kamptaki bütün yabancılar bir köşeye çekildi. Ukraynalıların, Rusların, Sovyet vatandaşlarının akrabalarıyla bağlantıları kesilmiş değildi. Şimdi bizim için müthiş seviniyorlardı ve bunu çeşitli yollardan gösteriyorlardı. Barakalardaki atmosfer aniden ve bütünüyle değişmişti.

Sonunda yazmaya oturduğumda kalbim küt küt atıyordu. İlk tepkim kesinlikle yazmamaktı. Vorkuta'da bulunmamın bir yanlışlık eseri olduğuna inanıyordum ve buradaki varlığıma Moskova'daki otoritelerin dikkatini çekmek istemiyordum. Kart yazacağım adreslerin hepsi İngiltere ve Amerika'dandı ve mektupların, sansür kurumunun özel bürosuna gideceği ve dikkat çekeceği kesindi. Bu da benim sakındığım tek şeydi. Böylece ya tasfiye edilmek ya da dış dünyayla veya herhangi biriyle bağlantı kuramayacağım uzak bir yere gönderilmek üzere Vorkuta'dan alınıp götürüleceğimi düşünüyordum. Buna rağmen dört yıldır ilk kez aileme hâlâ sağ olduğumu söyleme ve onlardan haber alma fırsatını nasıl kaçırabilirdim? Kartımın bütün yolu katedeceğine ve bir cevap alabileceğime inanamıyordum. Ama denemek zorundaydım. Evet denemek. Açığa çıkma riskini göze almaya karar verdim. Karar vermesine vermiştim de şimdi de sorun kime yazacağımdı. Birleşik Devlet'e yazmak yerine İngiltere'ye yazma fikri ağır bastı. Bu ülke biraz daha az fark edilebilir, Sovyet politik bakış açısına göre daha az sakıncalı değil miydi? Fakat annemin adresini bilmiyordum. Muhtemelen benim tutuklanmamdan sonra, o yıl taşınmıştı. Bütün bildiğim, bu ülkeyi terk etmiş olabileceğiydi; ölmüş bile olabilirdi. Adres olmadan İngiltere'ye yazmanın hiçbir anlamı yoktu. Kocamın da nerede olduğunu bilmiyordum; ama en azından onun Birleşik Devletler'deki ev adresi vardı. Evet, en iyisi ona yazmak; çocuklarım, annem ve kendisi hakkındaki bütün soruları sormaktı.

Kocamın şimdiki hayatını hayal etmeye çalışıyordum. Nerededir, ne yapıyordur? Tabii ki dört yıllık mutlak sessizlikten sonra benden tekrar bir şeyler duyma umudunu kaybetmiş olmalıydı.

Öldüğümü düşünüyor olmalıydı. Doğal olarak da bilmediğim bir yerlerde, bir şekilde yeni bir hayata başlamıştı. Bu hayata müdahale etmeye hakkım var mıydı? Hele eve dönmem konusunda en ufak bir şans olmadığı koşullarda. Sonunda yeniden bir eş ve çocuklarına yeni bir anne edinmişken hayatına yeniden girmeye hakkım var mıydı? Bütün istediğim onun mutluluğu ve huzuruydu; bunu küçük bir mesajla bozmuş olacaktım. Nihayetinde yazacak olsam da sözcüklerimi çok büyük bir dikkatle seçmeliydim. Öbür dünyadan geri gelen bir hortlağa karşı yükümlülükleri olduğunu hissetmemeliydi.

Soğuk ve kişisel olmayan bir kart yazdım, ona iyi olduğumu söyledim ve dört yıldır bana büyük azap veren sorularımı sıraladım. Bu mesajı asla ve hiçbir şekilde almayacağını biliyordum.

Bir ay geçti ve hiç kimseye tek bir cevap gelmedi. Bize üstüne bir cevap kartı iliştirilmiş birtakım kart daha dağıtıldı ve yeniden yazdık. Bu sefer şansımı Almanya'yla denemeye karar vermiştim. O ülkeyi terk ettiğimde geride bıraktığım tek akrabam olan, annemin kız kardeşi Marburg teyzeme yazdım.

Bir ay daha geçti ve bir akşam çalışmaktan döndüğümüzde, dış kapıda bütün Tuvalet Müfrezesi bizi karşıladı.

"Ellen, Maria, Anne, Lisa! Paketleriniz var! Birçok kızın paketi geldi. Posta odasında bir liste var. İrene seninki de orada ve sen Ruth, öyle sanıyorum."

Kızlar sevinçten çılgına dönmüştü. "Neredeler, kim yollamış bana, gördün mü?" "Pakette ne var dersin?" "Hadi posta odasına gidip bakalım." "Lütfen biri benimle gelsin, öyle heyecanlıyım ki elim ayağım tutmuyor."

"Bizimkileri bu öğleden sonra aldık" dedi çalışmayanlardan biri. "Harika şeyler! Kalın bir kazak, konserve tereyağı, şeker, kurabiye, kahve, süt tozu, sigara bile var."

"Annemle, babamla, erkek kardeşimle resimlerim de var. Bekleyin, size onları göstereceğim." Tuse, her zamanki yavaş hareketleriyle paketleri altüst ederken gözyaşlarını tutamamıştı.

"Hadi gidelim. Canı cenenneme akşam yemeğinin!" diye bağırdı Ellen heyecanla.

"Senin porsiyonunu alabilir miyim?" diye sordu Hilde.

"Tabii ki. Şu anda hiçbir şey yiyecek durumda değilim. Midem kasıldı. Kocamdan mı gelmiş? Oh Tanrım, umarım oğlumun bir resmi de vardır paketin içinde."

"Hepiniz gidin, ben sizin tayınlarınızı korurum" diye onlara garanti verdi İrma. "Birini Hilde'ye veririm, geri kalanları gizlice barakaya sokmaya çalışacağım. Hiç merak etmeyin."

Listede olmayanlarımız da posta odasına gitmişti –kimi meraktan, kimi şanslı olanlarla arkadaşlığından, yardım etme duygusuyla– ama en çok da dış dünyayla kurulan ilk bağlantıya mümkün olduğunca yakın olma isteğimizden ve bunun hayatımızdaki en büyük olay olmasından.

Posta odasının önünde uzun bir kuyruk oluşmuştu ve çok yavaş ilerliyordu. Her paket, alıcısının önünde iki asker tarafından açılıyor; her kutu, her çanta inceleniyor; içindekiler bir çarşafın, bir mendilin üstüne dökülüyor; peynirler ve sosisler, içlerinde gizli bir mesaj ya da bıçak var mı diye kesiliyor; zehirli mi diye şekerlemelerin tadına bakılıyordu. Yalnızca konserveler açılmıyordu; fakat yazılı bütün etiketler ve en ufak bir yazılı kâğıt parçası bile çekilip alınıyordu. Yazılı ya da basılı malzemenin ve içinde sıvı bulunan şişelerin dışında her şeye izin veriliyordu. Yemeklerimizi almak için nöbetleşe yemekhaneye gidiyor, sonra da gelip sıraya giriyorduk. Sonunda Ruth'un sırası geldi. Onun hemen yanıbaşında duruyordum; muhafızların soracağı soruları çevirmek, gönderilen şeylerin yiyecek olup tehlikeli silahlar olmadığını izah etmek için.

Ruth'un paketi, Doğu Almanya'daki annesinden geliyordu ve paketin içinde üç yaşındaki kızının resmi de vardı. Resmi görünce gözyaşlarını tutamadı, artık gözünde başka hiçbir şey yoktu. Kocasıyla birlikte bir buçuk yıl önce tutuklanmışlardı. Ve çocuğunun hayatta olduğuna, ona annesinin baktığına ilişkin aldığı ilk haberdi bu. Başımdaki eşarbı çözdüm ve askerin paketi üstüne boşaltması için serdim. Herkes yardımcı oldu ve sonunda Ruth birisi tarafından alınıp götürüldü.

Sırada Ellen vardı. Daha paket açılmadan tam anlamıyla yıkık bir haldeydi. Gönderenin adresini görmüştü: Hans Lehmann, kocası; Frankfurt, Batı Almanya.

"Bana küsmemiş! Hâlâ beni düşünüyor ve kendisi Batı'da! Ne dersiniz, bana bu paketi görev bilinciyle mi yolladı yoksa beni sevdiği için mi? Ne diyebilirim ki? Bana acıyor olmalı. Benim istediğim bu değil! Eğer buysa ondan bir şey kabul etmek istemiyorum. Paketi de istemiyorum. Başka biri alsın onu."

"Eşekliğin lüzumu yok. Kendine gel. Bekle ve gör içinde ne olduğunu da ondan sonra konuş."

"Tek bir satır, tek bir kelime yok!"

"Fakat bu yasak budala. Ne yapmasını istiyorsun ki?"

"Kim bu?" diye sordu muhafız, elinde tuttuğu bir resmi göstererek. "Sevgilin mi?"

"Evet, o!" diye bağırdı Ellen. "Bu da oğlum. Oh Tanrım, onu nasıl da özledim!"

Barakaya döndüğümüzde şanslılar yataklarına oturdular, hazinelerini önlerine yaydılar ve hepimiz onların çevresinde toplanıp hayranlıkla sorular sorup onlarla birlikte ağladık.

"Tanrı'dan, onlara bize yazma izni vermemesini dilerdim" dedi Hilde, derin bir iç çektikten sonra. "Şimdi her şey daha dayanılmaz oldu."

Artık çalışma saatleri içinde ve kampa geri dönerken herkesin kafasında tek bir soru vardı: Benim için bir şeyler geldi mi? Hemen hemen her gün yeni paketler geliyordu ve nihayet cevap kartları yağmaya başlamıştı. Duygusal kargaşalık daha da büyümüştü. Annelerin gözyaşları, babaların hastalık haberleri, büyükannelerin ölümleri, aşk ve özlem ifade eden sözler... Bunların hepsi, ayrılığı ve zalim hayatı daha da dayanılmaz hale getirmişti.

Benim için hiçbir şey gelmemişti ve sonunda dışarıdan bir hayat işareti alamayan tek kişi olarak kaldım. Bütün kızlar bana son derece incelikle davranıyorlardı. Benim için üzülüyorlardı. Kendime, bir cevap alacağım umuduna kapılma iznini asla vermemiştim. Artık biliyordum ki kartım yerine ulaşmamıştı ve bugünlerde tek korkum, şefin beni çağırması ve başka bir yere sevk edilmekti.

Pretshakhtnaya'ya yeni bir kadın mahkûm geldi. Stalin'in ölümünden beri benim dışımda buraya gelen ilk kadındı.

"Onu kumandanlıkta gördüm. Çin'den ya da bir başka yerden. Komik, yaşlı bir kadın, uzun bir elbisesi ve peçesi var. Şerefim üzerine yemin ederim! Onu nereden aldılar dersiniz?" Lisa bu heyecan verici haberle gelmişti.

"Onu ben de gördüm" dedi Anne, "fakat onu *Camera Khranienje*'ye* aldılar, orada kostümünü çıkarttılar. Bizim üniformalarımızdan verdiler. Acaba kimdir ve neden tutuklandı?"

* Rus.: Emanet veya depo. (ç.n.)

Şanslıydık, Aya bizim barakaya verildi. Kapalı giysileri çıkartılınca onun genç bir kız olduğunu anladık. On dokuz, yirmi yaşlarındaydı.

Etrafını sarıp soru yağmuruna tuttuk. Ama umutsuz bir durumdu. Tek kelime Rusça bilmiyordu ve kampta onun dilini bilen tek kişi yoktu. Öğrenebildiğimiz tek şey, Aya adlı bir Kırgız olduğuydu. Çok zekiydi ve birkaç hafta içinde bize öyküsünü anlatacak kadar Rusça öğrendi.

"On dokuz yaşında bir dulum. Kocam iki yıl önce öldü. Kırgızım; fakat Rusya'dan değil, Çin Türkistan'ından. Rus sınırının öbür tarafında yaşıyordum."

Yoğun sorulardan sonra Kuzey Çin'in Sinkiang bölgesinde ya da Afganistan sınırında bir yerlerde yaşadığını anladık.

"Kırgız kadınları çalışmaz, erkekler çalışır. Fakat kocam öldü, ben atlarla kaldım. Beş atımız vardı. Buradaki gibi çalışmıyordum, sadece atlara bakıyordum. Hayat güzeldi. Bir gün, bir yıl önceydi; bir at kaçtı. Ardından gittim. Sovyet askerleri beni durdurup Rus sınırını geçtiğimi söylediler. Beni bir eve kapattılar, hapsettiler, sorular sordular, ne sorduklarını anlamadım. İsmini yaz ve imzala dediler. Büyük bir casus olduğumu imzalamamı söylediler, sınırı geçen bir casus. Ben atın ardından geldiğimi söyledim, dinlemediler. Aylarca kaldım hapiste. Sonra uzun, çok uzun bir yolculuğa çıkarıldım. Hava soğudukça soğudu ve şimdi buradayım. On beş yıl dediler. Ben bu soğukta yaşayamam ve çalışamam. Kırgız kadınları çalışmaz."

Aya, tipik bir Moğol görünüşüne sahipti. Uzun, siyah saçları vardı, sarı benizliydi. Siyah, hafifçe çekik gözlüydü; elmacık kemikleri çıkıktı ve yassı burunluydu. Genç olmasına rağmen biçimsiz bir vücudu vardı; fakat elleri son derece güzeldi. Çok küçük eller ve ince, harika biçimli parmaklar. Bu ellerin hiçbir iş yapmadığı aşikârdı. Küçük, narin ayakları vardı; son derece zarif hareketlerle yürüyordu.

İçgüdüsel olarak hepimiz onu koruduk, evinden ve kendi insanlarından öyle uzaklardaydı ki alıştığı hayatından koparılınıştı ve aramızda tam bir yabancıydı. Alışacak kadar zamanı olmamıştı. "Bir Kırgız, sadece Kırgız'dır" diyordu iç çekerek ve anlam dolu gözlerini devirerek. "*Nitchevo!*"* diyerek yatıştırıyorduk onu. "He-

* Rus.: Önemli değil. (ç.n.)

pimiz senin arkadaşınız." Rusça'yı daha çok öğrendi, daha neşeli oldu ve son derece esprili biri olduğunu gördük.

Fakat bu iklim onu öldürüyordu. Artık ikinci bir Tuse'miz vardı ve ona göz kulak olmak zorundaydık. Tuse gibi çalışmamak için durumunu abartıyordu. Aslında gördüğüm en tembel kızdı. "Bir Kırgız" diyordu bize kurnazca gülümseyerek, "sadece Kırgız'dır ve Kırgız kadınları çalışmaz." Her şeyden önce küreğine yaslanma sanatını öğrenmişti. Normlarını biz tamamlıyor ve vücudundaki beyaz benekleri sürekli kontrol ediyorduk.

Gökyüzünde gittikçe yükselen güneşe bakıyordum. Giderek çok daha iyi bir işçi olmama rağmen soğuğa bir türlü alışamamıştım ve soğuktan günbegün aynı şekilde acı çekiyordum. Bazen ellerimin acısından ağladığım oluyordu. İçimizden birkaçında aynı durum tespit edilmişti. Her sabah ellerimiz sıkıca kapanmış bir şekilde uyanıyorduk, pençe gibi. Çoğu zaman eller alet tuttukları halleriyle kasılmış oluyordu. Bu halde donuyor ve her sabah parmaklarımızı tek tek tutarak açmak zorunda kalıyorduk. Ellerim ağır çalışmadan dolayı büyümüştü, özellikle sıcak gördüğünde parmaklarım soğuktan şişiyordu ve bu şişlik geceleri bile inmiyordu. İki yıl boyunca parmak uçlarıma ya da tırnaklarıma en ufak bir basınç olduğunda acıyorlardı. Fakat ilginçtir ki kazma sallarken bu acıyı hiçbir şekilde fark etmiyorduk.

Yazı, sıcağı, güneşi sabırsızlıkla bekliyordum.

"Aptal olma" diye uyardı beni Anne, "burada yaz kıştan çok daha kötüdür."

Her geçen gün, küçük bir umut getiriyordu. Bütün kış boyunca güneş çok soluk, çok zayıf bir top gibiydi ufukta; gökyüzünün açık olduğu günlerde bile. Şimdi ise güneş gün geçtikçe daha büyük ve daha güçlü bir hal alıyordu. Issız bozkırın görkemli güzelliğine güçlü güneş hayat vermişti, nefesimizi kesen bir güzellik. Hiçbirimiz böyle bir güzellik görmemiştik. Göz alabildiğince uzanan bir beyazlık. Bütün kış boyunca sıkıcı, düşman bir grilik uzanırdı aynı yerde. Arka plandaki Ural Dağları, bütünüyle gözüktükleri zaman bile gri, sıkıcı ve çirkin görünürlerdi. Şimdi ise bütün renk tayflarıyla birlikte sonsuz bir parlaklık içindeydi her şey. Yerdeki her kar tanesi; göğün maviliğini, bulutun pembeliğini, güneşin turuncusunu yansıtan küçük bir elmastı sanki. Her dakika ışıklar değişiyor, renkler dönüşüyor, dağlar ise yeni ve daha güçlü bir ferahlık yayıyorlardı. Çalışma sırasında sık sık küreklerimize daya-

nıp bu muazzam güzellikteki manzaraya hayranlıkla bakmaktan kendimizi alamıyorduk. Fakat şunu birbirimize açıkça ifade etmeye de cesaret edemiyorduk: Nasıl oluyordu da bu cehennemde herhangi bir şeyden hoşlanabiliyorduk! Birbirimize söylediğimiz daha çok, eğer buraya masum bir turist olarak gelseydik bu manzaraya ne kadar hayranlık duyacağımızdı. Kış gecelerindeki kuzey ışıklarının turuncu, mavi ve sarı renkleri de göz kamaştırıcıydı. Fakat bu manzaraya karşı kesinlikle kayıtsızdık; çünkü bu, daha soğuk günlerin gelmekte olduğunun işaretiydi. Fakat şu anda renkler bize umut veriyordu ve onları seyretmeyi seviyorduk.

"Dağlara bak, Erica!" diye bağırdı Ruth. "Hiç böyle renkler gördün mü? Bizim çekeceğimiz filmin en müthiş sahnesi olmaz mı bu?"

"Abartılmış bir görüntü; sahte."

"Bence de öyle. Bütün adi posta kartlarını bir araya getir; bu, onlara büyük fark atar. Bayalığın dibi."

"Bak şimdi! Sana neyi hatırlatıyor bu? Cézanne."

"Ama şu anda yeniden değişti, Renoir, pembe..."

"Bebeğin poposu gibi pembe, Rembrandt değil..." diye araya girdi Hilde, küreğine ustaca yaslanıp.

"Rembrandt değil tabii, seni cahil! O, resimlerinde koyu renkler kullanırdı, çoğunlukla da kahverengiyi!" Maria her zamanki gibi arkadaşını eğitmişti.

"Dinle, Bayan Çokbilir. Rembrandt, benim bildiğim tek Alman ressamdır."

"Oh Hilde, Rembrandt Alman değildi; öyle bilgisizsin ki..."

Hava, hâlâ korkunç soğuktu ve yüzümüzü; alnımızın, burnumuzun, çenemizin bir kısmını, bir üçgenden biraz daha büyükçe bir aralık bırakacak şekilde kapatıyorduk. Geceleri birbirimize bakıp kahkahalarla gülüyorduk. Gri-beyaz yüzümüzün ortasında kırmızı-kahverengi bir üçgen oluyordu çünkü. Kızların bazıları, parlak zeminden yansıyan güçlü Mart güneşiyle kar körü olmuştu. Bu, acı verici, korkutucu bir olaydı; ama neyse ki geçiciydi.

Artık mahkûmların ve muhafızların dışında başka hayat emareleri de görmeye başlamıştık. Bunu ilk gören, aç sanatçı ruhunu besleyecek olağanüstü bazı şeyleri durmaksızın gözleyen Ruth olmuştu. "Bir kuş" diye bağırdı, "bir tane daha! Bakın şuraya, iki harika beyaz kuş!"

Bütün eller çalışmayı bıraktı, bütün gözler yukarı baktı. "Nereden geldi bunlar dersiniz? Ne yer, ne içerler? Neyin nesidirler?"

"Kuşkusuz kar tavuğu, beyaz keklik" dedi Hilde. "Tadı nasıldır, merak ediyorum doğrusu."

"Tanrı aşkına, bütün merak ettiğin bundan mı ibaret?"

"Bana sıradan karga gibi geliyor, beyaz karga. Durun bakalım, belki de yenmiyordur; burada yaşayabildiklerine göre etsiz ve serttirler."

"Belki de buradan geçip gidiyorlardır."

"Evet ama nereye?"

"Kim bilir? Fakat belki de biz burayı uygarlaştırdık ve kuşlar buraya yaşam alanı var mı diye geldiler."

"Tamam da gördüğünüz gibi burada yaşamamaya karar verdiler. Bu yüzden onları suçlayamayız."

"Sizin de bildiğiniz gibi burada bir şeyler değişmekte" dedi Anne bize. "Bilimciler, bu çölde yerleşimin başlamasıyla iklimi değiştirebileceklerini düşünüyorlar. Bu evler ve rüzgârı kesen diğer binalar giderek iklimi yumuşatıyor ve böylece bazı sebzelerin yetişmesi mümkün olabilecek. Bunların yetişmesi de iklimi değiştirecek. Muhtemelen Moskova, ağaç ve sebze yetişmesini sağlayacak seralar kurmayı planlıyor, her şeyi camlarla kaplayan seralar. Bunlar iklime ve koşullara dayanıklı, yeterince büyük seralar olacak. Bir kere ağaç, kuş ve diğer hayvanlar burada yaşar hale gelince de bütün bölge değişecek. Bir şey diğerini etkiler ve kim bilir, belki de elli yıl sonra biz buraya Vorkuta güneşinin o ılıman tatlılığını seyretmeye geleceğiz."

"Teşekkürler, ben Riviera'yı tercih ederim."

Kuşlar çekip gideli epey zaman olmuştu; ama biz bütün gün onlar hakkında çene salmaya devam ettik. Dönüş yolunda ilk ve tek kakımı* gördüm ve günümüz şenlendi. Karda hızla kaçan bu küçük yaratığın güzelliği, parlak güneş ışığındaki iki beyaz kuş, çalışmanın yorgunluğunu alıp götürmüştü ve yarın yeniden dışarıya çalışmaya gitmek artık o kadar korkunç gözükmüyordu.

Bundan sonra uzun süre hiçbir şey görmedik. Ve sonra, birdenbire görülebilecek en harika şeyi gördük: Son derece zarif, büyük ve beyaz bir hayvan, bembeyaz tundranın orta yerinde koşmaktaydı ve bir saniye içinde gözden kayboldu. Öylesine hızlı koşuyordu ki kızların çoğu onu göremedi bile. Birkaçımız göre-

* Sansargillerden bir hayvan. (ç.n.)

bilmiştik onu; ama tam olarak tarif etmekte bir türlü fikir birliğine varamamıştık. Yalnızca bir leopar büyüklüğünde, kar beyazı renginde, uzun, güçlü bir kuyruğa ve çok hızlı koşan bacaklara sahip olduğuna şüphe yoktu. Bundan sonra karda son derece şaşırtıcı izlere rastladık; büyük pençe izlerine. Bu konuda bilgi sahibi olanların söylediğine göre bu, kedigillerden bir hayvanın ayak izleriydi; fakat bir aslanınki kadar büyük pençeleri vardı. İrma bize, tek başına yakaladıkları bir mahkûma saldırıp onu paramparça eden vahşi ve korkunç hayvanlar olan tundra kedileri hakkında hikâyeler dinlediğini söyledi. Bunlar esasen geceleri saldırıyorlardı ve daha iyisini bulamadıklarında rengeyiğiyle yetiniyorlardı. Ne yazık ki bu hayvanın tarifinde tam olarak anlaşabilecek kadar onu bir daha göremedik, kardaki pençe izleri hariç.

Güneş gittikçe daha yükseğe, daha yükseğe çıkıyordu ve yüzeydeki karlar erimeye başlamıştı; yalnızca geceleri yeniden donuyordu. Burada beyaz kar kütlesinin tamamen ortadan kalkması söz konusu değildi. Donmuş tabakanın altındaki yüzey, yeşile çalmaya ve yumuşamaya başlamıştı. Artık Nisan ayıydı ve sabırsızlanmaya başlamıştık.

Bir gün beyaz, parlayan çölden tuhaf bir kervanın bize doğru gelmekte olduğunu gördük. Ufuktaki yüzlerce küçük nokta yavaş yavaş yaklaşıyor ve gittikçe büyüyordu. Adeta büyülenmiştik; ama bunun ne olduğunu anlayamıyorduk. Demiryolunun uzak bölgelerinde, farklı müfrezelerde çalışmış olan İrma koşarak geldi ve heyecanla bağırdı: "Komiler*, Komiler geliyor! Hadi onları görmeye gidelim."

İrma'nın ardından seğirttik. "İrma" dedim, "onlar olduğunu nereden anladın?"

"Her yıl gelirler" diye yanıtladı İrma, adımlarını yavaşlatmadan. "Gerçi onları çok yakından görme şansımız hiçbir zaman olmadı. Demiryolunu geçmek zorundalar; ama insanlardan mümkün olduğu kadar uzak yerlerden geçmeye çalışırlar. Korkunç çekingendirler. Onların geliş istikametlerinden, bizim yukarı tarafımızdan geçmeye çalıştıklarını söyleyebilirim. Eğer şanslıysak onlardan önce oraya ulaşırız."

Askerleri ya da Olga'yı takmadan olabildiğince hızlı koşuyorduk. Bu öyle özel bir durumdu ki durmak aklımıza gelmiyordu.

* SSCB'nin en kuzey bölgelerinde kurulmuş özerk bir cumhuriyet (Komi ASSR). Bu bölgede yaşayan göçebe halka verilen isim. (ç.n.)

Neyse ki kimse bir şey fark etmedi, birkaç kişiydik. İrma haklıydı. Rengeyiklerinin çektiği kızakların, demiryolunun yakınlarına yaklaşmakta olduğunu gördük.

"Dinleyin" diyerek durdurdu bizi İrma. "Burada dursak daha iyi olur yoksa korkarlar ve başka bir yerden geçmeye karar verirler. Hadi bir dakikalığına seyredelim onları."

Komiler şimdi bir kilometre kadar uzağımızdaydılar, gürültüyle demiryolumuza yaklaşıyorlardı. Aniden kısa bir komut duyduk ve yaklaşık yirmi kızaktan oluşan konvoy durdu. İnsanlarla ve eşyalarıyla yüklü, alçak, düz kızakların önüne koşulmuş o harika hayvanların sessizce durmakta olduklarını fark ettik. Bir adam, öndeki ilk kızaktan aşağı atladı ve bir kedi kadar zarif ve dikkatli hareketlerle bizim bulunduğumuz sete tırmandı. Arazinin durumuna karar vermek için demiryoluna, sonra sağa dikkatle baktı. Bizi gördü, inceledi, sonra dönüp kabilesine baktı. Aradaki mesafeyi ölçtü gözleriyle.

Ne hareket ediyor ne de konuşuyorduk. Sonunda bir karara vardı. Bizi uzun uzun gözden geçirdi, aşağıda beklemekte olan insanlarına yumuşak bir havada bir şeyler söyledi. Sesi yumuşak ve sakindi. Bunun üzerine kervan hareket etti.

"Bir kısmı geçinceye kadar bekleyelim" dedi İrma fısıldayarak, "ondan sonra belki bazılarımız daha yakınlarına gelmeyi deneyebilir."

"Onlarla konuşmak isterdim" dedim. "Bu mümkün mü sence?"

"Hiç emin değilim. Yabancılardan çok korkarlar, ayrıca Rusça da bilmezler. Kendi dilleri var, anlıyor musun. Kendi yasaları, kendi dinleri. Kuzey ışıklarına ve rüzgârına taparlar. İki kabile vardır burada: Komiler ve Nentziler. Bunlardan biri Finlilerle akrabadır ve bu dili kullanır. Diğerleri Moğol görünümündedir. Sovyet hükümeti yıllardır onları birliğin içine almak için uğraşır, yerleşim ve okul sağlamaya çalışır, onlara uygarlık getirir; ama onlar bunu kabul etmez. Bazı Komiler, bu bölgedeki –Komi ASSR– kasabalarda yerleşik vatandaş oldu; fakat çoğu göçebeliği sürdürüyor ve Ruslarla hiçbir ilişkiye girmek istemiyor. Hükümet, sayılarını bile bilmiyor. Tundraların en uzak bölgelerinde gizleniyorlar."

"Yaşamak için ne yapıyorlar? Kendilerini soğuktan nasıl koruyorlar?"

"Sanırım Eskimoların kışın yaptığı gibi buzdan evlerde yaşıyorlar. Yazın da muhtemelen, tundradaki çalılardan küçük kulübeler yapıyorlar. Kök, tundra çileği, çiğ balık ve rengeyiği eti yiyorlar. Yılda bir kere rengeyiği kürkü ve rengeyiği derisinden bot satmak için pazarın yakınlarına gelirler ve kazandıkları az para ile botları ve kürkleri için boya satın alırlar."

"Sanırım bazı renkler gördüm. Giysilerinde yeşil, mavi ve kırmızı renkler vardı, öyle değil mi?"

"Evet" dedi Anne. "Daha yakına geldiğimizde gördün. Bir doktor bana söylemişti, beyazdan başka renk görmediklerinden bu tür renkler onlar için kesinlikle gerekli. Bu renkler olmadığı zaman melankoliye kapılıyor ve hastalanıyorlar. Galiba hükümet bu konuda bir tür inceleme yapmış. Kürklerini boyamak için neden bu kadar sıkıntıya girdiklerini, eğer boyamazlarsa ne olacağını anlamaya çalışmış. Araştırmanın sonuçları bir felaket: Modern, pratik hayat tarzı, onları sinekler gibi öldürüyormuş."

Çifte koşulmuş ilk rengeyikleri tepeye vardı. Onları çekip getiren adam, aynı biçimsiz kürk elbiselerle kapanmış liderleriydi muhtemelen. Arkadaki kızakta kürkler ve yemek yapmak için alet edevat yığılıydı> bir de yine şekilsiz yaratıklar. Bulunduğumuz yerden erkekleri, kadınları ve çocukları ayırt edemiyorduk.

Hızlı fakat çekingen adımlarla yürüyen adam, sağa sola bakmadan tepeyi tırmandı. Havadaki gerginliği hissediyorduk, parlak aydınlıkta vahşi bir hayvan gibi ilerliyordu. Nefesimizi tutmuştuk; ama o bizim farkımızdaydı. Tepeye gelir gelmez kızaktan atladı ve zayıf fakat tuhaf, melodik bir ses çıkararak rengeyiğini tepeden aşağı salıverdi ve kendisi de küçük bir kar bulutunun ardında kaybolup gitti. Bütün bunlar o kadar kısa bir sürede olmuştu ki neredeyse hayal gördüğümüzü sanmıştık. Fakat hemen ardından ikinci bir kızak ve ardından bir diğeri neredeyse tepeye varmıştı. Havada son derece kısa, yumuşak bağırışlar uçuştu. Sanki korkuyla söylenmiş "hee" gibi seslerdi bunlar. Bu mükemmel bir şekilde örgütlenmiş yolculuk sırasındaki bütün konuşmalar bu seslerden ibaretti.

Artık şansımızı denemeye karar vermiştik, yakında her şey bitecekti çünkü. Dördümüz geniş adımlarla ama usulca daha da yakına geldik. Liderleri dönüp bize bir dakika kadar baktı, sonra uzaklaştı. Harekete geçmezsek her şey kaçıp gidecekti. O geri kalanların geçişini sağlamak zorundaydı.

Şimdi iyice yakındaydık ve küçük yüklerin üzerindeki kadınlarla çocukları ayırt edebiliyorduk. Baştan aşağı rengeyiği kürkü ile örtünmüş mumyalara benziyorlardı. Üstlerindeki örtü de ceket ve kazakları gibi aynı kürktendi. Bu kürk örtülerin bazıları harika kırmızı ve yeşil renklerle süslenmişti. Geri kalanları gümüşi-kahverengi ve beyazdı, ön taraflarında hayvanların doğal renkler vardı. Arada tüylü gri ve beyaz renkte çizgili, farklı kürkler de görünüyordu. Yüzlerini açık seçik görebiliyorduk artık. Çıkık Moğol elmacık kemikli yüzler, korkuyla kocaman açılmış siyah gözler bize bakmaktaydı. Botları farklı renklerle, geometrik şekillerle süslenmişti ve bazılarında kırmızı ya da yeşil püsküller vardı.

Onlarla konuşmak için yanıp tutuşuyordum. Yavaşça liderlerine yaklaştım, sağ elimi kaldırıp "*Zdrastvuitye*" dedim.

Gözucuyla benim yaklaştığımı gördü ve yarı yarıya bana doğru döndü, isteksizce "*Zdrastvuitye*" dedi yumuşak bir sesle ve dönüp yoluna devam etti; geçişin devam etmesi için bir işaret verdi. O sırada galiba her şey durdu bir an için.

"Rusça biliyor musunuz?" diye sordum.

"Çok az" dedi benimkinden daha iyi bir Rusça'yla.

"Güzel, ben de az biliyorum. Ben bir yabancıyım, bir mahkûm. Burada demiryolunda çalışıyorum. Anladınız mı?"

Yalnızca başıyla onayladı.

"Nereden geliyorsunuz?"

"Oradan" dedi daha az çekingen bir havada, güneyi göstererek.

"Neresi orası? Bir kasaba mı, köy mü, adı ne? Ne kadar uzaklıkta?"

Başını salladı. "Tundra" dedi yine güneyi göstererek.

"Nereye gidiyorsunuz?"

"Oraya" dedi biraz gülümseyerek ve kuzeyi göstererek.

"Neresi orası? Tundra mı?"

"Tundra."

"Neden oradan ayrıldınız?" dedim, güneyi göstererek "Ve oraya neden gidiyorsunuz?"

"Neden mi? Bak!" dedi ve başını üstümüzdeki güneşe kaldırdı.

"Anladım. Daha soğuk olan kuzeye gidiyorsunuz. Neden burada kalmıyorsunuz? Yakın zamanda burası ısınacak ve tundrada çiçekler açacak. Yaşamak daha kolay değil mi, hayır mı?"

"Hayır. Biz soğuğu severiz. Soğuk iyidir."

"Fakat nasıl yaşıyorsunuz? Kürklerinizi mi satıyorsunuz?"

"Evet, pazarda. Satarız ve para alırız."

"Pazara, nereye gidiyorsunuz?"

"Oraya!" Gülümseyerek gittikleri yönü gösterdi.

"Ne zaman pazara varacaksınız?"

"Bilmiyorum."

"Bugün?"

"Belki."

"Gittiğiniz yer ne kadar uzaklıkta? Yazın yaşayacağınız o yere ne kadar zamanda gidersiniz?"

"Bilmiyorum. Bir gün, iki gün."

"Ne zaman ayrıldınız oradan" diye sordum, güneyi göstererek.

"Oh, uzun bir yolculuk." Güldü. "Dün mü? Önceki gün mü?"

Bu konuşmalar sırasında grup sürekli olarak ve sessizce tren yolunu geçip durmaktaydı. Hepsinin tek bir isteği var gibiydi: Mümkün olduğu kadar hızla benim yanımdan geçip gitmek, biri hariç. Bir kızağın tepeye yaklaştığında yavaşladığını, birkaç dakikalığına yanımızda oyalandığını fark ettim. Dönüp ona baktım.

Rengeyiğinin çektiği bir kızaktı bu ve üstünde tek başına bir adam oturuyordu, bana müthiş bir merakla ve ışıldayan gözlerle bakıyordu. Hiç kuşku yoktu, bir bekârdı.

"Hey!" diye bağırdım. "Kızağın dizginlerini bana verir misin? Lütfen?"

Biraz ilerledi, kızağı çevresinde döndürerek, söylediklerimi ona çeviren lidere yaklaştı.

Başını arkaya atıp kısa ve neşeli bir kahkaha koyuverdi: "Gel" diye seslendi yumuşakça.

"Yapabilir miyim?" diye sordum lidere. "Hiç rengeyiği kızağı sürmedim; ama bunu denemeyi çok istiyorum. Sadece iki dakikalığına, olur mu?"

"Dene" dedi, "ama o beceremeyebilir; çok çekinir, korkar."

"Benden neden korkuyor ki?" dedikten sonra, "Beni alır mısın?" diye sordum genç adama.

"Gel" diyerek güldü yeniden, nereye oturacağımı gösterdi ve işaretlerle hızlı bir tur atmak için beni kızağa almaktan sevineceğini söyledi.

Ona doğru koştum; fakat bir rüzgâr gibi sürdü kızağı. Tepenin aşağısında durdu, bir kez daha geriye baktı. Artık gülümsemiyordu. Tereddüt eder gibiydi, bir an için umuda kapıldım. Fakat

sonra başını yavaşça ve kederle salladı ve diğerlerinin arkasından ilerledi.

Son kızak gelmişti tepeye. Tercümanlığımı yapan lider ona atladı, hoşça kal anlamında çekingence elini sallayıp uzaklaştı.

Sanki başka dünyaya ait kısa bir rüyaydı yaşadığımız.

Sonunda büyük yağmurlar başladı. Gökyüzü yarıldı ve iki hafta boyunca dünya dolusu buzlu su başımızdan aşağı yağıp durdu. Bu neredeyse *Purga*dan bile daha kötüydü. İnsanın kendini dondurucu ıslaklıktan korumasının hiçbir yolu yoktu. Sabahları trene bindiğimizde üstümüzde bir santimlik bile ıslanmamış yer kalmıyordu. Büyükbaş hayvanlar gibi yan yana durup birbirimize bedenlerimizin sıcaklığını vermeye çalışıyorduk. Bu mevsime göre giyinmek mümkün değildi. Saniyesinde sırılsıklam olan keçe *valenki*lerin yerini kısa deri botlarımız almıştı. Bunlar da beş dakika içinde sırılsıklam oluyorlardı. Kapitone pamuklu ceketlerimiz susuz bir toprak gibi yağmur suyunu emiyor ve anında keçeleşip müthiş ölçüde ağırlaşıyorlardı; fakat bu ceketleri çıkarttığımızda da bu sefer korkunç donuyorduk. Ukraynalılar bile şarkı söylemek istemiyorlardı. Fakat birdenbire eski bir Amerikan şarkısını hatırlamıştım ve bundan sonra yaz kış, 7 Numaralı Baraka, sabahın 4'ünde benim güçlü bassolist sesimi dinler oldu: "Oh, ne harika bir sabah, ne harika bir gün..." Herkes şarkıyı sevmişti ve ne zaman işler iyiye gitse bu şarkıyı söylüyorduk; yağmur yağarken, dondurucu kar soğuğunda, ölümcül sıcaklarda. Hepimiz en yüksek perdeden, "Oh, ne harika bir sabah, her şey yolunda!" diye haykırıyorduk.

Yağmurlar başladığı gibi aniden bitti. Ve biz daha bunu zor fark etmişken karın da ortadan kalktığını gördük. O dağlara, beyaz dağlara ne olmuştu ki? Bir mucize! Kahverengi çamurların ortasında yürüyorduk. Bu, bir gecede meydana gelen bir değişiklikti ve sürekli donmuş zeminin üzerinde yeşil tundra belirmişti. Bu yeşilliğin büyümekte olduğunu neredeyse çıplak gözle görebiliyorduk: sert, kaba tundra otları; tüylü, küçük çalılıklar, her çeşitten bodur bitki kümeleri. Temmuz'da tundra en harika, güçlü renklerle çiçek açardı. Ağustos'ta çilekgiller olgunlaşırdı. Parlak kızıl renkte, kızılcığa benzeyenleri vardı; mor olanları yabanmersinine benzerdi. Yoğun güneş altında her şey serpilir, çiçek açar ve çok kısa sürede olgunlaşırdı. Bunlar son derece parlak renkte ve

anormal büyüklükte olurlardı; fakat tatlarını verecek ya da dikkate değer bir yiyecek büyüklüğüne ulaşmadan onları açgözlülükle mideye indirirdik.

Öte yandan, Temmuz ilkbaharının yan ürünlerinden biri, iyice can sıkıcıydı: kampın güzelleştirilmesi talimatı. Yalnızca çalışma saatlerinden sonra kampın yollarını düzeltmek, taraklayıp iyice güzel görünümlü bir hale getirmek zorunda değildik. Aynı zamanda bize tundradaki otları ve çalıları söküp atma ve işten dönerken bunları eve taşıma talimatı da verilmişti. Çeşitli mahkûm davranışları arasında önemli farklar olduğunu fark etmiştim. Transit bekleme odasındayken bireysel özgürlüğümüze yönelik en küçük bir ihlal bile bizde kızgınlık yaratırken, kampta asla kabul edilmeyecek şeyleri bile kabul eder hale gelmiştik. Ve öyle yoruluyorduk ki geceleri, kampımız yeşil mi yoksa kahverengi mi, temiz mi yoksa kir içinde mi, umurumuzda bile olmuyordu. Kamp berbat durumda mıymış, kim bu hale getirmişse getirmiş, ne gam! Fakat Ukraynalılar ve diğer bazıları "evlerinin" mümkün olduğunca güzel görünmesiyle son derece ilgiliydiler. Her ne kadar onlar da bizim gibi çimenliğin gelecek ay kahverengi bir hal alacağını, ondan sonraki ay da karla kaplanacağını bilseler de tozların içine küçük çalılar falan dikmeye devam ediyorlardı. Bu, onlar için önemliydi. Ranzalarının görünüşü, çeyizleri kadar önemliydi. Bir ev kadınının yatak örtüsünün komşusununkinden daha hoş olması, evinin önündeki küçük bahçenin düzenli görünmesi bir gurur kaynağıydı.

Anne, ne kadar haklıymış. Yaz, kıştan daha dayanılmazdı. Yoksa daha mı kötü?

"Kışın, en azından *Purga* yoktur; çalışarak ısınabilirsin. Fakat sıcağa karşı ne yapabilirsin ki? Nefes alamazsın! Hayır, her zaman kışı tercih ederim." Anne her iki mevsimi de altı kez yaşamıştı burada.

Artık soğuktan donmayacağıma sevinmeye zaman bulamadan Kuzey Kutbu'nun sıcağı öylesine büyük bir yoğunlukla üzerimize çullandı ki neredeyse nutkum tutuldu. Güneş bütün çalışma günü boyunca tepemizdeydi ve onun zalim yakıcılığından kaçmanın imkânı yoktu. Sanki dünyanın en yüksek dağının tepesinde oturuyorduk da neredeyse yakıcı güneş ışıklarına dokunacaktık. Kışın Kuzey Kutbu Okyanusu'ndan hiç kesilmemecesine esen buz gibi rüzgâr aniden yok olup gitmişti. Aslında havanın kendisi de

yok olup gitmiş gibiydi. En ufak bir esinti, biraz nefes almaya yarayacak hiçbir şey yoktu. Böyle bir iklimde birisi, herhangi bir şey nasıl yaşayabilirdi ki? Bırakın çalışmayı!

Fakat bu ölü topraklarda yaşayan ve çalışan yalnız biz değildik. Birtakım yaratıkların doğup, çiftleşip binlerle çoğalması için birkaç gün yetiyordu. Ortalık sivrisinek ve küçük, siyah tundra sinekler ordusunun vızıltılarından geçilmiyordu. Bu ısırgan canavarlara karşı kendimizi korumak için tepeden tırnağa kapanmaktan –giyilecek her şeyi giyerek– başka bir isteğimiz yoktu. Uzun, siyah çoraplarımızı giymiştik ama tundra sinekleri bunların üzerinden de ısırıyorlardı. Bu yüzden uzun pantolonlarımızı da giymek zorundaydık. Siyah giysilerimizi boynumuza kadar iliklivorduk, eşarplarımızla başımızın ve ensemizin her noktasını sıkı sıkı kapatıyorduk. Buna rağmen küçük sinekler, girecek bir yarık buluyorlardı. Sivrisineklere karşı yüzümüzün önüne tülbentler takmak zorundaydık; fakat havasızlıktan sık sık bu tülbentleri açmak zorunda kalıyorduk. Çabucak açıp kapıyorduk; çünkü sivrisinekler havasızlıktan daha kötüydü.

Sineklerin sessizce yaklaşmasına karşılık sivrisinek vızıltıları iyice sinir bozucu olmakla birlikte, tundra sinekleri daha zalim düşmanlardı. Bunlar her yere girebiliyor ve sivrisineklerden çok daha kötü ısırıyorlardı. Bunların kaşıntısı saatlerce sürüyor ve bizi çılgına çeviriyordu. En kötüsü tuvalete gitmekti. Hiç su içmemeye çalışıyorduk, çorbanın yalnızca koyu kısmını içiyorduk, örtünmeden dışarı çıkmıyorduk. Fakat bazen bunlardan kaçınamadığımız da oluyordu. İşimizi ne kadar çabuk yaparsak yapalım, birinin yanında durup onu sineklerden korumak için ne kadar elimizi sallarsak sallayalım, tundra sinekleri ne yapıp eder ve kurbana ulaşır; küçük, siyah ısırık izleri bırakırlardı. Bu konuda şakalar yapardık; ama çoğumuz acıdan ağlardı. Pantolonuzu çektiğinizde bunlardan yirmisinin içeride kaldığını ve yukarı tırmandığını, ısırdıklarını, aklınızı başınızdan aldıklarını görmek hiç de komik değildi.

Bir aydır öldürücü gündüz sıcağında çalışıyorduk. O görkemli kır manzarası içinde kendimizi gittikçe büyük acılar içinde sürüklüyorduk; hâlâ demiryolu döşemekte ya da demiryolu için alan açmaktaydık. Aniden gece çalışmasına verildik ve görevimiz de değişti: Vorkuta yakınında bir yol inşası.

Güneş bütün gece batmadığı halde bu saatlerde çok daha etkisizdi. Onun ufuktaki gezinişine bakardık, yuvarlak üst kısmı

ufukta batıp giderdi ve hemen ardından gökyüzünde yeniden yükselmeye başlardı. En harika görüntü buydu. Kuzeyin beyaz gecelerinin renkleri tarif edilemez. Bu ışıklar her saniye değişir ve bir Montmartre sokak ressamının fırçasından çıkmışçasına pastel renklerden koyu eflatuna, maviye ve menekşe rengine doğru seyreder. Ama en mucizevi şey, bu tuhaf aydınlıktaki gerçekdışılık duygusuydu.

"Şu uzaktaki hayalet gibi sarı eve baksana" dedi Ruth fısıldayarak. Hepimiz fısıldayarak konuşuyorduk; ejderhayı uyandırmamak, rüya âlemimizdeki sabun köpüklerini patlatmamak için. Evlerini görecek kadar yakınındaydık Vorkuta'nın. Yine de gerçek bir kasaba mıydı bu? Yoksa sadece hayal miydi?

"Kurulu bir sahne gibi görünüyor" dedim. "Sanki boyutları yok gibi. Sanırım bu sadece bir görüntü, içinde yaşanan gerçek evler değil. Fakat bu sahnede ortaya konacak oyun nedir dersiniz? Fırtınadan önceki sessizlik..."

"Bir cinayet" dedi Anne yavaşça. "Bir cinayet işlendi. Ölen yere düştü; ama bu pamuktan dünyada hiçbir ses çıkmadı. Tek bir ses."

"Burada her şey olabilir, her şey. Ve hiç kimse ne olup bittiğini öğrenemez."

"Işıkları bile gizemli olan ne tuhaf bir ülke bu. Hiçbir şey gerçek değil gibi. Kendimiz bile bir hayalet gibiyiz. Merak ediyorum, eğer biz gerçeksek..."

Dinleniyorduk. Tüm müfreze küreklerine dayanmış kasabayı seyrediyordu. Arkamda yaşlı, Ukraynalı bir köylü kadın duruyordu. Kırışık yüzü, gece güneşinde gri-yeşil bir renk almıştı.

"Baksana" dedi bana, koluma dokunarak, "şu evler taştan mı?"

"Evet, Vorkuta'da çok az sayıda taş ev var."

"Gerçek taştan mı? Her şey taştan yapılma mı?"

"Evet."

"Böyle bir evde yaşamak nasıl bir şeydir, merak ediyorum. Sen nerelisin, orada da taş ev yaparlar mı?"

"Evet, evlerin çoğu taştandır. Senin oralarda da öyle değil mi?"

Olumsuz anlamda ve sessizce başını salladı; gözlerini bu mucizevi görüntüden alamıyordu. "Elli iki yaşındayım" diye devam etti kısa bir duraklamadan sonra "ve gördüğüm ilk taş ev beni koydukları hapishaneydi."

"Neden hapse attılar seni?"

"Bilmiyorum. Bir adam geldi ve bir kap su istedi. İneğim vardı, ona bir kap süt verdim. Teşekkür edip gitti. Ertesi gün polis beni aldı ve bir taş eve koydu: 'Sen partizanlara yardım etmişsin' dediler, 'yirmi yıl.' *Tak*. Nerelisin, sizin oralarda da bu parlak ışıkları yapıyorlar mı? Biliyorsun, ışıklar gözüne zarar verir ve bir daha da düzelmez."

"Bizim barakalardaki elektik ışığı gibi mi demek istiyorsun? Evet, bizde de vardır."

"*Bozhe moy*, nasıl yaşayabiliyordunuz? Kasabadaki o taş evde, hapishanede. İlk gece ışık vardı, ışıklar gözüme gözüme geliyordu. Bekledim. Dışarısı karanlıktı. Bu ışık ne zaman çekip gidecekti? Parlayıp duruyordu. Asker 'uyu' dedi. 'Şu parlak topu çekin' dedim. Asker olmaz dedi, bütün gece orada kaldı. Uyuyamadım. Bütün gece onu seyrettim. Ne zaman ateş alacaktı? Fakat bu şeytanın ışığı kendinden olmalıydı. Yanıp duruyor ve asla gitmiyordu. Biz evde mum yakardık, bazen de gaz lambası. Kışın onun ışığında yemek yerdik. Sonra üfleyip söndürür ve uyumaya giderdik. Kimin ihtiyacı vardı ki ona?"

Erkekler

Ağustos ayının sonuna gelmiştik, geceler gittikçe soğuyordu ve benim Vorkuta'daki ikinci yılım başlıyordu. Çeşitli görevlere sevk edilen Stepanova Müfrezesi, yol yapımı için gece vardiyasına geri dönmüştü. Olga Stepanova bu işi seviyordu; çünkü gece işi daha gevşekti. Tek müfreze olarak projede yer aldığımızdan askerler diğer müfrezeler tarafından gözetim altında tutulmaktan korkmadan iyi zaman geçirebiliyorlardı. Olga ve bizim gruptaki diğer birçokları, askerlerin hoş zaman geçirmesini sağlıyor, böylece biz de hem diğer müfrezeleri hem de gözetçileri çok az görüyorduk.

Çok esaslı bir boş zaman sistemi kurmuştuk. İşleri üstünkörü yapıyor ve çabucak bitiriyor. Sonra da birimiz yaklaşan herhangi

bir tehlikeye karşı gözcülük yaparken, diğerleri rahat sığınaklar bulup yatıyordu. İyi bir hayattı doğrusu. Ara sıra serbest bir Vorkutalı, muhafızlara rüşvet olarak votka verip geliyor ve küçük bir sıradışı faaliyet için kızlardan birini alıyordu. Kasabaya çok yakın olmak, likör ve votkayla kafayı bulmayı baya kolaylaştırıyordu. Şimdi de eve dönme zamanı geldiğinde yalnız bizim müfrezedekileri ve bazı kızları toplama değil, hatta bazen askerleri bile toplama problemiyle yüz yüze gelmiştik. Genellikle aynı askerlerle gidiyorduk ve onları çok iyi tanıyorduk. Onlar da bize alışmışlardı ve herhangi bir kötü davranışlarının komutanlığa bildirilmeyeceği konusunda bize güveniyorlardı.

Bizim revaçtaki dörtlümüz Sasha'nın birliğiydi. Onbaşı Sasha uzun boylu, zayıf, endişeli çocuk yüzü çillerle kaplı, kızıl saçlı biriydi. Berbat bir şekilde küfürler savurur, kendi başına bir yerlere gider, sarhoş olur ve eve küfeyle dönerdi. Valodja sarışın, zayıf ve sessizdi. Bütün bu kızlarla nasıl baş edeceğini bilemeden, yüzünde bir sırıtışla ortalıkta dolaşır dururdu. Bizimle asla konuşmaz ve yalnızca ona pis şakalar yapan arkadaşı Kolja'yı dinlerdi. Kolja zayıf ve çok esmer bir çocuktu. Bana Gürcü olduğunu söylemişti. Genellikle çok komik olan, başından geçmiş tuhaf hikâyelerin tek bir kelimesine inanmazdım. Şaşırtıcı bir tarih bilgisi vardı; fakat gerçeğin nerede bitip kendi fantezilerinin nerede başladığını kestirmek oldukça zordu. Her türlü politik tartışmayı şakalar yaparak ve anekdotlar anlatarak geçiştirirdi; fakat bazen, eğer Rusça'm yapılan alegoriyi anlamaya yeterse sembolik imalarına şaşar kalırdım. Şuna kuşku yoktu: Kolja, çok iyi eğitim görmüştü, buna rağmen o da tamamen kötü bir dil kullanmayı tercih ediyordu.

Dörtlünün sonuncusu Misha müthiş yakışıklı, uzun boylu bir Estonyalıydı. Rusça'yı yabancı aksanıyla konuşurdu ve diğer üçünden son derece farklı bir tip olduğu belliydi. Dostça ama uzak bir tavrı vardı ve bizimle asla herhangi bir temas kurmazdı.

Gece yarısı dinlendiğimiz sırada, askerlerin yaktığı ateşin çevresinde ekmeklerimizi yerken kalabalık bir şekilde toplanmamıza izin verilirdi. Yirmi kadar kadındık ve ateşe mümkün olduğunca yaklaşmamız mümkündü bu sırada. Kimse bizi taciz etmezdi. Ekmek dilimlerimizi yer, sigara içer, hikâyeler anlatır, şarkılar söylerdik. Bizim müfrezede epeyce iyi şarkıcı vardı; fakat ne yazık ki diğerlerinin mazeretleri olduğunda benden de şarkı söylemem

talep edilirdi. Sesim öylesine kalındı ki söyleyen ben miydim yoksa Paul Robeson muydu, ben bile karıştırırdım.

"Hey, Paul, haydi Musa'nın şarkısını dinleyelim: 'Bırakın, halkım geçip gitsin.' "

Sesimin bütün gücüyle söylerdim ve gecenin sessizliği içinde söylediğim bu şarkı bana harika söylenmiş gibi gelirdi. Yine de ölçüyü fazla kaçırmazdık.

"Erkek, nerede o erkek?" diye koşarak geldi Kolja.

"Bir erkek, kızlar! Buralarda bir erkek var. Onu bulmalıyız!" Bakınıyormuş gibi yaparak büyük bir heyecanla ortalıkta koşturduk.

"*Davai, davai!* Nerede o adam? Rapor edeceğim." Kolja son derece sinirlenmişti.

"Gel buraya Paul, haydi göster kendini" dedi Hilde, sırıtarak.

Kolja'nın yanına gidip en alçak perdeden söylemeye başladım: "dee-eep river..."

Şaşırarak bir adım geri attı: "Senin ananın... Ne biçim ses bu ya? *Noo, davai*, haydi çalışmaya bakalım."

Biraz içki bulmaya gitti ve yalnızca Sasha kaldı ateşin başında, suratı asık.

"*Dyevushka*, gel buraya!" diyerek eliyle beni çağırdı Sasha.

"Ne istiyorsun?" diye sordum, ona doğru ilerlerken.

"Gel ve otur yanıma."

"Oturamam. Çalışmam lazım."

"Çalışmanın canı cehenneme! Diğerleri yapar. Benimle kal. Bugün canım sıkılıyor, çok sıkılıyor. Bir kadına ihtiyacım var. *Tak*."

"Yanlış kapı çaldın o zaman. Bir başkasına gitsen daha iyi olur. O tiplerden değilim."

"Lanet olsun, ben bir kadın istiyorum; fahişe değil. Bu yüzden seni istedim. Diğerlerini her zaman bulurum."

"Benimle ne gibi farklı bir şey yapacağını düşünüyorsun?"

"Ben gözledim. Sen farklısın, bir kadınsın ve seninle konuşmak istiyorum."

"Sarhoş musun?"

"Hayır. Fakat yoldaşlarım geri döndüğünde öyle bir sarhoş olacağım ki gözlerin yerinden fırlayacak. Ne orospu çocuğu bir hayat bu! Kendimi unutmak için içkiye ve fahişeye ihtiyacım var."

"Neyi unutmak?"

"Ne serseri bir şeyim ben! Ne işe yaramaz, kokmuş, aşağılık, uyuz bir köpeğim! Oh, *Mamushka, Mamushka*, sevgili oğlun yine ne halt yedi bir bilsen, gözyaşlarını tutamazdın. Dinle beni kız ve söyle bana, benim kadar alçak birini tanıyıp tanımadığını söyle. Bir annem var mı? Var. Ve ne anne! Oğlunu nasıl da sever! 'Sashenka' derdi bana, 'yaşlı bir kadının neşesi ve gururusun sen. Acaba dünyada daha şanslı bir anne var mıdır?' '*Mamushka*' derdim, 'ben senin için yaşıyorum. Hiç endişe etme, oğlun sana bir kraliçe gibi özen gösterecek. Bekle, çok iyi bir hayatımız olacak ve sen çok mutlu olacaksın. Oğlun yükselecek, söz veriyorum ve annesi onunla gururlanacak, övünecek.' "

"Nerede yaşıyor annen?"

"Kuibichev yakınlarında bir köyde, küçük bir odada. Oturur ve bekler; 'kahramanının' eve dönmesini bekler. 'Sashenka' diye yazar, 'ne zaman eve dönüyorsun, kumrum?' 'Bu yıl *Mamushka*, bu yıl dönüyorum, söz. Sözleşmem bitiyor, tezkeremi alıp sana geliyorum. Para da getireceğim ve harika yeni elbiseler satın alacağım, saat de alacağım ve bir sürü hediye. Bu yıl, söz veriyorum sana.' Bunu önceki yıl yazmıştım. Geçen yıl da yazdım, bu yıl da yazdım. Ve onun kokmuş bir fareden başka bir şey olmayan oğlu hâlâ burada oturmakta! *Mamushka*, canım annem, lütfen affet beni, affet! Ben sana layık değilim. Ben bir pislikten başka bir şey değilim alçak bir yaratığım. Bir yalancı. Dört yıldır bu cehennemdeyim, bu pislik çukurundayım. Dört yıldır... Ve ben, bir yıl daha uzatmak istiyorum. İki yıl önce ayrılmalıydım. Sözleşmem bitmişti. Bir yıl için yeniden imzaladım. Fakat gelecek yıl diye yemin ettim. Eve döneceğim ve anneme bakacağım, dedim. Ama bir yıl daha uzatmak için sözleşme yaptım. Yalan söyledim. Ona kalmak zorunda olduğumu ama bu yıl kesinlikle eve döneceğimi yazdım. Dün yazdım ona. '*Mamushka*' dedim, 'askerlik neredeyse bitmek üzere ve ben geliyorum. Oğlunu karşılamaya hazırlan ve hiçbir şeyi kafanı takma, şu andan itibaren o seninle artık. Üniformam üzerine yemin ederim.' Bugün ise bir yıl için daha sözleşme imzaladım."

"Neden yaptın bunu?"

"Çünkü ben bir domuzum. Çünkü bu pisliğe, bu ahlaksızlığa saplanmışım; çünkü buradaki herkes gibi yozlaşıp baştan çıkmışım. Hep böyle değildim, *dyevushka*, inan bana. Buraya gelmeden önce iyi bir çocuktum. Orduya ilk girdiğim, ilk üniforma giydi-

ğim zaman görecektin beni. Nasıl gururluydum ve *Mamushka* da ne kadar gururlanmıştı benimle. İlk iznimi aldığımda onun yanına koşmak için nasıl sabırsızlanmıştım. '*Bozhe moy*' demişti, 'Ne harika bir giysi bu! Kim ödedi bunun parasını, Sasha?' 'Devlet ödedi' dedim ona, 'Sovyet Hükümeti'miz verdi onu bana. Artık benim o." Bunun hakkını ödemelisin, Sashenka. Bu güvene layık olduğunu göstermelisin.' 'Ah, elbette' diye söz verdim, 'bu üniformayla gurur duyuyorum, sevgili ülkemizin hizmetinde olmaktan gurur duyuyorum. Ona layık olduğumu göstereceğim.' Ona ilk maaşımı gönderdiğimde almak istemedi. 'Sende kalsın' diye yazdı, 'Senin o paraya benden çok daha fazla ihtiyacın var. O parayı eğitimin için biriktirmelisin.' 'Benim bir şeye ihtiyacım yok' diye yanıt verdim; 'hükümet bana her şeyi veriyor. Askerlik hizmetim bittiğinde yeniden okula gideceğim. Hatta belki Moskova Üniversitesi'ne, tamamen parasız. Eğitimli bir insan olmak istiyorum; böylece büyük ülkemize daha yararlı olabilirim. Bekle *Mamushka*, oğlun öyle bir insan olacak ki sen onunla daha da övüneceksin.' Biliyor musun, ona yolladığım ilk parayla ne yaptı? Bana doğum günüm için bir saat aldı! İşte böyle bir annedir o."

"Saat yanında mı? Görebilir miyim?" diye sordum.

"Dün sattım" dedi yüzüme bakmadan, yanaklarından utanç gözyaşları süzüldü. Gözyaşlarını eldiveniyle silip aniden ayağa fırladı. Yumruklarıyla göğsünü dövdü, büyük bir acıyla haykırdı: "Sen benim yargıcımsın. Hayatında hiç böyle bir alçaklık işittin mi? Benim kadar adi biri var mıdır? Hâlâ bu vebalının yanında duracak mısın? Bir pislik o. Sahip olduğum her şeyi votka için birbiri ardına sattım. Yıllardır anneme tek kuruş yollamadım. Bana bir kere, yalnızca bir kere yazdı: 'Affet beni Sashenka, bana birkaç kopek yollayabilir misin acaba? Ekaterina teyze hasta, onu ziyaret edip biraz çay götüreceğim.' Bu mektuba hiçbir zaman cevap yazmadım. Çay istiyordu. Ben o parayı votka için kullanmıştım. Geride tek bir kopek kalmamıştı. Ev için, onun yaşlı teyzesine bir şeyler almak için tek bir kopek bile. O sözlerime, o iyi niyetime ne olmuştu? Votkadan da fahişelerden de nefret ediyorum. Peki neden böyle yaşamaya devam ediyorum? Ve şimdi de en son adımı atmış bulunuyorum. Benim için kutsal olan bir şeyi sattım. Biliyorum, artık daha fazla alçalamam. Saat, annemin aldığı saat benim için her şeyden daha değerliydi. Onu sattım. Ne için? Anladın mı şimdi bugün sözleşmeyi bir yıl daha neden imzaladığı-

mı? Bundan sonra annemin yüzüne nasıl bakabilirim? Bir daha nasıl bakarım onun yüzüne? Oh, *Mamushka, Mamushka*, affet beni! Ben sana 'Eve geliyorum' diye yazdım, 'Bu sefer kesin' diye yazdım. O beni bekliyor şimdi. Ne yapabilirim? Ne diyebilirim? Oh Tanrım, ne yapacağım ben?" Sasha ağaç kütüğüne yeniden çöktü, yüzünü ellerinin arasına aldı.

Onun için üzülmüştüm. Fakat durum, sanki Dostoyevski'nin romanlarından çıkmış gibi tuhaf, gerçek dışı görünüyordu. Gerçek bir "Rus ruhu" efsanesiyle mi karşı karşıyaydım? O ne suçluluk duygusu, o ne duyarlılık, o ne ahlaki yargılama. Ardından yeniden coşkuya kapılma ve boş vermişlik; ardından boğazına kadar alkole batış, hepsi acı çeken bir bedende. Nasıl yardımcı olabilirdim?

"Ona doğruyu söyleyebilirsin, Sasha."

"Doğruyu! Kalbine iner."

"Ama yalanlar onu daha çabuk öldürür. Anlayacaktır. Seni affedecek ve doğruyu söylediğin için daha çok sevecektir."

"*Dyevushka*, anlamıyorsun. O benim Sovyet ordusunda bir kahraman olduğumu sanıyor. Eğer üniformamın şerefine leke sürdüğümü öğrenirse kalbine iner. Böyle bir canavarı asla affetmez."

"Sasha, sen bir canavar değilsin. İyi bir insansın. Zayıflıkların var; ama sana güveniyorum. Eğer ben, seni anlayabiliyor ve güveniyorsam annen haydi haydi anlayacaktır. Şu andan itibaren dürüst davranacağını biliyorum. Bu tür Vorkuta hayatını yaşamayı bırakacaksın. Paranı biriktireceksin, parayla saatini geri alacaksın ve bu yıl bittiğinde evine geri döneceksin. Bu hayat moral bozucudur, biliyorum; fakat burada hayatının geri kalan kısmını, çürümeyi telafi ederek geçireceksin. Üniversiteye gidecek ve kendin için bir şeyler yapacaksın. Bunu yapabilirsin ve yapacaksın. Bunu ona söyle, her şey iyi olacak."

"Uyuz bir köpekten farksız olan birine gerçekten iyi şeyler söylüyorsun. Sana yalnızca gözyaşlarıyla cevap verebilirim." Sasha sakinleşmişti; ama çok üzgündü.

Erkek sesleri duyduk ve dönüp baktık. Kolja ile Valodja geri dönmüşlerdi, ceketlerinin altında likör gizliyorlardı.

"Hey, orospu çocukları, bu kadar zamandır neredeydiniz? Şeytan alsın sizi, bütün kasabanın anasını mı siktiniz? O şişeyi getirin buraya; o canım, küçük votkayı. Nerede o? Bir adam burada susuz-

luktan ölüyor ve bu kahpe döllerinin umurunda değil. Bana bırakmadınız mı?" Sasha yerinden fırladı ve sesini normalleştirmek için özel çaba sarf etti. Bana da şöyle fısıldadı: "Şimdi toz ol, *dyevushka.* Şu anda beni görmeni istemiyorum. Hiçbir saygın kalmaz bana. Kederimi bu pis alkolde boğacağım. En azından bu gece için bir domuz olduğumu unutacağım. Ama seni unutmayacağım. Beni dinlediğin için teşekkür ederim ve lütfen, ağlayan ve ruhunu bütün çıplaklığı ile gösteren bu adam için çok kötü şeyler düşünme."

Sabahın 3'üydü, sızanları aramaya başladık. Yalnızca Estonyalı Misha ayıktı ve ateşin başında sessizce oturmuş bizi gözlüyordu. Diğerlerini bulmak zaman aldı. Valodja ve Kolja'yı bir çalının arkasında derin bir uykuya dalmış vaziyette bulduk. Onları uyandırmak için epey uğraştık; sonunda uyandılar ve Sasha hakkındaki endişelerini dile getirecek kadar akıllarını başlarına topladılar. Sasha ortalıkta yoktu. Ne kadar bağırdıysak, aradıysak da bir sonuç alamadık ve kızlar huzursuzlanmaya başladılar.

"Onu buluncaya kadar burada kalalım" dedi Kolja. Yeniden çevreye dağıldık. Her çalının arkasına baktık, her deliğe. İyice uzaklara gittik. Sonunda onu, çalıştığımız yerin bir mil uzağında gördük. Geçilmeyecek bölgenin ötesine geçmişti. Kolları yanlara açık bir şekilde yüzüstü yatıyordu yerde, kendinde değildi. Bazılarımız onu tokatlayarak kendine getirmeye çalışırken diğerlerimiz silahını aradı. Sonunda Hilde, silahı omzuna atmış, çıkageldi. "Tamamdır. Harika, kalkın gidelim."

Biraz su bulmak için çevreye bakınmaya giden Misha muzaffer bir havada geri döndü: "Bu onu iyice ayıltır." Votka şişesinin içindeki suyu Sasha'nın yüzüne boca etti. Dökülen su anında dondu üzerinde, ayrıca çok kötü kokuyordu. Fakat Sasha rahatsız olmuş görünmüyordu. Sanki yüzüne sivrisinek konmuş gibi elini salladı ve mutlu bir gülümsemeyle yeniden uykuya daldı. Misha'nın yardımıyla onu aramıza aldık ve gevşek bir çuval gibi taşımaya hazırlandık.

Tam yola çıkıyorduk ki Sasha kadar sarhoş olan Kolja korkuyla yerinde çakılıp kaldı: Sasha'nın şapkasız başına baktı. "*Shapka!* Nerede kepi? Gidemeyiz."

"Kimin umurunda şimdi kep be! Nasıl bulacağız şimdi. Hadi gidelim!"

"Kepim" diye inledi Sasha, kollarımızdan kayarak ve dizlerinin üstüne çöktü, utançla başını yokluyordu. "*Mamushka,* ne utanç

verici bir şey, oğlun kepini kaybetti! Ordunun, ülkemin şerefine leke sürdüm. *Tovarishche**, lütfen kepimi bulun yoksa ben ebediyen burada kalırım!" Artık hemen hemen kendine gelmiş gibiydi.

"Şu işe bakın! Silahı hakkında tek kelime ettiği yok, onu bana taşıtıyor. Şimdi de kalkmış kirli, eski bir kep için kıyameti koparıyor. Bu çılgın İvanları** anlamam mümkün değil." Hilde, ustaca burnunu sümkürdü –Vorkuta tarzında–, parmaklarını kazağına sildi ve ağır tüfeği bir omzundan diğerine aldı.

Misha ve kızlar, Sasha'nın üniformasının en önemli parçasını bir hazine arar gibi yeniden aramaya gittiler. Şapkadaki kızıl yıldız neredeyse kutsaldı ve onu kaybeden bir asker alçaltıcı bir şekilde ordudan atılır ve hatta hapsedilirdi. Eğer Sasha, askeri mahkemeye çıkarılırsa soruşturma derinleşir ve biz de rejimin sıkılaştırılmasından zarar görürdük. Ellen ve ben üç sarhoşla kaldık. Kolja ve Valodja yeniden sızmıştı. Sasha bana dayanmış, gözyaşları içinde, kendinden tiksindiğine ilişkin abuk sabuk laflar ediyordu.

Sonunda kep bulundu ve yola çıktık. Ellen ve ben aramızda Sasha'yı sürükleyerek en ön sırada yürüyorduk. Arkamızdan, sırtında tüfekle Hilde geliyordu. Ne zaman Sasha tökezleyip dizlerinin üzerine çökse onu yukarı çekerek bize yardımcı oluyordu. İkinci sırada Kolja ve Valodja vardı; kol kola girmiş, birbirlerine destek olmaya çalışıyorlardı. Onların yanında İrma yürüyordu; omzunda Valodja'nın tüfeği. İlk müteredditadımlarının ardından Valodja'nın tüfeği omzundan kayıp düşmüştü çünkü. Onların arkasından Olga ve bizim müfreze geliyordu. Endişe içinde dönüyorduk eve, gündüzün kalabalığı yemekhaneye doluşmadan oraya bir an önce ulaşmaktı amacımız. Yorgun ve açtık; ama kaplumbağa adımlarıyla gitmek zorunda olduğumuz gerçeğini de kabul etmiştik. İlk kaygımız, askerlerimizi tek parça halinde eve sokmak ve onları soruşturma ve cezalandırılmaktan korumaktı. Müfrezenin en arkasından Misha gelmekteydi.

Erken kalkanlara rastlamamak için yolumuzu biraz değiştirmiştik. Şanslıydık, mahkûmların askerlere muhafızlık yaptığı küçük tuhaf grubumuzu kimse görmemişti. Kamptan seslerin duyulma mesafesine girmeden önce durduk ve kortejimizi yeniden düzenledik. Misha, Sasha'nın cebindeki, dış kapıda gösterilmek

* Rus.: Yoldaşlar. (ç.n.)

** Türkçe'deki "Mehmetçik" gibi, askerler için anonim olarak kullanılan bir Rus adı. (ç.n.)

zorunda olan izin belgelerini buldu ve kapıda görevli subaya rapor verirken üç yoldaşının biraz geri planda kalması gerektiğini söyledi. Kendi sayımımızı yaptık, beşerli sıra olduk, askerlerin silahlarını omuzlarına astık, keplerini düzelttik, nasıl davranmaları gerektiği konusunda son talimatlarımızı verdik ve onları cesaretlendirdik. Sasha epey falso verdi; fakat kızların onu hafifçe tekmelemeleriyle dış kapının geçişine yöneldik.

Misha raporunu verdikten, subay bizi saydıktan, kapıdaki askerler üstümüzü aradıktan ve sonunda içeri girmemize izin verildikten sonra rahat bir nefes aldık. Bizim üç sendeleyen direğimiz hayal meyal görülebilecek ve aynı zamanda kokuları duyulamayacak kadar uzaktaydılar. Dönüp baktık: Misha da şimdi onlara katılmıştı ve dördü birden barakalarına yollanmışlardı. İşin üstesinden gelmiştik.

Kar mevsimi yeniden başlamıştı ve çok kısa zaman önce, o gür tundranın ortasında, acımasız güneş altında inlediğimizi hayal etmek bile güçtü. Birkaç sefil gün boyunca vagonlardan keresteleri boşaltma işi yaptık. Soğuktan donup birbirine yapışmış kütükleri ayırmak, kaldırıp vagondan yuvarlamak felaket zor bir işti. Tayganın en uzak yerlerinden getirilmiş olmalıydılar; hayatımızda bu kadar kalın ağaç gövdeleri görmemiştik. Ağır bir iş olduğu kadar korkunç tehlikeliydi de. O yarı karanlıkta, yirmimiz birden dar bir alana sıkışmıştık, levyeyi nereye koyduğumuzu görmek bile zordu. Birine yardım etmek için balyozu bir yere bırakamıyordunuz, ağır kütüğün düşüp birinin ayağını ezmesi işten bile değildi. Neyseki birkaç ufak kazayla atlattık yine de ve yeni bir projeye gönderildik. Vorkuta kasabasının yakınlarında yeni binalar için alan düzleyecektik. Binalardan birinin yapımına başlanmıştı bile. İnşaat işini yapanlar erkek mahkûmlardı.

O zamana kadar erkeklerin yakınında hiç çalışmamıştık ve muhafızlar –yeni bir gruptu– biraz sinirliydiler ve bizi dikkatle gözlüyorlardı. Alman grubu, erkeklerin gayet net görülebildiği, inşaata en yakın noktada görevlendirilmişti. O günkü görev dağılımı yapıldı: Büyük bir evin temelinin atılacağı geniş bir alan kazılacaktı. Her zamanki alet edevatla işe giriştik; kazma ve küreklerle. Karlar temizlendikten sonra kazmanın toprağa bir santim bile girmediğini fark ettik. Yoğun bir ağda gibiydi toprak, beton kadar sertti ve aynı zamanda da yapışkan ve esnekti.

"Ne Tanrı'nın cezası yapışkan şey bu böyle?" diye sordu İrma, tiksintiyle. "Olga, burayı kazmamız kesinlikle mümkün değil."

Olga gelip kendi denedi, kuşku yok ki inşaatın tamamlanmamış pencerelerinden sessizce bizi seyreden erkeklere de bir gösteriydi bu. Onların yeri rahattı, biz ise soğuktan donuyorduk. "Böyle olmayacak" dedi Olga. "Demir takoz ve balyoz kullanmak zorundasınız."

Altı sıra halinde köleler gibi çalıştık. Balyozu tekrar tekrar savurarak yarım saat sonra toprağı altı santim kadar yarmayı başardık. Olga başımızda öfkeyle bağırıp duruyordu; ama her seferinde küçük bir parça kopartmaktan daha fazlasını yapmak mümkün değildi.

"Konvoy, biraz su getirmek için gitmeme izin verin" diye seslendi biri.

"*Nix* su" diye yanıtladı, kızla yalnız başına gitmeye ve üç muhafızı orada bırakmaya korkan asker. Çevrede kötü görünümlü birçok mahkûm vardı. Ağızlarımız kurumuş bir halde çalışıyorduk, diğer altısı çekiç ve balyoz sallarken dinleniyor ve yeniden görev başına dönüyorduk. Bir saati aşkın bir zaman içinde ancak birkaç santim ilerleyebilmiştik, erkekler bizi sürekli gözlüyordu.

"Onların çalıştığı mı var?" dedi Lisa, ağrıyan belini geriye doğru esnetirken. "Onların köle güdücüsü bizimkinden iyi olmalı."

Biz de dinlenmeye geçtiğimizde onları seyrettik. İnanılmaz bir şeydi. Yavaşlatılmış bir film gibi... Adamlardan biri büyük bir dikkatle pencerenin çerçevesine bir çivi koyuyor, diğeri son derece yavaş hareketlerle ve nazikçe çekiçle çiviye iki kere vuruyordu. Sonra ikisi de işi bırakıp bizi seyre koyuluyordu. Diğer tarafta iriyarı, kuvvetli iki adam küçük bir el testeresiyle çalışıyordu. Üç uyuşuk gidiş geliş, bir dinlenme, üç daha yavaş hareket ve ardından ikisi de oturup birer sigara sarıyordu; ayakta hababam çalışan kızlardan gözlerini bir an bile ayırmadan.

"Hey, *dyevushki*" diye yavaşça seslendi onlardan biri pencereden. Çevremize bakındık. Olga, Ukraynalı grubun yanına gitmişti; muhafızlar artık ensemizin kökünde değillerdi. Küreklerimize dayanıp adamların sohbete başlamasını bekledik.

"Ne yapıyorsunuz siz yahu?" diye sordu uzun boylu, iriyarı bir adam bütün alaycılığıyla, "Siz çalışma makinesi misiniz yoksa hayvan mı? Eğer o da değilse nesiniz?"

"Ağır çalışmaya sürülmüş mahkûmlarız, sersem!" diye yanıtladı İrma, alınmış. "Ne öyle bakıp duruyorsunuz, tembellikten kokacaksınız be."

Adamlardan on kadarı evin bize bakan tarafındaki iki açık aralıkta toplandılar, gri-kara on silüet, hepsi de kalın paltolarıyla ve şapkalarıyla birbirine benzeyen. Çoğunun yüzü kapalıydı.

"Neden o kadar gayretle çalışıyorsunuz ki?" diye merakla sordu, kısa boylu, sesi neşeli, bir kara kuş. "Daha önemli şeylere gücünüz kalmayacak sonra."

"Eğer çalışmazsak aç kalırız, budala. Nasıl olup da işten böyle kaytarabiliyorsunuz?"

"Müfreze başkanını ve iş müfettişini gönderirsin. Ama bunun için onları eğitmen gerekir, hepsi bu. Sonra muhafızlara biraz yedirirsin, sonra da işin iş. Sizinki enayilikten başka bir şey değil. Sizi bu yüzden buraya gönderdiler. Bize sizin yaptığınız iş verilecekti; ama biz müfettiş, ihtiyar Malin'e gidip anneannesine tecavüz etmesini söyledik. Donmuş testere talaşının kırılmaya çalışıldığı duyulmuş şey mi? Geçen yıl burada bir imalathane vardı; her yer testere talaşıyla kaplanmıştı ve tabii ki temizlenmedi. Bu talaşlar yağmurla ıslandı ve sonra da donup bir zamk kütlesine dönüştü. Bize göre değil kardeş."

"Ya Malin? Emirlerinizi ondan mı alıyorsunuz?"

"Canı cehenneme! O, bizim elimize bakar! Marihuana, uyuşturucu. O avucumuzda. Biraz şantaj yaptık mı dediğimizi yapar. Ondan önceki herif oyuna gelmezdi. Eh ne yapalım, bile bile kelleyi verdi. Elbette bunu kimse yapmış değil; fakat neyse, şimdi cehennemde yüzde hesaplarını yapmakla meşgul. Malin bunu biliyordu. Yaşamak istiyordu. Bu yüzden buraya Stakhanov kızlarını getirtti. Akıllı adam. Yatakta bile bu kadar çalışan bir kimse görmemişimdir, yemin ederim."

"Ne oranda çalışıyorsunuz?"

"Sabahları tamamlarız, yüzde 90'ını."

"Çalıştıkları falan yok" diye söylendi İrma, kıskançlıkla. "Uyuşturucuyu nereden buluyorlar dersiniz? Bahse girerim bunun satışından bir servet yapmışlardır. Çocuklar, eğer bu uyuşturucudan biraz bulursak biz de işimizi yoluna koyarız. Bugünden tezi yok kendime bir erkek arkadaş buluyorum. Öyle şaşkın şaşkın bakmayın! Siz de bu işten kârlı çıkacaksınız. Ayrıca bir erkeğe de ih-

tiyacım var. Düşünsenize, gerçek bir erkek ve yorgun da değil! Vayyy, inan ki bekleyemeyeceğim."

"İrma, bunlar adi suçlular. Sen onlarla aşık atamazsın. İğrenç!" Maria şaşkınlık içindeydi. Hilde bile buna burun kıvırdı ve ilk kez Maria'ya hak verdi.

"Mariacığım, erkek erkektir. Bahse girerim bu adi suçlular çok daha iyidir. Size bunu göstereceğim."

"Peki zührevî hastalığa kapılırsan ne olacak?" diye sordu Anne, bilimsel havalarda.

"Riske girmeden eğlence mi olurmuş" diye yanıt verdi İrma umursamazlıkla. "Şansıma güvenirim."

Şansıma o gün öğleden sonra, tutuklandığımdan beri, üstelik hapishane görevlisi de olmayan ilk serbest erkekle uzun ve ilginç bir konuşma yapma fırsatı buldum. Öğle arasında ekmek dilimimi bitirmiştim ki Olga beni, keski ve takoz almak üzere alet ambarına gönderdi. Alet görevlisi Volga Almanı, serbest bir adamdı. Muhafızım, ısınmak için içeri giren erkeklerin muhafızlarından bir arkadaşıyla sigara içip çene çalmaya başlamıştı.

Meğer bu Volga Almanı, yurdundan kopup uzak sürgün yerlerine gelen binlercesinden biriymiş. Dost ve tanıdıklarından birçoğu Sibirya'ya gitmiş; fakat o Vorkuta'ya gelme talihsizliğine uğramış. Zorluk yıllarına, savaş sırasındaki ve bundan hemen sonrasındaki hayatta kalma mücadelelerine ilişkin hikâyeleri korkunçtu; ama bunları hiçbir duygusallık belirtisi göstermeden anlatıyor, arada yalnızca benim sorularımı cevaplandırıyordu.

"Fakat artık her şey bitti" diye devam etti. "O günler bir daha asla geri gelmeyecek. O günler Stalin domuzu ile birlikte öldü. Stalin ve Beria, bu ülkeyi hemen hemen yıktılar. Lenin'e ve bütün sosyalizm idealine ihanet ettiler. Fakat artık her şey değişti. Yeniden nefes almaya başladık."

"Böyle konuşmaya korkmuyor musun? Tehlikeli değil mi?"

"Bunu herkes söylüyor. Stalin bitti. Benim bir arkadaşım, evine yaptığı yolculuktan daha yeni döndü ve bana Stalin'in istasyonlardaki resimlerinin birçok yerden kaldırıldığını söyledi. Herkes Stalin'den nefret ediyor ve şimdi tutuklanmadan bir şeyler söylemek mümkün. Gelecek yaz, iki aylığına eve gitme izni alacağım! Bu daha önce, asla olmayacak bir şeydi. İnsanlarımızın birçoğu şimdiden gittiler. Malenkov başlattı bunu. Ve çok yakında hepimiz temelli döneceğiz evlerimize. Malenkov buna söz verdi, doğ-

ru olduğuna eminim. Herkes yeni hükümetin iyi olduğunu düşünüyor; onlar gerçekten bu işi temizlemeye çalışıyor. Bunu her yerde görebilirsin. Ve kamplarda her şey daha kolay hale gelmekte, öyle değil mi? Sıradan kamplarda iyi sicile sahip mahkûmların cumartesi öğleden sonraları Vortuka'ya gitmelerine izin veriliyor. Yakında bu, Rejim kamplarında da uygulanmaya başlanacak. Bundan sonra tüm dikenli tellerin kaldırılıp bütün bölgenin serbest yerleşim haline getirileceği söyleniyor."

"Tanrı korusun!" dedim. "Bu hepimizin sonu olur."

"Sovyet hükümetiyle yabancı ülkeler arasında birçok görüşme sürüyor. Belki sen de evine dönebileceksin. İnan bana, Stalin dönemi sona erdi."

"*Davai*, işe!" dedi muhafızım, Volga Alman'ıyla el sıkıştık ve birbirimize iyi şanslar diledik.

O öğleden sonra İrma, Hanna ve diğerlerinin erkek mahkûmlarla sürekli atışmalarını dinleyerek son derece hızlı geçti. Hava iyice kararmıştı. Muhafızlar ha deyince her yere yetişemiyorlardı ve bu yüzden de daha önemli bağlantılar kurmaya yönelik ilk girişimler için uygun bir zamandı. Üç kız karanlıklara karışmıştı. Bizden talep edilen kotanın yaklaşık yüzde 5'ini gerçekleştirdiğimizi kabul etmekten başka çaremiz yoktu ve buna kafayı takmamaya karar verdik. Öyle karanlıktı ki ortalık, işin ne kadarının yapıldığını tespit etmek mümkün değildi. Müfettiş kota kâğıdını imzaladı: O günkü kotanın yüzde 15'i tamamlanmıştı! Bütün aletler toplanıp üst üste yığıldı ve çalışmanın bittiği emri verilir verilmez ambara taşınmaya hazır hale getirildi. Yalnızca bir takoz ve balyoz kullanılır durumda bırakıldı ve ısınmak için sırayla çalışmayı sürdürdük. Biri balyoza vurduğu sürece, kötü performansımız dolayısıyla kötü bir ruh hali içindeki Olga, "Ne oluyorsunuz?" diye sormaz ve bize karışmazdı.

Ruth'la ben bir sigarayı paylaşarak, ilk dış bağlantımızın politik yorumlarını tartıştık. Kendi kaderimiz hakkında herhangi bir illüzyonumuz yoktu. Anlayabildiğimiz kadarıyla Sovyet Hükümeti ve Almanya arasındaki bütün görüşmeler savaş esirleri sorunu üzerinde dönüyordu, siyasi mahkûmlar üzerinde değil. Muhtemelen yakında savaş esirleri ülkelerine iade edileceklerdi; fakat casusluktan mahkûm olanların ülkelerine gönderileceklerine inanmıyordum. Bizim kızların çoğunun özel yönetsel kararlarla, yargılanmadan mahkûm edilmesi yasal olmayan bir tasarruf

olarak kabul edildiğinden bu kararlar elbette geçersiz sayılacaktı. Ama askerî mahkemeler tarafından verilen mahkûmiyet kararları ne olacaktı?

"Erica, o evde votka varmış. Hanna fena halde sarhoş ve İrma ortalarda yok. Lütfen gel ve yardım et, kendi başıma işin içinden çıkmam mümkün değil!" Erkeklerle kırıştıran Alman kızlardan biri inşaattan koşarak çıkıp geldi, felaket içki kokuyordu.

"Haydi gidelim, Ruth" dedim. "Ben de birkaç tek atmayı düşünüyorum doğrusu, biraz ısınırız."

"Aklını mı kaçırdın! Ben oraya dünyada girmem." Ruth benden çok daha duyarlıydı bu konularda.

"Boş ver ya. Oradakilerin nasıl kendinden geçtiğini görmek istemez misin?"

"Hayır, teşekkürler" dedi hafif alaycı. "Durumun ne olduğunu gayet güzel hayal edebiliyorum ve bir katil sürüsü tarafından tecavüze uğramaya hiç niyetim yok."

"Neler kaçırdığını bir düşün" dedim bana yol gösteren Alman kızın arkasından seğirtirken. Evin içi zifiri karanlıktı. Koridorları, önümüze çıkan engelleri, kovaları ve kütükleri el yordamıyla geçip kirli elbise, ıslak plaster, *Makhorka* dumanı ve votka kokan bir odaya girdik. İnşaatın çevresindeki çalışma alanını aydınlatan zayıf bir ışıkla hafifçe aydınlatılmış pencere kenarında, yerde oturmuş on kadar adam, sarhoş bir kızı elden ele dolaştırmaktaydılar. Bu, en gencimiz ve güzelimiz olan Hanna'ydı.

"Erica" diye kekeledi "Çok sarhoşum... Sanırım kusacağım. Lütfen söyle onlara, beni yalnız bıraksınlar. Korkuyorum; ama kendimi savunacak durumda değilim."

"Hey, çocuklar!" dedim Rusça, "Yeni misafirinize içki yok mu?"

Votka şişesi anında ulaştı bana ve çevremi sardılar. Hanna'yı bir dakikalığına bırakmışlardı, duvara dayanmış öylece duruyordu. Beni oraya getiren Else, İrma'yı aramaya gittiğini söyleyerek bir adam ve bir içki şişesiyle çekip gitti.

İçkiden bir fırt çektim. Mideme inerken boğazımı yaktı; fakat sonra içimi ısıttı ve rahatlama hissi verdi. Bu sefer daha büyük bir yudum aldım, bununla daha da iyi hissettim kendimi. Boş mideye üçüncü bir fırt aldıktan sonra içkinin etkisini hissetmeye başladım ve daha fazla içmemeye karar verip oradan nasıl çıkacağımıza ilişkin bir plan yaptım. Hanna'yı daha yeni ayağa kaldır-

mıştım ki bir kapı bağırtılarla dövülmeye başlandı. "Çıkarın beni buradan, imdat, imdat, imdat! Çıkarın!" Else'nin sesiydi bu.

Hanna'yı kolundan kavradığım gibi kapıya doğru atıldım. Kapı kilitliydi. Bu bitmemiş inşaatta daha doğru dürüst işlemeyen bir kapıyı nasıl olup da kilitleyebilmişlerdi. Bu adamların beceriklili-ği karşısında şaşıp kalmıştım doğrusu.

"Else" diye bağırdım, "anahtar nerede? Bul onu!"

"Bilmiyorum" diye sızlandı. "Bana tecavüz etmeye çalışıyorlar! Beni çıkarın buradan."

"Ne diye gittin oraya, satranç oynamaya mı?" Bunu o istemişti; şimdi de kurtulmak istiyordu. Benim aklım peşimizden ayrılma-yan on hayduttaydı. Onlar bu eşit olmayan savaşta ne yapacak-lardı?

Kapıyı yumrukladım. "Açın!" diye bağırdım Rusça. "Derhal açın kapıyı!"

Kapının öbür tarafından müstehcen küfürler uçuştu bizim ta-rafa doğru. On refakatçimiz yüksek sesle gülüp sözlü savaşa katıl-dılar; ama fiziki bakımdan herhangi bir harekette bulunmadılar. "Onu da alın içeri!" "Kim o?" "Bir kadın, ihtiyacınızı giderir o da. Alın içeri."

Ölümüne korktum. Hangi şeytana uyup da gelmiştim bura-ya? Ruth'u neden dinlememiştim! Sesime en otoriter havayı verip emrettim: "Bu kapıyı derhal açın bakalım. Benim kim olduğumu biliyor musunuz? Sizi uyarıyorum. Dediğimi yapın yoksa başınız fena halde belaya girer."

Kapının ardında bir anlık bir sessizlik oldu, sonra anahtarın kilide sokulduğunu duydum. Ayağımı kapıya koymak için hazır-lanmıştım. Kapı hafifçe aralanıp içerdeki köpek takımı, kolunda bir "müfreze başının" işareti bile olmayan sıradan bir mahkûm olduğumu görünce yeniden özgüvenini kazandı ve bağıra çağıra beni odanın içine çekmeye çalıştı.

"Dokunmayın bana" diye emrettim, onları öfkeyle iterek. Öfke bana öyle bir güç vermişti ki eğer bana dokunurlarsa kişisel ola-rak teşhis ettiklerimin asılacaklarını söylediğimde buna neredey-se inanmıştım. Ne de olsa Rusya'da tecavüz ağır suç kapsamına giren bir şeydi.

Lanetler ve küfürler arasında bana yol verdiler, içeri girip Else'yi kolundan çektim: "Çık dışarı!"

Bir an için sahneyi bütün netliği ile gördüm: döşemesi ve pencereleri bitmiş, mumla aydınlatılan bir oda. Rahat bir görünümü var, badana yapılmamış ve eşyasız olsa da. *Makhorka* dumanı ve votka kokusu odaya hoş, yaşanır bir atmosfer vermişti. İçerisi her boydan erkekle doluydu, karşılıklı bakışıyorduk. Bazıları karanlık bir köşede yere uzanmıştı ve onların içinden İrma ayağa kalktı, göründüğü kadarıyla iyi vakit geçiriyordu.

"Haydi gidiyoruz" dedim. Kazasız belasız evi terk ettik.

"Şu Vanja var ya, felaket bir şey" diye söylendi İrma. "Öyle sanıyorum ki onu kapabilirim. Tren hattında çalışıyor o da ve ben nerede çalışıyorsam kendini oraya aldırabileceğini söyledi. Tonla parası var ve bana rengeyiği derisinden çizme alacak, hatta elbise için kumaş falan. Her türlü bağlantıya sahip."

"Boris'le karşılaştın mı, şu kızıl saçlı olan? Gerçekten çok sevimli bir şey. Birbirimize yazacağız. Kaçak mektup alışverişini yürüten lağımcıyla bağlantısı var. Birisi bana mektupları okumakta yardım ederse ben de cevap yazarım." Else bütün korkusunu unutmuştu. Onun tercümanı ve mektup yazıcısı olmuştum, eh bu da benim için iyi bir pratikti doğrusu.

İrma'nın aşkı, karşılaşma olanaklarının artmasıyla sağlam bir ilişkiye dönüşmüştü. Koşullar önemli ölçüde iyiye gidiyordu. Artık sık sık yan yana çalışabiliyorduk erkek mahkûmlarla –yan yana derken, yarım mil ya da bir mil uzaklığı kastediyorum– bu kadar yakın olunca votka ve sigara alışverişi de kolay oluyordu. Çalılaların arasında görünmez olma fırsatını kaçırmak istemeyen İrma için gözcülük yapma işini sırayla yerine getiriyorduk. Mutluydu ve kampında en üst *Blatnoyi*lerden biri olmayı başaran sevgilisinden son derece memnundu. Adamın dini inançları çalışmaya karşı olduğundan, dış faaliyetlerden para kazanmaya bol vakit bulmuştu. Sık sık oynanan bir kumar olan "kelle kumarı" denen şeyi ondan duymuştuk. *Blatnoyi* çetesi, düşmanlarından birini tasfiye etmeye karar verdiği zaman –kampın, işbirliğine yanaşmayan bir subayı ya da sempatik olmayan bir muhafız veya ustabaşı veya *Suka*'ya dönüşmüş eski bir arkadaş– yeraltı örgütünün güçlü eliti, "hainin kellesi için" kart oynuyordu. O geceki oyunda kaybeden, cellat olarak seçildiğini biliyordu. Gün doğunca kurban bulunup bir yerlerde öldürülüyordu ve kimse bunu kimin yaptığını bilmiyordu. Yetkililer uzun süredir böyle durumlarda, kan dökülmesi-

ni sınırlamak için araştırma yapmamaları gerektiğini öğrenmişlerdi ve genellikle kazayla ölüm raporu veriyorlardı. Herkes biraz rahatlıyor, hâlâ yaşamakta olduğuna şükrediyor ve *Blatnoyi*'nin ölüm listesine alınmaya yol açacak herhangi bir eylemde bulunmamaya karar veriyordu. *Blatnoyi*'nin tam yönetimi altında koşullar normalleşmeye devam ediyordu.

Bir akşam İrma yatağıma oturmuş, erkekler kampından son haberleri anlatıyordu ki "erkek" arkadaşı Anton girdi barakaya.

"Tanrım, nasıl nefret ediyorum bu yaratıktan" dedi İrma, suratını asarak. "Onu görmeye tahammül edemiyorum. Öyle tiksindirici bir şey ki beni hasta ediyor. Şimdi daha iyi anlıyorum gerçek bir erkeğin nasıl bir şey olduğunu. Anton'la yatağa girmek için kendimi nasıl zorluyorum bilemezsin."

"O zaman neden yatıyorsun onunla? Neden bu iğrenç ilişkiye son vermiyorsun?"

"Oh hayır!" diye yanıtladı İrma anında. "O kadar salak değilim. Anında bir erkek bulmam mümkün değil. Kurallar yeniden sıkılaştırılabilir ya da erkekleri çalışmak üzere başka bir yere sevkedebilirler. O zaman ne yaparım ben? Hayır, sör. Benim her zaman söylediğim budur, ateşte daima iki demir bulunduracaksın."

Noel yaklaşıyordu ve çalışma düzenimizde hiçbir değişiklik yoktu. Kamptan o kadar uzakta yol kazıyorduk ki çalışma alanına gidip gelmek, çalışma günümüzün büyük kısmını alıyordu. Zagraskin, bunu telafi etmenin yolunun, bizi daha fazla işte tutmak olduğunu düşünmüştü. Erkekler bizden çok önce dönüyorlardı işten. Gerçi bir akşam bir erkek müfrezesi saat 7 sıralarında bizim trene bindi. Geç kalmışlardı veya belki de isteyerek geçe kalmışlardı. Sondaki sığır vagonunda, sıkı muhafız denetimi altındaydılar ve o Kuzey Kutup gecesinde biz kendi yataklı vagonumuza binmeden önce sıkı sıkıya kilitlenmişlerdi içeriye.

Her zamanki sardalya konservesi zifiri karanlığı vardı içeride. iyice yorgunduk, üşümüştük; beden duvarına yaslanarak sessizce ayakta duruyor, konuşanlara öfkeleniyorduk. İki muhafız, sığır kapılarını dışarıdan sürgüledi ve sonunda trenimiz hareket etti. O sırada omzuma bir el kondu ve bir erkek sesi kulağıma fısıldadı: "Hey kız, benimle sevişmek ister misin?"

Bir an için şaşkınlıkla kalakaldım, sonra vagonun çeşitli köşelerinden feryatlar duydum: "Erkekler, burada erkekler var!" İnsan

böyle bir durumda ne yapabilirdi? İçeriye kilitlenmiştik ve bizi koruyacak askerler yoktu ortalıkta. Aramıza girmiş erkekler aç hayvanlar, adi suçlulardı. Ortalık felaket karanlıktı ve esaslı bir mücadele verilemeyecek kadar kalabalıktı içerisi, mükemmel bir ortam.

"Hayır" diye cevap verdim kendimi kurtarmaya çalışarak. "İstemem. Çek git şuradan."

"Neden ki?" diye sordu, şaşırmış ama hiç de bozulmamış bir havada. "Sorun nedir? Beceremeyeceğimi düşünmüyorsundur umarım. Hem de çok iyi beceririm. Genç ve güçlüyüm, birlikte halvet oluruz canım."

"Belki ben altmış yaşındayım, sevişmek için çok yaşlıyım."

"Hayır" dedi. "Sesinden genç olduğunu söyleyebilirim ve kulağa çok hoş geliyor. Hadiiiii, işimize bakalım yahu."

"Hayır, teşekkürler. Bir başkasını bulsan daha iyi edersin."

"Anlamadım." Benim için endişelenmiş gibiydi. "Bundan hoşlanmıyor musun yoksa? Geldiğin yerde bu işi yapmazlar mıydı?"

"Hayır" diye cevapladım gururla, "karanlık bir yerde, hiç tanımadığım biriyle yatma gibi bir alışkanlığım yok. Hayır, benim geldiğim yerde bunu yapmazlardı."

"Oh" dedi büyük bir şaşkınlıkla, "tabii ki evine dönmeyeceksin. Biz de öyle. Fakat nerede olduğunu bilmiyor musun?"

"Bunu yapıp da ne olacak ki?"

"Dinle, yabancı kız. Beni tanımak ister misin? Yoksa nefret mi ediyorsun benden?"

"Nefret etmiyorum."

"İyi, o zaman konuşabilir miyiz? Gel ve yanıma otur ve beni tanımaya çalış. Belki benden hoşlanırsın. Sevişmek istemiyorsun, güzel. Daha sonra sevişmek isteyebilirsin, hatta belki bu daha iyi olur. Beni anla bakalım. Gel ve konuş benimle, tamam mı?" Elimden tuttu ve beni, lanet okuyup duran kızların arasından kibarca kenara doğru çekti. Bir an için ona bir tekme atıp kalabalığın arasına karışmayı düşündüm. Fakat tersine karar verdim. Eğer kavga patlak verirse o kadar çok kızın olduğu bir yerde yaralanmalar olabilirdi, ayrıca fena birine de benzemiyordu.

Güvenlikli bir yer buldu, yere oturup sırtımızı dayadık ve konuşmaya başladık.

"*Noo, tak*, kız. Sana dokunmamı istemiyorsun madem, ben de dokunmayacağım. Son derece uygar bir şekilde, sanki Lening-

rad'daymıyız gibi burada oturacağız. Yüzümü görmen için bir kibrit çakacağım. O zaman kötü biri olmadığımı göreceksin. Ayrıca ben de senin yüzünü görmüş olacağım."

Kibritin hareketli ışığında hoş, genç bir yüz gördüm; yerel iklimden dolayı sertleşmiş, ince bir yüz. Arkaya attığı şapkasının altından sık sarı saçları görünüyordu; gözleri gülüyordu. Suç işleyecek biri gibi görünmüyordu.

"Neden buradasın?" diye sordum pat diye ve derhal azarlandım.

"Bu hiçbir zaman sormaman gereken bir soru, bunu öğrenmelisin? *Noo nitchevo*" diye ekledi, ben bir şeyler söylemeye başladığımda. "Sen iyi bir kıza benziyorsun, sendeki yanlışlığı bulmalıyım. Söyle bana, ne kadar zamandır Vorkuta'dasın?"

"Bir yıl, dört aydır."

"Belki sebep bu olabilir, gerçi aslında bir yıl, hayatın gerçeklerini öğrenmek için yeterli bir zamandır. Daha ne kadar kalacağını düşünüyorsun burada?"

"Bilmiyorum. On beş yıl belki ya da ebediyen... Kim bilir?"

"Hımm. Bak bu doğru. Kim bilebilir? Dilsiz değilsin. Şimdi söyle bana: Bu 'kim bilir kaç yılı' nasıl yaşamak niyetindesin? Her neresiyse geldiğin yer, oraya döndüğünde aynı şekilde mi yaşayacaksın? Aynı yasaları mı uygulayacaksın, normal şartlar altında yaşayan insanlara aynı ahlaki standartları mı dayatacaksın. İtidal, özgürlük ve güvenlik içindeki normal bir dünyada bir geleceğin olacak mı? Burada, Vorkuta'da uygarlık yasalarını uygulayabilir misin? Eğer bunun mümkün olduğunu ciddi bir şekilde düşünüyorsan çok zeki değilsin demektir. Belki bunu anlamak için yeterince uzun zaman kalmadın burada, o zaman bırak da seni uyarayım. Bunu hızla öğrenmelisin yoksa hayatını sürdüremezsin. Senin için üzülüyorum yabancı; ama bu hayat anlayışınla hapı yutarsın."

"Peki nedir sana göre Vorkuta'nın yasaları?" diye sordum.

"Çok basittirler. Burada hiçbir zaman daha kaç dakika yaşayacağından emin olamazsın ya da daha kaç yıl acı çekeceğinden. Sosyal hayata uygun, uzun vadeli planlar yapmaman için çok sebep vardır. Burada tek yasa vardır, o da hayatta kalma yasasıdır. Fakat burada hayatta kalmak bile özellikle önemli değildir. Hayatta kişisel hedefin olmalı, eğer normal bir insansan ve normal bir insan olarak kalmak istiyorsan her dakikayı olabildiğince değerlendirmek zorundasındır. Dakika dakika yaşarsın ve her andan

mümkün olduğu kadar zevk almaya çalışırsın. Kendi arzularının standartlarını sen belirlersin. Sen kendinin hem yargıcı hem de celladısındır; kendi yasalarını kendin yazarsın. İşte gerçek bu *dyevushka*, bunu öğrensen iyi edersin."

"Birisi burada uzun süre yaşarsa ne olur ve Vorkuta yasalarına uyarsa normal hayata geri döner mi? Bunlar rahatı arama yasaları. Her yerde kullanabilirsin ve seninle bahse girerim, buranın yasalarında ahlaki standartlar yoktur. Hiçbir zaman da olmadı ve gelecekte de olmayacak."

"Elbette öyledir. Fakat o kadar emin olma. Bir gün bu sözlerini yuttururlar adama. Ben altı yıldır buradayım. Buraya gelmeden önce böyle bir felsefem yoktu ve eğer Leningrad'a geri dönersem böyle bir hayatı sürdürmeyi düşünmüyorum. Yüzmeye giderken kürk giymezsin. Ama Vorkuta'dayken Vorkutalıların yaptığını yapmak zorundasın, ahlaki yasanı kişisel ihtiyaçlarına uygun hale getirmek zorundasın."

"Evet, kendi yasam benim iyiliğim için olmalıdır. Benim için sorun ahlaki yargı değil, dürüstlüktür. Başkalarının ne yaptığı umrumda olmaz; fakat niçin kendi isteğimle batıp gideyim, kişisel olarak bunu bir türlü anlayamam. Şimdiye kadar bunu gayet güzel yapabildim." Biraz kibirli bir havası vardı söylediklerimin oysa bu, yapmak isteyeceğim son şeydi.

"Sen şimdiye kadar sadece şanslıydın. Bu gece de şanslıydın. Buraya gelen bir erkeğin sadece bir amacı vardır, anla bunu: Kendine bir kadın bulmak, biraz eğlenmek –inan bana, hepimiz bunu ararız, çok fazla fırsat da yoktur– buraya gelen bir erkek kadına açtır ve onunla felsefe yapmaya da zamanı yoktur. Kahretsin, erkeklerin çoğu tek bir kelime etmeyi bile israf olarak görür."

"Planlarını berbat ettiğim için üzgünüm. Vaktini benimle boşa harcamaktansa bir başkasına bakınsan iyi edersin."

"*Nitchevo*, yabancı kız. Ben bundan hoşlanıyorum. Aslında senden çok hoşlandım ve seni yeniden görüp daha fazla konuşmayı isterim. Belki seni sonunda ikna ederim ve birlikte iyi vakit geçiririz. Ne dersin, yeniden buluşur muyuz?"

Gelmiştik. Herkes açılacak sığır kapısından bir an önce aşağı atlamaya hazırlanmıştı.

"Yeniden görüşebiliriz" diye seslendim yeni arkadaşıma.

"Güzel. Benim adım Nicolai, ya seninki?"

"Sonja" dedim duraksamadan.

Bir akşam, bütün bir gün boyunca çalıştıktan sonra, acil bir iş için dışarı çağrıldık ve gece, bilinmeyen bir yere doğru yola çıktık. Bütün görebildiğimiz bir kömür ocağının silüetiydi. Duman tüten bir cüruf yığınının yanında durduk. Kimse ne yapacağımızı bilmiyordu. Yabancı bir iş müfettişi, ortaya çıkıp alet yokluğu konusunda bağırarak bir şeyler söyledi ve ihtiyacımız olan aletleri sağlamak üzere gözden kayboldu. Onu bir daha görmedik.

Beklerken soğuktan donmak üzereydik. Sıfırın altında 58 dereceydi. Eve dönmek için gürültü yapmaya başladık. Fakat askerlerimiz tedbirliydiler. Kendilerini neyin beklediğini biliyor olmalıydılar ki aralarında elden ele dolaştırdıkları bir şişe votka ile gelmişlerdi. Onlar, bizim eski arkadaşlarımız Sasha, Kolja, Valdoja ve Misha'dan başkası değildi.

Kısa süre sonra bizim ruh halimiz iyice kötüye giderken onlar iyice neşelenmişlerdi. Dört askeri aramıza alarak iyice birbirimize sokulduk. Birdenbire, tutuk ve sakin Estonyalı Misha, titreyen kolunu omzuma atıp yüzünü yaklaştırdı, leş gibi içki kokuyordu. Onu ittim. "Sarhoşsun. Uzak dur benden."

"Evet" diyerek gülümsedi, "biraz sarhoşum. Lütfen, öp beni."

"Hayır" dedim. "Çek git şurdan."

Uzaklaştı.

"Şeytan alsın bu Natchalnik'i de dünyanın bütün şeflerini de" diye lanet okudu Sasha. "Burada durup kuyruğu titretmeye niyetim yok. Haydi, gidip sığınılacak bir yer bulalım."

Onu takip ettik gecenin karanlığında ve az sonra bir ambara girdik sendeleyerek. Burası sıra ve sandalyelerle rahat, küçük bir kulübeye dönüştürülmüştü. Misha, kapıda beni kolumdan yakaladı.

"Biliyorum" dedi acıyla, "beni neden öpmek istemediğini, neden benimle herhangi bir şey yapmak istemediğini. Çünkü ben bir Sovyet askeriyim. Benden nefret eriyorsun değil mi; bu üniformayı giydiğim, bu yıldızı taktığım için?" Kepini çıkartıp yere attı. "Ben de nefret ediyorum ondan. Üstüne tükürür, ayağımla da ezerim. Bu üniformadan ve onun temsil ettiği şeyden nefret ediyorum. Onu üstümden çıkarırsam beni ister misin? Çıkartacağım. Başıma ne gelirse gelsin bu laneti giymeyeceğim. Bırak beni hapse atsınlar, bir mahkûm olarak suçluların konduğu bu yere koysunlar. Mahkûmlara muhafızlık etmektense burada bir mahkûm olmayı tercih ederim."

"Misha" diye yalvardım, "lütfen yapma. Başını fena halde derde sokacaksın. Tak şu kepini. Kimsenin senden nefret ettiği yok. Lütfen kendine gel."

"Benim sarhoş olduğumu düşünüyorsun. Evet, biraz içtim; ama ne dediğimi biliyorum. Buraya geldiğimden beri ilk kez ağzımı açacak kadar içtim. Konuşmalıyım yoksa çıldıracağım. Lütfen, bırak konuşayım. Bana neler olduğunu izah etmeye çalışayım sana. Yalnızca, ülkemizi ele geçiren Ruslardan nefret ettiğim için yapmak istiyor değilim bunu. Şöyle olmuş ya da böyle olmuş, umrumda değildi. Politikadan anlamayan bir gençtim ve Sovyetler Birliği'nin bir askeri oldum. Bu ülkede çalışma kampları olduğunu biliyordum, orada mahkûmların olduğunu biliyordum. Fakat göreceklerime hazırlıklı değildim. Dinle beni. Günlerce ve günlerce, kilometrelerce ve kilometrelerce dikenli tellerin uzandığı alanlarda yolculuk yaptım. Gözlerime inanamadım, sonu gelmez dikenli teller... Bu kadar çok suçlu, bu kadar çok düşman olabilir miydi? Hayatım boyunca bu ilk izlenimimi unutmayacağım: o ölümcül, beyaz çölde kilometrelerce uzanan dikenli teller... Ve insanlar, mahkûmlar... Milyonları buluyor olmalıydılar. Hemen hemen bir yıl boyunca sessizce seyrettim, ne olup bittiğini anlamaya çalışarak. Saçmalıktı bu. Dayanmam mümkün değildi; işleri böyle yürüten bir sistemin bir parçası olamazdım. Giydiğim bu üniformadan utanç duydum."

Misha hemen hemen ayılmıştı. Yakışıklı yüzünde ciddi bir ifade vardı. Gözleri, anlayış bekleyen bir yalvarış içindeydi. Çevresini saran bayağılıktan öyle farklı görünüyordu ki öyle yalnız ve kaybolmuş. Elleri çok güzel ve duyarlıydı, arı bir dil kullanıyordu.

Bir şefkat dalgasına kapılarak eldivenlerimi çıkarttım ve başını iki elimin arasına aldım. Kahverengi gözleri yumuşak ve sıcaktı; fakat başını omzuma yasladığında sıcaklığı iki kapitone ceketi aşıp bana ulaşamıyordu. Yanağı benim üç eşarbımın oluşturduğu kaba zırha yaslanmıştı. Bedenlerimiz birbirine dokunuyordu; fakat bu, iki çamaşır bohçasının kucaklaşmasından farksızdı. Yıllardır ilk kez bir erkeğin kollarındaydım ve onu hissedemiyordum bile. Tanrı'ya şükür o, küçük bir aralıktan benim dudaklarımı buldu ve bir an için kendimi yeniden bir kadın gibi hissettim.

"Misha" dedim sınırlı Rusça'mla, yüzünü tutup kendimden uzaklaştırarak, "sen iyi bir insansın, seni seviyorum. Herhangi bir aptallık yapmamalısın. Burada gözleri açılan yalnız sen de-

ğilsin. Yoldaşlarının birçoğu senin gibi acı çekiyor, biz de öyle. Sen başkalarının da gözünü açacaksın. Durum artık farklı. Birçok şey şimdiden değişmeye başladı ve sen, bu sürece hız verebilirsin. Şunu anlamak gerekir ki bunlar bir daha asla olmayacak ve sen bu üniformanı gururla taşıyacaksın. Şu kepini tak ve kendine dikkat et. Sen utanılacak hiçbir şey yapmadın." Kepini başına geçirdim ve kolundan tuttum. "Hadi gel, diğerlerinin yanına gidelim."

"Öyle mutluyum ki..." dedi. "Benden nefret etmiyorsun. Seni yeniden öpmek istiyorum."

Odada küçük bir soba vardı ve kızlar onu yakabilmişlerdi. Mahkûmlar ve askerler sobanın çevresinde oturmuş, Kolja'nın anlattığı komik bir hikâyeyi dinliyorlardı. Misha'yla beni selamlayıp alaycı bir şekilde takıldılar. Fena halde sarhoş olan Sasha, elindeki şişeyi Misha'ya doğru salladı.

"Bizim bakir oğlan sonunda kendine bir kız bulup bizim seviyemize yükselmiş bakıyorum! Eh... Demek o *Americanka*dan hoşlanıyorsun? Buraya gel de bir fırt çek, bu sana cesaret verir." Misha şişeyi alıp esaslı bir fırt çekti.

"Eee Erica" diye takıldılar kızlar bana, "nasıldı? Şu şanssız, gönlü kırık, aç kız kardeşlerine anlat bakalım bütün olup bitenleri."

"Peki, şöyle bir şey: Romeo, bir hamlede sabahlığımı çıkarıp attı ve beni kollarına aldı. Elbette o da ipek ropunun altına hiçbir şey giymemişti, böyle aşırı sıcak bir yerde kim giyerdi ki öyle şeyler. Hafif bir müzik çalıyordu –Mozart– ve uzakta bir mum yanıyordu. Beni yavaşça iterek o güzelim şezlonga yatırdı. Ateşli öpücüklere boğdu ve ben onun yanan dudakları altında erimeye başladım. Ve sonra ve sonra... Ne olmuştu ya? Unuttum."

"Seni sadist" diye haykırdı Hilde bütün gücüyle. "Ne yapmaya çalışıyorsun? Bizi böyle heyecanlandır, sonra da orta yerde bırak? Zalim."

"Ondan hoşlandın mı?" diye sordu Ruth insani bir ilgiyle.

"Evet, hoşlandım. Fakat insan burada âşık olabilir mi ki?"

Gece bir sefahat âlemine dönüştü. Kolja ve Valodja bir sırayı dışarı taşıdılar. Sasha ve bazı Ukraynalılar avazları çıktığınca şarkı söyledi ve zavallı Misha öyle sarhoş oldu ki kızlar onu elden ele geçirerek yerde oturan grubun ortasına attılar; herkesin gözü önünde pantolonunu ıslattı. Sasha berbat bir şarkıya başladı ve kızlar da ona katıldı. Birkaçımız Misha'yı düştüğü kötü durum-

dan kurtarmaya çalıştık; fakat boşunaydı. Yere oturmuş, çocukça bir şaşkınlıkla pantolonuna bakınıyor ve o kötü bebek ritmini tekrarlayıp duruyordu: "Misha pantolo-nunu ıslattı, Misha al-tını ıslattı."

Kimse bize alet falan getirmedi ve biz de nöbetçilerimize omuz vererek sabaha karşı 4'te oradan ayrıldık. Bütün çabalarımıza rağmen, bir şeyler dışarı sızmış olmalıydı; çünkü sevgili dörtlümüz dağıtıldı. Ara sıra birine ya da öbürüne farklı asker gruplarıyla dolaşırken rastlıyorduk. Sasha'nın rütbeleri sökülmüştü, Kolja'nın bize herhangi bir öykü anlatacak hali kalmamıştı. Barakadaki o olaydan üç gün sonra, Misha'yı bir erkek mahkûmlar grubuna muhafızlık ederken gördüm. Yanından geçerken beni fark etti ve müthiş bir utançla dönüp uzaklaştı. Bizim müfreze, erkeklerin hemen yanında çalışıyordu ki Misha, aniden yanımda beliriverdi. Yüzü soğuktan morarmıştı, gözleri kederliydi.

"Geçen geceki iğrenç tavrımdan dolayı özür dilemek istiyorum" dedi bana bakmadan. "Kendimden utanıyorum."

"Özür dileyecek bir şey yok" diye araya girdim, "yanlış bir şey yapmadın, emin ol."

"Hayır, bırak konuşayım. Yalnızca birkaç saniyem var. Bunu gören senin veya bir başkasının yüzüne bir daha bakabileceğimi sanmıyorum. Her ayrıntıyı hatırlıyorum. Sohbetimizi de hatırlıyorum, gelip seninle konuşma cesaretini bana veren de bu oldu zaten. Utancımı yenmek için büyük çaba harcamam gerekti; fakat hakkımda sende kalan bu izlenimi silmeye çalışmak için bu fırsatı kullanmak zorundaydım. İnan bana, bu bir daha asla olmayacak. Söylediğim her söz, sarhoş olmadan öncesine aitti ve ne yapacağımı söylediğime memnunum. Bunu bana karşı kullanmayacağını biliyorum. Keza bana söylediğin her sözü hatırlıyorum ve bu sözler hakkında ne düşündüğümü de. Bilgimi iyi bir amaçla kullanmaya karar verdiğimi bilmeni isterim. Bu dünyadan dikenli tellerin kalkmasını, senin gibi kadınların köle olarak aşağılanmasının ve Sasha ve benim gibi insanların sefih canavarlara dönüşmesinin sona ermesini, bunların bir daha tekrarlanmamasını dilerim. Ve üniformamı giyeceğim. Ona karşı savaşmayacağım, onun için savaşacağım. Umarım bir gün, başım dik çıkarım karşına. Hoşça kal ve iyi şanslar!"

Çözülme

Oyılın bitimine yaklaşılırken evden hâlâ bir haber alamamıştım. Her ay bir kart gönderiyordum, elimde olan, Fransa'daki, İsviçre'deki, Almanya'daki adreslere. Kızların benden yeniden kuşlandıklarını söyleyebilirim. Belki de Fransa'da yaşamamıştım, bir Amerikalıyla evli değildim, İngiltere'de bir annem yoktu, bir Rus ajanından başka bir şey değildim.

Derken bir gün dış kapıda, Tuvalet Müfrezesi'nin yarısıyla karşılaştım. "Erica, bir paketin var. Listede yazılı. Biri de görmüş paketi. İngiltere'den ya da Amerika'dan."

Neredeyse kalbim duracaktı, çabucak kendimi bir yanlışlık olduğuna inandırmaya çalıştım. Eğer paketin bana olduğuna inanıp

da sonra bana olmadığını anlarsam ne büyük bir hayal kırıklığı olurdu bu! "Listeye bir baksam iyi olacak" dedim, sesimi normalleştirmeye çalışarak ve ofise doğru ağır adımlarla yürüdüm.

"Aptallık etme, biz okuduk listede. Biri de paketi indirdi ve pulu gördü."

Kızlar benden daha heyecanlıydı. Postaneye daldık ve paketi şöyle uzaktan gördüm. İngiltere'deki annemdendi. Onun el yazısıydı ve adres öncekinin aynısıydı. İlk önce düşündüğüm şey, onun hayatta ve iyi olduğu oldu. Gerçekte bilmek istediğim bundan ibaretti. Kızlar paketin içindekileri benim için topladılar ve yatağıma gidip her şey önüme yayılıncaya kadar aldığım hazinenin ne olduğuna bakmadım bile. İstediğim her şey ve fazlası: bir diş fırçası ve diş macunu, bir tırnak fırçası ve sabun; kalın, yeşil bir süveter, naylon iç çamaşırı, terlik, çorap ve önden iliklenen, bana ait yün bir elbise. Hemen bu giysiyi denedim üstüme, yıllardır ilk kez kendi elbisemi giyiyordum. Temiz bir şeyler giymek, kendime ve diğerlerine, her zaman bir Vorkuta serserisine benzemeyebileceğimi göstermek bana öyle iyi gelmişti ki. O büyük aşağılanma sona ermişti artık benim için. Barakanın ortasında, gülüp bağıran kalabalığın arasında durup elbisenin iki ucunu önden birleştirmeye çalıştım. Ne kadar çekiştirirsem çekiştireyim giysinin iki ucu bir araya gelmiyordu, en az altı santimlik bir boşluk vardı! Gözyaşlarımı güç tutuyordum. "Fakat bu benim elbisem! Tutuklanmamdan önceki yaz giymiştim onu. Üstüme olması gerekir."

"Tanrım, bana dayanma gücü ver! Yıllardır hiç bu kadar gülmemiştim. Bunun, senin üstüne olması mı gerekir? Bu, ancak bizim buradaki serçemiz Lisa'ya olur yoksa senin gibi kocaman, şişman bir ineğe değil!" Hilde elinin tersiyle gözündeki yaşları sildi.

"Onu senden satın alabilir miyim, lütfen? Harika bir kumaşı var ve senin bunu bir daha giymen imkânsız bir şey" diyerek yalvardı Lisa.

"Bu, benim elbisem ve ne satarım ne de veririm. Onun üstüme olması için elimden geleni yapacağım. Devamlı ekmek yemekten böyle oldu. Başka şeyler yiyerek kısa sürede atarım bu kiloları."

"Peki şu önün, sırtın, geniş işçi kalçan ne olacak. Onlardan nasıl kurtulacaksın? Sen bir çalışma beygirisin, tamam mı? Asla bu adalelerden kurtulup bir hanımefendiye benzeyemezsin. En iyisi gel, sen sat şunu ve yoldaşlarınla paylaşmak için biraz ek yiyecek satın al." Hilde hâlâ gülüyordu.

"Gerçekten o kadar kötü müyüm?" diye sordum, benim açıklamalarımdan daha da üzülmüş olan Anne'ye. Brest'ten Moskova'ya giden trenden beri kendimi aynada görmemiştim.

"Sen Hilde'ye bakma. O daima abartır. Hep çorba ve ekmek yüzünden. Sıkı bir perhizle zayıflarsın." Anne hiç kimseye onu üzecek bir şey söylemezdi.

"Evet" dedim, kendimi kontrol ederek, "şu konu tartışma götürmez: iklim, perhiz ve çalışma benimle uyum içinde. Geri döndüğümde doktoruma şöyle söylemeliyim: 'Hasta leydileri şişmanlamaları için Riviera'ya göndermeyin; onları Vorkuta'ya gönderin. Başarılı olmazsa para iade edilir.'

Terliklerden Tanrım razı olsun. Beni yeniden ayağa kaldırdılar, ruhumu da. Annem bu pislik içindeki Vorkuta'ya neden kuzu postu astarlı, o bebek mavisi yatak odası terliklerini yollamıştı bilmiyorum; ama sebep ne olursa olsun tam hedefine ulaştı. En azından ayaklarım büyümemişti ve terlikler çok güzeldi; son derece sıcak tutuyordu ayaklarımı. Hemen yanımda yatan müfreze başkanı Olga, bu terlikler için bana bir servet teklif etti ve satmayı reddettiğim zaman, eğer bir gün Vorkuta'da tiyatroya gitmemize izin verilirse bunları benden ödünç alıp alamayacağını sordu.

Paketin geri kalanı, yiyecek ve İngiliz sigaraları gibi harika şeylerle doluydu. O akşam üst katta mutlu bir akşam geçirdik ve benim evle ilk bağlantımla canlanan diğer kızlarla birlikte eğlendik. Hangi kartın hedefine ulaşmış olabileceği üzerine tekrar tekrar tartıştık ve ben Almanya'ya gönderilen kartın ulaşmış olabileceği sonucuna vardım. En azından annemin iyi olduğunu, hiçbir şeyin değişmediğini biliyordum artık. Gizli bir mesaj, bir işaret var mı diye dikkatle inceledim gelen bütün eşyaları. Hiçbir şey yoktu. Beklemek zorundaydım. Bu arada bana gelen her şey büyük talep konusuydu. Pencerede ne zaman bir erkek görünse terlikler, süveter, elbise, hatta iç çamaşırlarım derhal ödünç alınıyordu. Rus aktrislerinden, şarkıcılarından ve dansçılarından oluşan kültür müfrezemize ilk kez bir erkek kampında gösteri yapma izni çıkmıştı. Biz yabancıların sahip oldukları şeyler her ne kadar biraz alışılmamış bir görüntü verse de onları gidenlere ödünç vermiştik, giyilen bu tür şeylerin büyük sükse yaptığını duyduk sonradan.

Ve derken ben de ilk kartımı aldım. Kocamdandı, hayatımda aldığım en harika mesajdı. Herkes iyiydi, canlarım hayattaydı, öz-

gürdü ve eskisi gibiydiler. Fakat bu daha da kötüydü. Şimdi onlar da olup biteni biliyorlardı ve umutla bekliyorlardı. Bob, "Tahliye edilmen için her türlü çaba gösteriliyor" diye yazmıştı. Fakat benim ortadan kayboluşumun üzerinden dört yıl geçmişti. Daha önce çaba gösterilmiş olmalıydı; ama boşuna. Rusların beni salıverip dışarıda hikâyemin öğrenilmesine izin vermesi mümkün değildi, bu kesinlikle olmayacak bir şeydi. Ailemin benden hiçbir haber almaması bu durumda daha iyi değil miydi ve benim de onlar hakkında hiçbir şey bilmemem? Şimdi nasıl yaşayacak, nasıl sabırlı ve neşeli olacaktım. Sanki bir ailem yokmuş, iki çocuğum beni beklemiyormuş gibi nasıl kölece çalışacaktım?

Kısa süre sonra Birleşik Devletler'den bir paket geldi. İçinde çocuklarımın fotoğrafı vardı. Bu, sorgucumun beni inandırmak istediğinin tersine, oğlumun dört yıl önce ölmediğinin ilk kesin deliliydi. Bob'un, her iki çocuğumun da iyi olduğu teminatını veren kartı beni o kadar ikna etmemişti, kuşku içindeydim. Açıkça kabul etmesem de içimden kendimi, onun bu sözlerinin tam gerçeği ifade etmemesi ihtimaline hazırlamıştım. Fakat şimdi tüm endişelerim uçup gitmişti.

Fotoğraf, iki çocuğumu bir şöminenin önünde ayakta dururken gösteriyordu. Dört yaşında küçük bir oğlan çocuğu ve altı yaşında bir kız. İkisi de çok sarışın, ikisi de sağlıklı ve mutlu görünüyor, ikisi de bana tamamen yabancı. Eğer kızımın yüzündeki o tanıdık küçük gülümsemeyi görmesem, onların benim çocuklarım olmadığına karar verebilirdim. Yatağım, bu resmi görmek isteyenlerin hac ziyaret yerine dönüşmüştü resmen. Bu, 7 Numaralı Baraka'da büyük bir olay olmuştu. Fakat akşam sona erince büyük bir sorunla karşı karşıya olduğumu fark ettim: Hazinemi nereye koyacaktım? Elbiseleri ve sigaraları halletmek kolaydı. Onlar, annemin gönderdiği diğer şeylerle birlikte başımın altındaydı. Bazı yiyecekleri yatağımın ayakucundaki tahta direğin üst kısmında tutuyordum, geri kalanlar da yastığın altındaydı. Fakat bu resmi nereye koyacaktım? On santime sekiz santim büyüklüğündeki bu fotoğraf, kampın oturma odası için çok küçüktü. Ezilip bükülmeden ve tahrip olmadan onu muhafaza edebileceğim hiçbir yer yoktu. Bu yüzden yanımdaki komşumdan, sırtüstü uyumak –bu pozisyon, sıradan bir işçinin hakkı olan yerden daha fazla yer kaplamak demekti– için izin istemekten başka çare kalmıyordu. Böylece bu değerli fotoğrafı gece uyurken göğsüme koyabilecektim. Sabaha

doğru 4'te uyanana kadar fotoğraf zarar görmemiş olacaktı. Ertesi gün çalışma sırasında, kızlara içinde bulunduğum çıkmazdan bahsettim. İrma harika bir çözüm buldu: "Ben sana bir çerçeve ve çivi bulurum, onu ayakucundaki tahta direğe asarsın."

Nasıl da akıl etmişti, benim akıl edemediğim bu çareyi. Aynı akşam İrma, muzaffer bir havada geldi. Elinde, plastik bir camı bile olan tahta bir çerçeve vardı. Resme de tam uyuyordu.

1954 Noel'i, önceki dört Noel'den tamamen farklı geçti benim için. Bir kart daha almıştım. Bu sefer annem, Almanya'daki teyzemin uzun süre önce öldüğünü; fakat o adrese yolladığım mesajının bir şekilde İngiltere'ye ulaştığını söylüyordu. O yıl aldığım son mektup buydu. Hemen hemen bir yılda iki kart ve iki paket.

Pazar gününün öğleden sonrasıydı ve kamptaki çalışmamızı bitirmiştik: Kar küremek ve kömür taşımak. Haftalardır kütüphaneye gitmiyordum ve bu sefer haberleri baştan aşağı okumaya karar vermiştim. Her zaman kısıtlı zamanın baskısı altında olurduk, her şeyi büyük bir hızla gözden geçirmek ve yalnızca özel olarak ilgilendiğim haberleri dikkatle okumak konusunda kendimi eğitmiştim. Bu sefer bir aylık *Pravda*'lara yoğunlaşmıştım. Kasım nüshalarından birinde, ön sayfada, din üzerine uzun bir makale vardı. İç haberlerle fazla vakit harcamak istemez, şöyle bir göz gezdirdikten sonra bir kenara atardım. Bu yazının konusu ise beni çekmişti. Yazıyı dikkatle okudum ve bu konuyla ilgili daha önceki beyanlardan son derece farklı bir ton ve tavırda olduğunu görünce şaşırdım. Büyük bir ilgiyle sonuna kadar okudum. Yazının altında Nikita Kruşçev'in imzası vardı. Kimdi Kruşçev? Kim olduğunu öğrenmek için sabırsızlanıyordum. Kampta kimseden bilgi alamadım, onu tanıyan yoktu. Ruslardan bütün öğrenebildiğim, onun "bir parti kodamanı" olduğuydu.

O günden sonra bu isme özel bir dikkat gösterdim ve daha önce fark etmediğim bir şeyler keşfettim: Merkez Komitesi'nin Birinci Sekreteri Malenkov değil, Kruşçev'di. Bu, Stalin Baba günlerinden köklü bir değişiklik olduğuna işaret ediyordu. İç yapıdaki diğer değişikliklerin neler olduğunu anlamak için iyice dikkat kesildim. Ülkenin izlediği ekonomik yol üzerine tartışmalar, örneğin tüketim mallarına yapılan vurgu, farklı bir rüzgâr estiğinin işaretleriydi. "Leningrad Olayı"nın sorumlularından biri olan Abakumov'un yargılanması bir diğer işaretti. O zaman bunun,

Şubat 1955'te istifa eden Malenkov'la onun yerine geçen Kruşçev ve Bulganin arasındaki savaşın başlangıcı olduğunu bilmiyordum. Fakat Kruşçev'in adı gazetelerde gittikçe daha fazla geçmeye başlamış ve "kolektif liderliğe" yapılan vurgu iyice artmıştı.

Savaş esirlerinin tahliye edilmesiyle ilgili olarak sayısı gittikçe artan görüşmeler yapılıyor ve tüm yabancıların, ülkelerine iade edilmesinin eli kulağında olduğuna ilişkin söylentiler daha da ısrarlı bir şekilde yayılıyordu. 1955'te mutlaka bir şeyler olacaktı.

Ocak başlarında, o korkunç *Purga* yeniden başladı ve biz bir kere daha günlerce korkunç fırtınayla savaşmak zorunda kaldık. Biri kalbi sıkışarak yere yıkılıyor, diğerleri devam ediyordu. Bu işin sonu yok gibi görünüyordu. Demiryolu uzadıkça uzamıştı; ama biz, önümüzde daha kilometrelerce yol olduğunu biliyorduk. Ural Dağları'nın eteklerine yakın, bilinmeyen bir yerdeydik ve tren hattı, Asya'nın içinde ilerlemekteydi.

Daha iyi besleniyorduk –en azından ara sıra birilerine bir paket geliyordu– ve daha iyi giyiniyorduk; fakat o Kuzey Kutbu karanlığında bize yetmiyordu bunlar. Erkekler bile kendilerine gelememişlerdi. Bu aşırı soğukta sevişmek İrma için bile zordu.

Barakalarda bir diğer hamilelik testi ve bir diğer ilaçlama yapıldı. Bölgesel sağlık bölümüne durmadan, birilerinde tahtakurusu çıktığı haberleri ulaşıyordu. Bir hijyen komisyonu kampa gelip görevlilerin, bu model kuruluşta hiçbir tahtakurusu olmadığına ilişkin ifadelerini dinliyordu. Kamp sağlık görevlisi Suaygırı ve hastabakıcı, komisyonun önüne düşüp daha önceden uyarılmış, görünüş ve ruh olarak önceden güzelce hazırlanmış barakaları gezdiriyorlardı. Tahtakurusu mu? Hiç duymamışlardı. Bu bir hakaretti. Bizler uygar insanlardık ve kültürlü bir ortamda yaşamaktaydık. *Kultura, Kultura...*

Ben bile dersimi öğrenmiştim. Demek insan alışıyordu. Galiba vücut zehre karşı bağışıklık kazanıyordu ve diğer herkes gibi ben de bu binlerce şişko, halinden memnun kamp sakini için sürekli perhizde olsam da onların ısırıklarını zor fark ediyordum. Kaşınmak günlük rutinin bir parçasıydı; ama vücudumdaki küçük ısırık yerleri artık şişmiyor ya da ateş yapmıyordu. Geceleyin yüzlerimizde dolaşan, ekmeğimize ve şekerlerimize ortak olan fareler gibi tahtakuruları da yaşamlarımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmişti. Sakin oldukları zaman pek bir sorun yoktu. Ama Tanrı bizi onların gazabından korusundu!

Gerçek durumun tamamen farkında olan Sağlık Komisyonu, dostlar alışverişte görsün kabilinden bir şeyler yapmak zorunda olduğundan, bizim yalvarmalarınıza kulak asmaz ve bu tür ziyaretler eninde sonunda şu berbat sonucu verirdi: Bütün barakaların ilaçlanması.

Sabah 4'te bütün kızlar, "şilte"lerini, battaniyelerini, giyeceklerini, yiyeceklerini, sahip oldukları her şeyi barakaların dışına taşıyıp karın ortasına yığarlardı. Sonra üstünde uyudukları üç tahtayı söküp kampın ortasındaki büyük yalağa taşır ve ateşte sıvı haline getirdikleri bir dezenfekte eriyiği ile yıkarlardı. Sonra bu tahtalar diğer eşyaların üzerine fırlatılıp atılır ve her şey ıslanmış olurdu. Tabii ki anında donarlardı. Bundan sonra aynı eriyikle duvarlarda ve tavanda kendi payımıza düşen bir iki metrekarelik alanı yıkardık. Bu lanet olası yararsız işlemden sonra dışarıda on iki ila on dört saat arasında beklemek zorunda kalırdık; eşyalarımız hakkında endişelenerek, geri döndüğümüzde neler göreceğimizden korkarak. Bu sırada ilaçlama müfrezesi, barakalarda önüne gelen her şeyi ilaçlamış olurdu.

O akşamki kavgalar lahana çorbası konusunda değil, nasıl uyunacağı konusunda olurdu. İnsan bu yarı karanlıkta, bu karın ortasında eşyalarını nasıl bulabilirdi ki? Battaniye, tahtaların üzerinde donmuş, şilteler karın üstünde. Buna battaniye demeye bin şahit isterdi. Bu durumda insan kendi yıpranmış paçavralarını bin kere tercih ederdi. Kampın Tuse'leri hiçbir eşyalarını bulamaz ve ağlarlardı. Kampın İrma'ları yağınacılarla yumruk yumruğa girer ve herkes birbirine bağırırdı. Tabii ki müfreze şefi *pridurki*'ler, *Dnevalnaya*'lar tarafından korunan yataklarına güzelce kurulmuşlardır. Yiyecek müfrezesi ise sabahın 4'ünden beri buradadır. Biz, sıradan işçiler ise eğer nihayet gece yarısı düzenimizi kurmuşsak şanslıyızdır.

Fakat en kötüsü henüz gerçekleşmemiştir. İlaçlama eriyiğinin o korkunç kokusu bizi uyutmaz ya da ıslak bir battaniyenin altındaki donmuş şiltenin dayanılmaz soğuğunda uyumaya çalışırsınız ve buzların çözülmesi, ıslaklığın gitmesi günleri alır. Ardından ev içi hayvanlarımızın, tahtakuruların intikamı gelir. Binlercesi saldırır üstümüze ve onlara bu zalimce kötü mumeleyi reva görenleri cezalandırmak için hiç zaman kaybetmezler. Belki de dezenfekte maddesi içindeki bir şeyler onların sinir sistemi üzerinde ters bir etki yapmaktadır. Ben, hayatımda bu kadar hızlı

hayvan görmedim. Misilleme ordusu hücuma geçiyor ve siperlerde kimse gözünü kırpmıyordu. Bu saldırı, üçüncü ya da dördüncü gece geçici bir mütareke yapılıncaya kadar devam ediyor ve ancak bundan sonra barış içinde bir arada yaşamanın koşulları yavaş yavaş sağlanmış oluyordu.

Ocak ortalarına doğru, Vorkuta'nın bir diğer kampından bir kadın grubu geldi, hepsi yabancıydı. Israrlı söylentiler vardı. Sovyet vatandaşı olmayan herkes, ülkelerine iade edilecekti. Kuşkusuz böyleydi bu. Üç kadın kampındaki bütün yabancı kadınlar şimdi bizim merkezde toplanmıştı. Beş Alman yola çıktı, kimse nereye ve niçin olduğunu bilmiyordu; fakat herkes onların tahliye edilip evlerine doğru yola çıktığına inanmak istiyordu. Onlardan biri, bir buçuk yıldır tutuklu olan, arkadaşım Ruth'du. Yetkililer öncelikle kimi tahliye ediyordu? Yoksa davaların önemine göre mi bir seçim yapılıyordu? Fakat Ruth'unki sıradan bir casusluk olayıydı. Gerçekten tahliye mi edilmişti? Bütün ihtimaller göz önüne alınarak, beş Alman'a ulaştırılacak mesajlar verilmişti. Zavallı kızlar, yüzlerce adresi ezberlemek zorunda kalmıştı. Ruth, en yakındaki Amerikan konsolosluğuyla temasa geçeceğine söz verdi.

Yeni kızlardan biri, yirmi altı yaşındaki, kızıl saçlı Saksonyalı benim komşum oldu. İngrid, yarı sakat statüsündeydi. Bu statüyü Rusça'yı iyi bilmesi, şıklığı ve kalp sorunu sayesinde kazanmıştı. Şimdi bir çalışma müfrezesine transfer edilmeyi talep ediyordu. En kötüsünü bulabildi sonunda, Stepanova Müfrezesi'ni.

"Örümceklerin aşk hayatı üzerine yapılan entelektüel tartışmalardan fena halde sıkıldım" dedi İngrid bana. "Ben hareket istiyorum. Bizim sevgili Olga ile pikniğe gitmekten daha kötü olan bir yer duydum, o da Novaja Semlja'ymış. Bir *savajlenje** yazıp Moskovalı çocukların beni oraya aldırmasını rica etmeyi düşündüm. İnsanın hayatta her şeyi bilmesi gerektiğini düşünürüm daima. Sadece kısa süreliğine. Ne düşünürsün bu konuda?"

"Bir eşek olduğunu düşünürüm."

"Hiç ilgisi yok. Doğrusu, biraz heyecan fena mı olur? *Vivere pericolosamente*** hiç yaşamamaktan iyidir."

"Teşekkürler, ben almayayım. Bundan çok var bende."

"Evet, sana çok gıpta ediyorum. Ölüme mahkûm edildiğin zaman ne hissettin?"

---

* Rus.: Dilekçe. (ç.n.)

** Tehlike içinde yaşamak anlamına gelen İtalyanca bir deyiş. (ç.n.)

"Orgazm gibi bir şey. Galiba bütün hayatın boyunca oturup örgü ördün. Bu yüzden mi buradasın?"

"Hayır, aslında epeyce eğlendim. Hem Amerikan hem de Rus casusluk servislerine çalıştım ve gerçekten çok heyecanlıydı. Oğlum, Ruslar bir yıl boyunca yaptıklarımı fark ettikleri zaman çılgına döndüler! Beni, üzerinde bir sürü kan izi bulunan bir duvarın önüne götürüp büyük bir kurşuna dizme gösterisi düzenlediler. Pantolonumu çıkarttıklarında gerçekten korkuya kapıldım. Ama elbette bu, tipik Rus oyunlarından biriydi. Gerçi bu iyi bir hikâye olurdu bir *Kaffeeklatsch*'ta eğer bir küçük burjuva olarak orta yaşımı bulursam. Düşünsene, kim ister ki böyle bir hayatı? Ben Novaya Semlja'da yirmilerimin sonunda, genç yaşta hayatımın sonlanmasını tercih ederim."

"Neden çeneni kapatıp biraz iş yapmıyorsun? Senin normlarını kimin tamamlayacağını sanıyorsun?" Lisa, İngrid'den hoşlanmamıştı.

"Korkarım, korkunç bir yanlış anlamayı düzeltmem gerekiyor" dedi ona İngrid, sanki bütün hayatı boyunca bu işi yapıyormuş gibi küreğine yaslanarak. "Ben buraya çalışmaya gelmedim. Her şeyden önce, çalışmaya mahkûm edilmiş biriyim. Bu yüzden de çalışmaya temelden karşıyım. Sonuç buradan çıkıyor zaten, fazla laf etmeye gerek yok. Ne yapıyorsam yalnızca hayatta kalmak için yapıyorum. İkincisi, bir çalışma müfrezesine gönderilmek istediğim zaman, eğer bir tarafsız gözlemci bakışıyla söyleyecek olursam, bir kurdun bile trenle gitmek istemeyeceği enlemdeki Ural Dağları'nda demiryolu açmak için gösterdiğiniz övgüye değer çabalarınıza ve size yardımcı olmak amacında değildim. Benim o narin bedenimde belli oranda bir kan akışının zorunluluk olduğuna bile bakmadan buraya sadece inceleme için geldim: insan davranışlarını, çalışma koşullarını, işçi karıncaların cinsel hayatını ve diğer bir sürü çekici konuyu... Liderimiz Olga'dan beni, ortalama yüzde 20 kapasiteyle çalışacağım bir tek adam takımına koymasını istedim. Ne yazık ki bu talebimi geri çevirdi ve bu durumda size yük oldum. Gerçi, dürüstçe söyleyecek olursak siz, beni bu talihsiz durumdan dolayı suçlayamazsınız. Gevezeliğim konusuna gelecek olursak, bu konuyu bir daha açmamanızı söylemek zorundayım; çünkü bütün çocukluk hayatım boyunca bu tür tatsız nitelemeleri o kadar çok duymuş ve bundan dolayı o kadar şiddetli bir baskı altında hissetmişimdir ki kendimi. Benim

psikanalistim, bana son derece çekici, normal bir ağzım olduğunu, tersine iddialara kulak asmamamı söylemiştir. Bana dünyada 'Ağzını fazla açma' diyecek tek kişi dişçi olabilir ancak."

Lisa günü böyle kapattı, bir kere daha o günün hedefine ulaşılamamıştı ve bizi, eğlenmemiz için İngrid'le baş başa bıraktı. İngrid, sıkıcı hayatımıza çok şey katmıştı.

Ocak ayının sonuna doğru tüm yabancılar yola çıkarıldı. Çok yüksek bir ruh hali içindeydi herkes. Trenimiz güneye doğru yol almaya başladığında ben bile küçük bir umuda kapılmaktan kendimi alamadım. Neşemizi kıran tek şey, geride bıraktıklarımızın verdiği üzüntüydü. Sovyet vatandaşlarının çoğu, bizden daha uzun zamandır yatıyordu ve ufukta acılarının sona ereceğine ilişkin bir belirti gözükmüyordu.

Fakat illüzyonlarımızın sona ermesi için fazla zaman geçmesi gerekmedi. İki saat ağır ağır emekledikten sonra trenimiz durdu, geldiğimiz yere benzer bir manzarayla karşı karşıyaydık. Yeni evimiz Abes, Vorkuta'nın altmış mil güneyindeydi ve iklim, ilk bakışta, bildiğimiz uzak kuzeyin ikliminden pek farklı gözükmüyordu. Fakat çok geçmeden hafif bir değişiklik fark ettik. Rüzgâr o kadar soğuk ve dondurucu değildi, derece birkaç kademe yükselmişti. Anne'nin, yeni yerimize koşarak gelip şu heyecan verici haberi bize ulaştırmasıyla bir şeylerin iyiye gitmeye başladığını anlamıştık: "Bilin bakalım ne gördüm: Bir ağaç! Evet, bildiğimiz gerçek bir ağaç, dikenli tellerin hemen arkasında!"

"Yalan söylüyorsun. Burası hâlâ Kuzey Kutbu; ağaç bölgesinin üstündeyiz."

"Yemin ederim doğru söylüyorum. Çok büyük değil, tamam; ama ağacın nasıl bir şey olduğunu hâlâ doğru hatırlıyorsam bu bir ağaç."

Büyük bir hac konvoyu halinde merakla o tarafa seğirttik ve evet, ağaç oradaydı. Tek bir cılız çam ağacı o dev yüksekliklerin içinde yaklaşık bir metre boy atmayı başarmıştı. Eğri büğrü ve zayıf bir şeydi, kuzey rüzgârı tarafından bir tarafa doğru eğilmişti; ama hayattaydı. Ona dokunmak için dikenli tellerin arasından uzandık. Gözetleme kulesindeki askerler huzursuzlandılar; dikenli tellere o kadar yaklaşmak yasaktı.

"*Tshto takoji?* Nedir o?" diye bağırdı biri.

"Bir ağaç" diye cevap verdik oradan uzaklaşırken.

Abes, bir sakatlar kampıydı. Tek dışarı işi; istasyonda kömür, odun ve yiyecek boşaltmak ve onları kampa taşımaktı. Birkaç müfreze bu işi halledebiliyordu ve geri kalanlar kampın düzenlenmesiyle ilgileniyorlardı. Böyle bir kampı ayakta tutmaya çalışmanın Sovyet Hükümeti için bir insan gücü ve para israfı olduğunu düşündüm. En ufak bir ihtiyacın, bütün yiyeceklerin, kamp demirbaşlarının, hatta barakaların inşasında kullanılan kerestelerin bile çok uzaktan getirildiği, kendine yeterlilikten uzak bu tür bölgelerde bu tür, faydadan çok zarara yol açan kampların yaşatılmaya çalışılmasının tek sebebi, devlet düşmanlarıyla baş edebilme ihtiyacıydı.

Biz yabancılar, ihtiyaçlara uyum sağladık ve kar küreme, su taşıma, odun kesme, kömür taşıma gibi işlere giriştik. Bu hafif ve kolay bir çalışmaydı bizim için ve günde ancak birkaç saatimizi alıyordu. Buna rağmen herkes, bunun bile çok fazla olduğunu düşünüyordu. Eve dönme hülyası bir takıntı haline gelmişti artık. Yabancıların tahliye edilecekleri hiçbir zaman resmen duyurulmuş olmamasına rağmen bu, bizim için bir gerçek haline gelmişti ve bu yönde hiçbir şey olmadığı zaman, derhal kötü bir ruh hali gelişiyordu. En zor koşullar altında geçen o yıllara sabırla tahammül eden, en yüksek çalışma yüzdesini sağlamak ve bir müfreze başkanının ya da kamp şefinin onayını almak için daha kısa zaman öncesine kadar ölümüne çalışan bu insanlar, şimdi kıllarını kıpırdatmıyorlardı. Tahliye talepleri kamp komutanını iyice rahatsız etmişti. Kibar bir insandı, çalışma işine bakan bu görevlinin bizim kaderimizle ilgili herhangi bir etkisinin olması mümkün değildi. Buna karar verecek olan Moskova'ydı ve muhtemelen kamp komutanının nihai emir ve kararlardan haberi bile yoktu.

Hiçbir şey çıkmayınca bir grev patlak verdi. Birkaç küçük problem üzerine Ukraynalılar ve Ruslar gibi yabancılar da yaşadıkları barakalara su ve kömür taşımak istemediler ve aşçılar, mutfakta yardım etmeyi reddedenlere yemek vermeye karşı çıktılar. Görevliler ne yapacaklarını şaşırdı. Onlar belli ki şiddetli disiplin yöntemleri uygulamak istemiyorlardı ve bizimle konuşup tavrımızı değiştirmeye çalıştılar. Kamp komutanı, birçoğumuzu çağırıp konuştu. Bize olumlu bir şekilde yaklaştı. Bizden durumunu anlamamızı, olaya mantıksız ve haksız bir şekilde yaklaşmamamızı istedi. "Bize yıllardır mantıksız ve haksızca davranan sizin hükümetiniz" diye yanıt verdik.

Ortam kötüye gidiyordu ve en önemsiz ayrıntılarda bile kavgalar patlak veriyordu. Şimdi çoğumuz daha iyi fiziki koşullardaydık, evlerden gelen paketler ve dinlenme sayesinde seks daha belirleyici bir rol oynamaya başlamıştı hayatımızda. Kızlar arasındaki aşk ilişkileri artmıştı ve ilişkilerin açıkça yaşanması kıskançlık ve entrika sahnelerinde bir patlamaya yol açmıştı. Aşk yüzünden iki intihar teşebbüsü bile yaşadık. Bunlardan biri Anton'du ve az kalsın ölüyordu. Erkeklerin kampa girmesi çok zordu, buna rağmen bir frengi ve üç hamilelik vakası yaşadık. İrma kürtaj işini iyice geliştirdi. Ayrıca, iyi bir Alman ailesinden güzel bir kız olan ve Vorkuta'nın eski güzel günlerinde hamile kalmış olan Annemarie, sonunda evine kollarında ikiz bebekleriyle döndü. Alman basını bunu trajik bir olaya dönüştürme fırsatını kaçırmadı. Annenin ve bebeklerin fotoğraflarını yayımlayarak iffetli alman kadınının barbarlardan neler çektiğine ilişkin yayın yaptı. Başlık, "Vorkuta Cehenneminde Aşkın Zaferi"ydi ve haber şöyle devam ediyordu: Alman ırkının sürdürülmesine kendini adayan yılmaz ve kahraman bir savaş esiri, bütün engelleri aşarak onunla dürüst bir evlilik yapmıştı. Gerçekte ise "koca" Annemarie'nin, adını bile bilmediği adi bir Rus suçlusuydu.

Kampa gelen birkaç erkekten biri de Max'tı. Kendisi eski bir Alman mahkûmdu. Bu bölgedeki kamplardan tahliye olmuştu ve hayatını film göstererek kazanıyordu. Çalışamayacak durumda olan ve canları sıkılan yabancılara moral vermek isteyen kamp komutanı bir kültürel kampanya başlatmıştı. Max, bize birinci sınıf iki Hint filminin yanı sıra –o günlerde haberlerde Nehru'nun adı fazlasıyla geçiyordu ve Moskova Radyosu, Hint müziğine epey yer veriyordu– son derece ilginç bir Ermeni filmi ve iki Fransız, bir de Avusturya filmi getirmişti.

Görmediğim Avusturya filminin tuhaf bir sonucu oldu. Kızlar filmden son derece heyecanlı döndüler. En son moda giyimleri görmüşlerdi filmde ve büyük değişiklikler olduğunu söylüyorlardı. Etekler yeniden uzamış ve saçlar kısalmıştı. Herkes derhal işe koyuldu. Bir makas çıktı bir yerlerden. 7 Numaralı Baraka bir güzellik salonuna dönüştü. Yeni saç biçimleri büyüleyiciydi. Kızlar, kâğıtlarla saçlarını bukle yapmakta müthiş başarılıydılar ve sonuç şaşırtıcıydı. Bazıları zor tanınabiliyordu, bazıları güzelleşmişti; ama düz, sade saçlarıyla oldukça eli yüzü düzgün görünen çoğunluk, bir gecede ucuz, orta malı kadınlara dönüşmüştü.

İçimizdeki en akıllı ve pratik kız olan Anne, parlak bir fikir bulmuştu. Bir gudde hastalığı nedeniyle saçları da dahil vücudundaki bütün tüyler dökülmüş olan Ellen için kesilen bütün saçları topladı. Tutuklandığında başında olan peruk artık tamamen paramparça olmuştu. Ne yazık ki hiç kimsenin saçı Anne'nin harika sarı at kuyruğuyla eşleşmiyordu ve kendisi de aslında altın sarısı saçlara sahip olan Ellen'e yapılan saçın uçları çok renkliydi, alnındaki kâhkül ise esasen siyahtı ve kısa bir başörtüsüyle tutturulmuştu. Ellen'i ilk gördüğümüzde oldukça şaşırdık; ama o öylesine sevinmiş ve minnettar kalmıştı ki biz de sonunda onun çok güzel göründüğünü kabul etmek zorunda kaldık.

Moskova'daki durum hızlı bir gelişme içindeydi. 8 Şubat'ta, Malenkov, Bakanlar Kurulu Başkanlığı'ndan istifa etti ve yerine Nicolai Bulganin geçti. Neydi bu değişikliğin anlamı? Sovyet liderlerinin çoğundan daha az militan bir geçmişe sahip olmasına rağmen –işçi sınıfından olmayan bir aileden geliyordu ve burjuva bir eğitim almıştı– dikkatle dinlediğim konuşması büyük bir endişeye kapılmama yol açmıştı. Ağır endüstriye yaptığı vurguyu fark etmemek mümkün değildi. Anlaşılan tüketim maddelerine ağırlık veren program başarısız olmuştu. Bu, iki şeyden biri ya da her ikisi anlamına geliyordu: Malenkov'un izlediği ılımlı yol başarısız olmuştu ya da kesin bir savaş tehdidi söz konusuydu. Bu gelişmeler bizim durumumuzu nasıl etkileyecekti?

Gazeteleri her zamankinden daha dikkatli incelemeye başladım. "Ilımlı yol"dan dönüldüğüne ilişkin bir belirti bulamadım. Tersine, daha da ivme kazanmıştı. Kolektif liderliğin bir numaralı adamı Kruşçev olmuştu ve dünyaya açılma siyasetini tekrar tekrar vurguluyordu.

Fakat henüz hiçbir şey kesin değildi. Dahası, yıllardır tek bir yabancı gazete görmemiştim. Moskova'nın dikkatini davama çekmek doğru olur muydu? Yabancı yığınının içine karışıp onlarla birlikte fark edilmeden sınır dışı edilmem için yüzde bir de olsa bir şansım vardı. Bu şansı tehlikeye atmamaya karar verdim.

Doğum günüm olan 19 Şubat'ta bütün illüzyonlarım çöktü: Almanlar yola çıktı ve ben onların arasında değildim. Geleceğim kararmıştı ve evlerine giden kızların mutluluğunu bozmamak için epey çaba sarf etmem gerekti.

Onların neşelerini anlatamam. İki gün önceden, yola çıkmaya hazır olmaları söylenmişti onlara. Bu daha önce hiç olmamış bir

şeydi ve kimsenin kafasında gidilecek yer konusunda bir soru işareti yoktu. En zavallı bir yaratığın bile mutlu bir insana dönüştüğünü görmek harika bir şeydi. Eski kan davaları unutulmuş, sevgi ve dostluk atmosferi her şeye nüfuz etmişti. Bütün kızların en iyi yanları ortaya çıkıvermişti. Bütün üzüntüme rağmen, yaşadığım bu iki günü dünyadaki hiçbir şeyle değişmem.

Bana en ufak ilgilerini esirgemeyen bizim gruptaki can arkadaşlarımdan daha sevecenine asla rastlamadım. 19 Şubat'ta, onların yola çıkmalarından önceki akşam, yaklaşık elli kadar kızdan sevgi ve dostluk mesajları aldım. "Mutluluğun anlamı unutmak değildir..." diye yazıyordu. Bazıları, "Leiermann için teşekkürlerimizi sunuyoruz" diye yazmışlardı. Bu benim onlar için söylediğim şarkının adıydı. En yakın arkadaşlarım hayatımın en dokunaklı filmini çevirdiler. Üst ranzada grubumuz her zamanki pozisyonunda oturunca başlıyordu film; yabancıların gönderilmesiyle devam ediyordu. Onlar dışarı çıkınca benim adıma konsolosluğa telefon ediyor, telgraf çekiyor, ziyaretler yapıyorlardı ve film, dünyanın en harika görüntüsüyle bitiyordu: Eve dönen ben, uçaktan iniyordum ve kızlar tarafından çiçeklerle karşılanıyordum.

O gece kızlar benim için şarkılar söylediler ve ertesi gün ayrılırlarken gözlerinde yaşlar vardı. Ben ağlamadım; çünkü nasıl ağlandığını unutmuştum. Bundan kısa süre sonra yabancıların geri kalanları da ayrıldı.

Arkadaşlarımın ayrılışından sonra moralimi yüksek tutmak iyice zorlaşmıştı. Kendimi rutin işlerime vermeye çalışıyordum. İyi bir ruh halini muhafaza etmek önemliydi; çünkü yalnız değildim ve çok iyi biliyordum ki bu tuhaf hayatın gerilimi altında bir kişinin deprasyonda olması, diğer büyük çoğunluk üzerinde yıkıcı etkiler yapardı. Ve problemleriyle baş başa kalanların yalnızca benden ibaret olmadığının da farkındaydım. Diğer milliyetlerden olanlara öncelik verildiğini görüp umutları azalan birçok Sovyet vatandaşı bir yana, şüpheli bir konumda olan diğer üç yabancı da vardı: çok az tanıdığım ülkesiz bir kız, Yugoslav-Fransız-Rus karışımı biri, bir Rus soyadıyla kendini bir ölçüde gizleyen bir diğeri.

Aksanına bakılırsa, neredeyse beş yıldır ilk kez karşılaştığım bir Amerikalı olan Alice ellilerinde, kar beyazı saçlı, açık mavi gözlü, güzel, kibar bir yüzü olan bir kadındı. Bana Los Angeles'ta doğduğunu söylemişti. Genç bir kızken, Rus ismi taşıyan ve daha sonra Rus vatandaşlığına geçen babasıyla birlikte gelmişti. O ha-

pisteyken babası ölmüştü; sekiz yıldır kamptaydı. İşi zor değildi: farklı barakaları ve müfrezeleri akşam yemeği için yemekhaneye çağırmak. Bu vesileyle girmişti hayatıma.

"Günaydın!" dedi Rusça. "Barakanıza on dakika içinde yemek verilecek. Bunu bilin ki dışarıda beklemeyin. Sıfırın altında 30 derece ve felaket güçlü bir rüzgâr var. Yemekte karabuğday *kasha*sı verilecek."

"Bunun adı Alicia, şu çılgın Amerikalı" diye bilgilendirdi beni Rus komşum. "Hey, Alicia, burada bir memleketlin var."

"Gerçekten Amerikalı mısınız?" diye sordum İngilizce. "Kampta daha önce hiç Amerikalıya rastlamamıştım."

"Ah evet" diye yanıtladı, hiç şaşırmadan ya da kendi dilinde konuşan birine rastlamaktan dolayı herhangi bir heyecan belirtisi göstermeden, "gerçi o kadar uzun zamandır İngilizce tek kelime etmedim ki. Eskiden Eddy Gilmore ve diğer Amerikalı gazetecilerle çalışmıştım. Çok eğlenceliydi. Neden diğer yabancılarla birlikte gönderilmediğimi merak ediyorum. Ne dersiniz, beni unuttular mı? Moskova'ya yazmalıyım aslında, bazen çok umursamaz olabiliyorlar."

"Öyle sanıyorum ki bize de sıra gelecek. Arkanızdaki o küçük sevimli köpek neyin nesi?"

"Hişştt" diye fısıldadı, iyice korkmuş görünüyordu, "onu gördüğünüzü kimseye söylemeyin, lütfen. Burada onun benimle olduğunu kimse bilmiyor."

Şaşıp kalmıştım. Nasıl olur da barakadan barakaya her gün peşindeki bu köpekle dolaştığı halde kimse bunu bilmezdi? "Kimseye söylemem" diye yatıştırdım onu, "ama ona bir dokunabilir miyim, lütfen? Çok sevimli bir yavru."

"Daha değil" diye yanıtladı kederli. "Zavallı, hâlâ çok korkuyor. Çok üzücü bir hikâyesi var. Hayvanları sever misiniz?"

"Çok severim ve özledim de üstelik. Neden kamplarda hayvan bulundurmazlar ki? Onlara burada bakmak işten bile değil."

"Aynen öyle. Bu zavallıların bu iklimde, hiçbir yiyecek bulamadan dışarıda olduğunu düşünsenize. Yiyecek bulmak için birkaç sahipsiz köpek gelirdi ve ben de tabii ki elimden geldiğince beslemeye çalışırdım onları. Ve inanın bana, Borisov adlı üçüncü görevli vardı. Bir canavar, bir katil! Bulduğu her köpeğe ateş ederdi, sırf zevkine. Bana kalırsa silahla avlardı onları. Bu zavallıları görmeliydiniz, nasıl acırdım onlara, yüreğim paralanırdı. O canavar

öldürürdü onları. Bir gün onu ellerimle geberteceğim, işte böyle... Şimdi gitti, iki hafta oluyor. Walo, gel buraya oğlum. Hayatta kalan bir tek bu. Kardan bir oyukta gizlendi, daha bir bebek o. Öyle korkmuştu ki haftalarca titredi durdu. Onu yatağımın altında tuttum, hiç kıpırdamadan durdu orada. Geceleri biraz yürütmek için dışarı çıkarıyordum. Şimdi nereye gidersem peşimden geliyor. Öyle tatlı bir şey ki. Tabii ki bir ayağını kaybetti. O oyuktayken donmuş, korkunç bir görüntüydü. Fakat şimdi iyi, üç ayağıyla gayet iyi yürüyebiliyor. Bundan dolayı onu daha da çok seviyorum. Şimdi gitmeliyim, geç kaldım. Fakat belki bir gün ailemin geri kalanlarıyla tanışmak istersiniz. Yatağımın altında sakladığım iki kedim daha var: Murka ve Maud."

Hayvanlarla ilgilendiğim için bana güvenmişti; Alice ve Walo ile konuşmama bile izin vermişti. Maud kuyruğu donmuş, uyuz, yaşlı bir kediydi. Murka ise iklimden dolayı bir kulağının yarısını kaybetmiş, acıklı bakışları olan bir yavru kedi. Alice, onlara sonsuz bir sevgi ve şefkatle bakıyor, onlar da aynı şekilde karşılık veriyorlardı ona.

Alice, geçmişi hakkında benimle pek nadiren konuşuyordu. Babasının ne iş yaptığını, Rus olup olmadığını hiçbir zaman çözemedim. Tutuklanması da bir sırdı. Anlattığına göre, Birleşik Devletler'e geri dönmek istediği zaman Amerikan Konsolosluğu tarafından uyarılmıştı. Birleşik Devletler'e gitmesi için kendisine tek gidiş için vizesi olan bir Amerikan pasaportu vermeyi teklif etmişlerdi, aksi takdirde pasaport verilmeyecekti. Bana anlattığına göre Konsolosluk'tan dönerken ne yapacağına henüz karar verebilmiş değildi ki tutuklanmıştı ve sekiz yıl sonra bile herhangi bir Amerikan yetkilisiyle bir bağ kurabilmiş değildi.

Bir gün, her zamanki turunu atarken, elime gizlice bir not tutuşturdu. Son yemekler dağıtıldıktan sonra yemekhanenin yakınında buluşmamızı istiyordu. "Lütfen kimseye söyleme" diye yazmıştı, "bu benim için önemli."

Onunla buluştuğumda, "Bir yer buldum" dedi bana heyecanla, "rahatsız edilmeden özel olarak konuşabiliriz orada. Biliyorsun bende yemekhanenin anahtarları var. Hoş, ılık bir yer ve kimse de yok." Beni karanlık yemekhaneye götürdü, kapıyı arkamızdan dikkatle kitledi. Mutfaktan, yıkanan madeni tabakların sesleri geliyordu. Alice, bir mum çıkardı –görülmemiş bir lüks– , yaktı ve masadaki bir konserve kutusunun içine yerleştirdi onu.

"Geldiğin için teşekkürler" diye başladı söze. "Bir süredir canımı sıkan bir şey için fikrini almak istiyorum ve senden başka birine de soramazdım. Buradaki insanlar anlamaz. Onlar deli olduğumu düşünüyor, ne düşünürlerse düşünsünler. İşte bu yüzden kimsenin bilmesini istemiyorum. Aramızda kalacağına söz veriyor musun?"

"Elbette."

"Belki sen de bana güleceksin. Lütfen bana fikrini açıkça söyle. Seni dikkate alacağım. Kendi düşüncemi o kadar uzun zamandır kimseye açmadan korudum ki şimdi fikrimin fantezi mi yoksa gerçek mi olduğundan bile emin değilim. İnsan perspektifini kaybediyor, öyle değil mi? Biliyorsun, her şeyin senden çekilip alınınca bir ölçüde yeni bir varoluş bulman gerekiyor; yeni değerler, hatta belki yeni gerçeklikler. Onları yaratmak zorunda kalıyorsun. Belki ben de öyle yaptım, belki de dışarıda bildiğim gerçeklikten çok uzaklara sürüklendim; dış dünyadan demek istiyorum. Fakat o gerçeklik ne işime yarayacak ki benim? Benim gerçekliğim *buydu* ve inan bana, bu benim için korkunç gerçek bir şeydi. Yıllarca yalnız yaşadım; soğuk bir dünyada, aşksız, duygusuz. Kimsenin bana ihtiyacı yoktu ve bağlı olduğum hiç kimse yoktu. Şimdi kendime yeni bir hayat yarattım, yeni bağlar kurdum. Neden söz ettiğimi anlıyor musun? Ailemden. Yeniden bir ailem var, bir köpek ve iki kedi. Onları seviyorum ve onlar bana, benim sevgime bağımlılar. Bunun benim için ne ifade ettiğini anlayamazsın. Evet, bu benim için her şey; çünkü bu gerçekten sahip olduğum tek şey. Bu sana çok aptalca mı geliyor ya da çok mu duygusal veya çılgınca?"

"Hayır, sanırım anlıyorum."

"Evet, bütün yabancıların tahliye edilmesinden sonra bende bir düşünce hasıl oldu. Düşünsene, aniden özgürlüğüme kavuşuyorum ve buradan gidiyorum. Düşünsene, beni alıp götürüyorlar ve ailemi götürmeme izin vermiyorlar. Bu bende ölümcül bir endişeye yol açıyor."

"Belki hayvanlarını yanına almana izin verirler" diyerek onu teskin etmeye çalıştım.

"Oh, hayır" diye yanıtladı acı bir şekilde. "Rusları senden iyi tanıyorum. Korkunç bürokratiklerdir. Eğer emir Moskova'dan gelmişse, Alice şu şekilde yola çıkacak diye. Bakmakla yükümlü olduğu herhangi bir kimseden söz edilmiyorsa... Ailem tanınmı-

yor, mevcut değil, anlamıyor musun? Hiçbir yerde kaydı yok. Bu yüzden emir, sadece benim için gelecektir ve Abes'in iyi bürokratları, buna harfiyen uyacaklardır. 'Senin için gelen emirde köpek, kedi yok. Seninle birlikte köpek de kedi de gidemez!' Hayır, özgürlüğe ailemle birlikte gitmem için hiçbir şans yok. Bu belki sana tuhaf gelecek; ama özgürlük bana hiçbir şey ifade etmiyor, eğer onu sevdiklerimle paylaşamıyorsam. Bunu anlayabiliyor musun?"

"Anlayabiliyorum."

"O zaman ben deli değil miyim? Bu mantıklı bir şey, öyle değil mi?" Alice o anda son derece duygusaldı. "Sana son birkaç haftadır ne kadar acı çektiğimi anlatamam. Uyuyamıyorum, düşünüp duruyorum. Ne yapmalıyım? Bütün yabancılar ayrılıp ben aralarında yer almadığım zaman ne kadar da rahatladım. Paradoksal değil mi? Burada korkunç şeyler yaşadım, sekiz yıldır bekledim durdum. Artık bir şey istediğim yok. Hayatta yeni mutluluklar buldum ve istediğim tek şey onu elimde tutmak; tek şey bu şimdi, ne olursa olsun... Hâlâ bir çıkış yolu var ve ben de bu konuda senin tavsiyeni almak istiyorum. Bulganin'e bir dilekçe yazmayı düşünüyorum, ne dersin?"

"Sanırım iyi bir fikir bu. Ona ulaşır mı bilmiyorum; ama birilerine ulaşır ve kesinlikle denemeye değer."

"Kendimi aptal yerine koymuş olmam mı?" Alice benim tepkimden çok rahatlamış görünüyordu ve bir gizlilik havasında devam etti: "Bak, yönetimin burada hayvanlarım olduğunu anlama tehlikesine karşı kamptan mektubu gizlice çıkartma yollarım var. Riske girmek istemiyorum. Sana işin gerçeğini söyleyeyim. Böyle bir mektubu yazdım da biri ona bakıp bana bir fikir vermeden göndermeye cesaret edemedim. Daha önce söylediğim gibi olaylara objektif bakmak benim için çok zor ve öyle umuyorum ki sen, onu okuyup bana samimiyetle yerinde bir mektup olup olmadığını söylersin. Ama lütfen bundan kimseye söz etme, benimle alay ederler. Bunun kesinlikle gizli kalacağına söz vermelisin bana."

Söz vermem üzerine o değerli dökümanı verdi bana. Çok düzgün bir Rusça'yla yazılmıştı; Bakanlar Kurulu Başkanı Nicolai Bulganin'e hitap ediyordu. Yetersiz çevirimle mektubun özü şöyleydi:

Başkan Yurttaş,

Sovyet Güvenlik Aygıtları beni şu tarihte... tutukladıklarında yalnız özgürlüklerimden olmadım, aynı zamanda hayatı benim

için değerli kılan her şeyden de mahrum kaldım: ailemden, dostlarımdan, kimliğimden ve evimden. Böylece hayatım elimden alınmış oldu. Bu boşlukta yedi yıl boyunca bir şekilde yaşadım, her an ölmeyi arzu ederek. Ne adalet görünüyordu benim için ufukta ne de bir gelecek umudu. Sonra olayların seyri değişti. Yetkililerin adaleti ve yasayı yeniden tesis etmeye çalıştıklarını biliyordum ve davamın yeniden gözden geçirilip serbest bırakılacağıma güveniyordum. Sekiz yıllık hapislikten sonra özgürlük kelimesi dünyanın en büyük hediyesi gibi görünüyordu. Ama şu var ki sevdiklerim olmadan özgürlüğün tadını nasıl çıkarabilirdim? Çünkü artık yalnız değilim. Evden uzak kaldığım sekizinci yılda yeni bir ev, yeni bir hayat buldum kendime. Artık bir ailem var; bir köpek ve iki kediden oluşan bir ailem. Ben onlar için yaşıyorum ve onlar da bensiz yaşayamazlar, bana bağımlılar. Düşman bir iklimde acı çeken zavallı yaratıklar bunlar ve onları terk edersem eğer, mahvolup giderler. Sizden ricam, tahliye olduğumda onları da yanıma almama izin verilmesini sağlamanız. Tahliyem hakkındaki emre benimle birlikte ailemin de yazılmasını saygılarımla arz ederim. Bu talebimin reddedilmemesi ve ikinci kez, sahip olduğum tek şey olan sevdiklerimden kopartılıp alınmamam için yalvarıyorum size.

İmza: Hükümlü Alice

Yugoslav-Fransız-Rus kız Maya, en yakın arkadaşım oldu; fakat sonuna kadar neredeyse bir bilmece olarak kaldı. Daha önce, insan soyunun hemen hemen bütün karakter özelliklerini şahsında böylesine birleştiren, böylesine perişan, kederli ve karmaşık yapıda birisine hayatımda hiç rastlamamıştım.

Maya'yı ilk olarak Vorkuta'da tanımıştım. Biz Abes'e doğru yola çıkmadan az önce, bir başka kamptan bir yabancılar kafilesiyle birlikte gelmişti. Oldukça uzun boylu, pek fazla göze çarpmayan, siyah saçlı, siyah gözlü, çok genç gösteren bir kızdı. Bizim müfrezeye ve barakaya verildi ve haber derhal yayıldı: O bir Fransızdı.

İlk çalışma gününün sonunda treni beklerken Maya'nın çevremde dolaştığını, bana yan yan baktığını fark ettim. Belli ki benimle konuşmak istiyordu. Sovyet vatandaşlarıyla bir aradayken Fransızca konuşmak istemediğini anladığımdan onu görmezden geldim. Burnumu sümkürmek için bir dakikalığına ayağa kalkıp topluluktan uzaklaştığımda yanımda bitiverdi ve çekingen bir şekilde benimle sohbete girişmeye çalıştı. Yumuşak, hoş bir sesi

vardı ve çok güzel Rusça konuşuyordu; fakat gözle görülür çekingenliğine rağmen sıkılganlığını gidermenin yolunu bulamıyor ve istediği izlenimi bırakamıyordu.

Geçmişte yaşadıklarına ilişkin birçok versiyon anlattıktan sonra gerçek olduğunu anında anladığım bir ifşaatla beni sarstı: On dokuz yaşındayken tutuklanmıştı, şimdi yirmi dokuz yaşındaydı. Tam on yıl! O anda neden öyle çalıştığını anladım. On yıl çalışma kampında kaldıktan sonra ya sakata çıkarsın ya da köle olursun. Hayatta kalmıştı; ama ne pahasına! Onun cezası da benimki gibi on beş yıldı. Yalnızca beş yıl kalmıştı. Peki ondan sonra? Otuz dört yaşında hayata başlamak mı? Onunki gibi bir geçmişle mi? Kendimden de utandım doğrusu! Böylesine güzel bir gençlik geçiren benim, dönüp bu kadar çok geriye bakmamdan.

Sonunda Maya bana hikâyesini anlattı. Rus bir baba ve ile Yugoslav bir anneden, Paris'te doğmuştu. Babası Çarlık ordusunda generaldi ve Devrim'den sonra ülkesinden kaçmıştı. Rus bir bakıcı tarafından eski Rus tarzında yetiştirilen Maya, Rusya'ya ilişkin her şeyi sevmişti. Anne babasını çok seyrek görüyordu. Bu insanlar sık sık dışarıya gidiyor, evde olduklarında da durmadan kavga ediyorlardı. Paris'te birkaç yıl okula gittikten sonra, on yaşındayken Güney Fransa'da bir yatılı okula gönderilmiş ve annesiyle babasının boşanmasına tanık olmamıştı. Okuldan nefret ediyor, büyük bir ev özlemi içinde yaşıyordu. Aylarca evden hiçbir haber alamayınca okuldan kaçmış ve Paris'in yolunu tutmuştu. Annesiyle babasının boşandığını, babasının çekip gittiğini, annesinin yeniden evlendiğini öğrenmişti. Paris'te hizmetçilik yapan bir teyzeyle baş başa kalan bu kıza kimse ilgi göstermemişti. Yaşlı, hasta olan bu teyze, son derece duyarlı, sinirli bu on iki yaşındaki kızı yetiştirecek olanaklardan yoksundu. Okuldan neredeyse hastalık derecesinde nefret eden Maya, okula gitmeyi reddetmiş ve böylece resmi eğitimi on iki yaşında sona ermişti. Gerçi okumayı seviyordu ve bundan sonraki iki yıl boyunca zamanının çoğunu Fransa ve Rusya tarihini öğrenmekle, Fransız ve Rus klasiklerini okumakla geçirmişti.

Savaş başladığında on üç yaşındaydı. Kimsenin koruması ve bakımı altında olmadığından insanlara güvensiz, sert biri olup çıkmıştı. Alman işgal güçlerinden edindiği tanıdıklar sayesinde Almanca'yı öğrenmişti. Kısa süre sonra birileri, onun iyi bir ajan olabileceğini düşünmüştü. Yugoslavya'ya gönderilmiş, ora-

dan Viyana'ya, ardından da Berlin'e geçmişti. Altı yıllık savaşta yapmadığı şey, bağlantı kurmadığı milliyet kalmamıştı. Üçüncü Reich çöktüğünde kendini Berlin'de bulmuştu. 1946 ilkbaharında orada Sovyet makamları tarafından tutuklanmış ve çift yönlü ajan olarak kullanılmak istenmişti. Onunla karşılaştığımda veteriner ilaçlarıyla ilgili kitaplar okuyordu ve tahliye olduğunda Sovyetler Birliği'nin gözlerden uzak bir köyünde hayvan bakımıyla uğraşarak yeni bir hayata başlamaya karar vermişti. Artık insanlara güveniyordu.

Abes'te bir arkadaş daha buldum, Karlshorts'un o güzel eski günlerinden bir arkadaş: Julia, o gürleyen Ukraynalı. En ufak bir değişiklik yoktu onda; aynı elma yanaklar, aynı harika beyaz dişler. Yaşadıklarımızı anlattık birbirimize, bana sadece çalışamayanların kamplarında bulunduğunu, yıpranmaktan daha kötü bir şey olmadığını söyledi. Tam tersine, el falı da dahil olmak üzere birçok konuda bilgi ve deneyim kazanmıştı. Şekerimin bir kısmı karşılığında nasırlı elime bakıp kaderimi okudu.

"Oh, çok yakında bir yolculuğa çıkıyorsun" diye başladı hâlâ pek gelişmemiş Almanca'sıyla, "büyük bir şehre uzun bir yolculuk. Birçok ev, büyük evler görüyorum. Moskova mı? Evet, sanırım Moskova. Ve sen büyük bir evdesin; evet, bir süre çok büyük bir evde yaşıyorsun. Her şeyiyle bir ev; belki hapishane, belki de değil. Ama tam teşkilatlı bir ev. Burada iki adam var, biri siyah saçlı, diğeri sarı. Siyah saçlıya dikkat et, çok kötü biri. Sana kötü şeyler yapmaya çalışıyor. Fakat sarışın olan dostun, o senin için mücadele ediyor. Çok büyük bir çekişme var; ama sonunda sarışın adam kazanıyor ve sen evi terk ediyorsun."

"Sonra ne yapıyorum? Moskova'da kalmaya devam mı ediyorum?"

"Hımmm. Kalıyorsun. Bekliyorsun. Bir süre bekliyorsun. Sonra küçük bir yolculuk ve sonra orada kalıyorsun uzun bir zaman. Fakat daha sonra, büyük bir deniz yolculuğu yapıyorsun. O zaman hayat çok mutlu bir hal alıyor. Evet, sen gelecekte çok mutlu olacaksın."

Birkaç gün sonra, Mart'ın ilk yarısında yola çıkma talimatım geldi. Yarım saat içinde hazırlanıp dış kapının önüne gelmiştim. Tek başıma gidiyordum. Fakat ben de dahil hiç kimsenin kafasında bir soru yoktu: Davamın yeniden gözden geçirilmesi ve tahli-

ye edilmem için Moskova'ya gidiyordum. Son derece neşeliydim, yalnızca geride bıraktıklarım, özellikle yürek paralayıcı bir ağlama nöbetinden sonra tamamen kendini kaybeden Maya için üzülüyordum. Serbest kalır kalmaz onun dışarı çıkması için elimden gelen her şeyi yapacağıma söz verdim.

Yürüyerek yaklaşık yarım saat tutuyordu tren istasyonu, iki muhafızımdan daha hızlı yürüyordum.

"*Kuda?*" diye sordu askerlerden biri. "Nereye giriyorsun böyle hızlı?"

"*Damoy*" diye yanıtladım güvenle. "Sonunda eve."

"Noo, haydi bakalım."

Dört gün dört gece yol aldım; bir hücrede tek başıma, bir tahta sıranın üzerinde, rahat ve sıcak. Moskova istasyonundan hapishane arabasıyla yaptığım yolculuk –ya da daima Moskova'ya boş dönen hapishane arabasıyla Moskova'nın dışındaki açık arazideki yolculuk– uzundu, çok soğuktu ve yorucuydu. Fakat kafesimdeki küçük bir aralıktan Moskova'yı biraz olsun görüyordum. Yaklaşık beş yıldır ilk kez normal hayatı görmek heyecan vericiydi. Sonunda araba bir iç avluya girdi, gelmiştim.

İki Rusya

Moskova'nın merkezindeki devasa bir hapishane olan Lubyanka, benim standartlarımla bakıldığında hoş, sevimli bir binaydı. Mutat aramadan, dezenfekte işlemlerinden, yıkanmadan, hatta tıbbi kontrolden geçtikten sonra, demir parmaklıklı, aydınlık bir hücreye gönderildim. İçinde şiltesi ve battaniyesi olan bir yatak, bir masa ve tabure de vardı. Tamamen evde olduğum hissine kapılmakta ve tek başına bir hapishane hayatının rutinine girmekte hiçbir güçlük çekmedim. İçeri ısıtılıyordu. Çorba, *kasha* ve kara ekmek lezzetliydi. Atmosfer sakin ve düzenliydi. Bir odada kendi başıma olmam bana cennette yaşadığım hissini vermişti. Geleceğime ilişkin en ufak bir kaygım yoktu. Tahliye edileceğim

kesindi. Julia el falıma bakmıştı, ayrıca mantıklı olan da buydu. İlk görüşmeyi sabırsızlıkla bekliyordum ve bu sırada, içinde bulunduğum bu alışılmamış konforun her dakikasının zevkini çıkartmaya bakıyordum.

Ertesi sabah ilk yaptığım iş, kitap sipariş etmek oldu. Talebimden birkaç saat sonra, dostça gülümseyen genç bir adamın kapımın önünde tekerlekli bir kitaplıkla belirdiğini görmek, benim için ne büyük bir şaşkınlıktı anlatamam. İstediğim özel bir kitap var mıydı? Şaşkınlık içinde saldırdım kitaplara.

"Peki" dedi kütüphaneci, "neden kataloğa sakince bakıp istediklerinizi seçmiyorsunuz? Kataloğu size bir süre için bırakabilirim. Şu istek formunu ve kalemi de alın, kapıyı tıklatıp formu muhafıza vermeniz yeterli; istediğiniz kitapları hemen getiririm. Bir seferde üç kitap alabilirsiniz, istediğiniz zaman da onları verip yenilerini alabilirsiniz. Size beş kitap seçmenizi öneririm –öncelik sırasıyla– çünkü elimizde bütün kitapların çok sayıda kopyası yok ve bazıları o sırada okunuyor olabilir."

Bana iki ciltlik kocaman kataloğu verdi. Kataloğa daldım, hiçbir şeyi kaçırmak istemiyordum. Öncelikle başta gelen seçimlerimi yapmalıydım. Önceliği yabancı dillerdeki kitaplara verdim: İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca. İngilizce seçmelere yoğunlaştım: Evet, işte Shakespeare, Milton, tabii ki Byron, Scott, Dickens, Wilde, Joyce vb vb... Ne yapmalıydım? Hepsini okumak istiyordum, çoğunu okumaya kesinlikle zamanım olmayacaktı. Peki, Fransızca olanlar? Belki de bu dile çalışsam daha iyi olurdu. Acaba hangisi? Hayır, eğer Rusça'mı ilerletmek istiyorsam bu dile yoğunlaşmam daha iyi olurdu. Rusça kataloğa döndüm. Konulara göre sınıflandırılmıştı. Matematikten mizaha kadar her türlü kitap vardı burada; Sovyetler Birliği'nin başka herhangi bir yerinde bulamayacaklarınız da dahil. Devrimden sonra el konan her şey buraya getirilmiş olmalıydı. Kitapların büyük çoğunluğu, 1917'den önce, eski Rus alfabesiyle basılmıştı. Hiçbir zaman yeni baskıları yapılmamıştı. Bunlar tanıdığım Ruslar tarafından hazine olarak kabul edilen kitaplardı. Bütün ülkede, şu korkulan Lubyanka Hapishanesi'ndeki kütüphaneden daha iyisi var mıdır acaba diye merak etmeye başlamıştım.

Gerçi bütün günü listeye göz atarak geçiremezdim. Uzun ve acılı bir kafa yorma sürecinin ardından isteklerimi yazdım: Balzac'ın Rusça'daki bütün eserlerinin devasa bir cildi (sonunda

bir uzlaşmaya varmıştım) Dostoyevski'nin, ona ait her şeyi içeren ve Sovyetler Birliği'nin başka bir yerinde elde edilemeyecek eserlerinin eski bir baskısı ve bir Rus tarihi kitabı. Alternatif olarak da Fadeyev'in bütün oyunlarını ve bir mitoloji kitabını seçtim. Kısa bir süre içinde ilk seçtiğim üç kitap geldi ve derhal üçünü birden değişe değişe okumaya başladım.

Kapının tıklatılıp dostça gülümseyen muhafızın sorgu için hazırlanmamı istemesiyle okumam yarıda kalınca biraz canım sıkıldı. Kapınızda postal seslerini duyup kabaca "*davai*" diye çağrıldığınızda bunun idama mı götürüldüğünüz, dövüleceğiniz gibi yoksa sadece havalandırılmaya mı çıkarıldığınız anlamına geldiğini asla bilemediğiniz günlerden ne kadar farklıydı. "Lütfen, sorguya hazırlanın." Nasıl hazırlanacaktım acaba? Burnumu pudralayıp dudaklarımı mı boyasam? "Hazır mısınız?" diye çağrıldım ve kibar refakatçim koca binada önüme düştü. Her şey tertemizdi ve artık beni hiçbir şekilde korkutmayan Lubyanka hakkında o ana kadar edindiğim izlenimden bile çok daha neşeli bir görünümü vardı. Belki de beni böylesine rahatlatan, buranın görünüşü ya da muhafızların kibarlığı değildi. Schumannstrasse'deki o gergin ve korkak halimde bana pek tekin görünmeyen eski dost muhafızlarımı hatırlıyordum. Olaylar gerçekte cereyan etmeden önce zihnimde ne korkunç hayaller belirdiğini hatırlıyordum. Her şey bir yana Vorkuta, iyi bir eğitim kampıydı. Sinirlerim dinlenmiş, duygularım körelmişti. İnsan sürekli gelecek korkusuyla yaşayamıyordu. Gerçeklerle öncesinde değil, ortaya çıktıklarında yüz yüze geliyordu. Ve acı gerçeklerle yüz yüze gelmekten bir anlamda çileci olmuştum; bu da benim için hayatı daha çekilir kılmıştı.

Bekleme odasına girip imzamı attığımda ve sorgum başladığında saat 10:30'u gösteriyordu. Odadan çıkış imzamı attığımda ise saat 12:30'du. Böylesi bir yasallığa gülümsemekten kendimi alamadım. İlk iki buçuk yıldaki gece sorgularımı düşününce gülümsememek mümkün müydü? Geleceğin hukuk öğrencilerine ne kadar cazip belgeler bırakıyorlardı. Sorgulamanın kendisi de şaşmaz bir düzen içinde sürmüştü. Tabii ki Julia'nın kehanetini düşünmekten kendimi alamamış ve ona güvenerek esmer düşmanımla ve sarışın, sevimli prensimle karşılaşacağım anı beklemiştim. Önünde oturduğum masanın arkasında kar beyazı saçlı yaşlı bir centilmenle karşılaşınca ne kadar şaşırdığımı düşünün bir. Onun göz rengini anlamaya çalışırken ilk birkaç soruyu ka-

çırıvermiştim. Fakat bundan vazgeçmek zorunda kaldım ve rutin cevaplarımı vermeye başladım.

O hoş ortamda iki hafta geçirdim. Günler okuyarak, arada bir çatıda yürüyüşe çıkartılarak, lezzetli yemekler yiyerek; yeni, kır saçlı düşmanım ya da dostumla sabah ve öğleden sonra oturumları yaparak geçip gitti.

Sorular, bütünüyle davası yeniden ele alınan, İsviçre'de olduğunu bildiğim bir Sovyet vatandaşıyla ilgiliydi. Benim ek ifadem onun masumiyetini ortaya koyacaktı. Söylediğim her şeyin tartışmasız ifadeye geçmesi bile eski günlere göre her şeyin ne kadar muazzam ölçüde değiştiğini ortaya koyuyordu. Yalnız arkadaşım için değil, aynı zamanda kendi geleceğim için de iyice umutlanmıştım ve kendim hakkında soru sorulması için sabırsızlanmaktaydım. Bu tür sorular hiçbir zaman sorulmadı. Cenevre Üniversitesi'nde birlikteyken arkadaşımın yaptığı faaliyetleri her yönüyle anlatıp onun masumiyetine ve Sovyet vatandaşı olarak sadakatine tanıklık eden ifadeyi imzaladıktan sonra Whitey, bana yardımcı olduğum için teşekkür etti ve hoşça kalın dedi.

Bu hoş başlangıcın aniden sona ermesiyle yerimde çakılıp kalmış ve bir an söyleyecek söz bulamamıştım. Kafamdan her türlü düşünce geçiyordu. Belki bir yanlışlık vardı, belki yarın beni yeniden çağıracak ya da bir başkasına teslim edecekti. Fakat bilmek zorundaydım. Epeyce bir zaman başka bir görevli görmeyebilirdim. "Şimdi bana ne olacağını öğrenebilir miyim?" Bana şaşırarak baktı. "Şey... Sizinle işim bitti. Sanırım geldiğiniz yere geri döneceksiniz. Tekrar söyler misiniz nereden geldiğinizi, unuttum da?"

"Abes" diye yanıtladım büyük bir öfkeyle "Kuzey Kutbu'nda bir çalışma kampı..."

"Oh evet, doğru, Komi ASSR, değil mi? Buradan epeyce uzak."

"Evet, birkaç soruyu cevaplamak için korkunç uzak bir yer. Ve geri dönmesi de felaket uzun. Bunu söylemek istemiş olamazsınız! Hemen hemen kimsenin kalmadığı o yere beni yeniden yolluyor olamazsınız."

"Geri dönmekten korkulacak kadar kötü bir yer mi orası?"

"Kötü mü? Aman Tanrım! Ne diyorsunuz siz? Gerçek bir tatil yeri, oraya eğlenceye gönderildim. Oraya gönderilmek konusunda tek sıkıntım var, o da bir iş olmaması; kesinlikle hiçbir iş. Şimdiye kadar beş yılımı çeşitli, son derece cazip kurumlarınızda geçirdim. Herhangi bir günü diğeriyle, herhangi bir saati bir baş-

ka saatle karşılaştıramam. Savaş suçlularını ve Nazileri evlerine gönderdiğinizi, katil ve hırsızlarınızı affettiğinizi görmek dayanılmazdı; ama şimdi beni Kuzey Kutbu'na geri göndermeyi gerekli görebiliyorsunuz. Artık buna dayanamam. Davamın yeniden ele alınmasını ve tahliye edilmemi talep ediyorum."

Bu tiradım sırasında Rusça'mın büyük bir gelişme gösterdiğini ve gayet akıcı bir şekilde konuştuğumu şaşkınlıkla fark ettim. Bu teknik başarımdan son derece mutlu bir şekilde bundan sonraki gelişmeleri beklemeye başladım.

Benim bu patlamam sırasında Whitey'e başka bir görevli daha katılmıştı. İkisi de beni sabırla dinlediler ve kamp hakkında sorular sormaya giriştiler. Ne çeşit işler yapmıştım, iklim nasıldı falan... Onlara gelecek tatillerinde oraya gitmelerini önerdim.

"Yabancıların evlerine gönderildiğini nereden biliyorsunuz?" Bilmek istiyorlardı.

"Basınınızdan okudum" dedim onlara. "Hükümetiniz, Adenauer ve Grotewohl ile çeşitli anlaşmalar imzaladılar ve savaş suçluları da dahil bütün Alman savaş tutsakları ülkelerine gönderiliyor. Ayrıca bütün yabancılar Vorkuta bölgesinden çıkarılıp ülkelerine iade edildi. Moskova'ya giden trende, benim kaldığım hücrenin yanında kalan beş Rus katil affa uğradı ve tahliye edildi. Bunlar gibi herhangi bir küçük bebeği öldürme suçu işlememiş olmam çok kötü yoksa çoktan evimde olurdum. Ailemle bile bağ kurmama izin verilmiyor. Kızılhaç'ın aylık kartlarına bile. Böylesi bir muameleden son derece rahatsızım ve acilen eyleme geçmek istiyorum."

"Lütfen, lütfen" diyerek elini kaldırdı Whitey, beni sakinleştirmeye çalışarak. "Sizin... heyecanınızı anlıyorum; fakat mantıklı olmalısınız. Ne meslektaşım ne de ben davanızla ilgili herhangi bir şey yaptık. Aslında davanızın ne olduğundan da haberdar değiliz. Gerçi şikâyetinizi ilgili yerlere memnuniyetle ulaştıracağım, eğer benden istediğiniz buysa."

"İsterim. Lütfen, davamın yeniden gözden geçirilmesi talebimi ben Moskova'dayken ulaştırın."

Konuyla ilgileneceğine söz verdi ve büyük bir güven içinde hücreme geri döndüm. Ertesi sabah bir sürprizle karşılaştım. Bilinmeyen bir görevli özel bir ziyaret yaptı. Son derece kibar bir şekilde beni selamladı ve kocamdan gelen bir posta kartıyla çocuklarımın dört fotoğrafını verdi. Fotoğrafların bende kalmasına

izin verildi; ancak bunları aldığıma ilişkin tarih ve imza verdikten sonra posta kartını okuyup geri vermek zorunda kaldım. 31 Mart 1955 tarihini yazıp imzaladım. Kart 9 Kasım 1954 tarihini taşıyordu ve Bob tarafından Rus Kızılhaç'ına gönderilmişti. Kartın ve fotoğrafların bana ulaştırılmasını rica ediyor ve yaklaşık bir yıl önce aldığı ilk karttan sonra benden herhangi bir haber alamadığını belirtiyordu.

Fotoğraflar benim en büyük hazinemdi ve ertesi gün onlar yanımda olduğu halde hücremden alındım. Posta kartı da dahil bütün eşyalarım bana verilince serbest bırakılmakta olduğuma ikna oldum. Tabii ki bir Black Maria* olan hapishane arabasında bile neye inanmak istiyorsam ona inanmak için ikna ettim kendimi. Kuzeye giden parmaklıklı bir hapishane trenine bindirildiğimde, Moskova yakınlarında bulunan, bütün yabancıların toplandığı Potma'ya gönderildiğim umuduna sarıldım. Meşum Volodga transit hapishanesine varınca endişelenmeye başladım. Evet, yeniden kuzeydoğuya gidiyordum. Gidilen yer en kötü dağıtım merkezi olan Kotlas'tı, önceki ziyaretimden burayı çok iyi biliyordum. Korkutucu gerçek, sonunda gelip yüzüme çarpmıştı. Kotlas, kuzey turistlerinin son ayıklanma istasyonuydu. Zararsızlar Archangel bölgesine gönderilirdi; daha zararlı hayvanlar kuzeydeki büyük Komi ASSR bölgesine yollanırdı.

Sovyet toplumunun tortularının fırlatılıp atıldığı o koca Kotlas Hapishanesi'nde iki haftadan fazla kaldım. Burası hevesli, yeni başlayanlar için önemli bir eğitim kampıydı. Ayrıca eskiler için değerli bir bilgi edinme, bilgi alışverişi yapma –aynı zamanda dinlenme– ve her türlü dışlanmış için gerçeklerle yüzleşme merkeziydi. Biraz zaman ve enerji harcayarak birçok şey öğrendim. Sınıfı geçip *Blatnoy* örgütünün saygıdeğer bir üyesi olacağını öğrendim. Umutlarım sönmüş ve duygularım sarsılmış bir vaziyette mümkün olduğunca sessiz bir gözlemci olmaya çalıştım, hayatımı ve elimde olanları korumak için bütün gücümle ve ruhumla direndim. İki buçuk ay boyunca hiçbir an, gece veya gündüz, öldürüleceğimden ya da soyulacağımdan korkmadım. Geceleri hazinemi –iki paket içindeki giyeceklerim, diş fırçam, tırnak fırçam, iğne ve iplik, birkaç sigara– başımın altında yastık yaparak muhafaza ettim. Bir elim başımın altında yatarak her zamankinden

* Tutukluların taşındığı polis ya da hapishane arabasına İngilizce'de verilen ad. (ç.n.)

daha uyanık davrandım, artık *Blatnoyi*'nin bir şeyleri çekip alması onların insafına kalmıştı. Onlar için bir şeyi beceri göstererek çalmak bir gurur sorunuydu ve beni kazanmak onlar açısından daha akıllıca bir şeydi.

Kaldığım kocaman koğuşta yirmi kişilik, çeşit çeşit insandan oluşan bir grup vardı. Tyotya Marussja en yaşlılarıydı ve gelenek nedeniyle lider durumundaydı. Altmış dört yaşındaydı ve aktif görevde hemen hemen elli yılını doldurmuş bir gedikliydi.Uzun suç kariyerinde yalnızca üç cinayet işlemişti ve hiç tereddüt etmeden. Beş cinayetiyle (yalnızca ikisi ortaya çıkmıştı) övünen, otuz iki yaşındaki kahramanımız Natasha'nın aklına uyar hale gelmişti.

"İlk cinayetinden ne kadar yattın?" diye sormaktan kendimi alamadım.

"Oh, yalnızca beş yıl" diye yanıtladı umursamaz bir havada. "Hapishanede hamile kalmayı başardım, kim bir anne ile bebeğini demir parmaklıkların ardında bırakacak kadar insanlık dışı bir tutum içinde olabilir. Anneler için çıkan ilk afla birlikte çıktım."

Natasha ortalama bir kilosu ve yapısı olan, sıradan görünümlü bir kadındı. Anlamsız, kaba bir yüzü vardı; küçük mavi gözleri de anlamsızdı. Onu farklı kılan tek özelliği aşırı pisliği ve dağınık, kirli, kızıla çalan sarı saçlarıydı. Hiçbir zaman yıkanmazdı –diğerleri de öyle ama Natasha'yla kıyaslandıklarında çok temiz kalırlardı onun yanında– fakat görünüşüyle fazlasıyla ilgilenir, küçük bir kırık aynanın önünde epeyce zamanını geçirir, ucuz beyaz pudrayla kirlerini örter, dudaklarını boyar ve kirpiklerine rimel sürerdi. En fazla yaptığı şey ise kız arkadaşı Lidia'nın sevimli bir dikkatle onun başından bitleri ayıklayıp çatlatmasıydı. Herkeste bit vardı, şansa bakın ki özellikle yatak arkadaşım Tyotya Marussja'da. Fakat bitlerin de tercihleri vardı ve benden hoşlanmıyorlardı. Öte yandan, Natasha'nın kıvırcık saçları onların revaçta avlanma alanıydı ve bu duruma lanetler okumaktan hiç geri kalmazdı. Ona sıkıntı veren bir diğer şey olan frengi karşısında ise çok daha soğukkanlıydı; hatta kendisine özel bir ilgi gösterildiğinden ve düzenli havalandırmaya çıkarıldığından, bundan memnun olduğu bile söylenebilirdi. Bu ona yeni bağlantılar kurma fırsatı veriyordu.

"Tahmin et, kim burada" diye geldi büyük bir heyecanla, yerlere tükürerek –bir saygı ya da tiksinme ifadesiydi bu– "Chailapin, Pavel Ivanovitch, bizzat hemen altımızda. Şeytan görsün yüzünü!"

"Büyük şef Chaliapin, değil mi? Leningrad'daki o özel işi çeviren?"

"Onu şahsen tanıyor musun?" diye sordu en gencimiz olan Anja, Natasha'ya tapardı.

"Tabii ki tanıyorum. Daha önce onunla yattım da. Bu orospu çocuğu insandan ayrılırken bir parçayı da alıp götürür. Hadi gidip konuşalım onunla, ne dersin Tyotya?"

"Kesinlikle. Ona henüz ölmediğimizi gösterelim." Bir sandalye çektiler pencerenin kenarına, oradaki masanın üzerine çıkıp dostça küçük bir sohbete hazırlandılar.

"Hey, 24 Numara'daki köpekler, aranızda hiç *Suki* var mı?" diye başladı Troyta o cırtlak sesiyle.

"Yaşayan biri yok, *babushka*. Neden gelip bize katılmıyorsunuz, o zaman bir tane bulurduk." Aşağıdan kahkahalar duyuldu.

"Yanlış kapı çaldın, pislik. Burada *Blatnoyi*li dürüst bir grup var. Bizim Natasha da burada, şu ünlü katil. Sizin yumuşaklarınızı havaya diker."

"Yok canım, yapmaya yapmaya pas tutmuştur artık onunki."

"Sakın sizinki çürüyüp düşmüş olmasın."

"Görmek ister misin?"

"Bana bir büyüteç verirseniz bakarım!"

"Sorun nedir ki? Kız arkadaşının parmakları küçük mü? Birini içeride mi kaybetti?"

"*Ekh, tyi*" diye inledi Natasha zevkle, arkasına dönüp koğuşa doğru tükürdü. "Ne biçim bir herif oradaki? *Noo*, herifin teki, şeytan görsün yüzünü, domuz!" Koğuştakilere baktı, onay bekleyerek. Hanımefendiler, Natasha kadar coşku içindeydiler ve bir saygı ifadesi olarak bir tükürme ve küfretme yarışına giriştiler.

"Hadi gidip büyük şefi görelim, tamam mı? Onun sesini duymak için yanıp tutuşuyorum" dedi on altı yaşındaki çömez Galina. Bu, onun hapishanede yaşadığı ilk olaydı daha mesleğe yeni başlamıştı ve öğrenmeye çok hevesliydi.

Natasha, demir parmaklıklı pencereye döndü yeniden ve avazı çıktığı kadar bağırarak müstehcen sözcüklerini sıraladı: "Hey, sizi kılkuyruk, iktidarsız sıçanlar. Gidip anneannenizi sikin siz! Aranızca Chailapin adında birinin olduğuna dair söylentiler işittik; hani şu büyük aleti olan. Ona söyleyin de pencereden sarkıtsın, görünce tanırım ben."

* Rus.: Ah seni seni. (ç.n.)

"Ama parmaklıkların arasından geçirmek mümkün değil ki onu" diye bir cevap geldi hemen. Güçlü ve etkili bir sesti bu. Ona neden Chailapin* dendiğini şimdi anlamıştım.

"Bu o, bu o." Kızlar son derece heyecanlanmışlardı.

"Ne harika bir sesi var" dedi Galina. "Görünüşü nasıl acaba?"

"Gerçek bir erkek: Çok uzun boylu ve yapılı; siyah, kıvırcık saçları var ve kartal burunlu. Şarkı söylemeye başladığı zaman şeytan bile eriyip gider. Tanrı onu korusun!" Natasha belli ki o anda büyük Chailapin hakkındaki gerçek duygularını ortaya koymaktaydı, kabul etmeliyim ki sesi gerçekten çok güzeldi.

Bu sırada bir muhafız, kapıyı açıp kızlara pencereden çekilmelerini ve bağırınayı kesmelerini söyledi. Zavallı adamın üstüne inanılmaz bir küfür seli boca edildi, yirmi kadın onun üzerine atıldı ve genç asker kendini dışarı zor atıp kapıyı kilitledi.

Bundan sonra kızlar aşağıdaki adama ilgilerini kaybettiler ve Tyotya Marussja ile Natasha'nın çevresinde çember olup daha önemli konuları tartışmaya giriştiler. Konuşma, *Suka* olduktan sonra koğuşumuzdan alınan bir kız hakkındaydı. Yönetim, her yeni gelen mahkûma hangi gruba ait olduğunu sorardı. Görevli, bir *Suka*'yı bir *Blatnoy* koğuşuna göndermeyi düşünemezdi bile. Elinde sadece bir ceset kalırdı, bir de bir sürü gereksiz kırtasiyeyle uğraşmak zorunluluğu. Kamplarda bile buna dikkat edilir ve her mahkûmun kişisel dosyası tutulurdu. Bununla birlikte, ara sıra küçük hatalar olurdu tabii ki. *Blatnoyi* olarak başlayanlar sonraki tarihlerde *Suki*'ye dönüşebilirlerdi. Bunlar özel bir dikkatle korunmak zorundaydı.

"O pisliğin ne olduğunu anlamıştım" diye bilgilendirdi arkadaşlarını Natasha. "Ve ne yaptı dersiniz o orospu çocuğu? O piç muhafızlar için yeri yıkadı!" Natasha tiksinerek yere tükürdü ve diğerleri de onu takip etti. Bu koğuşa asla çıplak ayak girmemem gerektiğini zihnime kaydettim.

"Onun ne olduğunu ve kimin için çalıştığını anlamıştım. Artık onu çivilemem gün meselesi. Bu dünyadan çekip gidecek ve dürüst insanları aşağılayamayacak."

"Natasha'cığım, benim küçük güvercinim, eğer onu şimdi öldürürsen seni benden alırlar. Buna dayanamamam, duyuyor musun? Seni seven Lidia'nı, onun sensiz yaşayamayacağını düşün."

* Feodor Chailapin (1873-1938): Rus opera sanatçısı. (ç.n.)

"Kafana takma Lidia'cığım, sensiz hiçbir şey yapmam. Ofiste bizim hakkımızda da küçük bir araştırma yaptım. Kesinlikle aynı kampa gideceğiz, her şey yoluna kondu. Fakat sen çok yakında yola çıkacaksın -gelecek nakliyatta yer aldığın kesin- fakat beni tutumumdan dolayı hemen göndermeyecekler. Kısa süreliğine ayrı kalacağız. Fakat çok uzun zaman değil, aşkım. Bunu biliyorum. Bu süre içinde değerli zamanımızın her dakikasını birlikte geçirmeye bakmalıyız. Şimdi ister misin?"

"Oh Natasha'cığım, şimdi nasıl yapabilirim ki? Çok üzgünüm, kalbim parçalanıyor. Biraz sonra olabilir, tamam mı?" Lidia, kirli gri yüzündeki olmayan gözyaşlarını sildi.

"*Ekh, tyi,* göreceğiz bakalım seni de" dedi Natasha gülümseyerek. "Sakın buradan gittiğinde bir başkasına bakayım deme, duydun mu? Seni parçalarım."

"*Noo, matj moya**, nasıl böyle bir şey düşünebilirsin? Ben o kadar kalpsiz miyim?"

"Kalpsiz mi? Bilmiyorum. Ama eğer başka birisiyle bir şey yaparsan..."

"*Noo,* nasıl yani, utanç verici bir şey mi?"

"Onurunu koru Lidia'cığım, o çok değerli bir şeydir." Natasha arkadaşının elinden tutup çekti ve onu karşımızdaki üst ranzaya götürdü. Açıkça görünür bir şekilde, gürültülü orgazm sesleriyle birbirlerini hırpaladılar ve sonunda kucak kucağa uykuya daldılar.

Bu sırada alt katta sohbet devam ediyordu.

"Tyotya Marussja, bazı şeyler pek net değil ve bu da benim canımı sıkıyor. Birileri bir şey söylüyor, diğerleri başka bir şey. Bana söyler misin, nedir buradaki yasalar?" Galina, son derece ciddi bir havada soruyordu.

"Çok haklısın" diye cevapladı Tyotya, "bu konuda en iyi insanlarımız arasında bile kafa karışıklığı var. Bak, eski yasa şöyle der: Hiçbir *Blatnoy* bir meskene, mülkiyete, kendi evine sahip olmayacaktır. Bu çok açık bir yasadır ve bunun anlamı, biz gezgin insanların ideallerimizden ve yoldaşlarımızdan başka bağlanacak hiçbir şeyimiz olmaması gerektiğidir. Ne var ki bu kesin yasa, hareketimizin çok büyük zarara uğramasına yol açmıştır. Hükümet, bize serserilikten dolayı darbe indirebilmiştir. En iyi adamlarımızdan bazıları bu suçlamayla komisyonun önüne çıkartılmıştır.

* Rus.: Anacığım. (ç.n.)

İşte bundan dolayı, bu idealin bazı savunucuları hileye başvurmuş, sıradan vatandaşlığa geçmiş, mesken tutmuş ve bazı görünür yasalara boyun eğerek otoritenin tümüne karşı mücadelemizi daha iyi yürütme yoluna gitmiştir. Bu konuda ikilem içindeyim. İlke olarak bunu onaylamıyorum; ama bu yolla avantaj kazanılabileceğini de kabul etmek zorundayım. Belki inanmayacaksın; ama hemen hemen bir yıl boyunca bir evde yaşadım! Bir küçük sebze bahçesi edinmeye bile eğilim gösterdim!"

Konuşması dizlere şaplak vurulmasıyla ve gürültülü kahkahalarla kesildi. Ev mi? Sebze bahçesi mi? Vay be ne burjuvaymışsın sen!

"Evet" diye devam etti Tyotya Marussja, özür diler bir havada, "gerçekten başka seçimim yoktu. Hapisten yeni çıkmıştım, ayağım iltihap toplamıştı ve genelde de sağlığım hiç iyi değildi. Bu yüzden bunun daha iyi bir yol olduğunu, çok işe yarayacağını, bu yolla sağlığıma yeniden kavuşacağımı düşündüm. Tabii, kısa sürede iyileştim ve yeniden harekete geçtim."

"Fakat çalışma konusunda iki teori söz konusu değil, öyle değil mi?" Galina konunun peşini bırakmıyordu.

"Oh, kesinlikle hayır. Hiçbir koşul altında, hiçbir otorite için çalışmamalı, hiçbir otoriteye boyun eğmemelisiniz."

"Peki, bizim ortadan kaldırdığımız şu kokmuş sıçan için ne düşünüyorsun?" diye sordu, Rigalı on beş yaşında, hoş bir kız olan Anja. "Ben istasyonda hizmetteydim ve Sibirya'dan bu herif geldi. O gün tek başınaydı ve kesinlikle düzgün biri gibi görünüyordu. Bana, iki gündür bir şey yemediğini; aç, yorgun ve meteliksiz olduğunu söyledi. Bu yüzden onu içeri aldım ve bizim patron Pjotr, onu kabul etti. Düşünün, gözlerinde hoşlanmadığım bir şeyler fark ediyorum; fakat sırf bu yüzden birisine yardım etmekten geri duramazsınız ki. Ona yemek verdik, uyuyacak yer verdik ve biraz da para. Ertesi gün o bok çuvalı, patronun elbiselerini, paralarımızı ve votka gibi bir sürü şeyi çalarak çekip gitti, ayrıca gidip bizim zulalarımızı polise ihbar etti."

"Vay solucan, vay kılkuyruk! Kendini besleyenleri soymak ha? Tanrı'dan dilerim yakalamışsınızdır. Kesinlikle bu dünyayı kirletmemeli böyleleri, tamam mı?

"Hayır, tabii ki yakaladık ve hesabını gördük. İşte bu yüzden buradayım. Fakat hayatta hiçbir şey bana böyle zevk vermemiştir, hiç umurumda değil ne kadar yatacağım. Buna değer."

"Evet, buna değer gerçekten de. Bir orospu çocuğu ortadan kalkmış. Yetek ki için rahat olsun."

"Arkadaşından bir şey çalanlarla ilgili kuralınız nedir?" diye sordum. "Örgütünüz hakkında gerçekten hiçbir şey bilmiyorum. Bir sakıncası var mı anlatmanızın?"

"Hayır, tabii ki yok" dedi Tyotya. "Bizim kurallarımız son derece basit ve değerlidir; örgütümüzle de çok övünürüz doğrusu. Tanrı kahretsin, bugüne kadar ondan iyisi olmuş mudur ki? Sovyetler Birliği'nin her yanında adamlarımız var, bütün belli başlı istasyonlar adamlarımızla doludur. Hiç önemli değildir nereli olduğun, nasıl göründüğün, eğer bizden biriysen sana kol kanat gereriz. Hiç önemli değildir nereye gittiğim, ne yaptığım, bir köpek gibi aç kalmam ya da ölmem söz konusu değildir, Kardeşim *Blatnoy* bana yardım edecektir."

"Seni nasıl tanıyor, sen onu nasıl tanıyorsun? Birbirinizi daha önce hiç görmediniz."

"Biz tanırız."

Gizli işaretleri, bir parolaları mı vardı, merak ediyordum. Genelde aynı dili bile konuşmuyorlardı. Rigalı bir kız Sibirya'daki bir adamı nasıl tanıyacaktı? Rusyalı Tyotya, hiç güneydeki bir Asyalı cumhuriyette bulunmuş muydu? Evet, demişti bana. Bulunmuştu; ama orada sırlarını kullanmak istememişti. Bir düşmana ya da bir yabancıya *bu* sırrı açıklayamazdı.

"Tabii ki bir dosttan ya da yoldaştan bir şey çalmamalısınız" diye devam etti Tyotya Marussja. "Fakat dost kimdir, yoldaş kimdir? *Blatnoy* çok dikkatli olmak zorundadır. Onun dostun olduğunu düşünebilirsin. Sana hoş davranır, seninle oturup kalkar, seninle birlikte eğlenir. Ama yemeğini paylaşıyor mu bakalım? Yasamız şöyle söyler: 'Ekmeğini arkadaşınla paylaş. Ekmeğini seninle paylaşan biri dostundur.' Bu çok basit bir kuraldır. Bunu unutma yabancı. Bir *Blatnoy* seninle ekmeğini paylaşmıyorsa seni soymaya her türlü hakkı vardır, eğer isterse ya da sende olan bir şeylere ihtiyacı varsa. Fakat eğer o, senden gerçekten hoşlanmış ve sana güvenmişse, seninle arkadaş olmak istiyorsa, ekmeğinin bir parçasını paylaşacaktır ve ekmeğini paylaştığı an o, artık dostundur. Sana bir *Blatnoy* kardeşi gibi özen gösterir, her türlü hırsızlığa karşı korur. Eğer istersen senin için cinayet bile işler."

"Anlıyorum" dedim çabuk çabuk, kimsenin benimle ekmeğini paylaşmayı teklif etmediğini hatırlayarak.

Sohbete, şu anda onu öldürdüğü için burada bulunan Anja'nın *Suka*'sı konusuyla devam edildi. Saygıdeğer bir aileden gelen ancak on beşinde, on altısında gösteren, belki biraz kirlenmiş; ama gördüğüm birçoğundan çok daha güzel ve çok daha seçkin olan bu kız beni büyülemişti. Onun suça bulaştığına inanmak zordu ve bu, hapse üçüncü girişiydi. Onun kısa hayat hikâyesini dinlediğim zaman az kalsın ölüyordum ve hikâyesi karşısında, klanın cephaneliğindeki küfürleri kullanıma sokarak yatıştık ancak.

Anja'nın babası Rigalı bir avukattı. Onun hakkında konuşmaktan pek hoşlanmıyordu. Burjuva geçmişinden utanır gibiydi ve şurası bir gerçekti ki babasından biraz olsun hoşlanmaktan kendini alamıyordu. Annesi savaş sırasında öldürülmüştü. On iki yaşına kadar okula gitmişti ve dünyanın her yanında mantar gibi biten cahil küçük kızlardan biri olmuştu. Okul tatillerinde, kırsalda yaşayan teyzesini ziyarete giderken Riga istasyonunda, çevrede oynayan diğer birkaç çocukla tanışmıştı. Onların çok uyumlu çocuklar olduğunu görmüş, anne babalarının titizlik taslamadığı evlerine yaptıkları daveti büyük bir zevkle kabul etmiş ve bundan da çok büyük zevk almıştı. Bu, onun hayatında bir dönüm noktası olmuştu. Okulda genç suçluların arasında yer almıştı. Öğretmenler de çok gençtiler ve çocukları en heyecanlı oyunlarla eğitiyorlardı, polisle saklambaç oynamak gibi.

Anja bize çeşitli deneyimlerini anlattı gözetim altındaki ilk işini ve sonunda yaptığı ilk soygununu. Eğitimi, işe çıkana kadar sıkı bir disiplin altında aylarca sürmüştü; ama aynı zamanda çok eğlenceli de geçmişti. Bu dönemin sonunda bir denemeye tabi tutulmuştu. Bu sınavı geçmiş ve ilk işine gitmişti. Hapse girmesine yol açan bu dikkatli planı işittiğimde ne kadar hayal kırıklığına uğramıştım. Lanet olası polis! Dürüst bir kızın dürüst bir ticaret yapmasına neden izin vermemişti?

Bize gülümseyerek, onların yalnızca on iki yaşında olduğunu anlayınca gitmesine izin verdiklerini anlattığında rahatladım. İkinci ve üçüncü işleri daha iyi geçmiş ve bundan sonra deneyimli bir *Blatnoy* olmuştu.

O güzel akşamımızı şarkılarla ve şiirlerle noktaladık. Bu kaba, yabani kadınlar şarkılarını inanılmaz bir dille, melekler gibi söylüyorlardı. Şarkıları öylesine hoş duygular uyandırmıştı ki bende, adeta büyülenmiştim. On dokuzuncu yüzyıldan ezbere şiirler okudum. Tatjana'nın son duyurusu, Onegin'e olan aşkıydı: "One-

gin, o zaman daha gençtim, daha iyiydim; göründüğü kadarıyla ve ona âşık oldum..." Bunu ezbere bilmeyen kimse yoktu. Yine de gözyaşlarını tutamadılar.

O akşam mutlu olmuştum; büyük ve hayran olunacak bir topluluğun parçası olarak hissetmiştim kendimi. Bir suç eylemi yaparak bağlılığımı ispat etmeye davet edilsem bu seçkin kulübe kabul edilmek için bu görevi gayet güzel bir şekilde yerine getirebilir ve bu seçkin kadınların hayranlığını kazanabilirdim. Ne zaman onların ekmeğini paylaşma şerefine nail olacaktım?

O gece mutlu bir şekilde uyudum ve ilk kez kendimi güvende hissettim; fakat büyük bir tehlike hissederek uyandım. Hiç kıpırdamadan gözlerimi açıp bir çift yakıcı siyah göze baktım, nefretle yanan gözlerdi bunlar. Bu gözlerin, beş kişiyi öldürmüş Natasha'ya ait olduğunu anlamam ancak birkaç saniye sürdü. Bilinmeyen bir nedenle gözbebekleri iyice büyüdüğü için gözleri simsiyah gözüküyordu. Üstüme doğru eğilmişti, iki elini bana doğru uzatmıştı. Korkudan neredeyse felç olmuştum; fakat hareket etmeden ve özel bir vurgu yapmadan "Ne istiyorsun?" diye sordum.

Natasha'nın gözlerindeki ateş anında söndü, bakışlarını benden uzaklaştırdı, ellerini çekti ve doğruldu. Hemen hemen gönülsüz bir şekilde birkaç adım geri atarak yatağımdan uzaklaştı. Sonunda konuştuğunda, sesinde hem bir hayal kırıklığı hem de kızgınlık vardı: "Sigara. Bana bir sigara ver. Uyuyamıyorum. Canım sigara çekti. Sende hiç var mı?"

"Çok iyi biliyorsun ki bende iki gündür sigara yok, daha önce sormuştun. Ayrıca bir şey istiyorsan, bunu doğru dürüst sormalısın. Gece yarısı üzerime eğilerek değil. Utanç verici bir şey."

"*Noo, noo*, unut gitsin. Seni uyandırmak istememiştim." Natasha, başarısız girişiminden dolayı biraz utanmıştı. "*Noo*, iyi, tamam" diye mırıldandı, ceplerini karıştırdı. "Burada bir sigara varmış, hadi içelim. Bu pis delikte yapılacak başka bir şey yok. Bu pislikte uyuyamıyor insan."

Sessizce sigara içtik. Yarısında izmariti özensizce fırlatıp attı, ben ise benimkini söndürüp ertesi güne sakladım. Sonra uyumak için yataklarımıza döndük.

Ertesi gün yeni bir konuk geldi: Raissa Petrovna Iconnicova. Raissa, Molotovsk'tandı ve kendisine yalnızca birkaç yüz ruble kazandıran bir zimmete geçirme soruşturması için Moskova'ya getirilmişti. Her şeye sinirleniyor, dürüst bir kızın hapishaneye

konmasının matemini tutuyordu. Kimse onun farkına bile varmamıştı. Marussja ve çetesi, daha o ağzını açmadan ona şöyle bir bakmış, kendilerinden olmadığını anlamış ve buna uygun bir şekilde davranmışlardı. Kullandığı dil bile koğuş arkadaşlarımdan dağlar kadar farklıydı.

Gün ilerledikçe Raissa'nın gözleri büyüdü, ağzı ise küçüldü. Akşam olunca yatağına acınacak bir halde ve sessizce oturdu ve koğuştaki her hareketi korkulu gözlerle izlemeye başladı. Akşam 6 sıralarında bir muhafız kapıyı açıp sığırları günlük hela ihtiyaçları için dışarı çağırdı. Hela denen yer, ortasında büyük bir delik bulunan ve yerin bu deliğe doğru eğimli olduğu büyük bir odaydı. Bu deliğin etrafında yirmi çift, çimentodan yapılmış "ayak" koyma yeri bulunuyordu. Ayak konacak yerleri işaretlenmiş eski moda Fransız helaları gibi; ama yirmisi bir arada. Bu küçük adaya ulaşabilmek için suların, pisliklerin ve tükürüklerin üstünden atlayarak geçmek zorundaydık, çömeldiğimizde görkemli bir yıldız şeklinde dizilmiş çıplak kıçlarımız birbirine bakardı. Bu hela lüksüne günde iki kere izin veriliyordu; sabah ve akşam. Bunun dışında helaya gidemezdiniz.

O akşam bizim sıramız geldiğinde Raissa, büyük bir heyecanla kolumdan tutup beni geriye doğru çekti: "Sende biraz tuvalet kâğıdı varsa ödünç alabilir miyim? Elime geçer geçmez geri veririm."

Küçük hazinemi büyük bir dikkatle iki parçaya böldüm ve bir posta pulu büyüklüğündeki, kaplama kâğıdından küçük bir parçayı ona verdim. "Kusura bakma, bende olan da bu kadar."

"Söyler misin bana?" diye fısıldadı, kolumu kavrayarak, "Tanrı aşkına söyler misin? Nedir bu? Kimdir bu koğuştaki canavarlar? Nereden gelmişlerdir? Neredeyim ben?"

Anlattım ona.

"Sovyet vatandaşları mı? Olamaz. Dinle, otuz bir yaşımdayım. Asla böyle... oh... yaratıklar görmedim hayatımda. Bunlar Rus değil, olamaz. Farklı bir dil konuşuyorlar, benim gibi insanlara hiç benzemiyorlar."

Daha önce *Blatnoyi* hakkında bir şey duymamış mıydı?

"Asla duymadım. Onların varlığından bile haberim yok. İnanamıyorum. İnanmak da istemiyorum. Çünkü bu... bu utanç verici. Bir Rus olarak adlandırılmaktan utanç duyacağım artık. Böyle insanlara rastladığınızda ülkem hakkında ne düşünürsünüz!"

Hoş bir akşamdı. Kızlar şarkı söylediler, Raissa bile biraz daha rahatlamış gibiydi. Ertesi sabah da olaysız geçti, akşam hepimiz güzel güzel sohbet ettik hep birlikte. Sohbet, birbirimize sevdiğimiz yemeklerin tarifini vermekle başladı, oradan Madam Bovary'nin elbiselerine ve saç modeline uzandı ve onun bir aptal olduğuna karar verildi. Sonra sevgili Tatjana'mızı ele aldık, onun Onegin'le evlenebilmek için kocasını öldürmesi üzerine konuştuk. Böylece ihtiyaç duyduğumuz mutlu sona kavuşmuş olduk. Çok iyi zaman geçirdiğimiz konusunda hepimiz hemfikirdik. Raissa rahatlamış ve neşelenmişti. Natasha'ya gittikçe daha fazla sempati duyduğu açıktı.

"Biliyor musun?" dedi Natasha'ya, "Senden gerçekten hoşlandım. Çok hoş bir görünümün var, zekisin ve espri duygun çok güçlü; harika bir eş olursun. Seni çekici bir ev kadını olarak gözümün önüne getirebiliyorum. Çocuklarının ve kocasının üzerine titreyen, yemek pişiren ve temizlik yapan..."

Natasha yalnızca yere tükürdü, hiçbir şey söylemedi ve yüzünde bir gülümseme ile orada öylece oturdu. Yeniden gerildiğimi hissettim. Konuyu değiştirmek için umutsuzca bir şeyler bulmaya çalıştım; ama beynim kititlenmişti ve orada öylece, masum farenin ayağını tuzağa uzatışını korkuyla izlemenin donmuşluğuyla oturup kaldım. Atmosferin geriliminden habersizce devam etti Raissa: "Evet, sen gerçekten çok hoş bir kadınsın. Sana yakışmayan tek şey, sana ilişkin hoşlanmadığım tek şey, mesleğin."

"Seni orospu, seni lanet olası orospu!" Natasha yerinden sıçradı, yüzü mosmor olmuştu. Yumruğunu kaldırmıştı, yüzü kâğıt gibi bembeyaz olan Raissa'nın üstüne atlamak üzereydi. Kız arkadaşı Lidia ve birkaç kişi onu yalvararak oturtmaya çalıştılar.

"*Stoy!*" diye çın çın öten sesi duyuldu Tyotya Marussja'nın. "Dur! Bu piç için elini kirletme. Böyle bir söze cevap vermeye değmez."

"Cevap ha! Onu geberteceğim! Benim mesleğime hakaret ediyor, hakkımda övücü şeyler söyler gibi yaparak! *Blatnoyi*'nin şerefi ayaklar altına alınıyor, onu gebertmeliyim."

"O bize hakaret edemez, Natasha. O orospunun daha bir şeyden haberi yok, boş ver." Tyotya iğrenerek tükürdü, ağzını elinin tersiyle sildi ve elini üstünde temizledi. Herkes aynı hareketi yaptı. Yalnızca Lidia, Natasha'ya sıkı sıkı sarılmaya devam etti.

"Lütfen yapma!" diye yalvardı. "Lütfen yapma, hatırım için!"

Natasha neredeyse isteri krizi geçiriyordu o anda. Yüzünden kan çekilmişti ve konuşurken sesi titriyordu. "Bu çöplük, bu bok çuvalı, benim mesleğimden hoşlanmıyormuş. Ben bir pisliğim, yararsız, değersiz bir şeyim, bir sürtüğüm, bir domuzum. O bundan hoşlanıyormuş. Ama benim mesleğimden hoşlanmıyormuş. Benim kutsal mesleğimi kirletmeye cüret ediyor. Bırakın da parmaklarımı boğazına geçireyim şunun. Seni lanet olası, bırakın da ona *Blatnoy*'un şerefine saygı göstermesini öğreteyim..."

"*Ubarnaya!*"* Muhafız kapıyı açtı. Rotunda'da genel iş görme zamanıydı.

Kızlar anında dışarı çıkmaya başladılar. Raissa'ya baktım. Koğuşun en uzak köşesine büzülmüştü. Ayakta durmuş, ölü gibi bembeyaz bir suratla çevresine bakınıp titriyordu. Mendilini iki eliyle ağzına bastırmış, kahverengi gözleri korkuyla büyümüştü.

"*Ubarnaya*" dedim ona, "hadi helaya."

Olmaz anlamında başını salladı. Köşeden çıkmaya korkuyordu. Bunun anlamı, yirmi dört saat boyunca helaya gitmemekti; üstelik bu Ruslar çok su içerlerdi. Onun için üzülmüştüm; ama başka aciliyetler merhamete üstün geldi ve helaya gitmek üzere *Blatnoyi*'nin arkasından seğirttim.

Orada beni alışıldık sesler karşıladı, özellikle öfkeli homurdanmalar gittikçe artıyordu. "Ne kustuğunu duydun onun, yabancı" diye bana seslendi Natasha, bacaklarının arasına özenle tükürerek. "*Noo*, ne dersin bu işe? Söyle yabancı, anladın mı? Sana soruyorum!"

"Anlaşılmaz bir şey" dedim içtenlikle, böyle vurgulu bir açıklama yaparak tükürük yarışı ile aynı safta olduğumun anlaşılmasını istemiştim. Bu yetenek benden esirgenmişti; ama Natasha ile Lidia bunu gereğince yerine getiriyorlardı zaten.

Geri döndüğümüzde akşamın geri kalanında gerginlik ortamı devam etti. Ertesi sabah Raissa koğuştan alındı. Kuşkusuz o akşam biz yokken muhafıza koğuştan alınma isteğini iletme fırsatını kullanmıştı. Bizim koğuşun huyunu bilen hapishane yöneticileri onun isteğini yerine getirme akıllılığını göstermişlerdi.

Günlerden 30 Nisan'dı ve kızlar çok heyecanlıydı. 1 Mayıs, Ekim Devrimi'nin yanı sıra, bu ülkedeki en büyük bayramdı ve mahkûmlar arasında gerçek bir bayram ruh hali vardı. Hatırlan-

* Rus.: Tuvalet. (ç.n.)

maya değer her türden 1 Mayıs kutlama anısı ziyafeti çekildi bana ve burada bile bize bir tür özel muamele yapılacağı bilgisi verildi. "Belki de öğle yemeğinde pilav verilir" dediler "ve muhtemelen de akşam bir film seyrederiz."

Akşamleyin bir astsubay, bizim koğuşa, eğer erkeklerle konuşurken bir kere daha yakalanırsak, her türlü 1 Mayıs ayrıcalığından yoksun bırakılacağımızı bildirdi. Bayanların dili tamamen ağza alınamayacak bir hal aldı ve demir parmaklıkların ardındaki sohbetler kendi seyrinde devam etti.

1 Mayıs sabahı, muhafızların koğuşu kontrol altında tutmak için beyhude girişimlerinden sonra kapıda beliren bir görevli, 1 Mayıs ayrıcalıklarının feshedildiğini ve o gün koğuşumuzdan ayrılmamıza izin verilmeyeceğini duyurdu. *Blatnoyi*'nin gösterdiği öfke üzerine derhal yatağımda köşeme çekildim ve yerimden kıpırdamadım.

Ellerine ne geçirdilerse kapıya fırlattılar. Gün boyunca şefi görme talepleri öfkeli biçimde devam etti ve bütün gün boyunca görevliler birbiri ardına kapının deliğinden baktılar; ama yoğun tükürük ve küfürler karşısında hiçbiri kapıyı açmaya cesaret edemedi. "Sizin gibi bitleri istemiyoruz. Kusmuklar, pislikler, emperyalist yardakçıları, faşistler, orospu çocukları! Gerçek şefi istiyoruz, *Polkovnik** Sokolin'i istiyoruz, burada tek insan odur! Bu koğuşa başka hiç kimse kokmuş ayağını basamaz! *Polkovnik* Sokolin'i istiyoruz!"

"*Polkovnik* burada değil. Ben onun temsilcisiyim. Sizinle ben konuşacağım."

"Hayır. Onu getir. Biz Sovyet vatandaşıyız ve haklarımızı istiyoruz."

Kadınlar kapıya barikat kurmaya başladılar. İki ağır masa dayandı kapıya, üstüne tabureler, saman çuvalları ve kişisel eşyalar yığıldı. Ayakkabılar ve diğer sert maddeler cephane olarak hazırlandı. Ara ara birileri kapıyı yumruklayıp şefi görmeyi talep etti.

Akşam oldu ve banyoya gitme sıramızı kaçırdık. Patlamaya hazır bir atmosfer vardı. Başım da patlayacak durumdaydı ve yatağımdan kıpırdamıyordum. Birdenbire bir sürü postal sesi duyduk koridorda. Sesler gelip kapımızda durdu. Kapıdaki küçük pencere açıldı ve yeni bir görevli göründü: "Barikatı derhal kaldırın!"

"Hayır."

* Rus.: Albay. (ç.n.)

"Albay Sokolin burada ve size barikatı kaldırmanızı emrediyor."

"Albay kendisi konuşamıyor mu? Yüzünü göstermeye korkuyor mu? Yoksa sen kokmuş bir yalancı mısın? Biz Albayı görmek istiyoruz."

"*Noo*, kızlar, ben gerçekten buradayım. Bakın işte buradayım, görebilirsiniz. Ama barikatları kaldırmadığınız sürece sizinle konuşamam. Açıkçası böyle." Genç ve neşeli bir sesti ve daha ilk anda sesin sahibinin kendisi hakkında anlatılanlara uygun olduğunu anladım. Manzarayı görebilmek için biraz daha yaklaştım.

"Bu o, bu o" diye fısıldaştı kızlar heyecanla ve çekici bir adamın huzuruna çıkan kadınların tipik tavırlarını takındılar. Saçlarını düzelttiler, paçavralarını çekiştirdiler, göğüslerini yükseltip kalçalarını dikleştirdiler.

"Hey şef, bizi mi bekliyorsun? Gelmek istemez misin, *ay*?" Natasha başını arkaya atıp ellerini kalçasına koydu, bacaklarını ayırdı. Sadece *Blatnoyi*'nin kullandığı "*tyi*" tarzında sesleniyordu ona.

"Neden öyle dedin ki? Gelebildiğim zaman geldim işte. Başka işlerim vardı, biliyorsun."

"1 Mayıs'ta mı?"

"1 Mayıs'ta."

"Eveeeet, 1 Mayıs'ta senin ne tür bir iş yaptığını tahmin edebiliyorum" diye atıldı Tyotya Marussja. "Kutlamalar, partiler, votka, kadınlar... Ve şöyle düşündün: 'Şu hapisteki kadınlar, onlar yalnızca mahkûm. Ölü bir kediden farkları yok, onları sıçanlara bırakalım!' Biz insan değiliz, öyle mi? Ülkemizle ve ülkemizin tarihiyle gurur duymuyoruz, değil mi? Bizim haklarımız yok ve sende de kalp yok, değil mi? Seni dinleyelim bakalım."

"Size, barikatı açamadıkça ve biz içeri girecek duruma gelmedikçe pazarlık yapmayacağımı söylemiştim."

"Barikatı yalnızca sana açarız! Diğer hainlerin içeri girmesine izin vermeyiz. Öyle değil mi kızlar?" Natasha çevresine emredici bir havada göz gezdirdi. "Doğru" cevabı gecikmeden yetişti.

"Personelim benimle birlikte olacak."

"Hayır. Senin Amerikan uşaklarına söyle, üç adım geride dursunlar. Sen kapıya doğru gel. Senin için kaldıracağız barikatı. Eğer onlardan biri kıpırdarsa sana saldırırız."

Kapının ardında fısıltıyla kısa bir görüşme yaptılar. Sonra Albay Sokolin hole geri gelip şöyle dedi: "Tamam. Adamlarım geride duracaklar. Kapıdaki barikatı açın."

Kızlar, bir kişinin geçeceği kadar bir yer açtılar. Sonra, cephaneleri ellerinde beklemeye başladılar. Kapının arkasındaki tartışmalar hâlâ devam ediyordu. Belli ki diğer görevliler albayı, yılan kovuğuna tek başına girmemesi için ikna etmeye çalışıyorlardı.

Kapının kilidi dışarıdan açıldı ve tahmin edemeyeceğim kadar yakışıklı bir adam içeri girdi: üniforması madalyalarla kaplı Albay Sokolin. Şimdi anlıyordum kızların bir başkasını değil de onu görmekte neden bu kadar ısrarlı olduklarını. Çoğu onu daha önceki ziyaretlerinden tanıyordu ya da onu şimdiki konuklukları sırasında görmüşlerdi ve şöhreti bütün hapishanede yayılmıştı. Kadınların hayranlığını ve beğenisini kazanacak bir erkeğin bütün özelliklerine sahipti. Uzun boylu, geniş omuzlu ve dar kalçalıydı. Gururlu bir duruşu vardı, mavi gözleri etkileyiciydi. Kumral saçlıydı. Gülümseyen dolgun dudakları vardı, güçlü bir erkeksi çene, geniş bir alın. Ancak otuzlarında gösteriyordu. Serinkanlı ve kendine güvenli bir hali vardı. Kibirli değil, neşeli bir görünüşe sahipti ve tam anlamıyla cinsellik çağrısıyla yüklüydü. Onu köşemden son derece net bir şekilde görebiliyordum. Lambanın altında, koğuşun ortasında durmuş, çevresini anında saran kızlara yukarıdan bakıyordu. Mükemmel bir 1 Mayıs manzarası.

"Sizi daha önce burada görmüş müydüm?" diye sordu Sokolin, Natasha ve diğer iki kıza hitap ederek. "Evet, eski dostlar, anlıyorum" diye devam etti, onların kimliklerini ve geliş tarihlerini belirterek. "Demek yeniden buradasınız, neden?"

"Bunu neden kurcalıyorsun ki Albay vatandaş? Belki seni yeniden görmek için geldim. Eğer burada senin gibi adamlar varsa işler o kadar kötü değil demektir. Ama bize yolladıkları nedir? Faşistler, Amerikan yardakçıları, kozmopolitler! Bu hainlerden emir almak zorundayız, kendimize hainmişiz gibi davranılmasına tahammül etmek zorundayız. İşitilmemiş bir şey! Kim bizim hain olduğumuzu düşünebilir? Burada 1 Mayıs kutlanıyor, sevgili yurdumuzun şanlı bir günü, bütün Rusların yüreğini gururla kabartan bir gün ve bize, burada büyük ülkemizin düşmanları muamelesi yapılıyor; biz dürüst Sovyet vatandaşlarına."

Sokolin'in gözü bana takıldı. Yatağımın yanında tek başıma ayakta duruyordum. "Kimsin?" diye sordu bana. Ama ben daha ağzımı açamadan herkes bir ağızdan benim yerime cevapladı. "Bir yabancı, bir Amerikan ajanı!" "Onunla konuşma, o kurşuna dizilecekti, öylesi bir düşmandır işte. Büyük Sovyet Hükümeti'mi-

zin inayeti sayesinde burada bulunuyor." "Amerikan ajanı, kozmopolit, emperyalist, kapitalist yılan; fakat hayatta, ülkemizin ayrıcalıklarından yararlanıyor. Ya biz? Sadık vatandaşlar! Bize nasıl davranıyorsunuz? Bir yabancı düşmandan daha kötü bir şekilde! Ne düşünüyorsunuz bizim hakkımızda? Biz de mi Amerikan ajanıyız? Cevap ver şef!"

"Kimsenin sizin Amerikan ajanı olduğunuzu düşündüğü yok. Kimse size düşmanmışsınız gibi muamele etmiyor. Sizin iyi Sovyet vatandaşları olduğunuzu biliyorum. Ama davranışlarınız o kadar iyi olmadığından..."

Bir protesto yağmuruyla sözü kesildi ve yalancı muhafızların, insanlık dışı görevlilerin, bu masum kadınların davranışları hakkında böyle gerçek dışı raporlar vermeye cüret eden sahtekâr yaratıkların üzerine bir kova hakaret boca edildi.

Sokolin, yüzünde bir gülümsemeyle, "*Noo,noo,* sakin olun, sakin olun" diyerek onları nazikçe uyardı. Kadınlar yeniden bağırıp çağırarak sözünü keserken, "Adamlarımın kötü olacağına dünyada inanmam. Tabii ki durumu araştıracağım" diye aceleyle devam etti. "Mahkûmlarımdan birine herhangi bir adaletsizlik yapılmasını istemem. Sorunlar biraz daha suhuletle ele alınarak çözülemez mi? Demek istediğim şu ki ortada öyle büyük bir suç yoktur, belki biraz fazla sıkı davranmış olamazlar mı? Anlıyorum ki..."

"Albay vatandaş, biz film seyretmek istiyoruz. Çok iyi bir film olmalı. Lütfen emir verin de film seyretmemize izin verilsin."

"Bilmiyorum ki..."

"Mümkün değil mi?! Bu kadar kalpsiz olmanız mümkün mü? Buradan çıkıp özgür dünyaya gideceksiniz ve 1 Mayıs'ı kutlayacaksınız –ve ne kutlama– ve koğuşlarında gözyaşı döken bu zavallı, masum mahkûmları bir kere bile olsun düşünmeyeceksiniz, öyle mi?" Tyotya Marussja elini kalbine koymuştu ve yıpranmış yüzünde inanmazlıkla incinmiş bir ifade vardı.

O gece koridorda yerlere oturarak film seyrettik. O kadar gürültüye değmeyecek ikinci sınıf bir aşk filmiydi.

Bir süredir hastaydım ve Mayıs'ın ikinci günü hastalığım daha da kötüye gitti. Arkadaşlarım dispansere gitmem için ısrar ettiler. Gece boyunca öksürüğümden kimse uyuyamadı. Diğer iki kıza uyku hapı istemek için gitme izni verildiğinde ben de onlarla gitmek için yeltendim; ama yatağımdan kalkabilmek için gerçekten

büyük çaba göstermem gerekti. Hastabakıcı ateşimi ölçtü, 102'nin üstündeydi. Elime dört aspirin tutuşturup başından savdı. İki saat sonra, saat 9 sıralarında, yola çıkınam çağrısı geldi. Bohçamı toplayıp yolu tuttum, koca Kotlas Hapishanesi'nden giden tek kişiydim.

Bildik cezaevi arabası yolculuğu: kırsal bir alanda uzun bir yürüyüş ve demiryolu, makineli tüfekli askerler ve emir yağdıran subaylar. Sıkı koruma altında bekleyen trendeki –mucizevi bir şekilde– kalabalık bir hücreye iteklendim sonunda.

Yeni arkadaşlarım tabii ki adli suçlulardı. *Blatnoyi* olduklarını düşündüm. Beni soru yağmuruna tuttular ve kirli politik geçmişim konusunda bazı hoş olmayan dokundurmalarda bulundular. Atmosfer, her zamanki gibi gerilmişti. Gerçi, şeflerinin bulunduğunu sandığım üst ranzadan söylenen bazı sözler üzerine konuşanların havası aniden değişti. Başım öyle fena zonkluyordu ki söylenenleri yarı yarıya anlayabiliyordum. Biri orta ranzada bana yer açarak oraya çıkmama yardım edip, bu aşırı kalabalık delikteki korkunç sıcakta çıkartmak zorunda kaldığım kalın pantolonuma, paltoma ve bohçama göz kulak olunca ona minnettar kaldım. Arkadaşlarım bana ekmeklerini ve tuzlarını sununca tüm endişelerim uçup gitti. Beni kendilerinden biri gibi korumaktaydılar. Gerginlik ve ateşten bitkin düşmüş bir hâlde derin bir uykuya daldım.

Fakat çok sürmedi. İsimlerin okunmasıyla uyandığımda daha bir saat bile yol almamıştık. Görevli, benim yanım sıra yandaki hücrede bulunan birçok erkeğin ve kızın adını da okuyarak bundan sonraki istasyonda inmek üzere hazırlanmamızı söylemişti. "Syktyvkar bölgesi" diye mırıldandı kızlar, "o kadar kötü değil."

Syktyvkar, Komi ASSR devasa cumhuriyetinin güney ucunda yer alan, kuzeydoğu Kotlas'tan yaklaşık yüz mil uzakta bir yerdi. İklim, Kotlas'tan kötü değildi. Arkadaşlarım rahatlamış olmalıydılar. Ama ben, Archangelsk yönünde değil de geldiğim yönde geri gittiğimizi biliyordum. Öncekine göre daha kötü bir ruh hali içindeydim ki ateşten yanan beynimin kesif sisi içinde çok iyi eğitilmiş, her zamanki otomatik reaksiyonumu gösterdim: Eşyalarını topla! Eşyalarımı aramaya giriştim.

"Onlara ihtiyacın yok"tu cevap. "Sen bizimle inmiyorsun." Israrla onları bulmak için çevremi aradım. Yastık olarak kullandığım paltoma, paltolonuma ne olmuştu? Ortalıkta yoklardı. Ya bohçam?

"Çantan burada, üçüncü katta" diye bir ses geldi yukarıdan. "Merak etme, güvenlikte. Neden yeniden yatıp uyumuyorsun, biz göz kulak oluruz ona."

"Aşağıya ver onu, eğer orada yoksa belki de biri yanlışlıkla almış olmalı onları" dedim. Acaba paltolonumu ve paltomu çantama mı tıkıştırmıştım? Çok iyi hatırlamıyordum.

"Kim ne yapacak ki onları" diye kırgın bir cevap geldi. "Bize güvenmiyor musun? Biz kendi pılı pırtımızla uğraşıyoruz. Tren birazdan duracak. Kimsenin senin bitli bohçanla uğraşacak zamanı yok."

Onlara hakaret mi etmiştim? Atmosferin yeniden gerildiğini hissettim. Aslında düpedüz çirkin bir şey olmuştu bu. Hiç kuşkulanmamıştım, bu sadece yerine getirilmesi gereken bir rutindi; ama artık bir kere başlamıştım, sonuna kadar gitmeliydim. Üçüncü kata tırmanmaya çalıştım. Ellerim iteklendi. Yukarıdan bir tekme geldi, birisi ellerime basıyordu. Normal şartlarda bile oraya merdivensiz tırmanmak oldukça zordu. Tıka basa insanla dolu bu hücrede adım atacak yer yoktu. Üstelik benim koşullarımda, bunu yapmamı engellemeye çalışan yirmi kadın varken iyice imkânsızdı. Son derece kuşku içindeydim artık.

"Bırakın da çıkayım oraya" diye bağırdım. "Bırakın da bohçamı alayım yoksa görevliyi çağıracağım." Küfür ve tekmeler arasında sonunda üçüncü kata tırmandım. Esasen, birkaç askerin bizim parmaklıkların yakınında hücreyi gözetim altında tuttuklarını hayal etmekteydim.

Bohçamın bir köşeye dayanmış olduğunu gördüm, bir tür çadır bezinden çantaya eski bir paçavrayla bağlanmıştı. Bir an için rahatladım. Son derece dolu görünüyordu, hatırladığımdan daha dolu gibiydi. Bohçama doğru atılıp bağlı olduğu paçavrayı sökmeye giriştiğimde üst katta kalmış birkaç kadın fısıldayarak küfrediyor ve anlaşılmaz tehditlerde bulunuyorlardı. Aldırış etmedim. Sonunda bohçamı açtım. İçi, ağzına kadar kurumuş büyük kara ekmek somunlarıyla doluydu.

Büyük bir öfkeyle dönüp baktım, elime geçirdiğim ilk kadının üzerine atılmaya hazır bir halde. Beş kadar kadın benimle birlikte üst kattaydı, geri kalanları iki kat aşağıya inmişlerdi. Bir ölüm sessizliği oldu. Şefleri olarak bellediğim otuz beş yaşlarındaki çirkin görünüşlü kadının üzerine yürüdüm. "Eşyalarımı geri ver" dedim gayet sakin. "Her şeyi derhal teslim et."

"Ne diyorsun sen be? Ne eşyası? Biz sana küçük bir hediye verdik, sen tutmuş şikâyet ediyorsun! Bize şükran duymalısın. Hey kızlar, ne dersiniz bu işe?!" İçeride kahkahalar ve küfürler gırla gidiyordu. İşte şimdi zıvanadan çıkmıştım ve hiçbir şey beni durduramazdı. "Sizi uyarıyorum! Her şeyi teslim edin, derhal! Bir daha tekrarlamam. Eğer dediğimi yapmazsanız, askerleri çağıracağım."

"Sakın böyle bir şey yapayım deme. Daha o kocaman ağzını açma fırsatı bulamadan seni gebertiriz." Şef iyice yanıma sokulmuştu.

Pantolonum, süveterim, hepsi benim hazinemdi ve şu sefil hayatımdan çok daha değerliydi. Ürkmem söz konusu değildi. "Eşyalarımı çaldınız" dedim. "Onları geri verin yoksa muhafızları çağıracağım."

Beş kız yanıma yaklaştı. Biri bana vurmaya başladı, diğerleri ranzadan aşağı itmeye çalıştı. O yükseklikten aşağı düşseydim, boynum kırılmasa bile en azından bacağımın kırılacağı kesindi. Bütün gücümle tutunup muhafızları yardıma çağırdım. Üç muhafız parmaklıklara geldi: "Ne oluyor? Nedir bu gürültü?"

Onlara görevliyi görmek istediğimi söyledim. Kızlar benden daha yüksek sesle bağırıyorlardı, diğer hücredekiler de onlara katılmıştı. İnanılmaz bir küfür ve yalan seli akıyordu koridora.

"Seni yalancı, kokmuş sıçan, orospu!" "Biz ona ekmek verdik, o bize hırsız diyor! Asın onu, hain." "*Molodyets*, aferin kızlar! Gününü gösterin şu uyuz köpeğe. Hakkından gelin, gebertin onu, ne güzel." "Faşist, Amerikan ajanı işte bu. Asker, anla bunu. Neden ona kulak veriyorsun ki? Sadece yalan kusuyor, aynı Beria gibi, köpek. Beria geberdi, neden onun işini de bitirmiyoruz?"

Askerler müdahale etmediler; ancak dikkat kesildiler. Biri nöbetçi subayı çağırmaya gitti. Diğer ikisi parmaklıkların yanından ayrılmadı, koridorda aşağı yukarı adımladılar.

"Parmaklıklardan uzak durun" diye emrettiler. "Sessiz olun, geride durun yoksa ateş ederiz."

Parmaklıklara daha yakın bir yerde durmaya çalıştım. Arkamda öfkeli, suçlu ayak takımı durmaktaydı. Bütün yapabildiğim, askerlerin daha kötü bir durum doğmasını engellemelerini ummaktı. Tren giderek yavaşladı ve sonunda durdu, o anda yanında adamlarıyla bir subay geldi. Büyük bir ilgi ve heyecan göstermeden muhafızların açıklamalarını dinledi. Bana dönüp olayı benden dinledi, kadınların protestolarına aldırış etmeden emirler verdi.

Hücrenin kapısı derhal açıldı ve koridorun uzak bir köşesindeki boş bir hücreye götürüldüm. Kendi hapishane arkadaşlarımın elinden ikinci kez kurtarılıyordum muhafızlarca. Kısa süre sonra bir asker bohçamı getirdi ve bana nelerin kaybolduğuna bakmamı söyledi. Her şey kayıptı.

"Peki o zaman" dedi subay, "arama yapın!"

Hücremden çıkarıldım ve iki askerin arasında koridorda yürüdüm. Muhafızların ve subayın gözetimi altında teker teker eski hücre arkadaşlarımın üstünü aradım ve ardından başka bir hücreye girdik. Yirmi kadının üstünü aradım. Üzüntümden neredeyse ağlayacaktım, hiçbir şey bulamamıştım. Moskova'dan beri o kadar özenle muhafaza ettiğim pamuk bile yoktu ortada. Nerede kaldı ki kalın pantolonu, iki süveteri, elbiseyi bulacaktım? Nerede kaldı ki iğne iplikleri, tırnak fırçamı, iç çamaşırlarımı bulacaktım? Hiçbirinden eser yoktu. Arama için başka bir hücreye alındıklarında her şeyi elden ele aktarmış olmalıydılar. Yirminci kızın üzerini de aramayı tamamlamıştım ve hiçbir şey bulunamamıştı!

Subay ve askerler sessizce bakınıyor, kadınlar ve bitişik hücredeki erkek mahkûmlar lanetler okuyorlardı. Benim ise nutkum tutulmuştu umutsuzluktan. Bütün bu süre içinde tren hareket etmemişti. Kimsenin acelesi yok gibiydi ve otoritelerin, bir mahkûmun haklarını korumak konusunda gösterdikleri titizlikten etkilenmiştim doğrusu.

"*Nitchevo*?" diye sordu subay.

"*Nitchevo*" diye yanıtladım, ezik bir şekilde. "Hiçbir şey yok."

Subay da askerler de hiçbir şey bulunamamış olmasına en ufak bir şekilde şaşırmış görünmüyorlardı.

"Gel" dedi askerler ve beni artık boş olan eski hücreme götürdüler, eski yolcu arkadaşlarımın geride bıraktığı bir dolu çerçöp hariç tabii. Hazinemin unsurlarından birinin orada olduğunu saptamakta gecikmedim. Açık gri elbisem bir lambaya sarılmıştı. Hafifçe yanmış ve çok kirlenmişti; ama en azından bulmuştum onu. Heyecanla diğerlerine bakındım. Ranzanın altında tahta ayakkabılarımı ve kamp ceketimi buldum. Bir köşede iki parça naylon iç çamaşırı, diğer köşede ise Vorkuta'da arkadaşlarımın yaptığı bir çift mendil. Üst ranzada çocuklarımın fotoğraflarını buldum. Hepsi bu. Pantolon, kalın iç çamaşırı, çoraplar, kalın süveter, dikiş malzemesi, değerli sargılar, makas, yün kaşkol yoktu ortada. Neyse ki, Birleşik Devletler'den gelen pakette bulunan eteğim ve

makosen ayakkabılarım üstümdeydi. Fakat Kuzey Kutbu'nda üstümde sadece eteğim ve makosenlerimle ne yapacaktım?

Tek kişilik hücreme geri götürüldüm ve mahkûmlar trenden inmeye başladı. Bu, uzun zaman aldı. Sonunda herkes treni terk etti ve yeniden yola çıkabildik. Subay, konforlu ofisine geri döndü, askerler rahatladılar. Bana bir sigara verip kayıplarım konusunda teselli etmeye çalıştılar. "*Nitchevo*" diyerek güldüler, "bir erkek arkadaşın sana yeni şeyler alır."

"Çok komik" diye dalga geçtim. "Fakat erkek arkadaşın yetişmediği bir yere gidiyorum."

"Nereye gittiğin sorun değil, bütün kampların ilga edildiğinden haberin yok mu? Vorkuta bile. Dikenli telleri kaldırdılar, artık erkekler içeri girebiliyor. Sen de bir aileye, çocuklara sahip olabilirsin. Göreceksin bak."

Bir muhafızın, mahkûmun hoşuna gideceğini düşündüğü aklına gelen ilk şeyi söylemesine ya da eğer şakacı bir tipse onu rahatsız edecek şakalar yapmasına alışmıştım. Çoğunluğu bunu sorunları hafifletmek ve mahkûmu mutlu etmek için yapardı. Fakat bu haberde küçük bir gerçek payı da var mı acaba diye düşünmekten kendimi alamadım. Korkunç bir düşünce! "Ailem, çocuklarım olacak... Teşekkürler açık kamplarınıza!"

"Daha ne olsun" diye bir cevap geldi anında.

"Evet, trende sizin suçlularınızdan birini seveceğim. Çekici insanlar bunlar. Sonra da Sovyet askerleri, onların savunmasız mahkûmları soyması için tüfekleriyle nöbet tutacaklar."

"Onlar çetin ceviz. Ne yapabiliriz ki? Vuralım mı yani? En azından onların seni yaralamasını ya da öldürmesini önlemiş olduk. Şükretmelisin."

"Bunun yerine zatürreeden öleceğim. Çünkü çalınan eşyaları bulmadınız" dedim.

"Sen kendin araştırdın ve bulamadın. Biz ne yapalım?"

"Çok fazla gayret göstermediniz. Başından uğraşmadınız. Size soruyorum, neden?"

Askerler omuzlarını silkti. İçlerinden biri, sanki bir çocukmuşum gibi sabırla açıkladı: "Şurası bilinmelidir ki bir *Blatnoy,* bir şeyi çalmışsa onu bir daha bulmak mümkün değildir. Çok şanslısın ki bir şeyleri bırakmışlar geride yine de. Belki de yeterince zaman bulamamışlardır. Aksi takdirde hiçbir şeyi bulamazdın. Benden bunun izahını bekleme, bunda mantık olmadığını biliyorum;

ama gerçek bu. Eğer bunu açıklayabilseydim, bu, gizleri ve sistemleri hakkında bir cevabım olduğu anlamına gelirdi ve o zaman çalınan eşyaları bulurduk. Fakat böyle bir şey duyulmamıştır. Bu yüzdendir ki eşyalarının bulunması konusunda hiçbir umut yok, görevli subay da bulamaz. Yine de elimizden geleni yaptık, bunu kabul etmelisin. Olanlara üzgünüm; ama inan bana, elimizden gelmeyecek şeyler yüzünden biz zor durumda kalacağız."

Umuttan Dönüş

İki gün sonra gri, dondurucu bir sabah vakti, Abes'in yaklaşık altmış mil güneyindeki transit bir kamp olan İnta'ya vardım. Tahta ayakkabılarla ve çıplak bacaklarla karların üzerinde yürürken bunun artık çok fazla süremeyeceğini hissettim. Ateşten ve öksürükten öyle zayıf hale gelmiştim ki sırtımdaki boş bohçam bile artık ağır geliyordu.

Kırk beş dakika kadar yürüdüm ve kabul işlemleri için ayakta yarım saat bekledim. Bana saman dolu bir çuval ve battaniye verildi. Boş, ısınmasız bir odaya kondum. Orada, ince bir battaniyenin altında titreyerek, ciğerlerimden öksürerek akşama kadar kaldım. Talep ettiğim doktor sonunda geldi ve kadın doktor bana bakmaksızın talimatlar verdi:

"Burası ne kadar pis ve rezil bir yer. Nasıl böyle kültürsüz olabilirsiniz ve böyle yaşayabilirsiniz! Yerler simsiyah, fırçalanıp beyazlatılması gerekir. Bu işlem yapılmadan beni çağırmayın sakın."

Orada üç gün geçirdim. Bazı kızlar bana acıdılar. Yemeğimi, öksürük şurubunu ve dereceyi getirdiler. Bana yeniden yola çıkacağım söylendiğinde ateşim neredeyse 103'tü.

Yanımda iki askerle istasyona kadar uzun bir yol yürüdük ve güneyden gelen Moskova trenini bir saat bekledik. Mahkûm vagonu boştu ve kısa, rahat bir yolculuktan sonra, iki ay önce büyük umutlarla ayrıldığım Abes'in küçük istasyonuna vardım.

"Yabancı mısın?" diye sordu beni alıp kampa götüren asker. "Ne yapacaksın burada? Hiç yabancı kalmadı ki."

Bu sözler moralimi iyice bozdu ve iki ay önce ters yönde geldiğim istasyonla bildik kamp arasındaki uzun yolu benim için iki misline çıkarttı. Asker çok sabırlıydı ve sonunda bohçamı bile taşıdı. Sonu gelmez formalitelerden ve oradan oraya dolaşmalardan sonra nihayet yeni yerime gönderildim: 5 Numaralı Baraka. Bilmediğim bir yer. Keyifsiz ve hasta bir bedenle ve ruhla, sendeleyerek içeri girdim; ayaklarımı sürükleyerek ve bohçamı sürüyerek yürüdüm. Başım deli gibi zonkluyordu ve gözümün önündeki her şey yüzüyordu sanki. Bir an için dinlenmek amacıyla bir yere dayanmıştım ki barakanın görece sessizliğini yarıp geçen bir çığlık duydum: "Erica! Tanrım, Erica bu!"

Siyah saçlı bir kız ranzanın ikinci katından bir sıçrayışta kollarıma atıldı, yanaklarından aşağı gözyaşları süzülüyordu. Maya, benim uzak geçmişten problemli çocuğum. Görmekten en çok sevineceğim insandı o.

"Erica, öyle mutluyum ki. Öyle mutluyum ki sana her zaman içten dua etmişimdir. Ama bir yardımı olmadı bunun, biliyorum. Geri döndüğünü görmek öyle güzel bir şey ki artık daha fazla devam edebileceğimi sanmıyordum. Ama şimdi her şey daha iyi olacak, seni buraya geri yolladıklarına göre demek hâlâ bir umut var, belki hepimiz birden çıkacağız. Oh Erica, sen gittikten sonra her şeyin ne kadar korkunç olduğunu hayal edemezsin. Umut yok. Birçok Rus bile buradan ayrılıp evine gitti. Geri kalanlar da tabii ki demoralize oldular, korkunçtu. Ah, ne harika bir şey geri gelmen! Hâlâ inanamıyorum."

Eski arkadaşlarım anında etrafımı sardılar: Alice, Petra, Julia, Şangay'dan yaşlı Rus hanımefendiler, Adanmış Rahibelerden eski

komşum. Bu gerçek bir eve dönüş gibiydi. Maya bana üst ranzada bir yer buldu, oraya yerleşip başarısız yolculuğumun hikâyesini anlattım onlara.

Fakat kısa süre sonra tükendim; kendimi çok kötü hissettim. Kızlar beni revire yolladılar, Maya da benimle geldi. Genç, hoş bir doktor vardı, ateşimi ölçtü. 103,5'a çıkmıştı. Ciğerlerimi dinledi ve muayene sonucunu açıkladı: tüberkülozun yol açtığı zatülcenp. Derhal "hastanenin" veremliler bölümüne götürüldüm. Daha yeni kavuştuğum arkadaşlarıma veda etmek zorunda kaldım ve onları iki buçuk ay bir daha görmedim.

Bir ay boyunca ciddi bir şekilde hasta yattım. Sağ tarafımdaki tipik zatülcenp ağrısı dayanılmazdı ve ateşim düşmüyordu. Fakat genç bir Estonyalı hemşire olan Vera'dan en iyi bakımı gördüm. Sonunda iyileşmeye, çevremi algılayıp yeniden konuşmaya başladım. O zaman uzun süredir rastlamadığım ölçüde nazik ve son derece uygar bir insan olduğunu anladım Vera'nın. Ve kefeni yırtmamda gösterdiği fedakârlık, ısrarlı bakım için kendisine bütün yüreğimle teşekkür ettim.

Vera Rusça'yı yabancı aksanıyla konuşuyordu; ama bu dili çok iyi biliyordu. Yavaş yavaş iyileştiğim dönemde ondan çok şey öğrendim. Ve defalarca duyduğum bir şeye bir kere daha ikna oldum: Sovyetler Birliği'nin çalışma kampları ve hapishanelerdeki Estonyalılar son derece sıkı ve seçkin bir gruptu ve istisnasız hepsi dürüst ve yüksek ahlaka sahip insanlardı.

Vera, sıkı gizlilik altında tutulan hasta dosyalarına girip kendi dosyamı görmemi sağladı. Dosyada yazılanlara göre tüberküloz sadece ciğerlerimde değil, aynı zamanda bağırsaklarımdaydı da. Ayrıca son derece karmaşık kalp sorunlarım da vardı. Kendimi, eğer hastaneye açık tüberküloz teşhisiyle girmeseydim, diğerleriyle kâseleri, kaşıkları ve kapları ortak kullanmaya devam edip tüberküloz mikrobunu onlara bulaştıracaktım diye teselli ediyordum. Doktor, bana güvenerek Batı'ya gizli yollardan bir mektup gönderip ailemden bana streptomisin göndermelerini istememi salık verdi. Onun bu ilacı elde etmesi mümkün değildi ve bir an önce tedavi edilirsem iyileşmemin hâlâ mümkün olduğunu düşünüyordu. Tam o sırada, bir Estonyalı kız tahliye oldu ve mektubumu alıp gittiği yerden takma bir adla göndermeyi kabul etti. Sözünü tuttu ve gerçekten de streptomisin elime geçti; fakat kullanma zamanı çoktan geçmişti.

İki buçuk ay sonra hastaneden taburcu edildim ve 5 Numaralı Baraka'ya geri döndüm. Hâlâ çok zayıf durumdaydım; fakat zatülcenp iyileşmişti ve tüberkülozun artık bulaşıcı olmadığı düşünülüyordu. Haziran ayının sonuydu, güneş ve sıcak kendimi daha iyi hissetmemi sağlamıştı.

Fakat beni gerçekten ayağa kaldıran Maya'ydı. Bana bir bebeğe bakar gibi baktı. Benim için yiyecek sağladı, ayak işlerimi gördü, kitap getirdi, Rusça'mı ilerletmeme yardımcı oldu. Artık kimseye yapacak iş yoktu, bu yüzden tamamen meteliksizdik. Maya, bana şeker ve margarin satın alabilmek için bir iş bulmaya karar verdi. Kısa sürede iki iş buldu. Birincisi çok iyi bir işti: Kütüphanenin ve dinlenme odasının bulunduğu "Kültür Barakası"nda çalışacaktı. Eski *pridurka* tahliye olmuştu ve Maya onun bütün sorumluluklarını aldı. İçinde bir piyano da olan dinlenme odası yeniden düzenlendi ve zamanımızın çoğunu orada geçirmeye başladık.

Maya'nın ikinci işi domuz kasaplığıydı. Abes kasabasının kampımızla tuhaf bağlantıları vardı. Çok sayıda domuzu besliyorduk. Sonra bunlar kesiliyor, parçalanıyor ve kasaba halkına geri gönderiliyordu. Maya, kasabın yardımcılığını üstlenmişti. Bu, yalnızca berbat değil, aynı zamanda çok ağır bir işti. Biraz güçlendikten sonra, kesimlerden sonra ortalığın temizlenmesi için su kovalarının ve ağır domuz etlerinin vagonlara taşınmasında ona yardım ediyordum. Bu işi esasen benim için yaptığını biliyordum. Et parçalarını ve domuz yağlarını *Pravda*'nın eski bir nüshasına sardıktan sonra kapitone ceketinin altına saklayarak dışarı kaçırabiliyordu. Akşamları, yorgunluktan bitkin bir halde dinlenme odasına geliyor, sobayı yakıyor ve benim için yemek yapıyordu. Et bitince haftalar boyu domuz yağıyla idare ediyorduk ya da domuz yağını patates, şeker ve sigarayla takas ediyorduk.

Pravda'nın bütün eski nüshalarını bir şekilde ortadan kaldırmadan önce, en son gelişmeleri büyük bir dikkatle inceliyordum. Şaşkınlığım büyüktü: Sovyetler Birliği, Tito Yugoslavya'sıyla barış yapmıştı ve Kruşçev'in başkanlığında bir heyet Canossa'yı* ziyaret etmişti. Maya'yla bunun anlamını tartışırken hiç duyulmamış bir şey oldu: Bir politik konferansta hazır bulunmaya davet edildik. Giden pek kimse yoktu; ama Maya ile ben nefesimizi tutmuş oturuyorduk en ön sıralarda. Moskova'dan bir konuşmacı bize doğrudan ifadelerle Kremlin'in yeni çizgisini net bir şekilde izah etti:

* Kuzey İtalya'da dinsel anlamı olan, tarihi bir kasaba. (ç.n.)

"İnsanın hatalarını kabul etmesi" dedi konuşmanın bir yerinde, "bir güçlülük işaretidir. Hataları gizlemek ise zayıflık belirtisi. Ülkemizin, hükümetimizin gücüne inanıyorum ve Tito'ya gidip özür dileme cesareti gösteren bu insanlarla gurur duyuyorum. Bin dereden su getirmenin hiç anlamı yok. Bu ülkeye karşı hatalar yaptığımızı, utanç verici hatalar yaptığımızı kabul etmek zorundayız. Bunu kabul etmek kolay değildi ve epeyce zaman aldı. Ama sonunda kabul ettik. Büyük Sovyetler Birliği, küçük Yugoslavya'nın ayağına gitti. Ve ben, burada başım dik bir bir şekilde şunu söyleyebiliyorum: Evet, hata yaptık. Birçok alanda ciddi hatalar yaptık; fakat bizim onları kabul edip düzeltmeye cesaretimiz var. Yeniden hatalar yapacağız; ama inanıyorum ki bizim büyük ülkemiz o hataları da düzeltecek kadar güçlü olmaya devam edecektir."

Kampta güya bir politik görevli vardı. O zamana kadar onunla temas kurmaktan sürekli kaçınmıştım; fakat bu konferanstan sonra ona davam hakkındaki tavsiyelerini sormaya karar verdim. Moskova'ya, tahliyemi talep eden bir mektup yazdım. Mektubu göndermeden önce tepkisini öğrenmek istedim. Beni kibarca kabul etti; fakat kısa sürede net bir şekilde anlaşıldı ki politika hakkında kesinlikle hiçbir şey bilmiyordu ve dahası, bu konuya en ufak bir ilgi de göstermiyordu. Ben bile bir mahkûm olarak onun ülkesi hakkında bildiklerinden daha fazlasını biliyordum, bırakın dünya hakkında bildiklerini. Hafifçe utandı ve bu konuda herhangi bir yardımı olamayacağını samimiyetle kabul etti, ardından da konuşmayı kendisi açısından daha önemli bir konuya çekti: Yakındaki bir erkek kampından bir "Kültür Müfrezesi" bize ziyarete geldiğinde bir dans partisi organize etmek istiyordu. Aynı gün talebimi Moskova'ya postaladım.

Erkekler kampının kampımıza yapacağı ziyaret haftalarca konuşuldu. O gün yaklaştıkça elbiseler ödünç alınıp verildi, en fazla talep edilen şey ruj oldu. Kâğıttan bigudiler başlardan eksilmedi ve tuvaletler saatlerce meşgul edildi. Kızlar ekmek ve şeker biriktirip, erkek konuklarına sandviç ve çay ikram edebilmek için ellerindeki son kuruşu bile hesapladılar. Yaşlı kadınlar bile havaya girmişlerdi ve besteci Prokofiev'in eski karısı, ünlü Madam Prokofiev'i onların arasında görünce bir hayli şaşırmıştım.

Önceleri tehlikeli Batılılarla herhangi bir bağlantı kurmakta gönülsüzdü. Fakat kısa süre sonra Fransızca konuşmanın; sev-

gili Paris'i ve Birleşik Devletler'e, Londra'ya seyahatları hakkında çene çalmanın, ünlü kocasıyla ve dünya çapındaki ünlü kişilerle yaşadığı büyüleyici hayatı anlatmanın cazibesine dayanamadı. Fransızca'sı mükemmeldi, İspanyolca'sı da öyle. Onun İspanya'da doğduğuna ve Paris'te yaşayan annesinin İspanyol olduğuna inanıyordum. Evlenmiş, yetişkin ve Sovyetler Birliği'nde başarılı olmuş iki oğlu vardı. Bana gösterdiği fotoğrafta, ikisi de son derece yakışıklı gençlerdi. Annelerine paket gönderiyor ve onunla bağlantıyı koruyorlardı.

Prokofieva, o zaman bile son derece hoş bir kadındı, ellilerindeydi; kamp hayatının yedinci yılını tamamlamıştı. Gençliğinde çok güzel bir kadın olmalıydı. Küçük, biçimli, zarif el ve ayakları vardı. Kömür karası saçları hâlâ gürdü. Pürüzsüz ve yuvarlak yüzündeki iri siyah gözleri ona, bir genç kızın canlılığını ve ateşliliğini veriyordu. Yedi yıl az zaman değildi ve onun bu görünüşüne hayret ediyordum.

Minnetle gülümsedi. "Parçalanmamak için çok gayret sarf ettim. O koşullarda bu çok zordu. Fakat şimdi de zor bir sorunla karşı karşıyayım. Acaba bana yardımcı olabilir misin?" Göz ucuyla çevresine bakındı, bizi dinleyen biri var mı diye, sonra fısıltıyla devam etti: "Sırtüstü uyuyabiliyor musun?"

"Tabii ki" diye cevapladım. "Her pozisyonda uyuyabilirim, gerekirse ayakta bile. Neden?"

"Ne kadar şanslısın! Bunun nasıl yapılabildiğini bana öğretmeni istesem çok şey mi istemiş olurum? Hayatım boyunca hep sağ tarafıma yatarak uyudum ve fark ettim ki o tarafımda buruşuklarla uyanıyorum her seferinde. Ve yaşlandıkça da bu buruşukluklar kalıcı bir hal alıyor. Kendimi sırtüstü uyumaya zorlamam gerekiyor kesinlikle. Bana yardımcı olabilir misin?"

Prokofieva çok entelektüel birisi değildi; ama kültürlü bir sosyal çevreyle sarılıydı. Anlattığına göre tutuklanmasına ve casusluktan mahkûm olmasına yol açan, Birleşik Devletler Büyükelçisi Steinhardt'la bağlantısı olmuştu. Prokofiev, 1953'te yüksek Sovyet madalyasıyla gömüldüğü zaman o, Abes'teydi.

O büyük gün geldi. Maya olanaklarımızı bir araya getirdi ve ziyaretçiler için sandviçler hazırladı. Saçlarını kıvırcık yapmıştı ve kızların çoğunun kamp kantininde bulunan ucuz malzemeyle kendilerine dikip işten sonra giydikleri o ucube elbiselerden birini giymişti. Madam Prokofiev de benzer bir şekilde giyinmiş ve

en iyi görünümünü kazanmaya çalışmıştı. Ben ise tipik bir züppelikle yıpranmış, çekmiş, rengi atmış iş giysilerimi ve *Telegreka* denen "palto"yu ya da kısa kapitone ceketi giymiştim.

"Kültürel Baraka"daki gösteriye üçümüz birlikte gittik. Sıraları düzenleyen Maya, bize "orkestra"nın hemen önünde, ilk sırada yer ayarlamıştı. Kızların çoğu ana giriş kapısının önüne, erkeklerin gelişini görmeye gitmişti; böylece programda sözü edilmeyen etkinliklerden birini seçmiş olacaklardı.

Sonunda merakla beklenen kıymetli konuklar içeri girdi. Etrafları askerlerle sarılıydı, arkalarından heyecanlı bir kadın gürühu izliyordu onları. Gri-siyah mahkûm giysileri içindeki, yaklaşık yirmi beş kadar pejmürde görünümlü erkek mahkûm; solgun, sefil, hastalıklı. Hepsi de açlık sınırında görünüyordu. Çukura kaçmış, kocaman, yanan gözler ve kararmış suratlar...

Sanatçılar yerlerini aldı. Müzisyenler sahnenin alt kısmına oturdular. Aktörler, şarkıcılar, dansörler ise perdenin arkasında yerlerini aldılar. Birdenbire Madam Prokofiev yerinden sıçradı. "Sergey Sergeyevich! Sizi burada görmek ne güzel! Nerelerdeydiniz? Sizi görmeyeli asırlar oluyor."

Seslendiği, doğrudan önümüzdeki grilikte bulunan, orta yaşlarda, orta boylu; zayıf, sarı, yorgun yüzünde uzun süredir hapishanede bulunduğunu belli eden çizgiler bulunan bir adamdı. Gerçi kendisine uzanan eli tutup öptüğü zaman gözleri hayat ve neşe doluydu.

"*Madame*" dedi mükemmel bir aksan ve büyük bir ağır başlılıkla, "*enchanté de vous voir ici...* Sizi görmek ne güzel bir şey, gerçi burada görmek değil elbette. Ne desek boş. Beni affedin. Fakat eski bir dosta rastlamak gerçekten güzel bir şey ve bu nerede olursa olsun insanı gururlandırıyor, hatta belki daha da fazla. İyi görünüyorsunuz, sevindim."

"Teşekkür ederim sevgili Sergey Sergeyevich. İzin verirseniz size arkadaşlarımı tanıştırayım: Maya, Erica... Bu da büyük Zhdanov, bizim Moskova'daki en ünlü piyanistimiz."

"Ne korkunç bir şey olmalı sizin için burada olmak" diye bir şeyler geveledim aptalca, bir piyaniste bir çalışma kampında rastlandığında ne diyeceğimi bilemediğimden.

"Tersine" diye cevapladı neşeyle, "her şey çok daha kolay. Şimdi piyanomu yanımda taşıyorum." Boynundaki akordionu işaret

* Fr.: Sizi burada göndüğüme sevindim. (ç.n.)

etti ve çalma pozisyonu aldı. "Özür dilerim, lütfen" diye devam etti en iyi ruh haliyle. "Şimdi size arkamı dönmek zorundayım. Sanırım gösteri başlıyor ve ben de iyi bir pozisyonda olmalıyım. Fakat arada konuşacak zamanı buluruz ve ben Batı'daki kültürel gelişmeleri sizden dinlemeyi çok isterim. Savaştan bu yana biraz tecrit bir durumdayız ve neler kaçırdığımı merak ediyorum. Bunları dinlemekten çok memnun olacağım."

Zhdanov ve diğer müzisyenler ilk gösteri için hazırlanırken ben de onun ricasını yerine getirmek için beynimi yokladım. Birden çok az şey bildiğimi fark ettim ve bu son derece kültürlü adam için değerli olabilecek ne kadar yüzeysel ve hatalı şey varsa derleyip toparlamaya çalıştım. Aslında kısa sürede fark ettim ki yaşadığım ülkelerin entelektüel ve sanatsal hayatına dair bildiklerimden çok daha fazlasını biliyordu; bu ülkelerde hiçbir zaman bulunmamasına ve son sekiz yılını Kuzey Kutbu'ndaki bir çalışma kampında geçirmesine rağmen. Bu gösteri sırasında yaptığımız küçük sohbet sayesinde ondan giderek daha fazla etkilendim, tabii ki o da benden gittikçe ve gittikçe daha fazla hayal kırıklığına uğradı. Ama bunu hiçbir şekilde belli etmedi, müthiş espri duygusuyla olağanüstü bilgisi bir araya gelince benim çok seyrek rastlanan, en hoş arkadaşım oldu.

Program değişik ve ilginçti. Hem klasik müzik hem de popüler şarkılar çok güzel çalındı. Seçkin bir koroydu; onların güçlü, harika sesleri dinleyicilerin kalbini parçaladı. Bunu, o sırada Zhdanov'un kulağına fısıldamam üzerine hoşnutlukla gülümsedi. "Evet, aralarında çok iyi birkaç şarkıcımız var. Ön sırada, solda bulunan, uzun boylu, koyu siyah saçlı adamı görüyor musunuz? O Nikolaiev'dir, Leningrad'dan büyük tenorumuz. Harika bir sestir. Dinleyin. Onun hemen yanındaki de Michailov. Büyüktür."

"Sağ kenardaki harika bas kimdir? Şimdiye kadar işittiğim en harika, güçlü ses."

Zhdanov hafifçe şaşırmış, müstehzi bir ifadeyle baktı bana. "Şu uzun boylu, aptal görünüşlü olan mı? Tek bir nota bile bilmez, ses diye de bir şey yoktur onda. Onu geride tuttum. Sadece düşük sesleri çıkarabilir, işittiğiniz ses bu. Onun yapabildiği bir tek budur. Her Rus korosunda bir adamın bunu yaptığını bilmiyor musunuz? Herkesin bildiği bir şeydir bu. Hiçbir zaman opera sanatçısı olmamıştır, sesine bir ahenk vermesi mümkün değildir."

Bundan sonra cahilliğimi kendime saklamaya karar verdim ve vahşi Rus folk şarkılarını sessizce dinledim. Kabarık pantolonuyla renkli geleneksel kıyafeti içindeki egzotik bir Türkmen, herkesi güldüren ve kıvraklığına hayran bırakan neşeli bir dans yaptı. Akşamın en ilgi çekici gösterisi, Puşkin'in Balıkçı ve Altın Balık hakkındaki ünlü masalının bir kukla gösterisiyle sunulmasıydı. Mahkûmların nasıl olup da bu kuklaları yaptıkları, ilkel ama sanatkârane bu minyatür sahneyi nasıl kurdukları bir sırdı. Gösteri de olabilecek en yüksek düzeydeydi. Seyirciler soluk almadan izlediler.

"Bu Kondratchenko'yu daha önce duymuş olmalısınız. Bizim Kievli en iyi kuklacımızdır" dedi Zhdanov, hafifçe sarışın adam alkışlayanları selamlarken. "Onunla tanışmak ister misiniz? Gerçek bir sanatçıdır. Ona sahip olduğumuz için şanslıyız ve ülke de onu kaybettiği için daha yoksul tabii ki." Bu, piyanistten işittiğim tek acı sözdü. Çoğunlukla, sert yorumlar yapmak yerine yaşanan durumla eğlenmeyi tercih eder gibiydi.

Konuklarımıza çay ve sandviç ikram etmek üzere yemekhaneye gittik. Kondratchenko, Zhdanov ve şarkıcılardan biri, üçümüzle birlikte oturdu; bende ağzımı açacak cesaret kalmamıştı artık. Konuştukları dilin zerafetini görünce, kendi Rusça'mın ne kadar ilkel olduğunu anladım. Fakat o kısa akşam vakti kulaklarımı dört açıp mümkün olduğu kadar çok şey öğrenmeye çalışmaktan da geri kalmadım. Bu sohbet herhangi bir salonda yapılıyor olabilirdi. Tam anlamıyla kültürel bir sohbetti ve kamp koşullarımızdan, talihsizliklerimizden ya da neden burada bulunduğumuzdan hiçbir şekilde söz edilmemişti.

Biz konuşurken politik sorumlu, birkaç kızın yardımıyla sıra ve masaları kenarlara çekti ve pikabı çalıştırdı. "Haydi bakalım, dansa!" Dansa ilk kalkan da o oldu, hoş bir kızdan diğerine giderek onları dansa kaldırdı ve büyük bir zevkle dans etti. İyi bir dansçıydı ve danstan aldığı zevk bulaşıcıydı. Kısa süre sonra erkekler sıkıntılı hallerinden ve başlangıçtaki çekingenliklerinden kurtulup eğlenceye katıldılar. Diğer kamp görevlileri ve askerler de onları izledi. Tuvaletlerdeki buluşmalar bile harika bir şekilde yolunda gidiyordu. Askerler ve görevliler gözlerini, kulaklarını kapatmışlardı. Tek bir kötü olay olmadı ve o akşam, mükemmel bir uyum ve disiplin içinde sona erdi.

Yaz bitti, Abes yeniden karlara gömüldü. Çalışma asgariye indi. Hela Müfrezesi bile greve gitti, sonuç son derece olağanüstüydü. Normal şartlar altında bir hela, iyice dolup taşmadan asla temizlenmezdi. Kuzeyin mucizevi ikliminde hiç de anormal bir şey değildi bu. Deliklerden az çok donmuş dağlar yükselirdi, artık üzerlerine tünenemeyecek hale gelinceye kadar. "Afedersiniz" dedim dağlardan birine bir akşam vakti yanlışlıkla, yüznumaranın yarı karanlığında onu kızlardan biri sanarak. Bunun üzerine Maya öyle bir güldü ki kendini kaybedip hela deliklerinden birine düştü ve acıyla haykırdı: "Ayağım yaralandı. Kanıyor... Tanrım, böyle şey duymadım. Erica, gülmekten ölüyorum. Buradan çıkmama yardım et."

Oturaklar kısa süre sonra birbiri ardından tıkandı. Yalnızca biri kullanılacak durumda kalmıştı, o da iyice uzaktaydı. Sonunda o da tıkandı ve biz de girişteki köşeyi kullanmaya başladık.

Domuzlar, her şeyi yediğinden yine açlık çekmeye başlamıştık. Fiziğimizi korumak için Maya ile ben, kampın huzur içindeki beyazlıklarında yürüyüşe çıkıyorduk. Kimse karışmıyordu bize. Kimse bizi çalışmaya sevk etmiyordu. Bu yürüyüşlerden birinde, diğer barakadan bir Ukraynalıya rastladık. "Hey kızlar, bir gösteri seyretmek ister misiniz? Şu kokmuş Adanmış Rahibeleri yıkayacağız! Gelin, paranız boşa gitmez."

Üst ranzalarında bütün günlerini dua ederek geçiren Adanmış Rahibelerin çoğu barakaya girmişlerdi. Bunun üzerine, aşağı ranzalarda kalan kızlar onları çıkartmak için ricalarda bulunmuş, tehdit etmiş, sonunda da kamp komutanından yardım istemişlerdi. Kamp komutanı silahlı iki asker göndermiş ve Adanmış Rahibelere banyoya gitme emri vermişti. Biz vardığımızda uygulama yeni başlamıştı. Baraka öfkeli mırıltılarla arı kovanı gibi kaynıyordu. Üst ranzalara ürkmüş kuşlar gibi tünemiş, monoton bir şekilde dua eden Adanmış Rahibelere iki askerin kapıdan "*Davai, davai,* çabuk olun!" diye seslenmesi hiçbir etki yapmıyordu.

Kızlar lanetler savurdukça Adanmış Rahibeler daha yüksek sesle dua ediyor, birkaç saniyede bir iç çekiyorlardı: "Kurtar bizi Tanrım, koru bizi! Tanrım acı bize, güç ver! Oh Tanrım, sana güveniyoruz!"

"Tanrı'dan yardım istemeye kalkışmayın, sizi kokmuş fareler. Tanrı pis insanları sevmez! O sizin gibi kültürsüz değildir!"

"*Spaci, spaci, bozhe sokhrani!*"*

"Tanrı kurtarmayacak sizi. O bizi sizden kurtarsın! Tanrı'yı kızdırmayın, gidip yıkanın da Tanrı'nın yeryüzünü pisletmeyin."

"Neden onlarla konuşuyorsun, Marussja? Onlar riyakar, pis, cahil insanlar. Bırak da onları aşağı indirelim, dünyanın kaç bucak olduğunu gösterelim. Hadi kızlar, şu dindar domuzları kokmuş dua ranzalarından aşağı indirelim. Suyun altında dua etmeye devam etsinler. Hadi, *dyevushki!*"

Kızlar, Adanmış Rahibeleri aşağı çekmeye başladılar. Onlar ise kalıp gibi öyle duruyor; ama direnmiyorlardı, yalnızca dualarına hız vermişlerdi.

"Hadi Tyotya, seni vaftiz edeceğiz. Bundan zarar görecek değilsin, niye gevşemiyorsun ki."

"*Tchort*"**, ne ağırmış bu yaratıklar be. Kirlerinden dolayı bu kadar ağır olmalılar. Nadja, yardım et. Bu hayvan yerinden kıpırdamıyor."

"Şeytan alsın onları, bundan sonra kendim de yıkanmalıyım. Leş gibi kokuyorlar. Onları iyice bir suya tutmalıyız."

"Kızaklar hazır mı? Ben birini indirdim. Hadi temiz havaya çıkaralım şunları!"

Yaklaşık yirmi kadar Adanmış Rahibe şimdi yerde yatmaktaydı, kollarını göğüslerinde çaprazlamış bir vaziyette. Kalkmayı ya da üzerlerine yağan hakaretlere cevap vermeyi reddediyorlardı. Martir olmaya hazır bir şekilde, öylece yatmaktaydılar. Kızlar, onları ayaklarından tutup karlara sürükledikten sonra iki küçük kızağa un çuvalları gibi tepeleme yığdılar. Hâlâ hiçbir protestoda bulunmuyorlardı. Kızlar bir zafer havasında kızakları kampın hamamına çektiler, ıslık çalıp bağırıyorlardı: "Yol açın, yol açın! Bu kirli paçavraları dezenfekte edeceğiz!" "Keseleme müfrezesi geliyor!" "Rahibeler, satılık rahibeler, yok mu alan?" Kampın yarısı bu tuhaf kafileye katılmıştı. İki asker biraz şaşkınca kafilenin yan taraflarında koşuyordu. Bir işe yaradıkları da yoktu zaten.

Hamama vardık. Hizmetkârlar küvet ve kovalarla, ellerinde kocaman fırçalarla (Yahu nereden gelmişti bunlar?) beklemekteydiler. Rahibeler içeri sürüklendiler ve kızlar elbiselerini çıkarmaya giriştiler. O anda birdenbire o pasif, sessiz kurbanlar kendilerini savunmaya başladılar. Bağırıyor, tırmalıyor, ısırıyor; dinleri,

* Rus.: Koru, koru bizi ya Rabbi. (ç.n.)

** İbr.: Hay şeytan. (ç.n.)

değerli paçavraları için mücadele ediyorlardı. Onlar, saçlarını bile örtülmesi gereken edep yerleri olarak düşünür ve kapatırlardı. Şimdi ise çırılçıplaktılar, bütün edep yerleri ortadaydı. Acılı feryatlarıyla çınlıyordu her yer. "Koru bizi Tanrım, kurtar bizi şeytanlardan, şeytanlardan, şeytanlardan! Siz şeytansınız, merhameti bizim üstümüze olan Tanrı'ya karşı günah işlemeyin, Büyük Kurtarıcı, şeytanın bizi almasına izin verme! Bize güç ver ey en büyük koruyucu Tanrı! İmdat, imdat!"

"O salak paçavralarınızı geri alacaksınız, yıkanıp dezenfekte edildikten sonra. Bırakın didişmeyi, sizi budalalar!" Kızlar, rahibe kadınları zapt edip elbiselerini çıkartmak için epeyce uğraştılar. İçlerinden biri çıplak halde karlara kaçtı. On kız arkasından koştu. Fakat Adanmış Rahibe daha hızlıydı, kadın aklını kaçırmış gibiydi. Solmuş saçlarını yolarak, karların içinde çıplak ayak koştu. Ürkmüş askerlerin ve bütün kampın gözü önünde komutanın barakasına yöneldi, çığlıkları dondurucu havada yankılanıyordu: "Şeytan, şeytan peşimde. İmdat, kurtarın beni. Şeytan beni kaçıracak!" Kamp komutanı ve birkaç subay koşarak geldiler. Onu o vaziyette görünce utandılar ve ne olup bittiğini anlayamadılar. Sonunda Adanmış Rahibe, kızlar tarafından yakalandı ve kesleme işlemlerinin başladığı hamama geri getirildi. Islak yerde yatan kadınların, üstlerine bir kova sıcak su döküldüğünde yalnızca birkaç saniye öylece durup sonra da feryat figan bağırlamaları korkunç bir sahneydi. İnsan bu sesleri duyunca birisi boğazlanıyor sanabilirdi. Bu işkenceye dayanmak için insanın çok sağlam sinirlere sahip olması gerekirdi.

Artık temizlendiklerine kanaat getirilince onlara, kendi elbiseleri yıkanıp kuruyuncaya kadar kamp giysileri teslim edildi ve gitmelerine izin verildi. Kendi ayaklarıyla yürüyerek, sessizce, ezik bir halde barakalarına döndüler.

Moskova

Eylül ayının ortalarında yeniden çağrıldım: "Volak, Erica, 58. Maddeden on beş yıla mahkûm, değil mi? *Davai*, yola çıkmaya hazırlan." Yine arkadaşlardan gözyaşları içinde ayrılmak, yine umut ve korku.

"Biliyorum, bu sefer bırakacaklar seni" diye bağırdı Maya. "Bizi unutma lütfen. Annemi ararsın, değil mi? Kruşçev'e mektup yazdım. Onu benim için dışarı çıkarır mısın? Lütfen, lütfen, yap bunu."

Yanımda mesajlarla, baş kısmında tam adresi yazılmış Kruşçev'e mektupla oradan ayrıldım.

Rahat bir hücrede kendi başıma, dört gün dört gece süren aynı yolculuk. Moskova'nın merkezine giden hapishane arabasında

aynı sarsıntı; aynı Lubyanka Hapishanesi. Üstüm aranırken, bir doktor, muhtemelen benimle birlikte gönderilmiş bir sağlık dosyasıyla çıkageldi. Kadın doktor, beni tepeden tırnağa muayene etti, uzun uzun sorular sordu ve özel bir diyet yazdı. Kruşçev'e yazılan mektup yakalandı, ayrıntılı bir şekilde sorgulandım. İhtar edildim; ama cezalandırılmadım ve sonunda sağ salim hücreme geldim. Aynı aydınlık, temiz hücre, aynı sessiz ama kibar muhafızlar, aynı dost kütüphaneci. Akşam yemeği şahaneydi: kremalı çorba ve bir parça beyaz ekmek. Beş yıldır görmediğim bir şey. Büyük bir mutlulukla ertesi günü özleyerek gece 10'da yattım.

Ertesi günü özlemek... Bu yeni bir düşünceydi. Beş yıldır ertesi günlerden ödüm kopmuştu. Gözümü açtığım an neyle yüz yüze geleceğimi bilirdim. Birdenbire bir şeyleri arar olmuştum, tarif edilemeyen bir şeyleri. Yoksa sadece kahvaltı mı? Hayır, daha fazla bir şey. İyi ya da kötü, bu sefer kaderim belirlenecekti. Burada, Moskova'da bir şeylere karar verileceğine inanıyordum. Herhangi bir illüzyona kapılmayı kendime yasakladım, en kötü ihtimale hazırlandım, ferah fahur uykuya daldım.

"Günaydın, lütfen oturun" dedi zayıf, esmer sorgu görevlisi, ertesi sabah tam saat 10'da odasına girdiğimde. Julia'nın falında geçen iyilik meleğim sarışın adama bakındım; fakat ikimizden başkası yoktu. "Belki de mikrofonun arkasında oturuyordur" diye düşünüp dikkatimi düşmanımın üstünde topladım. Koyu renk kruvaze ceketiyle ve klasik tarzda bağlanmış kravatıyla kusursuz görünüyordu. Bu son derece entelektüel ve genç adam oldukça rahat bir görüntü veriyordu. Fakat davranışlarında dostluktan ya da rahatlıktan eser yoktu. Burada iş için bulunduğumu, onun da bu işi yürütmekte olduğunu anladım. Onun gösterdiği, masanın önündeki sandalyeye oturup bekledim.

"Adım Gorbunov" dediğinde şaşırdım. Sorgu görevlisi kendini önceden asla tanıtmazdı. "Sizin davanıza bakmakla görevlendirildim. Nasıldır Rusça'nız? Tercüman ister misiniz?"

"Hayır, teşekkürler" dedim, Karlshorts Hapishanesi'ndeki Büyük Petro'nun tercümanı Zehir'i hatırlayıp ürpererek.

"Yeterli ölçüde bilmeniz yetmez. Ben her kelimeyi, her ayrıntıyı mükemmel bir şekilde anlamanızı istiyorum. Belki bir tercüman çağırsam daha iyi olacak."

"Lütfen çağırmayın" dedim. "Bir başkası tarafından yanlış tercüme edilmektense kendi kelimelerimle ifade etmeyi tercih ede-

rim. Deneyimlerimden söz ediyorum. Ayrıca, benim için iyi bir Rusça sınavı anlamına da gelecektir bu." Deneylerimden, birinin yalnızken bir başkasının huzurunda olduğundan çok daha fazla anlayışlı olabildiğini bildiğimi söylemedim ona.

"Peki. Nasıl olduğunu göreceğiz bakalım. Lütfen, tam olarak anlamadığınızda bana sorun. Fakat okumanız nasıl? Rusça'yı akıcı bir şekilde okuyabiliyor musunuz?"

"Konuştuğumdan daha iyi okuyabilirim. Kitaplardan öğrendim."

"Fakat el yazısına ne diyorsunuz? Harfler farklıdır. Bu harfleri biliyor musunuz?" Gorbunov felaket titizdi.

"Bakın" diyerek, birkaç kelime karaladığı bir kâğıt parçasını elime tutuşturdu.

"Rusça çok karmaşık bir dildir" diye okudum. "Daha sonra gelip tamamen hâkim olmadığınız bir dil yüzünden yanlış yönlendirildiğinizi ve aldatıldığınızı iddia etmenizi istemem." Yazısı çok açık ve okunaklıydı.

"Güzel okudunuz" dedi. "Fakat anladınız mı?"

"Tabii ki, hiç de zor değil. Bana güvenmediğinizi ifade etmişsiniz."

"*Tak.* İlk sınavı geçtiniz. Artık başlayabiliriz." Masasına gidip oturdu. "Neden burada olduğunuzu biliyor musunuz?"

"Nasıl bilebilirim ki? Bir mahkûma ileriye dönük hiçbir şey söylenmezken? Bir hayvan gibi oradan oraya dolaştırılır dursunuz: 'Gel! Git! Dur!' Bu duruma alışır ve artık bir şey sormaz olursunuz."

"Bu durumu değiştiriyor ve size niçin burada olduğunuzu söylüyorum. Sizi Moskova'ya davanızı yeniden açmak üzere getirdik. Hakkınızdaki karar iptal edildi." Gorbunov dikkatle bana bakıyordu.

İşte belirleyici bir an –bir kelime daha ve kaderimde büyük bir değişiklik; bir dakika sonra özgür olabilirim– ya da ölümden de beteri. Fakat beş yıllık deneyimim beni durdurdu, en ufak bir tepki göstermedim. Kibarca onun devam etmesini bekledim; fakat sessizliğini koruyunca konuştum: "Bir soru sormama izin verir misiniz?"

"Lütfen" dedi, aynı duygudan uzak tavrıyla.

"Hakkımdaki karar neden iptal edildi?"

"Politik davaların yeniden gözden geçirilmesi rutin işlemleri sırasında sizin dosyanız da ele alındı ve netlik olmadığı görüldü. Her şeyin yerli yerinde olmadığı kuşkusu doğdu ve hakkınızdaki kararın iptal edilip davanızın yeniden ele alınmasına karar verildi."

"Bu, davamın üçüncü kez ele alınması olacak. Bu da sona erince artık bu dosyadaki kâğıtlarla Kremlin'i ısıtırsınız."

"Belgelerimizi asla imha etmeyiz."

"Onları nerede muhafaza ettiğinizi hayal bile edemiyorum! Fakat benim esas ilgilendiğim dosyalar değil. Ben kendimle ilgileniyorum. 3 numarayı da bitirdiğinizde bana ne olacak?"

"Eğer masum olduğunuz anlaşılırsa serbest bırakılacaksınız. Yok, eğer suçlu ya da kısmen suçlu bulunursanız yeni baştan yargılanacak ve yeniden ceza alacaksınız."

"O zaman sorun yok" dedim; "Serbest bırakılacağım."

"Gerçeklere dayanmalıyız" dedi Gorbunov, ruhsuzca.

"Son bir şey" dedim. "İlk soruşturma iki yıl sürdü, ikincisi ise dört ay. Bu sonuncusu hakkındaki tahmininiz nedir?"

"Bu konuda henüz bir şey söyleyemem" diye cevapladı Gorbunov, "fakat iki yıl sürmeyeceğine söz verebilirim. Eğer başka sorunuz yoksa başlayalım. Suçlamayı biliyorsunuz: SSCB ceza yasasının 58. Maddesinin 4, 6, 10 (I ve II) ve 11. maddelerini ihlal etmekle itham ediliyorsunuz. Bu hükümleri size tek tek göstereceğim, ifadenizi alacağım. Hem soruları hem de bu sorular karşısındaki ifadelerinizi yazacağım. Sonunda bunları okuyup imzalayacaksınız. Her şey açık mı?"

"Açık" diyerek iç çektim; Dişsiz, Büyük Petro, Burun Kazıcı, Frankeştayn, Korkunç İvan ve Caraway'la geçen sonsuz gecelerin korkunçluğunu düşünerek. İçten içe itidalimi kaybetmeye başlamıştım. Beynimin neredeyse sinir uçlarına kadar karıncalandığını, bir umutsuzluk duygusunun bütün bedenimi sardığını, umutsuzluk ve hayal kırıklığının ardından şiddetli bir öfkenin yükselmekte olduğunu hissediyordum. Hayır! Buna dayanamam, buna yeniden dayanamam. Her şeyin yeniden başlamasına dayanmam imkânsız! Bu çile başlamadan önce teslim olmaya, onunla yüz yüze gelmeden ölmeye hazırdım.

Son anda kendime hâkim oldum, dişlerimi sıkıp sandalyeye sağlamca yerleştim. Henüz ölmemiştim ve insan yaşadığı sürece mücadele ederdi. Son bir çaba ve sonra, belki huzur. Şu ya da bu

yoldan... Hazırım Bay Gorbunov. Biraz daha gayret, az sonra öğle yemeği vakti olmalı.

İçimde geçen bu küçük çatışmayı en ufak bir şekilde belli etmedim ve Gorbunov, enerjik bir şekilde işe girişti: "Soru 1: Sanık hakkındaki iddianameye göre... Okuyorum: 'Yukarıda adı geçen sanık, ABD hesabına Sovyetler Birliği'ne karşı casusluk suçundan suçlu bulunmuştur.' Doğru mu, yanlış mı?"

"Yanlış" dedim hiçbir duygu belirtisi göstermeden.

"Doğru olan?"

"Doğru olan, Birleşik Devletler ya da herhangi bir devlet adına Sovyetler Birliği'ne karşı hiçbir zaman casusluk suçu işlemediğimdir."

"Delillerle ortaya konan olayları inkâr mı ediyorsunuz?"

"Hayır" dedim, "olayların çoğu doğru, yalnızca eylemlerimin ve niyetlerimin yorumları ve ortaya konuşları uydurma."

"Uydurma mı?" Gorbunov, kaşlarını kaldırarak bana baktı.

"Yanlış yorumlanmış demek istedim" diye doğruladım çabucak. "Ayrıca bir sürü olay belirtilmemiştir ve ihmaller yoluyla olayı çarpıtmak çok kolaydır. Tüm ifadeler benim casusluk yaptığım öncülüne dayandırılmıştır. Bu öncül yanlıştır ve bu yüzden de bütün ifadeler ve sözde deliller yanlıştır."

"Açıklayın ayrıntıları, size göre tam gerçek nedir?"

Açıkladım, kesin ve sınayıcı sorularla sürekli sözüm kesilerek de olsa. Sorgucumun parlak bir beyne sahip olduğu belliydi: çabuk, keskin ve daima tam hedefi vuran. Anında anladım ki onun aklı benimkinden çok üstündü ve bunu ortaya koymaktan son derece hoşlanıyordu. Tamamen samimiydim ve o, beni çelmelemekte, çelişkilerimi yakalamakta ya da mantık hatalarımı göstermekte kararlıydı. Bu son derece yorucu düello sona erince sandalyemde gevşeyip rahat bir nefes aldım. Birinci soru bitmişti ve beş yıldır ilk kez görüşlerimi ortaya koymama izin verilmişti. Gorbunov, ben dinlenirken notlar almaya devam etti. En kötüsü bitti, diye düşündüm.

Ne kadar yanılmışım! Bu daha başlangıçtı. Sonunda o da sandalyesine yaslandı, kalemini masaya koydu ve doğrudan gözlerimin içine baktı. "Eğer bu doğruysa" dedi soğuk bir şekilde, "bunu neden beş yıl, dört yıl, üç yıl önce söylemediniz?"

"Söyledim" dedim, bezgince.

"Dosyanızı, bütün ifade tutanaklarını okudum. Böyle bir beyan yok. Nasıl olur?"

"Hiçbir zaman yazmadılar."

"Niçin?"

"Kimse inanmadı bana. İki buçuk yıl boyunca anlatmaya çalıştım; fakat sorgucular 'yalanları' yazmayacaklarını söylemekte ısrar ettiler. Sahte suçlamalarla mahkûm edilmemin sebebi budur."

"Ne var ki" diye devam etti Gorbunov kuru bir şekilde, masasındaki kâğıtları karıştırırken, "size ait bir ifade buldum, kendi kelimelerinizle. Bir itiraf tutanağı, bakın: 'Ben bir Amerikan ajanıyım.' Böyle söylüyor ve casusluk faaliyetlerinin ayrıntılarını sıralayarak devam ediyor. Bu ifadeyi hatırlıyor musunuz?"

"Hatırlıyorum. Ama imzalamadığımı da hatırlıyorum."

"Bu doğru. Rusça çevirisi imzalanmamış; ama Almanca orijinali imzalı."

"Evet. Birkaç gün sonra ifademi geri aldım, bu yüzden de çeviri metni imzalamayı reddettim" diye hızlı hızlı konuştum, onun kâğıtlara yeniden daldığını görünce. "İfademi geri aldığımı beyan eden belgeyi boşuna aramayın, bulamazsınız. Sorgucum bunu yazılı hale getirmeyi reddetti. Unutmayın, 'yalanlar' asla yazılmazdı."

Gorbunov bana gizemli bir bakış fırlattı, sonra da beni işitmemiş gibi devam etti: "Bu ifadeniz doğru mu, yanlış mı?"

"Yanlış."

"Eğer yanlışsa neden böyle bir beyanda bulundunuz?"

İşte tayin edici bir soru. Bu soruya ne cevap vereceğimi düşünüyordum. Kafam hızla çalışıyordu. Ne demeliydim? Ne kadarını söylemeliydim? Bildiklerimi açıklarsam ne olurdu? Hikâyemi anlatırsam beni asla evime, Batı'ya yollamazlardı. Tek şansım onları cahilliğime ikna edip tahliyemi sağlamaktı. Sorgunun amacının bu olduğu açıktı: hikâyenin ne kadarını bildiğimi öğrenmek. Cevap da açıktı: Söz konusu kötü muameleden, bilinen her türlü illegal metottan ne pahasına olursa olsun kaçınmalıydım.

"Hatırlamıyorum" dedim, "belki de yorgundum, tüm umudumu kaybetmiştim."

"Evet, devam edin." Gorbunov gözlerini benden ayırmıyordu.

"Demek istediğim, gerçekten anlamsızdı. Kimse bana inanmıyordu, artık bitsin istedim. Sandım ki..."

"Sandınız! Bitsin istediniz! Böylece Amerikan ajanı olduğunuzu söylediniz. Ölümle cezalandırılabilecek bir suç. Aman ne mantıklı." Gülmüyordu.

"Bunu fark ettiğim zaman ifademi geri aldım. Ama işe yaramadı. Hiçbir işe yaramadı..."

"İki buçuk yıl boyunca sorgulandınız, suçlandınız ve bireysel casusluğun yanı sıra birçok şeyden suçlu bulundunuz. Bu kâğıtların hiçbir yerinde kendinizi savunan bir şey yok, suçlamaları nakzeden hiçbir şey yok, suçlu olmadığınızı gösteren bir şey yok. Ve şimdi de gelmiş burada masum olduğunuzu iddia ediyorsunuz. Bunu bana açıklayın!"

Gorbunov sesini yükseltmişti.

"Anlamıyorsunuz" dedim umutsuzlukla. "İki buçuk yıl boyunca denedim. Mümkün değildi."

"Neden?"

"Size anlatamıyorum, Rusça'm yetersiz. Atmosfer sanırım."

"Atmosfer! Siz budala değilsiniz, beni de aptal yerine koymayın! Ne oldu sorgular sırasında? Sorguyu doğru bir şekilde yürüttüler mi? Ne oldu da bu belgelerde aleyhinize unsurlar yer aldı? Anlatın!"

"Gerçekten hatırlamıyorum, o kadar uzun zaman oldu ki. Hiç de hoş şeyler değildi, hepsi bu. Bu konuda konuşmamayı tercih ediyorum."

"İşte bu kötü" dedi müthiş bir alaycılıkla, "çünkü bu konuda konuşmak zorundasınız. İki buçuk yıllık sorgunuz hakkındaki en küçük ayrıntıyı öğrenmek istiyorum. İsimler, zamanlar, kullanılan metotlar, tehditler, her şeyi, her şeyi! Başlayın!"

"Hayır" dedim zavallıca bir tavırla, zaman kazanmaya çalışarak, "lütfen, bana bunu yapmayın. Geçmişte kaldı, zor hatırlıyorum, neden yeniden yaşayayım ki? Biliyorsunuz bunun nasıl bir şey olduğunu. Hoş olmayan şeyler kolayca unutulur. Yeniden hatırlanmaz."

Gorbunov sandalyesinden sıçrayıp bana doğru geldi. Ellerini masaya koydu, öne doğru eğildi; doğrudan bana baktı. Alçak sesle konuşuyordu, yüzü ciddi ve samimiydi. "Özür dilerim Erica; fakat bu böyle olmamalı. Kesinlikle olmamalı. Neden kaçınıyorsun? Sen kaçınacak bir tip değilsin. Unutacak bir tip değilsin, hoş olmayan şeyleri anlatmaktan kaçınacak birisi de değilsin. On dakikadır boş laflar ederek konudan kaçmaya çalışıyorsun. İşin ucunu

bırakacak kadar aptal biri olmadığımı fark etmişsindir. Olayın ardında kuşkulu durumlar olduğunu anlamayacak kadar da budala değilim. Bilmek zorundayım. Bilmek hakkımız ve sen de bunu bana söylemek zorundasın."

"Eğer bunun gerçekliğinden şüpheliyseniz, neden *benim* söylememi istiyorsunuz?"

"Hikâyeni senden dinlemek zorundayız, senin kendi kelimelerinle ve mümkün olduğu kadar net bir şekilde. Başla."

"Hayır!" dedim ve ona bütün hikâyeyi anlattım.

Önce duraklayarak konuşuyordum, ayrıntıları unutmuş gibi yapıyordum. Gorbunov yeniden masasına döndü, sürekli sorularla yine araya girip duruyordu. O benim hikâyemden kuşku duydukça ben daha fazlasını, daha fazlasını anlatıyor, gittikçe daha hızlı konuşuyordum. Önyargılarımı rüzgâra savurmuş, mantığımı susturmuştum. Büyük bir öfke içinde kendi kendime konuşuyordum, hoşuma gidiyordu bu.

"Dur!" dedi Gorbunov aniden, yeniden bana doğru geldi. "Yalan söylüyorsun. Uyduruyorsun bunları!"

Artık kimse tutamazdı beni. Sürekli konuşmaktaydım; ama daha sakin, daha net, suçlamaktan çok açıklayan bir tarzda. Gorbunov hiç araya girmedi. Sandalyesine yaslandı ve beni sessizce inceledi. Bir süre sonra gözlerini indirdi, başı biraz daha öne eğildi, bir kalemle oynamaya başladı. Ne düşünüyordu?

Bitmişti anlatacaklarım. Büyük bir sessizlik çökmüştü odaya ve düşüncelerimi toplamam için zamanım vardı. Ne yapmıştım ben? Kuşkusuz kendi ellerimle kendi mezarımı kazmıştım ve artık yakınmak için çok geçti. İşin ucunu kaçırmış, öylece bakıyordum sessiz sorgucuma. Sırtı bana dönüktü, pencereden dışarı bakıyordu. Onun nereye baktığını ve kısa süre sonra nerede öğle yemeği yiyeceğini merak ediyordum.

Sonunda konuşmaya başladığında hâlâ bana bakmıyordu. Benden çok kendisiyle konuşur gibiydi. "Ne korkunç" dedi donuk bir sesle. "Utanç verici. Bunları duymuş olmayı istemezdim."

"Bana inanıyor musunuz?" diye sordum.

"Size inanıyorum."

"İyi" dedim usulca. "O zaman unutun gitsin. Geçmişte kaldı. Bana kalırsa gömülmeli, unutulmalı, artık yok. Bugünde yaşamayı tercih ederim."

Gorbunov bana dönüp yaklaştı. Birkaç saniye baktı, gerçekten umut içindeydim. Kâğıda geçmiş hiçbir şey yoktu henüz ve sadece ikimiz arasında kalabilirdi. Hâlâ bir kurtuluş umudu.

"Hayır Erica, üzgünüm; fakat bunu unutamayız ya da olmamış gibi davranamayız. Bunlar oldu ve bir daha asla olmayacağından emin olmalıyız. Şimdi bunları yazacağım, kelimesi kelimesine. Bana yine yardım etmek zorundasın. Bana tarih ver, zaman söyle, tüm ayrıntıları; çünkü not almadım. Seni yeniden tekrarlamak zorunda bıraktığım için üzgünüm; ama sahih olmalıyız. Sonra kontrol edip imzalarsın. *Tak.*"

"Hayır" dedim büyük bir inançla, "asla imzalamam."

"Demek doğru değil."

"Doğru."

"O zaman imzalayın."

İmzaladım elbette, ikinci ölüm emrimi imzaladığıma inanıyordum. Benden sonra Gorbunov da imzaladı. Sabahı kaçırmıştım. Salondaki ziyaretçi defterinin üstünde bulunan saat 12:01'i gösteriyordu.

Sorgu, yaklaşık on gün boyunca sabah akşam devam etti. Gorbunov aşırı titiz ve netlikten yana biriydi. Seleflerinin fantastik düzenlemelerinin, bir baş casusun büyüleyici serüvenlerinin üzerinden tek tek geçiyordu: "Gerçek mi, yalan mı? Belirtin!" Söylüyordum. İtiraz ediyor, beni yeniden ve yeniden çapraz sorgulamaya tabi tutuyor, yanlış söylediğimi ispatlamaya çalışıyordu. Ama ben sağlam bir zemindeydim. Sonuçta söylediklerim gerçekti, bunun üzerine kelime kelime hepsini yazıyordu.

"Sovyetler Birliği'ne Karşı Propaganda ve Ajitasyon" suçlamasına gelinceye kadar her şey yolunda gitti. Ne cevap vereceğime karar vermeye çalışırken hücremde azap dolu saatler geçirdim. "Kısmen suçlu" olduğum düşüncesi takılmıştı kafama; ama bu, yeni bir yargılanma ve mahkûmiyet demekti. Dürüst olmak istiyordum; ama bunun bedeli bir başka uzun ceza değil miydi? Dürüstlüğün bedelinin çok ağır olduğuna karar verdim. Herhangi bir suçu kabul etmemeliydim. Bir erkek kararlılığıyla kendimi "Yanlış!" demeye hazırladım. Bir kadın tutarsızlığıyla cevabım "Doğru!" oldu.

Bunu söylediğimi duyduğumda biraz olsun şaşırmamıştım bile. İçimdeki beyinsiz püritene hiç de yabancı değildim ve sonuçlarını çileci bir tarzda kabul etmiştim.

"Gerçek değil dediniz, değil mi?" dedi, başını kâğıtlardan kaldırıp.

"Hayır, gerçek dedim."

"Suçlamayı kabul ettiğinizi mi söylemek istiyorsunuz?"

"Suçu kabul ediyorum."

"Oh" dedi gerçek bir şaşkınlıkla; fakat yazmadı. "Anlıyorum, anlatın!"

"Neyi anlatayım? İfade çok net. Sovyetler Birliği'ni eleştirdim, hepsi bu."

"Bütünüyle Sovyetler Birliği'ni mi?"

"Elbette değil, sadece hoşlanmadığım şeyleri."

"Hoşlandığınız ve hoşlanmadığınız şeylerin ayrıntılarına girmeden size bir soru sormak istiyorum. Bu eleştirileri geliştirdiğiniz sırada Sovyetler Birliği'nde mi bulunuyordunuz?" Sesinde belirgin bir istihza vardı.

"Hayır" dedim derhal, alınarak. "Biliyorum. 'O zaman hiç görmediğiniz bir ülke hakkında nasıl oluyor da karar verebiliyorsunuz?' Muhtemelen hiç bulunmadığınız Birleşik Devletler'i eleştirmediğinizi söylemeyin bana. Her şeyden önce, ayda yaşamıyoruz; bu ülke hakkında birçok şey okudum ve duydum."

"Evet, tabii, Batı propaganda basınından."

"Üzgünüm, bilgilerimi komünist kaynaklardan, sizin gazetelerinizin tercüme edilmiş metinlerinden aldım çoğunlukla. Ve orada eleştirilecek epey malzeme vardı." Amacına ulaşmıştı. Ben deliydim.

"Peki o zaman, söyleyin bakalım ülkemizde nelerden hoşlanmadınız?" Gorbunov sandalyesine yaslandı. Yüzündeki gülümseme yok olmuştu ve belli ki söylediklerimi yazmak niyetinde değildi.

"Özgürlük olmayışı."

"Söyleyin, neler?"

"Konuşma, yazma, resim yapma, beste yapma, ne isterseniz onu yapma özgürlüğünün olmayışı. Bundan hoşlanmıyorum."

"Örnek verin."

"Oh, o kadar çok ki. Hepsini hatırlamam mümkün değil. Dur, Sostokoviç. 'Burjuva müziği' bestelemekle suçlanmıştı. Böyle aptalca bir şey düşünebiliyor musunuz? Aşağılayıcı, korkunç bir şey. Bunu duyduğum zaman çok gülmüştüm; ama sonra büyük bir öfkeye kapıldım. Bir besteciye nasıl beste yapacağını, bir res-

sama nasıl resim yapacağını söyleyebilir misiniz? Ressamları ele alalım, eminim Picasso hakkındaki hikâyeyi hatırlıyorsunuzdur. Basınınızda yıllar boyunca dekadanlığın, burjuvalığın, çarpıklığın; Batı'nın adi, sahte sanatçılığının prototipi olarak karalandı. Çok sayıda Sovyet ressamının bile başı derde girdi ondan etkilendikleri için. Ve sonra birdenbire, Picasso'nun Fransız Komünist Partisi'ne katıldığı Moskova'nın kulağına gitti. Picasso bir gecede halkın gerçek ve tek sanatçısı haline geliverdi! *Pravda*, yeni keşfedilmiş bu halk çocuğuna övgüler düzmekten geri kalmadı. Bu tür daha bir sürü örnek var; ama belki de hiç katılmadığım daha ciddi olaylar üzerinde durmalıyım. Dış politika, teorik tartışmalar gibi. Bu konularda söyleyeceğim çok şey var."

Gorbunov, tiradımı sakince dinledi. "Evet" dedi, pürüzsüz bir sesle, "söylediğiniz gibi olduğuna kuşkum yok. Fakat söyler misiniz, nerede belirttiniz bunu? Kime söylediniz?"

"Dinlemek isteyen herkese ya da belki dinlemek istemeyen herkese." Soruya şaşırmıştım.

"Konferans mı verdiniz? Eleştirilerinizi halk toplantılarında mı seslendirdiniz, radyoda ya da televizyonda mı konuştunuz?"

"Hayır, özel sohbetlerde."

"Kamuoyu önünde resmen ajitasyonda mı bulundunuz ya da halkı Sovyetler Birliği'ne karşı tahrik mi ettiniz? Bu ülkeye karşı düşmanca eylemler örgütlemek amacıyla Sovyetler Birliği'ne karşı bilerek iftirada mı bulundunuz? Bu hedefi gerçekleştirmek için bu ülke hakkında bilerek sahte ve yalan bir propagandaya mı giriştiniz?"

"Hayır. Bildiğim kadarıyla gerçeği söyledim. Asla açıkça eyleme geçme çağrısı yapmadım ya da organize etmedim."

"O zaman neden buna anti-Sovyet propaganda ve ajitasyon diyorsunuz? Bu sözlerin anlamı son derece açık. Bu konuda hiçbir şey yapmamışsınız. Siz Sovyetler Birliği'nin belli politikalarını eleştirmiş ve bunlara karşı çıkmışsınız. Sizinle bu konuda aynı fikirde olurum olmam; ama bu hakkınızı inkâr edemem. Şikâyetlerinizi özel ve bireysel bir şekilde ifade etmişsiniz. Bu, yasalar tarafından suç olarak görülen bir şey değildir. Anti-Sovyet propaganda ve ajitasyonla suçlanıyorsunuz. Soru şu: 'Doğru mu, yanlış mı?'Cevap 'Yanlış'. Böyle yazacağım."

Bir kere daha hikâyemde yanlış şeyler olmadığını ispatlama fırsatını ele geçirmiştim. Bir kere daha beklenen bir ikilemle karşı

karşıya kalmıştım ve tek mantıklı seçimim vardı. Eğer bir nebze serbest kalma şansım varsa er ya da geç şu kaçınılmaz soru sorulacaktı: Nereye gitmek istersin? Bir yandan Amerika ya da İngiltere talebimin, diğer yandan Doğu'da kalmanın muhtemel sonuçlarını dikkatle tarttıktan sonra harika bir uzlaşmaya vardım: Batı Almanya'daki ölmüş teyzemin yanına gönderilmeyi isteyecektim. Batı'ya gönderilme umudu olmadığını biliyordum. Fakat en azından, baş düşman Birleşik Devletler'i feryat figan isteyerek milyonda bir şansımı kaybetmek istemiyordum.

"Field'ın nerede olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu Gorbunov, güzel bir sabah.

"Hayır. Nasıl bilebilirim? Unutmayın, beş yıldır hapisteyim. Onun hakkında duyduğum son şey, altı yıl önce Prag'da ortadan kaybolduğu. Burada mı?"

"Hayır, bu ülkede değil. Ve serbest."

"Evinde mi?"

"Yeni evinde, Macaristan'da."

"Macaristan! Tanrı aşkına, ne işi var orada?" Yalnız şaşırmamış, sinirlenmiştim de.

"Oraya yerleşmek istedi, kendisi ve karısı." Gorbunov bir dakika kadar durakladı ve beni seyretti dikkatle. Sonra gözlerini benden ayırmadan devam etti: "Macaristan'da onların yanına gitmek ister misiniz? Eğer suçsuz bulunur ve serbest bırakılma şansı elde ederseniz, Macaristan'a yollanmayı ister misiniz?"

"Hayır!"

"Bunu büyük bir inançla söylediniz. Neden? Macaristan'la ne derdiniz var?"

"Hiçbir derdim yok; ama hiç görmediğim ve dilini bilmediğim bir ülkeye gitmeyi neden isteyeyim ki?"

"Peki, Field'lar nedeniyle orada olmak istersiniz diye düşünmüştüm. Nereye gitmek istersiniz o zaman? Tabii ki tahliye olmanız halinde? Doğu Almanya'ya ne dersiniz?" Gorbunov büyük bir dikkatle iskandil ediyordu.

"Tanrı korusun!" diye patladım. "Gitmek isteyeceğim son yer! Bunu bana yapmayın, lütfen."

Gorbunov, şiddetli tepkim karşısında şaşırmıştı. "Aman Tanrım!" dedi. Sesinde duygularının incindiği gibi bir şey fark ettim. "Bu kadar korkunç bir öneri mi bu? Sanki size cehenneme gitmeyi teklif etmişim gibi tepki gösterdiniz! Şu anda bir mahkûmsunuz

ve özgür kaldığınız bir durum üzerine varsayımları konuşuyoruz. İzah edin bana, neden böyle tüyleriniz ürperdi?"

"Bu konudaki samimi duygularımı gerçekten bilmek ister misiniz? Bunun başıma iş açacağını biliyorum; ama umurumda değil. Doğu Almanya'yı biliyorum, oraya oldukça sık gittim. Ve orada bulunduğum her seferinde midem bulandı. Almanların Rus efendilerine karşı kölece davranışları midemi bulandırdı. Eğer bunu hiçbir zaman görmediyseniz ben göstereyim size. Onların herhangi bir Rus'un önünde nasıl eğildiklerini ve diz çöktüklerini. Bir Rus kuklanın önünde nasıl yerlere kapaklandıklarını... O tükürdüğü zaman tükürür, tekme attığı zaman tekme atarlar. Ve oradaki sınıfsal ayrımlardan da nefret ettim. Büyük parti kodamanları büyük arabalarıyla dolaşır; zorlu bir çalışma içindeki dürüst, küçük adam ise farklı bir yemekhanede yemek yer. Ben bunu gördüm. Şimdi kalkmış siz bana orada yaşar mısın, diye soruyorsunuz. Bir hafta, bir gün bile yaşayamam. En kısa sürede yeniden hapishaneyi boylarım; üstelik bu sefer haklı bir nedenle. Beş yıldan sonra bunu yapmak isteyecek kadar zalim olduğunuza inanamam. Hiç adil değil."

Gorbunov şimdi gülüyordu, açıkça gülüyordu.

"Bak" diye devam ettim, "eğer gerçekten istediğim yere gitmeme izin vermeyecekseniz ve Doğu'da kalmam için zorlayacaksanız, lütfen bırakın bu ülkede kalayım. Burayı artık biraz olsun biliyorum ve sanırım burada yaşayabilirim. Doğu'da başka herhangi bir yere gitmeyi reddediyorum. Düşünebileceğim tek ülke Sovyetler Birliği. Bunu yazılı olarak da ifade etmekten sevinç duyarım."

"Hiç kimse seni herhangi bir şeye zorlamıyor" dedi Gorbunov. "Bak sana söylüyorum: *Eğer* serbest kalırsan istediğin yere gitmekte de serbestsin. Nereye gitmek istersin böyle bir durumda?"

"Ailemin yaşadığı Birleşik Devletler'e elbette. Bunu anlamak çok mu zor?"

Sorgu sırasında yaptığım aptallıklardan dolayı kendimi kahretmediğim zamanlar hücremde iyi zaman geçiriyordum. Okuyor, çatıda günlük yürüyüşler yapıyor ve lezzetli yemekler yiyordum. Sabah kahvaltısında bir çeşit yoğurt, öğle yemeğinde dilimlenmiş gerçek et ve patates püresi, akşam yemeğinde sıcak çorba, beyaz ekmek ve konserve meyve. Bu diyet derhal etkisini gösterdi.

Artık aç olmadığımdan kamptakinden daha az yiyordum. Birkaç gün içinde ekmek göbeği yok olup gitti ve sevgili gri elbisemin içine gireceğim o an da geldi. Bu, moralimi müthiş yükseltti. Sabırsızlığımı tamamen unutup mutluluk içinde ve soğukkanlılıkla bilinmeyen kaderimi beklemeye başladım.

On gün geçti. Günlük egzersizlerle belim incelmiş, beni iki yıldır rahatsız eden sinüzit aniden yok olup gitmişti. Bir akşam, yemeğin ortasında çağrıldığımda üstümde elbisem vardı. "Sorguya" dedi kibar gardiyan. Titreyerek gittim.

"İyi akşamlar" diye karşıladı beni Gorbunov. "Sizi bu geç saatte çağırdığım için özür dilerim; fakat hakkınızdaki karar yeni verildi ve sanırım bunu öğrenmek hoşunuza gidecek. Lütfen oturun. Davanızın kapandığını bildirmek benim için zevktir. Suçsuz bulundunuz ve artık özgür bir insansınız."

Oturup ona baktım. "Bir sigara alır mısınız?" dedi, biraz huzursuz. "Lütfen bir tane alın. Beş yıldan sonra bu, büyük bir şok olmalı. Anlatamam... sizin adınıza ne kadar mutlu olduğumu..."

"Teşekkür ederim" diye cevapladım otomatik bir şekilde, derin bir nefes alarak. "Artık özgür müyüm?"

"Özgürsünüz. Kapı açık. Şimdi çıkıp gitmek isterseniz sizi kimse durdurmayacak. Denemek ister misiniz?"

"Hayır, hayır, teşekkür ederim" dedim aceleyle. "Size inanıyorum. Şimdi ne yapacağım? Eve... gidebilir miyim? Lütfen söyleyin ne yapacağımı."

Gorbunov, belli ki bir serfin ruh halinden anlıyordu. Anlamsız tepkimden ne incinmiş ne de duygusal bir tavra girmişti. Dobra ve telaşsız halini sürdürdü.

"Evet" dedi. "Eve gidebileceksiniz. Sizi Batı Berlin'e vermeyi düşündük. Oradan kendi istediğiniz yere gidebilirsiniz. Şu anki teknik olanaklar içinde en iyisinin bu olduğuna karar verdik. Kâğıtlarınız olmadığından bu ülkeden ayrılabilmeniz için bazı küçük bürokratik muameleler gerekiyor. Çıkış vizesine ihtiyacınız var. Bu ülkeye hiçbir zaman yasal bir şekilde girmediğinizden bu biraz karmaşık bir iş. Fakat üstesinden gelebiliriz. Bu zaman dilimi içinde burada, Moskova'da serbest olarak yaşamak zorundasınız. Sanırım, hapishanede bir gece bile geçirmek istemezsiniz artık. Bu yüzden bir otel odası ayırttık, eğer başka bir yere gitmek istemezseniz. Legalize edilmeniz, kayıtlarınızın tamamlanması ve çıkış izninin alınması formaliteleri sırasında orada ya da herhangi

bir başka yerde, özgür olarak bekleyeceksiniz. İçişleri Bölümü sizinle yarın bağlantı kuracak ve temasta olacak. Herhangi bir talebiniz, herhangi bir sorunuz olduğunda onlar adına bağlantı kuran kişiye başvurabilirsiniz. İstediğiniz herhangi bir yere serbestçe gidebilirsiniz; ancak önerim, şehirden ayrılmamanızdır. Umarım Moskova'da kalmak sizi memnun eder."

"Oh, elbette, elbette" dedim büyük bir heyecanla.

"O zaman bir özür dilememe izin verin." Gorbunov, şimdi ayağa kalkmış bana bakıyordu. "Sovyet Hükümeti adına size yapılanlardan dolayı açıkça özür diliyor ve bu özrümüzü kabul etmenizi rica ediyorum. Biz bir yanlış yaptık, size çok şeye mal olan korkunç bir hata işledik. Söyleyeceğim hiçbir şeyin, yapacağımız hiçbir şeyin geçmiş o beş yılı silemeyeceğini biliyorum. Bizi hiçbir zaman affetmeyeceğinizi biliyorum; ama en azından samimiyetimize inanacağınızı umut ediyorum. Hayatınızdan beş yılı aldık ve bu yılları hiçbir şey geri getiremez. Sorumluluğumuzun karşılığı olarak para önermenin sizi aşağılamak anlamına geleceğini biliyoruz. İnsan hayatı ruble ya da dolarlarla ölçülemez. Fakat eğer hayatınızı biraz kolaylaştırmak, sağlığınızı düzeltmek, geçmişteki kötülükleri silmek için yapabileceğimiz bir şey varsa lütfen bana söyleyin. Sovyet Hükümeti, yetersiz de olsa bunları karşılamak için elinden gelen her şeyi yapacaktır. İstediğiniz herhangi bir şey, tıbbi bakım, dinlenme tedavisi, tazminat, her ne olursa sizin için bunları yerine getirmenin görevimiz olduğunu düşünüyoruz."

"Teşekkür ederim" diye cevap verdim. "Ben çok mutluyum. Herhangi bir para istemiyorum, hiçbir şey istemiyorum! Sadece bana özgürlüğümü verin, yeter."

"Aldınız bile. Fakat unutmayın, özgür olduğunuzda paraya ihtiyacınız olacak. Unutmuş olabilirsiniz. Pratik olalım bu konuda. Kâğıtlarınızı beklerken uyumak, yemek yemek zorundasınız. Nasıl ödeyeceksiniz bunları? En azından buradayken bizim verdiğimiz parayı kabul etmek zorundasınız. Bu önerimizi düşünün ve talebinizi belirleyin. Zamanınız var."

"Sizden herhangi bir para almam. Eve gitmeyi beklerken hayatımı sürdürebilirim. Kamptaki kızlar ben ayrılırken bir miktar para vermişlerdi, hapishanede kendime bir şeyler alabilmem için aralarında para toplamışlardı. Bu parayı kullanmamıştım."

"Ne kadar?"

"On bir ruble!"

Gorbunov kahkahayı patlattı. "Özür dilerim" dedi hemen ardından. "Gülmek istememiştim. Fakat beş yıldır hapiste olduğunuzu gösterdiniz. On bir ruble! Bu size bir gece bile yetmez. Lütfen mantıklı olun ve yardımımızı kabul edin."

"Paranızı istemiyorum."

"Tamam. Bunu bir başka zaman gündeme getireceğim. Öğrenmek istediğiniz herhangi başka bir şey var mı? Herhangi bir özel talep? Eğer yoksa buradan çıkmak için acele etmenizi öneririm. Muhafızları çağıracağım. Size son kez refakat edecekler, eşyalarınızı taşımanızda, bürokratik işlerinizde yardımcı olacaklar; kapıları sizin için açacaklar. Bundan sonra da kendi kapılarınızı bizzat açacaksınız. Şehri bilmediğinizden otele gitmeniz için bir araba çağıracağız, formalitelerde yardımcı olmak üzere birisi sizinle gelecek. Ondan sonra yalnızsınız artık. Sizin için uygun mudur? Kabul etmek zorunda değilsiniz, biliyorsunuz. Özgür bir kişisiniz artık."

"Bana gayet güzel uyar. Sanki bir peri masalı... Anlatmaya devam edin."

Gorbunov benden uzaklaştı. O anda öyle insan görünüyordu ki. Sanki aptalca bir düşünceyi uzaklaştırmak istermiş gibi elini alnında şöyle bir gezdirdi, sonra muhafızları çağırmak üzere telefona gitti. Biz beklerken odada bir aşağı bir yukarı yürüdü; sigarasından dumanlar çekerek. Gözlerimle onu izliyordum, henüz geleceği düşünemiyordum. Birden sandalyemin yanında durdu. "*Noo* Erica, bunu söylemek benim için zor. Ama söylemeden edemeyeceğim. Ben sana amirlerimizin resmi özür talebini ilettim. Şunu bilmeni çok isterim ki... çektiğin acılardan ben de şahsen çok üzgünüm... ve bu dünyada tüm mutlulukların senin olmasını dilerim. Elimi sıkar mısın?"

Muhafızlar gülümsüyor, hapishane müdürü gülümsüyor, bütün mahkûmlar gülümsüyordu; ben aceleyle tahliye kâğıdımı almak için hücremden idareye, idareden eşyalarımı toplamak ve paket yapmak için depoya, depodan girişin önündeki geniş merdivenlere giderken. Girişte artık özgür, birinci sınıf bir vatandaştım. Oradan inip çıkan adamların şaşkın bakışları altında merdivenlerden ikişer ikişer sekerek indim. Bohçamı arabaya taşıyan askere ve paketi arabaya koyup bana kapıyı açan şoföre gülümsedim. Otelde kayıt formunu doldurmama yardımcı olan sıradan görünüşlü refakatçime gülümsedim.

"Buradaki 'Nereden geliyorsunuz?'sorusuna ne yazayım? Lubyanka mı? Çalışma kampı mı? Cehennem mi?" "Hayır, hayır" diye fısıldadı aptal küçük adam, "sadece 'transit' deyin." "Peki, 'nereye?' sorusuna ne yazayım? Özgürlüğe? Hayata?" "Hayır, hayır" derken elini korkuyla kaldırdı. "Sadece yazın ki... Ah, nereye gidiyorsunuz?" "*Damoy*" dedim neşeyle. "Eve! Bunu yazmalıyım."

Sonunda yalnızdım. Gerçek bir odada yalnız başıma. Burada gerçek bir yatak vardı. Üstüne oturdum, ilk ne yapacağımı bilemeden. Odada bir telefon, radyo, halı, rahat koltuklar da vardı; banyo da. Hemen sıcak suya bakmaya gittim. Evet, sıcak su akıyordu. Hemen karar vermeliydim. Banyo yapıp mı yatmalıydım; yoksa özgürlüğün tadını mı çıkarmalıydım? Akşam 8 sularıydı ve birden çok yorgun olduğumu hissettim. Küvet ve yatak –yaylı yatak, gerçek yatak, çarşaflar, hepsini anında tespit etmiştim– korkunç çekiciydi. Yarın biri gelip ne yapmam gerektiğini söyleyecekti bana. O gelene kadar bekleyecektim. Bu güvenlikli cennetten ayrılmayacaktım, düşünmeyecektim, karar vermeyecektim, sorumluluklarım olmayacaktı. Özgürlükten korktuğumu fark ettiğimde daha yeni soyunmuştum. Gerçek bir mahkûm psikozu içindeydim. Çabucak saçlarımı taradım, kendimi kapıyı açmaya zorladım. Açıp dışarıya, tehlikeli dünyaya adımımı attım.

Moskova sokaklarındaydım; nereye gideceğimi bilmeden, bilinmedik tehlikelere karşı uyanık olmaya çalışarak. Öyle bir şey yoktu. İnsanlar, bana dikkat bile etmeksizin yanımdan geçip gidiyorlardı. Bütün cesaretimi toplayıp bir yabancıya yaklaştım. "Lütfen söyleyebilir misiniz, Kızıl Meydan'a nasıl gidebilirim?" İsmini bildiğim tek yer burasıydı.

"Ah, üzgünüm!" dedi adam. "Ben de dışarlıklıyım. Fakat buraya oldukça yakın bir yerde olmalı."

Anlamıştım, birkaç adım yürüdüm, bir köşeyi döndüm ve çok sayıda resmini gördüğüm devasa meydanla yüz yüze geldim.

Meydanın çevresinde iki kere tur attım, Lenin ve Stalin'i koruyan ciddi görünüşlü askerlerin yanından geçtim. GUM* mağazasının vitrinlerinin önünden geçtim. Dükkânlar kapalıydı, bu yüzden gece yıkanırken kullanmak üzere şampuan alma planımı bir yana bıraktım. Bir kere daha saçlarımı sabunla yıkamak zorunda kalacaktım, eğer otelde sabun varsa tabii.

* Moskova'da, Kızıl Meydan'da bulunan ünlü satış mağazası. (ç.n.)

Bir saat sonra küvette banyo yapmaktaydım, saçlarımı otelin sabunuyla yıkadım. Baştan aşağı üç kere ovalandım. Gece yarısı yattım. Radyoyu açık bıraktım, sabah haberlerle uyandım. Beş dakika yatakta kalma lüksünü kullandım. Ama o kadar heyecanlıydım ki daha fazla kalamadım. Çıkıp Moskova sokaklarına vurdum kendimi yeniden, bu sefer bir ruj satın almak için. On bir rublenin sayesinde biraz sigara da alabildim. Gidip harika bir kahvaltı da yapabileceğimi düşündüm, beş yıldır hayalini kurduğum bir şeydi bu. Fakat istediğim her şeyi yapabileceğim şu anda, artık bunu yapmak istemiyordum. Yemek yemeye en ufak bir ilgi duymuyordum. Kendime bir şeyler yemek zorunda olduğumu söyledim ve ucuz, küçük bir çörek alıp eve koşturdum. Dört duvarımın arasında güvenlik içinde onu yiyebilir ve sigaramın keyfini çıkarabilirdim.

Telefon çalınca titremeye başladım. Fakat bildik bir sesle karşılaşınca yeniden güven içinde hissettim kendimi. "Günaydın, bugün nasılsınız bakalım? Gece rahat uyudunuz mu? Yoksa yatak çok mu yumuşaktı?"

O anda Gorbunov'u kucaklayabilirdim. "Çok iyiyim, harika bir gece geçirdim, Kızıl Meydan'ı görmeye gittim, kendime ruj bile aldım. Gelip beni görmek ister misiniz?"

"Rujunuzu sürene kadar bekleyemem. İşin gerçeği şu ki ben de size ziyaretçi kabul ediyor musunuz, diye soracaktım. Size, formaliteleri yürütecek ve sizinle temas halinde olacak arkadaşımı tanıştırmak istiyorum. Zaman sizin için uygun mu?"

"Her zaman. Öyle meşgul bir insan değilim, biliyorsunuz."

"Bizi bekler misiniz o zaman? Yarım saate kadar oradayız."

Nicolai İvanovich, hoş bir adamdı; neşeli, tam anlamıyla doğal. Otuzlarının ortalarında, uzun boylu, yakışıklı, dağınık kahverengi saçlı, yeşil gözlü, günlük giysileri içinde bir adam. Polis kaydı ve çıkış vizesi için çeşitli başvuru formlarını doldurmakta bana yardımcı oldu, pasaport resmi çektirmem için benimle birlikte geldi. Sonra beni öğle yemeğine götürdü ve bütün sorularımı cevaplardı. Aynı zamanda otel ve yemek masraflarını ödemem için biraz para almaya ikna etmeye çalıştı beni. Daha iyi tanıdıkça, onu bazı konuşmalarımla ve ortalık yerdeki bazı çocukça hareketlerimle sürekli utandırdığımı anladım. Fakat iyi tabiatlı bir insandı, onunla harika zaman geçirdim. Moskova'da da öyle.

Kâğıtlarımı bir ay bekledim. Bu süre içinde endişeye kapılmadan, umudumu kaybetmeden kendimi mutlu etmeye çalıştım. İçgüdüsel olarak bunun bana bağlı olduğunu hissediyordum ve resmi makamlara herhangi bir sıkıntımı ya da şikâyetimi bildirmemeye karar vermiştim. Bu yüzden herhangi bir Batılı makamla bağlantı kurmamış, yabancı elçiliklerden ve mektuplaşmaktan uzak durmuştum. Uzun süre, aileme serbest bırakıldığımı telgrafla haber verip vermemekte tereddüt ettim. Sonunda iki sebepten ötürü bunu yapmamaya karar verdim. Üzerinde daha fazla düşününce ülkeden çıkmama izin verileceğine daha az ihtimal vermeye başlamıştım. Onlara da kendime de sahte umutlar vermek istemiyordum. İkinci neden ise tanınma ve bunun muhtemel sonuçlarıydı. Eğer ailem Moskova'da serbest olduğumu öğrenirse eve gönderilmemi sağlamak için Sovyet otoritelerine baskı yapmak üzere yeri göğü ayağa kaldırmaz mıydı? Belki baskı yarar sağlayabilirdi; ama durumuma zarar da verebilirdi. Onlar durumu benim kadar iyi değerlendiremezlerdi. Sessiz sakin bir şekilde kenarda durmakla hiçbir şey kaybetmezdim; ama yanlış bir hareketle bütün hayatımı yıkabilirdim.

Günü yaşamak ve gelecek için endişelenmemekteki deneyimimi kullanıma soktum. Özgür olmak bana büyük bir mutluluk veriyordu. Refakatçim günlerimi şenlendiriyordu. Nicolai İvanovich hemen hemen her gün uğruyor; beni az bilinen, güzel restoranlarda sürekli akşam yemeğine götürüyordu. O beni yemeğe çıkarmadığı zamanlar bir şey yemiyordum. Günlerimi müzelerde, galerilerde geçiriyordum. Lenin'in naaşını ve Stalin'in tuhaf derecede canlı görünen ölüsünü görebilmek için sıra bekleyen yüzlerce insanın arasına karışıyordum, ünlü Moskova metrosunda dolaşıyordum, bir otobüse binip Moskova'nın dışındaki *All-Union Exhibition*'a* gidiyordum. Kremlin'e, Moskova'nın dışındaki, Sovyet liderlerinin yattığı mezarlığa gidiyor, bir kiliseyi, Moskova Üniversitesi'ni, Gorki Parkı'nı ziyaret ediyor ve şehirdeki her dükkândan alışveriş yapıyordum. Tesadüfen ama çok yerinde olarak, ilk akşamımı Beethoven'in *Fidelio* operasında geçirmiştim. Muhteşem bir müzik ve sahneydi. *Kuğu Gölü Balesi*'nden, ufak bir salondaki küçük bir politik kabarete kadar bütün gösteriler birinci sınıftı. Harika tiyatro oyunları seyrettim, harika müzikler dinledim. Program her gün değişiyordu ve Moskova'daki bir

* Sovyetler Birliği'nin tarımsal alandaki başarılarının sergilendiği devasa sergi. (ç.n.)

ayımda, eve döndükten sonraki yıllarda gördüğümden çok daha fazlasını gördüm. Tolstoy günlerinde meşhur olmuş eski Çingene Roman Tiyatrosu'na bile gittim.

Kendi başıma geçirdiğim ilk bir haftadan sonra, Nikolai İvanovich'ten bana bir arkadaş bulmasını istedim. Galina'yı getirdi. Bir kadın olduğu ve bana son iki yılımı hatırlatacağı için ilk başta tepki duymuştum. Fakat kısa sürede onun yalnızca çok güzel, genç ve neşeli bir kadın olmayıp aynı zamanda harika bir rehber ve ilginç bir kişi olduğunu da fark ettim. Birlikte çok güzel zaman geçirdik, Nicolai İvanovich de bize sık sık katılıyordu. Şiddetli politik tartışmalar yapıyor, en yeni fıkraları paylaşıyordu. Vorkuta ve hapishane ya da Galina'nın çocukluğu hakkında hikâyeler anlatıyorduk birbirimize.

Yalnızken taksi şoförleriyle, garson kadınlarla ve sokaktaki insanlarla konuşuyor, Sovyetler Birliği'ndeki hayat hakkında birçok şey öğreniyordum. Maya'nın mektubunu Kruşçev'e postaladım ve kamptaki arkadaşlarımla temasımı ısrarla sürdürdüm. Rus postasıyla onlara paket göndermeyi bile başardım.

Resmi makamların tazminat ya da para ödeme önerilerini defalarca reddettikten sonra, ölüm cezasının ardından yüzüğüme ve saatime resmen el konduğunu hatırladım. Nicolai İvanovich, onların bana iadesi için elinden gelen her şeyi yapacağına söz verdi. Böyle bir çabukluk görmemiştim hiç. Bir gün içinde, müsadere edilen eşyaların büyüklüğünü, değerini, müsadere tarihini ve yerini soran formlarla geri geldi. İki gün sonra, bu eşyaların bir hapishaneden diğerine, oradan da Moskova'ya gönderildiğini, bu yolculuğun iki buçuk yıl önce Hazine'de son bulduğunu tespit etti. Şimdi sorun, büyüklüğü belirsiz bir elması diğer binlercesi arasından bulmaktı. Platinin eritilmiş, taşın ise diğerlerinin arasına atılmış olabileceğini açıkladı bana. Bir haftadan fazla uğraştı bu işle.

"Para olarak karşılığını öderiz" diye söz verdi. "Bulmak biraz zor görünüyor."

"Para istemiyorum. Yüzüğümü istiyorum!" Fakat ne yüzük ne de saat bulunabildi. Nikolai Ivanovich, büyük özür dileyerek bir gün bana bir paket getirdi ve kabul etmemi rica etti. Bu, tam benimki büyüklüğünde ve değerinde bir elmas yüzük ve el konan saatim gibi İsviçre yapımı bir saatti. Reddedemedim.

"Hadi Erica, buna içelim ve bir şeyler yiyelim. Seni bu yüzükle dışarı götürmek istiyorum."

Daha iyi günler gördüğü belli olan eski moda bir restorana götürdü beni. Restoran bomboştu. İçkilerimizi getiren beyaz saçlı garson ben menüyü okurken elime baktı dikkatle.

"Ne harika yüzük" dedi heyecanla. "Uzun süredir böylesini görmemiştim. Onunla kendinizi iyi hissediyorsunuzdur. Neye karar verdiniz?"

Karar verememiştim. "Ne önerirsiniz?" diye sordum.

"Ne fark eder ki" dedi küçümseyici bir omuz silkişle. "Hepsi aynı. İnsanlar artık iyi şeyler yemesini bilmiyor. Eski günlerde, evet, insanlar yaşamasını bilirdi! Burası o zamanlar iyi bir restorandı; seçkin, görkemli! Kont Tolstoy her zaman gelirdi buraya, Tanrı ruhunu kutsasın... Ne centilmen bir insandı... Şimdi ise şuraya bakın! Avam! Size biftek rostosu getireyim, yenebilir bir şey."

Bir gece yarısı, saat 2'de, yatağımın başucundaki telefon çaldı. Uyuyordum, ahizeye uzandım. "New York *Times*'tan arıyorum" dedi birisi İngilizce. "Sizi bu saatte rahatsız ettiğim için özür dilerim; fakat ancak bulabildim. Bir arkadaşımla birlikte aşağıdaki salondayız. Sizi bir dakikalığına görebilir miyiz, lütfen?"

Otomatik olarak ilk mahkûm reaksiyonunu verdim: anında mide bulantısı, şiddetli titreme, korku. Ve bunu bir başka bildik tepki izledi: sorgusuz boyun eğiş. "Tabii ki" dedim. "Hemen iniyorum."

Aklıma ricayı reddetmek fikri gelmemişti bile. Aslında ne ismi ne de sözü geçen gazeteyle bağlantıyı anlayabilmiştim. Tek ve değişmez bir düşüncem vardı: Buyrun, yine gidiyorduk. Bu kâbus hiçbir zaman sona ermeyecek miydi? Şimdi de İngilizce olarak yapıyorlardı bunu işte. Ne şeytanca şey! Her şey İngilizce olarak tekrarlanacaktı.

Boş lobide iki kişi beklemekteydi. İlk birkaç kelimeden sonra, aslında Amerikalı ve gazeteci olduklarını anlamama rağmen mahkûm zihniyetim beni terk etmemişti. Soru sordular, cevapladım. Kıvransam da kaçınsam da cevapladım. Bana oturmamı söylemediklerinden ayaktaydım, ellerini kuvvetle sıktım. Birkaç sigara içtikten sonra biraz rahatladım. Kendileriyle daha sonra birlikte kahvaltı etmemi ve Field davası üzerine konuşmayı önerdiklerinde de hevesle kabul ettim. Aslında ben de bunu öğrenmek istiyordum. Bu dili yeniden duymak ve oralarda ne olup bittiğini öğrenmek hoş olacaktı. Ama titrememe bir türlü durmuyordu, odama döndüğümde sonuçlardan korkuya kapıldım. Onlardan

durumumu anlamalarını ve davamı sansasyon konusu yapmamalarını rica etmiştim, durumumun kamuoyuna açıklanmasının bana ve aileme zarar vereceğini söylemiştim. Buna riayet edeceklerine söz vermişlerdi.

Daha sonra New York *Times*'ı gördüğümde donup kaldım: "Sinirli bir şekilde üst üste sigara içen Bayan Wallach, muhabirlerimize, Rusya'dayken konuşamayacağını ancak Batı'ya geldikten sonra anlatacağı çok şey olduğunu söyledi."

İlk nüshayı getiren Nicolai İvanovich bundan hoşlanmamıştı. "*Benim* yaptığımı düşünme" dedim ona. "Ünlü olmak peşinde değilim. Fakat çok geç, bu konuda yapabileceğim hiçbir şey yok."

Bundan sonraki olay daha da kötüydü. Kahvaltıdaki sohbetimizin kayda geçmeyeceği teminatını veren muhabirler, "ifademdeki" en tüyler ürpertici anlatımları aktarmışlardı. Bu sefer Nicolai'nin amirleri, benim anti-Sovyet sözlerime itibar etmedikleri mesajını yolladılar. "Bütün bu yalanları söylemek zorunda mıydın?" diye sordu Nicolai. "Vorkuta hakkında anlattığın bu hikâyeler, bunlar doğru değil. Neden bize iftira ediyorsun?"

Eğer "yalanlar" demeseydi, bir izah şekli bulmayı denerdim. Fakat çalışma kampının koşulları hakkındaki gerçeklere yalan demek ve benim iftira ettiğimi söylemek olacak şey değildi. "Amirlerine şunu söyle" dedim öfkeyle. "Basına Vorkuta hakkında demeç vermek niyetinde değildim. Ama eğer gerçekleri öğrenmek istiyorlarsa, onlara bunu anlatmaktan memnun olurum. Haberde hikâyenin yarısı bile yok. İçişleri Bakanı'na Vorkuta'daki koşulları anlatmayı çok isterim. Bana öyle geliyor ki siz Moskovalı çocukların bu gibi yerlerde ne olup bittiğini öğrenmelerinin tam zamanıdır. Gerçekleri inkâr etmek kolaydır. İzin ver de onlardan birkaçını anlatayım sana. Bunları amirlerine aktar ve onlara çok daha fazlasını anlatmaya hazır olduğumu söyle." Durumum şu anda olduğundan daha kötü olacak değildi ya.

"Tamam tamam, sana inanıyorum" dedi Nicolai İvanovich, anlattıklarımı dinledikten sonra. "Bunları aktaracağım." Bundan sonra herhangi bir tepki gelmedi.

Ne var ki basın beni bir kere bulmuştu ve artık bana rahat huzur yoktu. Bana ülkelerine döndüklerini yazan bazı kızlar, Moskova'da özgür olduğum haberini yaymışlardı. Maya bile serbest bırakılmış ve Paris'e, annesinin yanına gitmişti. New York, Londra, Paris, Moskova muhabirlerini beni aramaya seferber

etmişlerdi. Av köpekleri gibi peşimdeydiler röportaj yapmak, fotoğrafımı çekmek, filme almak için. Ünümün yayılmasından ve sürekli takip altında olmaktan rahatsızdım; fakat gerçek anlamda şikâyetçi olduğumu söyleyemezdim. Moskova'daki tüm muhabirler, bana karşı aşırı iyiydiler ve onlarla arkadaşlık yapmaktan hoşlanıyordum.

25 Ekim 1955 akşamı, Nicolai İvanovich, yüzünde büyük bir tebessümle otel odama geldi. "Tahmin et ne getirdim senin için" dedi neşeyle. "İşte cebimde, şu zarfın içinde evrakın, çıkış vizen ve her şey."

Nicolai, Galina ve ben o gece harika zaman geçirdik. Nicolai havyar ve şampanya getirtti ve dokunaklı bir konuşma yaptı. Galina ağladı. Aynı gece İngiltere'deki anneme telefon ettim ve Berlin'deki Kempinsky Oteli'nde buluşmak üzere sözleştik.

Ertesi günü, ailem için hediyeler ve kendim için bir bavul almakla geçirdim. Sonraki sabah çok erken saatte, Nicolai İvanovich'le birlikte havaalanından uçağa bindik. Onu tavırlarımla sürekli utandırdım, herkesin önünde kucaklamakla tehdit ediyor; yolculara nereden geldiğimi, nereye gittiğimi söylüyor ve başına bela oluyordum. Sabırlı ve iyi huylu bir insandı; ama herhalde görevini tamamladığında rahat bir nefes almıştır.

Vilnius'ta bir mola verdikten sonra Doğu kesimindeki Berlin-Schoenefeld Havaalanı'na indik. Gümrük çıkışına doğru koşturdum. Şimdi ne olacaktı?

"Burada buluşacaktık" diye açıkladı Nicolai İvanovich. "Çevrede birileri olmalı. Şöyle bir bakalım."

"Yemin ederim, kimse yok" diye sabırsızlıkla sızlandım, bütün terminale bakındıktan sonra. "Gel, bir taksi tutalım!" Tam o sırada mavi bir BMW geldi ve arabadan Rus olduğu kesin olan iki kişi indi.

"İşte onlar, beklediklerin!" diye bağırdım. "Git konuş onlarla, lütfen!" Fakat Nicolai tereddüt içindeydi. "Ne biliyorsun onların olduğunu? Şöyle bir bakalım."

"Bak" dedim büyük bir inançla, "sizin MDV'lileri nerede görsem tanırım. Lütfen inan bana, bunlar sizin çocuklar; boşuna zaman kaybetme."

Haklıydım ve bu Nicolai Ivanovich'i rahatsız etmiş olmalıydı. Fakat bu konularda iyi eğitim görmüştü, nitekim kısa süre sonra mavi arabanın içinde oturuyorduk. Kâğıtlar alınıp verildi ve im-

zalandı. Doğu Berlin'e giden bir taksiye bindirildim, bir miktar Batı Alman parası verildi yanıma ve şoföre Brandenburg Kapısı'na sürmesi söylendi. Bir kere daha orada durduruluşumun ve Schumannstrasse Hapishanesi'ne atılışımın korkunç görüntüleri geçti gözümün önünden. Fakat hamim Nicolai İvanovich, sınırı güvenlik içinde geçmemi görmek üzere orada olacakları sözünü vermişti ve mavi BMW, taksiyi izliyordu arkadan.

Ruslar sözlerini tuttular. Brandenburg Kapısı'ndan diğer tarafa geçtim; tam olarak beş yıl, iki ay önce başladığım yerden.

Ek

Batı'ya varır varmaz derhal genel bir sağlık kontrolünden geçirildim. Tutuklanmadan önce fiziki koşullarım çok kötüydü. Bir ameliyata girecektim; fakat doktor kilo almam ve güçlenmem için önce bir kür yapmamda ısrar etmişti. Fransız Riviera'sının pek faydası olmamıştı. Bob'a göre toplama kampından çıkmış biri gibi görünüyordum. "Kür"den hemen sonra hapse girmiştim. Beş yıl sonra, bir başka doktor geçmiş hikâyemi ilgi ve sempatiyle dinledi ve yapılabilecek bütün testleri yaptı. Tüm sonuçlar alındıktan sonra benimle yeniden görüştü. Bu sefer daha az sempatik; fakat daha kuşkucu bir tavır içindeydi. Beni hayal kırıklığına uğrattığı için üzgündü; ama yüzde yüz sağlıklıydım. Tüberkülozdan ve

kalp rahatsızlığından eser kalmamıştı, sinüzit kesinlikle geçmişti. Artık herhangi bir ameliyata gerek yoktu. Bu, birçok tıbbi soruna bir cevap olabilir miydi?

Bana birçok şey öğreten o bütün deneyim, şimdi uzakta kalmıştı. Bu dersleri bile unutmaya başlamıştım. Çember kapanmıştı: yarı-feodal Pomeranya'dan harika Virjinya kırlarının huzur ve komforuna. Yine tezcanlı ve tembel, yeteneksiz ve bilgisiz halime dönmüştüm ve hem hapishane koşullarında edindiğim olgusal hafızamı hem de gücümü kaybetmiştim. Levyeyle gösteriş yapmayı denediğim halde günlerce bir kaşığı yerinden kaldıramayacak hale gelmiştim.

Gerçi, kuşku yok ki bu beş yıl aklımı benden alıp götürmekten çok, ona bir şeyler katmıştı.

Bu deneyim ve onun gibi şeyler tarihte bir dönemdi. Benimkisi bu dönemin kenarlarında küçük bir ayrıntıydı. Zaman değişmiş, koşullar farklılaşmıştı. Artık insanlar bile aynı değildi. Yeni bir kuşak çıkmıştı ortaya. Niçin bu kuşak eskiyi sırtında taşısındı ki? O zaman neden bu kitap ve neden şimdi?

Avrupalı bakış açısından bu gayet bilinen bir hikâyeydi. Bunu kâğıda dökmemin nedeni, kendimi önemli görmekten çok, bunun bir dönemin tipik örneği olması ve hapishane ya da kamptaki psikolojik ve fizyolojik faktörlerin –"hapishane mentalitesi", tecrit hücresindeki anormal davranışlar, akli korkaklık ve fiziki direnç– yalnızca burada anlattığım koşullarda varolmadığına kuvvetle inanmamdır. Birçok insan, bunları tamamen farklı ortamlarda da yaşamaktadır ya da yarın onlarla yüz yüze gelebilir. Doğru, her insan kendi cevaplarını bulmalı, kendi davranış örneklerini geliştirmelidir. Fakat temel insan özellikleri aynı kalmaktadır.

Birçok kişi ve birçok neden hikâyemi en kısa zamanda yazmamda ısrar etti. Bilinçli olarak bekledim; çünkü her türlü sansasyondan, oportünizmden, politik istismardan ne pahasına olursa olsun sakınmak istiyordum. Politik dosyalarım sonunda kapandı, nihayet normal bir hayata başladım. Artık çıkar elde etmek gibi bir sakınca kalmamıştı, artık ispat edilecek ya da çürütülecek bir şey yoktu. Bu bir politik anlatım anlamına gelmeyecekti. Bu benim ortaya koyabildiğimden çok daha fazlasıyla çağdaş tarihin ciddi bir incelemesi olacaktı. Deneyimimin politik amaçlarla kullanılmasını istemiyordum. Eğer bu hikâyenin herhangi bir değeri olacaksa bu, yalnızca çelişkili olaylar yüzündendir.

Kesinlikle dürüst olmaya çalıştım. Geriye bakıp olayları uygun bulduğun şekilde düzenlemek, onları olduklarından daha iyi bir şekilde seslendirmek, mantıki olarak izah etmek ve onlarda bir amaç bulmak kolaydır. Bundan sakındım, hayatımı nasılsa öyle ele aldım, olayları ve yansımalarını o zaman nasılsalar öyle yazdım. Yazdıktan sonra daha üstün, daha akıllı insanların yorumlarını almadım, onların analizlerine ihtiyaç duymadım. İzah etmeye, mazeretler bulmaya, suçlamaya, yargılamaya kalkışmadım. Birkaç isim dışında içerik tamamen gerçeklere dayanmaktadır. Bu, son derece sıradan bir dünyada yaşamış sıradan bir kadının hikâyesidir.

Noel Field, Amerikan kökenli bir komünisttir. İspanya İç Savaşı'nda, Cumhuriyetçi savaş mağdurlarına yardımcı olur; oradayken karısı Herta Field'la birlikte Erica adında on yedi yaşında bir kızı evlat edinir; II. Dünya Savaşı'nda ise bu defa, Nazi rejiminin kurbanlarına yardımcı olur; aynı zamanda Komintern'in açığa çıkmamış görevlilerinden biridir. Noel Field, savaştan sonra Doğu Avrupa'da kurulan "Halk Demokrasisi" rejimlerinin ileri gelenleriyle yakın ilişkiler kurar. Macar Komünist Partisi'ne üye olur. Ancak Çekoslovakya'da bir üniversitede görev almak üzere gittiği Prag'da, 1949 yılında ortadan kaybolur. Çekoslovak Komünist Partisi'nin yöneticileriyle bu durumu görüşmek üzere Prag'a giden Herta Field da ortadan kaybolur. Erkek kardeşi Hermann Field, Noel'i aramaya başlar; Polonya'daki arkadaşlarıyla bağlantıya geçer. Onlar aracılığıyla kardeşinin akıbetini araştırmak için gittiği Varşova'da tutuklanır ve bir şatonun mahzeninde hapis tutulur. Bu arada Noel Field'ın, daha sonra Amerikalı kocasının soyadını alan Erica Wallach adlı üvey kızı, komünist geçmişi dolayısıyla Amerika'ya kabul edilmemektedir. Erica, üyesi olduğu Alman Komünist Partisi'nden Amerikalı kocasıyla evlenebilmek için ayrılır ama Doğu Almanya ile bağlarını korur. Üvey babasının ve annesinin akıbetini öğrenmek üzere gittiği Doğu Berlin'de tutuklanır ve Sibirya'nın ötesindeki toplama kamplarından birine gönderilir.

Erica Wallach, Doğu Berlin'de tutuklandığı 1950 yılından Moskova'da serbest bırakıldığı 1955 yılına kadar başından geçenleri, inanılmaz sorgu yöntemlerini, hapishaneleri, toplama kamplarını, kendisi gibi binlerce talihsiz kadın mahkûmun öyküsüyle harmanlayarak, yalın bir dille anlatıyor kitabında.

Erica Wallach, büyük bir alçakgönüllülükle kitabı hakkında şöyle demiş: "Bu, son derece sıradan bir dünyada yaşamış sıradan bir kadının hikâyesi." Ama tersi de aynı oranda doğrudur: Bu son derece olağanüstü bir dünyada yaşamış olağanüstü bir kadının hikâyesidir.

AYRINTI YAYINLARI • BİYOGRAFİ
ISBN: 978-975-539-757-3
9 789755 397573

B3E740
ASH
5740 ASH

30 TL